

**XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ
TEZKİRELERİ IŞIĞINDA BURSALI ŞAİRLER**

(Yüksek Lisans Tezi)

Ahmet Husrev ŞENTÜRK

Kütahya – 2009

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİ
IŞIĞINDA BURSALI ŞAİRLER**

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ

Hazırlayan

Ahmet Husrev ŞENTÜRK

200691211020

Kütahya – 2009

Kabul ve Onay

Ahmet Husrev Şentürk'ün hazırladığı ‘‘XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası Şu’arâ Tezkireleri Işığında Bursalı Şairler’’ başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, seçici kurul tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

.....// 2009

Tez Jürisi

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER

Yrd. Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası Şu’arâ Tezkireleri Işığında Bursalı Şairler” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ahmet Husrev ŞENTÜRK

.../.../2009

ÖZGEÇMİŞ

1982 yılında Kırcali’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Bursa’da tamamladı. 2001 yılında Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünü kazandı. Haziran 2005’te mezun oldu. Mezun olduktan sonra önce Bursa Tophane İlköğretim Okulu’nda sonra da Zeytinburnu Faruk Timurtaş İlköğretim Okulu’nda Türkçe öğretmenliği görevinde bulundu. Halen Zeytinburnu Faruk Timurtaş İlköğretim Okulu’ndaki Türkçe öğretmenliği görevini devam ettirmektedir. 2006 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek lisans programına başladı.

ÖZET

Bu çalışmada XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan Bursalı şairlerin tanıtılması, Bursa'nın Türk edebiyatındaki yerinin ortaya konulması ve Bursa'da oluşan edebî kültürün gösterilmesi amaçlanmıştır. Çalışma Bursa'nın kültürel envanterinin ortaya çıkarılmasına da katkıda bulunmuştur.

1326 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçen Bursa, bu dönemden itibaren Türk kültür coğrafyasının en önemli merkezlerinden birisi olmuştur. XVI. yüzyıl şu'arâ tezkirelerinde Bursalı çok sayıda şair hakkında bilgi verilmiştir. Tezkirelerde Abdî, Ahmed Çelebi (Pareparezade), Ahmed Paşa, Ali Çelebi, Anî, Âşık, Celîlî, Celîlî (Hamidîzâde), Cinânî, Dâ'î, Du'âyî, Dürri, Emîrî, Fahrî, Fikrî, Firdevsî, Gazâlî, Halîlî, Hamdî, Harîmî, Harîrî, Hâşimî, Hevâyî, Hızrî, Hicrî, Hilâlî, Hilmî, Hilmî(Bostan), Hüsrevî, İyanî, Kandî, Kâtibî, Kerîmî, Kudsî, Lâmi'î, Latîf, Lem'î, Lem'î, Medhî, Mehdî, Meylî, Mîrî, Necmî, Neşrî, Nevâlî, Nihâlî, Niyâzî, Rahîmî, Rahmî, Remzî, Resmî, Rızâyî, Riyâzî, Safâyî, Saffî, Safî, Sehâyî, Selmân, Subhî, Sun'î, Sun'î, Sun'î, Süleyman Çelebi, Şah Çelebi, Şemsî, Şevkî, Şeyhî, Şûkûfî, Ulvî, Ulvî(Yeğenoğlu), Zihnî olmak üzere yetmiş şair hakkında bilgi verilmiştir. Bu şairlerden yalnızca Ahmed Paşa ve Hızrî'nin Bursalı olup olmadığı belli değildir. Her iki şair de hayatlarının büyük kısmını Bursa'da geçirmişler ve ölmüşlerdir. Bursalı şairlerin sayısını diğer şehirlerde yetişen şairlerle karşılaştırdığımızda Bursa'nın Türk edebiyatındaki önemi kolaylıkla anlaşılabilir.

Bursa, Osmanlı'nın kuruluş başkentidir. 1365'ten 1402'ye kadar Edirne ile birlikte çifte başkentlik yapmıştır. Kuruluş döneminde padişahların fetih düşüncesi içinde olması, ülkenin yükselişe geçtiği dönemde Ankara Savaşı'yla fetret devrine ve İstanbul'un fethine kadar tekrar bir toparlanma sürecine girmesi şairleri maddi-manevi kollarıp gözeten padişahların edebiyatla ilgilenmesini engellemiştir. İstanbul'un başkent olmasıyla Bursa'da başta padişah ve şehzadeler olmak üzere şairleri kollayacak birilerinin kalmaması şehirde edebî muhitin oluşmasını engellemiştir. Ama tüm bunlara rağmen Bursa'da ciddi bir edebî kültür oluşmuştur. XVI. yüzyıl tezkirelerinde yetmiş bir Bursalı şaire yer verilmesi bunun en büyük göstergesidir.

ABSTRACT

In this study, introduction of Bursa's poets, the issue, which is pointed out in the XVIth century poet's tezkires; demonstration of the significance of Bursa in Turkish literature and indication of literary culture which has been formed in Bursa were aimed. The work has also made a contribution to demonstrate cultural inventory of Bursa.

Bursa, being conquered in 1326 have been one of the most significant center of Turkish geography from this year to today. In XVIth century poet's tezkire, people were informed about Bursa's poets. In tezkires people were informed about seventy one poets who can exemplified as Abdî, Ahmed Çelebi (Pareparezade), Ahmed Paşa, Ali Çelebi, Anî, Âşık, Celîlî, Celîlî (Hamidîzâde), Cinânî, Dâ'î, Du'âyî, Dürrî, Emîrî, Fahrî, Fikrî, Firdevsî, Gazâlî, Halîlî, Hamdî, Harîmî, Harîrî, Hâşimî, Hevâyî, Hızrî, Hicrî, Hilâlî, Hilmî, Hilmî(Bostan), Hüsrevî, İyanî, Kandî, Kâtibî, Kerîmî, Kudsî, Lâmi'î, Latîf, Lem'î, Lem'î, Medhî, Mehdî, Meylî, Mîrî, Necmî, Neşrî, Nevâlî, Nihâlî, Niyâzî, Rahîmî, Rahmî, Remzî, Resmî, Rızâyî, Riyâzî, Safâyî, Saffî, Safî, Sehâyî, Selmân, Subhî, Sun'î, Sun'î, Sun'î, Süleyman Çelebi, Şah Çelebi, Şemsî, Şevkî, Şeyhî, Şûkûfî, Ulvî, Ulvî(Yeğenoğlu), Zihnî. Among this poets, only Ahmed Paşa and Hızrî are not known completely whether they are from Bursa. Both poets have lived more of his life in Bursa. And both poets died in Bursa. When we compare this number to other cities poets it can be understood that what on import at place Bursa has been in Turkish literature.

Bursa is foundation capital of Ottoman State until Bursa from 1365 to 1402, together with Edirne have become capital of Ottoman State. Due to the fact that sultans had the aim of conquering, in the foundation period; in the Ottoman's advancement period, the government's being in the state of fetret(regression period) with Ankara War; Also after that Ottomans government's being in this state of recovering period have hindered literature interest of Ottoman sultans who were supporting poets materially and spiritually.

Due to İstanbul's being capital, there weren't any more sultans and princes supporting poets of Bursa. And this event have hindered formation of a literatural circle in Bursa. But insipite of this, In Bursa serious literatural culture have been formed. Bursa's poet's being in XVlth century tezkires, is the most important proof of this.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XVIII
KISALTMALAR	XVIII
TEZ HAKKINDA	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİ

1.1. XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİ	7
1.1.1. Heşt-Behişt	22
1.1.2. Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıra-i Nuzemâ	24
1.1.3. Gülşen-i Şu'arâ	27
1.1.4. Meşâirü'ş-Şu'arâ	28
1.1.5. Tezkiretü'ş-Şu'arâ	30
1.1.6. Tezkiretü'ş-Şu'arâ	32
1.1.7. Kühü'l-Ahbâr	34

İKİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİNDEKİ

BURSALI ŞAİRLERİN BİYOGRAFİLERİ

2.1. ABDÎ	39
2.1.1. Latîfî Tezkiresi'nde Abdî	40
2.1.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Abdî	42
2.1.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Abdî	46
2.1.4. Beyânî Tezkiresi'nde Abdî	49
2.1.5. Kühü'l-Ahbâr'da Abdî	51
2.2. AHMED ÇELEBİ (PÂREPÂREZÂDE)	52
2.2.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Ahmed Çelebi	52
2.3. AHMED PAŞA	63
2.3.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Ahmed Paşa	64
2.3.2. Latîfî Tezkiresi'nde Ahmed Paşa	66

2.3.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Ahmed Paşa.....	71
2.3.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Ahmed Paşa	76
2.3.5. Beyânî Tezkiresi'nde Ahmed Paşa	81
2.3.6. Künhü'l-Ahbâr'da Ahmed Paşa.....	82
2.4. ALİ ÇELEBİ	85
2.4.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Ali Çelebi.....	85
2.5. ÂNÎ.....	86
2.5.1. Ahdî Tezkiresi'nde Ânî.....	86
2.5.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Ânî	88
2.5.3. Beyânî Tezkiresi'nde Ânî	88
2.6. ÂŞIK	89
2.6.1. Latîfî Tezkiresi'nde Âşık	89
2.6.2. Ahdî Tezkiresi'nde Âşık	90
2.6.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Âşık.....	91
2.6.4. Beyânî Tezkiresi'nde Âşık.....	94
2.6.4. Künhü'l-Ahbâr'da Âşık	95
2.7. CELÎLÎ	97
2.7.1. Latîfî Tezkiresi'nde Celîlî.....	97
2.7.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Celîlî	98
2.7.3. Künhü'l-Ahbâr'da Celîlî	98
2.8. CELÎLÎ (Hamidîzâde)	99
2.8.1. Latîfî Tezkiresi'nde Celîlî	99
2.8.2. Ahdî Tezkiresi'nde Celîlî.....	101
2.8.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Celîlî.....	105
2.8.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Celîlî	111
2.8.5. Beyânî Tezkiresi'nde Celîlî.....	113
2.8.6. Künhü'l-Ahbâr'da Celîlî	114
2.9. CİNÂNÎ.....	117
2.9.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Cinânî	117
2.9.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Cinânî.....	118
2.10. DÂ'Î	119
2.10.1. Künhü'l-Ahbâr'da Dâ'î.....	119
2.11. DU'ÂYÎ	119
2.11.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Du'âyî.....	120
2.11.2. Latîfî Tezkiresi'nde Du'âyî.....	120
2.11.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Du'âyî	121
2.12. DÜRRÎ	122
2.12.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Dürrî.....	122
2.13. EMÎRÎ	122

2.13.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Emîrî	123
2.13.2. Latîfî Tezkiresi'nde Emîrî	125
2.13.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Emîrî	126
2.13.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Emîrî	128
2.13.5. Künhü'l-Ahbâr'da Emîrî	130
2.14. FAHRÎ	131
2.14. Ahdî Tezkiresi'nde Fahrî	131
2.15. FİKRÎ	132
2.15.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Fikrî	132
2.15.2. Beyânî Tezkiresi'nde Fikrî	133
2.16. FİRDEVSÎ	133
2.16.1. Latîfî Tezkiresi'nde Firdevsî	134
2.16.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Firdevsî	138
2.16.3. Beyânî Tezkiresi'nde Firdevsî	138
2.16.4. Künhü'l-Ahbâr'da Firdevsî	138
2.17. GAZÂLÎ	140
2.17.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Gazâlî	141
2.17.2. Latîfî Tezkiresi'nde Gazâlî	142
2.17.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Gazâlî	149
2.17.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Gazâlî	172
2.17.5. Beyânî Tezkiresi'nde Gazâlî	183
2.17.5. Künhü'l-Ahbâr'da Gazâlî	186
2.18. HALÎLÎ	192
2.18.1. Latîfî Tezkiresi'nde Halîlî	192
2.18.2. Âşık	193
2.18.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Halîlî	195
2.18.4. Beyânî Tezkiresi'nde Halîlî	197
2.19. HAMDÎ	198
2.19.1. Ahdî Tezkiresi'nde Hamdî	198
2.20. HARÎMÎ	200
2.20.1. Latîfî Tezkiresi'nde Harîmî	200
2.20.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Harîmî	201
2.21. HARÎRÎ	201
2.21.1. Latîfî Tezkiresi'nde Harîrî	201
2.21.2. Âşık	203
2.21.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Harîrî	203
2.21.4. Beyânî Tezkiresi'nde Harîrî	203
2.21.5. Künhü'l-Ahbâr'da Harîrî	204
2.22. HÂŞİMÎ	204
2.22.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hâşimî	204

2.22.2. Beyânî Tezkiresi'nde Hâşimî	206
2.23. HEVÂYÎ	207
2.23.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hevâyî	207
2.23.2. Beyânî Tezkiresi'nde Hevâyî	209
2.24. HIZRÎ	209
2.24.1. Latîfî Tezkiresi'nde Hızrî	210
2.24.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hızrî	211
2.24.3. Beyânî Tezkiresi'nde Hızrî	212
2.25. HİCRÎ	213
2.25.1. Âşık	213
2.25.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hicrî	217
2.25.3. Beyânî Tezkiresi'nde Hicrî	219
2.25.4. Künhü'l-Ahbâr'da Hicrî	220
2.26. HİLÂLÎ	221
2.26.1. Latîfî Tezkiresi'nde Hilâlî	221
2.26.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hilâlî	223
2.26.3. Künhü'l-Ahbâr'da Hilâlî	224
2.27. HİLMÎ	224
2.27.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Hilmî	224
2.28. HİLMÎ (Bostan, Bakkalzâde)	225
2.28.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hilmî	225
2.29. HÜSREVÎ	226
2.29.1. Ahdî Tezkiresi'nde Hüsrevî	226
2.30. İYANÎ	227
2.30.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde İyanî	227
2.31. KANDÎ	228
2.31.1. Latîfî Tezkiresi'nde Kandî	228
2.31.2. Ahdî Tezkiresi'nde Kandî	230
2.31.3. Âşık	231
2.31.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Kandî	236
2.31.5. Beyânî Tezkiresin'de Kandî	237
2.31.6. Künhü'l-Ahbâr'da Kandî	238
2.32. KÂTİBÎ	242
2.32.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Kâtibî	242
2.32.2. Latîfî Tezkiresi'nde Kâtibî	242
2.32.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Kâtibî	244
2.32.4. Beyânî Tezkiresi'nde Kâtibî	244
2.32.5. Künhü'l-Ahbâr'da Kâtibî	245
2.33. KERÎMÎ	245

2.33.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Ker	245
2.33.2. Latîfî Tezkiresi'nde Kerîmî	246
2.34. KUDSÎ	249
2.34.1. Ahdî Tezkiresi'nde Kudsî	250
2.35. LÂMÎ'Î	251
2.35.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Lâmi'î	251
2.35.2. Latîfî Tezkiresi'nde Lâmi'î	252
2.35.3. Âşık	259
2.35.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Lâmi'î	268
2.35.5. Beyânî Tezkiresi'nde Lâmi'î	271
2.35.6. Künhü'l-Ahbâr'da Lâmi'î	272
2.36. LATÎF	274
2.36.1. Âşık	275
2.36.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Latîf	276
2.37. LEM'Î	277
2.37.1. Ahdî Tezkiresi'nde Lem'î	277
2.37.2. Âşık	279
2.37.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Lem'î	279
2.37.4. Beyânî Tezkiresi'nde Lem'î	280
2.37.5. Künhü'l-Ahbâr'da Lem'î	281
2.38. LEM'Î-İ DİĞER	281
2.38.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Lem'î	281
2.38.2. Beyânî Tezkiresi'nde Lem'î	283
2.39. MEDHÎ	284
2.39.1. Ahdî Tezkiresi'nde Medhî	284
2.40. MEHDÎ	285
2.40.1. Latîfî Tezkiresi'nde Mehdî	285
2.40.2. Künhü'l-Ahbâr'da Mehdî	286
2.41. MEYLÎ	287
2.41.1. Âşık	287
2.41.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Meylî	288
2.41.3. Beyânî Tezkiresi'nde Meylî	288
2.41.4. Künhü'l-Ahbâr'da Meylî	289
2.42. MİRÎ	289
2.42.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Mirî	290
2.42.2. Beyânî Tezkiresi'nde Mirî	291
2.43. NECMÎ	292
2.43.1. Âşık	293
2.43.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Necmî	296

2.43.3. Beyânî Tezkiresi'nde Necmî.....	297
2.44. NEŞRÎ	298
2.44.1. Âşık	298
2.45. NEVÂLÎ	298
2.45.1. Âşık	298
2.46. NİHÂLÎ	299
2.46.1. Latîfî Tezkiresi'nde Nihâlî	300
2.46.2. Âşık	302
2.46.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Nihâlî	318
2.46.4. Beyânî Tezkiresi'nde Nihâlî	321
2.46.5. Künhü'l-Ahbâr'da Nihâlî	323
2.47. NİYÂZÎ	323
2.47.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Niyâzî	323
2.47.2. Latîfî Tezkiresi'nde Niyâzî	324
2.47.3. Künhü'l-Ahbâr'da Niyâzî	325
2.48. RAHÎMÎ	326
2.48.1. Ahdî Tezkiresi'nde Rahîmî	326
2.48.2. Âşık	327
2.48.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Rahîmî	328
2.48.4. Beyânî Tezkiresi'nde Rahîmî	330
2.49. RAHMÎ	330
2.49.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Rahmî	331
2.49.2. Latîfî Tezkiresi'nde Rahmî	331
2.49.3. Ahdî Tezkiresi'nde Rahmî	332
2.49.4. Âşık	334
2.49.5. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Rahmî	341
2.49.6. Beyânî Tezkiresi'nde Rahmî	344
2.49.7. Künhü'l-Ahbâr'da Rahmî	345
2.50. REMZÎ	347
2.50.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Remzî	348
2.50.2. Latîfî Tezkiresi'nde Remzî	348
2.50.3. Âşık	349
2.50.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Remzî	352
2.50.5. Beyânî Tezkiresi'nde Remzî	353
2.50.6. Künhü'l-Ahbâr'da Remzî	354
2.51. RESMÎ	355
2.51.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Resmî	355
2.51.2. Latîfî Tezkiresi'nde Resmî	355
2.51.3. Künhü'l-Ahbâr'da Resmî	357
2.52. RIZÂYÎ	358

2.52.1. Ahdî Tezkiresi'nde Rızâyî	358
2.52.2. Âşık	362
2.52.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Rızâyî	365
2.52.4. Beyânî Tezkiresi'nde Rızâyî	367
2.53. RİYÂZÎ	368
2.53.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Riyâzî	368
2.54. SAFÂYÎ	368
2.54.1. Ahdî Tezkiresi'nde Safâyî	369
2.55. SAFFÎ	369
2.55.1. Latîfî Tezkiresi'nde Saffî	369
2.56. SAFÎ	372
2.56.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Safî	372
2.56.2. Künhü'l-Ahbâr'da Safî	374
2.57. SEHÂYÎ	375
2.57.1. Latîfî Tezkiresi'nde Sehâyî	375
2.57.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Sehâyî	377
2.58. SELMÂN	377
2.58.1. Âşık	378
2.58.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Selmân	379
2.58.3. Beyânî Tezkiresi'nde Selmân	379
2.59. SUBHÎ	380
2.59.1. Latîfî Tezkiresi'nde Subhî	380
2.59.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Subhî	381
2.59.3. Beyânî Tezkiresi'nde Subhî	384
2.60. SUN'Î	385
2.60.1. Âşık	385
2.60.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Sun'î	391
2.61. SUN'Î	392
2.61.1. Latîfî Tezkiresi'nde Sun'î	393
2.62. SUN'Î	393
2.62.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Sun'î	393
2.62.2. Künhü'l-Ahbâr'da Sun'î	394
2.63. SÜLEYMAN ÇELEBİ	394
2.63.1. Latîfî Tezkiresi'nde Süleyman Çelebi	394
2.63.2.	397
2.64. ŞAH ÇELEBİ	399
2.64.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Şah Çelebi	399

2.65. ŞEMSÎ.....	400
2.65.1. Latîfî Tezkiresi'nde Şemsî.....	400
2.65.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Şemsî.....	401
2.65.3. Beyânî Tezkiresi'nde Şemsî.....	401
2.65.4. Künhü'l-Ahbâr'da Şemsî.....	402
2.66. ŞEVKÎ.....	402
2.66.1. Âşık.....	402
2.66.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Şevkî.....	403
2.67. ŞEYHÎ.....	404
2.67.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Şeyhî.....	404
2.67.2. Âşık.....	405
2.67.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Şeyhî.....	407
2.68. ŞÛKÛFÎ.....	408
2.68.1. Âşık.....	408
2.69. ULVÎ.....	409
2.69.1. Latîfî Tezkiresi'nde Ulvî.....	409
2.69.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Ulvî.....	411
2.69.3. Beyânî Tezkiresi'nde Ulvî.....	411
2.69.4. Künhü'l-Ahbâr'da Ulvî.....	411
2.70. ULVÎ (Yeğenoğlu).....	412
2.70.1. Latîfî Tezkiresi'nde Ulvî.....	413
2.70.2. Âşık.....	415
2.70.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Ulvî.....	418
2.71. ZİHNÎ.....	419
2.71.1. Ahdî Tezkiresi'nde Zihnî.....	419
2.71.2. Âşık.....	419
2.71.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Zihnî.....	420

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİNDEKİ

BURSALI ŞAİRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. İLMÎ HAYAT.....	422
3.2. MESLEK VE GEÇİM KAYNAĞI.....	432
1. Müderrisler:.....	432
2. Kadılar:.....	433
3. Naibler:.....	435
4. Danışmentler:.....	435
5. Kazaskerler:.....	435

6. Nakkaşlar:	436
7. Sarraçlar:	436
8. Manifaturacılar (Bezzaz):.....	436
9. Türbedarlar:.....	436
10. Şeyhler:	436
11. Kâtipler:	437
12. Vezirler:	437
13. Sancakbeyleri:.....	437
14. İpek Satıcıları:	437
15. Vakıf Yöneticileri:	438
16. Şekerciler:	438
17. Cami Görevlileri ve İmam-Hatipler:.....	438
18. Nakibü'l-eşraflar:	438
19. Memurlar:.....	439
20. Çakşırcılar:	439
21. Maaşlı Kimseler, Ulufe ve Surre Parasıyla Geçinenler:	439
3.2. AHLAKÎ BOZUKLUKLAR VE KÖTÜ ALIŞKANLIKLAR.....	440
3.4. ŞAİRLERİN SANATKÂRLIKLARI VE ŞİİRLERİ	443
3.5. ŞAİRLERİN MAHLASLARI.....	458
3.6. ŞAİRLERİN ESERLERİ	461
SONUÇ	469
EKLER.....	474
KAYNAKÇA	515
İSİM, ESER VE YER DİZİN	519

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Osmanlı Türkçesi, Arapça, Farsça ve Türkçe kelimeleri bünyesinde toplamış bir dildir. Bu alfabeyle, *Arap harfleriyle yazılmış Türk yazısı* denir. Arapça harflerin hepsi Lâtin alfabesinde karşılık bulmaz. Bunların hepsini karşılamak üzere Avrupalı şarkiyatçı ve Türkologlar, *transkripsiyon alfabesini* kullanmışlardır. 31 harflik, Osmanlı Türkçesi'nde uygulanan bu sistem şöyledir:

ا	a	ص	ş
آ	ā	ض	đ, ž
ب	b	ط	ṭ
	p		ṣ
ت	t	ع	‘
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c	ف	f
	ç	ق	q
ح	ḥ	ك	k, g
خ	ḫ		ñ
د	d	ل	l
	ḏ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v (o,ö,u,ü)
	j	ه	h (a,e)
س	s	ي	y (ı,i,î)
ش	ş		

Farsça *vâv-ı ma'duleler* uzun ā'dan sonra (◌̄) işareti ile gösterilmiştir.

Arapça ve Farsça *med* harfleri şu şekilde gösterilmiştir:

ا	ā	Ā
ي	ī	Ī ā
و	ū	Ū

KISALTMALAR

- a.: Arapça
a.g.e.: Adı geçen eser
a.g.t.: Adı geçen tez
AKM: Atatürk Kültür Merkezi
bkz: Bakınız
C.: Cilt
ev.: Çeviren
l.: Çelebi
f.: Farsça
H.: Hicri
haz.: Hazırlayan
M.: Miladi
KB: Kültür Bakanlığı
KS: Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi
Kt.: Kütüphane
mad.: Maddesi
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
S: Sayı
s: Sayfa
ss: Sayfa sayısı
S.B.E.: Sosyal Bilimler Enstitüsü
t.: Türkçe
TDK: Türk Dil Kurumu
U. .: Uludağ niversitesi
nv.: Üniversite
vd.: Ve Diğerleri
vr.: Varak
Yay.: Yayınevi
yy.: Yüzyıl

Araştırmanın Problemi:

XVI. yüzyıl şu'arâ tezkirelerinde geçen Bursalı şairler kimlerdir? Bu şairlerin Türk edebiyatındaki yerleri nedir? XIV. ve XV. yüzyıllardaki siyasi ve soysal olaylar Bursa'daki edebî kültürü nasıl etkilemiştir? Bursa Osmanlıya kuruluş döneminde başkentlik yapmış ve şehzadelerin sancağa çıktığı illerden değildi. Edirne'nin başkent olmasıyla önemi azalan Bursa, İstanbul'un başkent olması ile taşra durumuna düşmüştür. Bütün bu gelişmeler Bursa'daki edebî kültürü nasıl etkilemiştir?

Araştırmanın Amacı:

Bu çalışmada şu'arâ tezkirelerindeki Bursalı şairlerin ortaya çıkarılarak Türk edebiyatındaki yerlerinin tespit edilmesi, Bursa'nın Türk edebiyatında ne kadar önemli bir edebî kültür olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi:

Türk edebiyatında Bursa edebî kültür bakımından çok önemli bir yere sahiptir. Bursa Osmanlı İmparatorluğunun ilk başkenti olduğu gibi kültür ve edebiyat başkenti de olmuştur. Bunu da yetiştirdiği çok sayıdaki şairden anlıyoruz. Bu çalışmamızla şu'arâ tezkireleri taranarak Bursalı şairlerin envanterinin oluşmasına katkıda bulunmak ve Bursa'nın edebî zenginliğinin ortaya konulacak olması önemlidir.

Araştırmanın Hipotezleri:

Bursa Türk kültür coğrafyasının en önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Bursa, Osmanlının kuruluş yıllarında başkent olduğundan şairlerin hamisi olan padişahlar fetih düşüncesi içindeydi. 1365'ten 1402'ye kadar Edirne ile çifte başkentlik yapmıştır. 13 yıllık fetret devri ve sonrasında toparlanma sürecine girilmiştir. 1453'te İstanbul'un fethedilmesiyle Bursa'nın önemi azalmıştır. Bursa, şehzadelerin sancağa çıktığı illerden biri de değildi. Bütün bu olumsuzluklara rağmen Bursa kültürel ve edebî önemini korumuştur. XVI. yüzyılın sonuna kadar en çok şair yetiştiren şehir olmuştur.

Araştırmanın Varsayımı:

Bursa her dönemde en çok şair yetiştiren şehirlerden birisi olmuştur. XVI. yüzyılın sonuna kadar en çok; bu tarihten sonra da İstanbul'un ardından en çok şair yetiştiren şehir olmuştur.

Araştırmanın Kapsam Ve Sınırlılıkları:

“XVI. Yüzyıl Şu'arâ Tezkireleri Işığında Bursalı Şairler” adlı çalışmamız şu'arâ tezkireleriyle sınırlandırılmıştır. Özellikle de XVI. yüzyıl tezkireleri olan Sehî, Latîfî, Hasan Çelebi, Âşık Çelebi, Ahdî ve Beyânî tezkireleri ve Kühü'l-Ahbâr ile sınırlandırılmıştır. Araştırmamızın diğer bir sınırlandırılması ise Bursalı şairlerin konu edinilmesidir.

Araştırmanın Yöntemi:

Araştırmada ele alınan konu ile ilgili öncelikle Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan “Tezkireler Dizisi” eserleri incelenmiştir. Daha sonra tezkirelerle ilgili el yazması kaynaklara müracaat edilmiştir. Konuyla ilgili ihtiyaç duyulduğunda yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri de incelenerek istifade edilmiştir. Bununla birlikte konu ile ilgili kitap, makale, dergilerden de istifade edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak Bursalı şairlerin tespiti yapılmıştır. Daha sonra Bursalı şairlerin biyografileri verilmiştir. Şairlerin değerlendirilmesinden sonra tez sonuca bağlanmıştır.

TEZ METNİ

GİRİŞ

Geçmişten Günümüze Tarih ve Edebî Kültür Olarak Bursa

Yunan efsanelerine bile ismi karışan, antik çağlardaki ismi Prusa olan ve bugünkü isminin de tahrife uğrayarak buradan geldiği söylenen Bursa'nın, Bitinya krallarından Prusias tarafından kurulduğu kabul edilir.¹ Şehrin kuruluş tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda milattan önce II. yüzyıl sonlarında Prusias'a iltica eden Kartaca Generali Annibal'ın teşebbüsü ile kurulduğu kaydedilir. Zamanla şehir Roma'ya; Roma'nın ikiye bölünmesiyle Bizans'a geçer.²

Bursa, layık olduğu şöhreti Bizans zamanında görmüş, bir Türk beldesi olduktan sonra da hakiki ve manevi değerine kavuşmuştur.

Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah, 1080'de İznik'i alarak kendisine merkez yaptıktan sonra Bursa'yı fethetti. Ancak 1107'de I. Kılıçarslan'ın ölümü ile şehzadeler arasında başlayan mücadeleler sırasında şehrin Türkler'in hâkimiyetinden çıktığı sanılmaktadır. Şehir 1113'te Türk kuvvetleri tarafından yeniden ele geçirildiyse de bir müddet sonra İmparator Aleksis Komnenos tarafından geri alındı. Böylece Osmanlı'nın bu bölgede faaliyet göstermelerine kadar Bizans hâkimiyetinde kaldı.³

Bursa on yıllık bir kuşatmanın ardından 6 Nisan 1326 yılında Orhan Gazi'ye Bizans tekfuru tarafından teslim edilmiştir. Osmanlı topraklarına katılan şehir, fetihden hemen sonra başkent olmuştur. 1330'da İznik'in fethiyle merkez İznik'e taşındı. 1335 yılında tekrar başkent olan Bursa 1365 yılına kadar başkent kalmıştır. 1364'te Edirne fethedilince merkez 1365'te Edirne'ye taşındı. Tarihçiler bu tarihten sonra İstanbul'un fethine kadar Bursa ile Edirne arasında çifte başkentlik söz konusu olduğunu ifade ederler. Edirne, ancak Rumeli'deki fetihler için ileri karakol rolünü üstlenmiştir. Çünkü

¹ İlhan Yardımcı, Evliyâları ve Âbideleri ile Şehirler Sultanı Bursa, Bursa, 2003, s.16; Bursa adıyla ilgili olarak bkz. Yusuf Olgun, Tarihî Bursa Efsaneleri, U. Ü., S.B.E., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 1990

² Raif Kaplanoğlu, Bursa Şair ve Ünlüler Ansiklopedisi, Bursa, 1982, s.VI.; Yardımcı, a.g.e., s.16

³ Coraline Finkel, Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı, çev. Zülal Kılıç, İstanbul, Timaş Yay., 2007, s.12 ; Kadir Atlansoy, Bursa Vefeyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri, Bursa, Yayınlanmamış Doktora Tezi, U.Ü, S.B.E., Bursa, 1993, s. 9

Bursa, tahta çıkma, kılıç kuşanma, doğum ve ölüm merasimlerinin yapıldığı devlet başkentliğinin yanı sıra kültür merkezi olma özelliğini de sürdürmüştür.⁴

Yıldırım Bayezid, 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a yenildi. Timur, Yıldırım Bayezid'ı esir alarak ülkesine geri dönünce başsız kalan Osmanlı, fetret devrine girdi. Çelebi Mehmet ve kardeşleri arasında taht kavgaları başladı. Fetret devrinde şehzadelerin çekişmeleri sırasında bazı şehzadeler Bursa'ya gelerek padişahlıklarını ilan ettiler. On üç yıl süren fetret devrini sona erdiren Çelebi Mehmet de 1415 Bursa'ya gelerek sultanlığını ilan etmiştir. Çelebi Mehmet, Osmanlı Devletinin ikinci kurucusu sayılmaktadır. Çelebi Mehmet'le ülke fetret devrinden sonra bir toparlanma sürecine girmiştir. Çelebi Mehmet ve diğer padişahlar İstanbul'un fethine kadar Edirne'deki saraylarında oturmuşlardır. Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesi ve başkent yapmasıyla Bursa'nın önemi giderek azalmaya başlamıştır. Çünkü İstanbul her yönüyle imar edilmeye çalışılmış; tüm dikkatler İstanbul'a yönelmişti.⁵

Bursa'da İstanbul, Edirne, Kütahya, Manisa'daki gibi zengin bir edebî çevreden söz etmek mümkün değildir. Bursa, Osmanlı'nın kuruluş döneminde başkentlik yapmış bir şehirdir. O dönemdeki padişahların en büyük emeli ülkenin topraklarını genişletmektir. 1364'te Edirne'nin fethinden sonra askeri merkezin Edirne'ye taşınarak Balkanların fethedilmek istenmesi ve 1402 yılında Osmanlı'nın fetret devrine girmesi edebiyata gerekli önemin verilmesini geciktirmiştir. Çelebi Mehmet dönemine kadar Osmanlı padişahlarının edebiyatla ilgilenmeye vakitleri olmamıştır.⁶

Osmanlı'da padişah sarayları, daima, hükümdarların şahsiyetleri ile değişen ölçüde, şiir ve edebiyatın koruyucusu ve teşvikçisi olmuştur. Bütün marifet sahipleri, âlimler, şairler, sanatkârlar, devletin mutlak hâkimi olan Padişahın sarayı etrafında toplanmışlardır.⁷ Fetret devrinden sonra İstanbul'un fethine kadar padişahlar Edirne'deki padişah sarayında bulunmaları ve İstanbul'un başkent olmasıyla şairlere

⁴ Halil İnalçık, Büyük Osmanlı Tarihi, Ankara, 1996, ss.45-46; İ.Hakkı Uzunçarşılı, Büyük Osmanlı Tarihi, İstanbul, Türk Tarih Kurumu Yay., 1990, s.117; Samiha Ayverdi, Türk Tarihinde Osmanlı Asırları, İstanbul, Kubbealtı Yay., 1999, s.112

⁵ Yılmaz Öztuna, Büyük Osmanlı Tarihi, C.I, İstanbul, Ötüken Yay., 1994, s.47; İnalçık, a.g.e, s. 46

⁶ İnalçık, a.g.e., s. 47; Ayverdi, a.g.e., s.113 ; Uzunçarşılı, a.g.e., s.118

⁷ Haluk İpekten, Divan Edebiyatında Edebî Muhitler, İstanbul, MEB Yay., 1996, s.15

destek olacak başta sultanlar ve önemli şahsiyetlerin İstanbul'a gitmesi Bursa'da edebî muhit oluşmasına fırsat vermemiştir.

Osmanlılarda ileride devleti yönetecek kişiler olarak şehzâdelerin devlet yönetimini öğrenmeleri için sancak beyi olarak çeşitli illere atanırlardı. Böylece şehzâdeler devlet yönetiminde tecrübe sahibi olmaktaydılar. Kütahya, Trabzon, Amasya, Konya ve Manisa gibi iller şehzadelerin sancağı çıktığı şehirlerdi. Şehzadelerin etrafında da padişah saraylarında olduğu gibi şairler toplanarak edebî muhitler oluşmuştur. Bursa şehzadelerin sancağa çıktığı illerden olmadığı için bu cihetten de bir edebî muhit teşekkül etmesine imkân olmamıştır.

Ahmet Paşa'nın konağı, Şeyhî'nin dükkânı Bursa'daki edebî muhit diyebileceğimiz yerlerdendir. Ahmet Paşa, Fatih'in gazabını çekip, idamdan zorla kurtulmuştur. Bursa'ya sürüldüğü zaman, devrinin büyük şairlerindendi. Bursa'ya geldiği zaman Bursa şairlerinin üstadı ve aynı zamanda koruyucusu olmuştur. Etrafında küçük çapta da olsa bir şair topluluğu meydana getirmiştir. Kışın Bursa'daki vali konağında, yazın Uludağ'daki evinde dostlarını ve şairleri toplardı. Meclislerinde şiirler okunur, şiir ve edebiyat üzerine sohbetler yapılırdı.⁸

Çakşırıcı Şeyhî'nin dükkânı da Bursa'da şairleri toplamıştır. Aslında bir tahsili olmayan Şeyhî, çakşır yapıp satmakla geçinir, fakat yaratılıştan şiire mail olduğu için şairlerle temas ederdi.⁹ Edebî muhit anlamında bu iki örnek dışında Bursa'da başka bir örnek yoktur.

Bursa'da ciddi bir edebi kültürün oluştuğunu söyleyebiliriz. Bunu da Bursa'nın yetiştirdiği şair sayısından anlıyoruz. Bursa, XVI. yy. sonuna kadar Osmanlı Devleti'nin birinci; bu tarihten sonra da İstanbul'un ardından ikinci sırada gelmek üzere, en çok şair yetiştiren şehirdir. Yaptığımız çalışmamızda XVI. yüzyıl şu'arâ tezkirelerinde yetmiş Bursalı şair tespit etmemiz de Bursa'nın ne kadar çok şair yetiştirdiğini göstermektedir.

⁸ İpekten, a.g.e., s. 218

⁹ a.g.e., s. 242

Bursa'da şairleri maddeten ve manen koruyacak padişahlar ve şehzadeler olmamasına rağmen Manisa, Amasya, Trabzon, Kütahya gibi şehzadelerin sancağa çıktığı bir şehirden ve XVI. yy. sonuna kadar İstanbul'dan çok daha fazla şair çıkarmıştır. Bu da Bursa'nın ne kadar önemli bir edebi kültüre sahip olduğunu göstermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİ

1.1. XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİ

Tanınmış kişilerin hayat hikâyelerinden bahseden bir tür olan biyografi, insanlıkla yaşıt bir bilim dalıdır. Başlangıçta tarih içinde yer alan bu tür, zamanla bağımsız bir bilim dalı halinde gelişmiştir. Bilindiği gibi tarih, günümüzden önce yaşayanların yüz yüze geldikleri olayları ve onların kahramanlarını anlatır. Olaylar kadar, o olaylarda etkili olmuş kişi ya da kişilerin hayat hikâyeleri, bizzat hadisenin kendisi kadar mühimdir. Hâdiseleri meydana getirenler insanlar olduğuna göre, onların hayat hikâyelerini tespit etmek de biyografinin konusudur. Bu yüzden doğulu ve batılı tarihçilerin büyük çoğunluğu, tarih içinde biyografiye büyük ve ayrı bir önem vermişlerdir.¹⁰

İslâm âlemine bakıldığında, daha ilk dönemden itibaren siyer, megazi, fütuh, hadis ricali çalışmalarıyla başlayan bir biyografi geleneği görülmektedir. Tabakat, hâl tercümesi, tarih, vefeyat, menakıb, mesalik gibi değişik adlarla da karşımıza çıkan bu geleneğin Osmanlı edebiyat dünyasındaki yaygın şekline 'tezkire' denilmektedir.¹¹

İslâm dünyasında tarih, çok fazla önem verilen bilim dallarından biridir. Tarihin alt dalları içinde var olan biyografi, zamanla önem kazandı. İslâm tarihçiliği, Hz. Peygamberin hayat ve faaliyetlerinin incelenmesiyle yani biyografi ile başlamıştır. İslâm tarihinin kaynağını, hadis toplamada, özellikle de Hz. Peygamberin gazalarına ait hadislerin toplanmasında aramak gerekir. Bir hadisin değeri ve doğruluğu büyük ölçüde isnadın doğruluğuna ve kesintisizliğine bağlıdır. Bir hadisin nakledilişi üzerine zikr edilen biyografik veriler onun doğruluğunun da senedi sayılmaktadır. Giderek sonraki tarihçiler bu alanı genişletmişlerdir. Böylece hadisten doğan tarih ilmi, kendine has ananevi takdim tarzını muhafaza ederek dilciler tarafından toplanmış tarihi malzemeye yaklaşmıştır. Bunun yanında başta Hz. Peygamber olmak üzere islâm tarihinin önemli kişilerinin topluma örnek şahsiyetler olarak takdimi de biyografiyi gündemde tutan bir başka husustur. Buna, Arap geleneğindeki soy soplâ övünme alışkanlığını da eklemek gerekir. Bu yüzden biyografi, islâm tarihçiliği içinde çok önemli bir yer işgal etmiş,

¹⁰ Hakkı Aksoyak ve diğerleri, Şair Tezkireleri, Ankara, Grafiker Yay., 2002, s.6

¹¹ Atlansoy, a.g.t., s.38

hatta zaman içinde tarihin ilgilendiği diğer alanlara göre daha baskın bir konum elde etmiştir.¹²

Tezkirecilik geleneği de İslam kültürüne has bir olaydır. Kökeni ilk dönemlerde başlatılan tefsir ve hadis çalışmalarına kadar gider. Tezkirelerin kökeni tabakat kitaplarına dayanmaktadır. Birçok konuda yazılan tabakat kitaplarının doğup gelişmesinin nedeni Arapların, hâl tercümelerine yakın ilgileri ve soylarına olan bağlılıklarıdır. Tabakat kitapları, ilgili oldukları konularda birbirini takip eden nesilleri esas almak kaydıyla o alanın önemli şahsiyetlerinin biyografilerini verirler. Arapların tabakat adını verdikleri bu çalışmalar İranlılar ve Türkler arasında geliştirilerek tezkire adını almıştır. Kelimenin bu isimle yaygınlık kazanmasında XII. yüzyılın tanınmış İranlı şair ve düşünürü Ferîdüddin Attar'ın Tezkiretü'l-evliyâ adıyla yazdığı eserin İslam dünyasında tutulmasının çok büyük bir rolü olmuştur.¹³

Tabakat kitaplarında zaman ve mekân unsurları çok önemlidir. Bu bakımdan, aynı çağda yaşamış bulunan kimseler, bir tabakada toplanmışlar; önceki ve sonraki zümrelerle ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmişlerdir. Sahabe ve Tabiîn ile hadisçilerin meşgul oldukları İslâm ilimlerinin hemen hemen hepsinde tabakat kitaplarının yayıldığını görmekteyiz. Tabakat kitapları birçok konulara ve özellikle fakîhlere, şâirlere tahsis olunurdu. Tabakatü'l-kurra, tabakatü'l-fukaha, tabakatü'l-müfessirin, tabakatu's-su'arâ, tabakatu's-sufiyye, tabakatü'l-etıbbâ, tabakatü'l-hukema. Bazen yalnızca bir mezhebe has, tabakatü'l-Hanefiyye, tabakatü'l-Hanabile, tabakatü's-Şafiiyye, tabakatü'l-Mu'tezile gibi tabakat kitapları da yazılmıştır.¹⁴

İslâm tarihinin ilerleyen dönemlerinde bilgin ve muhaddislerin siyasî tarih alanındaki yerini bir süre sonra resmi görevliler almaya başlayınca, biyografi alanı serbest tarihçilere kaldı. Siyasi tarihin hanedanlığa ait yıllıklara dönüştürülmesinden sonra biyografi, bilgin ve muhaddislerin gözünde daha da önem kazandı. Onlar, siyasi yapı yerine peygamberin vârisleri olan ulemânın hayatlarını anlatmayı gerçek tarihçilik

¹² Franz Babinger, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, çev. Coşkun Üçok, Ankara, Kültür Bakanlığı Yay., 1992, s.8

¹³ Atlansoy, a.g.e., s.38; Mustafa İsen, Ötelerden Bir Ses, Ankara, Akçağ Yayınları., 1997, s. 29

¹⁴ Heffening, MEB İslam Ansiklopedisi, C.XI, "Tabakat" mad., İstanbul, 1970, s. 91

olarak algıladılar.¹⁵ Bu niyetle daha çok bir grubun ya da bir sınıfın mensuplarını bir araya getiren eserler yazılmaya başlandı. Ebu Nuaym-i İsfahâni'nin (ö.1038) Hilyetü'l-evliyâ'sı ve Hatib-i Bağdâdînin (ö.1071) tek bir bölgeyle ilgili hacimli eseri bunların ilk örnekleridir. Giderek bu çalışmalar, dil bilimcileri, şairleri, hekimleri ve diğer meslek mensuplarını da kapsamaya başlamıştır. Bu tarz meslek mensuplarıyla ilgili ilk eserler, mutasavvıflarla ilgili olarak kaleme alındı. Daha sonra görüleceği gibi Türk biyografi tarihinde de mutasavvıf biyografileri ilk örneklerdir. Şiir alanında bunların elde bulunan ilk örneği, Muhammed b. Sallam el-Cumâhî'nin (ö.865) Tabakatü'ş-Şu'arâ adlı eseridir. Bu eser aracılığıyla erken dönem şairleri hakkında bilgi sahibi oluyoruz. İbn Kuteybe'nin Kitabü'ş-Şi'r ve'ş-Şu'arâ'sı ise bu alanda yazılmış ikinci eserdir. Ebu'l-Ferec el-İsfahâni'nin (ö.967) Kitabü'l-agânî adlı çalışması, bu alanda bir başka örnektir. El-Merzubânî'nin (ö. 990) Mu'cemu'ş-Şu'arâ adlı eseri ise metod bakımından mühim bir eserdir. Bu eserle birlikte şairler alfabetik olarak sıralanmaya başlanmıştır. Bunlara Saâlibî'nin (ö.1038) bahsedilen kişileri ülkelerine göre tasnif eden Yetimüd-dehr'ini ve Bâharzî'nin (ö.1076) buna zeyl olarak yazılan Dumyetü'l-kasr'ını eklemek gerekir. Hazîrî, (ö.1172) Zinetü'd-dehr, Beyhâkî (ö. 1170), Vîşahü'd-dümye, İmadeddin el-İsfahâni (ö.1201) ise Harîdetü'l-kasr adıyla zeyli devam ettirdiler.¹⁶

XII. yüzyıldan itibaren yıl usulüne dayalı tarihçilik de kendini geliştirdi. Bu tarz tarihlerin başına insanlığın yaratılışıyla başlayan umumi tarih veya İslâmın yükselişi ile başlayan genel tarihler de bu dönemde eklenmeye başlandı. Biyografi bu eserlerin içinde yer almaya devam etti. Birzâlî (ö.1339), biyografileri yüzyıllara göre tanzim fikrini getirirken İbn Hacer el-Askalânî (ü. 1449), ölüm tarihi esasına dayalı yeni tertip şeklini uygulamaya koydu.¹⁷

XII. yüzyıl sonlarına kadar Arapça olarak devam eden bu gelenek, müteakip yüzyıldan itibaren yerini Farsça örneklere bırakmaya başladı. Fars edebiyatında başlangıçta tarih ilmi ile birlikte gelişen tezkirecilik gerçek anlamda 618/1221 yılında Avfî Muhammed el-Buhari (ö. 630/1233) tarafından yazılan Cevami'u'l-Hikâyat ve Lübâbü'l-elbâb isimli eserle başlar. Farsça ilk tezkire olan Lübâbü'l-elbâb'da müellif,

¹⁵ Hamilton Alexander Roskeen Gibb, İslam Medeniyeti Üzerine Araştırmalar, çev. Kadir Durak vd., İstanbul, Endülüs Yay., 1991, s. 138

¹⁶ Aksoyak, a.g.e., s.8

¹⁷ Gibb, a.g.e., s.147

kendi zamanına kadar gelen Fars şairlerinin hâl tercümelerini ve şiirlerinden örnekler verir. Eser, bir mukaddime ve 12 babdan oluşmaktadır. Yazar, yedinci baba kadar şiirin erdeminden söz etmiş, şiir yazan devlet adamlarını ve bilginleri anlatmış, XVIII. ve X. bablarda Tahirîler, Sâ mânîler, Gazneliler ve Selçuklular dönemi şairlerini tanıtmıştır. Son iki babda, tanışıp görüştüğü şairlerden bahseder. Bu eser, edebiyat tarihi açısından kıymetli bir kaynaktır. Avfî'nin yöntemi daha önceki Arapça yazılan biyografiler gibidir.¹⁸

Avfî'nin yolunu Molla Câmî (ö.1493) takip etti. İran edebiyatının büyük şairlerinden Molla Câmî, Türk edebiyatı üzerinde derin tesirleri olan bir aydındır. Dilimizde ilk biyografi çalışması olan Nefehâtü'l-üns çevirisi onun eseridir. Onun sekiz bölümden meydana gelen Baharistan adlı eserinin yedinci bölümü, şair biyografilerine ayrılmıştı. Bu bölümde, toplam 38 şairden söz edilir. Bu eser başta Nevayî olmak üzere Türkçe şairler tezkiresi yazarlar üzerinde çok etkili olmuştur.¹⁹

Fars edebiyatında asıl dikkate değer örnek, şu'arâ tezkireciliğinin en tanınmış ve adeta bir klasik hüviyetini kazanmış olan Devletşah b. Alaü'd-devle'nin (ö.1486) Devletşah Tezkiresidir. Çağının önde gelen devlet ve kültür adamı Ali Şir Nevayî'ye sunulan bu eser, mukaddime, yedi tabaka ve bir hatimeden oluşmaktadır. Tezkirede yer alan toplam şair sayısı da 149'dur. Devletşah ele aldığı şairlerin hayatlarını anlattıktan sonra şiirlerinden örnekler de verir. Bu yönüyle eser, kendisinden sonra kaleme alınan hemen hemen bütün Farsça ve Türkçe tezkirelere bir model vazifesi görmüştür.²⁰

“Arap ve Fars edebiyatlarında yazılmış olan tezkireler, şairlerin hayatlarından ve şiir örneklerinden bahsetmelerine rağmen daha çok kendi dönemlerinde şöhret sahibi olmuş padişah, devlet adamları ve meşâyihin biyografilerini ön plana çıkarmışlardır.”²¹

¹⁸ Atlansoy, a.g.e., s.39.; Aksoyak, a.g.e., ss.8-9

¹⁹ Aksoyak, a.g.e., s.9

²⁰ Aksoyak, a.g.e., s.9; Tezkire-i Devletşah, haz. Necati Lugal, İstanbul, MEB Yay, 1990, ss.I-IV

²¹ M. Nuri Çınarcı, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü's-Şu'arâsı ve Transkripsiyonlu Metni, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2007, ss. 1-2

“İslam dünyasında ortaya çıkan biyografik künye yazıcılığı fazla değişiklik göstermeden Osmanlı biyografî geleneğine yansımıştır. XVI. yüzyılın sonuna kadar Osmanlı’da biyografî geleneği üç farklı uygulama ile karşımıza çıkmaktadır. Bunlar,

1. Umumi tarihlerde yer alan biyografiler,
2. Şakaik, telif, tercüme ve zeyillerinde yer alan biyografiler,
3. Şu’arâ Tezkirelerinde yer alan biyografilerdir.”²²

“Türk edebiyatında Şu’arâ tezkireciliği geleneği, Çağatay sahasında başlayıp, Osmanlı sahasında gelişmiştir. Türkçe en eski Şu’arâ tezkiresi, Mir Ali Şir Nevayî’nin (H.844-906/M.1441-1501) Mecâlisü’n-nefâis’idir. Çağatayca yazılmış olup, Taşkent’te 1908’de basılmıştır.”²³

Baharistan ve Devletşah Tezkiresinden sonra Mecâlisü’n-nefâis. Mukaddime ve yazarın meclis adını verdiği sekiz bölümden meydana gelir. Eser, bu haliyle Câmî ve Devletşah’ın eserlerinin benzeridir. Tezkirede şairler her mecliste kronolojik olarak sıralanmıştır:

I. Meclis, Nevayî doğmadan önce yaşayan şairlere,

II. Meclis, Nevayî’nin çocukluğunda ve gençliğinde tanıdığı fakat tezkire yazıldığında ölmüş olan şairlere;

III. Meclis, Nevayî’nin çağdaşı olup tanıştığı ve görüştüğü şairlere;

VI. Meclis, Bilgin şairlere;

V. Meclis, Horasanlı şair mirzalara ve hükümdar ailesi şairlerine,

VI. Meclis; Horasan dışında yaşayan bilim adamı, ululara ve şairlere,

²² Aksoyak, a.g.e., s.9

²³ Sadık Erdem, Râmiz ve Âdâb-ı Zurafa’sı, Ankara, AKM Yay., 1994, s.XXXI

VII. Meclis, Sultan ve şehzadelere;

VIII. Meclis; Dönemin padişahı Sultan-ı Sahib-Kıran'a yani Sultan Hüseyin Baykara'ya tahsis edilmiştir.²⁴

Mecâlisü'n-nefâis'de Herat, Horasan ve Azerbaycan da yaşayan ve çoğu Farsça yazan 455 şaire yer verilmiştir. Bunlardan 43'ü Türk veya Türkçe yazan isimlerdir. Nevaî Türkçe şiir yazarları "Türkî-gûy" olarak vasıflandırmıştır. Eserdeki biyografiler oldukça kısa ve örnekler de sınırlı sayıdadır. Şiire yönelik değerlendirmeler müspet ve basmakalıp ifadelerden oluşmuştur. Nevayî, bu şairler hakkında uzun uzun bilgiler vermemiş, çoğuna ancak bir iki satır yer ayırmıştır. Her şairin bir, büyük şairlerin iki, üç beytini de örnek olarak verir.²⁵

Mecâlisü'n-nefâis, Çağatay ve İran edebiyatları için çok mühim bir kaynaktır. Fakat asıl önemli yanı Anadolu'da meydana gelen tezkirelere modellik etmiş olmasıdır.²⁶

Anılan bu üç eser, Herat'ta yazıldıkları için Herat ekolu tezkireleri olarak adlandırılırlar. Bu ekolün başlıca temsilcileri olan Câmî, Devletşah ve Nevayî, ortaya koydukları bu eserlerle, hem daha sonra Osmanlı ülkesinde çıkacak Tezkire-i Şu'arâ türünü derinden etkilemişler, hem de edebî biyografiye ivme kazandırmışlardır.²⁷

Sözü edilen bu biyografiler, konularına ve bakış açılarına göre küçük farklılıklar göstermekle birlikte ortak bir medeniyetin ürünü oldukları için belli ortak noktalara da sahiptirler. Biyografisi yazılan kişi hemen daima belli bir yaşa geldikten sonra böyle bir değerlendirilmeye hak kazandığı için bu eserlerde doğum tarihleri pek yer almaz. Buna karşılık kişilerin adları, kronolojik unsurlar, özellikle ölüm tarihleri titizlikle tespit edilmeye çalışılmıştır. Biyografisi yazılan kişinin hayatında geçen belli başlı hadiseler kısaca nakledilir. Bilim adamlarının eğitimleri, başlıca hocaları ve eserleri önemlidir.

²⁴ Agâh Sırrı Levend, Türk Edebiyatı Tarihi, C.I, III. baskı, Ankara, 1988, s. 256; Aksoyak, a.g.e., s.9

²⁵ Aksoyak, a.g.e., s.9; Levend, a.g.e., s.256

²⁶ Heffening, s. 92

²⁷ Nuri Çelebican, 16. Yüzyıl Tezkirelerinde Bilgi Akışı, Kırıkkale Ün., S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2006, s.3

Şairlerin şiirlerinden ise örnekler verilir, onların edebî kişilikleri ortaya konmaya gayret edilir. Bu haliyle gelenek, biyografik künye yazıcılığını esas aldığı için bütünüyle insan unsuruna yöneliktir. Çizilen portre son derece canlı, fakat verilen bilgilerin belgelendirilmesi her zaman mümkün değildir.²⁸

Çağatay edebiyatında Nevayî ile başlayan gelenek kısa bir süre sonra Osmanlıya geçti. Batı Türkçesi geleneğinde de biyografi önce umûmî tarihlerin içinde yer aldı. Bu anlamda ilk dönem tarihlerinin hemen hepsinde biyografiye rastlamak mümkündür. Umûmî tarihler dışında bizde müstakil biyografi kitabı olarak kaleme alınan ilk örnek, Lâmi`î'nin Nefahâtü'İ-üns'ün tercüme ve zeylini ihtiva eden Fütûhu'l-mücâhidîn li Tervîhi Kulûbi'l-müşahidîn (M. 1520) adını taşıyan eseridir.²⁹

Arapçada kullanılan Tabakat'a karşılık bizde tercüme-i hâl de denilen biyografik çalışmalara, ortak kültüre sahip olduğumuz ülkelere göre, biraz geç başlanmış olmasına rağmen, değişik kollarda mesafeler alınmıştır. Ortaya çıkan eserler bir bakıma yekdiğerini tamamlar özelliklere sahiptir. Söz konusu eserlerin bir grubunu meydana getiren Şu'arâ Tezkireleri, kendi aralarında farklılıklar gösterirler.³⁰

XVI. yüzyıl biyografi alanında çok değerli eserlerin yazıldığı bir devirdir. Taşköprülüzâde'nin tanınmış şeyh ve ilim adamlarını ve şâirleri içine alan Şakâtku'n-Nu'mâniyye adlı eserinin yanında sadece şâirlerin hayat ve sanatları hakkında bilgi veren ve adına Tezkiretü'ş-Şu'arâ denilen eserlerin en önemlileri bu yüzyılda yazılmıştır.³¹

Yukarıda bahsettiğimiz Türk edebiyatında Ali Şir Nevâî'nin Mecâlisü'n-nefâis adlı Çağatayca tezkiresiyle başlayan tezkire yazma geleneği Anadolu sahasında Sehî Bey'in (ö. 1548) Heşt Behişt (Sekiz Cennet) adlı eseriyle devam eder. Tezkire, Mecâlisü'n-nefâis örnek alınarak yazılmıştır. Sehî'den başlayarak türün ilk yazarları Herat ekolü denilen Câmî'nin Bahâristân'ından, Devletşâh'ın Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Ali

²⁸ Aksoyak, a.g.e., s.10

²⁹ a.g.e., s.10

³⁰ Abdülkerim Abdulkadiroğlu, Nuhbette'l-Âsâr Li Zeyli Zübdetü'l-Eş'ar, Ankara, AKM Yay., 1999, s. VII

³¹ Aksoyak, a.g.e., s.10

Şir Nevâî'nin tezkirelerinden istifade etmişler ve bunu eserlerinin önsözlerinde belirtmişlerdir. Ancak bu örnek alma XVI. yüzyıla kadar gelişen edebî birikim ve onların yaratıcılarını bir araya getirme ihtiyacı, zamansız bir özenti değil bir ihtiyacın cevabıdır. Anadolu'da hızla gelişen dil ve edebiyatın daha doğru bir deyişle şiirin mümessillerinin gelecek kuşaklar tarafından bilinmesi için ard arda tezkireler yazılmaya başlanmıştır. Sehî Bey'den sonra özellikle Latîfi ve Âşık Çelebi şair biyografilerinin çok başarılı örneklerini verdiler.³² Bu yüzyıl Latîfi, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi gibi tezkireciler sayesinde adeta tezkireciliğin zirve asrı olmuştur.³³

Edebiyat terimi olarak tezkire, Arapça zıkr kökünden türetilmiş bir kelimedir. Zıkr, anma, hatırlama, sözünü etme anlamlarına gelen tezkire, lügat anlamı olarak “hatırlamaya vesile olan şey” demektir.³⁴ Bu geniş sözlük anlamına dayanılarak kelime, çeşitli manalarda kullanılmıştır: Bir şeyi hatırlamaya ya da bir haberi bildirmeye yarayan kısa pusula; herhangi bir iş için izin verildiğini bildirmek üzere hükümetten alınan kâğıt; askerinin terhis olduğunu gösteren belge; aynı şehirdeki resmi daireler arasında gidip gelen yazışma, bunların başlıcalarıdır. Kelimenin kullanım alanı günümüzde daralmış ve daha çok nüfus tezkeresi, terhis tezkeresi, izin tezkeresi, mazeret tezkeresi gibi resmi belge adlarıyla tezkere almak, tezkere getirmek, tezkeresini eline vermek gibi ifadelerde kalmıştır. Tezkere, halk ağzında galat olarak teskere şeklinde kullanılmaktadır.³⁵

“Bu kelime ve terim anlamlarının dışında Tezkire, edebiyat terminolojisi olarak çok daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bu manada kelime, Osmanlı toplumunun maddi ve manevi kültürünü meydana getiren her meslekten yaratıcı kişinin biyografik künye yazıcılığını temel alan bir türdür... Ama tezkire kelimesi en geniş manada kullanım alanını şairlerin hayatlarıyla şiirlerinden söz eden kitaplarda bulmuştur. Öyle ki bu kitapların bazıları tezkire kelimesini özel bir ad olarak taşıdıkları gibi, ayrı bir isim taşıyanlar da çoğu kez tezkire adıyla anılmaktadırlar. Bu eserler, anlattıkları çevrenin veya mesleğin adıyla anılırlar. Şairleri anlatanlara tezkire-i şu'arâ veya

³² Filiz Kılıç, XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şâir ve Eser Üzerine Değerlendirmeler, Ankara, Akçağ Yay., 1998, s. XIX; İpekten, a.g.e., s.10

³³ İlhan Genç, Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye, Ankara, AKM Yay., 2000, s.XLI

³⁴ Pervin Çapan, XVIII. Yüzyıl Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 1993, s.1

³⁵ Şemseddin Sami, Kâmûs-ı Türkî, İstanbul, Enderun Yayınları, 1989, s. 391

tezkiretü'ş-şu'arâ, erenleri anlatanlara tezkiretü'l-evliya, hattatları anlatanlara da tezkiretü'l-hattatîn denir.»³⁶

Bu geniş kullanım alanına rağmen tezkire denince daha çok şairlerin hayatlarıyla şiirlerinden söz eden kitaplar akla gelir. Bu çalışmaların önemli bir bölümü tezkire kelimesini özel bir ad olarak taşıdıkları gibi, ayrı bir isim taşıyanlar da çoğu kez tezkire adıyla anılmaktadır.³⁷

Şu'arâ Tezkireleri değişik isimlerle adlandırılmıştır. Bazıları Tezkiretü'ş-Şu'arâ, bazıları yazarlarının ismiyle (Tezkire-i Latîfi) anılır. Bir kısmına da yazarları özel isimler vermiştir (Heşt-Behişt, Sehî Bey).³⁸ Latîfi, bizde türle ilgili olarak ilk kez tezkire adını kullanan yazardır. Onu izleyerek daha sonra bu vadiye eser veren on üç yazar da eserine tezkire adını vermiştir.³⁹

Türk edebiyatında XV. asırdan başlayarak yazılmış otuz kadar tezkire elimizdedir. Gerçekte tezkirelerimizin kaç tane ve nelerden ibaret olduğu henüz net olarak bilinmemektedir. Zira varlığından söz edilen tezkirelerin birçoğu hâlâ ele geçmemiştir. Latîfi, kendisinden önce on kadar tezkire yazıldığını söylemektedir, ancak bugün mevcut olan tezkirelerin sayısı sadece ikidir. Hammer tarihinde, Rıfâ'i (Refî'i)nin yazdığı tezkirelerden söz ediliyor. Kefevî, İzzetî ve Himmet-zâde'nin de tezkireleri olduğuna dair kayıtlara rastlıyoruz. Osmanlı Müellifleri'nde Babaeskili Şuhûdî (ölm. 1612)nin de tezkiresi olduğu yazılıdır. Şemsettin Sâmî, Kâmusü'l-A'lâm adlı eserinin kaynakları arasında, bugüne kadar ele geçmemiş bazı tezkirelerin adlarını da vermektedir. Abdülhalim Memduh'un bahsettiği Kazıkçı-zâde Tezkiresi de ilim âleminin meçhulüdür.⁴⁰

³⁶ Aksoyak, a.g.e., s.10

³⁷ a.g.e., s.10

³⁸ Murat Kılıç, Sehî Tezkiresi Üzerinde Bir Sentaks Çalışması, KSÜ, S.B.E., Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Kahraman Maraş, 1998, s. IX

³⁹ Aksoyak, a.g.e., s.10

⁴⁰ a.g.e., s.10

Tezkireler Klasik Edebiyatın en önemli kaynaklarından biridir. Bir meslekten yetişmiş kişilerin tercüme-i halleri (biyografileri) tezkirelerin yazılış gayesini oluşturur. Bu yüzden genellikle bu eserlerde kişilerin yaşadıkları zamana pek dikkat edilmez.⁴¹

Tarihte önemli makamlarda bulunan kişilerin hayatları daima merak konusu olmuştur. İşte bu alanda bulunan eksikliği gidermek amacıyla yapılan çalışmalardan biri olan şu'ârâ tezkireciliği döneminde önemli mevkilerde bulunan insanların hayatlarını ve şiirlerini konu edinir. Bu açıdan hem şairlerin unutulup gitmesini engellemek hem de şairlerle ilgili çalışma yapacak insanlara yardım etmek açısından tezkirelerin edebiyatımızda önemli bir yeri vardır.⁴² İçlerinde en az yüz, yüz elli şair bulunur ve bu yönleriyle şekil olarak günümüzdeki, yazarlar (veya şairler) sözlüğü gibi eserlere benzerler. Konularını, şairlerin hayatları, kişilikleri, edebi faaliyetleri ve eserleri oluşturmaktadır. Böylelikle hem bilgi verilmekte, hem yorum ve değerlendirmede bulunulmakta, hem de eserlerden örnekler sunulmaktadır. Tezkireciler üslûbun sanatlı ve ahenkli olmasına da büyük dikkat etmiştir. Öyle ki, bu yönleriyle tezkireler aynı zamanda birer edebî eser niteliği taşımaktadırlar.⁴³

Osmanlı biyografisi daha önce var olan bir geleneğin izleyicisi olduğu için bu eserler, öncelikle bir önsözle başlar. Bu bölümde yazar Allah'a hamd, peygambere dua ettikten (hamdele ve salvele) sonra kitabını niçin yazdığını anlatır. Bu kısımda ısrarla üzerinde durulan konular Kur'an'da şiir aleyhindeki hükümlerin nasıl yorumlanması gerektiği ve bu hükümlerin aslında belli tarzdaki şiirleri kapsadığıdır. Allah'ın insanlara verdiği en değerli nimet konuşma ve yazma becerisidir. Bu yüzden ki şiirin tarihi insanla yaşıttır. İlk şiir Hz. Âdem tarafından söylenmiştir. Bazen bu bölümde tezkireci eserini hangi yöntemleri kullanarak yazdığını ve eserine girecek isimleri nasıl seçtiğini de anlatır. Bu yüzden ki tezkirelerin bir bölümünün mukaddimesi orijinal birer poetika denemesi olarak değerlendirilebilir.⁴⁴

⁴¹ Kudret Altun, Tezkire-i Mucîb, Ankara, 1997, s. VII

⁴² M. Nuri Çınarcı, Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü's-Şu'arâsı ve Transkripsiyonlu Metni, Gaziantep Üniv., S.B.E., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2007, s. 122

⁴³ Harun Tolasa, Sehî, Lâtîfi, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre XVI. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi, Ankara, Akçağ Yayınları, 2002, s. VII

⁴⁴ Aksoyak, a.g.e., s.12.

Daha sonra biyografilere geçilir. Bu bölüm de kendi arasında bir kaç kısma ayrılabilir. Tezkirecilerin çoğu, yine kendilerinden önceki örneklere bakarak hanedan mensuplarını ayrı bir bölümde ele almışlardır. Tezkirenin çatısını meydana getiren şairler bölümünde Osmanlı ülkesinde yetişmiş ve Türkçe şiirleriyle tanınmış şairler yer alır. İsimlere ya da mahlaslara göre alfabe sırasıyla tertiplenen tezkirelerde, şairlerin doğum yeri, adı, lakabı, öğrenim durumu, meslek veya makamı başlıca hocaları, hayatlarındaki önemli değişiklikler, ölümü, varsa ölüm tarihi, mezarının yeri, bazan şairle ilgili bir ya da bir kaç anekdot, edebi durumuyla ilgili değerlendirmeler, eserleri ve eserlerinden örnekler yer alır. Şiirlerinden verilen örnekler gazel ve kaside matla'ları, kıt'alar ve rubâilerle mesnevîlerden seçilmiş küçük parçalardır. Bütün bir ya da bir kaç gazelin verildiği de olur.⁴⁵ Bu muhteva, bize Herat tezkirelerinden girmiş, tezkirecilik tarihi boyunca da benzer ölçüler içinde devam etmiştir. Sadece son tezkirecilerimizden sayılan Fatin, seçtiği örnek şiirleri biyografinin önüne geçirerek yarar sağlamayan bir yenilik yapmıştır.⁴⁶

Biyografiye yönelik bu bilgiler tezkire yazarının imkânlarına, şaire zaman ve çevre olarak yakınlığı ya da uzaklığına, ayrıca yazarın bakış açısına bağlı olarak uzayıp kısılmaktadır. Âşık Çelebi'de son derece ayrıntılı ve uzun biyografi tarzı, Fâizî'de sadece şairin adı, işi ve ölüm tarihinden ibaret bir şekle dönüşür. Güftî ise manzum tezkire yazan tek isimdir.⁴⁷

Tezkirelerin sonunda hâtîme adı verilen bir sonuç bölümü yer alır. Bu kısımda da tezkireci, eserini yazarken karşılaştığı sıkıntıları anlatır, eserini başarılı kılması için Allah'a dua eder, okuyandan ve yazandan beklentilerini sıralar.⁴⁸

Osmanlıda XVI. yüzyıldan başlayıp XX. yüzyılın başlarına kadar devam eden tezkire türü, geniş zaman dilimi içinde farklı şekillerle karşımıza çıkar.

⁴⁵ Kasım Hayber, Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Ünv., S.BE., Kayseri, 1996, s. I

⁴⁶ Aksoyak, a.g.e., s.12.

⁴⁷ a.g.e., s.12.

⁴⁸ a.g.e., s.12.

“Bu eserler Herat ekolü tezkirelerini kendilerine örnek almakla birlikte, başta tertip tarzı olmak üzere birçok değişikliğe de uğramışlardır. Herat tezkireleri tasniflerini tabaka üzerine kurarken bizde bu yöntemi Latîfî çok pratik bir şekilde dönüştürmüş ve şairleri alfabetik olarak sıralamaya başlamıştır. Latîfî’den sonra bu çağdaş usûl, küçük istisnaları dışında Türk tezkireciliğinin vazgeçilmez tertip tarzı olmuştur. Her ne kadar bu tertip tarzı fikri Âşık Çelebi’ye aitse ve kendisinden önce başka Müslüman biyografi yazarlarınca kullanılmışsa da Türk tezkirecilik tarihinde yöntemin ilk uygulayıcısı Latîfî olmuştur. Latîfî sadece tertip tarzıyla değil, biyografiye kazandırdığı ivme ile artık klasik biyografinin sınırlarını çizmiş, Âşık Çelebi ve antoloji tipi tezkireler hariç kendinden sonraki biyografi yazarları büyük ölçüde onu izlemişlerdir. Başka bir ekol olan Âşık Çelebi, tertip tarzının kullanışsızlığı ve ortaya koyduğu geniş biyografi yapısı, çok özel yeteneklere ihtiyaç gösterdiğinden kendisinden sonra pek takipçi bulamamıştır. Sehî ve Ahdî dışındaki XVI. yüzyıl tezkirecileri, şairlerin kendilerine has bir sınıf olduklarına, meslek ve diğer sosyal ölçülerine bakılmaksızın bir bütün olarak ele alınmaları gerektiğine inandılar. Bu kanaat XVIII. yüzyıla kadar benzer şekilde devam etti. Fakat ortaya çıkan birikim bu yüzyılda Esrar Dede ve Akif’i kendi çevrelerinin şairlerini bir tezkirede toplamaya götürdü. Böylece Esrar, sadece mevlevî şairlerden, Akif de Enderun’da yetişenlerden ibaret zümre tezkirelerini kaleme aldı. Bunu daha sonra Ali Emîrî Efendi, Tezkire-i Şu’arâ-yı Amîd’de ve İşkodra Şairleri’nde, sadece aynı şehirde doğan biyografilerden ibaret tezkire haline getirdi. XIX. yüzyıl, toplumun kendi medeniyetinden kuşkuya düştüğü, buna bağlı olarak da yenilik arayışlarının derinleştiği dönemdir. Pek çok başka alan gibi değişen ve yenileşen insan, edebî sahada da bir beklenti içinde idi. Toplumda derinden hissedilen ikilem biyografiye de yansdı. Esad Efendi, Ârif Hikmet ve Fatîn, klasik geleneği sürdürürken; Tefîk ve Mehmet Tefîk mevcut birikimi değerlendirip bütün Osmanlı şairlerini tek bir eserde toplamaya çalışmışlarsa da bunda başarılı olamadılar. Öte yandan Esâmî ve Osmanlı Şairleri ile Nâcî, Eslaf ve birkaç eseriyle Faik Reşat, Osmanlı Müellifleri ve başka örnekleriyle Mehmet Tahir, Sicill-i Osmanî ile Mehmet Süreyya bu yeni arayışın ürünleri olan çalışmalarını verdiler.”⁴⁹

Türkçede tezkire geleneği Doğu Türkçesi’nde başlamış olmakla birlikte bu yazı dilinde gelişimini sürdürememiş, Nevayî’den sonra ancak Sâdıkî ile ikinci bir örnek verebilmiştir. Türün Osmanlı Devleti içinde hayatını devam ettirebilmiş olmasının sebebi, Osmanlının uzun ve istikrarlı bir devlet olmasıdır. Orta Asya devletlerinde

⁴⁹ Aksoyak, a.g.e., s.13

tersine bir yapı söz konusu olduğu için, diğer kültür ve sanat faaliyetleri gibi, XVI. yüzyıldan sonra yeni örnek üretilememiştir.⁵⁰

“XVI. yüzyıl tezkirelerinin bir özelliği, ele aldıkları şairlerin büyük bölümünün kendi dönemlerinden önce yaşamış olmalarıdır. Bu yüzden biyografiler, toplanan bütün bilgileri ihtiva ettiklerinden, uzundurlar. Buna karşılık örnek şiirler ortalama biyografinin üçte biri kadar bir bölümü kaplar. XVII. yüzyıl tezkirecileri ise daha çok kendi çağdaşlarını kaleme almışlardır. Bu yüzden söylenen şeyler, bilineni tekrarlamak anlamına gelecek mütedâvil malûmat olduğu için biyografiler kısalmış, buna karşılık örnek verilen şiirler artmıştır. Riyâzî Tezkiresi bu iki yüzyıl arasında bir geçiş dönemi eseridir, Şekilde meydana gelen bu değişiklikler giderek antolojik tezkireler diyebileceğimiz bir tarzın doğmasına sebep olmuştur. Bu tarz tezkirelerde bir kaç kelimelik biyografik bilgi ve uzun şiirler yer almaktadır. Mesela Fâizî’de örnek şiir sayısı 545 beyte kadar çıkar. Fâizî ile başlayan bu antoloji tipi tezkirecilerinin diğer temsilcileri Yümnî, Seyrekzâde Âsım, Belîğ, Silahdarzâde Mehmed Emin ve Şefkat’tir.”⁵¹

XVIII. yüzyıl ise kendinden önceki döneme bir tepki ve XVI. yüzyılın iyi tezkirelerine bir özentidir. Bundan dolayı XVIII. yüzyılda biyografiler(tezkireler), tekrar XVI. yüzyıldaki gibi uzamış, buna karşılık örnek şiirlerde azalma olmuştur. Safâyî, Sâlim ve Râmiz bu tarz tezkirelerken Küçük hacmi ile Mucîb bir ara örnektir.⁵²

Tezkireler, çeşitli sanatlar ve secilerle işlenerek kaleme alındıkları için kendileri de birer edebî eserdir. Fakat standart bir tezkire yazıcılığından söz etmek mümkün değildir. İlk örnek olan Sehî Tezkiresi, üslûp, ifade ve terminoloji açısından da acemilikler gösterirken, Latîfî Tezkiresi ise daha sonraki yazarlara modellik etmiştir. Latîfî, eserini kendi çağının yazı dili ile fakat bu eserin bilgi vermeyi hedefleyen bir çalışma olduğunu belirtir. Latîfî’den sonra tezkire yazan Hasan Çelebi, Sâlim ve Râmiz, süslü ve gösterişli bir anlatımı tercih etmişlerdir. Aralarında bu manada üslûp farkı bulunmasına rağmen tezkireler, aynı sanat ve kültür telakkisinin ürünleri oldukları için

⁵⁰ Aksoyak, a.g.e., s.13

⁵¹ a.g.e., ss.13-14

⁵² a.g.e., s.14

biçim ve muhteva yanında üslûp, dil ve terminoloji bakımından da benzerlik gösterirler.⁵³

İslâmiyetin etkisi altında gelişen Türk edebiyatının en önemli kaynaklarından olan “Şu’arâ Tezkireleri” aynı zamanda Edebiyat tarihi araştırmacılarının ilk başvuracakları eserlerdir. Şairlerin yazdıkları eserleri ve bu eserleri yazarken karşılaştıkları durumları önce Şu’ara tezkirelerinden öğreniriz.⁵⁴

Bir edebiyat tarihçisi için en önemli belge, metnin kendisi olmakla birlikte eserin daha iyi anlaşılabilmesi için ne zaman ve hangi şartlar altında yazıldığı ve eser sahibinin hayatının bilinmesi de çok önemlidir. Bundan dolayı bir edebiyat tarihçisinin tarihi vesika ve diğer kaynakların yanında ilk başvurabileceği eserler tezkirelerdir. Tezkirelerde verilen bilgilerin birçoğu yazıldığı devri tam olarak vermese de tezkireler bugün için başvurulabilecek yegâne kaynaklardır. Bu tür eserlerin bir diğer özelliği şâirler hakkında hem tenkidi hem de övgüye layık sözlerin bir arada bulunmasıdır. Bir şairin şiirleri ve sanatı hakkında aynı devirde yaşayan kişilerin fikirlerini öğrenmek, ne derecede okunduğunu ve beğenildiğini bilmek edebiyat tarihçisinin yapacağı değerlendirmeler için zaruridir. Bu bakımdan tezkire yazarlarının edebî tenkitleri önemli bir ölçü sayılabilir.⁵⁵

Tezkirecilik, biyografik künye yazıcılığını esas aldığı için yazarı ortaya koyduğu eserden daha önde tutup sanatın kaynağındaki insan unsuruna yönelir. Bu yüzden ki tezkirelerde sanata yönelik değerlendirme unsurları büyük ölçüde şaire yöneliktir. Bu özelliğiyle adı geçen eleştiri sistemi, eseri esas alan modern eleştiriden ayrılır. Ama bu ifade, tezkirelerin sadece biyografik çerçevede kaldıkları anlamına gelmemelidir. Tezkirelerde, özellikle verilen örneklerden önce şairin sanatına yönelik önemli değerlendirme unsurlarına da rastlanır. Pesend ü ısgâya kâbil şiiir; hoş-âyende nazm; rengîn inşa, âşıkâne gazel ve muhayyel eş’âr gibi bütün tezkirelerde karşımıza çıkan terminoloji bunun kanıtıdır.⁵⁶

⁵³ Aksoyak, a.g.e., s.14

⁵⁴ Kılıç, a.g.t., s. IX

⁵⁵ Aksoyak, a.g.e., s.14

⁵⁶ a.g.e., s.14

Tarih ve onun özellikle İslâm âleminde en önemli alt dallarından biri olarak biyografi, sözü edilen uygarlığın dünyaya en dikkate değer armağanlarından biridir. Meseleye Türk biyografi geleneği açısından bakıldığında da Arap ve Fars edebiyatları öncülüğünde gelişmiş olmasına rağmen özellikle şu'arâ tezkiresi türü, en güzel ve başarılı örneklerini Türkçede, özellikle Osmanlı Türkçesi çerçevesi içinde vermiştir. Tür, Doğu Türkçesi dairesi içinde başlamış olmakla birlikte orada sadece sınırlı sayıda ürün ortaya koyabilmiş, buna karşılık Batı Türkçesi hem sayı hem de nitelik bakımından zirve eserlere sahip olmuştur. Üstelik tür, Türkçede XVI. yüzyıldan XX. yüzyıl başlarına kadar kopmadan ve hiç boşluk bırakmadan sürüp gitmiştir. II. Murat devrinden itibaren kalburun üzerinde kalacak hiç bir şairimiz yoktur ki onunla ilgili yazılı bir biyografik bilgiye rastlamayalım. Bunun en önemli sebebi istikrarlı bir siyasî politika ve buna bağlı bir bilim anlayışı geliştiren Osmanlı devlet yapısıdır. Aynı perspektifi yansıtıyor olmasına rağmen Selçukludan alınan mimarî gelenek nasıl geliştirilerek mükemmel bir çerçeveye oturtulduysa, benzer biçimde şairler tezkiresi geleneği de yüzyıllar içinde mükemmele doğru bir gelişme göstermiştir. Kuşkusuz tezkirelerde verilen bilgiler, bugünkü biyografi ölçülerine göre eksiktir. Ama Batı ülkeleriyle mukayese edildiğinde bu anlayış kendi çağının çok önündedir.⁵⁷

Tezkirelerde, şairlerin doğum ve ölüm tarihleriyle, yerleri tam olarak gösterilmiş değildir. Doğum tarihleri hemen hemen yoktur. Ölüm tarihleri ise eksiktir. Kiminde sadece: “Sultan Selim devrinde fevt oldu” ya da “Ömri vefâ itmedi” gibi bir cümle ile geçirilmiş, doğum yerleri de, “Bursa kurbündendür”, “Vilâyet-i şark'dandur” gibi cümlelerle karanlıkta bırakılmıştır.⁵⁸

Tezkirelerin en nâkıs yönü eser isimleridir. Hiçbir şairin eserlerinin isimleri, tam olarak zikredilmemiştir. Kimisinde ancak bir ikisi kastedilmiş, kimisinde ise yalnız “hamse tetebbu” ider”, “Sahib-i kitab-ı divandur” denilmekle yetinilmiştir.⁵⁹

“Münşiyâne” kaleme alınan bu tezkirelerde, gerçek, üslûba fedâ edilmiştir. Hükümler basmakalıptır. Övme ve yermede mübâlağaya kaçılmıştır, hemen hiçbir

⁵⁷ Aksoyak, a.g.e., ss.14-15

⁵⁸ Hayber, a.g.t., s. I

⁵⁹ a.g.t., s. I

kişinin gerçek tasviri yapılmış, evsafi açıkça gösterilmiş değildir. Devrin umûmî vaziyetini yekûnen görmek, edebî türlerin gelişimini izleme imkânı yoktur. Bununla beraber kimi tezkirelerde, kişileri tasvir eden satırlar arasında öyle cümlelere, öyle fıkralara rastlanır ki bunları okurken, cemiyetin o devirdeki durumu açıkça görülür. Fakat tezkirelerin hepsi elbette aynı önemde ve aynı kıymette değildir.⁶⁰

1.1.1. Heşt-Behişt

Anadolu'da ilk şairler tezkiresi olan Heşt-Behişt, Sehî Bey tarafından yazılmıştır. Sehî, Fatih Sultan Mehmet zamanında Edirne'de doğup 1548 senesinde 80 yaşında ölmüştür. Asıl adı belli değildir. Şair Necatî Bey'in yanında yetişmiş ve hayatı boyunca da onun çevresinden ayrılmamıştır. Ömrü kâtiplik yapmakla geçti.⁶¹ Sehî Bey, tezkireciliği yanında aynı zamanda mürettep Divan sahibi bir şairdir.⁶²

Sehî, Darü'l-hadis Mütevelliliği görevinde iken Anadolu'da türünün ilk örneği olan Heşt-Behişt adındaki tezkiresini yazdı. Sehî Bey, Baharistan ve Devletşah tezkirelerinden ve daha çok Mecalisü'n-Nefais'ten etkilendiği için tezkiresine Heşt-Behişt ismini vermiştir. Tezkiresini, 1538'de Edirne'de tamamladı ve Kanuni'ye sundu.⁶³ Bu vesileyle nişancılık veya defterdarlık gibi bir göreve tayin edileceğini umuyordu. Bundan dolayı da tezkire baştan sona, yerli yersiz, padişaha yakarışlarla doludur. Fakat beklediği ilgiyi göremedi.⁶⁴

Heşt-Behişt, Anadolu sahasında yeni bir türün çığırını açması bakımından önemlidir. Bundan etkilenerek daha kapsamlı ve önemli tezkirelerin yazılması, buna olan ihtiyacı azaltmış ve nüshalarının çoğalmamasına yol açmıştır. Tezkire, yargıların genel ve sıradan olmasına rağmen, kendisinden sonra yazılan tezkireleri etkilemiştir.⁶⁵

⁶⁰ Hayber, a.g.t., s. I.

⁶¹ Mustafa İsen, Sehî Bey Tezkiresi(Heşt-Behişt), Ankara, Akçağ Yay., 1998, s. 9; Kılıç, a.g.t., s. XII

⁶² Aksoyak, a.g.e., s.29

⁶³ Kılıç, a.g.t., ss. XII.-XIII

⁶⁴ İsen, a.g.e., ss. 11-12

⁶⁵ Kılıç, a.g.t., s. XIII.

Anadolu sahasında şairler tezkiresi yazma geleneği, Heşt Bihişt ile başlar. Eser, bir önsöz her birine “bihişt” (cennet) adı verilen sekiz tabaka ve bir hatimedden meydana gelmiştir.⁶⁶

Yazar, sekiz tabakaya ayırdığı eserinde, her tabakada ele alacağı şairlerin sınıf ve sınırını, o tabaka başına koyduğu küçük bölümle izah etmiştir. Tabakanın sonuna eklediği tetimme ile de yazdığı bölümdeki şairlerin özelliklerini bir kez daha kısaca anlatmıştır.⁶⁷

Sekiz tabakadaki şairlerin dağılışı şöyledir:

I. Tabaka: Devrin padişahı Kanuni Sultan Süleyman (Muhibbî).

II. Tabaka: Başlangıçtan Kanuni Sultan Süleyman’a gelinceye kadar şiir yazmış padişah ve şehzadeler (6 şair).

III. Tabaka: Vezir, kazasker, defterdar, nişancı, beylerbeyi gibi devlet büyükleri (28 şair).

IV. Tabaka: Bilgin şairler (17 şair).

V. Tabaka: Sehî Bey’den önce yaşamış ve ölmüş şairler (34 şair).

VI. Tabaka: Sehî Bey’in gençliğinde, ün yapmış olan, olgunluk devirlerine yetişebildiği; birçoğu ile tanışıp görüştüğü şairler (61 şair).

VII. Tabaka: Eserin yazıldığı tarihte hayatta bulunan ünlü şairler (39 şair).

VIII. Tabaka: Eserin yazıldığı sırada yeni yeni duyulmaya başlayan, Sehî’nin kabiliyetli bulduğu “nev-heves”, genç şairler (55 şair).⁶⁸

Sehî Bey, tezkiresine aldığı şairlerin kısa biyografileri ile eserlerinden küçük örnekler vermektedir. Eserde hiçbir şairin doğum ve ölüm yılı kaydedilmemiş, yalnız kimilerinin ölmüş olduğu bildirilerek mezarının bulunduğu yer gösterilmiştir.⁶⁹

⁶⁶ Emine Seymen, Sehî Bey ve Latîfî Tezkirelerinde İstitrâd, Çukurova Üniv., S.B.E, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008, s. 3

⁶⁷ İsen, s.17

⁶⁸ Seymen, a.g.t., s. 3; Aksoyak, a.g.e., s. 30

⁶⁹ Levend, a.g.e., s. 260

Şairlerin sanatları ve şiir özellikleri hakkında Sehî Bey'in değerlendirmeleri çoğu kez yüzeyde kalmıştır. Hemen bütün şairler için birbirine çok benzer sözler kullanılmış, benzer hükümler vermiştir.⁷⁰

Sehî Tezkiresi'nin en önemli tarafı, Osmanlı Devleti sınırları içinde yetişen şairleri ilk kez bir tezkire halinde toplaması ve böylece birçok şairi unutulmaktan kurtarmasıdır. Tezkire, Osmanlı edebiyatının ilk devirlerindeki şairlerin çoğu hakkında bilgi veren tek kaynaktır. Ayrıca Sehî Bey, Anadolu'daki şu'arâ tezkireciliğini başlatmış, bu bakımdan kendisinden sonra gelen tezkirecilere örnek olmuştur.⁷¹

Heşt-Behişt'te 241 şair hakkında bilgi verilmiştir. Bu şairlerin 17 tanesi Bursalı olup isimleri şöyledir: Ahmed Paşa, Ali Çelebi, Duâyî, Emîrî, Gazâlî, Hilmî, Kâtibî, Kerîmî, Lâmi'î, Niyâzî, Rahmî, Remzî, Resmî, Riyâzî, Safî, Şah Çelebi ve Şeyhî tezkirede haklarında bilgi bulunan Bursalı şairlerdir.

1.1.2. Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıra-i Nuzemâ

Anadolu'da, Sehî Bey tezkiresinden sonra yazılan ikinci tezkire Latîfî'nin Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıra-i Nuzemâ adlı tezkiresidir. Asıl adı Abdüllatif olan Latîfî, Kastamonu'da doğdu. Hatibzadeler diye anılan köklü bir aileye mensuptur. Tezkiresinde bildirdiğine göre, dedesi Fatih devri şairlerinden Hamdi Çelebi'dir.⁷² Ömrü Osmanlının çeşitli şehirlerinde kâtiplik ve musahiplik yapmakla geçti. Mısır'dan Yemen'e giderken bindiği geminin batması sonucu boğularak 990/ 1582'de öldü.⁷³

Heşt-Behişt'ten sekiz yıl sonra, 1546 yılında yazılmış olan Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıra-i Nüzamâ, daha çok Latîfî Tezkiresi adıyla tanınmıştır. Latîfî, Heşt-Behişt'in edebi çevrelerde gördüğü büyük ilgi üzerine arkadaşı ve hemşehrisi Zaîffî'nin de

⁷⁰ Aksoyak, a.g.e., s. 30

⁷¹ Seymen, a.g.t., s. 3; Aksoyak, a.g.e., s. 31

⁷² Bülent Karaküçük, Latîfî Tezkiresi Üzerine Bir Sentaks Çalışması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KSÜ, S.B.E., Kahraman Maraş, 1998, s. XII.

⁷³ Aksoyak, a.g.e., s. 35

ısrarlarına dayanamayarak yazmaya başladığı eserini 1546'da tamamlayarak Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur.⁷⁴

Latîfi, tezkiresini yazarken Câmî'nin Baharistan'ı, Ali Şir Nevayî'nin Mecalisü'n-nefais'i ve Sehî Bey'in Heşt Bihişt'ini model almakla birlikte onların kronolojik tasnifine karşılık, alfabetik sırayı tercih etmiştir. Bu fikir daha önce Arapça biyografi kitaplarında kullanılmış olmakla birlikte Türkçe'de ilk kez Latîfi tarafından kullanılmıştır.⁷⁵

Latîfi Tezkiresi Mukaddime, üç Fasil ve Hatime'den meydana gelmiştir. Mukaddimedede, hamdele ve salveleyi takiben, bu tarz eserlerin hemen tamamında görülen, şiirin fazilet ve meziyetleri bölümü gelir.⁷⁶ Mukaddime bölümünde eserin yazılış sebebi olarak kendinden önce yazılmış tezkirelerden etkilenmesi ve Zaifi'nin yoğun ısrarları olduğunu belirtir. Mukaddime bölümünün en önemli kısımlarından birisi "Der-beyân-ı Merâtib-i Aksâm-ı Şu'arâ" başlığını taşır. Latîfi, tezkiresine aldığı şairleri hangi ölçülere göre seçtiğini, bunları seçerken karşılaştığı güçlükleri anlatır. Bir anlamda divan şiirinin poetikasına ışık tutacak görüşler Latîfi tarafından burada ortaya konulur. "İbtidâ-yı Kitâb-ı Tezkiretü'ş-şu'arâ ve İftitâh-ı Tabsıratü'n-nuzemâ" başlığı altında ise Latîfi, eserini nasıl ve hangi ölçülere göre tasnif ettiğini belirtir. Latîfi, alfabe sırasına göre II. Murat devrinden 953/1546 senesine gelinceye kadar Osmanlı ülkesindeki şairleri tezkiresine almıştır.⁷⁷ "Alfabetik" düzen fikrinin Âşık Çelebi'ye ait olduğu söylene de bu fikir ihtiyatla karşılanmalıdır. Çünkü Latîfi, Tezkire'sini yazmadan önce kaleme aldığı "Nazmü'l-Cevâhir" adlı eserinde Hazret-i Ali'nin hikmetli sözlerini de alfabetik sıraya göre düzenlemiştir.⁷⁸

Eserin bundan sonraki kısımları üç fasıl halinde şairlere ayrılmıştır. I. fasılda Osmanlı ülkesinde yetişmiş veya buraya gelip Rûmîlikle şöhret kazanmış 13 şeyh şair; II. fasılda Osmanlı ülkesinde şiir söyleyen 7 sultan şair; III. fasılda yine Osmanlı ülkesi

⁷⁴ Mustafa İsen, Latîfi Tezkiresi, Ankara, Akçağ Yay., 1999, s. VII-VIII.

⁷⁵ Aksoyak, a.g.e., s. 36

⁷⁶ İsen, Latîfi Tezkiresi, s.VIII

⁷⁷ Aksoyak, a.g.e., ss. 36-37

⁷⁸ Ahmed Sevgi, Latîfi, Hayatı-Edebi Kişiliği ve Eserleri Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1987, s. 99

içinde şöhret kazanan 314 şairin hayatı, eserleri ve şiirlerine yönelik bilgi ve değerlendirmeler bulunur.⁷⁹

Latîfi Tezkiresi, daha önce yazılan Heşt- Bihîşt'ten birçok yönden üstün bir eserdir. Latîfi, eserinde alfabetik usulü ilk kez kullanmakla kalmamış, her harf içinde ayrıca üç harfe kadar bir sıralama yapmıştır. Tezkire, şairler hakkında isabetli eleştiri ve değerlendirmeler ihtiva etmesinin yanı sıra verdiği doğru bilgiler bakımından da oldukça önemlidir. Latîfi, bazan ikinci sınıf şairler için “âşıkane eşârı, nazik ü rengin güftârı vardır” gibi klişe ifadeler kullanmıştır. Fakat dikkate değer şairler için daima isabetli ve orijinal değerlendirmeler yapmıştır. Latîfi, eserinde her şaire değer ve yeteneğine göre yer ayırmak suretiyle objektif olmaya çalışmış; beğenmediği şairleri de açıkça eleştirmekten kaçınmamıştır.⁸⁰

Latîfi, tezkiresine aldığı şairlerden kimisini, Kastamonulu olmadığı halde Kastamonulu olarak göstermiştir. Âşık Çelebi, tezkiresinde Latîfi'yi bu hareketinden dolayı eleştirmiştir.⁸¹ Tezkireciler doğum yeri meselesine çok önem verdikleri için birbirlerini bu konuda zaman zaman suçlamışlardır.⁸²

Tezkire'nin dili sade, cümleleri kısa ve secilidir. Üslubu akıcı, ahenkli ve yer yer alaycıdır. Hasan Çelebi, Latîfi'nin üslubunu beğenmemekle birlikte Âşık Çelebi ve Gelibolulu Ali bu özelliğinden övgüyle söz eder.⁸³

Latîfi Tezkiresinde 334 şair hakkında bilgi bulunmaktadır.⁸⁴ Bu şairlerden 30 tanesi Bursalıdır. Abdî Çelebi, Ahmed Paşa, Âşık, Celîlî, Duâyî, Emîrî, Firdevsî, Gazâlî, Halîlî, Harîmî, Harîrî, Hilâlî, Hızrî, Kandî, Katibî, Kerîmî, Lâmi`î, Mehdî, Nihâlî, Niyâzî, Rahmî, Remzî, Resmî, Saffî, Subhî, Sun`î, Süleyman Çelebi, Şemsî, Ulvî ve Ulvî-i Müderris tezkirede haklarında bilgi bulunan Bursalı şairlerdir.

⁷⁹ Aksoyak, a.g.e., s. 37

⁸⁰ a.g.e., s. 37

⁸¹ Levend, a.g.e., s.267

⁸² İsen, Latîfi Tezkiresi, s.XVII

⁸³ Aksoyak, a.g.e., s. 37

⁸⁴ Rıdvan Canım, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ/ Latîfi, Ankara, 2000, s.15

1.1.3. Gülşen-i Şu'arâ

Ahdî-i Bağdadi'nin eseridir. Bağdat'ta doğan Ahdî Mevlana Şemsî'nin oğludur. Tezkiresinin başında diyar-ı Rum'a gitmek üzere Hüsrev adındaki arkadaşıyla yola çıktığını, uğradıkları yerlerde birçok şairle tanışma ve görüşme fırsatı bulduğunu, arkadaşının ölümü üzerine İstanbul'a geldiğini, İstanbul'da bilginler ve şairlerle görüşerek yararlandığını, Türk diline çalışıp şiirde tek olduğunu, 971'de Bağdat'a dönerek tezkiresini yazdığını bildiriyor. Ahdî Bağdat'ta ölmüştür.⁸⁵

Şehzade Sultan Selim adına yazılmış olan Gülşen-i Şu'arâ, Anadolu sahasında Sehî ve Latîfî Tezkirelerinden sonra kaleme alınan üçüncü tezkiredir. Gülşen-i Şu'arâ 1593 yılında tamamlanmıştır.⁸⁶

Ahdî Tezkiresi diye de anılan Gülşen-i Şu'arâ, araya manzum parçalar sıkıştırılmış bir Mukaddime ile Ravza adı verilen dört bölümden meydana gelmiştir.⁸⁷

“Tezkire yazarının eserine aldığı şairleri seçerken özel bir ölçütünün olmadığı tespit edilmiştir. Ahdî, şiirini gördüğü veya duyduğu, kendisinde şairlik istidadını hissettiği kişileri vb. eserine almış ve bu şekilde 381 şairi bize tanıtmıştır.”⁸⁸

Tezkirede H. 960-971 yılları arasında olan şairler vardır.⁸⁹ Eserin birinci ravzasında başta devrin padişahı olmak üzere Şehzade Sultan Selim ve diğer şehzadeleri (17 şair), ikinci ravzada devrin ileri gelen devlet adamlarını (14 şair), üçüncü ravzada ulemâ ve müderrisleri (25 şair), dördüncü ravzada ise alfabetik olarak dönemin şairlerini anlatır (325 şair).⁹⁰

Devlet büyüklerinden ve tanınmış şairlerden söz ederken ağır bir dil ve sanatlı üslup kullanılmıştır. Diğer bölümlerde ise dil, bilgi ve düşüncenin aktarıldığı araç konumundadır. Kısacası eserde, dil ve üslubun anlatılan şairin sosyal statüsüyle orantılı

⁸⁵ Levend, a.g.e., s.270

⁸⁶ Aksoyak, a.g.e., s. 43

⁸⁷ Atlansoy, a.g.e., s.48

⁸⁸ Süleyman Solmaz, Ahdî Ve Gülşen-i Şuarası(İnceleme-Metin), Ankara, 2005, s.70

⁸⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnan, Son Asır Türk Şairleri, C.I, İstanbul, Dergâh Yayınları, 1994, s.5

⁹⁰ Aksoyak, a.g.e., s. 43

olarak değiştiği görülür. Ahd, eserine aldığı şairlerin çoğunu aşırı sözlerle övmüş, iyi ve kötü şairler hakkında doğru değerlendirmeler yapmamıştır.⁹¹

Ahd, eserindeki şairlerin bir kısmını Seh ve Latf Tezkirelerinden almıştır. Latf gibi Ahd’de şairlerin doğum ve ölüm tarihleri, yerleri yoktur. Ancak bir kaçıının lm tarihleri kaydedilmiştir. Ahd, şairlerden pek azının eserlerinden söz etmiştir. Bu yönleriyle Ahd Tezkiresi Latf tezkiresine zeyl sayılır.⁹²

“Gülşen-i şu’ar’nın en önemli tarafı, büyük çoğunluğu Osmanlı İmparatorluğu’nun doğu bölgesindeki şairleri ihtiva etmesi ve bunlar Hakkında ilk ve tek kaynak durumunda olmasıdır. Eser, Bağdat ve çevresinde yetişen şairler hakkında verdiği bilgiler bakımından çok önemlidir ve bu haliyle edebiyatımızda yaklaşık 147 şair için tek kaynak durumundadır.”⁹³

Gülşen-i şu’ar’da yer alan 381 şairden 15 tanesi Bursalıdır. n, şık, Cell, Fahr, Hamd, Hsrev, Kand, Kuds, Lem`, Medh, Rahm, Rahm, Rızy, Safy ve Zihn Gülşen-i şu’ar’da kendilerinden bahsedilen Bursalı şairlerdir.

1.1.4. Meşir’ř-şu’ar

Asıl adı Pir Mehmed olup namı “Es-seyyid Pir Mehmed bin elebi” olan şık elebi’ni eseridir. şık elebi, şiirlerinde şık mahlasını kullandı. Bursa’da dünyaya geldi. Bazı kaynaklar Prizren’de doğduğunu da söylerler. şık Çelebi, XIV. yy. sonlarında Bursa’ya gelip yerleşmiş aslen Bağdatlı bir seyit ailesindedir. Manzum ve mensur birçok eseri vardır.⁹⁴

Bursa’da ve İstanbul’da çeşitli görevlerde bulunduktan sonra Silivri, Piriştine, Serfie, Narda’da gibi çeşitli yerlerde kadılık ettikten sonra ölünceye dek kalması

⁹¹ a.g.e., s. 44

⁹² Levend, a.g.e., s.273

⁹³ Aksoyak, a.g.e., s. 44

⁹⁴ Atlansoy, a.g.e., s.43-44; Aksoyak, a.g.e., s. 44

kaydıyla kadı olarak gönderildiği Üsküp'te yakalandığı zatülcenb hastalığından kurtulamayarak 1572 ölmüştür.⁹⁵

Tezkiretü'ş- Şu'ara, Âşık Çelebi Tezkiresi ve yazarın tabiriyle Tevârih-i şu'ara isimleriyle de tanınmaktadır.⁹⁶ Eserde XV. ve özellikle XVI. yy. şairleri ele alınır. Tezkireye I. Murat devrindeki şairlerle başlanır. Âşık Çelebi eserini Kıratova kadısıyken 976/1568 yılında tamamlayıp devrin padişahı II. Selim'e sunmuştur.⁹⁷

Tezkire, bir mukaddime ve metin olmak üzere başlıca iki bölümden meydana gelmektedir. Tezkire, uzun ve orjinal bir mukaddime ile başlar.⁹⁸ Mukaddime bölümünde şiir hakkında Peygamber Efendimizin görüşleri, hadislerle, olaylardan hareket edilerek anlatılır. Sahabelerin, Osmanlı Padişahlarının şiir hakkındaki düşünceleri ve şairlere verdikleri değer anlatılır. Mukaddimenin sonunda Âşık Çelebi kendisi hakkında bilgi verir.⁹⁹

“Tezkire'nin en önemli tarafı Âşık Çelebi'nin bizzat şairinden öğrendiği veya yakınlarından duyduğu en doğru ve geniş bilgiyi vermesi, bir psikolog gibi şairleri ve olayları tahlil etmesidir. Bu yönüyle eser bir edebiyat tarihinden çok hikâye hatta roman havası taşımakta ve türünün tek örneğini teşkil etmektedir. Bu uzun biyografilerde sadece kişi tasvirleri ve ruhi tahliller yapılmamış, çevre, mekân anlatımına, devrin sosyal yapısına gelenek ve göreneklerine dair bilgiler de verilmiştir.”¹⁰⁰

Âşık Çelebi, anlattığı şairlerin karakterlerini, onlar hakkında yapılan dedikoduları da anlatarak eserinin, benzerleri arasında müstesna bir yeri olmasını sağlamıştır. Latîfi'nin kendisinden önce davranıp alfabetik sıraya göre tezkiresini

⁹⁵ Levend, a.g.e., s.274

⁹⁶ Filiz Kılıç, Meşairü'ş-şu'arâ (İnceleme- Tenkitli Metin), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1994, s. XXX

⁹⁷ Muhammet Nur Doğan, Osmanlılar Ansiklopedisi, “Âşık Çelebi” mad., C. I, İstanbul, 1999, s.259; Kılıç, a.g.t., s.XXX

⁹⁸ Kılıç, a.g.t., s.XXX

⁹⁹ Muhsine Börekçi, Âşık Çelebi Tezkiresi'nin Sentaks Bakımından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv., S.B.E., Erzurum, 1988, s. VII.

¹⁰⁰ Aksoyak, a.g.e., s. 50

düzenlemesi üzerine Âşık Çelebi, tezkiresini alfabe sırası Ebced Hevvez... kelimelerinin baş harflerine göre düzenlemiştir.¹⁰¹

Esas metin kısmında 427 şaire yer verilmiştir ki eser bu haliyle en hacimli tezkirelerdendir.¹⁰² Bu şairlerden 30 tanesi Bursalıdır. Abdî, Ahmed Çelebi(Pareparezade), Ahmed Paşa, Celîlî, Cinânî, Emîrî, Gazâlî, Halilî, Harîrî, Hicrî, Kandî, Lâmi`î, Lâtif, Lem`î, Mevlî, Necmî, Neşrî, Nevâlî, Nihâlî, Rahîmî, Rahmî, Rızâyî, Remzî, Şeyhî (Çağşircı), Selmân, Sun`î, Şevkî, Şûkûfî, Ulvî ve Zihnî tezkirede kendilerinden bahsedilen Bursalı şairlerdir.

1.1.5. Tezkiretü'ş-Şu'arâ

Abdülkadir Hamidi oğlu Emrullah oğlu Ali oğlu Kınalızâde Hasan Çelebi'nin tezkiresidir. Babası Bursa'da Muradiye'deki Hamza Bey Medresesinde müderris iken 1546 yılında doğmuş, 1604 de Mısır'da, kendisine arpalık olarak verilen Reşid (Rosetta) kasabasında ölmüştür.¹⁰³ Hasan Çelebi, önemli memuriyetlerde bulunan âlim ve bilginlerle dolu Kınalızâdeler diye anılan bir aileye mensuptur. İlk eğitimini babasından alan Hasan Çelebi, döneminde Hacı Çelebi olarak anılan Ebussuûd Efendi'den ders aldı ve ondan mülâzım oldu. Hasan Çelebi öğrenimini tamamladıktan sonra çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık yaptı.¹⁰⁴

“Çağının ünlü âlimleri arasında sayılan, fıkıh ve kelâm ilmine dair bazı eserler, risaleler, şiirler yazan Hasan Çelebi'nin arkadaş çevresi de bilgin ve şairlerden oluşmaktadır. Tezkire'deki bilgilerden onun yakın arkadaşlarının Bekâyî, Hüseyin Çelebi, Şeyhî, Subhî, Ömer Bey, İyânî, Mehemed Emin, Mehemed ve Monlâ Çelebi olduğu anlaşılmaktadır.”¹⁰⁵

Hasan Çelebi, tezkiresini 1586 yılında tamamladıktan sonra Şeyhülislâm Sa'deddin Efendiye sunmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan kendi zamanına kadar yetişen şairleri eserine almıştır. Tezkire bir mukaddime ve üç fasıl olarak

¹⁰¹ Börekçi, a.g.e., s. VII

¹⁰² Aksoyak, a.g.e., s. 50

¹⁰³ İbrahim Kutluk, Tezkiretü'ş-Şu'arâ/ Kınalızâde Hasan Çelebi, C.I, Ankara, 1989, s.7

¹⁰⁴ Aksoyak, a.g.e., s.56

¹⁰⁵ a.g.e., s.56

düzenlenmiştir.¹⁰⁶ Birinci ve ikinci bölümde yer alan padişah ve şehzadeler kronololik, üçüncü bölümde bulunan şairler ise alfabetik olarak sıralanmıştır.¹⁰⁷

Tezkire'nin birinci faslında altı padişah yer almıştır: Sultan II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, Sultan II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim.

İkinci fasılda 5 şehzade yer almıştır: Sultan Korkud, Sultan Cem, Sultan Mustafa, Sultan Mehmed, Sultan Bayezid.¹⁰⁸

Tezkire'nin üçüncü bölümünde, XV ve XVI. yüzyılda yaşamış olan 627 şairin biyografisi verilmiştir. Eserin şairlere ayrılan kısmı Ahmed Paşa ile başlayıp Yusuf ile bitmektedir. Tezkire'de devrin sultanı III. Murad'ın ve Tezkire'nin adandığı Hoca Sadeddin Efendi'nin biyografileri ana bölümlere dâhil edilmeyerek mukaddime kısmında verilmiştir. Toplam 640 şairin biyografisi verilmiştir.¹⁰⁹

“Hasan Çelebi, şairlerin hayatına geniş yer vermiştir. Tezkire, ötekilere göre daha “münşiyane” üslupla kaleme alınmıştır. Yazar söz sanatına öylesine düşkündür ki, tek kelime ile belirtilecek kavramlar, onun eserinde zincirleme tamlamalar ve kalıplaşmış deyimlerle satırlarca uzayıp gidiyor. Örneğin, öteki tezkirecilerin şairler için “Bursadandır”, ya da “Edirnelidir” demekle yetindikleri yerlerde, o, hale uygun istiare ve mecazlarla süslü, seci'lere dayanan cümleler düzmekten büyük bir zevk duymaktadır.”¹¹⁰

Hasan Çelebi, söylediklerini ayet, hadis ve kelâm-ı kibarlarla desteklerken benzetme ve tasvirleri de anlattığı konu, olay, şairin ad, meslek, mevki ve durumuyla bir bütünlük arz edecek şekilde yapmış; çağının sosyal, kültürel ve ekonomik durumunu, şair biyografilerinde verdiği bilgilerle yansıtmaya çalışmış; kendisinden önce yazılan tezkirelerde yer almayan yüz yirmi iki şairi eserine ilave etmiş ve bu yeni isimler

¹⁰⁶ Atlansoy, a.g.e., s.45

¹⁰⁷ Aksoyak, a.g.e., s.57

¹⁰⁸ Kutluk, a.g.e., ss.19-20

¹⁰⁹ Aksoyak, a.g.e., s.58

¹¹⁰ Levend, a.g.e., s.285

hakkında önemli bilgiler vermiştir. Bu bakımdan eser, dil ve üslup özelliğinin yanı sıra ihtiva ettiği bu yeni isimler için ilk kaynak durumunda olması bakımından önemlidir.¹¹¹

Tezkire’de, şairlerin doğum ve yerleşim yerleriyle ilgili yapılan tarif ve tavsiflerle XVI. yüzyıl Osmanlı devletinin kültür ve sanat coğrafyasını gözler önüne serilir. Tezkire’yi diğer tezkirelerden ayıran en önemli özelliklerden biri budur.¹¹²

640 şair biyografisi ile tezkire geleneğinin en hacimli örneklerinden biri olan Hasan Çelebi Tezkiresinde 47 Bursalı şairin biyografisi yer almaktadır. Bursalı şairler şunlardır:

Abdî, Ahmed Paşa, Ânî, Aşık, Celîlî, Celîlî-i Diğer, Cinânî, Duâyî, Dürrî, Emîrî, Fikrî, Firdevsî, Gazâlî, Halil-i Zerd, Harîmî, Harîrî, Hâşimî, Hevayî, Hicrî, Hilâlî, Hilmî, İyanî, Kandî, Katibî, Lâtif, Lem`î, Lem`î-i diğer, Lâmi`î, Meylî, Mîrî, Necmî, Nihâlî, Rahmî, Rahîmî, Remzî, Rızâyî, Sehabî, Selmân, Subhî, Sun`î, Sun`î-i diğer, Şemsî, Şevkî, Şeyhî, Ulvî, Ulvî(Yeğenoğlu), Zihnî.

1.1.6. Tezkiretü’ş-Şu’arâ

Carullahzade Mustafa Beyânî’nin eseridir. Adı, Cârullah oğlu Mustafa’dır. Mahlası Beyânî’dir. Kendisinin söylediği üzere Ruscuk kasabasında doğmuştur. Bilim yolunu seçmiş, önce müderris sonra kadı olmuştur.¹¹³ Çeşitli yerlerde müderrislik ve kadılık yapan Beyânî daha sonra tasavvufa yönelerek şeyh olmuştur. Bundan dolayı tasavvuf çevrelerinde tanınmış bir şairdir.¹¹⁴ Beyânî, Şeyh Ekmeleddin Efendi vefat ettikten sonra onun vasiyeti üzerine 1577’de Sofular tekkesi şeyhi oldu. Yirmi yıl kadar bu tekkede şeyhlik yaptıktan sonra 1597 yılında öldü ve bu tekkenin sahasına gömüldü.¹¹⁵

¹¹¹ Aksoyak, a.g.e., s.58

¹¹² a.g.e., s.59

¹¹³ İbrahim Kutluk, Beyânî Tezkiresi(Tezkiretü’ş-Şu’arâ), Ankara, 1997, s.1

¹¹⁴ Atlansoy, a.g.e., s.49

¹¹⁵ Abdülkadir Özcan, Nev’izâde Atâî, Şakaik-ı Numaniye ve Zeyilleri, İstanbul, 1989, C.II, s.466

XVI. yüzyıl biyografi alanında çok değerli eserlerin yazıldığı bir devirdir. Bu asrın en son tezkiresi Beyânî Tezkiresi'dir. Beyânî'yi edebiyat dünyasında unutulmaktan kurtaran bu eser, 1597-98 yılında tamamlanmış ve özel bir adı olmadığı için müellifinin ismiyle anılmıştır.¹¹⁶

Hasan Çelebi Tezkiresi'nin seçilmiş ve özetlenmiş bir şeklidir.¹¹⁷ Eser, bir mukaddime ve iki bölüm halinde düzenlenmiştir. Eserin mukaddime kısmında Beyânî, şiir ve şair hakkında bilgi vermiş ve tezkire kelimesinin anlamı üzerinde durmuştur.¹¹⁸

Tezkirenin birinci bölümüne beş padişah ve dört şehzade alınmıştır. Padişahlardan Fatih, II. Bayezid, Yavuz, Kanuni, II. Selim, Şehzadelerden Cem, Mustafa, Bayezid, III. Murad yer almaktadır.¹¹⁹

Eserin ikinci bölümünde XV. ve XVI. yüzyılda yaşamış olan 368 şairin biyografisi verilmiştir, Eserin şairlere ayrılan kısmı Ahmed Paşa ile başlayıp Yusuf ile bitmektedir. Tezkire'de padişah ve şehzadelerle birlikte toplam 377 şair bulunmaktadır.¹²⁰

Beyânî, Hasan Çelebi Tezkiresi'nde olmayan beş şairi (Hakani, Halefi, Hızırî, Mu'idi, Meylî) Tezkiresine ilave etmiş ancak bu yeni isimler hakkında kayda değer bilgiler vermemiştir. Buna rağmen, ilave etmiş olduğu şairlerden söz eden tek kaynak eser olması bakımından önemlidir.¹²¹

“Beyânî'nin dili, süs ve özentiden uzak, sade ve açıktır. Beyânî, Hasan Çelebi'nin Arapça, Farsça tamlamalarla dolu uzun cümlelerini kısaltarak sözü uzatmaktan kaçınmıştır. Beyânî, eserindeki biyografileri kısa tutarken bir biyografide olması gereken bilgileri (doğum yeri, isim, unvan veya lakapları, akraba ve soyları, eğitim-öğretim durumları, hocaları, meslekleri, hastalıkları, ölümü, ölüm tarihi ve yeri, eserleri, eserlerinden örnekler) özenle vermeye çalışmıştır. Kısacası renk katmak

¹¹⁶ Aysun Sungurhan, Beyânî Tezkiresi (İnceleme-Tenkitli Metin), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1994, s.XXV

¹¹⁷ İnal, a.g.e., s. 5; Aksoyak, a.g.e., s.65

¹¹⁸ Aksoyak, a.g.e., s.65

¹¹⁹ Levend, a.g.e., s.287

¹²⁰ Aksoyak, a.g.e., s.66

¹²¹ Sungurhan, a.g.e., XVIII

düşüncesiyle hareket etmemiş, secili anlatımı daha çok padişah ve şehzadeler için, zaman zaman da büyük şairler için kullanmıştır. Ama, secili anlatımdan oluşan biyografilerde bile anlaşılabilirliğini kaybetmemiş, vermek istediği mesajı yerine ulaştırmayı başarmıştır. Tezkire’de örnek olarak alınan beyitlerin sayısı bir ile onyedî arasında değişirken şiirlerin nitelendirilmesinde altmış dört kadar klişe kelimenin (Bu ebyat anun durer-barıdur, latif eş’âr vb.) kullanıldığını söylemek mümkündür.”¹²²

Beyânî Tezkiresinde yer alan 377 şairden 30 tanesi Bursalıdır. Abdî, Ahmed Paşa, Ânî, Âşık, Celîlî, Fikrî, Firdevsî, Gazâlî, Halilî, Harîrî, Hâşimî, Hevâyî, Hicrî, Kandî, Kâtibi, Lâmi`î, Lem`î, Lem`î Çelebi, Meylî, Miri, Nemci, Nihâlî, Rahîmî, Rahmî, Remzî, Rızâyî, Selmân, Subhî, Şemsî ve Ulvî tezkirede bahsedilen Bursalı şairlerdir.

1.1.7. Künhü'l-Ahbâr

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin eseridir. Âlî, Gelibolu’da doğdu. Şair, tarihçi ve devlet adamıdır. Babasının adı Ahmed’tir. Gelibolu ve İstanbul’da eğitimini tamamladıktan sonra bürokrat olarak görev yaptı. Divan kâtipliği, defterdarlık, sancakbeyliği görevlerinde bulunmuştur. II. Selim’in yanında başlayan görev hayatı Cidde sancakbeyliğindeyken 1600 yılında ölmesiyle son bulur.¹²³

Âlî'nin en önemli eseri olan Künhü'l-Ahbâr, Türkçe genel bir tarihtir. Âlî, Arap ve Fars edebiyatındaki örneklere benzer tarzda bir tarih meydana getirmiştir. Eser, uzun bir mukaddime ve yazarın Rûkn adını verdiği dört bölümden meydana gelmiştir. Mukaddimedede eser kaleme alınırken nasıl bir yol izlendiği, tarih ilminin yüceliği ve gerekliliği, Osmanlı’da yaşayan ırklar anlatılmıştır.

I. Rûkn: Dünyanın yaratılışından, Hz. Âdem’in ortay çıkışına kadar geçen zaman; bütün yaratıkların ortaya çıkması, hayvanlar, dağlar, denizler, nehirler, göller, adalar ve iklimler ele alınmıştır.

¹²² Aksoyak, a.g.e., s.66

¹²³ a.g.e., s. 69

II. Rükñ: Hz. Âdem'den başlayarak peygamberler, Arap ırkı, Hz. Muhammed (S.A.V), mucizeleri, Emeviler, Abbasiler, Arap emirleri, bilginler, şeyhler ve şairlerden bahsedilmiştir.

III. Rükñ: Türk ve Tatar kavimleri ile hakanlarından söz edilir.

IV. Rükñ: Osmanlıların ortaya çıkışından H. 1007 yılına kadar olup biten olaylardan, devrin devlet adamlarından, bilginlerinden, şeyh ve şairlerden bahsedilmiştir.¹²⁴

Künhü'l-Ahbâr'da olaylar, padişahların saltanat süreleri esas alınarak sıralanmıştır. Her padişahın tahta çıkışı ile yeni bölüm başlar. Önce padişahın doğum tarihi yazılır, ardından padişahın saltanat süresi içinde başından sonuna kadar meydana gelen olaylar verilir. Bu siyasi bilgilerden sonra devrin kültürel olayları gelir. Burada padişahın yaptığı hayır ve hasenattan başlayarak her padişah döneminde yetişen devlet adamları ile bilginler, şeyhler ve şairlerin biyografileri verilir.¹²⁵

Künhü'l-Ahbâr'ın asıl önemli bölümü olan 300 yıllık Osmanlı tarihini anlatan IV. Rükñ'ü, iki ciltten meydana gelmiştir. I. Cilt başlangıçtan I. Selim devri sonuna kadar gelir. II. Cilt Kanunî'nin tahta çıkışı ile başlar ve kitabın sonu, farklı nüshalarda değişiklikler gösterir. Osman Gazi'den III. Mehmet'e on beş padişahın devri anlatılır. Ancak bunların sadece yedi tanesinin sonunda şairlere yer verilmiştir.¹²⁶

Künhü'l-Ahbâr'ın biyografik bilgi açısından asıl zengin ve farklı tarafını eserde yer alan şairler meydana getirir. Şairlerin sayısı müstakil olarak 290 tanedir. Ayrıca 15 şair hakkında da başka vesilelerle tam bir biyografi örneğine yakın bilgiler verilmiştir. Bu 15 kişi ile birlikte biyografilerin sayısı 305'e ulaşmaktadır. Âlî, diğer önemli tezkirelerden hem hacim, hem de şekil bakımından pek farklı olmayan bir eseri tarihinin içine yerleştirmiştir.¹²⁷

¹²⁴ Mustafa İsen, Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı, Ankara, AKM Yay., 1994, ss. 18-19

¹²⁵ Aksoyak, a.g.e., s. 71

¹²⁶ İsen, a.g.e., s.19

¹²⁷ Aksoyak, a.g.e., ss. 71-72

Kühü'l-Ahbâr'da şairler genellikle alfabetik dizilmekle birlikte özellikle başlangıç döneminde buna tam uyulmadığı anlaşılmaktadır. Âlî, şairlerle ilgili bölümleri tarihinin içine serpiştirdiği için bu biyografilerin klasik tezkire örneklerinden farklıdır. O, şairlerle ilgili bölümlerin arasına şiir dışı konuların girmesine izin vermemiştir. Kühü'l-Ahbâr'ın biyografilerine yansıyan diğer bir özellik de, hem eserin başında hem de çeşitli vesilelerle yararlandığı kaynaklardan bahsetmesidir.¹²⁸

Âlî'nin eserinde verdiği örnek şiirlere zaman zaman müdahale etmesi diğer biyografi yazarlarından ayrılan taraflarından biridir. Kendi çağının geçerli olan eleştiri kuralları çerçevesinde şairlerin verdiği örnek beyitlerinin imâle, rekâbet, tam teşbih olmama, aruz kusuru taşıma, manaca uygunsuzluk ve yanlış edâ gibi kusurlardan dolayı eleştirir. Bu haliyle başka tezkirecilerde de karşımıza çıkan uygulamayı Âlî, bir adım daha ileriye götürerek “şu kelimenin yerinde bu olmalıydı” tarzında şiiri düzeltmeye, hatta bazen da yeniden yazmaya kadar götürmüştür.¹²⁹

“Âlî'nin şairlerle ilgili biyografilerde dikkat ettiği bir özellik, onlara şairlikleri ölçüsünde yer vermesidir. Nitekim onun değerlendirildiği biyografilerin hemen hemen tamamı kendinden önce yazılan tezkirelerde bulunan şairlerdir. Âlî, onlardan eserine girecek şairleri seçerken bir ölçü fikrine sahip olduğunu göstermiş ve onlara daima şiir seviyeleri kadar yer vermeye gayret etmiştir. Bundan dolayıdır ki Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi'deki kabarık şair sayısı, Âlî'de 300 civarına inmiştir. Ayrıca eserde şairlere ayrılan hacim de onların edebiyat tarihimizdeki yerleriyle orantılıdır.”¹³⁰

Kühü'l-Ahbâr'da yer alan 305 şairin 28 tanesi Bursalıdır. Bursalı şairler şunlardır: Abdî, Ahmed Paşa, Âşık, Celîlî, Celîlî, Dâ'î, Emîrî, Firdevsî, Gazâlî, Harîrî, Hicrî, Hilâlî, Kandî, Kâtibi, Lâmi`î, Lem`î, Mehdî, Meylî, Nihâlî, Niyâzî, Rahmî, Remzî, Resmî, Safî, Sun`î, Süleyman Çelebi, Şemsî ve Ulvî.

Sonuç olarak Heşt-Behişt'teki şairlerin %7'si, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıra-i Nuzemâ'daki şairlerin %8,5'i, Gülşen-i Şu'arâ'daki şairlerin %3,5, Meşâirü'ş-Şu'arâ'daki şairlerin %7'si, Tezkiretü'ş-Şu'arâ'daki (Hasan Çelebi Tezkiresi) şairlerin

¹²⁸ İsen, a.g.e., ss. 31-32

¹²⁹ Aksoyak, a.g.e., ss. 73-74

¹³⁰ İsen, a.g.e., ss. 32-33

%7'si, Tezkiretü'ş-Şu'arâ'daki (Beyânî Tezkiresi) şairlerin %7,5'i, Künhü'l-Ahbâr'daki şairlerin %9'u Bursalıdır. Bu da yaklaşık olarak XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerindeki şairlerin %7'sinin Bursalı olduğunu göstermektedir. Bursalı şairler içerisinde sadece Rahmî hakkında XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası tezkirelerinin hepsinde bilgi vardır. Rahmî'den sonra Ahmed Paşa, Gazâlî, Kandî, Lâmi'î ve Remzî tezkirelerde en çok yer alan şairlerdir. Ahmed Paşa, Gazâlî, Lâmi'î ve Nihâlî, tezkirelerde haklarında en çok bilgi bulunan şairlerdir. 24 şair hakkında ise birer tezkirede bilgi bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM
XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİNDEKİ
BURSALI ŞAİRLERİN BİYOGRAFİLERİ

Çalışmamızın hazırlanması sırasında XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerine ulaşılmış ve bu tezkirelerin titizlikle taranması sonucu toplam yetmiş bir Bursalı şairin varlığı tespit edilmiştir. Bu şairler alfabe sırasına göre şu şekilde sıralanmıştır: Abdî, Ahmed Çelebi(Pareparezâde), Ahmed Paşa, Ali Çelebi, Ânî, Âşık, Celîlî, Celîlî(Hamidîzâde), Cinânî, Dâ'î, Du'âyî, Dürri, Emîrî, Fahrî, Fikrî, Firdevsî, Gazâlî, Halîlî, Hamdî, Harîmî, Harîrî, Hâşimî, Hevâyî, Hızrî, Hicrî, Hilâlî, Hilmî, Hilmî(Bostan), Hüsrevî, İyanî, Kandî, Kâtibî, Kerîmî, Kudsî, Lâmi`î, Latîf, Lem`î, Lem`î, Medhî, Mehdî, Meylî, Mîrî, Necmî, Neşrî, Nevâlî, Nihâlî, Niyâzî, Rahîmî, Rahmî, Remzî, Resmî, Rızâyî, Riyâzî, Safâyî, Saffî, Safî, Sehâyî, Selmân, Subhî, Sun`î, Sun`î, Süleyman Çelebi, Şah Çelebi, Şemsî, Şevkî, Şeyhî, Şûkûfî, Ulvî, Ulvî(Yeğenoğlu), Zihnî.

Bursalı şairlerle ilgili yapılan çalışmalarda XVI. yüzyıl şu'arâ tezkirelerinde toplam 64 Bursalı şair tespit edilmiştir. Bizim yaptığımız çalışmalar ve araştırmalar sonucu bu sayı 71'e çıkmıştır. Dâ'î, Fahrî, Hamdî, İyanî, Safâyî, Şûkûfî ve Ulvî çalışmamız sonucu yeni tespit ettiğimiz Bursalı şairlerdir.

Bursa yetiştirdiği şairlerle her dönemde Türk kültür coğrafyasının en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Yetmiş bir şair içerisinden Ahmed Paşa ve Hızrî'nin nerele olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bu iki şair de hayatlarının büyük bir kısmını Bursa'da geçirmişler ve ölmüşlerdir. Niyâzî, Kandî gibi Divan şiirimizin ilk üstadları ve Rahmî, Lâmi`î, Gazâlî, Nihâlî gibi önemli şairler Bursa'da yetişmiştir. Bursa'nın yetiştirdiği bu şairlerin Osmanlı şiir geleneğinin temellerinin atılmasında ve yerleşmesinde büyük katkıları olmuştur.

2.1. ABDÎ

İsmi Abdülvehhab olan Abdî, kendisinin de ifade etmesiyle İslî Sarık olarak tanınmıştır. Abdî, Kadrî Efendi'den mülazım olup Bursa'da yirmi akçe ücretle Hamza Bey Medresesine müderris olur. Abdî aldığı müderris maaşını beğenmeyip daha fazla para kazanmak için İstanbul'a gider ve Kadrî Efendi'nin yardımıyla Şeyhülislam Ebusuud Efendi'nin hizmetine girerek ona naib olur. Naiblikten sonra çeşitli kazalarda

kadılık yapar. Abdî yetmiş akçe ücretle Menemen kadısıyken Bursa'da sultanların vakıflarını teftiş ederken H. 943 yılında ölür. Abdî, tezkirelerde malı mülkü çok olmakla birlikte cömert, güzellere ve şaraba muhabbeti olan biri olarak tanıtılmıştır.

Abdî şiirlerinde mahlas kullanmayan şairlerdir. Şiirleri beğenilmiştir. Hicivleri vardır. Özellikle Lâmi`î hakkındaki hicvi meşhurdur. Tezkirelerde Tatar Memi için Lâmi`î ile birbirlerini hicvettikleri, hicivleşmenin sonucunda edilen beddualardan her iki şairin de öldüğü yazılmaktadır.

2.1.1. Latîfî Tezkiresi'nde Abdî¹³¹

Burüsevidür. Beyne'l-kuzât İslî 'Abdî dimekle şâyi' ü şehrdür. İsmi tağalluş iderdi. Bu 'aşr içinde kadılığda iken fevt oldı. Ve fenn-i şi' rde beyne'l-aqrân meşhûr u müştahirdür. Semtinde ferîd ü vahîddür ve şıdķ-ı da' vâya bu şi' ri beyine ve şâhiddür.

Şi' r: Gözüme şanma remedden siyeh niķâb iderin
Bu göz ile yüzüne bakmağa hicâb iderin

Bu kaçre kaçre düşen eşk-i çeşümü şanma
Yaşumdan aķça döküp cevruñi hisâb iderin

Senüñ hayâlün ile şöhet itmege bir dem
Gözüm kaçaklarını toptolı şarâb iderin

Mevlânâ Lâmi'î hakkında bir hicv kaçide dimüşdür maķbûl-i ekabir-i zamândur.

Maţla' ı budur.

Maţla' : Dırâz dest ü kaçır âstîn ü günbed ser
Mü'ellif-i kütüb-i herze şâ' ir-i ebter

¹³¹ Latîfî, Tezkiretü's-Şu'arâ, Millet Küt. Ali Emîrî Tarih Bölümü.776, vr. 93a-93b

Neşr: Bu şi'r daḥī merķūmuñ gāyetde maḳbūl olan eş' arındandır.

Şi' r: Maraz-ı ' aşkı gör sifā yerine
 Ali gör derdini devā yerine

 Baña sevdā-yı zülfüñ āḥır-i kār
 Ḳara çul giydürür ' abā yerine

 Baḳmadın yüzüme geçüp gitme
 Sög begüm bāri merḥabā yerine

 Çıkarayın gözümü görmez ise
 Ḥāḳ-i pāyuñı tütüyā yerine

 Müft mesken şanur cihānı kişi
 Naḳd-i ' ömrin virür kirā yerine

Neşr: Bu şi'r daḥī merķūmuñ maḳbūl olan eş' arındandır.

Şi' r: Ne elüm var benüm meyānuñda
 Ne dilüm var yāḥud deḫānuñda

 Devr-i ḥüsnüñde cümle il giryān
 Kim güler ben gülem zamānuñda

 Ḥüsni yāruñ bir ān idi ammā
 Bilmedi ḳadrini ol anuñ da

2.1.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Abdî¹³²

Bu 'Abdî İslî Şarık dimekle meşhûrdur. Burusalıdır. Adı 'Abdü'l-vehhâbdur. Eger yârân içre 'adîmü'l-'adîl degülse muqarrerdür ki nâdirü'l-mişl ü kem-yâbdur. Tarîk-i 'ilme sülûk idüp Qadrî Efendiden mülâzım olmışdur. Burusada Hamza Beg medresesine müderris olup şeb u rûz merdân-ı gül-çehre ve merdân-i ehl-i 'ıyş-ı şeh'r ile mûnis oldı gördi ki ders şugli ile şâhidbâzluğ 'imâret aşı ile dil-ber sevmege beñzer ve medrese 'ulûfesi ile kâmrânluğa kârsâzluğ öli helvâsı ile dil-ber lebi emmeği ummaga beñzer. Qazâya t̄alib oldı hele birkaç gün aqçeleneyüm diyü İstanbula nâ'ib oldı. Nihâyet az hırsına çok arzû katdı zîrâ bakır çanağdan aş tatdı. Nâ-çâr qâdî oldı ammâ bir vech ile şalâbet ü sedâd üzerine oldı ki kâr u kirdârından halk hoşnûd ve hâlik râzı oldı. Yetmiş aqçe ile Menemen qâdîsı olup Burusada selaḫin 'imâyiri evḫâfın tefḫş iderken sene şülüş ve erba'in ve tis'ami'ede müfettiş-i ecel **قباله لارادلكمه** mûcibince irişüp erkâm-ı 'ömr fezlekesine irdi niçün **حاسوا قيل ان يحاسبوا** vefkı üzre defter-i a' mâlûn beyâz itmedüñ Rabb-i 'izzete şıfrü'l-yed varmağı revâ gördüñ 'amelüñ taz'if ve siyâsetüñ tañşif ve evḫâtuñ vücûh-ı hayre taḫsîm ve defterüñ vaḫtiyle teslim idüp ef'âl-i seyyidenden ıgmâz itmedüñ didiler. Çün bu hâle vâḫıf oldı gördi ki defter-i 'ömre bâḫî çekilmege imkân yok **السخرى ما ملك** diyü mevcûd rûḫın bezl idüp 'ârif oldı. Merhûm hayli bülend-şân zarîf-i zemân mâ-meleki mebzûl evza' u eḫvârı rindler içinde maḫbûl şâhid-perest 'işret-peyvest muşâhib-nişin ehl-i fûrs ü 'işret-güzîn idi. Her zemânda bir bî-nazîr maḫbûb ve zemânında şûh-ı şeh'r-âşûbsuz olmazdı. Egerçi her zemân soḫbeti sâde ya'ni bî-bâde degul idi ammâ bezm-i zemânede cam-ı kam sürülmedügi gibi qadeḫ devr idüp sāğar dönmezdi sâḫî qadeḫ-i 'âdilîn ḫoyup kimine ḫolu kimine boş şunmazdı herkesüñ öninde bir cām ḫor imiş kimi cümlesin içer ve kimi ba'zın içer ḫoyan ḫormuş leḫâ'if diñlenür ma'ârif söylenürdi. Qadeḫ almağa intizârda sâḫînüñ ayağına şular inmez ikide bir qadeḫüñ bağırı ḫûn olup cür'anuñ yüzi yire düşüp şurâḫinüñ başı aşağı olup kimseye artuḫ eksük diñmezdi kimesneye iç diyü teklîf

¹³² Âşık Çelebi, Meşairü's-Şu'arâ, Süleymaniye Küt. Aşir Efendi Bölümü. 268, vr. 226a-228b

olalmazdı aransa meclisde muṭribden ğayrı bezle-ğü ve dil-berden özge tünd-ḥu meyden ğayrı trāş-rū nağmeden özge ḥāric-i şoḥbet ve sāzdan özge māni‘-i muşāḥabet nesne bulunmazdı. Ve bi‘l-cümle eḥād-ı ricālden ve efrād-ı emşālden idi. Ḥayf ki meṭa‘-ı ‘ömr ü manşıbdan çendān mütemetti‘ ve dünyādan müntefi‘ olmadı.

Mışra‘ : Kāse-i ‘ömrü ṭolmadın gitdi

Lami‘i-i merḥūm tercemesinde mezkūr olduğu üzere Tātār Memi ḥātırı çün Lāmi‘i merḥūmı hicv idüp tezkiye-i nefis itmiş kimesnelerün nefes oḳına ṭoḳındı kendi tāzelüğünde ḥāk-yek olup türāb u yebāb oldu. Tātār Memi yine güm-rāhi ve şaḥrāyī tebāhīde na-būd u na-yāb oldu. Merḥūm taḥalluş kaydından āzāde idi anuñçün gazaliyyātı taḥalluşdan sāde idi. Evvelā İslilükle iştihārına münāsib böyle dimişdür.

Qıṭ‘a : Yıldırım urmuş şanevber şeklidür
Berḳ-i āhumla yanıldan ḳāmetüm
ḳāmetüm zeyn ideli dūd-ı siyāh
İslilük ile olupdur şöhretüm

Ġazel: Maraż-ı ‘işḳı gör şifā yirine
Alı gör derdini devā yirine

Bañā sevdā-yı zülfün āḥir-i kār
Ḳara çul giydirür ‘abā yirine

Baḳmadan yüzüme geçüp gitme
Sög begüm bāri merḥabā yirine

Sinemün sırrı fāş olur yoḥsa
Çāk iderdüm tenüm ḳabā yirine

Müft-mesken şānur cihānı kişi
Naḳd-i ʿömrin virür kirā yirine

Dürd-i derdi müdām hoş görelüm
İçe gör dem-be-dem şafā yirine

Maṭlaʿ : Seheri meclis-i meyḥānede bünyād idelüm
Varalum kūy-ı ḥarābātı biz ābād idelüm

Velehū: Günde biñ kez ölürüm firḳat-i cānān ile ben
Ey felek ölmek ile ḳorḳudamazsın beni sen

Öle yazdum gideyüm didüm idi ʿālemden
Şimdi bildüm kişiye müşkil imiş terk-i vaṭan

Rubāʿ i: Ramazān der idüñ hele bayrām olsun
Dilde şiʿ r ü elimüzde mey-i gül-fām olsun
Şimdi yirsin varup aḡyār ile şekker bādām
Olsun ey lebleri şekker gözi bādām olsun

Velehū: Elüm irmez saña gücüm yetmez
Ey felek ben seni Ḥudāya ḳodum

Velehū: Niçe ḡuşşa niçe ḡam niçe belā niçe elem
Yire geçdi gibi dünyāda felek luṭf u kerem

Bir iki gün konuğum dünyede incitme felek
Beni şanma gidicek bir dağı bu yire gelem

Burusada merhûm kûyında Sinân Çelebinüñ Mesîh nâm bir serv-endâm oğlı var idi anı kûyında gören gökde istedügin yirde bulurdı ve Mesîh anuñ gökden inmiş laķabıdur diñilse olurdu ‘Abdî Çelebinüñ Bekir nâm bir dil-berine ‘aşık olur ve serv ü yâsemîn gibi biri birine mu‘ânaķ olur. Bir gün Bekir Çelebi ‘Abdî Çelebiye bu gice mâh gibi hânende aķşâmlarum diyü va‘de-i ferdâya ve elem-i intizârıla şûr u ğavğaya şalar derdmend tertîb-i şoĥbet ve cem‘-i esbâb-ı ‘işret ider şem‘ gibi řabâĥa dek dikilür tûrur def gibi yüzi kızarup kulağı çıñladukça dil-ber geldi ola diyü yollara ğuş urur. Ħabâb-ı mey saki ayağına göz dikdügi gibi kudûmına hezâr yirden çeşm intzârın küşâde ider câmdan hâneye ziyâ-yı âfitâb düşse ümidin ziyâde iderdî. Nâ-gâĥ řubĥ olup pertev-i řubĥ kalk kalk **على وجه ابى يات بحميرا** diyü hâne-i ‘âlemi münevver eyler. Dil-ber dağı hâne-i Mesîhden ‘Abdî Çelebiye gelüp döşekde avlar. Egerçi inkâr ider ammâ ‘Abdî Çelebi görür ki Bekirüñ ĥâlinden büy-ı buĥûr-ı meryem gelür ve nefesinden ĥayât-efzâ dem gelür bilür ki ol şeb Mesîh ile hem-âğuş u kârî řubĥa dek leb-i bâde vü bâde-i leble nûş-â-nûş imiş. Bu kıt‘ ayı diyüp ‘arz-ı ĥâl eyler.

Ķıt‘ a : Hele ey yir yüzinde mihr-i münîr
Elüñ alup göge çıkarsa Mesîh

Bendeñe ĥalef-i va‘de itmekle
Senden umulmaz idi zûlm-ı řarîĥ

Yine bu cümle ile biz diyelüm

كل شى من المليح مالح

Lâmî‘ i merhûm ĥaķķında olan hicvi şâyî‘dür.

2.1.3 Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Abdî¹³³

Keşret-i 'amā'ir ü hażā'ir-i selāṭin-i mālikü'r-riqāb ile felek-ķıbāb ve letāfet-i hevā vü 'uzūbet-i āb ile maķbūl u memdūh-ı şeyh ü şābb olan Burusa-i maḥrūsadandır. İslî 'Abdî dimekle meşhūrdur. Kayd-ı taḥalluṣdan āzāde ve şi'r-i belāgat-şi'arı naķş-ı maḥlaşdan sāde olan şu'arādan ma'dūd u mezkūrdur. Merḥūm Kādirī Efendiden mülāzım olup Burusada yigirmi aķçe ile Ḥamza Beg müderrisi olmuş idi. Kādirī Efendinüñ mezbūra nihāyetde meyl ü raġbeti olup manzūr-ı 'ayn-ı kemāl-i 'ināyet ü re'feti olmaġın merḥūm şeyhü'l-islām müfti'l-enām Ebu's-su'ūd Efendiden İstanbul kādīsi iken şefā'at idüp ḥidmet-i niyābetini alıvirüp ol ḥidmete ki mahz-ı maḥdūmiyyet ü 'ayn-ı sa'ādetdür nā'il olup ol maķūle 'ālim ü fāzıluñ nā'ibi olmaķ devletine vāşıl olmuş idi. Ba'dehū faķr u fāķa ile bī-şabr u řāķa olmaġın cānib-i każāya rızā virmişdür. Yitmiş aķçeyle Menemen kādīsi olup Burusada evķāf-ı selāṭin muḥāsebesin görüp teftiş iderken defter-i 'ömri dūrilüp rüz-nāme-i a'mālin beyāz u taşḫiḥ ve muḥāsebe-i müfretātı tamām tenķiḥ itmedin cenāb-ı kerīm-i vehhāba ḥisāb için şitāb itdi. Ve kelenzālik sene şelās ve erba'in ve tis'ami'e. Merḥūm ḥayli bülend-şān seḫā vü kerem ile şöhre-i zemān mā-mülki mebzūl evzā' u eṭvārı maķbūl dil-berān-ı melāḫat-āyīn ile celīs ü ḫarīn idi. Her ḫanda bir serv-i gül-'izār görse elbette aña hevādār olup fāḫte-mişāl her gice bir serv-i gülzār-ı cemālūñ ḫoyına girmeyince olmaz ve zer kemeri gibi her gün bir sīm-beri der-kenār idüp cāmesi gibi der-āġuş itmeyince cānı gelmez idi. Āḫir-i kār tatar-ı ecel u 'asker-i fenā mülket-i ḫayātı tārāc u yaġmā idüp merḥūm-ı merķūmuñ sebeb-i vefātı Tatar Memi dimekle meşhūr kendinüñ bir dil-ber-i şirīn-ḫarekātı olmuşdur. Tafşīl-i ḫāl bu minvāl üzre olmuşdur ki āsmān-ı ma'ārifūñ bedr-i lāmi' ve ḫūrşīd-i sāṭi'i meşāyih-i 'aliyye-i naķş-bendiyyeden merḥūm Lāmi'ī mezbūr yıldızı alışur ve muḫāvere vü laṭīfesi barışur idi. Ol ecluden ḫātırı ḫim Tatar Memi nāmına bir ġazel dimişdür ki maṭla'ı budur.

¹³³ Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arā, Millet Küt. Ali Emîrî Tarih Bölümü.761, vr. 173a-174b

Maṭla‘ : Kaşı kemān müjesi tîr ü gamzesi ḥançer
Tatar Memi gibi var mı cihānda bir dil-ber

Cevān-ı mezbūr ğazel-i mezkūrden dilgîr ü rencür oldığda tünd-ḥūyî vü nâ-dānlık idüp Lāmi‘îyi hicv idüp yine mezbūra irsâl itdükde Lāmi‘î merḥūm cevān-ı merḥūmuñ bu maḳûle nazma ḳâdir degül idüğine ‘âlim olduğda ‘Abdî Çelebinüñ idüğine cāzim olup mezbūr ‘Abdîyi Lāmi‘î daĥı hicv eyler ‘Abdîye daĥı şevḳ ü ‘ışk-ı dil-ber ile germiyyet gelüp ḥamiyyet-i cāhiliyyet üzre bu kıt‘a ile Lāmi‘îyi hicv itmişdür.

Nazm: Ferîd-i fenn-i nifāk u dilîr-i ‘arşa-i şer
Enîs-i dîv-i şeyâṭın celîs-i ḥîre-düber

‘Aḳûr nefis ü şaĝal hey‘et ü ḥunuk peyker
Dırâz-dest ü ḳaşîr âstîn ü künbed-i ser

Ṭabîb-i pür-maraż u mürşid-i ṭarîḳ-i ḳalâl

.....

Anuñ mezâḳına yâ Rabb hezâr la‘ net ola
Aceb ne dil ile ol gül-‘izârı hicv eyler

Çü zâtı olmadı mazḥar fûrûĝ-ı ma‘rifete
Ki nāmı buna anuñla cihānda lem‘a vü fer

Żarûrî eyledi taḳlîd ol bed-endîşe
Ki ad için şıĝınup âb-ı zemzem içre şıçar

Ben ol sözi didüm ki gören ide taḳbîḥ
Ben ol le'âlî dizdüm ki dir gören cevher

Bu hicvden fuḳarâ vü şuleḫâ-yı naḳş-bendiyye cem' olup esmâ-yı ḳahriyye meşḡûl olup ol seyf-i şârım ile mezbûrı maḳtûl iderler. Lâkin ba'z-ı şikâtdan istimâ' itdüm ki 'Abdî Çelebinüñ aḳâribinden Hişâr-ı Burusa içre imâm bir şâlih ü 'âbid ve müttakî vü zâhid var idi. Ol daḫı muḳâbele için meşḡûl olduḡda du'âsı maḳbûl olup muḳaddemâ Lâmi'î vefât idüp çok geçmedin 'Abdî daḫı ḳaṭ'-ı 'âlem-i ḫayât itmişdür. Vâḳı'a Lâmi'î sene erba'inde vefât itmişdür. Egerçi eş'ârı ḳalîldür lâkin ḳâ'ilinüñ ḳuvvet ü mahâretine ol delîldür. Kendinüñ eskiligine müte'alliḳ dimişdür.

Nazm: Yıldırım urmuş şanavber şeklidür
Dûd-ı âhumla boyanmış ḳâmetüm

Ḳaddümi zeyn ideli dūd-ı siyâh
Eskiligiyle olupdur şöhretüm

Velehû: Maraḫ-ı işḳı gör şifâ yirine
Alı gör derdini devâ yirine

Baḫa sevdâ-yı zülfüñ âḫir-i kâr
Ḳara çul giydürür 'abâ yirine

Müft mesken şanur cihâni kişi
Naḳd-i 'ömrin virür kirâ yirine

Bakmadan yüzüme geçüp gitme
Sög begüm bâri merḫabâ yirine

Velehū: Günde biñ kez ölürüm firqat-i dildār ile ben
Ey felek ölmek ile qorqudamazsın beni sen

Velehū: Ne elem var senüñ miyānuñda
Ne dilüm var yāhūd dehānuñda

‘Aşık öldürmek ile pādişāhum
Hañçerüñ yir idindi yanuñda

Devr-i hüsnuñde cemāl ile giryān
Kim güler ben gülem zemānuñda

Yoq yire cān virür dehānuñ için
Dil ne aşşuñda ne ziyānında

2.1.4 Beyânî Tezkiresi’nde Abdî¹³⁴

Maħrūsa-i Burusadandır. İslî ‘Abdî demekle ma‘rūfdur. Kendüye maħlaş iħtiyār itmeyüp eş‘arı bî-maħlaş olan şu‘arādandır. Yigirmi aqçe müderris ba‘dehū yetmiş aqçe qādî olmışdur. Mā-mülki mebzül eṭvārı maqḃül cevānāne mā‘il maħḃüb dostlıqda kāmil idi Tatar Memī nām bir dil-ber-i ğamzekār şabr u qarārın yağma vü tarmār itmişdi Lāmi‘î Çelebi ile muħacātı olup Lāmi‘îyi ğarīb hicv itmişdür. Budur.

Hicv- Lāmi‘î: Ferīd-i fenn-i nfāq u dilīr-i ‘arşa-i şer

Enīs-dīv şeyāṭin-celīs hīre-düber

‘Aḃūr-nefs ü şağal-hey‘et ü ğunuk peyker

Dırāz-dest qaşır astın ü künbed-ser

¹³⁴ Beyânî, Tezkiretü’ş-Şu‘arâ, Millet Küt. Ali Emîrî Tarih Bölümü.757, vr. 110b-111a

Ṭabīb-i pür-maraz u mürşid-i reh-i telbīs

Ṭarīḳ-i rāstde kūr u kelā-ı rāstde ker

Egerçi eş‘ārı ḳalīl ammā her beyti ḳā‘ilinūñ ḳuvvetine delīldür. Bu ğazeli ḥalk
Kemāl Paşa oğına isnād iderler ammā bunuñdur.

Ġazel: Maraz-ı ‘ıřḳı gör řifā yerine

Ala gör derdini devā yerine

Baňa sevdā-yı zülfüñ āḥir-i kār

Ḳara çul giydürür ḳabā yerine

Yüzüme baḳmadan geçüp gitme

Sög begüm bārī merḥabā yerine

Müft mesken şanur cihānı ḳiři

Naḳd-ı ‘ömrin virür kirā yerine

(Diger): Günde biñ kez ölürüm firḳat-i dil-dār ile ben

Ey felek ölmek ile ḳorḳudamazsın beni sen

(Diger): Ne elem var benüm miyānuñda

Ne dilüm var senüñ dehānuñda

‘Āřıḳ öldürmek ile pādiřāhum

Ḥaçerüñ yer idindi yanuñda

Devr-i ḥüsnüñde cümle il giryān

Kim güler ben gülem zamānuñda

2.1.5. Künhü'l-Ahbâr'da Abdî¹³⁵

Burusevîdür. Qızât tã'ifesinden İslî 'Abdî demekle meşhûrdur. Ammâ tabî'ati bed degildür. Bu şi'ri ile mezkûrdür.

Ėazel: Maraz-ı 'ışkı gör şifa yirine
Alıgör derdini devā yirine

Baña sevdā-yı zülfün āhir-i kār
Qara çul giydirür 'abā yirine

Sinemün sırrı fāş olur yoqsa
Çāk iderdüm tenüm qabā yirine

Baqmadın yüzüme geçüp gitme
Sög beni bāri merhabā yirine

Çıkar ey dil gözümü görmez ise
Hāk-i pāyüni tütüyā yirine

Müft mesken şanur cihānı kişi
Naqd-i 'ömrin virür kirā yirine

Velehū: Nice gussa nice Ėam nice belā nice elem
Yire geçdi gibi dünyāda meger luş u kerem

Velehū: Bir iki gün qonuĖum dünyede incitme felek
Beni řaňmaň gidicek bir daři bu yire gelem

¹³⁵ Âlî, Künhü'l-Ahbâr, Süleymaniye Küt. Fatih Bölümü. 345, vr. 363a

Velehū: Günde biñ kez ölürüm miñnet-i cānān ile ben
Ey felek ölmek ile qorqudamazsın beni sen

2.2. AHMED ÇELEBİ (PÂREPÂREZÂDE)

Ahmed Çelebi Bursalı olduğunu Silivri kadısıyken yazdığı Tevarih Âl-i Osman adlı eserinde belirtmiştir. Ahmed Çelebi önce Kazasker Fenari oğlu Şah Çelebi'den mülazım olur, sonra da kadı olur. Hayli zaman Silivri'de kadılık yapar. Kadılıktan azledildiği zaman İstanbul'da kâtiplik yaparak geçimini sağlamıştır. Tırhala kazasında kadılık yaparken H. 968 yılında ölür. İlimde ve nazımda kabiliyetli olan Ahmed Çelebi Lâmi`î'nin talebesi ve takipçisidir. Şiiri şen, sade, beğeniler, açık ve levendânedir.

2.2.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Ahmed Çelebi¹³⁶

Burusalıdır. Mebde vü menşe'in Silivri kâdîsı iken Şeh-nâme bahrinde cem' itdüği Tevârih-i Al-i 'Osmânda bu vech ile beyân itmişdür.

Nazm: Şu'arâda hâtm oldı bu dâsitân
Kî bir ravzadur çevresi gülsitân

Görenler melâletden âzâddur
Seni bilmezem bafla Bağdâddur

Şorarsañ ne yirden durur menzilüm
Burusada kandadur âb u gilüm

Halâvetde beñzer hemân şekkere
Şorar iseñ adı durur Gökdere

¹³⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 55b-58a

Henüz girmedin şehre ol hoş-güvār

Kenārında anuñ bir güzel köşk var

Egerçi ki bir qurı qaraltıdur

Behişt anuñ üsti veya altıdur

Hudānuñ durur gerçi ‘ālemde mülk

Velī bendenüñ durur ol gölgelik

Merhūm dānişmendlüğünde manzūr-ı ekābir ü meşhūr-ı nuzerā vü maqbūl-ı fuzelā imiş. Fenārızāde Qāzī-‘ asker Şāh Çelebiden mülāzım olup ba‘ dehū kādī olmuşdur hayli zemān Silivride kādī olmuşdur. İttifāk bunuñ üzerinedür ki anuñ gibi müttakī vü müstaķim kādī vilāyet-i Rūma gelmiye ve kuzāt içinde nazīri olmiya. Yazın içine bir aq sāde ve kışın bir gök kapama üstine bir Selanik çuķası ve başında bir toķuzlı çalması var idi mülk-i ata vü mülk-i qula mālīk olmuş degül idi. Hādimi kazāda maħzar ve mülāzemetde ecīre münhaşır idi ve maħkemesinde döşendigi bir haşır idi. Kādīlugına gitse kirā bār-gīrū tutar semerinüñ üstine bir seccāde şalup biner idi. Ma‘ zül olduķda yol hārcına bir kitābın şatar ve İstanbulda mülāzemet hārcılığıçün kitābet iderdi. Ve yanında rüsüm-ı mersūmuñ hadd-i mu‘ ayyeni yoğidi sicill ü hüccet muķābelesinde bir aqçe ve iki aqçe virdüklerin alurdi dimez idi ki bu azdı bu çoğdı. Ammā nurāniyyet-i haqķāniyyet ve bereket-i istikāmet ile bir mehābet ü şalābeti var idi ki begler ü voyvodalar hāh-nā-hāh emrine fermān-ber ve yanında her biri bir berg-i terreden kemter idi. Tenfīz-i aħkām u tenķīd-i şerāyi‘-i İslāmda ve kať -ı kazāyā-yı hışāmda seyfi-ı şārim ve bi‘l-cümle kütüb hükmince kādī vü hākim idi. Ammā bi‘-ayb-ı Hudā bāde-i ‘ışk-ı pāk ile mest ü maħbūb-perest idi. Ekşer-i nā’iblerinden birinüñ ya bir muħzırınüñ bir kābilce oğlancuğın bulup Gülistān okıdurdu kendiden veled gelmeyüp ol haşretten illerüñ oğlancuğların oħşamağla gönlin avudurdu. Āhir kazāsı ki Tırhala kazāsıdır aña

ķādī olduķda ķāzī-‘ asker ibrāmı ile Bitpazārında bir dönmiř mor ıřkarlať ķūķa alındı bu ķūķa baña tábūt örtisi olur diyürek ķazāya řalındı. Hıket Allāhuñ ol ķādīluķda ecel öñin oldı sene řemān ve sittīn ve tis‘āmi‘ede kendi řon řaldı mor ķūķa eskisi orta ķaldı. Merhūmuñ her fende eli huřūsen nazmda medhāli var idi. ři‘ri řuħ u sāde vü hoř-āyende vü küřādedür levendānedür. Ćerāğı Lāmi‘īden yaķar anuñ muķtebis-i pertevi ve anuñ pey-revidür. Silivri ķādīsı iken řeh-nāme tertīb idüp sultān Süleymān-ı merhūm Alaman seferinden dönüşde rikāb-ı pādīřāha ithāf ķařd itdükde Lāmi‘ī ile meřveret idüp mektüb göndermiřdür. Ve ‘Alī Bālī nām bir dil-ber sevüpölecek ģaste gibi řayuklayuraķ sözin aña döndermiřdür. Sebeb-i te‘līfde bu sebākla zıkr itmiřdür ki řüret-i mektüb-ı mezkūr

Manzūm: řorarsañ ki ne oldı ģadiř olan
 Bu deñilü bu iķdāma bā‘ iş olan

Meger meşveret idüm o řād ile
 Hüner aģteri Lāmi‘ī ad ile

Dürüd ile miskin idüp ģāmeyi
 Revān eyledüm bu du‘ā-nāmeyi

Eyā maģrem-i ‘işret-ābād-ı řubģ
 Mesīhā-yı ‘anber-nefes bād-ı řubģ

Dem-i nev-bahār irse ferrāř-ı bāģ
 Ĥazān faşlı irdükde naķķāř-ı rāģ

Seģerden şurup ‘azm-i ģazret iden
 Süleymān serīrine ģidmet iden

‘Uluvv-i ‘azîmetle pervâz iden
Muhammed livâsın ser-efrâz iden

Sebük-pây ol ey peyk-i ‘İsâ-nefes
Ki düşdi hevân ile câna heves

Selâm u taḥiyyât-ı ‘anber-nesîm
Bi-ķavlin selâmin ve ķalbin selîm

Revân eyle ol meclis-i ‘âlîye
Ki müştakıdır cennet-i ‘âlîye

Şeref it ehl-i şafâ şöḫbetin
Ziyâret idüp Lâmi‘î ḫâzretin

Ne ḫâzret ki Ḥassan-ı devr-i zemân
Ne Ḥassan Mesîḫâ-yı mu‘ciz-beyân

Du‘â it dil-i ârzûmend ile
Hem it meşveret ol Ḥüdâvend ile

Eger câ‘iz ise İcâzet buyur
Keremden şafâyile himmet buyur

Ki anuñla ‘âlemde bir ad idem
Ķalem ķaṭ‘ idüp ķıṣṣa bünyâd idem

Fürûgum görüp günden idüp ferâg
Diye Lâmi'iden yaqıpdur çerâg

Eger hām ise hāme ney şekkeri
Buyur zarf-ı helvā idem defteri

Geçem geçmez ise ben ol şiveden
Çekem dest-i bālāki mīveden

Dimişler durur hem yemişler şeker
Ki er fahr ider ālet işler hüner

Müheyyā gerekdür 'ifāf u kefāf
Ki āyine-i cān u dil ola şāf

Ma' aşum elini felek itdi teng
Göñül qaldı bengī vü 'aql oldı deng

Mā' işet degüldür hemān āb u nān
Ġidā ol durur k'ola kuvvet-i cān

Ki bir serv-i nāzum gerek nāzenīn
Ki cüllāb idüm lebleri şekerīn

Dil olduqça endişeden huşk mağz
Bu cüllāb-ı cān ağızını ide nağz

Çü yâķûtı zevkin idem ķût-i rūķ
Ire   alem-i ğaybīden biñ fütūķ

Hem āyīne-i  ab um olmağa Şaf
Açup sīnesin seyr idem tābnāk

Çü ķaşları fikriyle yazam maķāl
Sözüm evc-i ĥikmetde ola hilāl

Çün ol vāsīt ile Őuna dest-būs
Ney-i ķand ola ĥāme-i pür-füsūs

Ve ger lu f u iĥsan pā-būs ola
Ķalem cilveler ide  āvūs ola

Bu   özrüm ķavīdür hemān ey ĥümām
Bahānedür ayruķları ve  s-selām

Cevāb-nāme-i Lami  i Çelebī el-merĥūm mektūb:

Gel ey mekteb-i cānda olan sebaķ
Sözün tāze ĥelvā vü zarfı varaķ

İriŐmiŐ durur ĥāme ney-Şekkeri
İriŐdürenün var ola elleri

Elün çekme bālā diyü mīveden
Ki ol saña bālālanur Őīveden

Söz ehlini bulur ser-encām-ı kār
 Kānatlandırır gör sözi Şeyhī-vār

Cihānda k̄anā‘ at gibi genc var
 Müheyyā vü hāzır nice renc var

Velī şol ğidā özlemiş anı cān
 Bulınmaz fedā itse biñ cānı cān

Egerçi k̄omişlar anı bahş-i ğayb
 Velī vardur anuñ vücūdunda reyb

Anı isteyenüñ çoğı oldu aç
 Gerekse sen agzuñı pur yaza aç

Bu şerbet şuvara diyü mağzuñı
 Egerler periler senüñ ağzuñı

Ṭotalum saña yar ola dil-berüñ
 Kānı hāk-i pāyine sīm ü zerüñ

Bilürüm seversin ‘ Alī Bāliyi
 Velī sevmez ol kīse-i hāli

Açar gerçi āyīneyi nāzenīn
 Firākında olmasa āh u enīn

Açup seyr idem dir isen sînesin
Şikest itmese gönülün âyînesin

Gönül bend-i zülfine olup esîr
Diye **أن هذا الشيء عسير**

Elin öpdüğünce tutup yumruğa
Döge döge başuñ döne tomruğa

Ayağımı öpmege egdükçe baş
Eteğine dildâr doldura taş

Çalem tut ki himmet durur hem-^ç inân
Süvâr ol bu meydânda cevlan-künân

İcâzet dilerseñ beşâret yeter
Eger ^ç ârif isen işâret yeter

Merâtib-i kazâda taqdîr-i te'ûir idüp yüze tâlîb iken pîr bulunduğda dimişdür.

Meşnevî: Gözlük ile görmek uman yüzligi
Niçün ider ola bu yüzüzlüğü

Her ki yüz için ide yetmişde ceng
Beñzer aña ögrene seksende çeng

Zinde degül ol kişi kim sînedür
Altmış ile yetmiş arasındadır

‘Ömr sarâyında çoğalsa kovuk
Şofya hevâsı ola ğāyet şovuk

Şaç aġarup oldu saġal üstübî
Kaġı gözünle göresin Üskübi

Hîç ola mı küngi şovumış koca
Ilıca havzında güzeller koca

Ķatı hazer eyle ki Karaşova
İde gümüş tepsiyi oddan tava

Devşür öġün söyleme samur samur
Dögme summâki diyü sovuġ demür

Gözlerinün yaşın iderseñ Meriç
Filibeye akmaz emek çekme hiç

Gerçi gidersin Yeniceye becid
Ķorġum odur virmeye Vardar geçid

Anca hevâyî atasın çarġ-vār
Ķapu açınca saña Demürhişār

Oldı saña bengi hayâli Fenār
Sîne-i süzānuñ anuñçün yanar

araşuyı gözleyürek sū-be-sū
 Āhir iner gözlerüñe ara şu

Dimetoa diyü çok itme fiğan
 Kişinüñ ol rişine toğrar soğan

Gerçi ümmid atına urduñ kefe
 Menzil ala mı ki ıradur Kefe

Kime şafā himmet iderse baba
 Hırsovan Nıgebolıya şapa

Tut ki Florinenüñ açesi çok
 İlle nidelüm ki filorisi yok

Anca ciger itdi Manastır rış
 Deyribelādur şaın olma keşiş

Ol ki Gelibolıyı eyler taleb
 Yüzi gözi turşu şatar ne ‘aceb

Ditreyüp el olıca ayak saat
 Fıkr-i Ęalata ola Ęāyet Ęalat

Hāzret-i Eyyüb er ocağıdur
 Kim görür anı ki İrem bāĘıdur

Ḥaḳ ne naṣīb eyler ise rāzı ol
Ḥākīm-i bi'l-ḥaḳ o durur ḳāḍı ol

Artuğı ḳo tek hemān eksilmesün
Biş ile on arası kesilmesün

Gerçi bu yolda ḳoca ḳurnāz ḳoḳ
Bencileyin bir yiler oñmaz yoḳ

Bu ğazel dağı anuñdur.

Şi' r-i ü: Feth-i bb oldur baña kim āsitānın bekleyem
Ṭaş işigin bekleyüp itleri yanın bekleyem

Çünki yirin bekleyen yiñer dimişler lâ-cerem
Fikrüm oldur ki ölince āsitānın bekleyem

Bāri pervāz itse bu vırāne tenden murğ-ı cān
Niçe bir yā Rabb bu miḥnet āşiyānın bekleyem

Bekleyici ḳod Ḥudā çārem aña yeter hemān
İtleri gibi ṭolanup çevāre yanın bekleyem

İşiginde görmez isem Pāreođlı çāre ne
Yollarına ḳāḳ olam rāh-ı dükkānın bekleyem

Şeh-nāmesi evvelinde baḫr-i hezec bir ḳaşıde dimişdür bu beyt andandır.

Beıt: Tās-ı gerdün ıabl u kūsũñ ğulğulımdan pür-ıanĩn
Sĩne-i a' dā řadā-yı řaıvetũnden pür-enĩn

2.3. AHMED PAŞA

Ahmed Paşa'nın nereli olduğu konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Latĩfi, Ahmed Paşa için Bursalıdırderken Sehĩ, aslen Edirnelidir demiştir. Ahmed Paşa'dan bahseden diğer tezkireciler bu konuda herhangi bir bilgi vermemektedir. Ahmed Paşa hayatının büyük kısmını Bursa'da geçirmiş ve ölmüştür.

Ahmed Paşa peygamber soyundandır. Babası Sultan Mehmed'in kazaskerlerinden olan Veliyyüddin'dir. Ahmed Paşa Veliyyüddinoğlu olarak tanındığı gibi Sipahi Müftüsü olarak da tanınmıştır. Sultan Mehmed, Ahmed Paşa'yı kendisine ilk önce hoca olarak almış daha sonra vezir yapmıştır.

Bazı Şairlerde görülen ahlaki bozulmalar Ahmed Paşa'da da bulunmaktadır. Saraydaki iç oğlanlarından birine aşık olur. Sultan Mehmed, Ahmed Paşa'da bu sapıklığın olup olmadığını tecrübe eder. Olduğunu görünce Sultan Mehmed, Ahmed Paşa'yı önce öldürmeye niyetlendiyse de sonra Yedikule'de kapıcılar odasına müebbet olarak hapsedtirir. Kapıcılar odasındayken Ahmed Paşa, padişaha Kerem redifli kasidesini gönderir. Kerem kasidesinden dolayı Sultan Mehmed merhamet edip otuz akçe ücretle Bursa'da ilk önce Orhan vakfına sonra da Hazret-i Emir vakfına müteveli olarak görevlendirir. Daha sonra da Sultanöni sancağı kendisine verilir. Sultan Beyazid tahta çıkınca Ahmed Paşa'yı Bursa Sancakbeyi yapmıştır. Ahmed Paşa ömrünün sonuna kadar Bursa'da yaőayıp H. 902 yılında ölmüştür. Mezarı Bursa'dadır. Ahmed Paşa ömrünün sonlarında Bursa'da sancakbeyiyken Muradiye Camiinin karŐısına bir medrese yaptırmıştır. Türbesi medresenin bitiőindedir. Ahmed Paşa ömrünün sonlarında Keşiş Dağı yaylaklarında Şairleri ve zarifleri toplayarak onlarla sohbet etmiştir. Bir cihette etrafında edebi bir muhit oluőtürmüőtür.

2.3.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Ahmed Paşa¹³⁷

Ve bu cümleñ mihteri vü bu tabakanuñ ser-defteri merhûm AĤMED PAŞAdur rahmetü'llâhi 'aleyh. Aşılđa Edrinelüdü. Fikirde vü firâsetde ziyâde müdaqqıķ-i mü-şikâf olmağın kapu ĥalkı arasında sipâhî müftisi dimekle meşhûr olmışıdı. Merhûm Sulţân Murâduñ kâđi-'askeri olan Mevlânâ Veliyyü'd-dînüñ oğlıdur. Âl-i Resüldür. Kendüsi 'ulûm-ı zâhiri kesb itmiş zû-fünün şâhib-fezâyil ehl-i dil merhûm Sulţân Muĥammed (saķa'lâhu şerâhu) ĥocası olup andan ma'rifet niçe fazîlet kesb eylemiş. Ĥoca iken bunuñ idrâk-i pâkin ü rây-ı şâyibin görüp vezîr idindi. Sâde-rû maĥbûb yigitler muşâĥabetinde şafâlar u maĥzûz olmağın aşlâ te'ehhül itmeyüp 'ömrin tecerrüd ile geçirmişdür. Rivâyet iderler ki Sulţân Muĥammede vezîr olduğı maĥalde pâdişahuñ ĥarem-i ĥâşına maĥrem olan maĥâbibinden birine ta'aşşuķ idüp evzâ'dan pâdişâh mütenebbih olup bu aĥvâli imtiĥân itmek için ĥarîre misk-i ezfer şarup penhân ider gibi zülfini külâĥ içinde nihân idüp oğlan yine evvelki üslûb üzre ĥizmetinde iken Aĥmed Paşanuñ gözi nâ-gâĥ oğlana tûş olup yüzinde zülfün görmeyicek 'ale'l-fevr bu beyti hemân ol maĥalde didi.

Beyt: Zülfün gidermiş ol şanem kâfirliğın ĥomaz henüz
Kesmiş velî zünnârı daĥı müslümân olmamış

Sulţân Muĥammed aĥvâli tamâm ma'lûm idindi. Şâyibe-i şübhe ĥalmayıcak Aĥmed Paşayı öldürmek isteyüp âĥir (men 'allemenî ĥarfen fe-ķad şayyaranî 'abden) ĥadîsinüñ feĥvâsın mülâĥaza eyleyüp ĥâceliķ ĥaĥķını zâyi' eylemeyüp öldürmekden berî olup oğlanı Aĥmed Paşaya virdi. Vizâretten 'azl idüp Bursada Murâdiyye tevliyetin virp gönderdi. Bu beyti tevliyetde iken diyüp pâdişahuñ sem'-i şerîfine yitişüp yine merĥamet ü şefķat idüp bu beyt sebebiyle tevliyetden ĥalâs oldı.

¹³⁷ Sehî Bey, Heşt Behişt, Süleymaniye Küt. Yazma Bağışlar. 589, vr. 19a-20b

Beyt: Cihāna cūd idersin her cihetden
Halāş it ben uluñı tevliyeden

Sultān Muammed fevt olduda Burusa sancaında bulunup merūm Sultān Bāyezīd tahta gedükde ok riayetler ü ziyāde inayetler eyleyüp Burusa sancaında iken fevt olup Allāh emrine vardı. Mezārı Burusadadır. Faşīh u belig şāirdür. Bunuñ şırinde olan selāset ü leāfet bir şāirūñ daı şırinde yok. Alel-usūs aşāyidinde alāvet ü melāhat u metānet bir mertebededür ki Türkī dilde andan artu olma el-āşıl ol adar olur. Bülend-pervāz u sūhan-perdāz olduı ayşiyetle emir-i nazm diyü laab itmişlerdür. Dīvānı müretteb ü eşarı beynen-nās meşhūr u mezkūrdur. Ve bu ebyāt anuñ eşarındandır.

Beyt: ın-i zūfūñ miske beñzetedüm aasın bilmedim
Key perişān söyledim bu yüz arāsın bilmedim

Ben arā opragidüm cān virdi zūfūñden şabā
Hey ne cān-perver iyāmet dil-rübāsın bilmedim

add iyāmet amze āfet zūlf fitne a belā
Āh kim ben üsñüñ bunca belāsın bilmedim

Ve bu beyt daı maānī yüzinden kendüye itişāşı olan azelden ayāl-i āşıdur diyü. zıkr olunur.

Beyt: Zūfūñ şebinde virdüm dil üsñüñe gören dir
Maribde bir alender āyine şunmuş āya

Ve meşnevī tarzında daı Leylī Mecnūn nazmına ok kūşiş idüp nazmı dürr-i meknūn-mişāl idi. Lākin nā-peydā vü nā-yābdur.

2.3.2. Latîfî Tezkiresi'nde Ahmed Paşa¹³⁸

Bursevidür. Vüzerānuñ 'ulemāsından ve şu'arānuñ fużalāsındandır. Beyne'l-enām Veliyyüddin oğlı dimekle ma' rûf bā-vücūd ki ' uluvv-i neseb ve kemāl-i ḥaseble mevsüfdür. Vālidleri mevāli-i ' izāmdandır. Merḥūm Sultān Murāda ḳadı' asker ve kendüleri daḥī Sultān Meḥmede ḥ'āce iken ' aql-ı mümeyyiz ve şān-ı bī-naẓīr ile vezīr olup naẓar-ı ' ālilerine maẓhar düşmişlerdür. Cevāhir-i nazm-ı kelāmda üstād-ı māhir ve bāb-ı ' ilm ü ma' ārifde enva' -ı ' ulūm ve aḳsām-ı fūnūna ḳadir idi. Elfāz-ı nazmı monlāyāne ve üslūb-ı şī'ri ekābirānedür. Ebyāt-ı pür-nükātı elfāz u ma' ānide metn-i metīn gibi muḥkem ve üslūb-ı ḳaşāyidi ḥod icmā' u ittifaḳ üzre müsellemdür. Ḥattā Rūmuñ suḥandānları bu beyt-i Fārisīyi ' Acem mümtāzlarından döndürüp şu'arā-yı Rūmuñ serāmedleri ḥaḳḳında bu vechle taḥrīf idüp okurlar.

Beyt:

سوز آمی باید و الفاظ احمد در سخن
نازکیهای نجافی و خیالات کمال

Neşr: Mürā' ātı naẓīr ḳısmından bu maṭla' -ı mūmteni'un-naẓīrine naẓīr olmaz ki terkībinde bir lafz-ı bīgāne yoḳdur.

Maṭla' : Çīn-i zūlfūñ miske beñzētdüm ḥaṭāsın bilmedüm
Key perişān söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm

Neşr: Ve şān' at-ı cihet-i cāmī'ada bu maṭla' -ı meserret-encām daḥī tecnīs-i tāmm vāḳī' olmuşdur.

Maṭla' : Ḥüsn içinde sen ḡarīb ü şehir içinde ben ḡarīb
Gel ikimüz bir olalum sen ḡarīb ü ben ḡarīb

¹³⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 38a-39b

Neşr: Ve zebān-ı Fürsde vāki' olan kütüb ü devāvīne tettebbu' -ı müstevfāsı ve tefahhus-ı müstesķāsı olup cemī' -i manzūmāt-ı Fürsi mütetebbi' ve fevāyid-i 'avāyid-i ü şānāyi' -i bedāyi' den mütemetti' u müteneffi' olmağın:

Beyt:

معنی نیلث بود شاهد پاکیزه بدن
که بهر چند درو جامه دکر کون پوشند

Mazmūnınca ol libās-ı 'ibārāt-ı Farisī birle mülebbes olan şāhid-i ma' nāya şiyāb-ı elfāz-ı Rūmīden libās-ı elmās idüp şī' ar cedīd ve dişār-ı mezīd geyürüp her bir ma' nā-yı 'aşķ-sāzı bir hūb Türk-i ŧannāz ve kisvet-i evvelden Bihter zīb ü bahā virmişdür. Egerçi ŧarīķ-ı terceme fużalā-yı selefden ba' zılar ŧatında ma' ķūl ü maķbūldür ammā büleğā-yı hālefden ba' zılar yanında bu cihetden maŧ' ūn u medhūldür. Bu ecilden icmā' u ittifāk-ı nūkte-ārā ve nūkte-dānā budur ki eger merhūm-ı mezbūr mütercimlik tōhmetiyle müttehim olmayaydı ve didügi ŧaşāyid ü eş' arı tettebbu' ile dimeyeydi şu' arā-yı vilāyet-i Rūm içre cümleden serāmed ü müselleme ve cemī' sinden eş' ar ı elsem olmaķ muķarrer idi. Nitekim şu' arā-yı Rūmdan tācū' ş-şu' arā Tācī-zāde Heves-nāme nām kitābında muşārun-ileyhe işāret idüp dimişdür.

Nazm: Serāmed didüginüñ belli hāli

Olupdur terceme ulu kemāli

Zebān-ı āħaruñ bir nūktedānı

Muħayyel nazmidüp lafz u ma' ānī

Ne ki derc itdi ise anda evvel āħir

ŧılasun terceme Türkīye bir bir

Bu ehl olan yanında sehldür sehl
Benüm kıatında belki cehldür cehl

Neşr: Elhakk u inşâf budur ki ol zamânda ıarık-ı terceme medhük ü ma'yüb degül idi belki mer'î ve mergüb idi ve elfâzdan ma'nâyı nümâyişde hak edâsın virse bî-meslûb idi. Hâşşâ ki bu hâşşa bunlaruñ şânında v şân-ı letâfet-nişânına gelmişdür. Egerçi manzûmât-ı Fürs tetebbu' iden mezbûruñ zâde-i tab'ı ve hâşşa-i karîhası begâyet nâdir ü kem-yâb ve dîvanında mevcûd olan ma'ânînuñ ekşeri müdevvenât-ı selefden ifrâz u intihâbdur. Lâkin kelâminuñ rûsûh u metânetine taşsîn ü teslîm itmişlerdür. Bâ-vücûd ki kendülerün Cevdet-i tab'ı bî-gâye ve taşarruf-ı zihni bî-nihâyedür ve mûmâ ileyh ibtidâ-i 'ömrden intihâya degin gâyetde şâhid-bâz u maħbûb-perest ve şûr u şevkinde 'aşk u hevâ ile mest ü hem dest imiş. Bu hayş iyyetden 'âlemde zen ü zenpâre gâyetde menfûrı ve muşâhabet ü muķârenetleri nihâyetde maħzûrı idi. 'Âlem-i tecerrûde mîr-i mücerredân olup aşlâ te'ehhül ve bûs u âgûş-ı zeni taşavvur u taħayyül eylememişdür. Her kıande bir şâhib-i ħüsn ü cemâl görse ihtiyârı kıalmaz ve seyr ü temâşâsından kendüyi men'e kıadir olmazdı. Menķabe-i muşârun ileyh. Bu vâkı' a vâkı' u şâyî' dür ki bir gün Sulţân Meħmed ğilmân-ı ħâsdan bir serv-i bülendi nuş u pend için bende çekmiş ve toħm-ı ħuşm-ı kîneyi mezra'a-i kıahr u ğazabda ekmiş idi. Mezķûr ol kıayd ile muķayyed olan bendeyi bende göricek bi'l-bedâhe bu rubâ'î şâdir u vârid ve lâyıh u mütevârid olur.

Rubâ'î: Cihân yansun ki ol şem'-i şeker-hand
Yatur giryân ayağında demür bend
Lebi Şîrâzî ħalvâdur şatarsa
Deger Mışr u Buħârâ vü Semerķand

Neşr: Bu rubâ'î Sulţân Meħmedüñ sem'-i şerîfine yetişüp muşârun-ileyhi Yediķulede ħaps-i ebedî emr itmişler ve merħûm Aħmed Paşa anda maħpûs-ı me'yûs

iken ol günâh için ‘özl h̄âh olup ol ekrem-i kirâma kerem kaşîdesin dimişlerdür. Bu birkaç beyt ol kaşîdedendür.

Nazm: Kul haṭâ itse n‘ola ‘avf-ı şehinşâh kanı
 Ṭotalum iki elüm kanda imiş kanı kerem

 Şu baturmaz bitürür kendü mürebbâlarını
 Beni için batura guşşaya ‘ummân-ı kerem

 Ne kerem ola ki mağlûb idine anı günâh
 Ne günâh ola ki mağlûb idemez anı kerem

Neşr: Velhâşıl ol kaşîdede ‘avf-ı günâha ve kezm-i ğayza müte‘allık ol kadar fevâid ü fazîset ve taşarruf u diğkat harc u derc itmışdür ki Şgh-ı bahşende-i günâh gördükde bî-ihtiyâr tarîk-ı intikâmdan inşirâf idüp râh-ı re‘fete gitmişdür. Hezâr ihsân u istihsânla buyurmuşlar ki bu ‘uzûbet-i beyân ve feşâhat-ı lisân-ı Aḥmedde vardur mülûk-i selâṭinde ve şâhân-ı şâhib-temkînden âsîb ü zevâl ve ‘itâb u ‘ikâb ve nekâl yokdur. Velhâşıl bu merķûm u mersûm olan bu birkaç ebyât-ı rengîn hayyiz-i pesend ü taḥsîne karîn olup mezbûruñ ‘azîm cürmine şefi‘ u ‘özl-h̄âh olıcak ḥalâş u menâşdan ğayrı çok rif‘at ü rütbet buldı. Nazm-ı Ḥamîdi:

Suḥandân ola çünkim şâh-ı devrân
 Söziyle kâdr bulur her suḥandân

 Vey aña kim suḥan fehm itmeye şâh
 Ḥaṭâ añlar savâbın daḥî her ğâh

 Ola a‘yân u erkânı erâzil
 Ḥaķîr ü pest ola kâdr-i efâzil

Olupdur dūn-1 devrān dü-nān

‘Acep mi pāymāl olursa ‘irfān

Ve merhūm gāyetde bedīhe-gūy ve suḥandān-1 suḥan-āferīñ ve fevriyyātda tīz-ṭab‘ u dūr-bīn idi. Devāt-1 sıḳatdan mervī ve menkūldür ki bir gün Sulṭān Meḥmedūñ meclis-i şerīfnde ḥavāş u muḳarrebīn Ḥ‘āce Ḥāfızı vāfir ögerler ve ḥadden bīrūn medḥ iderler ve dīvān-1 feşāḥat-‘ünvānı ki lisān-1 tercümān-1 ḡayb ve ilhāmāt-1 bī-reybdür i‘tikād u i‘tibārla istihāre kılduḳda ittifāḳan bu maṭla‘-1 meṭbū‘ gelür ki Ḥāfız:

آنان که خاکرا بنظر کیمیا کنند
آیا بود که گوشه چشمی با کنند

Neşr: Lābūd Sulṭān Meḥmed bu maṭla‘a ḥadden ziyāde pesend itdükde merḳūm-1 mezbūr daḥī ‘ale’l-fevr ol ḥinde hemīn ol maṭla‘-1 esfūrı bu vechle tazmīn itmişlerdür. Maṭla‘ ber-vech-i tazmīn:

آنان که خاکرا بنظر کیمیا کنند
خاک جواهر قدمت توتیا کنند

Neşr: Vaḳtākım bu tazmīn maḥall-i taḥsīn ve mevḳi-i āferīnde vāḳi‘ olduḳda Meḥmed Ḥān-1 kān-1 ‘irfān kemāl-i inşāfından mesfūruñ dehān-1 güher-efşānın cevāhirle ṭoldurdı ve nazm-1 le‘āli-intizāmına kıymet ü ḳadrin buldurdı diyü rivāyet iderler

Beyt: Cevheri cevherī bilür ehline şat bu cevheri

Şayrafidür bahāsiyle alan bu cevheri

2.3.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Ahmed Paşa¹³⁹

Veliyyü'd-dîn oğlu Aḥmed Paşadur ki babası Sulṭān Meḥemmed-i merḥūma ḳāzī-asker olmışdur. Bi-ḥasbi'l-ḥaseb fevāzıl u fezā'il ile mevşūf ve bi-nesebi'n-neseb şihḥat-i intişāb-ı ḥazret-i risālet ile ma' rūfdur. Merḥūm sulṭān-ı merḳūmuñ ki gülşen-i zemān-ı salṭanatında neşv ü nemāya ḳābil ḳavābilüñ nihāl-i āmāllerin nesimāt-ı simāt terbiyyeti ve reşehāt- seḥāb temniyyeti ile sīr-āb u şād-āb olmasın zimmet-i himmetlerine lāzım 'add iderler imiş. Mezkūr Aḥmed Paşanuñ nihādında ḳabūle ḳabiliyyet ve ḥüsn-i terbiyyete ehliyyet fehmi idüp pertev-i mihr-i sipihr nevāzişi ile gülbün-i istitadına nümāyiş ve her reşḥa-i nīsān iḥsānı ile şādef-i terbiyyetde gevher her murādına perverīş virüp nişāb-i 'āṭifetinden naşibi envā'-ı kemāl-i ma' rifet ve pāye-i irtikāsı rütbe-i manşib-ı vezāret oldu.

Belī beyt: Himmet elidür yed-i beyzā olan
Er nefesidür dem-i İsā olan

Beyt: Kişiyi iltifāt şā'ir ider
Belki cümle hünerde māhir ider

mücibince nesīm-i ḳabūl-i şāhi ravza-i aḥvāline vezān olmağla şükūfezār-ı emeli tarāvet buldı ve himmet-i bāğbān-ı iḳbāl-i padişahī ile behcet buldı. Ba' deḥü tedric ile kendülere ḥāce eylemişler andan soñra vezir idinüp ḳadrin yüce eylemişler. Manşib-ı vezāretde iken birḳaç ehl-i fesād-ı ḥussād حسدامن انفسهم ḥarīm-i ḥāsda olan içoğlanlarından birine 'ışḳbāzluk ve sevdā-yı ḥām ile beden-i sīmīnin vaşlına demsāzluk ider diyü isnād-ı töhmet iderler. Sulṭān Meḥemmed imtiḥān için ol ḡulāmı soyar Aḥmed Paşayı bile kendile bile ḥammāma ḳoyar. Ol ḡulāmuñ zülfini trāş eyler. Aḥmed Paşaya anuñ ile şerbed gönderür. Aḥmed Paşa daḡı bediheten bu beyti diyüp rāz-ı derūnı fāş eyler.

¹³⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 55b-58a

Beyt: Zülfin gidermiş ol şanem kâfirlüğün kıomaz henüz
Zünnârını kesmiş velî dahı müselmân olmamış

Pâdişâh evvelâ kıatlı kıaşd eyler ba‘dehû kıapucılarodasında kıabs eyler. Kıapucılarodasında iken pâdişâha Kerem redif kıaşidesin gönderür. Sultân Mehemmed merhamet idüp otuz aķçe ile Burusada Orķân vaķfına müteveli eyler ba‘dehû Kıazret-i Emîr evķâfına müteveli eyler. Ol hâlde iken Emîr Efendinüñ esrâr-ı kıayyibesinden istimdâd idüp bu terci‘-bendi dir.

Beyt: Ey ‘âlem-i vilâyete sultân olan Emîr
V‘ey mülk-i Rûma rahmet-i rahmân olan Emîr

rûhâniyyet-i Emîr Aķmed Paşanuñ hâline rûh-güster olup eglenmeyüp Sultânöñi sancaķın virüp müteselli eyler ba‘dehû Sultân Bâyezîd serîr-i saltanata cülûs idüp Burusa sancaķın virüp kıadrin ‘âlî eyler. Ölinceye dek ‘ömri Burusada şu‘arâ vü zurefâ muşâķabeti ile güzer idüp evķâtın tevzi‘ idüp her faşlda Keşîş taķı yaylaķlarınıñ bir münâsib mekânında ‘ıyş u ‘işret idüp âķir kıaşide-i ‘ömrine maķta‘ irişüp diyâr-ı âķireti maķlaş eyledi. Târîhin Eflâķünzâde bu minval üzre dimişdür.

Târîķ: هذه مشكوت انوار لمن
عده الرحمن عن ممدوحه
فرمن ادناس تلك الدار از
كان مشتاقا الى سبوحه
قال روح القدس فى تاريخه
ان فى الجنات ماوى روحه

Sene işneyn ve tis‘ami‘ede vâķı‘ olmişdur. Merķûm haķķında ba‘zılar ‘inniyn i‘tikâd idüp anuñ ile şâyı‘dür. Ammâ faķîr cemî‘-i muķallefâtına vâriş olan ‘ammzâdesi olan Edirneli Nâzır Çelebiden işitdüm ki ğayr-ı vâķı‘dur. Merķûm Sultân Mehemmed

aña Tūṭī Kadın adlı bir cāriyesin virüp ḥattā Edirne civārında Etmekçi nām kıaryeyi Tūṭī Kadına başmaḳluk virmiş. Andan bir kıızı daḫı olup yedi sekiz yaşına irmedin fevt olup min ba‘d izdivāc itmemiş ve zen tā‘ifesi ile imtizāc itmemiş. Āḫir ‘ömrinde Sultān Bāyezīda Nevā‘ī otuz üç ḡazel göndermişdür ki birisi bu ḡazeldür ki maṭla‘ı budur.

Maṭla‘ : Ol perī-peyker ki ḫayrān bolmış ins ü can anga
Cümle-i ‘ālem manga ḫayrān u min ḫayrān anga

Sultān Bāyezīd bu ḡazelleri Aḫmed Paşaya gönderüp nazīre dimek emr itdükde cümlesine nazīre diyüp lâkin Nevā‘ī ḡazellerinüñ iyilügi vezāret bereketi ve pâdişāhuñ eşer-i şeref-i şoḫbetidür dimegi bu ḡazelinüñ maḳṭa‘ında bu vech ile edā itmişdür.

Maḳṭa‘ : Söзде ‘uşşākı muḫayyer eyle dirsüt Aḫmede
Böyle güyā bulmaḡa küyuñ gerek büstān anga

Ḥaḳḳā ki şu‘arā-yı Rūma muḳaddem ve kendi zemānına dek olan şu‘arādan rāciḫ idügi müselleme ve ol zümreye mehter-i şāḫib-ṭabl u ‘ālemdür. Fi‘l-ḫaḳīka eş‘arı metīn ve ḳā‘ide-i nazmı muḫkem raşīn ḡazelleri üstādāne ve ḳaşā‘idi ḫod-laṭīf ü yekdest ü hem-vār ü muḫaḳḳıḳānedür. Ba‘zı müverriḫin merḫūm Necātīden merḫūmı terciḫ itmişlerdür. Ḥattā Necātīden sizüñ ile Aḫmed Paşanuñ mabeyni nicedür didüklerinde Necātī ki adı ‘İsā idi ol sebebden kendiden terciḫe işāret idüp bu mışrā‘ ile cevāb virmişdür diyü istidlāl idüp ṭaşriḫ itmişler.

Mışrā‘ : Ölüsi Aḫmedüñ yegdür dirisinden Mesīḫānuñ

Fi‘l-cümle temyīze ḳādir olan ehl-i ṭab‘a ma‘lūmdur ki Necātī şi‘rinde olan çāşnī vü şīve vü selāset ne mertebededür. Çünkü ḡazelleri müsta‘mel ve dīvānı meşḫūr u mütedāvildür. Ve‘l-hazā birkaç beyt ile iktifā olundu.

Ğazel : Cāna qalmaz bŭse-i la' l-i leb-i yār isteyen
 Baş virŭr bŭy-ı ser-i zŭlf-i siyeh-kār isteyen

 Kŭyımı gŭrmekle dilden sākın olmaz şevk-i yār
 Kāni' olmaz cennet-i Firdevse dīdār isteyen

 Ārızı haştın qazıtımış ol şeker-leb qandesin
 Ey gŭl-i ter şoşbetin bī-zahmet-i ĥar isteyen

 Vaşlını bulmaq dilerseñ ' ışqa ğavvāř ol yŭri
 Āřinā ol başr ile ey dŭrr-i şeh-vār isteyen

 Aĥmedŭñ ' aybı gŭzeller sevmek ise ğam degŭl
 Yārsuz qalur cihānda ' aybsuz yār isteyen

 Velehŭ: řŭyle ' ālem-tāb olur ruřsār-ı cānan her gice
 Kim ĥayādan gizlenŭr ĥŭrřīd-i rařřān her gice

 Devlet-i ĥŭsninde her gŭn ĥil' at-ı rengīn giyŭp
 Dāmenin dŭrr Toldurur bu şeşm-i ğalřān her gice

 Āĥ kim yŭz derd ile űldŭrdi bu sevdā beni
 Kim yatur qoynında zŭlf-i ' anber-efřān her gice

 Āferin ol bezme kim anı mu' aştar qılmağa
 Cān buĥŭr eyler ĥayāl-i zŭlf-i cānān her gice

Ahmedün köynüklerin söyler zebân-ı hâl ile
Bir ayağ üzre tırup şem‘-i şebistân her gice

Velehû: Ögsem lebüni cân deheninden şeker çıkar
Añsam dişüni dide-i terden güher çıkar

La‘lîn lebün hayâline kan yudup ölenün
Her kim kazarsa toprağını la‘l-i ter çıkar

Ol serv-i sîm-ten soyınup çıkısa câmeden
Ol dem gören şanur ki bulutdan kamer çıkar

Müşkil budur ki her kime kim hâlüm ağlasam
‘İşkuñ yolında ol dağı benden beter çıkar

Ahmed ‘aceb mi cennet-i küyüñdan olsa dür
Bilmezlik ile âdem elinden neler çıkar

Velehû: Ol şanem kim leylî-i zülfin girih-gîr eylemiş
Rağm idüp Mecnûnına tedbîr-i zencîr eylemiş

Hağ livâ-yı ‘ışkıını şubh-ı ezelden Ahmedün
Mihr-i hüsnün gibi ey meh âsumân-gîr eylemiş

Velehû : Ma‘şuk hattıdur eceli mübtelâlaruñ
Âh ol ecel didükleri irer diyince hâ

Var ey ʔarīḳ-i ʕ iŝḳa nihāyet bulam ŝanan
Cān virmek ibtidādur aña yoḳdur intihā

Velehū : Billāh ey ḡam egleme ḥāk ile yeksān it beni
Oynaya ḥākümle ŝāyed dil-ber oḡlandur henüz

Ve bu beyti daḡı zemān-ı ʕ azide Niŝāncı Paşaya göndermişdür.

Beyt: Yüz kez gül-āb u müşk ile aḡzın yusa ḳalem
Almaḳ zebāna nāmeñi düşmez aña henüz

Ve bu beyti daḡı Mesīḥ Paşa ḥaste iken göndermişdür.

Beyt: La ʕ lüñ müferrihiyle ṭabībü'l-ḳulūbsın
Ṭur ey Mesīḥ-dem ki yaraşmaz maraḷ saña

2.3.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Ahmed Paŝa¹⁴⁰

ŝu ʕ arā-yı Rūmuñ muḳaddem ü pīŝvāsı bu ṭā'ife-i ʕ āliyyenüñ muḳalled ü muḳtedāsı ser-defter-i aŝḥāb-ı feŝāḥat ve mihter-i mülket-i berā'at büleḡā-yı Rūmuñ merd-i diliri ve eḳalīm-i belāḡatuñ emīr ü vezīridür ki Veliyü'd-dīnoḡlı dimekle ma' rūf ve āba vü ecdādı faẓl u reŝād ve ŝalāḥ u sedād ile mevŝūfdur. Babası sābıḳā Sulṭān Murāda ḳāzī' asker olmiŝdur. Mürebbī-i ʕ ulemā vü ehl-i ʕ irfān olan ḥāḳān-ı firdevs-mekān ŝehenŝāh-ı mü'eyyed Sulṭān Meḥemmed mezbūruñ nihāl-i ḳābiliyetini cūybār-ı terbiyet ile sīrāb ve gülŝen-i cinānın enhār-ı iḥsān-ı firāvān ile ser-sebz ü ŝādāb itmekle nihāyet-i medāric-i belāḡata irtikā ve ḡāyet-i me'āric-i ehliyyete i'tilā idüp velvele-i kūs-ı iŝtihārı zemīn ü zemānı pür-ŝadā ve āvāze-i ŝöhret-i i' tibārı ḳimme-i cümle-i cihānı pür-nāle vü ḡavḡā eyledi. Sulṭān Meḥemmede ḥāce oldıḳdan ŝoñra vezīr-i a' ḳam

¹⁴⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 42b-44a

ve müdebbir-i umûr-ı cümle-i ‘âlem olmuşdur. Hakkâ ki eş‘âr-ı dürer-bârı raşin ü muhkem ve mühendisân-ı kaşr-ı belâgat yanında bî-kuşûr u müsellemler şî‘r-i Türkiye hâlet ü nezâketi evvel bu virdügiçün üstâd-ı muqaddem olup hil‘at-ı şafa hilkat-makâlî el-fazli‘l-mütekkaddim tırâzı ile muţarraz u mu‘allemdür. Fi‘l-vâkı‘ bundan aqdem şî‘r-i Türkî selâset ü nezâketden dür ve dil-i nâ-kâbilân gibi melâhat u leţâfetden mehcür idi. Râkımu‘l-hurûfuñ cecdi olan Mîrî Efendiden vâlid-i firdevs-mekân rivâyet iderler idi ki Aşmed Paşanuñ evâ‘il-i hâlde didügi eş‘âr u maqâlde çün hâlet u melâhat yoğ idi. Şoñra Emîr ‘Alîşîr Nevâ‘î otuz üç dâne gâzel göndermiş idi. Aşmed Paşa aña iktidâ itmekle üslûb-ı şî‘ri hûb ve tarz-ı güftârı mergûb olmuş idi. Ba‘z-ı müverrihîn anı Necâtiden tercîh itmek cânibini taşrih itmişler Necâtinüñ ki nâmı ‘İsâdur. Bu beytinden istidlâl itmişler. Ol beyt budur.

Beyt: Necâtinüñ dirisinden ölüsi Aşmedüñ yegdür
Ki ‘İsâ göklere ağsa yine dem urur Aşmedden

Ammâ tarîk-i inşâfdan şad-merhale dür idügi zâhir ve kelâm-ı mezbûr nihâyet-i hasedden şadır olduğı rüşen ü bâhirdür. Aşmed Paşa vezîr-i a‘zam iken ba‘z-ı aşhâb-ı buğz u sitem iç oğlanlarından birisine ‘ışk u maşabbet itmişdür diyü bu ma‘nâyı hıyânet ile cenâb-ı pādşâha gâmez u gıybet iderler. Âhir sulţân-ı nüktedân anı tecrübe vü imtiñân için henüz germâbe-i ‘ışkında sūzân ve zülf-i pür-çîn ü kâkül-i müşgîn gâmiyla derhem ü perîşân iken ol cevân-ı perîşân ile anı hammâma komağa fermân ider ve sevdâ-yı ‘ışkın fâş itmek için dil-ber-i sîm-endâmuñ zülfini tirâş itdürüp haste-i derd-i ‘ışk-ı cânân ve şikeste-i marâz-ı hicrân olan Aşmed-i bî-câna ol tabîb-i dil ü cân ile âb-ı kevşerden hüşter şerbet-i cân-perver irsâl ider. Aşmed Paşa dağı ol habîb-i ‘İsa-şâşletüñ şerbetin içdükde ve keyfiyet-i bâde-i ‘ışkından mest olup geçdükde bedîhe bu beyti dir.

Beyt: Zülfün gidermiş ol şanem kâfir komağ henüz
Zünnârım kesmiş velî dağı müselmân olmamış

İntihā-yı kelāmetü'ş-şerīf. Ba' dehū Ḥāzret-i Emīr evkāfına mütevellī olup ol ḥāzret-i büzürgvāruñ esrār-ı ṭayyibe ve āşār-ı ṭayyibesinden istimdād idüp bu terci' i dimişdür.

Beyt: Ey 'ālem-i velāyete sultān olan Emīr
Vey mülk-i Rūma rahmet-i Raḥmān olan Emīr

Bu terci'-bendi didükden soñra rūḥānıyet-i Ḥāzret-i Emīr mezbūra zāhīr u mu'īn u destgīr olup Sultānōñi sancāğı ile cebr-i dil-kesīr olmuşdur. Ba' dehū cerā'id-i devlet-i islām ve şahā'if-i millet-i sipihr-intizām Sultān Bāyezīdüñ yārlıg-ı kızā imzā ve tevķī'-i ḥürşīd-incilāsıyla muşaddar ve rüy-ı cihān ve cebhe-i zemān leme'āt-ı cemāl-i sultān-ı mezbūr ve eşi'āt-ı kemāl-i ḥākān-ı mesfūr ile münevver olduğda Bursa sancāğın ihsān idüp mazhar-ı āşār-ı luṭf-ı bī-kerānı olmuşdur. Ba' dehū kaşīde-i 'ömri maḳta' u intihāya irüp memātı miḥnet-i ḥayātından kendüye maḥlaş u mencā idüp sene işnā ve tis'ami'ede civār-ı mülk-i müte'āle intikāl ü irtihāl eyledi. Evāḥir-i 'ömrinde Burusada sancaḳbegi iken Murādiyye cāmi'inüñ muḥāzīsinde bir medrese-i şerīfe binā eylemişdür. Türbe-i 'ālisi daḡı ol maḳāma muttaşıl ü mütevālidür. Efāzıl-ı rüzgār ve emāşil-i nāmdārdan bī-şümār kimesneler ol medrese-i sa'ādet-medār u fazīlet-ḳarāra müderris olup vālid-i firdevs-mekān daḡı ol maḳāmda ifāde-i fazl u 'irfān itnişlerdür - Bi-ḥamdi'llāhi Te'ālā ve minhu'l-lezī tevālā-. Bu faḳīr-i ḳalīlü'l-bezā'a ve 'adīmü' istiṭā'a daḡı ifāde vü talīm ve iblāg u tefhīm ḥidmetine ve ol medrese-i seniyye ve buḳ'a-i 'aliyyde müderris olmaḳ devletine vāşıl u nā'il olmuşdur. Merḥūm-ı merḳūmuñ türbesinde Eflātūn oğlına mensūb bu ebyāt-ı belāgat- üslūb muḥḥarrer ü mektūbdur.

Nazm: Hazihi mişkātü envārin limen
'Uddetü'r-raḥmanı min memdūḥihi

Ferre min ednāsi tilke'd-dāri iz
Rāḥa müştāḳan ilā-sübbūḥihi

Ḳāle rūḥü'l-ḳuds fi tāriḥi

İnne fi'l-cennāti me'vā-rūḥihi

Çünkü eş'ār-ı belāğat-şī'ārı efvāh-ı aşḥāb-ı belāğatda meşhūr ve ebyāt-ı metānet-dişārı şudūr-ı erbāb-ı feşāḥatda meşṭūrdur. İrād u ikşāra ihtiyāc yoḳdur. Lākin teyemmünen bir iki eş'āryle iktifā vü ihtişār olındı.

Şi'r: Çīn-i zūlfüñ miske beñzetedüm ḥıṭāsın bilmedüm
Key perişān söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm

(Diger): Cāna ḳalmaz buse-i la'l-i leb-i yār isteyen
Baş virür bŷy-ı ser-i zŷlf-i siyekār isteyen

Kŷyını görmekle dilden sākın olmaz şevḳ-i yār
Ḳāni' olmaz cennet-i firdevse dīdār isteyen

Velehŷ: Müşkil budur ki her kime kim ḥālüm ağlasam
'Işḳuñ yolında ol daḥı benden beter çıkar

Aḥmed 'aceb mi cennet-i kŷyından olsa dŷr
Bilmezlik ile ādem elinden neler çıkar

(Diger): Ol şanem kim Leyli-i zŷlfin girihgīr eylemiş
Raḥm idŷp Mecnŷnına tedbīr-i zenccīr eylemiş

Ḥaḳ livā-yı 'ışḳını şubḥ-ı ezelden Aḥmedŷñ
Mihr-i ḥŷsnŷñ gibi ey meh āsŷmāngīr eylemiş

2.3.5. Beyânî Tezkiresi'nde Ahmed Paşa¹⁴¹

Şu'arâ-yı Rûmuñ pişvâsı ve bu tâ'ifenuñ muḳalled ü muḳtedâsıdur. Anuñ zemânına gelince ve anuñ daḫı evâ'il-i ḫâlinde vâḳi' olan eş'âr-ı Türkî âmiyâne olup Mîr 'Ali Şîr Nevâyî mezbûra otuz 'üç dâne muşanna'ü muḫayyel ğazel göndermişdür. Andan şoñra şi'ri bir ṭabaḳa belki yevmen-f-yevmen niçe ṭabaḳa ziyâde olup sâ'ir-i şu'arâ daḫı aña taḳlîd itmişlerdür. Necâtî anuñla mu'âşırdur. Ammâ şi'ri ṭabaḳa-ı 'âliyyeye irişdürmişdür. Verzîr iken a'dâ ḫıyânet-i töhmet idüp Sulṭân Meḫemmed Ḥan-ı ḳadîme ğamz itmekle mağzûb olup Burusada evḳâf mütevellisi ba'dehû sancabegi olmuşdur. Bu ebyât anuñdur.

Ḳul ğünâh itse n'ola 'afv-ı şehinşâhı ḳanı

Ṭotalum iki elüm ḳandayemiş ḳanı kerem

Zülfin gidermiş ol şanem kâfirligin ḳomaz henüz

Zünnârını kesmiş velî daḫı müselmân olmamış

Aş zülf-i dil-âvîzi çıkar ḫabs-i külehden

Kim zulm elin uzatdı ḳatı fitneleri var

Çîn-i zülfin miske benzetdüm ḫaṭâsın bilmedüm

Key perişân söyledüm bu yüz ḳarasın bilmedüm

Müşkil budur ki her kime kim ḫâlüm ağlasam

'Işḳuñ yolında ol daḫı benden beter çıkar

Aḫmed 'aceb mi cennet-i küyından olsa dūr

Bilmezlik ile âdem elinden neler çıkar

¹⁴¹ Beyânî, a.g.e., vr. 20

2.3.6. Künhü'l-Ahbâr'da Ahmed Paşa¹⁴²

Akdemü's-şu'arâ eblağü'l-büleğa Veliyyü-dîn oğlu Ahmed Paşa Nevverallâhu merkadahu mādâme fihi erkadehu. Burusevîdür. Esâs-ı bünyân-ı ma'rifeti kavâ'id-i 'Arabiyye kavâyimi ile muhkem ve pây-best-i erkân-ı fazîleti metîn ü müstaḥkem olduğdan mâ'adâ üslûb-ı kaşîdede peyrev-i üstâdân-ı müteḥaddimîn ve durbîn-i Selmân tı Zahîrü'ddîn ola. Evvelâ Türkî dilde evşâf-ı kaşîde-güyân-ı râsiḥ-kelâm semtini ol bulmuşdur. Ve kân-ı gevher-nişâr-ı tab'-ı pâki ve 'ummân-ı dürr-i luḥf u iḥsân olan zihn-i derrâkı la'l u gevher redîf kaşîdelerinde gün gibi nümâyân olmuşdur. Egerçi ol devrün rûz-merre 'ibârâtı ve evâ'il-i 'ibârâtı mülk-i Rûmuñ mu 'ayyen olan ıṣṭilâḥâtı vâdisinden çıkamayup çendân edâ-yi bülende meyelân ve tımtırağ-ı elfaz-ı şâ'ir-pesinde şarf-ı kudret ü tüvân eylememişdür. Huşûşâ vaşl u imâlede müstaḥsenât ü selâseti muḥill olan 'acîb ü ğarîb elfâzı işbâ' imtidâdla itâleden ḥalâş idemeyüp lisân-ı Türkî ki ḥadd-i zâtında şakîl ve feşâḥat ü belâğati her cihetle nâdir ü ḳalîldr. Dâimâ zebân-ı Fârisideki güftâr-ı şehd-âsarla ḳarışdurup ve aḫyânen lisan-ı 'Arabîde olan 'ibârât-i sükker-bârla alişdurup şîr ü sükker-vâr imtizâc bir revâc-ı ḥikmet-dişâr virüp edâ-yı belîğle söz nazm idememişdür. Lâkin 'aşrına göre üstâd-ı mücid ve ol zamân iḳtizâsınca pâkîze güy u siḫr-âferîn dinilecek muḫterî' dinmemişdür. Pederi 'ulemâye pîşîn ve evliyâ-yı dîn zümresinden olmağla Sulṭân Meḫemmed merḫûma ḳâzî- 'asker-i güzîn olmuş kendü daḫi iltifât-ı ḫusrevane ile merâtib ü 'inâyet-ı bî-ğâyât-ı pâdişâhâne ile kaṭ'-ı riyâset-i menâşib ḳılıp bir zamân ol pâdişâh-i bülend-iḳtidâra ḫâce-i büzürgvâr ba'dehü rütbe-i râtibe-ı vezâretle kâm-bîn ü kâm-kâr olmuş idi. Dâḫil-i ḫarem-i pâdişâhiye vâşıl mültefit-i celîle-i şehinşâhî olduğu taḳarrub-ı ḫayşiyetle mevâzî'-ı töhmete ḳarîb ve mezânn-i tam'-i nefsanî olan işret-i pür 'işrete nesib ve taḳarrub ḡilmân-ı firdevs-mekân olan iç oğlanlarından birinün tılısm-ı genc-i nihânisini nefs-i emmâre mârı ile fetḫ-i lâzımu'l-ḫayâye belki bir küp altun bulan müflis-i nâ-bekâr gibi leyl ü nehâr taşarruf-ı zer ü sîm ve nakd-ı bâhirü'l-intişârını ta'biye-i hemyân teslîm

¹⁴² Âlî, a.g.e., vr. 148a-149b

eyledi diyu iftirāya mazhar düşürdiler. Bu taqrīb ile ihānet ü siyāset ve gāh Yedi Kullede ḥabs idüp Murādiyye tevliyetini virüp Burusaya gönderdiler. Gāh belā-yı ‘azl ile muḥtelü’l-aḥvāl ḳalup eṣk-i ‘āşıḳ gibi nazardan düşürdiler. Pes ol kesr-i nefis ḥālinde ki Emīr Sulṭān evḳāfına mütevellī idi. Ve ṣadr-ı ṣadāret gibi mertebeden düşmekle ḳalb-i ḡamnāk ve dīde-i nemnākı gibi tezkiye-i nefis idüp ḳanā‘at ü inzivā mezāyāsı ile aḥlākı mütecellī ve müteḥallī idi. Gāh terk-i dünyā lāzımesini ser-āmed-i ṣevketine tāc-i ṣadrın itmişdi. Ve gāh ‘alāḳa-i māsivā mezlaḳasını dalāk-i bī-rızḳla tıḡ-ı zerrīn gibi miyān-ı himmetine berk itmiş idi. Āḳıbet yine Sulṭānōni sancaḡı ile kām-bīn olup eyyām-ı bahār ḥazānda ṣehr-i Burusanuñ bāḡ n rāḡında ve hengām-ı germā vü tābistānında Keṣiṣ Taḡı didükleri yaylaḡında büt-peykerler ile pīr-i muḡān gibi ḥüsni mu‘āmelede ānen fe-ānen ol semen-berlere füyüz-ı ṣāmilede iken mihr-i sipihr-i salṭanāt-i Meḥemmed Ḥan ufül u zevāle ve āfitāb-ı Sulṭān Bāyezīd Ḥan ṣeref burcına taḥīlle derece-i kemāle yetdi. Müṣārünileyhe bi-ṭarīḳı’t-te‘bīd Burusa sancaḡı tevcīh olunup ri‘āyeti vācibāt-ı dīn ü devletden bilindi. Gıbbe-zālik Sulṭān Ḥüseyn-i Bayḳaranuñ vezīr-i miṣīri ve ol ‘aṣr-ı bāhirü’n-naṣruñ melāz-ı fūḫül ü fuḫala olan Mīr ‘Alī Ṣīr ol ṣehriyār-ı ‘ālī-himmete bir ḳaç ḡazel gönderdi. Anlar daḡı nezā‘ir cihetinden tettebbu‘ını merḥūm Aḡmed Paṣaya emr eyledi. Ol daḡı ḳādir olduḡı deñli cevāb ve ol zeminde bir ḳaç ḡazel-i müsteṭāb nazm itdükden ṣonra Mīr ‘Alī Ṣīr Nevāīnūñ

Nazm: Ol perī peyker ki ḡayran bolmış ins ü cān aña
Cümle-i ‘ālem saña ḡayran u men ḡayran aña

maṭla‘ı muḳābilindeki ṣi‘rünüñ maḳṭa‘ında

Beyt: Sözde ‘uṣṣāḳı muḡayyer eyle dirseñ Aḡmede
Böyle ḡüyā olmaḡa kūyuñ gerek bostān aña

beyti ile Nevāīnūñ ṣeref-i vezāretle ‘uluvv-ı rütbesini ve kendinūñ kemāl-i ālām u firḳatle noḡṣān menziletini beyān eylemişdür. Egerḳi ki mezbur ile Necātī ḡaḳḳında

zurefānuñ mubāḥaṣesi ve kimi anı ve kimi bunu tercīḥ eyleyüp envā‘-ı mükābere ve mücādele itmişlerdür. Ammā Necātīnūñ ğazel-gūyluğdaki ıudreti ve ıarb-ı meşel cem‘indeki mahāreti ve mesfūr Aḫmed Paşanuñ izdiyad-ı ‘ilm ü ḫikmeti ve kemāl-i ‘irfān u fazīleti şöhre-i vaḫāyı‘dur. Ve merḫūm Necātīnūñ ba‘z-ı eḫibbāsı siz Aḫmed Paşa ile şā‘iriyette nicesüz didüklerinde hazman li-nefsihī bu maḫta‘la cevāb virmişdür. Kendinūñ nāmı ‘İsā olmağla Aḫmed ü ‘İsā miyānındaki farḫı irāde kılmışdür.

Beyt: Necātīnūñ dirisinden ölüsi Aḫmedūñ yegdür
Ki ‘İsā göklere ağsa yine dem urur Aḫmedden

El-ıışşa şā‘ir-i üstād māhir-i bāḫirü‘l-icād olduğundan kimse ta‘arruza ḫādir degöldür. Dīvān-ı ma‘ārif-nişānında olan meṭālī‘ ebyāt-ı zāhirü‘l-bedāyī‘ ‘aded-i nücūmdan artukdur. Lākin bu miḫdārla iktifā ve aḫsen-i kelāmı ile rütbesine işāret ü imā ḫılındı. ‘Aşıḫāne ḫālet-baḫş sözlerinde bu beyti cümleden raciḫ bulındı.

Beyt: Var ey ṭarīk-ı ‘ıışḫa nihāyet bülam diyen
Can virmek ibtidādur ana yoḫdur intihā

Ba‘dehū mezbūruñ vefātive ve ‘ālem-i beḫāya naḫl ḫarekātı sene işnā ve tis‘amie tārīḫinde vuḫū‘ bulup müverriḫ-ı nikāt-ārādan Mevlānā Eflātunzāde bu vech ile tārīḫ dimüşdür.

Tārīḫ: هذه مشكات انوار لمن
عدّه الرحمن من ممدوحه
فر من ادناص تلك الدار اذا
كان مشتاقا الى سبوهه
قال روح القدس فى تاريخه
ان فى الجنات مأوا روحه

2.4. ALİ ÇELEBİ

Ali Çelebi el-Fenârî Bursalı olmasına rağmen Acem’de tahsil görmüştür. Ali Çelebi hem Anadolu hem de Rumeli vilayetlerinin ikisine birden kazasker olmuştur. Sultan Mehmed’in muhabbetini kazanmıştır. Sultan Mehmed vefat edip Sultan Bayezid tahta çıkar. Cem Sultan’a karşı Sultan Bayezid destekler ve ülkede olan huzursuzluğun sebebi olarak Cem Sultan gösterir.

2.4.1. Sehî Bey Tezkiresi’nde Ali Çelebi¹⁴³

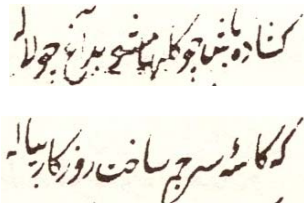
Mevlânâ ‘ Alî Çelebi El-Fenârî rahmetü’llâhi ‘ aleyh Envâ’ -ı fezâil ile ârâste vü mu‘ ayyen ve eşnâf-ı haşâille pirâste vü mübeyyin zîver-i ‘ aql u dâniş ve hilye-i fazl u niş ile müretteb ü mühezzeb olmuş. Aşılta Burusevîdür. Lâkin diyâr-ı ‘ Acemde şugl itmiş şâhib-i fazilet ü ehl-i hikmet kimesnedür. Anadolu vü Rûm iline iki cânibe bile birden kâdî-‘ askerlik hizmetin edâ ittirirken sonra merhûm Sultân Mehemmed ile muşâhib düşüp eşna-i muşâhabetde ‘ Acem fuzalâsinuñ kelimâtın naql idüp gâh Şeh-nâme-i Firdevsî ebyâtından ceste ceste ve gâh devrân-ı mu‘ tebere eş‘ârından piyuste okıyup padişahla muşâhabet iderdi. Bu tarikle Sultân Mehemmed kalbinde yir idüp vüzerâ-i beşer müruğı nice mu‘ azzam meşalih başarup pâdişâhıñ huzûrında bir derecede izzet ü hürmet ve bir mertebede iltifât ü ragbet bulmuşdı ki bir kâdî-‘ askere dağı tesir olmamışdur. Sultân Mehemmed fevt olduğda Sultân Bâyezîd gelüp tahta cülus idicek Cem Sultân kaçıp Rimbop yanına varup anda olurken bunda kapu halkı arasında her zamânda fetret eksük degüldi. Añir Allah Te‘âlanuñ emri yetişüp Sultân Cem fevt olıcağ ‘ âlem halkı bir miqdâr âsûde-hâl olup aña binâen bu beyti ‘ Alî Çelebi didi

Şarrâf-ı dehr-i zü-fünûn mîkef vakt-i mematı

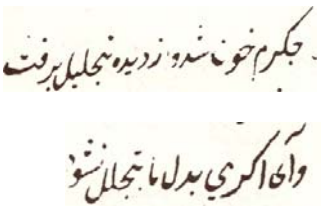
Târîh-i fevt-i Şâh Cem ‘ ayn-ı nizâm-ı ‘ âlemi

¹⁴³ Sehî Bey, a.g.e., vr. 26a-27a

‘ayn-ı nıẓām-ı ‘ālemi lafz-ı maḥsub olup tārīḥ olma değil hemān Şāh Cem fevti ‘ayn-ı nıẓām ‘ālemdir dimektedir. El-vāqi‘ laṭif güzel sözdür ve bu Pārsi beyt dağı Sulṭān Cem fevtine münāsib beytdir ki zıkr olunur.

Beyt:

Bu beyt dağı anuñ eş‘ārındandır ki zıkr olunur.

Beyt:

2.5. ÂNÎ

Zirek-zāde olarak tanınan Ânî'nin Bursalı olduğunu yalnızca Ahdî, tezkiresinde belirtmiştir. Ânî, devrinin büyük ve adil kadılarından biridir. Ancak Ânî afyona mağlup olup akli dengesini kaybetmiştir. Buna rağmen sayısız maarif, kemalat ve güzel şiirleri vardır. Ânî H. 977 senesinde vefat etmiştir.

2.5.1. Ahdî Tezkiresi'nde Ânî¹⁴⁴

Bursalıdır. Ẓuzāt-ı ‘izām ve vālî-i fiḥām zümresinden re‘y ü tedbîr ile şāḥib-i ‘adl ü dād ve aṣl ü neseble ‘ālî-nijād Zirek-zāde dimekle ma‘rûf ve evşāf-ı ḥamîde ile mevşûf zāt-ı laṭîfi kemāl-i ma‘rifetle ārāste ve zıhn-i müstaḳîmi fehm ü firāsetle pirāste ve kütüb-i mütedāvilede müṭāla‘a-i pāki dil-peẓîr ve zebān-ı Fürsüñ ḍurüb-ı emşali zabṭında bî-naẓîr ve şanāyi‘-i şî‘rden ḥabîr ve mu‘ammā ve ‘arûz ü ḳāfiye bilmede dilîr

¹⁴⁴ Ahdî, Gülşen-i Şu‘arâ, Süleymaniye Küt. Bölümü. Ali Emîrî Tarih Bölümü.3283, vr. 53b

ve hâtır-ı deryâ-mü' eşşiri nazm ü neşr cânibine mâ'il ve her birinde gereği gibi kâmil ve tevsen-i tab'ı vâdî-i şî' rde cüst ü çâlâk ve eş'âr-ı ' aşîkânesi sūznâk ve güftâr-ı rindânesi ' uyūbdan pāk ve ser-â-ser hasb-i hâl-i rindân-ı derd-nâk vâkı' olmuştur. Cümlesinden bu ğazel-i pür-meşel ol yâr-ı bî-bedelüñdür kalem-i ' anber-bîzle naşş u nigâr oldı.

Ġazel: Bâĝ-ı ruħunda gül yüzüñe zâr olam gibi
Sünbüllerüñe yine hevâ-dâr olam gibi

Muşhaf da geldi fâl açıcak sûre-i Duhân
Âşūfte-hâl-i haţţ-ı siyeh-kâr olam gibi

Bir fâle baķıcı didi fâlüñde geldi lâm
Bend-i kemend-i zülfine giriftâr olam gibi

İRmez kemend-i zülfine bir kimse sa'y ile
Ben bu hevâda şoñ ucı ber-dâr olam gibi

Sevdâ-yı zülf-i müşk-i nigâr ile Āniyâ
Bâzâr-ı ' ışķ-ı yârda' atţâr olam gibi

Bu beyt daĝı miyân vaşfında anlaruñdur ğayli nezâket ile nâzük vâkı' olmuştur.

Beyt: Miyânından ğaber şorarsañ iķlîm-i melâĥatde
Ötesi küh-ı billūra aşar bir ince beldür bu

2.5.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Ânî¹⁴⁵

Zeyrekzâde dimekle meşhûr ve zümre-i kızâtda hayli şân u riyâset ile mezkûrdur. Semmûrdan minder ve câme-hâb u bâlini ve hadem ü haşeminüñ kemâl-i tezyîni var idi. Lâkin mağlûb-ı berş ü Afyon olmağla vâsıl-ı mertebe-i cünûn olup ef' âil redâ'et ve eṭvârı kabâhatden hâlî degül idi. Bârân-ı şafâyı hezâr-minnetle hânesine da'vet idüp bir cüz'î nesne için ânî incinüp evzâ'-ı ğarîbe ile yinmegini zehr iderdi. Ammâ ma'ârif ü kemâlâtı bî-şümâr ve hûb-eş'âr var idi. Toğuz yüz yetmiş yedi senesinde intikâl eyledi. Bu bir iki eş'âr anuñdur.

Şi'r: Miyânından haber sorarsañ iklim-i melâhatde
Ötesi kûh-ı billûra aşar bir ince beldür bu

Velehû: Gözlerüm ey lüle-ruḥ hicründe kanlar dökdiler
'Iyş için bezm-i belâya ergüvânlar dökdiler

Aldılar nâzikedük ile ağızı sırrından haber
Gönçeye gülşende süsenler zebânlar dökdiler

2.5.3. Beyânî Tezkiresi'nde Ânî¹⁴⁶

Zeyrekzâde dimekle ma' rûfdur. Kızâtuñ şânlularındandır. Mağlûb-ı berş ü afyon olmağla kendüyi mağbûn itmişdi. Bu eş'âr anuñdur.

Miyânından haber sorarsañ iklim-i melâhatde
Ötesi kûh-ı billûre aşar bir ince yoldur bu

¹⁴⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 58

¹⁴⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 26b-27a

Velehū: Ötesi ey lāle-ruḥ hicrūnde ḳanlar dōkdiler
 ‘lyṣ iḳūn bezm-i belāya erguvānlar dōkdiler

Aldılar nāziklik ile aḡzı sırrından ḥaber
 Ğonçe gülşende sūsenler zebānlar dōkdiler

2.6. ÂŞIK

Adı Pîr Mehemmed'dir. Feyz-i İlâh Âşık'ın doğumuna tarih düşürmüştür. Âşık, peygamber soyundandır. Babası Seyyid Ali Natta'dır. Seyyid olan babası âli maarif ve kemalatla vasıflı ve Acem'dendir. Âşık, anlayışlı, Şen yaratılışlı, zevk ve safaya meyilli, bilgili ve olgun biridir.

Muhyiddin Efendi'den mülazım olur. Yazdığı Tezkire-i Şu'ara'yı Sultan II. Selim sunar. Eseri beĒenen II. Selim Âşık'a Üsküb kazasında kadılık ihsan etmiştir. Fakat fazla zaman geçmeden H. 976 yılında ölmüştür. Âşık, Hüseyin Vaiz'in Ravzatü'Ő-Şüheda adlı kitabını Farsçadan Türkçeye çevirmiştir.

2.6.1. Latîfi Tezkiresi'nde Âşık¹⁴⁷

Őehr-i Burūsadan ḳuzāt ḳısmındandır. Beyne'l-cumhūr Seyyid oĒlı Naṯṯa' -zāde demekle ma' rūf u meŐhūrdur. Sādāt zümresinden seyyid-i Őaḥīhu'n-neseb 'ālim ü 'ālī-neseb ve vālā-ḥasebdür Sāyir kemālâtından ve fezayilinden fazla Ői' r ü inŐası ve nazm-ı dil-güŐası vardır. Hüseyin Vā' izūñ Ravzatü'Ő-Őühedā nām kitābın zebān-ı Fürsden neŐri mücecca' ile lisān-ı Türkīye terceme idüp maḥall ü münāsebetle āyāt u aḥbārdan ve emŐāl-i meŐāyiḥ-i aḥyārdan müfid ü nāfi' çok nesne ilḥāk itmiştir. Ve eŐ'ārında ḥūb diḳḳatlerle Ēarrā beytler düşürmüŐdür. Gāhī Ői' r daḥī dir. Bu bir ḳaç meṯālī' -i maṯbū' a anuñ zāde-i ṯab' -ı Őerīfi ve tasarruf-ı zihn-i laṯīfidür.

¹⁴⁷ Latîfi, a.g.e., vr. 92b

Maṭla^ç : Jāledür dimiş dūr-i dendānuñ ey hoşka-dehen
 Ğoncaya incinme oldur anuñ ağızına düşen

Velehu: ‘ Ār ider ben zerre-i sergeşteden ol āfitāb
 Mihrüm eفزūn olduğıyçün benden eyler ictināb

Velehu: Ne çekdük yarı pehlūya ne emdük la^ç l-i cānānı
 Berīyüz cümle ḥazlardan ne cismānī ne rūḥānī

Velehu: ‘ Ārız olmuş çeşm-i dildāra remed tutmuş niķāb
 Şandum anı göricek nīmī tutulmuş āfitāb

2.6.2. Ahdî Tezkiresi’nde Âşık¹⁴⁸

Bursevidür. Seyyid-i ‘ ālī-neseb ve emīr-i pāk-ḥaseb ḳuzāt zümresindendir. Hoş fehm ü şüh ṭab^ç ve şi^ç r ü inşāda bī-naẓīr ve eşnāf-ı şi^ç rden ḥabīr kelimat-ı selīs ile meclis-ārā ve ebyāt-ı nefis ile rāḥaṭ-efzā edā-yo pāk ile aḳrān içre yegāne ve zihni müdrīk ile meşhūr-ı zamāne ve ḥadd-ı zātında ber- muḳteżā-yı maḥlas ‘ āşık-ı ḥüb-rūyān-ı zamān ve şifte-i perī-peykerān-ı cihāndur. Ol sebebden ser-ā-pā eş^ç ārı ‘ āşıkāne ve cümle-i güftāri vaşf-ı dilberān-ı zamāne ve ḥasb-i ḥāl-i mestān-ı meyḥāne vāḳı^ç olmuşdur. Māşadaḳ-ı ḥāl bu maṭla^ç -ı pūr-ḥayāl ol şīrīn-maḳālūndür şebṭ olundu.

Maṭla^ç : Olup her zaḥm ağız her bir fitil anda zebān yir yir
 Derūnum çākin eyler ‘ āleme şerḥ ü beyān yir yir

Naẓīre li-mü’ellifihi:

Çemende ṭurmayup aḳan degül āb-ı revān yir yir
 Seni arayı gitdi eşk-i çeşm-i ‘ āşıkān yir yir

¹⁴⁸ Ahdî, a.g.e., vr. 140b-141a

[Diger]: Dimāğ-ı cānı müşk-āsā pür eyler bŷy ser-tā-ser
Kesilmişdür göbegi nāfe ile zŷfŷnŷñ beñzer

[Diger]: Cigerde āteş-i ‘ ışkuñla yanmış tāze dāğum var
Er ocağı gibi dāim sŷyŷnmez bir çerāğum var

[Diger]: ademe başup gele çŷn abr-i aysa nāa-i Leylā
Mezārı ŷstine ŷrter deve tabanı bir kemā

ulağıma çalındı nefa-i ney nefa-i řŷra
Nefes oğlıymış anuñçŷn ider dil mŷrdesin iyā

Nazire li-mŷ‘ellifihi:

Gŷren innālu destŷñ ‘ aksini çeřmŷmde dir cānā
Belā barinde batmış nice mercān durur gŷyā

Meger ār ŷstine dir dir gŷli gŷdi urup ditrer
Ki āna reşk idŷp bilmen ne ŷter bŷlbŷl-i řeydā

Kelāmı ehl-i dŷnyānuñ ziyād eyler amuñ ‘ Ahdī
ula ut gŷr ne sŷyler nāy ile çeng-i arab-efzā

2.6.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Âřık¹⁴⁹

Keşret-i riyāz-ı adā’ik ve rif‘at-i cibāl-i řevāhi ile sār-ir-i bŷldān-ı cihāndan
fā’i ve keşret-i fevākih u eřmār ve vefret-i iyāz u eřcār ile ta‘rif ŷ tavşife řāyeste vŷ
lāyık olan Burusa nām marŷsadan lāmī‘ ŷ bāri olmuşdur. Nāmı Pīr Meemmed

¹⁴⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 169a-170a

maḥlaşı ‘Āşıkdur. Nitekim kendü Tezkiretü’şu‘arāsında cecdi Seyyid Naṭṭā‘uñ tercemesinde demişdür ki bu faḫirüñ ki nāmı PİR Meḥemmeddür vilādetine Feyz-i İläḥ tāriḥ demişdür ve zıkr olınan Tezkiretü’şu‘arānuñ dībācesinde demişdür.

Beyt: Ṭoḡaldan vaşfı ismine muvāfiḳ
 Güzeller mübtelāsı ya‘nī ‘Āşık

Babasına Seyyid ‘Alī Naṭṭā‘ī dimekle ma‘rūf sādāt-ı keşirü’l-berekāt-ı A‘cāmdan ma‘ārif ü kemālāt-ı bī-encāmla mevşūfdur. İkdām-ı aḳdāmla bevādī-i taḥşil-i ‘irfānda pūyān ve çemenzār-ı ‘ilm ü iḳānı mānend-i cūybār sū-be-sū cūyān olup niçe ehālī-i fiḫām ve mevālī-i ‘izāmuñ gülistān-ı āstānında bülbül-i ḥoş-elḫān olduḳtan sonra Muḫyi’d-dīn Efendinuñ deryā-yı luṭf u in‘āmı mütelāṭim ve efvāc-ı emvāc-ı biḫār-ı kerem-i ‘āmmı müterākim olup ḫidmet-i şerīflerinden mülāzım olmuşdur. Ḥadd-i zātında ṭab‘ı mā’il-i zevḳ ü şafā olmaḡın

Mışrā‘: Sālik-i maşīb-ı ḳazā oldı

Ḳuzāt içinde ‘ilm ü ma‘rifet ile meşhūr-ı vilāyet zāt-ı fezā’il mevfüzünüñ her ciheti ma‘mūr idi. Tezkiretü’ş-şu‘arā yazmışdur. İnşāf budur ki geçen şu‘arā vü eslāfun aḫvāl ü evşāfin muḫkem tetebbu‘ itmişdür. Lākin taḫrīr ü inşāsında ḳaṭ‘en leṭāfet ü melāḫat yoḳdur. Şi‘ri hezār-bār inşāsından a‘lā idüḡi zāhir ü peydā iken ‘acebdür ki yine inşā ile meşhūr ve nāmı defter-i münşiyānda meşṭürdur. Kitāb-ı mezbūrı dārüḍ-ḍarb-ı cihānda mesbūk itdükten sonra Sulṭān Selīm Ḥan-ı Şānī Ḥazretlerinüñ nām-ı pür-‘unvān-ı ile meskūk idüp ihdā vü ithāf-ı Ka‘be-i me‘ālī-muṭāfları ḳılduḳda maḳbül-i ṭab‘-ı meḳārim mevfürları olup kenef-i cūd u zıll-ı ḫimāyetlerinde enzār-ı elṭāf u re‘fetlerinüñ melḫūz u manzūrları olmuşdur. Niçe müddet kazā-yı Üsküb ile def‘-i aḫzān u kürüb muḳtezā-yı ṭab‘ ve mübteḡā-yı bāli üzre cemāl-i intizām-ı ḫāl ve çehre-i ḫuşül-ı āmānī vü āmāl yüz göstermiş idi. Lākin kendüsinden devlet-i beḳā rü-gerdān olup sa‘ādet-i ḫayāt yüz döndürmüş idi. Dest-i ecelden ḫulāşa mecāl muḫāl olup ol ḫālde sene

sitt ve seb'ın ve tis'ami'ede civār-ı mülk-i müte'āle intiḫāl ü irtiḫāl eyledi. Hemānā te'sir-i maḥlaṣ nāṣiyye-i aḥvālinden olup olanca 'ıṣḫdan ḫālī olmayup miḥnet-i 'ıṣḫ-ı dildār ḫaste vü bīmār olmaḫ her-bār ḫālī idi. Eṣ'ārı mānend-i dem'-i 'āṣḫ ve dīn-i fāsıḫ refiḫ ü raḫiḫ kelimāti ḫabūl ehl-i 'irfāna lāyıḫ u ḫaḫiḫdür. Bu eṣ'ār mezbūrın güftārındandır.

Şi'r: Libāsın ṣanmañuz ol gül-'izāruñ çeṣm-i bülbüldür
Hezārān çeṣm-i bülbülden tecellī itdi bir güldür

(Diger): Jāledür dimiṣ dürr-i dendānuñ ey ḡonçe dehen
Ḡonçeye incinme oldur anuñ aḡzına düşen

(Diger): 'Ār ider ben zere-i ser-geṣteden ol āftāb
Mihrüm efzūn olduḡınca benden eyler ictināb

'Ārız olmiṣ çeṣm-i dildāra remed tutmiṣ niḫāb
Ṣandum anı göricek yanmıl tutuṣmıṣ āftāb

Velehū: Kadem baṣup gele çūn ḫabr-ı Ḳaysa nāḫih-i Leylā
Mezārı üstine örter deve tābānı bir kemḫā

Velehū: Dimāḡ-ı cānı müṣḡ-āsā pür eyler bŷy ser-tā-ser
Kesilmiṣdür göbegi nāfe ile zülfüñ beñzer

Velehū: Cigerde āteṣ-i 'ıṣḫuñla yanmıṣ tāze dāḡım var
Er ocāḡı dā'im söyünmez bir çerāḡım var

Velehū: Zer isterseñ cānuma minnet yüzüm üzre
La' l ü dürr-i mercān ise iki gözüm üzre

2.6.4. Beyânî Tezkiresi'nde Âşık¹⁵⁰

Maḥrūsa-i Burusadandır. Nāmı Pīr Meḥemmed maḥlaşı ' Âşıkdur. Tezkiretü'ş-
şu' arāsında dimişdür ki bu faḫīrūñ nāmı Pīr Meḥemmeddür. Vilāzetine Feyz-i İleh tārīḥ
dimişdür.

Beýt: Toğaldan vaşfi ismine muvāfiḫ
Güzeller mübtelāsı ya' nī ' Âşık

Babası Seyyid ' Alī Naḫḫā'ī dimekle ma' rūf sādāt-ı pür-berekāt-i A' cāmdandır.
Sālik-i mañşıb-ı ḫazā olmışdur. Ḳuzāt içinde faẓl u ' ifānla meşhūr her ciheti ma' mürdur.
Fenn-i inşāda a' lā şī' rde a' lādan a' lādur. Kitāb-ı mezbūrını Sulḫān Selīm Ḥān-ı Sānī
' unvānıyla mu' anven idüo ithāf itdükte makbūl-ı ḫab' -ı selimleri olup niçe müddet
ḫazā-yı Üsküble ref' görüp idüp sene toḫuz yüz yetmiş altıda civār-ı mülk-i müte' āla
intiḫāl eylemişdür. Eş' ārı ' aşıḫāne vü güftarı rindānedür. Bu eş' ār anuñdur.

Maḫla' : Ne ümidüñ la' l-i cānānı ne çekdüñ sīneye anı
Biri yüz cümle ḫaḫlardan ne rühānī ne cismānī

Libās şanmañuz ol gül- ' izāruñ çeşm-i bülbüldür
Hezārān çeşm-i bülbülden tecellī itdi bir güldür

Jāleler dimiş dür-i dendānuñ ey gönçe dehen
Gönçeye incinme oldur anuñ ağzına düşen

¹⁵⁰ Beyânî, a.g.e., vr. 108

Zer ister iseñ canuma minnet yüzüm üzre
La'1 ü dür ü mercân ise iki gözüm üzre

2.6.4. Kühü'l-Ahbâr'da Âşık¹⁵¹

Sādāt-i 'Acemden maħrūse-i Burusada mütemekkin ve şāhib-i kār u bār ve nuķūd-ı bī-şümār idügi müte'ayyin olan Seyyid Nizāmuñ oğlıdur ki nāmı Pīr Meħemmed ve tārīh-i vilādeti feyz-i ilāh ve 'Āşık laķabı ve maħlaş-ı haķķ-ı şarīhi idügi kendünün bu beyti ile mü'eyyeddür.

Nazmuhū: Toğaldan vaşfi ismine muţabıķ
Güzeller mübtelāsı ya'nī 'Āşık

'Ulemā-i fiħām ĥidmetlerinde pūyān ve taħsīl-i 'ilm ü kemālāt tarīķında dāmen-der-miyān olup gerek ĥucurāt-ı ĥalvetde gerek Keşiş tağı gibi yaylaķ-ı nūzhet-simātta keşiş ü kūşışden ĥālī olmayup şuğlinde mücidd ü mükibb olmağla mümtāz-ı aķrān oldu . Ya'nī ki ol 'aşruñ ehālī-i 'izāmından şeyhü'l-islām olan Muħyiddīn Efendi merħūmdan mülāzemeti ta'ayyün buldı. Pes te'sīr-i maħlaş anı 'ışķ-ı mehruyāna eħaşş ve 'uşşāķ-ı ālūde-dāmānla seyr ü sülūka maħtaşş kılup her zamān bir gül-'izāruñ vaşfında bülbül-i nālān olmaķdan ĥālī degül idi. Belki her ān meclis-i üns ü kenārından bir mūmiyān-ı lāle-ruħsāruñ zevķ u şafā behresini bulmaķdan ĥālī degül idi. Bu ĥaķīr ya'nī mü'ellif-i keşirü't-taķşīr sene erba'a ve seb'īn ĥudūdunda ba'z-ı ĥidemāt-ı şehriyārī edāsına teveccühle şehr-i Üskübe uğradum. Mevlānā 'Āşıkı anda ķāđī ve 'amme-i ĥalāyıkı aĥlāķ-ı ĥasenesinde rāzī nihāyet Kāse-bāz Meħemmed nām ma'şuķ-ı ser-āmedün da'vā-yı 'ışķında müteķāđī ĥuşūşā 'Āşıkı ol şāhid-i sīm-sa'īde nakd-i dili teslīmde ve ol ĥüb-rüy-ı fāyıkı anı şadrına alup sār 'uşşāķdan takdimde müterāzi buldum. Bu maħlaş-ı aĥķeri istiķbāl idüp üç gün 'ale't-tevālī ziyāfet itdi. Ve cānı pāresini bir dirlükle behremend itmek ĥuşūşunda küllī minnet idüp ba'z-ı aķmişe ve ışķarlaţdan ĥayri sīm-i

¹⁵¹ Ālī, a.g.e., vr. 416a-417a

hāmdan düzülme bir cām çekdi. Ve bir al varaka üstüne bu kıt'asını haţţ-ı hūn-āb ile yazdırup ol cām içine vaz' itdi. Gūyā ki şarāb-ı gül-fāmla  olmuş bir saġarı ol bezm içinde bizüm ' ışķımuza çekdi.

Min nazmihī: Ma' ārif ehl-i bezminūñ tamāmı
 Fenā nūzhet gehinde belki cāmı
 İçerler yāduñ ile dost-kāmı
 Ķabūl it çekdi ' Āşık da bu hāli

Lākin bize her mülākāt itdükçe şerm ü hicabdan hāli olmadı. Bā' iş nedür didükde semt-i i' tizāra maħlaş buldı. ' Āķıbet rāz-ı dilini beyān eyledi. Meşairu'ş-Şu' arāsında bizi yāzmayup tetebbu' indaki kuşūrını müş' ir sözler söyledi. Ya' nī ki niçe yıllar aşhāb nazmuñ tetebbu' indn oldum. Yine hāttime-i kārde bir kaç ġazel diyenleri yezmiş kitāb te' lif iden fużalā tercümesinde kendümi yañlış buldum diyu zeyl-i i' tizāra teşebhüş idüp tekrār kendü nüshasına der-kenār ve aħvāl-i mü' ellefāt u āşarumuzu icmāl üzre naķş ü nigār itdi. Lākin ol zamāne dek nice nüshası münteşir olup ekşerinde bizüm zikrümüz bulunmamaġla ġafletine ġaml itdüklerini yād itdükçe ' aklı başından gitdi. El-ķışsa ehl-i ' ilm ü kemāl ve ' āşık-pīşe vü şāhid-bāz-i ricāl vicāhet yüzinden küseç ü ' abūs-timşāl ve beşāşet cihetinden gül-i ġandān gibi ġayrū' l-āl bir seyyid-i lāzimü' l-iclāl idi. Şakāyıkla müsem mā olan tevārīġ-i ' ulemānuñ bir tek mīlesini daġı bunlar bāz-pervāz-ı evc-i ma' ārif olmışlardır. El-ħaķ terākib-i ' Arabiyye ile ġüb edā itmişdür. Andan mā' adā ba' z-ı risāleleri ve ' āşık u ma' şūķı beynindeki muħākemeye maħşūş ġucec şüretlerini inşā itmişdür. Cümlesi maġbūl-i fūġūl idüġi taġķīķe yetmişdür.

Min ebyatihī: Libāsın şanmañuz ol gül-' izāruñ çeşm-i bülbüldür
 Hezārān çeşm-i bülbülden tecellī itdi bir güldür

Velehū: Ķadem basup gele çün ġabr-i Ķaysa nāka-i Leylā
 Mezārı üstüne örter deve ġabanı bir kemhā

Velehû: Zer ister iseñ cānuma minnet yüzüm üzre
La' l ü dür ü mercān ise iki gözüm üzre

2.7. CELÎLÎ

Celîlî, Sultan Bayezîd devri şairlerindedir. Hasan Çelebi Bursalı olduğunu yazarken Latîfî nereli olduğu konusunda bilgi vermemektedir. Latîfî'ye göre Celîlî'nin şiir konusunda pek fazla sermayesi ve şiir alanında hiçbir şöhreti yoktur.

2.7.1. Latîfî Tezkiresi'nde Celîlî¹⁵²

Merhûm Sulţān Bāyezîd ü hākān-ı sa'îd devrinde vākî' olan şu'arā ve suhanverān-ı suhan-ārādandır. Şu'arā meyānında vasaţü'l-hāl olanlar tabağasındandır. Mādde ve ma'lūmātda ol kadar bidā'atı ve şi'r-güylükde çendān istiţā'atı yokdur. Bir hūb hayāli hākķında bu şi'r-i meşhūr anuñ eş'ārından ve cümle-i ebyāt-ı güftārındandır.

Şi'r: Yine bir derzî güzel sevdi gönül pâresi çok
Rişte-i zülfine bağlu yiler āvāresi çok

Üti gibi dilini nār-ı maħabbetde ķomış
Külhan-ı nefsi hevāsında yüzi ķarası çok

Biñden artuķ var ola şimdi Celîlî sürinen
Yüzi astarı belürsüz yiler āvāresi çok

Şi'r-i li ğayrihî:

Olmuşam bir derzî ğarrā dilberüñ āvāresi
Dāyimā ' aşıķa anuñ eksük olmaz pâresi

¹⁵² Latîfî, a.g.e., vr. 52a

Nice kez dil şundi aña çäre kılmaz derdine
Derd ile pîşinde cân virmekdür âhır çâresi

Sûzen-i mihr ile ol meh-rû beni diksün diyü
Cânum aldı sînede miqrâz-ı cevri yâresi

Gözlerüm engüştüvâne kirpigümdür igneler
Al ibrişim durur göz yaşı ey cân pâresi

Kulhanında sinemüñ kızdırır bir dem ütüsün
Nerm olaydı gönlinüñ bir pâre seng-i hâresi

2.7.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Celîlî¹⁵³

Burusalıdır. Sultân Bâyezîd devrinde gelmişdür. Bu maṭlaṭ anuñdur.

Maṭlaṭ : Yine bir derzi güzel sevdi gönül pâresi çok
Rište-i zülfine bađlu yeler âvâresi çok

2.7.3. Künhü'l-Ahbâr'da Celîlî¹⁵⁴

Burusevîdür. Şiṭrde kem-bizâṭa ṭarîk-ı maṭrifetde evkâtını zâhirü'l-ızzâṭa bir kimsedür. Bu maṭlaṭ anuñdur.

Naẓm: Yine bir derzi güzel sevdi gönül pâresi çok
Rište-ı zülfine bađlu yeler âvâresi çok

¹⁵³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77b

¹⁵⁴ Âlî, a.g.e., vr. 192b

Monlü Latîfî bu minvâl üzre yazup Edirneli Celîlî Sulţān Selīm Ğan ʿaşrında ve İznîkî Celîlî Sulţān Süleymān zamānında yazmış iken Mevlānā ʿĀşık mücerred bir Celîlî yazup anı da İznîkî şanup Burusevî iken ʿadem-i tettebbuʿına bināʿen İznîkî yazdı diyu daħl itmişdür. Ğālā ki bi-vech taʿarruz itmişdür. Zîrā ki Ğamse nāmına meşnevîleri ve nazm-ı dil-āvîz ile şöħreti olan Celîlî Sulţān Süleymān Ğan ʿaşrındadır. Gerek Burusevî ola gerek İznîkî ikisinüñ de maħallinde gerekdür taħķķî.

2.8. CELĪLĪ (Hamidîzâde)

Latîfî'nin İzniklidir demesine karşın Āşık Çelebi ve Hasan Çelebi, Celîlî'nin Bursalı olduğunu Celîlî'nin Hüsrev ü Şirin adlı eserindeki bir beyitle isbat etmektedir. Celîlî bu beyitte Bursalı olduğunu ifade etmiştir. Babası Acem'den gelmiş Hamidî mahlaslı irfan sahibi, devrinin ileri gelen şairlerindedir.

Gençliğinin başlarında ilim tahsiline başlayan Celîlî, Āşık Çelebi'nin ilim tahsilinden sonra danışment olur. Danışmentliği sırasında dünyanın fani olduğunu anlayarak Bursa'da yalnızlığa çekilir. Celîlî H. 971 yılında Bursa'da ölür.

Celîlî'nin Türkçede hamsesi vardır. Mesnevilerinden Yusuf u Züleyha, Sultan Selim adına yazdığı Hüsrev ü Şirin ile Leyla vü Mecnunu vardır. Ayrıca Celîlî'nin divan da vardır. Gül-i Sad-berg adlı gazelinin meşhur olmasından divanı Gül-i Sad-berg adıyla anılmıştır.

2.8.1. Latîfî Tezkiresi'nde Celîlî¹⁵⁵

Bursada tavattun idüp taħsilden teķāʿüd itmiş şūrîde-ħāl ü dîvāne-naķş kişidür. Ğalkdan ʿuzleti ve ʿavāyıkdan ferāġati vardur. Dāʿimüʿd-dehr inzivā ve ʿuzletde olmaġla teʿlif ü taħrîre keşret-i iştiġāl göstermiş ʿilm ve maʿrifet āşüftesi ve fażl u kemālün rubûde ve ālûftesidür. Manzûmāt-ı Fürsi tamām tettebbuʿ itmiş řarîķ-ı nazma

¹⁵⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 52b-53a

mücid ü fâlib ve meşneviyyâtı eş‘ârına gâlibdür. Meşneviyyât-ı Fürsden ekşer ‘Abdullah Hâtîfî te‘lîfâtın tetebbu‘ ider. Kışsa-i Leylî vü Mecnûnı ve efsâne-i Hüsrev u Şîrîni anuñ te‘lîfâtından tercemedür. Zebân-ı Türkîde cevâb-ı Penc-genci ve şab‘-ı dürer-bâr u güher-senci vardur. Bu birkaç ebyât-ı pür-füsûn anuñ Leylî vü Mecnûnundandır. Meşnevî terceme ez-Leylî vü Mecnûn-ı Hâtîfî.

Sünbüleri säyebân-ı lâle

Ter-goncası perde-dâr-ı jale

Zülfin zenâha irürmiş ol mâh

Şan säye-i Yûsuf u leb-i çâh

Ya ‘arızıdır letâfet âbı

Güyâ zeķanı anuñ habâbı

Nesr: Bu birkaç ebyât-ı rengîn dahî anuñ hikâyet-i Hüsrev u Şîrînindendir.
Nazm şîfat-ı kûh-ı pür- şükûh.

Meger var idi ol şahrâda bir kûh

Dil-i ‘âşıkda şanki dâğ-ı endûh

Şanasun fark-ı Ferhad pâyesidür

Sipihri-lâciverdî säyesidür

Zuhal seng-i siyehdür dâmeninde

Felek devri demez pîrâheninde

Zıkr olınan bir iki dāstānından ğayrı Gül-i Şad-berg tesmiye olunur Dīvānı vardır. Yüz dāne münteḥab ğazeldür ve her ğazeli bir dīvāna bedeldür. Qā'ili dīvāne oldığı maḥall-i ta' accüb degüldür.

Mışra' : Defter ü dīvāna sıĝmaz söz gelür dīvāneden

Ammā şî'r ile ol kadar müştehir ve eş'arı çendan şāyi' u münteşir degüldür. Āşüftelüğinden bu maṭla' anuñ ğüyā ki ḥasb-i ḥāli ve şāhid-i aḥvāl-i mā-fi'l-bāli olmuşdur.

Maṭla' : Toṭtolı ḥarf-i cünündür nāme-i a' mālümüz
Ey kirāmen kātibin ma' zür tut aḥvālümüz

Velehu: Öldükte bu ben ḥastayı eşk ile yusunlar
Cānān güzerān itdügi yollarda ḳosunlar

Velehu: Çekem baĝruma bir dilber yaluñ yüzlü gibi anı
Eger cān ḳaşdına gelse nigāruñ tīg-i 'üryānı

Maṭla' : Yār zālim 'aşḳ ḳātil veh ki 'āşıḳ neylesün
Çarḫ-ı bed-mihr oldı baḫtı nā-muvafıḳ neylesün

2.8.2. Ahdî Tezkiresi'nde Celîlî¹⁵⁶

Bursevidür. Ḥaseb ile celilü'l-ḳadr ve neseb ile yegāne-i 'aşrdur. Semt-i şî're cüz'î zamānda mümāreset-i küllî gösterüp aḳsām-ı nazma ḳādir olmuş 'ale'l-ḥuşuş tarz-ı meşnevīde māhir ve teşḫir-i ma' ānīde sāḫir kimse imiş. Sābıḳan zebān-ı Türkīde ḥamse dimişdür. Her bir kitābı maḳbül-i şu' arā-yı zamān ve pesendīde-i zuraḑā-yı cihān olmuş

¹⁵⁶ Ahdî, a.g.e., vr. 72a-73a

ve her bir kitâbı hikâyât-ı ğarîbe ile ârâste ve elfâz-ı dil-firîb ile pirâstedür. Ammâ ol pîr-i rûşen-dil murâd üzre dileğine murâd belki hâtır-ı ‘âtır-ı rûşen-zamîri mûlahhaz eyledügi gibi fî’l-cümle ri‘ âyet olmayup bu mâbeynde gerdün-ı dñn belki gerdiş-i çarh-ı ser-nîgün cünbiş-i nâ-hemvârindân dest-i nâ-sezâdan eñsesine sille yiyüp ol a‘ râzla dimâğına hâlel irişüp nice zamân terk-i şi‘r ü ğazel kıilup muşâhabet-i yârân-ı şafâdan ve mülâzemet-i ihvân-ı vefâ ve’l-hâşıl mülâzemet-i müşâhedât-ı hallân-ı şafâdan çekilüp pây-i ‘uzleti dâmân-ı ferâgate sarup kûşe-i ‘uzlet ve kûşe-i vahdet ihtiyâr idüp ‘aql u dâniş-i dūr-endîşine bâde-i maḥabbetle bî-hüşî ve zebân-ı şîrîn-ğüftârına mihr-i hâmuşî urup kırk yıl miḳdârı ebnâ-yı rûzgâr ile ğüft ü ğü idüp derd-i ser çekmeden emîn olmuşdur. Nite ki ‘ârîfan-ı cihân dimişlerdür.

Mışra‘: Āşinâ-yı halk derd-i ser est

Āhirü‘l-emr sene ihdâ ve seb‘in ve tis‘ami‘ede ‘âlem-i fâniden kişver-i câvidâniye revâne oldı. Merḥûm ü mağfuruñ kitâbı Leylâ vü Mecnûndan Leylâ vaşfında üç beyt ol cümleden bu evrâk-ı dil-küşâda ve ravza-i ihvân- şafâda şebt olundu.

Meşnevî: Ebrûları berk-i sebz-i bādâm
Ruḥsâresi yâsemin-i gül-fâm

Ebrûlar içinde naḳşı ol nîl
Mihrâb-ı şafâda sebz-i kandîl

La‘l-i lebi içre dürr-i dendân
Ĝüyâ ki şafâkda şubḥ-ı ḥandân

Tâbistân vaşfından bu beyt dahı hem ol kitâbdandur.

Beyt: Görüp bu hevâ-yı germi zanbaḳ
Bir aḳ ‘arâkiyye giydi ancaḳ

Bu bir kaç beyt dahı Kitāb-ı Hüsrev ü Şīrinden ve Temmuz vaşfında hub vāki' olmuşdur.

Nazm : Meğer irişdi eyyām-ı temmūzī
 Hümūm-ı germ ü táb-ı nirmūzī

Şanasın kırk fırka pāyesidür
Siyeh ü lāciverdi sāyesidür

Naḥl-i seng-i sipihr-i derdmende
Felek devr idemez pirāhende

Nihāl-i şevḳde kameran nālān
Şanasın siḥ üzere murḡ-ı biryān

Yaḳup yandurdu beñzer táb-ı ḥurşīd
Ki kendin şuya şalmış sāye-i bīd

Degül mähī zülāl-i dil-keş içre
Semenderdür yürür şan āteş içre

Leb-i deryā harāretde olup ḥuşk
Ḳurumış ḥāki şan kim nāfe-i müşk

Hevādan düşdi çün ḥurşīd tābe
Göyünürdi dil-i seng-āfitābe

ve zāde-i ʔab^ʕ-ı gūlbīzlerinden gūl gibi yüz dāne ğazeli tertīb idüp Gūl-i Şad-berk nāmıyla ihtirām virmiş. Cümlesinden bir kaç Türkī ve Fārisī maʔla^ʕ u beyt anuñdur.

Ebyāt: Kān ile ruḥ-ı zerdüme yazdum ḥaʔ-ı āşüb
 Ta derd-i dilüm şerḥ ide ol şūḥa bu mektüb

(Diger): Egnüme sīnem palāsın biçdi şemşirüñ senüñ
 Ol melāmet ḥilḳatin dikdi baña tīrüñ senüñ

(Diger): Miḥnet -i hicrāne şabr itmek olurdu dostlar
 Neyleyüm bir yirde sıgmaz ʕ ışḳ ile şabr ü şekīb

Nīst baḥtem tā demī ān āsitān mesken konem
İn ḳadr bes kʕez ğubāreş dīde-rā rūşen konem

Ān sa^ʕ ādet-gū ki der-rāheş felek ḥākem koned
Pāy būşeş-rā naşīb-i cān-ı ğam-nākem koned

ve bu bir iki beyt daḥı anuñ ğazeliyātındandır.

Bir mehüñ hicrinden öldüm ağlasun devran beni
Miḥnet -ābād-ı ʕ ademde arasın yārān beni

(Diger): Tağıtdı ḥarf-i cünundur nāme-i a^ʕ mālīmüz
 Ey kirāmen kātibīn ma^ʕ zūr ʔut aḥvālīmüz

2.8.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Celîlî¹⁵⁷

Mevlidi şehr-i Burusadan ve kendi rüzgârda keşti-i dilde olan lenger-i fikr-i habâl-i hayâl-i belâgat ile baħr-i nazma şalup cevâhir-i zevâhir-i eş'âr ile sefineler tolduran rü'seâdandır. ' Aceb laţifedür ki kendi Hüsrev ü Şîrininüñ âhîrinde

Bejt: Hâmidizâde Celîlî Bursevî
Nazm idüp Şîrin ü Hüsrev nâmesin

diyü beyân iderken Lâţîfi İznîkîdür dimişdür. Babası ' Acemden gelmiş Hâmidî taħallüsi ile ma'rûf ķudemâ-yı ' urefâdan imiş. Ol fevt olduķda Celîlî maħbûb-ı nevcevân u hilâlâsa aħvâlinde vü ef'âlinde âşâr-ı necâbet nümâyânmış. Hattâ merħûm marâz-ı mevtinde mezbûr Celîliye bu baħrde vaşiyet-nâme nazm idüp dimişdür ki

Bejt: Vâşî vü nâzır itdüm bî-gümânı
Sikender Lala vü Monlâ Sinânı

Ve anlara hiţâb idüp eydür ki

Bejt: Benüm oğlum benüm ' Abdü'l-celîlüm
Balıķbâzârına uğratmayasın

Hâmidînüñ şi'ri şi'r-i nüzûl olduğı cihetden silk-i şu'arâda îradı bâ' iş-i izdiħâm ve sebep-i kisset-i ħüsn-i nizâm ola diyü bu deñlü îradı ile iktifâ olındı. Ammâ Celîlî gerçekden şâ'ir ve envâ'-ı nazma ķâdirdür. ' Unfuvân-ı şebâbda taħşîl-i ' ulûme sülûk idüp tarîķ-i mu'tâda revân olup ğâyet-i ħareketin ħidmet-i mevâli müteķâ'idine irgürmişdür. Sehî Beg iştilâħınca tarîķın tekmîl idüp dersin görmişdur. Âhî ile mu'âşır u mu'âşır ve biri biriyle bezle-güylükdan hezl-cüyluga mâ'il ü mübâşîr imişler. Şarâb üzerinde ħabâb gibi biri birine göz eylerler. Kebâb toğrarken biri birinüñ cerâħatlerine

¹⁵⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 93b-95b

nemek şaçarlar şurāhī gibi biri birinüñ başın aşğa eylerler sebū gibi biri birine kılplar taķarlar kadeh gibi biri birinüñ kulağın taldurı taldurı sögerler şem‘ gibi biri birine cerbenān olup dil uzadurlar imiş. Ba‘ zı mutāyebeleri terceme-i Āhīde mestūr oldu. Binā‘en-‘alā-zālik bunda ğayrı mezkūr oldu. Ol zemānlarda dađı ekşeri hāilde halvet-nişin ü ‘uzlet-güzīn imiş. Hammāme tenhā girmez ve ādem iki üç olmayıcaķ dellāke başın trāşa rızā virmez imiş. Ve bi‘l-cümle andan fūnūn-ı cūnūn u şücūn-ı mūcūne delālet ider hayli eţvār zuhūr eyler. Āhir kaba vü tācı terk ve kemer-i tecrīdi beline berk idüp ‘uryan-ı ser ü bürehne-i pā mest ü şeydā tek ü tenhā ğāh geşt-i kuh u şāhra ve ğāh seyr-i deşt ü deryā ider. Fevt oldu diyü Murġādiyye zevā‘idinden olan altı aķçe ‘ulūfesin keserler terekesini verezesi taķsīm iderler. Ba‘ dehū aķrābāsı şıhhatin ve mekānın tıyarlar bulup yine ser ü sāmān şekline koyarlar ‘ulūfesinden nişfını ki üç aķçe olur muķarrer itdirüp Burusaya getirüp kendü hāiline korlar. Ol vaķtderi berü muhtelü‘d-dimāğdur ve halkdan mün‘azil ve mā‘il-i ferāğdur. Burusada kapluca reh-güzārında evi vardur ekşeriyyā kaposı öninde dizin tayayup tırur selām virenüñ selāmın alup söz söyleyene yüzün burtarur. Libāsı ‘Acemāne vü dānişmendāne vü hūşmendāne ammā baķışı ve yürüyüşü divānedür. Başın kesseler müzevvesüz gezmez

Mışra‘ : Kelle sağ olsun cihānda bir külāh eksük degül

mazmūnından ğāfil olup müzevveceyi terk itmez ve müzevvesüz başı terkiye aşmaz ahyānen cāmī‘-i kebīre ve çarşuya gelür ammā kimesne ile söyleşmeyüp cāna keffāretdür meded öldüm diyene cevāb virmez yürüdükde şöyle yeler ki gerdene şabā irmez elinde elbette yaz u kış bir bādbiz muķarrer ve başında müzevvece-i bār-ı girān ve kaba şarıķ ber-ser her faşlda üstine bir top çiçek ser-berdür. Hammāma ayda bir girer ve çārsūda bir aķçelük nesne alsa bir ğayrı kimesneye götürdüp götürene iki aķçe virürdi. Kelimāti işbā‘ u zämme ile Türkāne ve ser ü şekli Kürdānedür. Bir imam birāderi vardur ne fā‘ide ki aña dağı uymaz ammā Murādiyyede aybaşı olup ‘ulūfe zemānı olduğın andan evvel kimesne tıymaz. Eş‘ārī rāsīh ü raşin ve nazmı kavī vü metīndür. Ğazeliyyātı yek-dest ü hemvār ve meşnevīyyatı çāşnidārdur. Ğazeliyyātda Gül-i Şad-

bergi ve meşnevîyatda Sulţān Selīm nāmına Hüsrev ü Şīrini ve Leylā vü Mecnūni vardur ammā қаşā'idin işitmedüm. Gül-i Sad-berginden ğayrı ğazeli var idügi maḳṫū'um degüldür. Nice yıldur ki Şehnāme tercemesine küşiş ider dirlerdi. Bu haḳīr Burusada olduĝum zemānda қаşd-ı muşāḥabetde çok ḥīle ile vesīle idindüm. Her bābdan ki sa'y itdüm қапууı dīvār itdi ve her beyt veya luĝat ki şordum nā-şāyeste evzā'ı ile cānumdan bī-zār itdi. Bir gün Қāḍī ḥammāmında rāst geldüm yanına vardum kendinüñ a'lā ğazellerin bülend-āvāz ile bī-ma'nā vü nā-merbūṫ ğayr-ı mevzūn oқıdum. Biñ baş güzeller vaşında diyüp ve nergis-i cemmāşlar medḥinde naşb-ı 'aynī gibi şaḳınduĝı ser-āmed beytlerinüñ başın yardım gözin çıkardum. Başın şala gördi āh ide gördi olmadı bī-iḥtiyār bu ğazeller benümdür diyü taşrīḥ eyledi ve ben böyle didüm diyüp işlāḥ u taşḥīḥ eyledi. Fırşat buldum neyle eglenürsünüñ didüm kitābcıḳdar bulunur didi. Sizi Şeh-nāme terceme ider dirler vāḳı' mıdur didüm vāḳı' dur didi yarısı oldı mı didüm ḳandaĝı yarısı ümmiddür ki Allahdan 'ināyet ve evliyāu'llāhdan himmet irişe temām idevüz didi. Zātī vü Ḥayālī şıḥḥatde idiler anları şordum işte hep ma'lūm diyüp қаṫ'-ı kelām itdi. Siz daḫı şī'r dirsünüñ gibi varsa oқuñ didi bu beytleri ol zemānda didüm idi oқıdum pesend itdi ve ḳalkup gitdi

- Li-muḥarririḫi: Beni şaḳmāli ki dil-ber 'ışḳı böyle mübtelā eyler
Beni şeydā ezel bezmindeki ḳavl-i belā eyler
- Göñül māl u menāli terk idüp faḳr u fenā ister
Geçüp ma' müre-i āfāḳdan virān -serā ister
- Eş'ār-ı ü: Toptolu ḫarf-ı cünūndur nāme-i a' mālimumuz
Ey kirāmen kātibin ma' zūr tut aḫvālimuz
- Ġazel: Қаşr-ı ḳadrüñ evc-i keyvān ile yeksān oldı tut
Şemse-i eyvān aña ḥürşid-i raḫşān oldı tut

Çün hemîn hâr-ı cefâdur baĝ-ı dehrüñ hâsılı
Her taraf cevlângehüñ bir bâĝ u bustân oldu tüt

Âkıbet ber-dâd olur bu tâc u taht u 'izz ü câh
Özüñi devlet serîrinde Süleymân oldu tüt

Çünkü vâkıf olımazsın lî-ma'-a'llah sırrına
Var Burâk-ı fikretüñe 'arş meydân oldu tüt

Eş'âr-ı Celîlî:

Çıksun ol göz ki şeb-i hecrde hünbâr
Meded ey hün-ı ciger eşk baña yâr degül

Yârsuz koñ beni beytü'l-âzenümde ki benüm
Çemen âteşgededür çeşmüme gülzâr degül

Cur'a-i âteş-i mey âsreti hâk itdi beni
Kimdür ol âb-ı şafâ-bahşa hevâdâr degül

Ma'la' :

Ne dil ki dâĝ-ı ĝamuñla cerâhâti yoĝdur
Yatursa pister-i gül üzre râhâti yoĝdur

Ĝazel:

Sâķiyâ küşe-i meyhâne durur meskenümüz
Ki şurâhî vü kadeh oldu gül ü süsenümüz

Şu'le-i âteş-i dilden ne giyersen tütüşür
N'ola ger perr-i semender ola pîrâhenümüz

Dostlar olalum ālāyiş-i dünyādan pāk
Silkelüm gerd-i fenādan gelüñüz dāmenümüz

Berķ-i āhum ıanı ki ıarĥ igen serkeş durur
Tāziyāneyle Celīlī yavaşur tevsenümüz

Velehū:

Kūyuña seyl-āb-ı eşkümdür revān ilten beni
Cism-i zārum şanki bir ĥāşāk-ı āb-āver durur

Deşt-i peymā-yı firākuñ cünbüşinden āsmān
‘Işķ şahrāsında nā-geh zāhir olan gerd durur

Bir melāmet gülşenidür cism-i zārum kim anuñ
Lālesi dāğ u gül-i nesrīni rüy-ı zer durur

Nuķl-i meclis kılsalar n’ola Celīlī şi‘ rüñi
Dürd-i nūş-ı ‘ışķa ıunki ıāşni-i derd durur

Ĥüsrev ü Şīrīn nazmında olan ebyātındandır ki kışşā-i Ferhāda şürü‘ uñ maţla‘-ı dāstānuñ evvellinde dimişdür.

Nazm:

Anuñçün eyledüm feryād-ı bünyād
Bu miĥnet-nāme-i Ferhāda bünyād

K’ añılam şi‘ r-i ġam-perverdüm ile
Beni yād ideler hem-derdüm ile

Leylā vü Mecnūn ebyātındandır.

- Der-münacât: Misvâkdan it şekker zebânum
Pür-çüb-1 nebât kı1 dehânum
- Der-sehâ: Her sâ'ile bahşış eyler ol genc
Taz'îf-i hesâb-1 naţ' -1 şatranc
- Der-şecâ' at: Behrâm-1 felek silâhdârũ
Encüm bir iki 'ulûfe-ğârũ
- Der-ğak-1 fitne-cüy: Yapılsa cihânda cümle dehlîz
Tırmaya dehân-1 fitne-engîz

Tut ağızını zerle ey birâder
Zer-ğıful diler çü ferec ister
- Der-vaşf-1 ħârgâh: ħârgêh degül âsmân görürler
Bulut gibi sâyebân görürler
- Der-vaşf-1 gûsfend: Püştinden iderdi bahş bir mîş
Peşmîne-i şâd-hezâr dervîş

Gerdünde meh-i münîr ħurşı
Ol ħavmde ki penîr ħurşı
- Der-ğarâret-i temmûz: Birgün ki ħarâret-i temmûzî
Ya' ni ki nesîm-i nîm rûzî

Çılmışdı kebāb mürġ-ābı

Çoyup oda sīh-i āfitābı

Her berg-i dıraht-ı sāye-perver

Olmış şanasın ki bir semender

Göñlekçek olurdu çin seher şubh

Alup ġam-ı mihirden eşer şubh

Kesb eylemege seher hevāsın

Şubh açdı řabasınıñ yaķāsın

Pür-tāb çü şem^ç-i encümendür

Pervāne şanadı bād-zendür

2.8.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Celilî¹⁵⁸

Bu zīr-i tāk-ı mīnāda nümüne-i řahn-ı mīnū ve bu füşhat-sarāy-ı dünyāda mecmā^ç-ı gül-ruhān-ı sīm-ber ve māh-rüyān-ı sünbül-bū olan řehr-i behcet-fezā maħrūsa-i Burusadandır. Laţifi İznikīdür didüġinde haţā itmiřdür. Kendüsi dimiřdür.

Beyt: Hāmidizāde Celilī Bursevī

Nazm idüp Şirīn ü Hüsrev-nāmesin

Evā'il-i hālinde kesb-i 'ilm ü kemāle iřtiġāl idüp dāniřmend oldıġdan řoñra 'aqlına ihţilāl gelüp terk-i temennā-yı cāh u celāl idüp Burusada sākın olmiř idi. Halkdan tevaħhūř u in^ç izāl üzre olmaġın kimesne ile ķil ü ķāl itmeyüp fařl-ı mūmeyyiz ta^ç rīf-i insān olan nuţķ u beyānı bi'l-küllīye ibţāl itmiř idi. Niçün söylemezsüz diyü

¹⁵⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77

hiřāb idene yemīnüm vardur diyü cevāb virürdi. Ğazeliyyātda Ğül-i řad-bergi ve meřneviyyātda Ğüsrev ü řirīn ile Leylā vü Mecnūnı vardur. řeh-nāmeyi terceme itdi dirler lākin andan bir beytini görmek ve işitmek vāķi^ç olmadı. Bu eř^çār anuñ güftāriındandır.

ři^ç r: Çıķsun ol ğöz ki řeb-i hierde ħūn-bār degül
Meded ey ħūn-ı ciger eřķ baña yār degül

Velehū: Ne dil ki dāĝ-ı ğam ile cerāĥatı yoķdur
Yatursa bister-i gül üzre rāĥatı yoķdur

Velehū: Ğör ne miĥnet bezmini ķurdı felek Mecnūna kim
Bādesi ğözyaşı sāzın şavt-ı zencīr eyledi

Velehū: Ğayme-i Leylī ki bir zer-řemsedür mehtāb āña
Riřte-i cān u dil-i Mecnūndur ıtnāb āña

ç Iřķ cāmın Ğüsreve şun ey felek Ferhādı ķo
Kim yeter ħūn-ı ciger gülgūn řarāb-ı nāb āña

Ķanda bilsün ĥār u ĥārā yastananlar ķıymetin
Ol ki ațlas bister ü bālīndür sincāb āña

Baĝlamıřlardı Celīliye der-i mey-ĥāneyi
ç Āķıbet pīr-i muĝāndan oldu fetĥ-i bāb āña

Meřnevī-i mezbūrı Leylī vü Mecnūnıındandır.

Bir gün ki arāret-i temmūzī
Ya‘ nī ki nesīm-i nīm-rūzī

ılmışdı kebāb murġābı
oyup oda şeyh-i āftābı

Her berg-i dıraht-ı sāye-perver
Olmış şanasın bir semender

Derd ile meger ki bir seher şubh
Alup ġam-ı mihirden eşer şubh

Kesb eylemege seher hevāsın
Şubh açdı abāsınuñ yaāsın

2.8.5. Beyânî Tezkiresi’nde Cefli¹⁵⁹

Burusavīdür. Dānişmend oldıdan şoñra ba‘zı hāl ‘arız olmaġla halkla ıl u āldan fāriġ olup niçe müddet şumt ile ‘uzlet itmişdür. Gül-i Şad-bergi ve Yūsuf u Züleyhāsı ve Leylā vü Mecnūnı vardur. Bu eş‘ār anuñ ġüftārıdur.

Ne dil ki dāġ-ı ġamuñ ile cerāhatı yodur
Yatursa pister-i gül üzre rāhatı yodur

‘ışk cāmın Hüsre ve şun ey le Ferhādı o
Kim yeter hūn-ı ciġer gülgūn şerāb-ı nāb aña

¹⁵⁹ Beyânî, a.g.e., vr. 42a

Bağlamışlardı Celîliye der-i mey-ḥaneyi
Himmet-i pîr-i mugāndan oldu feth-i bâb aña

2.8.6. Kūnhü'l-Ahbâr'da Celîlî¹⁶⁰

Burusevîdür. Me'ânî-i nazm-ı ḥayâl kendü ḥâmesinüñ kalem-revidür. Sene seb'a ve seb'in ve tis'amie eşnâlarında bu ḥaḳîr kendüyi gördüm ve rûzgâra incinmiş kimse ile mükâlemeden ferâgat itmiş imâmâne mücevvezesi ber-ser şūfiyâne imâmesi murakka' câmesi gibi der-ber Burusa çârsûlarında gezerdi. Ba'zen mîve-fürûşlardan fevâkih-i mütenevvi'a iştirâ iderdi gâh olurdu ki aḳçesin virmeyüp giderdi. Anlar da ḥâlini bilüp ne mîve virmede ta'allül ider ve ne elbette aḳçemüzi vir dirlerdi. Birisinden bu âḥvâli istiḥbâr itdüm cevâb-ı bâ-şavâbını bu vech ile istimâ kıldum. Aḳçası yanında ḥâzır bulundukda bilâ-tereddüd mîve kıymetini sayar. Ammâ mevcüdü olmadukda def'-i meclis idüp ba'de zamân getürüp tamâmen edâ eyler ne miḳdârını unıdur ve ne bizden su'âl eyler didiler. Ḥaḳîr kendüye küllî ibrâm eyledün. Söyletmek ḳaşdına nice gûne güftârla الإبرام يحصل المرام mazmûnına raḡbet gösterdüm. Bi'l-âḥare döndi ḥaḳîre ḥiṭâb eyledi. Hücum-ı ḡumûm baña aḡız açdırmaz ne söyleyeyin diyü söyledi. Ba'z-ı ehl-i vuḳûf ve izhâr-ı ḥaḳla mevsûf uḳalâdan işitdüm ki mezbûruñ vazîfesi İbrâhîm Paşanuñ zamân-ı vezâretinde on altı 'Osmânî imiş. Mah-be-mah Murâdiye zevâ'idinden alup ḥarcanur imiş. Rüstem Paşa ki şadr-ı vezârete geçmiş mezbûruñ vech-i ma'âşına bu miḳdâr yeter diyü üç aḳçesini ibkâ idüp mâ'adâsını kesmiş. Andan şoñra monlâ-yı mezbûra şumt u veleḥ 'arız olup bî-zebân gibi süḳût itmiş. Yaz ve kış elinden bir yelpâze eksik olmayup ḥarâreti def'ine sa'y eylerimiş. Eş'ârında çendân şafâ vü belâgat yoḳdur. Ammâ meşnevîsinde bülend ü maṭbu' sözleri me'mûl olandan artuḳdur. Leylî ve Mecnûn ve Ḥusrev ü Şîrîn ve Gül-i Şad-Berg nâmına manzûm risâlesi vardır. Ekşer-i ebyâtı pesend ü taḥsîne sezâvârdur. Ba'zılar ḳavlince Şeh-nâme tercemesine

¹⁶⁰ Âlî, a.g.e., vr. 352b-353a

mübâşeret kılmış hâlâ ki ne kimse ebyâtını görmüş ve ne baırde idüğini bilmiş.
Eş'ârından bu ma'la'ları kem degüldür.

Nazmuhû: Toptolı ħarf-i cünündür nâme-i a' mâlümüz
Ey kirâmen kâtibîn ma' zür tut aĥvâlümüz

Velehû: Şu dil ki dâğ-ı ğamuñla cerâĥati çoğdur
Yatursa pister-i gül üzre râĥatı yoğdur

Velehû: Beni sanman ki dilber ' ışkı böyle mübtelâ eyler
Beni şeydâ ezel bezmindeki ħâvl-i belâ eyler

Diger: Yâr zâlim ' ışk kâtil veh ki ' âşık n' eylesün
Çarĥ bed-mihr oldı baĥt-ı nâ-muvâfık n' eylesün

Ammâ Leylî ve Mecnûnı bu tarzla başlamışdı. Ya' nî ki

Velehû: Allâh ki lafz-ı muĥteremdür
Ser-ĥalkâ ĥalkâ-i keremdür

ma'la' ı ile ibtidâ kılmışdur.

Nazmuhû: Bir gün ki ĥarâret-i temûzî
Ya' nî ki nesim-i nîm-rûzi

 Kılmışdı kebâh murg-ı âbı
 Koyup oda sîĥ-ı âfîtabı

Her berg-i dıraht-ı şāye-perver
Olmış şanasın birer semender

Göñlekçek olurdu her seher şubh
Alup ğam-ı mihreden eşer şubh

Kesb eylemege seher hevāsın
Şubh açdı řabāsınuñ yaķasın

Pertāb çü şem^ç -i encümendür
Pervāne şanadı bād-zendür

Ammā Hüsrev ü Şirīn bu baħırde idi.

Nazm: Anuñçün eyledüm feryād ü bünyād
Bu mihnet-ħāne-ı Ferhāda bünyād

Anılam ^ç ışķ-ı ğam-perverdüm ile
Beni yād ideler hem-derdüm ile

El-ķıřřa üstād řā^ç ir Mevlānā Āhī ile mu^ç āşırdur. Anuñ řab^ç ı nāzük ü daķıķ ve bunuñ semti üstādāne ber-řarīk-ı belāgat-refīķdur. Monlā ^ç Āşıķ Tezkiresinde yazmışdur ben kendüyi zı tedārükle söyletdüm. Ba^ç z-ı ebyātını nā-mevzün oķıyup ğalt-ı kelām şeklin göstermekle mezbūrı söze getürdüm. Tā ki oķıduğun eş^ç ār benümdür ammā edāsı bu yüzdendür didi. Şeh-nāme tercemesin itmenüz vāķı^ç mıdır diyu sordum. Vāķı^ç dur diyü cevābını alup řıĥhatini tāĥķīķa irgürdüm diyü bildürmişdür.

2.9. CİNÂNÎ

Adı Mehemmed'dir. Mu'allimzade'den mülazım olmuş ve hayatını tedrisle geçirmiştir. Kemalât ve fazilet sahibi olan Cinânî'nin şairliği kabul görmüş ve methodilmiştir.

2.9.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Cinânî¹⁶¹

Nâmı Mehemmeddür. Mevlidi Burusadır ki yir yüzünün cinânıdır. Güyâ memâlik-i Rûm bir kâlib-ı beşeridür ki Burusa anuñ cenânıdır. Laţîf-i ehl-i 'ilm ü ma'rifet ve şî'rûñ her nev'e irâdına şâhib-ı kudretdür. Tab'-ı şâmili ve her fende tederrüb-i kâmilî vardır, Gûşe toğanmaduk küşelere dest urur ve taşavvur itdüğü hayâlleri yine-i hüsn ü edâda görür.

Şî'r-i ü: Ni' met-i vaşlına ağıyarı toymayan dil-ber
Göñlüñ ey haste-i hicrân nemek isteyen ister

Ĥatun geldükçe ruhsârunda artar tâzelük derlük
Berât ile virülmiş gibi şâhum saña dil-berlük

Velehû: Ĥanı bir ruhsâre kim Ĥat-ı siyeh-fâm olmya
Devr içinde kanğı gün gördün ki aĥşâm olmya

Velehû: Ay olmayıcağ gelme dir ol mâh-ı dil-firûz
Kim katlanur ammâ ki aña Ĥandağı sî rûz

Velehû: Bulmadı leb-i la' lün gibi güftâr-ı melîĥ
Aldı gerçi ayağı altuna dünyâyı Mesîĥ

¹⁶¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 97b-98a

Velehū: Dil ider zehr-i ğamuñ şerbet-i şıhhat gibi nūş
Cevr idersin yine ol hasteye olsun hele hoş

2.9.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Cinânî¹⁶²

Cinân-ı vücûdı gerd-i âfât ve ğubâr-ı ‘âhâtdan meknûse olan maħrûsa-i Burusadandır. Merhûm Mu‘âllimzâdeden mülâzım olup hâlâ ħidmet-i tadrîse kâ’imdir. Hakkâ ki mezâyâ-yı fazl u kemâl muqâbil-i zamîr-i bî-mişâli olmağla şuver ü nuķuş-ı ‘ulûm dâ’imâ melhûz u menzûrı ve dîde-i dūr-bînine ‘ayne’l-yaķın olan eşkâl-i mesâ’il-i meşķle her ân maħfûzı olup kaţ‘en mehcûrı degüldür. Gülistân-ı cinânın riyâşîn-i ma‘ârif ile tezyîn idüp hürü’l-‘ayn-ı leţâ’ifden pür-temkîn olduğundan ğayrı eş‘ârı daħı mertebe-i kabûle karîn ve nâmzed-i medħ ü taħsîn olmışdur. Bu Tezkireye taħrîr olunmağičün irsâl itdüğü eş‘ardandır.

Nazm: Hevâ-yı ğonçe-i bāğ ile eyler efgânı
Alur yürekden ise ‘andelîb-i nâlânı

Velehū: Oldı devrinde baña ğuşşa vü endüh-ħırâm
Ağrımāsın başın ey cām-ı meserret-encâm

Velehū: Lezzetde ol ki la‘lüne sükker dinür şanur
Bî-çâre ağzı dādını bilmez yenür şanur

Velehū: Pâ-şikest itdi beni rāh-ı belâ-yı hicrân
Nice geşt eyleyin deşt-i ğamuñ bî-pâyân

¹⁶² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 79b

Velehū: Haṭuñ geldükce ruḥsāruñda artar tāzelik terlik
 Bir āyetle virilmiş gibi ṣāhum saña dil-berlik

Velehū: ‘Āleme ‘arz eyleme yāḳūt-ı la‘ lūñ muttaşıl
 Kim deger ey ḥāce-i mıṣr-ı melāḥat aña dil

2.10. DĀ’Î

Anadolu sahası tezkirelerinden sadece Kūnhū’l-Ahbâr’da hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Çok kısa olarak Bursalı ve şiirinin üst seviyede olduğu belirtilmiştir.

2.10.1. Kūnhū’l-Ahbâr’da DĀ’Î¹⁶³

Bunlar Burusevîdür. Dā’î-i sâbıḳ ile bızā‘at-i şî‘riyyede gāyā ki ‘ale’s-seviyedür. Bu maṭla‘ anuñ eş‘ârındandır.

Beyt: ‘Arızunda bād ile oynar bu zūlf-i ‘anberîn
 Şanki eyler cilveler ṭāvūs-ı firdevs-i berîn

2.11. DU’ĀYÎ

Sultan Mehmed devrinde doğan Duâyî, cami görevlisidir. Duâyî’nin babası da cami görevlisidir. Bundan dolayı Duâyî, babasını mesleğini aldığı gibi mahlasını da almıştır. Duâyî, hoş tabiatlı, şiiri akıcı ve hoş, zihni açık bir kişidir.

¹⁶³ Âlî, a.g.e., vr. 150a

2.11.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Du'âyî¹⁶⁴

Mevlânâ Du'âyî rahmetü'llâhi 'aleyh Burusaludur. Babası mu'arrifidi. Atâ san'atına oğlu vârsî olduğu cihetden Du'âyî maḥlaş dimege bâ' iş oldur ḥûş ṭab' selâmet vezni ve ḥûb açuk zihni vār ve bu ebyât anuñ eş'ârundandır zikr olunur.

Ş'ir: 'Ârızuñ 'arz it güle gülşende zibâlanmasun

Serve göster ḳaddüñi nâzile ra'nâlanmasun

Ḳıl muḳavves ḳaşlarıñ ṭarf-ı külâhuñda nişân

Ġurre-i meh şekl-i ebrûsına ğarrâlanmasun

2.11.2. Latîfî Tezkiresi'nde Du'âyî¹⁶⁵

Burüsevidür. Erbâb-ı cihet ve aşḫâb-ı ma'rifet kısmındandır. Ulu Câmi'de mu'arrif-i şâhib-ta'rîf imiş. Mülûk-i 'Osmâniyyeden Sultân Mehmed Ḥân devrinde gelmiş ve Cem Sa'dîsinüñ nûniyye mu'aşşerine beyt beyte nazire dimişdür. Maṭla'ı budur.

Maṭla': 'Ârızuñda bâb ile oynar bu zülf-i 'anberîn

Şanki eyler cilveler ṭāvûs-ı Firdevs-i berîn

Neşr: Meger ki merḳümüñ şaḫne-i şeh'r ile meyânlarında münâsebet-i sâbıḳaları ve kendü i'tıḳadlarınca muşâḫabet-i şâdıḳaları var imiş. Nihâyet-i mertebe-i ḥulletde ve derece-i uḫuvvetde iken ittifâḳ beşeriyet muḳtezâsınca mezkûrdan bir nâdire şâdır olur. Çünkü iḳtizâ-i ḫâdişe mücibince zarûri mürâca'at lâzım gelür. Lâcerem ḫuzûr-ı seg-maḫzarına ṭavr-ı revâdur âşinâ-vârî varduḳda ve liḳâ-i kerîḫin gördükdü ḫuḳûḳ-ı sâbıḳa iḳtizâsınca ikrâm u iltiyâm ile buña selâm virür ammâ ol gül-i dîv-siretde ḳavm-i segsâr

¹⁶⁴ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73b

¹⁶⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 64b-65a

gibi it ve âdem şüretin görür. Şahne-i şehz hüd zâlim-i pür-mezâlim-i dehr idi. Hemândem muktezâ-i habâset-i zâtı ve iktizâ-i vaqâhat-ı şıfâtı birle ‘amel idüp muşârun ileyhi ele alur. Hakk-ı şohbet-i kadîmi zir-i kademine alup hukûk-ı sâbıka su‘âlini def ve cânib-i ahz u celb-i nef için buña bir şüret gösterür ki güyâ bunı ne gördi ne bilür eger bir dahî görürse iki olur. Kavm-i ‘avândan hakk-ı nân melhûz degül iken bu kıt‘ ayı ihvâna naşihat ve yârâna mav‘ ızet için ol maħalde imlâ ve inşâ itmişdür.

Kıt‘ a: İlük ‘ummağ gibidür kîr-i segden
Vefâ ümîdini itmek ‘avânden

Kaçan beñzer ‘asesle şahne kelbe
Ki seg gözler kişiyi hakk-ı nândan

Yaraşur şahneyi hınzîr okursam
Ki seg yegdür vefâda kıaltabândan

İte teşbîh idelden şahneyi ben
Uyumaz oldılar segler figândan

Münâsib-i in-ma‘ nâ. Beyt:

Tenâsüh mezhebince segden âdem
Olursa şahnedür yâhüd ‘asesdür

2.11.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Du’âyî¹⁶⁶

Burusadandır. Cevâmî’de mu‘arref ve babası gibi binâ-yı ta‘rîfi muraşşaf olmağın maħlaş-ı mezbûri ihtiyâr itmişdür. Hüb şi‘ri vardır. Bu şi‘r anuñdur.

¹⁶⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 114a

Şi'r: Ğ Arızuñ Ğ arz it güle gülşende zıbālanmasun
 Serve göster addũñ nāz ile ra' nālanmasun

 ıl muavves aşlaruñ arf-ı külāhuñda nihān
 Ğurre ey meh şekl-i ebrūsına ğarrālanmasun

2.12. DÜRRÎ

Bursa'nın marifet sahibi ve maaşlı kimselerinden olan Dürrî Fatih Sultan Mehmed zamanında yaşamış ve Cem Sa'disinin Nûniyye kasidesine nazire yapmıştır.

2.12.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Dürrî¹⁶⁷

Büldān-ı cihān içre dürr-i şādef-i melāḫat ve dürr-i semā-yı luḫf u leḫāfet olan şehir-i Burusadandır. Erbāb-ı cihet ve aşḫāb-ı ma'rifet kısmındandır. Sultān Meḫemmed zemānında gelmiş ve Cem Sa'disinũñ Nûniyye aşidesine nazire demişdür. Maḫla'ı budur.

Maḫla': Ğ Arızuñda bād ile oynar bu zülf-i Ğ anberīn
 Şankı eyler cilveler āvus-ı firdevs-i berīn

2.13. EMİRÎ

Hasan Çelebi ve Âşık Çelebi, Emîrî'nin Bursa doğumlu olduğunu yazarken Sehî ve Latîfî bu konuda herhangi bir bilgi vermemektedir. Emîrî'nin künyesi Mahmud bin Seyyid Abdullah'tır. Emîrî, Sultān Bāyezîd'in hocasının oğludur.

¹⁶⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 113b

Annesi ve babası ölünce yetim kalan Emîrî'yi Kırımî evlat edinir. Bir süre ilim ve marifet tahsil eder. İlimle uğraşırken salaha meyledip zühd ve takva mesleğine yönelir. Bu sebepten seyahate çıkar. Bu dönemde Arap ve Acem vilayetlerini dolaşarak tasavvufla uğraşır.

Vatanına geri döndüğünde bazı seyyitlerde uygun olmayan, rezil haller ve durumlar vuku bulunca seyyitlerin başlarına bir nazır, vekil gerekir. Emîrî'yi yirmi akçe ile seyyitlere nazır yaparlar. Emîrî Arap vilayetindeyken nakîbü'l-eşrâf lakabının kullanıldığını görmüştü. Nakîbü'l-eşrâf lakabını kendine lakap edinir. Emîrî, Sultân Bâyezîd ve Sultân Selîm devirlerinde nakîbü'l-eşrâflık yapar. Emîrî H. 943 yılında Sultân Süleymân tahta çıktığı günlerde ölür.

2.13.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Emîrî¹⁶⁸

Mevlânâ Emîrî 'aleyhi'r-raḥme merḥûm Sultân Bâyezîd ve Sultân Selîm zamanında nakîbü'l-eşrâf olup Sultân-ı şâhib-kırân Hazretlerinün zamânında âhirete nakl iden Mevlânâ Seyyid Maḥmûddur. Sultân Bâyezîdüñ ḥâcesî oğludur. 'İlm meşgûl iken şalâḥa mâyil olup zühd ü taḫvâ silkine sülûk itdi. Şalâḥiyyet-şi'âr ve fazîlet-dişâr 'âbid ü zâhid şalâḥ-ı 'ilmile mu'tâd müslümânlar du'âsın istimdâd iderler. Müctecâbü'd-da' ve bir 'azîz idi. Muşâḥibeti şafâ-baḥş u kelimâtı revân u dil-keş letâfet-i ṭab'ı bî- nihâye ve nezâket-i sūḥanı bî-gâye idi. Ve bu birkaç beyt Sultân Bâyezîd vaşfinda mev'ıza üslûbında didügi kaşîdedendür ki taḫrîr olup taḫrîr olundu.

Şi'r: İki cihânı iki Bâyezîde itdi ṭufeyl
 Ḥudâ kılup nazır-ı luṭfa her birüñ manzûr

 Birisi 'âlem-i ma'nîda şöhre-i âfâḫ
 Birisi şûret ü ma'nîde gün gibi meşhûr

¹⁶⁸ Sehî Bey, a.g.e., vr. 45

Birisi mehbiṭ-i envār-ı feyz-i rabbānī
 Birisi rehber-i cumhūr-ı ġāziyān-ı ġayūr

Anuñ fezāyili ḥaḳ fazlı gibi nā-maḥdūd
 Bunuñ ḥaṣāyili ḥaḳ luṭfi nā-maḥṣūr

Bu virdi ṣerʿ asāsına ṣıdḳile aḥkām
 O ḳıldı zühd diyārını ʿıṣḳile maʿmūr

Şemāili mütenāhī degül çü her birinüñ
 Gerek birisine ṣarf ola mā hüveʿl-maḳdūr

Zehī merāsım-i cūduñ mürebbiyeʿl-fuzalā
 Levāyıḥ-i himemiñ feyz-baḥş ehl-i ḥuzūr

Beyāz ġurre-i esbūñ sevād-ı dergāhuñ
 Ḥaḳ itdi reşk beyāz ü sevād-i dīde-i ḥūr

Olur yoluñda iki dillü tīre-ḥāṭır olan
 Midād gibi siyeh-rū ḳalem gibi meksūr

Bu bir iki beyt daḫı anuñ ġazeliyyātındandır ki zıkr olunur.

Şiʿr: Ben itüñ gibi ḳapuñda yürürem ḥor u zelīl
 Āsitānuñda ne bilsüñ beni ādem şanur il

Sen güneş yüzlü ile daʿvī-i ḥüsn eylemege
 Mülzem oldı ne ḳadar şemʿ getürdiyse delīl

2.13.2. Latîfî Tezkiresi'nde Emîrî¹⁶⁹

Sādāt-ı siyâdet-me'âbdan ve eşrâf-ı şahîhü'l-ensâbdandır. İsm-i şerîfleri beyne's-şürefâ Seyyid Maḥmūd ve fezâyil ü mehâmidî ḡayr-ı ma' dūddur. Sultân Bāyezîd devrinde ve Sultân Selîm zamânında naḳîbü'l-eşrâf ve kıdve-i ebnâ-i ' Abdü'l-menâf olmışlardı. Pâdişâhumuz Sultân Süleymân Ḥân sa'âdet ü baḥtla geçdükleri târiḥde fenâdan beḳâyâ naḳl itdiler. ' Âlim ü zâhid ve murtâz u mücâhid ' azîz idi. Sâ'ir ma'ârifinden zâyid fenn-i şî'rde Ḥassân-ı Sâni ve tarz-ı ḳaşîdede mânend-i Zâhîr ü Ḥaḳânî idi. Bu bir ḳaç ebyât-ı belâgat-simât -Sultân Bāyezîd Ḥân-ı Bāyezîd-ḥilkat ve Bestâmî-fitnat ḥaḳḳında didüḡi ḳaşîde-i muḥayyelenüñ ebyâtındandır.

Nazm: İki cihânı iki Bāyezîde ḳıldı ṭufeyl
 Ḥudâ ḳılup nazâr-ı luṭfa her birin manzûr

 Birisi 'âlem-i ma' nîde şöhre-i âfâḳ
 Birisi şûret ü ma' nîde gün gibi meşhûr

 Birisi mehbiṭ-ı envâr-ı feyz-i Raḥmânî
 Birisi rehber cumhûr-ı ḡâziyân-ı ḡayûr

 Anuñ fezâyili Ḥâḳ fazlı gibi nâ-ma' dūd
 Bunuñ ḥaşâyili Ḥaḳ luṭfi gibi nâ-maḥsûr

 Bu virdi şer' esâsına sıdḳ ile aḥkâm
 O ḳıldı zühd diyârını 'aşḳ ile ma' mûr

 Şemâyili mütenâhî degül çü her birinüñ
 Gerek birisine şarf ola mâ-hüve'l-maḳdûr

¹⁶⁹ Latîfî, a.g.e., vr. 45a

Zihî merâsim-i cûduñ mürebbiyü'l-fuzelâ

Levâyiḥ-i himemüñ feyz-baḥş-ı ehl-i ḥuzûr

2.13.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Emîrî¹⁷⁰

Naḳîbü'l-eşrâf olan Seyyid Maḥmûd bin Ubeydu'llâhdur. Mevlidi Burusadır. Burusa 'ulemâ vü şuleḫâ vü sâdâtı câmi' bir maḥrûsedür. Vilâyet-i Rûmda Sulṭân Yıldırım zemânına dek tâ'ife-i sâdâta naḳîb ü nâzır olmaz imiş. Emîr Efendi-i merḥûm ile faḳîrûñ cediti Seyyid Naṭṭa' Rûma getdüklerinde Emîr Efendi merḥûm iltimâsı ile Sulṭân Yıldırım Seyyid Naṭṭa'ı sâdâta nâzır eylemiş kendi kızın Emîr Efendiye ve vezîri Ḥalîl Paşa kızın Seyyid Naṭṭa'a virüp Emîr Seyyid câmi' ü imâretin Emîr Efendi için binâ vü şart idüp Ebû İshâkiyye mescid ü zâviyesin Seyyid Naṭṭa'ı için binâ vü şart idüp her birine in'âm-ı vâfir eylemiş. Seyyid Naṭṭa' fevt olduğdan soñra oğlu Zeyne'l-'abidîn nâzır-ı sâdât olmuş aña daḫı Sulṭân Murâd ve Sulṭân Meḥemmed ve Sulṭân Bâyeziddan vâfir iltifât olmuş Zeyne'l-'abidîn fevt olup ol manşıb nice zemân شباغی kalmış ve tâ'ife-i sâdât yine bî-naḳîb ü bî-nâzır kalmış. Mezkûr Seyyid Maḥmûd daḫı vâlideyninden yetîm ḳalup merḥûm Monlâ Ḳırîmî alup oğul idinüp fûnûn-ı 'ilmden vâyesin alduktan soñra bir zemân vilâyet-i 'Acem ve 'Arap seyâḫatin idüp niçe dem daḫı taşavvufa çalmış câh u celâl hevâsı dimağından gidüp faḳr u fâḳa ile mizâcı almış yine Rûma gelmiş imiş. Bu hâlde bazı sâdât adına olan erâzilden nâ-şâyeste evzâ' ü etvâr ve ḫilâf-ı 'arz-ı siyâdetkâr zuhur idüp bunlara müstaḳıl nâzır u naḳîb ve ḳâḏî-i mü'eddib ve ḫâkim-i muşib lâzım olduğın bilürler. Seyyid Maḥmûdı yigirmi beş aḳçe ile nâzır-ı sâdât ḳılurlar. Merḥûm 'Arabda naḳîbü'l-eşrâf laḳabın görmüş imiş. Naḳîbü'l-eşrâfî kendüye laḳab idinür ol manşıb Rûmda naḳîbü'l- eşrâfluḳ ile şöhret bulur andan aḳçesi otuz ve otuz beş olur. Her ḳaşide vü ḳıṭ'a virdükçe 'ulûfesine teraḳḳî olur ve envâ'-ı teşrîf ü iḫsân ile telaḳḳî bulur. Sulṭân Selîm zemânında kezâlik ve Sulṭân

¹⁷⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 60a-61a

Süleymân-ı merhûm ki t̄â'ife-i âle ra'betde ve neseb-i siyadete ri'âyetde bunlara ihsân ile Resûlu'llâha kırbetde ve tekmîl-i sa'âdetde ecdâdından efzûn ve zümreye ihsanı hâdden bîrûn idi dağı ziyâde iltifâtlar buyururlar. Âhir 'ömrinde 'ulûfesi seb'ine yetmişdi ve oğına dağı 'ulûfe itmişdi. 'İrağeyn seferinde ki târîhi ihdâ ve erba'in ve tis'ami'edür âhirete intikâl eyledi niğâbet-i âli kıoyup 'azm-i me'al eyledi. Merhûm Monlâyâne ve sâdât içre 'ilm ü fazîlet ü erîhiyye hâşimiyye vü seciyye-i 'izzet ile yegâne idi. Nevadir-i fezâ'ilden çok yâd dâşti var idi meclis-i mecma'-ı ahyâr u ebrâr idi. Teng-dest idi ammâ ğınâ-yı kıalbe mâlik idi ahlâğ-ı siyâdet-i ri'âyeti sülûkına sâlik idi. Bu ra'iyye kıaşideyi Sultân Bâyezide virmişdür.

Kıaşide: İki cihânı iki Bâyezide itdi tufeyl
 Hudâ kıılup nazâr-ı lutfâ her birin manzûr

 Birisi 'ilm-i ma'nide şöhre-i âfağ
 Birisi şûret-i ma'nide ğün gibi meşhûr

 Birisi mehbiğ-i envâr-ı feyz-i rabbâni
 Birisi rehber-i cumhûr-ı ğâziyân-ı ğayûr

 Anuñ fezâ'ili Hâğ fazlı gibi nâ-ma' dūd
 Bunuñ hâşâ'ili Hâğ lutfi gibi nâ-maħsûr

 Bu virdi şer' esâsına şıdğ ile aħkâm
 O kııldı zühd diyârını 'ışğ ile ma'mûr

 Şemâ'ili mütenâhi degül çü her birinüñ
 Gerek birisine şarf ola mâ hüve'l-mağdûr

Zehī merāsīm-i cüduñ mürebbe-i fuzelâ
Levāyih-i himemüñ feyz-bağş-i ehl-i huzūr

Ölür yoluñda iki dilli tire-hâtır olup
Midād gibi siyeh-rū qalem gibi meksūr

Velehū: Azı çoğı ‘ömrüñ ancak ey gönül bir imiş
Pîr oldum ‘ömrüme toydum diyen yalan imiş

Ehl-i ‘ilmi nāra biribirinden öñdin yiletin
Ta‘ne-i hüssād u a‘dā gayret-i aqrān imiş

İki qardaş qanı kim dillerde dā‘im zıkr olur
Dide-i ihvāndan firqatde aqan qan imiş

Nā-tüvānuñ zulm eliyle pārelenmiş baqrınuñ
Adı şehler maṭbahında qalye vü büryān imiş

Ṭolıdur gerçi meşâyihden Emîrî şehrimüz
Az bulunur arada illā ki nefsin tanımış

2.13.4. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Emîrî¹⁷¹

Maḫzar-ı āşār-ı emn ü amān fermān-fermā-yı zemīn ü zemān olan merḫūm
Sultān Bāyezīd Ḥan zemānında naḫībū’l-eşrāf olan şerefü’n-nebī ve’r-risāle zübde-i
inbātü’n-niḫābe ve’l-celāle kıdve-i sādāt-ı sa‘adet-penāh Maḫmūd bin Seyyid
‘Abdu’llāhdur. Mevlidi Bursa-i maḫrūsedür. Mezbūrı Monlā-yı a‘zam cāmī‘ü’l-‘ulūm

¹⁷¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 57b

ve'l-hikem Mevlânâ Kırîmî merzbûm-ı diyâr-ı Rûma kudûm-ı meserret-rûsûm buyurduklarında Seyyid-i merķûm yetîm ü ma'şûm ıalmağın Şeref-i siyâdetine nazâr idüp yetimlik anlara mîrâşdur. Lü'lü-i Őehvâr yetîm olduğça kıymetdâr olup ziyâde i'tibâr bulur diyü mezbûrı oğıl idinüp ta'lîm ü terbiyetinde mihr-i pederânesin izhâr itmiş idi. Bir miğdâr taĥşîl-i 'ilm ü ma'rifet itdükde dağdağa-i sefer ve ârzü-yı seyâhat karar u iķâmete râhat virmeyüp bir miğdâr etrâf-ı diyârı bād-ı Şabâ gibi geşt ü güzâr itdükden Őoñra cânib-i vaţana 'avdet ü ric'at itmiş idi. Ol eŐnâda ol Şâh-ı sûtûde-evşâf mezbûrı naķîbü'l-eşrâf düp hilâl-i vücûdı gitdükce bedr-i pür-nür olup maķbûl u manzûr-ı cumhûr oldı. Âĥir-i 'ömrinde vazîfesi yetmişe yitmiş idi. Merĥûm Sulţân Süleymân -'Aleyhi'r-raĥmetü ve'l-ġufrân- serîr-i salţanata cülûs itdüği eyyâmıda diyâr-ı fenâdan mülk-i beķâyâ ĥırâm itmiş idi. Sulţân Bâyezîde virdüği ķaŐidedendür.

Nazm: İki cihânı iki Bâyezîde itdi tufeyl
 Ĥudâ kılp nazâr-ı luţfa her birin manzûr

 Birisi 'âlem-i ma'nâda Şöhre-i âfâķ
 Birisi Şûret ü ma'nâda ġün gibi meşhûr

 Birisi mehbiţ-i envâr-ı feyz-i Raĥmânî
 Birisi rehber-i cumhûr-ı ġâziyân-ı ġayûr

 Anuñ fezâ'ili Ĥaķ fazlı gibi nâ-maĥdûd
 Bunun ĥaşâ'ili ĤaĤ luţfi gibi nâ-maĥŐûd

 Bu virdi Şer' esâsına Őıdk ile aĥkâm
 O kıldı zühd diyârını 'ıŐķ ile ma'mûr

Şemâ'ili mütenâhî degül çü her birinüñ
Gerek birisine şarf ola mâhve'l-mağdûr

Zihî merâsim-i cûduñ mürebbî-i fuzelâ
Levâ'ih-i himemüñ feyz-bağş-ı ehl-i huzûr

Beyâz ğurre esbün sevâd dergâhuñ
Hağğ itdi reşk-i beyâz u sevâd dîde-i hûr

Sene şelâş ve erba' in ve tis'ami' e târîhinde âhirete intikâl eyledi -Raḥmetu'llâhi
'aleyh-

2.13.5. Künhü'l-Ahbâr'da Emîrî¹⁷²

İsm-i şerîfi Seyyid Maḥmûd aşḫâb-ı nazm u nesr olan sâdat-ı reff' u 'd-derecâtdan ma' dūd bir vücûddur. Ḥattâ Bâyezîd Ḥan ve Selîm Ḥan zamânlarında Nakîbü'l-eşrâf olmuş zât-ı şerîf-i pür-cüddur. Ḥaylî lezîz ğüftârı ve nazm-ı selîs-âbdârı vardır. Ve bu ebyâtı evşâf-ı şehriyârîde nazm itmişdür ki taḥsîn-i belîğa sezâvârdur.

Nazm: İki cihânı iki Bayezîde kıldı tufeyl
Ḥudâ kılp nazâr-ı luḫfa her birinin manzûr

Birisi 'âlem-i ma' nâda şöhre-i âfâğ
Birisi şûret-i ma' nâda ğün gibi meşhûr

Birisi mehbiṭ-ı feyz-i cenâb-ı Raḥmânî
Birisi rehber-i cumhûr-ı ğâziyân-ı ğayûr

¹⁷² Âlî, a.g.e., vr. 191a

Anuñ fezâ'ili Hâk fazlı gibi nâ-ma' dūd
Bunuñ haşâ'ili Hâk luṭfı gibi nâ-maḥşūr

Bu virdi şer' esāsına şıdḳ ile aḥkām
O ḳıldı zühd diyārını ' ışḳ ile ma' mūr

Şemā' ili mütenāhī degül çü her birinūñ
Gerek birisine şarf ola mā-hüve'l-maḳdūr

2.14. FAHRÎ

Fahrî, maaşlı, devrinin zariflerinden ve yaşadığı asrın meşhur şairlerindedir. Fahrî, rind görünüşlü olmasına rağmen cihanı ölçebilecek bir bilgiye sahiptir. Dağınık bir görünüşe sahip olduğu zamanda bile misilsiz şiir tanzim edebilmiştir. Ayrıca Fahrî, gazel ve kasidelerden beyit seçmede kemal sahibidir.

2.14. Ahdî Tezkiresi'nde Fahrî¹⁷³

Burusevîdür. Ehl-i cihât kısmından ve devrünün zırafâsından ve bu 'aşruñ şu' arâ-yı nâm-dārânından olduğundan ma'adâ ol rind-i cihân-peymâ efşân bir zamân naḥl-i bend-i bî-miṣâl ve huṭuṭ-ı muḳata'ât kesmede şâhib-i kemâl ve hemîşe şifte-i cevânân-ı şâhib-i hâl olup ebyât-ı pür-nikâtı ser-â-ser ḥasb-i ḥâldür. Bu bir nice maṭla' 'arūs-ı fikrinden şâhid-maḳâldür.

Ebyât: Faḥri yâ dil vireli bir dil-ber-i sengin dile
 Āsiyâb-ı miḥnete gendüm varup un olmuşum

¹⁷³ Ahdî, a.g.e., vr. 159b

(Diger): Hâl-i hindû bir dilinde sarık u çâlâkdür
Dür uğurlamağa geldi hoşça-i yâkûtdan

(Diger): Yâ Rab o serv-i semenber ide mi ‘ahde vefâ
Yoksa cânım ala mı hasret ile cevr ü cefâ

Fahriyâ künc-i belâda yatur idüm bîmâr
Şerbet-i la‘l ile yâr baña virdi şifâ

2.15. FİKRÎ

Fikrî, zanaat sahiplerinden iken marifet isteği ve seyahat arzusu nedeniyle zanaatdan ferağat etmiş ve dünyayı dolaşırken ölmüştür. Fikrî, Farsça ve muammada ileri, erdemli bir şairdir.

2.15.1. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Fikrî¹⁷⁴

Burusadan ehl-i hırfet hûb-tab‘ u hoş-şahbet kimesne idi. Lâkin taleb-i ma‘rifet ve ârzû-yı seyâhatle meksebi olan şan‘atdan ferâğat idüp serv-mişâl bâğ-ı cihânda fâriğ ü âzâde ve mânend-i bād-ı şabâ eṭrâf-ı ‘âlemi her-bâr geşt ü temâşâda iken küşte-i hañçer-i tîz-i pür-setîr-i memât olmışdur. Ma‘ârifden fûrs ü mu‘ammâ ile âşnâ ve dîde-i dil ü cânı kuḥl-ı ‘irfân ile rûşenâdur. Bu eş‘âr mezbûruñ ebkâr-ı efkârıdur.

Şi‘r: Yâredür şanmañ görinen ‘arız-ı dildârda
Bir elifdür güyiyâ zâhir olur ruhsârda

Yâ kamer şakḳ eyledi engüşt-i fahr-ı kâ’inât
Dikdiler bitdi yaḥûd bir servdür gülzârda

¹⁷⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 225a

Merhûm[‘] Ubeydî Zağra kâdîsı olduĝda bu beyti dimişdür.

Beyt: Ma[‘] rifetle yine bir ma[‘] nâlı yir almışsın
 Kılıcuñ ile Zağra kâdîlîĝın çalmışsın

Benefşe-[‘] izâr ve sünbül-mü Bekir Şâh adlu bir dil-ber-i meh-rû ile pehlû olduĝda bu mışrâ[‘] ı târîh düşürmişdür.

Mışrâ[‘] : Bekir Şâh ile pehlû oldı Fikrî

2.15.2. Beyânî Tezkiresi’nde Fikrî¹⁷⁵

Burusadandır. Erbâb-ı hîifetden iken şâlib-i ma[‘] rifet olup fâriĝ ü âzâde eţrâfi [‘] âlemi seyr ü temâşâda iken mülk-i [‘] ademe revân olmışdur. Fursle ve mu[‘] ammâ ile âşinâ dîde-i cânı kuhl-ı [‘] ıfânla rûşenâ idi. Bu şi[‘] r anuñ netîce-i fikrîdür.

Maţla[‘] : Yâredür şanmañ görinen [‘] ârız-ı dil-dârda
 Bir elifdür güyiyâ zâhir olur ruhsârda

Ya kamer şakķ cyledi engüşti-i faħr-ı kâ[‘] inât
 Dikdiler bitdi yâhûd bir servdür gülzârda

2.16. FİRDEVSÎ

Uzun Firdevsî lakabıyla tanınır. Firdevsî tarih ve hikâyede çok bilgili, tarih terkip etmede kabiliyetli ve meşhurdur. Sultan Beyazid namına Süleyman-name adlı üç yüz seksen cilt kitap telif eder. Sultan Bayezid eserden seksen cildi seçip geri kalanını yaktırmıştır. Firdevsî büyük emekler harcayarak hazırladığı eserinin büyük kısmının yakılmasına bozulur. Padişah hakkında layık olmayan beyitler söyleyince burada

¹⁷⁵ Beyânî, a.g.e., vr. 152

kalamayacağını anlayınca çaresiz Acem diyarına firar eder. Firdevsî'nin mezarı İran'dadır.

2.16.1. Latîfî Tezkiresi'nde Firdevsî¹⁷⁶

Burüsevidür. Erbâb-ı tevârih beyninde Uzun Firdevsî dimekle meşhûrdur. Ve tevârihe müte' allık ebyâtı ve ol fende te'lîfâtı elsine-i hâkiyânda merķūm u mezkûrdur. E'imme-i tevârihūn eşahh aqvâlin ve kıssa-ı mülükūn naql-i şahîhin cem' itmüşdür. Tevârih 'ilminde mütebahhir ve cemî'-i cihâtı mehbî-ü müstaħzır kimesne idi. Sultân Bâyezîd Hân emriyle nâm-ı şerîflerine Süleymân-nâmeyi nazm ü neşr üzre cem' idüp kütüb-i münzelede ve şuhûf-ı semâviyyede ne kadar kıssa u ahbâr ve 'âlemde ne kadar tevârih ü esmâr u âşâr varsa 'ilm-i hikmet ü hendese ve 'ilm-i nücüm ve tabâyi' anda derc ve 'ilm-i evvelîn ü ahîrîni anda harc idüp üçyüz altmış cild kitâb itmişdi. 'Aded-i eyyâm-ı sene-i kâmile bu vechle biñ sekiz yüz otuz altı meclis kıssa ve biñ yediyüz yetmiş yedi tevhiid ü na't u kaşidedür. Ammâ ne nazmında nezâket ü lezzet ve ne neşrinde lefâfet ü halâvet var. Suhan-güylar eşnâsında pür-güy ıtlâkı aña şâdık u şahîhdür. Meger ki 'avâmü'n-nâsdan ezhân-ı kâşıra efsâne-i kıssaşı için ve hikâyât-h'ânlar ve kıssa-güzârlar kıssa hissesi için ba'zı encümende kırâ'at itseler olur. Zîrâ 'avâm cühelesi sözüñ nîk u bedin ne fehm idebilür.

Nazm: Didi ehl-i tevârih u hikâyât
 Muzaħrafdur kevâzibdür rivâyât

 Şahîhin ister iseñ Haķ kelâmı
 Ehâdişden Rasûlü'llâh peyâmı

Bâyezîd Hân-ı vâcibü'l-gufrân bu kadar mücelledât u mufaşşalâtdan murâdları tetebbu'-ı ahbâr-ı selâtin-i sâlîfe idüp anlaruñ siyer ü sinin bilmek ve kıssadan hisse

¹⁷⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 101b-102b

almak ve alup icrâ-i umûr-ı salţanatda anlaruñ âşârına gitmek için menâķb-ı mülûk-ı mâziyye mütâlâ'asına râġıblar ve me'ser-i pâdişâhân-ı pîşîn esmârına ŧâlibler idi. Tâ ki vüzerâsiyle nice zindeġânî ve ķavm-i re'âyâ ile nice itdiler mûcib-i adl ü sitem nedür bileler ve taķrîb-i esâs-ı memleket ve taķvîm-i ķavâ'id-i salţanat nedür anı ma'lûm ķılalar ve fûtûr- fiten neden peydâ olur ve bi'l-cümle ķışşadan ħişşe almak ve anlaruñ siyer ü sinin düstûr-ı 'amel ķılmak idi. Yoġsa maķsûd u me'âl ne efsâne fesânedür.

Nazm: Cihân ki pür-tevârîġ ü ķaşaşdur

Netice' âķıle andan ħişaşdur

Ki kimlerden ķalupdur mülk-i 'âlem

Ķanı İskender ü Dârâ ķanı Cem

Ķanı ol ķal'alar bünyâd idenler

Şehirler mülkler âbâd idenler

Ecel câmın ki bunlar itdiler nûş

Cihân ġavgâsın itdiler ferâmûş

Gelen gitdi birisinden eşer yok

Giden gelmez ne ħâl oldu ħaber yok

Gelenler hep cihândan oldılar dūr

'Aceb budur niceler şimdi maġrūr

Şorarsañ çâre maġrūr olmamaķdur

Kenâr-ı ħayrdan dūr olmamaķdur

Rivāyet olunur ki Hāzret-i Sulṭān Bāyezīd-meşreb ve İbrāhīm-millet zıkr olan üç yüz altmış cild kitābun āyīn-i dīn-i islāma muvāfiḳ ve şe‘āyir-i şer‘-i şerīfe muṭābıḳ olup kizb ü mübālağadan ‘ārī fehm olınanlardan besān ‘aded-i esmā‘ül-ḫüsnā ṭoḳsān ṭoḳüz cildi ihtiyār u intiḫāb idüp ma‘dāsın iḫrāk ḳıldıḳda mü‘ellif-i mezkūr beğāyet müte‘illim olup bu daḫī Firdevsī-i Tūsī gibi pādişāh ḫaḳḳında bir ḳaç ebyāt-ı nā-şāyeste ve nā-sezā diyüp vilāyet-i Rūmdan firār ve diyār-ı ‘Acemde ḳarār itdi. Bu bir nice ebyāt anuñ te‘lifātından ve sükūn-ı insān için fevā‘id beyān idüp vech-i ‘arzuñ menāzil için maḫall-i nāfi‘ ve merābi‘-i rub‘-meskūnuñ āb u hevā cihetinden menāfi‘ u maṭlūbun ta‘yīn itmişlerdür.

Nazm: Gel ey vāzı‘ işt ḳavlin ḫakīmūñ

Eger kim vār ise ṭab‘-ı selīmūñ

Dilerseñ vaz‘ idesūñ bir ‘imāret

Eger kūy u eger şehr ü vilāyet

Gerek seyr eylesūñ yer yüzinde

Yürüyesūñ yücesinde düzinde

Bulasūñ bir yeri kim ola ‘ālī

Şimālinden yaña ola cibālī

Açuḳ ola velī ğārbī hevāsı

Öñi saḫrā vü ṭāğ ola verāsı

Düşe bir ulu şu ğārbī yānına

Yüriye anda şandalla sefīne

Yüzinden her kaçan buhrûñ eserîh
Vire enfâsı ol ârâya tervîh

İñende şovuk olmaya şitâsı
Pek ıssı olmaya yazın hevâsı

Dañî tîz irişür ola nebâtı
Dönüp tîz geçmeye hem hazravâtı

Meşâfîler ola yaylamak için
Meşâtîler ola kıslamak için

Bulıcağ işbu vaşf ile mevâzi^c
Revâdur yapsañ anda kaçır u câmi^c

Bu su yerde yapsañ menzil ü dâr
Çapusu şarka ola did mi^c mâr

Binānuñ ki ola çapusu şarkî
Güneş toğsa düşer içine şevki

Buñâr-ı ^c arzdan olan küdüret
Güneş görse gider nitteki zulmet

Şu yire kim güneş kılmaz sirâyet
Zarardur eyleme anda iķâmet

2.16.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Firdevsî¹⁷⁷

Hevâ-yı hurrem ve bîşezâr-ı ferâh ve dırahtân-ı bārâver ü sebz-şâh ile hadâ'ik-i firdevs-i berîne mübârâtda güstâh olan şehr-i Burusadandır. Uzun Firdevsî dimekle meşhûrdur. Tevârih ü muhâzarâtda hayli istibzârı ve hizâne-i derûnına bu maķûle nüķûd-ı nâ-ma' dūduñ istiḥşâl ü istikṣârı var idi. Merḥūm Sulṭân Bâyezîd Ḥan nâmına Süleymân-nâme adlu üç yüz seksen cild kitâb te'lîf eylemişdir. Ol şâh-ı 'âlî-cenâb bu cümleden seksen cildin intiḥâb idüp mâ-'adâsın iḥrâķ itmekle mezbûruñ âteş-i ğazabı iltihâb üzre olduķda mânend-i Firdevsî-i Tūsî ol pâdşâh-ı sûtûde-şifât hakkında nâ-şâyeste ebyât didükde ol bûm-ı şūma bu merzbûmda maḥall-i ķarâr olmayıcaķ nâ-ķâr diyâr-ı 'Aceme firâr itmiş idi. Kelimât-ı nâ-ķabûli ṭab'-ı ğülü gibi ķat'en mürebbâ vü muşaffâ olmamış eş'âr-ı bî-şafâsı hemânâ kelâm-ı mevzûn u muķaffâ maķûlesidir.

2.16.3. Beyânî Tezkiresi'nde Firdevsî¹⁷⁸

Maḥrûsa-ı Burusadandır. Sulṭân Bâyezîd Ḥâna Şeh-nâme diyü üç yüz seksen cild bir kitâb diyüp pâdişâh-ı 'âlî-cenâb seksen cildini intiḥâb itdürdükde hayli izṭrâb çeküp Firdevsî-i Tūsî tariķasına sâlik olup pâdişâh-ı dîn-penâh hakkında nâ-şâyeste nazm idüp ol sebep ile diyâr-ı 'Aceme firâr itmiş idi. İrâd olunacaķ ķadar şi'ri yokdur.

2.16.4. Kühü'l-Ahbâr'da Firdevsî¹⁷⁹

Burusevidür. 'Aşrında bir miķdâr tevârih ķarışdırmış nazm u neşri şîr ü sükker-vâr alışdırmış ḥattâ ba'z-ı akrânıyla semend-i ṭab'ını meydân-ı imtiḥâna çıkarup yarışdırmış kimse imiş. Menķûldür ki Sulṭân Bâyezîd Ḥan emri ile Süleymân-nâmeyi nazm u neşr üzere üç yüz altmış cild kitâb itmiş ve zu'munca ekşer-i 'ulûmı muştalahâtı ile edâ eyleyüp cüll-i himmet-i bî-hisâb itmiş. Mezbûruñ nezâket-i ṭab'ı üç yüz altmış cild kitâbından ma'lûmdur ki العلم نقطة كثرتها بالجاهلون kelâmına tamâm mâ-şadaķ düşmiş.

¹⁷⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 217

¹⁷⁸ Beyânî, a.g.e., vr. 142a

¹⁷⁹ Âlî, a.g.e., vr. 194

İgende şovuk olmaya şitâsı
Pek ıssı olmaya yazın hevâsı

Bu resme yirde yapsan menzil ü dâr
Çapusu şarkâ ola didi mi' mâr

Derdmernd Firdevsî-i Tûsinûñ rûhı mezbûr ile iştirâk-ı maħlaşdan âzürde ve bunûñ eş'ârı okınan vilâyetden esen yıl toķandukça mezârınûñ giyâhi bile pejmürde iken tekrâr bir taķlîd daħi hiev semtindeki tereddüdinden peydâ olmuşdur. Bu kerre ħakîm-i zî-şânûñ rûhı ħayât bulmaķdan bile me'yûs idügi hüveydâ olmuşdur. N'olaydı her şâ'ir liyaķatına göre maħlaş iħtiyâr ideydi. Bu bâbda sulţânû-ş-şu'arâ fermânına muħâlefet câ'iz olmayup ta'yîn-i maħlaş-ı eħaşş anlardan ruħşat ile zuhûra geleydi.

2.17. GAZÂLÎ

Gazâlî'nin ismi Mehemed'dir. Deli Birader olarak tanınmıştır. Rind, çapkın ve laubalidir. Gazâlî, genliğinde ilim ile iştigal edip kendini ispat ettikten sonra Şehzade Korkud'un hizmetine girmek arzusuyla Manisa'ya gider. Dostu olan Piyale Bey vasıtasıyla Şehzadenin özel meclisine dâhil olur. Giderek şehzadenin muhabbetini kazanır. Şehzadenin ölümüne kadar yanında kalır. Gazâlî, Sultan Korkud'un ölümünden sonra memuriyetten feragat edip Geyikli Baba zaviyesinde yalnızlığa çekilir. Başka bir rivayete göre Gazâlî, Sultan Korkud'un hizmetinde bulunan Piyale Bey adına Elftyve ve Şelfiyye üslubunda yazdığı Dafi'u'l-Gumum ve Rafi'u'l-Hümum isimli kitaptan dolayı Şehzade tarafından huzurdan kovulması yüzünden kırılıp Bursa'da Keşiş Dağındaki Geyikli Baba zaviyesine şeyh olur.

Sonra yine makam sevgisiyle Gazâlî Sivrihisar, Akşehir ve Ağras'ta müderrislik yapar. Ağras'taki görevi sırasında yine kararsız yaratılışının gereğince memurluk ve makam arzusundan vazgeçip padişahın ihsanından ayda bin akçe ulufe ile kanaat eder. Sultan Süleyman, vezirler, ayan, büyükler ve divan erkânının yardımıyla Beşiktaş'ta

camii, zaviye ve hamam yaptırır. Gazâlî, zaviyesine Âteşî adlı bir dervişi zaviyeci yapar. Gazâlî, Âteşî'nin Memî Şâh adlı güzelinin güzelliğine vurulur, divane olur. Onunla beraber diye iftira atılır. İbrahim Paşa'nın emriyle hamamının yıktırılması üzerine Hacca gidip Mekke'ye yerleşir.

Gazâlî, Arap fazılları, şeyhleri, edep ve fazilet timsali büyüklere H. 941 yılında yetmiş yaşlarındayken bahçesinde ziyafet verip onlarla münasebet ve sohbetleyken rahatsızlanır, dinlenmek için yatağına istirahatata çekilir ve yatağında ölür. Harem-i Şerif'te Mekke'nin ileri gelenleri tarafından namazı kılınır ve yaptırdığı mescidin hatırasına defnedilir.

2.17.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Gazâlî¹⁸⁰

Mevlânâ Ğazâlî delü bürâder dimekle anılır. Divâne renk ve mütelevvin ebleh rek kişidir. 'Ulümü tertib üzre görmüş. Merhûm Sultân Korkud müellifâtına muķâbeci olmuşdur. Anda hizmetde iken Sultân Korkuduñ yanında hizmetin iden hâşşa mahbûblarından Piyâle nâm bu yer er hizmetkâr gulâm adına Elfiyye ve Şelfiyye uslubunda Dâfi' u'l-Ğumûm ve Râfi' u'l-Humûm adlı bir kitâb te'lif itdi. Sultân Korkud incinub yanından ginderdi. Burusa civârında Keşiş tığında vâki' olan Geyiklu Baba tekyesine şeyh oldu. Nice müddet anda zevk-i şafâ kesb eyleyüb Ğazâlî mahlas dimege sebep dahî oldur. Şonradan Agras medresesin taleb idüb ol medresede iken teķâü'd ihtiyâr idüb elinde olan medreseden bedel bir miķdâr kendüye oturaķ aķçe itdürüb İstanbul muķâbelesinde Beşiktaşî dimekle meşhûr mevzi' de ev ve hamâm ve cum' a mescidin binâ idüb anda geçinürken televvüni ĝâlib olup evini ve hammâmını ve mescidini şâtip Ka'be-i Şerrefeha'llah cânibine gidüb hâliyâ Mekke ķurbinde Dikke nâm kaşabada olur küşâde. Dil hezl-guy tábî' atı laţifiye mâyil olup vüzerâ vü umerâ muşâhabetine mülazimet ve ulular ve devletlüler hizmetine müdâvemet iderdi ve nazm itdügi laţifelerüñ 'ibârâtinde talţif-i kelâm eylemeyüp vezne gelen kelimâtınuñ ekşeri fâhiş fuşşiyât nâfizhâm olmağın táb'ı selim andan ayıbâ ve zihni müstakîm ibrâ

¹⁸⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 69a-70a

itmek olmaz. Egerçi kendü vâdisinde güzel nazmı ve bî-bedel eş'ârı vār. Lākīn itdügi laṭifeleri ğāyet fāhiş olup kalb andan nefret idüp bizār bu muḥazereye ol cins kelimâti yazmaḡ sū-i edeb fehmi olup ol sebebdan ol laṭifelerden nesne yazmaġa iḡdām ve ol kelimâtdan bu müsveddeye ba'zı nekāt şebti itmege ihtimām idemeyüp cümle laṭifelerinden bu bir iki beyt yazılıp zıkr olundu.

Meşnevî: Kişi kâdir olup bir dil-rübâya
 oçup anı irişmezse şafâya

Muḥakkaḡ bil ki ol kişi velîdür
 Veyâ zencîre çekmelü delîdür

2.17.2. Latîfi Tezkiresi'nde Gazâlî¹⁸¹

Burüsevidür. Lāubālî şūḡ-ṭab' kimesne olduġı ecilden beyne'n-nās Delü Birader dimekle mûlaḡḡab u meşhūr ve ma'lūm u mezkūrdur. Cihet-i tadrîsden tekā'üd itmiş merd-i kāmîl ü fāzîl idi. Ammâ ṭab'-ı şūḡı hicv ü hezle ğāyetde mülāyim ü māyil idi. 'Unfuvān-ı ḡadāş etinde şehzādegān-ı 'izāmıdan Sulṭān orḡūda teḡarrüb idüp te'lifātının muḡābecisi iken eḡaşş-ı ḡavāşşı olan Piyāle Beg nāmına ḡukemā-i mûte'ahḡırinden ḡakīm Efdalü'd-dīn Sulṭān İbrāḡīm Ġazvīnī nāmına te'lif itdügi Elfiyye ve Şelfiyye adlı risāle-i leṭāyifi Tūrkiye terceme idüp Dāfi'ul-ḡumūm ve Dāfi'ul-humūm diyü tesmiye itmüşdür. Mebnā-yı kitāb meḡābīb ü zenān ve ḡılmān u nisvānla bāb-ı cimā' da ve ittisāl ü ictimā' da meserret-fezā ve feraḡ-zedā ta'birāt ile bir kitāb-ı neşāṭ-engīz ve cerīde-i zevḡ-āmīz tertīb ü terkīb itmüşdür. Zamān-ı muvāşaletde ve dem-i mûbāşeretde meḡābīb (ü) nisvānuñ her bābdan me'mūl ü mes'ul olan temettu'-ı ḡayāt-efzāsında ve ol iki 'ālem zevḡ ve şafāsında şehvet-engīz laṭif laṭifeler ve zevḡ-āmīz şīrīn rengīn ḡikāyeler irād u ibrāz itmüşdür. Ve maḡbūb dostlarla zen-perestler meyanında maṭbū' münāzaralar ve maḡbūl mûbāḡaşeler taḡrīr ü taşvīr idüp her

¹⁸¹ Latîfi, a.g.e., vr. 98b-100a

birinüñ müdde‘āsına göre delil ile kelāmını te‘vıl itmüştür ve her bâbı mnktezebât u müştehebâtdan envâ‘-ı le‘âyif ü mezâyâ üzre münṭavî ve her faşl u ḥiṭâbı aḳsâm-ı temett‘ât u lezzât üzre muḥtevidür. Lâkin ğâyetde ğâlîz ü fâhiş faşıyyât ve fevâhiş ü hezliyyât kısmında olduğı bâ‘ işden **من حسن الاسلام المترك ما لا يعنى** fehvâsınca istimâ‘ işğâsından ṭibâ‘ ictinâb u firâr ider. Şikâtdan mervî ve menḳüldür ki kitâb-ı mezkûri mezbûr merhûm ve maġfûrun-leh Sultân Ḳorḳûda ‘arz itdükte ol mertebede fâhiş faşıyyâta rıza ve ruḥşat göstermeyüp kitâbını iḥrâḳ ve kendüyi iġrâḳ emr itdi diyü rivâyet olunur. Bu ‘illetden ki şu‘arâ-yı sâbıḳa selâṭin-i sâlîfe için mûcib-i du‘â ve taḥşîn ve müstevcib-i şenâ ve âferîn dîn ü dünyâyâ nâfi‘ bir fevâid ü menâfi‘ kütüb ü resâyil te‘lif ü taşnîf iderler. Sen benim için faşıyyât ve hezliyyât mı yazarsun diyü ḥiṭâb-ı ‘itâb-âmîz idüp dergâhından dūr itdi. El-‘uhdetü ‘ale‘r-râvî. Ol zamânda müşârun-ileyh Delü Birâder daḥî pür-âzür olup bu ḳahr u ğayret ile Burûsaya gelmiş ve Geyüklü Baba nâm zâviyeye şeyḫ olup bu münâsebetle Ğazâlî taḥalluş itmüştür. Bu maṭla‘ı aña şâhiddür.

Maṭla‘ : Ḥayâl-i çeşm-i âhûlarla her bâr
Geyüklü Babaya döndük be hey yâr

Velevu: Gözi âhûlaruñ aşüfte ḥâlî
Hevâ şürîdesi miskin Ğazâlî

Neşr: Ba‘dehü yine ṭarîḳına sülûk idüp Sivriḥisâr nâm ḳaşabada müserris-i şâḥib-tedrîs oldu. Varup oturduğı gibi batdı. Batduğından acıyup ciheti yabana atdı ve anda bir müddet ḳarâr ve müddet-i ‘örfiyyesi bitince sükûn i htiyâr idemeyüp yüne ol sâl ü senede der-i devlete geldükde a‘yân u eşrâf “ne tîz geldüñ ve manşibuñda oturup ḳarâr idemedüñ neden î-ḥuzûr olduñ” diyü su‘âl itdükte “sivri yer olmağın anda oturup ḥuzûr idemedüm ve ḳatı batduğıyçün ṭuramadum” cevâbın virdi. “Bir düzce yercügüz himmet ü ‘inâyet idüñ” laṭîfesiyle âḫir Aḳşehirde bir medreseye müderris olup cihet tevliyetin daḥî tedrise zamm idüp elli aḳça ile maḥall-i ‘arza geldükde mesmû‘ dur ki ol

zamānda bu huşūşuñ kabūl ü reddinde adı'asker hayli müteredid olup imtinā' göstericek bu kıt'a birle adı' askerūñ tefekkür ü tereddüdin def' ü ref' idüp manşıbın muarrer kıldurdu.

ıt'a: Deminde yağmasa bārān- iħsān
Mürüvvet sebze-zārı tāze olmaz

Cihānda küçük ü büzürk atında
Keremden rāst hiç āvāze olmaz

Efendi lu it ölçüp dökmeği o
Metā' -1 himmete endāze olmaz

Neşr: Mezbur nedīm-şīve ve şīrīn-kelām ve şūh harīf ve nāzūk-ab' ve naħsend ü zarīf idi. Tevārīh u leāyifden bī-add ma' lūmātı ve hūsn-i taqrīri ve rengīn kelimātı var idi. Vesāyī-i fezāyili birle nice selāīn ü vūzerā ve mülūk u ümerā ile şobet itmiş ve mecālis-i 'izāma dāhīl olmuş idi. Pādişāh Süleymān Hān zamānında daī faħru'l-esiyā merħūm İbrāhīm Paşa ve mu'īn-i fuzalā mağfūr İskender Çelebi-raħmetu'l-lāhi 'aleyhimā-ħūb himmetler ve 'ālī ri'āyetler idüp ve Hāzret-i Hudāvendigārdan bī-add ü lā-yu'add cevāyiz ü 'aāyā ve iħsān-ı lā-yuħsā alıverüp ve manşıbından bedel Mekke-i mūkeremede elli aça teā'ūd açasın itdürüp baıye-i 'ömrin Ka'be-i şerīfde-şerrefhallāhu Te'ālā-ifnā itdi. Mezār-ı raħmet-medārı diyār-ı 'Abbāsdadur. Bu rubā'ī-i mer'ī avāf-ı haremde olup āh-ı zemzemde fāyiz ü lāyih olmuşdur.

Rubā'ī: Ka'be kıblem senūñ cemalūñdür
Zemzem aғzundağı zülālūñdür
Kabe örtüsidür siyeh zūlfūñ
Hacerü'l-esved anda hālūñdür

Neşr: Eş'ârî nâdürdür ammâ hûb kıt'aları ve laţîf târîhleri vâfirdür. Bu şi'r feşâhat-şi'âr anuñ eş'ârından ve cümle-i güftârındandır.

Şi'r: İrdi hazānı 'ömrümün veh ki daĥî baharı yok
Şubĥ-ı sürûra irmedüm ğam şebînün nehârı yok

Çeşm-i pür-eşke dem-be-dem 'aks-i ruĥı düşer velî
Şular içinde görinen şûretün i'tibârı yok

Bir yaña ilte mi 'aceb fülk-i dili bu rûzgâr
Baĥr-i ğam-ı zamānenün sâĥili vü kenârı yok

Mihr yüzini gösterür 'aşîka ruĥları velî
Âyînelerde görinen şûretün i'tibrarı yok

Neşr: Ve bu kıt'a-i târîhi daĥî ol erbâb-ı fażluñ mu'în ü sebebi a'ni mürebbiyü'l-fuzalâ İskender Çelebi dâr-ı dünyâda yeri dâr ve Ĥazret-i Manşûr-vâr diyâr-ı Bağdâdda berdâr olduğına dimişdür. Ve ol zât-ı melek-şifâtuñ ve kerîmü'l-ĥasenâtuñ muĥsin ü kerîm ve müşfik u raĥîm olduğuyçün hezâr girye ve âh ile çok ğam yimişdür.

Beyt: Anı dünyâda Ĥaĥ itmişdi sa'id
Âĥir ol şâhid-i Ĥaĥ oldu şehîd

تاریخ برکشیده شدن اسکندر چلبی از خاک و عروج کردن او بجانب افلاک

Mîr İskender i'tibârı görüp
Ey gönül 'ibret al bu ĥâletden

Hâşılı n'oldı 'âkıbet gör kim
Bu kadar 'izzet ü sa'âdetden

Dadıben zehr-i kıhrı ağızında
Kalmadı hiç eşer halâvetden

Olıben necm-i tâli' i râci'
Ba' de vardı kemâl-i kırbetden

Münkalib oldu devleti çünkü
Yere düşdi serir-i 'izzetden

Çekmedin çok mezellet-i 'azli
Geçmedin az zamân bu nekbetden

Kandı toz çehre-i emânetine
Şarşar-ı töhmet-i kıyanetden

Ref'ine vârid oldu hükm-i şerif
Nâgehân dergeh-i 'adâletden

Çekdiler süy-ı âsümâna hemân
Götürüp anı hâk-i zilletden

Gitdi döne döne semâ' iderek
Dâr-ı ünse diyâr-ı kırbetden

Boynı bağlu çul oldu ergāha
Oldı āzād bend-i miħnetden

Başmadı yer ayağı řādiden
Başı urtuldu çün mezellelden

Ađdı mi‘ rāca hoř leťāfet ile
urtulup ‘ālem-i kesāfetden

Ölüsi dirisi anuñ ařlā
Olmadı ħālī hiç rif atden

Āħiretde dağı ümīd oldur
Ola bir ‘ālī yir de cennetden

Didi ehl-i semā aña tārīħ
ıldı ‘azm-i sümüvv leťāfetden

Neřr: Elħağ u fennüñ rağbet ü revācı ve ehlinüñ i‘tibārı u ibtihāvı merħūmuñ mübārek devrinde ve řehnāme ve ħamselerüñ isti‘mālī ve revācı bunlaruñ ferħunde ‘aşrında idi.

Beyt:

پروازگاہ بلبل امید اهل فضل
در بوستان گلشن جنت سرای اوست

Vağtākım ol menba‘-ı ma‘ārif ve kān-ı cevāhir-i ‘irfān u ‘avārif ol řud menba‘-ı ma‘ārif ve kān-ı cevāhir-i ‘irfān u ‘avārif ol řudūr-ı şadetden gitdi bu fennüñ bağıyye-ğadr ü i‘tibārı dehre vedā‘ itdi. A‘ni menāzil-i efāzıla Ehrimen ü erāzil geldi.

Kıt' a: Yuf hemîşe bu rûbeh-i dehre
 Loğma-i şîri alur kilâba virür
 Bülbülin meskenin kafes eyler
 Tütînüñ şekerin ğurâba virür

Neşr: GÛyâ ki bunca fÛnÛn-ı nazm u inşâ ve fenn-i FÛrs ü mu'ammânüñ belki ekşer-i ma'ârifüñ ve nükât ü leţâyifüñ vüçşer-i ma'ârifüñ ve nükât ü leţâyifüñ vücûdı anlaruñ vücûdı-ı pür-cûdıyle kıyım idi ve zevât-ı erbâb-ı fazl u hünerüñ şebât u kıyâmı anlaruñ zât-ı kerîmü's-sıfâtıyle kıyım ü dâyim idi. Ve erbâb-ı fazl u kemâl âsitânesinde mülâzım idi. Kemiyet ü keyfiyyet-i mekâdir-i nâsı kemâ-hüve haqquhü iz'ân u ihsâs itmişdi. Bir merdüm-i merdüm-şinâs bu 'ahd ü 'aşrda ehâlî-i devrân anı gördiler ve efrâd-ı insândan her ferd hâllü hâlince ve miqdâr u mertebesince ihsân u insâniyyetin görüp gönül virdiler.

Kıt' a: Girmez ele biñ yılda bir insânüñ eyüsi
 Bulur getürür yerine devrân dimesünler
 Âdem o durur eylük ile andıra asın
 Devletde olan herkese insân dimesünler

Andan soñra ol encümen-i encüm-eşer nücüm-ı seher gibi bî-nâm u nişân ve hâl-i heftüzün mişâl,nde ol cem' iyyetler perâkende ve perişân oldu. Min-ba'd ol şadr-ı 'âlî-kaadre ol zât-ı melekî'yyü's-sıfâta mu'âdil mümâşil mekâdir-i nâsı bilür bir merdüm-şinâs gelmedi ki tîğ-ı cevherdâr gibi herkesüñ zâtında olan cevheri bile ve cevherine göre cevherî gibi kıadr ü kıymet vire.

Mışra' : Bed-güher olan ne bilsün kıymetini gevherüñ

Rivâyet olunur ki erbâb-ı nazımdan merhûm Mevlânâ Mu'îdiye sâbiķu'z-zıkr merhûm İskender Çelebi mu'în ü zâhir olup tekâ'üd için bir kaç açka itdürmek murâd

idindükde Ayas Paşa münfa‘il olup bu ÷âyifenüñ um murād idindükde Ayas Paşa münfa‘il olup bu ÷âyifenüñ umür-ı salţanata mu‘āvenet ü müzāhareti nedür ki ĥazîne-i ‘āmireden bunlara aqça idersüz ve ĥıfz-ı memālik-i maĥmiyye için cem‘ olunan beytü’l-mālün zāyi‘ātına bir bölük ÷âyifeyi bā‘iş kılup sebīl-i isrāf u itlāfa gdersür didükde bu vechle redd-i cevāb itdiler ki cemī‘-i zamānda mülük u selātin ve şāhān-ı rüy-ı zemīn erbāb-ı nazm u inşādan müctenib ü müstaġnī olmuş degüllerdür. Zīrā devr-i Ādemden bu deme gelince selātin-i ‘izāmuñ me‘ser ü menākıbı ve tevārīĥ-i fütühātı şahāyif-i cerāyid-i rüzġār ve şafāyih-i defātır-ı leyl ü nehārda erbāb-ı nazmuñ nazm-ı dil-güşāsı ve aşĥāb neşrūñ inşā-i belāġat-ifşāsıyile bākī ve pāyidār ve şābit ü berkarārdur diyüp Şeh-nāmenüñ bu beytin ol maĥālde fi’l-ĥāl oġudı.

Beyt:

سختن در نبودى آكر در جهان
كه ميگفت احوال شاهنشاهان

Li mü‘ellifihī:

Nazm u inşādur selef aĥvālını zıkr itdüren
Şāh Üveysi kim bilürdi şi‘r-i Selmān olmasa

2.17.3. Âşık Çelebi Tezkiresi’nde Gazâlî¹⁸²

Nāmı Meĥemmeddür. Burusalıdur.

Mışra‘ : Rind ü evbāş ü lāübālīdür

Egerçi şüretde cesīm ü zahīm degüldi ammā ma‘nāda pür-leţāfet ü zerāfet turduġıyile şūĥ u şengül ve ma‘kūl u maĥbūldı. Maĥlaşı Ġazālīdür nitekim bu beytle izhār idüpdür.

¹⁸² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 381b-391a

Beyt: Gözi āhūlaruñ āşüfte hāli
Hevā şūridesi miskīn Ġazālī

Laķabı Deli Birāderdür bu laķaba sebep budur ki kendi bu beyti didükde ki

Beyt: Mecnūn ki belā deştini geşt itdi ser-ā-ser
Ġam-hāneme geldi didi hālūñ ne birāder

Zurefā bu beytten şoñra Deli Birāder dimege başlarlar. Kendi tarīķ-i ‘ilmde iken ol ‘aşruñ şehzādelerinden Sulţān Ķorķūd bin Sulţān Bāyezīd ki Rūm şehzādelerinden ‘ulūm u ma‘ārifeye andan teveġġul itmiş ve tekmīl-i faẓl u ‘irfāna ehliyle muşāḫabetle tevessül itmiş şehzāde yoķdur ol zemānda Maġnisada şehzāde ve sofrā-i bezl-i mevā‘id iḫsānı müsāfir ü mücāvire nihāde ve dest-i kerem-pāşı vāridīn ü şādirīn ehl-i kemāle ġuşāde imiş Monlā Ġazālī daḫı varup şehzāde-i merķūmuñ maḫbūb u maḫbulı olan Piyāle Beg ki ol devrde sākī-i devlet anuñ yādına dost-kāmī iķer ve kendi bezm-i üsinde dirhem u dīnārı hāķ ü hāşāke cūr‘a gibi şaçardı. Şarāb-ı ‘ıyş-ı cevānī dūrd-i derd u ġuşşadan şāfve şīşe-i baḫtı mey-i rūşenden şeffāf olup meclisinde cūr‘a gibi ķanlar dökülse şorulmazdı ve her dil cām-ı mey gibi bāde-i luţfindan renk alup ol encümende şikeste-diller şınıķ ķadeḫ gibi sürülmezdi.

Ķıţ‘a-li-muḫarririhi: Devri dön mişdimeclis-i ‘adlūñ
Sāġar-ı mey gibi sürülmezdi
İtse bir demde ġamzeler biñ ķan
Leb-i dil-ber gibi şorulmazdı

Merḫūm giderek şehzādenūñ kendi meclis-i hāşşına dāḫil olur şehzāde daḫı Monlānuñ zerāfetin ve leftāetin ġörüp bi‘ţ-ţab‘ muşāḫabetine mā‘il olur Mışra ġitdüġinde bile gider. Bir ġün bezm-i bādede bir bādiyesine incinüp ķapucıbaşısına var boynın ur diyü emr ider ķapucıbaşı hemān ķaşd ider ki ķaydın ġöre boynın ura Deli

ölüm hayfıyle upuşlı olup cān başına şıçrar Birādere ana baba günü olur. apucıbaşına sen beni şimdi şehzādenüñ mestāne söziyle öldürürsin ‘aqlı başına gelicek nedāmet muarrerdür beni öldürdügünçün seni öldürür belki deriñe ey bī-ser ü sāmān şamān oldurur dir. apucıbaşı görür ki deliden uşlı haber Birāderüñ virdügi ögüdi ne anası ne babası eydür bir yirde nihān idüp şehzāde öñüne geldükde emr yirine yetdi Birāderüñ işi bitdi dir. İrtesi şehzāde hābdan ser-girān u sekrān bī-dār olur aşdı şabūhı ile humār olur Birādere gel diñ def’-i humār idelum nūş-ı cām-ı hoş-güvār idelüm dir. apucıbaşı sulānum sađ olsun Birāderi aşām emriñüz üzre telef itdük işini ber-araf itdük dir. Şehzāde āteş- gazabdan bir aım av gibi āteş pāre olur söylerken od şaılıp ıkan her harf bir şerāre olur gāh kılıca gāh hānçere el urur apucıbaşıya siyāset buyurur. apucıbaşı şehzāde elinde tıg ü hānçer görür gāh kılıc gibi abara gāh hānçer gibi şābşarı olur beg sađ olsun Birāder sağdur egerçi anı zinde komaq hilāf-ı emr ü yasağdur dir Birāderi maħbesden meclise ıkarı getürür egerçi zāhıran küfri ezber our göñlinden Birāderüñ re’ yine āferinler our. Andan yine Rūma geldükde Birāderi yine bile alup gelür mülāzemetinde vü hidmetinde bile olur ol eşnāda Elfiyye vü Şelfiyyeden ve sā’ir risā’il-i bāhiyyeden mürekkeb zenpāreler vü gulāmpāreler münāzarasında Dāfi’ü’l-gumüm ve Rāfi’ü’l-hümüm adlı bir kitāb te’lif ider ve eyyām-ı mülāzemet ü şoħbetde ve hengām-ı münādemet ü ‘işretde muāyebeler peydā ider. Cümleden biri bir bayram cemī’-i nüdemā vü şu’arāya aftanlar giydükde Birāder Efendiye bir eski şof fistān giydirürler Birāder daħı bediheten bu beyti dir.

Beyt: Ele ğarrā firengiler bize bir eski şof fistān
 Revā mıdur gel inşāf eyle andan hey filan fistān

Şāhib-ırān-ı Rūm Sulān Selīm-i merħüm serir-i salanata cülüs ve pāy-ı taht-ı pādişāhī ‘izz-i huzūrlarında zemīn-bus itdüginde ki Sulān orud aşdına ılıqlarla Mađnisaya varmışlardur ki tafşili tevārīhde meşūrdur Sulān orud bir bāğda emn ü ferāğda bulunup nā-gāh haber alup Birāder yanlarında bulunmayup şehzāde tenhā güneş gibi başın alup tağdan tađa düşdüklerinde güneşe sāye lāzım olduğı gibi Piyāle Beg ile

Çavuş Hasan nām kulu dağı der-peylerince revān u devān olmuşdur. Merhūma zafer bulduklarında Sulţān Selīme tazarru‘ idüp tek baña Birāderle Piyāle hem-şoĥbet olsun kâ’ilem yirüm taĥt-ı cāhdan bedel taĥt-ı çāh yā bir kūşe-i ĥān kāĥ olsun dimişdür. Merhūmuñ vākı‘a-i faķı‘asından şoñra Birāder tarīķ-i ‘ilm-i manşıbdan ferāġat idüp Geyikli Baba zāviyesi iĥtiyār ider varup ol kūşede tūşe-i lā-yemūta karar ider ve münāsib-i ĥāl bu beyti iş‘ār ider.

Beyt: Ĥayāl- çeşm-i āhūlarla her bār
Geyikli Babaya döndük be hey yār

Ba‘dehū yine tarīķ-i manşıba sülūk ider mālīk-i memālīk iken özini memlūk ider Seferiĥişāra ba‘dehū Akşehire müderris olur. Akşehir deşt ü tağı bāġ u rāġı ve şahrā vü yaylağı ma‘mūr bir şehr-i behiştāsā imiş bu ĥālī görüp dīvāneye tāze cünün tarī olur lisānına bu kıţ‘a cāri olur ki bir kaç beyti bunlardır.

Ġazel: Göñül keşretde dilġir oldı vaĥdet kūşesin ister
Cihānda zaĥmeti çok çekdī rāĥat kūşesin ister

Riyā ile bu ĥalkā iĥtilāţ itmekden uşandı
‘Amel kıılmaġa iĥlās ile ‘uzlet kūşesin ister

Diler me‘vā kııla bir ĥūr-ı manzar kūyını dā‘im
‘Aceb dīvānedür dünyāda cennet kūşesin ister

Hemān sen künc-i mescidde yūri zāhid selāmet ot
Benüm meyĥānede göñlüm melāmet kūşesin ister

Ġazālī şanmuñuz ki kūh-ı ‘izzetde tutar mesken
O miskīn vādi-i zıllette miĥnet kūşesin ister

Ḳasāvet kesb idüp gönli ḳararur ḳun ğavġadan
Anuñçün Aḳşehirde bir ferāġa kũşesin ister

Nazm: Bi-ḥamdü 'llāh idüp luḫf-ı Ḥudā sevḳ
Muḥabbet nũrı virdi cānuma zevḳ

Ṭadup bir çāşni daḫı mezāḳum
Bir özge seyre düşdi iştiyāḳum

Gözüme bir 'aceb şüret görindi
Cemālin 'arz idüp didi gör indi

Göriccek bilmezem anı ne şandum
Ki cān ile cihāndan hep uşandum

Perişān itdi zülfin ol perī şān
Görüp cemi' yetüm oldu perişān

Meh-i ruḫsārın idüp hüveydā
Beni mihrinden itdi mest ü şeydā

Olup bir şubḫ-dem şevḳüm ziyāde
Reh-i vādiye 'azm itdüm piyāde

Ḥazānī vaḳti idi Aḳşehirũ
İġen zībāluġı vaḳtiydi dehrũ

Ḳalup ol vādi-i ḫayretde seyrān
Olup şun[‘]-ı Ḥudā fikriyle ḫayrān

Ol eşnāda bu hicv-i [‘]amm u zemmi enām kıt[‘] ayı diyüp herkes dilinden kaçıp
ictināb ider kıt[‘] a bu meşhūr kıt[‘] adur ki maṭla[‘] ı budur

Maṭla[‘] : Ġāfil olmañ dostlar oldu yakın āhir zemān
Döndi [‘] aksine her işler ḳalmadı emn ü emān

Ba[‘] dehū Ḳadri Efendi ḳāzī-[‘] asker iken Agras fetvāsın taleb idüp Ḳadri Efendi
şive eyleyüp bābuñ degüldür didükde bu kıt[‘] ayı diyüp manşıbı almışdur.

Ḳıt[‘] a: Deminde yağmasa bārān-ı iḫsān
Leṭāfet sebzezārı ḫürrem olmaz

Cihānda küçek ü büzürg ḳatında
Keremden rāst hiç āvāze olmaz

Efendi luṭf it ölçüp dökmeği ḳo
Meṭa[‘] -ı himmete endaze olmaz

Bu kıt[‘] ayla manşıbı alur ba[‘] dehū tekrār ṭarīḳ-i tadrīsdan ferāğat ider [‘]avātıf-ı
pādişāhīden ayda biñ aḳçe [‘]ulūfe iderler anuñla ḳanā[‘] at ider. Yāran-ı ḳaḫiminden Ḥatīb
Seyyid oğlu Dervīş Çelebi dirler bir ḳāḫī ve Sirkeci Baḫşı dimekle ma[‘] rūf kimesne ki
Beşiktaş semtinde bāğçeler idinüp tevetṭun itmişlerdi Dervīş Çelebi Lārendeden Şarı
Gürzden mülāzım olmuş Murād Paşa müderrisi iken ḳāḫī olmuş ḳuzātuñ server ü ser-
defteri idi egerçi aḫvel idi ammā [‘]ayn-ı [‘]ibrete sürme-i faẓl u efzālle mūkaḫḫal idi ve
[‘]ulemā-yı ḳuzāt-ı [‘]urūḳ i[‘]tibar olunsa bu kifāl olmazsa bāri ekḫel idi bir aḫvel idi ki
[‘]ilm-i ḫadıṣde e[‘] ammiş yanında a[‘]mā ve fenn-i [‘]Arabiyyetde aḫfeşi [‘]aynına almaz

ammā fūnun-ı cüz'iyede 'ayn-ı iz'ānī 'ayn-ı 'ilm gibi dā'ima küşade ve bīnā idi bir aḥvel idi ki nazīrin ğayr degül kendi bile meger āyīneye nazar ide göreydi egerçi aḥvel idi ammā ʔurduğıyle şāhib-nazar āfetdi ve her vaz'ı vü ʔavrı pür- ʔarāfetdi aḥvelliğıyle bir ʔarīfū'ş-şān u laṭīfū'l-beyān idi ki aḥnefdan azref ve ebū'l-'aynādan elṭaf idi. Mu'ammāda yanında Mīr Hüseyn bī-nām u nişān idi Cāmī cur'a-nūşī ve 'Ali ger sağ olsa Kemāl-i Bedaḥşī gibi ad ʔıkarduğın işitdükde ʔulaḫ ʔekmekde ḫāzır pehlivān idi. 'İlm-i ḫesābda raḫam dökme için ʔırnağı üzre ʔalem şaḫḫın ayırta ʔırnağında ʔalan noḫṭadan ḫesābuñ cümlesi ma'lūm olurdu. Felek-i ḫāmisde Müşterī sūd u ziyānın bilmek için encümden aḫçe döküp ḫesāb idince bu barmaḫ ḫesābından ḫaber virüp ḫaḫīḫat-i ḫāl mefhūm olurdu Şıḫḫa bin Dāherūñ taz'if-i büyüt-ı şaṭrancda ḫalkı ta'ciz itdüği ḫesābı oğlan oyuncağı itmekde mat itmişdi. Cümleden biri üstādlaruñ işābet itdük didükleri umūrda ḫatā degül ḫatā'eyn bulmağla öz müdde'āsın isbāt itmişdi. 'İlm-i ṭıbdā her kelām-ı nefisi edā-yı mu'cezle ḫastelere şifā idi ve mızrāb gibi nāḫunı ile o tār-ı 'urūḫ-ı marāzīye ʔoḫunsa ʔeng gibi ḫamīde-ḫad olanları nāy gibi rāst-bālā itmekde ve ney-mişāl za'fdan nālān olanları şıḫḫat buldurup şevḫ ü neşāṭdan fi'l-ḫāl tennim türkisin ırlatmaḫda ʔavrı ʔanūn-ı 'Ali bin Ebī Sīnā idi. 'İlm-i müsīḫīde 'Abdü'l-mū'mīn anuñ elḫānuñ ʔoyup anuñ yanında ʔınmamaḫ müsīḫī yerine geṫerdi. Felek enīnin işitse ʔār-pāre-i 'anāşırı elden ʔoyup mihr ü mehden aya ʔarsardı ve terānesine raḫş iderdi. Şi'r dimezdi meger ki ğāhī müfred ki nev'ı müfrid ola ve maṭla'ları ṭulū' iderdi ki yarışurdu nice deftere ser-āmed ola ammā didüği ʔayd-ı kitābetle muḫayyed olmazdı ve nice ki yaz diyü ibrām olunsa müfid olmayup aşla muḫayyed olmazdı mu'ḫilī ḫaṭṭ yazardı ki 'aḫllar ḫayrān olurdu ḫattā 'arūzda ki imzāsın oḫuyamayanlara 'ıḫāl-ı pāy dil ü cān olurdu 'ömrini İsā gibi tecerrüdle geṫürdi ve müdde-i rüzğārın teferrüdle pāyane irgürdi. Kelimātı leṭā'if ü mezāyā vü muşāḫabeti tarā'if ü nevādir ü ḫikāyā idi. Cümle ʔarāfetinden biri budur ki ḫikāyet-i Sulṭān Selīm-i merḫūm zemānında ḫācezāde Meḫammed Paşanuñ vezāreti ve erbāb-ı fazl ile muşāḫabeti devrinde mezḫūr Dervīş ʔelebi ki anuñ rızā'dan ʔarındaşı ve ʔurefā-yı ṭalebenūñ rind ü evbāşı imiş. ʔāḫī 'Ubeydu'llāḫ ʔelebi ki Fenārīzāde düdmānından olup Selanike vü ḫalebe ʔāḫī vü

‘Araba defterdār olmışdur kuzāt kısmında funūn-ı külliyyete kâdir ve fihūm-ı cüz’iyyede mâhir ve efâzıl-ı Rūmda Mü’eyyedzâde ve andan çok kitâba mâlik olmuş kimesne yoğduğı mütevâtirdür. Hurūf-ı ma‘rūfeye muhâlif eşkâl-ı hurūf terkib eyler ve andan huţut tertib eyler. Yârân u aşhâbıyle mükâtibâtı aña kaşır ider hâricden nazâr idenler anı nuķuş-ı bî-ma‘nâ taşavvur eyler merhūm Mehemmed Paşa bunu istimâ‘ eyler ibrâm idüp öğrenmek kaşd itdükçe ol imtinâ eyler. Derviş Çelebi haţtdan haţzuñuz var ise bî-minnet ü ibrâm ideyüm taşşil buña dağı ne kâl u kıl dir diyü varur cemî‘i hurūf-ı tehecciyi câmi‘ bir beyt peydâ ider ‘Ubeydu‘llâh Çelebiye bir alay şuver-i bî-ma‘nâyı ve nuķuş-ı lugavîyi haţt-ı muhtera‘ diyü halkı aldarsın hünerüñ varsa yanımızda bu beyti ol haţtla yaz andan soñra sana bizden inkâr u mükâbere olmaz dir. ‘Ubeyd Çelebi gülbün-ı gülşen-i ‘aql u zeka iken bün düşer haţtı yazar eline virür Derviş Çelebi hurūf ne şekl üzre yazulduğın bilüp tam meşķ ider haţtuñ sırrına vâkıf olup ‘Ubeyd Çelebiden üstâd olur ammâ Sirkeci Bahşı dağı Burusalıdur Tâcizâde ki Şahnda yüz aķçe ile monlâ idi andan mülâzım olmaķ üzre iken ferâgat eylemişdür Beşiktaşında bāğ u bāğçe ihdâş idüp anda ikâmet eylemişdür ol vaķtden kendi anda kûşe-nişin ve bāğçesi behişt-i berindür. Kendiden işitdüm ki sebeb-i ferâgati buymış ki sene hamse ve ‘öşr ve tis‘ami‘ede vâkı‘ olan büyük zelzele gicesinde Şahın medresesinde kanzil ü mest-i lâ-ya‘kıl idüm zelzele hîninde mey-hurde vü kay-kerde bulundum hayf u haşiyetümden ve kemâl-i dehşetümden hücre penceresinuñ içine girdüm. Şeherî ol kahr u gâzab hâlinde ol hâlde bulduğuma te‘eşşüf idüp nefşüme inşâf virdüm âmâl-ı bî-mâl-i tarîķden ferâgat itdüm. Ol dem bu demdür ki bu maķâmla kanâ‘at itdüm didi. Kendi çaķ dânişmendlügi zemânından ki ekşer maķmūr u lâ-ya‘kıl imiş ol sebebden turşuya mâ‘il imiş hücrelerinde elbette bir iki nev‘ turşu hâzır u müheyyâ ve gice mest bulunup şabūhî humârin yazmaķ isteyen yârâne hücreleri melce‘ imiş soñra dağı bāğçesinuñ bir cânibi memlû meyve-i turş u şîrîn ve bir cânibde sirke kâr-hânesi kurulup nice ‘Acemi oğlanları ol kâr-hânedede hidmete dâmencin idi. Rivâyet iderler ki öyle mâyeli fuçları vü küpleri var idi ki şâfi deñiz şuyın koysalar üç güne dek sirke olmaķda hemin idi ve bi‘l-cümle bāğçesi kudret helvâları olan mîvelerle ve şuret-i zâhidden turş u naşihat

vā' izden telh sirkelerle gūyā ki şīşe-i sirkencibīn idi. Derd-i humāra çāre şoranlara turşu eyüdüdür dise haylice sirke hall itdün diyü yārān istihzā iderlerdi sirkesinden zevk idenler sā'ir meyhānecilere

Mışra' : Görin meyhāneci sirkeñ şarāb olsun senün

diyü bed-du'ālar iderlerdi ve bir cānibde berş ü afyon yübūsetiyle huşk-leb olanlar laţif ve ter ü ābdār-ı şīrīnter mīvelerden gelūteri ifţār iderlerdi ve ba'zılar zāhid-i huşk zu' mına bādenūş olup tertīb-i dimā' eyleseler sirke vü turşularla def' -i humār iderlerdi. Turşuya müte' allık ne itseler yanında maqbūl idi aş yiren ' avratlara bile hıyar u çögender turşısı mebzul idi. Sirkecilükde hayli kesb ü kārı vardı İskender Çelebiden şoñra Hayrū'd-dīn Paşa koñşılığında olduğıün hod her tonanma olduğça gemiciler kumanyasıçün bir uğurdan nice yüz fuçı sirke şatup forsa kāfirleri evi öñinde bet sirke gibi kaynaşup kārban kondurmuş deñlü kār u bārı var idi. Kendi şöhet-perver olup her aşuñ **هوچو** olup nohud gibi her kaba koysalar kaynardı bī-naẓīr aş- pez idi bulduğın yemege şarf idüp kendi eliyle bişürürdi. Ferdā ğamın yimezdi egerçi kimesne bişürdüğın begenmezdi ammā yine bulduğın yermezdi bişürdüğü helvālar dil-ber lebi gibi helva-yı bī-dehr olurdu elünde bir çāşni vardı ki şeker katmasa kandālūd olurdu. Bāğçesinün sībleri āsīb-i teşnegīye şifā et şeftālūleri leb-i dil-ber gibi tāze vü ter etmek ayvaları gūyā zeķan u nāf-ı dil-rübā idi beli

Li-muharririhi: Ehl-i 'ışka ğidā-yı cān gerek
Anlara olmaz et ü etmek kayısı
Bes durur şevk-i zeķan gūy-ı dehen
Etmek ayvası vü et şeftalūsi

Sā'ir ayvaları cennet ayvasından bihter belki çekirdegi bile cigerdeki nice dāye sebe-küşāyiş olup nice teng-dillilüğü def' iderdi. Rıdvan enārın görse **برهانه** **انار الله** dir idi incirin görse reşkinden bulsa cennet incirin yerdi. Aşlama al kirası

‘aķide-i ķand-ı mükerrer idi her dölegi ĥod bir kelle Őeker idi mĀnendi emrūdi idi. BĀ-mĀnend ne Ālū-yı Nihāvend aĤa beĤzerdi ve ne ĥarbeze-i Mezend. Bāĝĥesi ta‘Ĥıl gŭnleri ‘ulemĀya ŐoĥbetgĀh ve sĀ‘ir zemĀnda zurefĀ-yı erkĀna ve rindĀn-ı ‘irfĀna ve Őu‘arĀ-yı dĀniŐmendĀne ‘iŐretgĀh idi. ErzĀl u enzĀl ĥeŐm-i bed gibi dĀmen-i gŭlŐeninden dŭr ve ‘avĀm cŭhhĀl ‘ayn-ı ĥased gibi ĥemen-i encŭmenden Őad-merĥale mehcŭr idi ve kendinŭ ĥŭb-ĥehreler ve ĥŭsn cemĀlden ŐĀĥib-behreler Őevķ ũ Őeĝaf Őöyle idi ki erbĀb-ı Őoĥbet iĥinde bir maĥbŭb olsa rĤŐ-i sefidi ile yohnda cĀrŭkeŐ olurdu ve reh-gŭzĀrına gerd gerd bĀĝĥeden ĝubar ırmemek iĥŭn dĀde-i rŭzgĀr dĀdesiyle Āb-efŐanluķ idŭp eŐk-i ĥŭnpĀŐı renginden yollar ‘ayn-ı pĀy-endĀz-ı mŭnaķķaŐ olurdu. Ol gŭn cŭŐ u ĥurŭŐı deryĀları gŭm gŭm Őtdŭrŭrdi ve Őevķle sŭrŭdi bĀĝĥesinŭn bŭlbŭllerinŭn Őıkluĝın dindirŭrdi ŐarĀb iĥmedin serĥoŐ ve esrĀr yimedin bengi olurdu neŐĀt ũtrabdan gĀh raķķĀs u gĀh cengi olurdu gĀh aķ Őaķalıyla kaĥve-gerdĀn olurdu gĀh ĥikĀyet ũ nevĀdir Őöleyŭp ķiŐŐa-ĥĀn olurdu kaĥveye ĝĀyet meyl iderdi ŐerĀbdan ŐadbĀr yegdŭr dir idi. PĤr olduķda nev-cevĀnlara ĥarĤ olmiŐdı.

Mışra‘ : Varduĝınca ey gŭnŭl oĝlan olayduĤ evvelĀ

fehvĀsı yirin bulmiŐdı. El-ķiŐŐa BirĀder Efendi merĥŭm-ı mezkŭr DervĤ Çelebi vŭ Sirkeci BaĥŐı ile zemĀn-ı sıĝardan ĀŐĤnĀ olduĝı cihetden anlaruĤ Şeref-i Őoĥbeti Őevķine BeŐikĥaŐına kaşd-ı tevetĥun eyledi himmeti ‘ĀlĤ olup bĀĝĥe vŭ mescid ũ zĀviye vŭ ĥammĀm binĀ eylemek kaşd eyleyŭp gŭyĀ sŭrŭŐ-ı ĝaybı ķalbine bu ma‘nĀyı telķĤn eyledi ki pĀdiŐĀh-ı ‘aĥĀ- baĥŐı ve vŭzerĀ vŭ erkĀnı ve ekĀbir ũ a‘yĀnı deryŭze ide lĀcerem bu meŐĥŭr ķıĥ‘ ayı didi.

Ķıĥ‘ a: Ķŭnki mĤr-i mŭcerredĀn oldum
BaĤa bir yir yok gerek emĤrĀne

bu ķıĥ‘ ayı ĥalĤl-i pĀdiŐĀhĤ maĥŐŐŐ-ı naķar-ı ĤlĀhĤ ĤbrĀĥĤm Paşaya iĥdĀ idŭp merĥŭm daĥı pĀdiŐĀh cĀnibinden ŐĀhĀne cĀ‘ize ve kendi vezĤrĀne iĥŐĀn idŭp zĀ‘ir

vüzerâ ve erbâb-ı dîvândan ‘ârifane cem‘ine Şofioğlı nâm çavuşı ta‘yîn iderler vüzerâdan Ayâs Paşa virmeyüp Kâsım Paşa sekizbiñ aqçe virüp Muştafa Paşa virmek üzere iken fevt olup Edirne kırbında binâ itdüğü köpri dağı nâkış qalmışdur. Merhûm evvelâ bu kıt‘ayı diyüp

Mışra‘ : Kıaldı üstünde on biñ aqçecigüm

diyü haqqın isteyüp ve köpriye bu târihi diyüp

Kıt‘a: Bildi merhûm Muştafâ Paşa
Köpridür fi‘l-haķıķa bu dünyâ

Yapdı bir köpri harc idüp varın
İde tâ kim bu ma‘nâya imâ

Dağı köpri temâm olmadın
İtdi aña hücûm seyl-i fenâ

Geçdi merhûm didiler târih
Köpriden geçdi Muştafâ Paşa

Muştafâ Paşanın hatunı sulţana ithâf idüp yüz altunla şulh itdiler Mevlânâ-yı mezkûr cem‘ olan mâlı harc itdi ve nice dağı iştikrâz idüp harca derc idüp kendüye bir mesken ve yanında bâğçe vü gülşen vü zâviye-i behişt-encümen ve bir mescid-i müzeyyen ve hammâm-ı İrem-ârâm içinde bir havz ki dil-i ‘uşşâķ gibi şâf u şeffâf ve rüşen binâ eyledi Āteři nâm bir derviş-i pür-sûzı zâviye-nişin itdi. Memi Şâh adlı bir yalun yüzli oğlı var idi ki gören şoyınup bî-ihtiyâr ‘alevî olurdu Birâder anun şem‘-i hüşnine pervâne ve genc-i ‘işşına virâne ve zencir-i zülf-i meftûlüne dîvâne olup haste-i içki olduķda fûrûğ-ı hüşnin şem‘-i bâlin itdi cümleden evvel hammâmı temâm itdi ve

dellâkların birer serv-i sîm-endâm itdi havzı olduğı cihetden kapluca diyü nâm itdi. Āteşizādeyi hammāma ālet-i hengāme idüp kendi hammāmcı yerinde geçüp ārām itdi. İstanbul dil-berleri sū-be-sū ot hammāmuñ ayağına akdılar nice hecr āteşiyle yanmış ‘āşıkılar varup ol hammāmnda tevsen-i nefsi-tündkamlarını āb-ı şehvete yaqdılar zurefā-yı hāş u ‘avām içerüde yir bulmayup t̄ama çıķup cāmdan baqdılar Birāder Efendi sîmîn külçelerden futalar t̄oldurup nātūrlar şevķden futa urup dellâklar k̄iseler pür eylediler.

Beyt-li-muħarririhi: Alup k̄ise ele dellâk-ı çālâk

İderler sîm-i hāmı cer t̄arab-nâk

İstanbul hammāmları mu‘aṭṭal olup nice hammāmcı hāceler fuķaradan medyūn olup külħanī oldılar nicesi olınup doķmak gibi boyunlarına ipler t̄aqdılar dellâkları bī-kārluķdan ellerin urdılar nātūrlar ķuma vü şādırvāna şu şalmakdan el yudılar. Hammāmnlarda gice işleyen giceciler gicelerin şudan çıkaramayup hammām başlarına t̄ar oldı niceler müflislük belāsından uğurluķ ihtiyār idüp āħir yirleri dar oldı bu eşnāda Birāder bir kıṭ‘a daħı diyup içinde bir beyti bu idi ki

Beyt: Ne mahķum orada belli ne hākım

Dügündür ki çalan kim oynayan kim

Ḥasūdlar bu beyti İbrāhīm Paşa meclisinde oķıyup ğarazı sizūnle Çeşte Bālīye ta‘rīzdür dirler paşaya sebeb-i rencişi-i hāṭır olur. Aķabince Pīri Paşa oğlı Meħmed Çelebi ki Şaħnda müderris ve babası evķāfına nāzır olmış imiş Pīri Paşanuñ Kiremidlükde Ḥaşķöyde olan hammāmında revāca bā‘iş olsun diyü bir havz-ı müdevven peydā ider birķaç gün ol hammām daħı mecmū‘-ı meħābīb u zurefā olur Birāderūñ hammāmı kesād bulur bu kıṭ‘ ayı dir ki maṭla‘ ı budur.

Maṭla‘: Pīri Paşa oğlı taķlīd-i Birāder eylemiş

Ol da hammāmında bir havz-ı müdevver eylemiş

Ba'zı ebyâtında ğalîz ta'rîzler ider ol dağı incinüp evkâf ħammâmlarınũ mütevellîllerinden ve ħammâmcıların bellilerinden çok kimesneyi taĥrîk idüp varup İbrâhîm Paşaya Şikâyet eylerler ba'zı kimesne dağı nefsinde ol ħammâm menba'-ı Şer ü Şûr ve mecma'-ı ehl-i fiŐk u fücûr oldı diyü Şehâdet eylerler paşa-yı merĥûm emr eyledi yüz nefer 'Acemîoğlanları ve Ehremen-i Süleymândan artuğ devinür âĥriyanları gönderüp varup ħammâm içinde olan ħavzı yığup ĥâke berâber eylerler Birâder-i derdmedũñ kaşr-ı âmâlın ħalb-i vîrânı gibi zîr ü zeber iderler. Yârân fırşat bulup kıt'alar ü târîĥler dirler cümleden Ĥâverî ħavza Őıçduñ diyü târîĥ dir. Birâderũñ elinden ne gelür rûz u Şeb ağlar ve ezgiye bu terâneyi bağlardı.

Kıt'a: Âĥ kim ehl-i Őevĥ ħammâmı
 Bulmadın müddetiyle encâmı

 Nâ-gehân tıoldı Ehremenler ile
 Deve ağurı oldı dev Őamı

 AŐlan ağzına ħazmalar tıoğunup
 Dermendũñ bozıldı endâmı

 Göreyüm gözi çıĥa ufadanũñ
 Ki görür gözüm idi her câmı

 Şimdi ağlamağ ile fark olmaz
 Őeĥerinden Ğazâlinũñ Őâmı

 Ķoyayum ĥayrı nice ödeyeyüm
 Bunu yapduğda itdüğüm vâmı

Bu hâlden müte'essir ve edā-yı dīnden müteḥayyir olup yārān-ı kuzâtdan istimdād eyledi bu ḥaḳīrūñ vālidī ol 'aşrda Kıraṭovada kāḏī bulnup aña daḫı mektûb ile bu kıṭ' ayı gönderüp bu vech ile nāle vü feryād eyledi.

Qıṭ' a: Dostlar ḥālüm n'ola bir ḥāne bünyād eyledüm
Bir 'aceb ḳaşr-ı emel ḥāṭırda ābād eyledüm

Günde otuz aḳçenüñ dört aylığın bir heftede
Ḥarc-ı seng ü ücret-i bennā vü ırḡad eyledüm

Ṭoḡmaduḳ oḒlana ad ḳor gibi gör deñsüzligi
Aña 'uzlet-ḥane-i zībā diyü ad eyledüm

Gördüm olur biter iş degül hemān vaḳf eyledüm
Anı da olmış mübārek gibi āzād eyledüm

Birāder Efendiye bu aḫvāli bā'ış-i āzurdegī-dil oldı murḒ-ı ḥāṭırı āşiyāne-i rūḫdan remīde olup cānib-i mecāza pervāze mā'il oldı ammā yine def' -i vaḫşet için şeb u rüz İskender Çelebi ile muşāḫib ve rüzḒār müsā'id ve baḫt pür-mevāhib iken çeşm-i zemāne-i ḥasūddan 'ayn-ı ḥased ve a' yān-ı benī nev' den çeşm-i bed irdi Birāder Efendi terk-i tecerrüd ve lāfzenlükde ne merd-i emred ve ne zenle teḳayyudden dem ururken Āteşizāde Memī Şāhla 'ālemde belki mā u meni mertebesi ber-ṭaraf olduḒı demde gördük diyü şāyi' ü ifşā itdiler kimi şāhid kimi müzekkī olup naḳl-i meclis olup ekābir u e'āli ḫuzūrında ḳırā'atla işbāt-ı müdde'ī itdiler. Merḫūm Ḓāyet münkesir oldı ḫalk içinde teḳaddüsle meşḫūr iken tedennüsle mezḳūr olduḒına münzecir oldı. Sirkeci Baḫşiden bilüp İskender Çelebi meclisinde sen baña böyle iftirā eylemek lāyık mıdur didükde Sirkeci daḫı başdan inkār idüp ben seni 'ımnıyn bilürüm ve bu maḳūle ter-dāmenler şoḫbetinden dāmençin bilürüm didükde Birāder-i merḫūm daḫı bedter incinüp ne yidügin bilmez burnından gelesi ben meblaḒ-ı recūliyyetde nāḳış degül idüḒüm sen

bilmeyicek kim bilür re'yü'l-ayn müşâhede iden sen iken sen şehâdet kılmayup kim kıılır diyü ğavġa iderler bu anuñ götin açup o bunuñ arduna geçüp biri birin rüsvây iderler. Birâderüñ dilager huzûrı uçar ve qararı kıāfilesi Rūmdan göçer çok geçmedin Āteşizâde Memî Şâh daġı göçer Birâder Efendi daġı Hâc idüp mücâveret fikrin muqarrer ider ve Memî Şâhla Sirkeci Baġşîye işâret idüp bu kıt'a ayı dir.

Kıt'a: Mekkeye gitmemüz 'aceb oldı
 Bir öli bir diri sebep oldı
 Öliye rahmet eyleye Allâh
 Diri rahmet bulamıya şâllâh

Başdan pâdişâh hazretlerinden sebep-i ruġşat olmaġ için Câmî'nüñ

Maṭla': کی بود یا رب که رود ریثرب و بطحا کنم
 که مکه منزل و که در مدینه جا کنم

ġazelin taġmîs ider ithâf-ı rikâb-ı sultân 'asker-i ħamîs ider ve ba'zı muḳatte'ât ü ġazeliyyâtle ekâbirden istimdâd himmet eyler. Evvelâ Sultân Süleymân-ı merḫûm 'aṭiyye-i icâzet idrârin şurreye tebdîle 'inâyet ider ve cā'ize-i 'âcile ile şıla vü 'aṭâ vü 'âṭifet ider sâ'ir vüzerâ vü erkân **الناس علی دین ملوکهم** muḳtezâsınca herkes bi-ḳadr-ı ħîş bezl-i maḳdûr-ı vüs'at ider ve şarf-ı meblaġ-ı ḳudret ider.

Li-muḫarririhi: Eyleyüp hep teselli-i ħâṭır
 Kimi ḳatır virür kimi çâdır
 Her ṭarîḳ ile oldı fethü'l-bâb
 Naḳd virdi kimi kimi esbâb

Andan ol ṭarîḳ-i tecerrüd ve fenâ-ercümendi ya'ni Birâder Efendi sene şemân ve selâşîn ve tis'ami'ede 'ulüfesin şurreye tebdil idüp varup Ka'bede cāru'llâh olmaġ

ihtiyār eyledi küçek ü büzürlüğünde ‘ālemi maḳam-be-maḳam seyr idüp şıyt u şadāsı ‘İraḳ u İşfahāna irmişken nevā-yı ‘uşşāḳda āğaz idüp Hicāzda ḳarār eyledi anda daḫı bir maḳām-ı şerīf ve mekān-ı nazīfde mescid ü bāğçe peydā idüp bu vech ile tāriḫ dir.

Tāriḫ: بتو فيق الهی این بنا را
 بنا کردم درین بالای دکه

 بنام حضرت سلطان سلیمان
 زدم مانند زربرسنکسکه

 بگفتم به سرو او تاریخ بادا
 تفرجگاه بی مانند که

Ve liḳā-yı a‘ dādan ḫālāş olduḡın ve ḳurbet ‘ālemiyle kürbet eleminden menāş bulduḡın inhā idüp bu ḳıṭ‘ a ile mektūbı Rūm diyārına gönderür.

Ḳıṭ‘ a: Şanmañuz kim diyār-ı ğurbetde
 Kişi mesrūr olup şafā sürmez
 Dūr olur gerçi kim eḫibbādan
 Hele a‘ dā yüzün daḫı görmez

Mektūbuñ evveli budur ki

Beyt: Sağ esin misin ey nesīm-i şimāl
 Nedür aḫvāl-i rüzgār eyü mi

Anda efāzıl-ı ‘Arab ve emāşil-i erbāb faẓl u edeble kemāl-i mertebe ittiḫād ve taḫşil-i tehābb u tevādd idüp ḫudūd-ı sene iḫdā ve erba‘īn ve tis‘ami‘ede bāğçesinde cem‘iyyet-i aşḫāb idüp eşnā-yı şoḫbetde yārān siz şoḫbete meşğul oluñ benüm

mizâcumda bir miqdâr fütûr var ancak ümîddür ki bir pâre uyumağla ref' idem ba' dehü neşât-ı şoḥbetüñüzle fütûr-ı mizâcdan gelen kelâl u melâli def' idem diyüp yatduğda bir miqdârdan kalkup yârân-ı şoḥbet âḥir ve devr-i devrân-ı câm-ı ecel dâ'ir ola gibi hele elḥamdü'lilâh şoḥbetle geldüñ şoḥbetle gitdüñ ülfetle bitdüñ ülfetle yitdüñ diyü kendi tevbe vü istiğfâra ve ḥâzırlar Yâsîne ve telkîn-i tevḥîd ü ezkâre meşğûl olup göz yumup açınca 'âlem-i a' yândan göz yumar ol 'âlem-i cennetde 'uyûn-ı nergis-i ezhâre göz açar bu taraftan yârânuñ herbiri firâkdan bir yumar biñ döker şalavât u tekbir ve niçe ta' zîm u tevķîr ile Ḥarem-i muḥteremde a'yân-ı Ta'if ü Ḥicâz aña namâz idüp kendi mescidi ḥaḫîresinde defn iderler sîne-kûpân cennet-güyan gelürler giderler. Sinni daḫı ser-ḥadd-i kühûletden geçüp vasaḫ-ı şeyḫühete yetmiş idi ğâlibâ yetmişden mütecâviz yâ yetmiş idi. Merḫûmuñ ğazeliyyâtı çendân keşir ü dil-pezîr degüldür ammâ hezde 'Ubeyd-i Zâkânîye kuşum dimez ve Bisâḫîñüñ bisâḫın düşürürdi ve müsevvedât-ı hicvi beyâziyyât-ı beyâziyi reşkden siyâh-puş itmişdi. Sûzenîye igneden iplige dek ğalebe idüp igne yurdlarına koyup aşırı gitmişdür. Kıḫ'ada muḫatte'ât-ı İbni Yemîn bunuñ yanında şolağuna ḫabl çalar ve târiḫde ḫod her sözi bir târiḫdür ki sâ'ir târiḫ-güylara sebeb-i tevbîḫdür.

Ġazeliyyât-ı ü: Bezm-i çemende jâle ile ḫoldı lâleler

'İşret zemânı geldi pür olsun piyâleler

Şabrum dükendi cānum ata gözlerüñ meger

Medyûn-ı müflisüñ nesin ata ḫavâleler

Gönlümüñ aldı şabr u ḫarârımı gözlerüñ

Bî-çârenüñ meger ki bu kez cānın alalar

Ḫaşd eylemişdür âḫ yine göz ḫararduben

Gönlümüz almağa bir iki gözi alalar

Şi‘r ü ğazel demekden uşandı ṭabī‘ atı
Miskīn Ğazālīyi kıomaz ammā ğazāleler

Velehū: İrdi ḥazānı ‘ömrümün veh ki daḥı bahārı yok
Şubḥ-ı surūra irmedüm ğam şebīnün nehārı yok

Çeşm-i pür-eşke dem-be-dem ‘aks-i ruḥı düşer velī
Şular içinde görinen şüretün i‘tibārı yok

Bir yaña ilte mi ‘aceb fülk-i dili bu rüzgār
Baḥr-i ğam-ı zemānenün sāḥili vü kenārı yok

Velehū: Dünyā ki kārban-ı ḥavādiş konağıdır
Meyl itmeli degüldür erāzil ṭurağıdır

Dünyāya nisbet ey meh-i nā-miḥrbān baña
Kabrüm ḥuzūr köşesi vaḥdet yatağıdır

Velehū: Kāmetün serv-i ser-efrāza sikem dir ey nigār
Ğocnenün ağızuña öykünmege ne büzügi var

Kıṭ‘a: Çıkarma başuñı bir laḥza ceyb-i cübbe-i ğamdan
Ayak çek dāmen-i faḳre ğani ol cümle ‘ālemden
Senün ey ḥāce derdün arturan dīnār u dirhemdür
Ki artar her marāz zirā ki safrayile balğamdan

Revānī Begle mu‘āmelātı vü mülātefātı çoğdur biri budur ki Duḡānī Beg sipāhīoğlanı iken Mestāne bī-edebāne vaz‘ idüp ağası döger ba‘ dehū ol zemānda ki ‘Abdu‘ş-şamed maṭbaḡemīni ve Revānī Beg maṭbaḡ kātibi olup bir meclisde şarāb üzerinde āb ile memzūc şarāb gibi mābeynlerinde şeker-āb düşer Mestāne Revānī Begi muḡkem letden çeker Revānī Beg oldı olacağ ammā ifşā eyleme diyü ibrām eyler kalkup ‘Abdü‘ş-şamedūn elin öper Birāder işidüp bu iki kıt‘ ayı dir.

Kıt‘ a: Yaramaz oldı ḡayli yārānlar
 Ağası döğdügi Duḡānī Begi
 Ḳorḡarum ḡaḡıyı gele birgün
 Döge ‘Abdü‘ş-şamed Revānī Begi

Kıt‘ a: Başına ḡaḡıyup döğüldüğini
 İ‘tirāz eyleyüp Duḡānī Bege
 Degnek ḡışşasını añmañ ki
 Duḡunur bir ucı Revānī Bege

Bir def‘ a daḡı Revānī Beg maṭbaḡ kātibi iken ta‘ rizān bu beyti didükde

Beyt: Be-Revānī saña neler dirler
 Bal tutan barmağın yalar dirler

Revānī daḡı muḡābelede hicv üslūbında Birādere cevāb dir Birāder daḡı muḡābelede bu kıt‘ ayı dimişdür.

Kıt‘ a: Ğazālī eyce dir Revānī Beg
 Hicvi ammā ol ḡadar diyemez
 Maṭbaḡ iti ṭoyum olıcağ
 İştihāyla ikinci boğ yiyemez

Sulţān Selīm devrinde Edirne'de ' Abdü's-şamed maţbaĥ emīni ve Revānī kātibi iken Birāder-i merĥūm maĥmūm olur ħarbut aradup bulunmaduđından mehmūm olur Revāniye bu kıţ' ayla peyām ve emīne irsāl-i selām idüp buz ister.

Ķıţ' a: Def' ħılmaĥa teb ĥarāretini
 Ćāre olmaz imiş meger yaĥdan
 Mürde-dil tāze cān bulurdı eger
 Olursa dermān emīn-i maţbaĥdan

صد دعاها امين مطبخ را
 كه فرستد بسوی ما يخ را

Revānī daĥı iki ħarpuz ber-güzār idüp ve maţbaĥda buz ħalmaduđın iş' ār idüp bu kıţ' ayla i' tizār ider.

Ķıţ' a: Şol ĥarāret ki şöyle dūr itdi
 Cism-i cānāni istirāhatden
 Ķomadı cānimuzda rāĥat hīĥ
 Biz de maĥrūruz ol ĥarāretten

Birāder-i merĥūm daĥı bāri şovuk şerbetle yüregine şu sepilsün ve burudet-i şerbet ĥarāret-i ĥummā ĥubārım dilden silsün diyü şerbet isteyüp bu kıţ' ayı gönderür.

Ķıţ' a: Ĥarāret aşdı ĥadden anı def' a
 Bize ħar buz gerek ħarpuz gerekmez
 Eger maţbaĥda yaĥ ħalmadı ise
 Şovuk şerbet gerek ħarpuz gerekmez

از گرمیت بمرد حالی
 العید محمد الغزالی

ve Hayālî Beg hakkında bu kıt' a anuñdur.

Kıt' a: Şi' r okıdı Hayālî Beg pek pek
 Didüm anuñ kulağına yap yap
 Bu ğazeller senüñ mi didi kim
 İssı çıkmazsa benümdür hep

Merhûm mutaşarrıf olduğı ayda biñ akçe sultân Mehemmed evkâfi zevâyidinden ta'yîn olunmuş imiş ol vaqt mütevellî-i vaqf Efşâncı imiş ki ser-âmed-i zurefâ ve sürûr-ı 'urefâdur Birâderüñ ay başından birkaç gün öñürdi zarüreti olup bu kıt' a ile vazîfesin ister.

Kıt' a: Āfitâb-ı devletüm ben bendeñe
 Luţf ihsân eyle vir ay akçesin

Ve cümleden Hasan Beg dirler bir za'îm-i gürg-i bârân-dîde vü cihanbîn ü çehâ-keşîde şîr-i merdân ve merd-i meydân-i dilir ü dilâver ve hoş-mezâklukdan ve sühanverlukdan bâ-haber bir kimesne var imiş erbâb-ı hüner aña sırdâş ve aşhâb-ı ma'rifete serdâr imiş Birâder dahı kadîmden aña yâr-ı cânı ve birâder-i rûhânî imiş Rodos seferinde mezkûr Hasan kolu sağ iken kimesneye el virmedügin görürler sağ işini sol idüp kolun bâzusından topla ururlar güyâ şahid-i şehâdete merhabâya kol şunar yâhûd eliyle bâb-ı behiştî açmağa bir el öñürdi gerden-i hürâya kol şalmağa el şalar. Hasan Beg kaşd ider ki naqd-i rûhını maqdem-i nevîd-i da'vet-i İlâhiye nişâr ide ol sebebden dest-efşân-ı semâ' eyler ve kaţ' a eli kesildüğinden alınmayup bir elden 'âlem-i hayâtdan inkıtâ' eyler götürürler çadırına getirürler yerine yatururlar. Hayālî Beg rivâyet eyler ki ben dahı varup ahyânen muşâhabet iderdüm ve çadırı mecma' -ı zurefâ olduğı cihetden anda cem' olan efâzıldan huşûsâ Birâder Efendiden kesb-i ma'rifet iderdüm ol hâlde hâzır bulundum kendi Birâder Efendiyi da'vet eyledi Birâder geldi gördi ki kolu şâh-ı çenâr-ı çemân gibi ve kefi desti penbe-i mercân gibi garğ-ı hûn olup

yatur bāzūsından ilikleri aķar kendi ĥāline zebūn baķar. Birāderi göricek aĥladı Birāder Efendi dem-yārı vü destgīridür ve zemān-ı ĥaķ-güzārı vü nān-perverīdür ben temām oldum baña münāsib-i ĥāl bir tārīĥ di ki kendi ķulaĥumla işideyüm ve kesilmiş elimün cā'izesin ben elümle vireyüm andan öleyüm didi. Birāder çok te'emmül itmedin bu tārīĥi didi.

Tārīĥ: Devrān elini alup anuñ atdı yabāna

yazup Ĥasan Bege şundı Ĥasan Beg aĥlayuraķ oķudı iki biñ aķçe ve bir yeşil şūfa ķablı samūr kürki cā'ize virdi ve vaşıyyet idüp yārānı sicill ķılup hemān-dem t̄ayir-i rūĥı ķol ķanāt şalup şāĥsār-ı şehādete ķondı. Ĥara Bālizāde ki meşhūrdur ve kim olduĥı sebaķ u siyāķ iķtizāsıyle mā-sebaķda mezkūrdur onuñ anası fevt olduĥına bu tārīĥi zibādur.

Tārīĥ: Ĥan aĥlansam ĥasret u derd ile revādur
 Hīç bilmezem ķadın anam n'oldı meded hāy

Sāķī-i ecel şunup aña cām-ı firāķı
 Peymāne-i 'ömri ne 'aceb t̄oldı meded hāy

Ĥayfā ki ecel nārı yaķup ĥırmen-i 'ömrin
 Şol gül gibi ruĥlar kül olup şoldı meded hāy

Nergisleri yumulduĥını görüben anuñ
 Sünbüllerini cāriyeler yoldı meded hāy

Oĥlı işidüp bu ĥaberi didi ki tārīĥ
 Cennet bulası ķadın anam öldi meded hāy

İskender Çelebi-i merhūm vākı'asına didügi târih dahı haqqā bir târihdür ki egerçi nefsi-târihinde çok hâl yokdur ammā kıt'ası ve şadedden hâric mazmūn olmaduđı sihr-i helâldür ve nazîre dinmek muhaldür.

Qıt'a: Mîr İskender i'tibarı görüp
Ey gönül 'ibret al bu hâletden

'Akıbet n'oldı hâşılı gör ki
Bu kadar devlet ü sa'âdetden

Taduben zehr-i qahrı ağızında
Kılmadı hiç eser hâlâvetden

Qondı toz çehre-i emânetine
Şarşar-ı töhmet-i hıyânetden

Oluben necm-i devleti râci'
Ba' dehū vardı kemâl-i qurbetden

Az zemân geçmedin gam gazeli
Çok zemân geçmedin bu hâletden

Ref'ine vârid oldu hükmi-şerîf
Nâ-gehân dergeh-i 'adâletden

Çekdiler süy-ı âsumane hemân
Kaldırup anı âk-i zilletden

Gitdi döne döne semâ' iderek
Dâr-ı ünse diyâr-ı vahşetden

Boynı bâğlı ıul oldu dergâha
Oldı âzâde kayd-ı rikâatden

Ayağı yer başar mı şâdiden
Başı ıurtuldu çün mezelletden

Ağdı mi' râca hoş leîâfet ile
ıurtulup ' âlem-i keşâfetden

Ölusi dirisi anuñ aşıâ
Olmadı ħâli hiç rıf' atden

Âĥiretde dağı ümmîd oldur
Ola bir ' âlî yirde cennetden

Didi ehl-i semâ aña târîĥ
ııldı ' azm-i semuvv leîâfetden

2.17.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Gazâlî¹⁸³

Nâmı Meĥemmeddür. Ĥüsn ü melâĥatde mânend-i ġazâle olduğı nûr-ı ġazâle gibi ĥayyiz-i ĥafâdan ' âlî ve âyât-ı medâ'ih-şafâsı câmi' -i cihânda lisân-ı benî nev' -i insânda zâkir ü tâlî olan ma' den-i ekâbir ü e' âlî şehr-i Burusanuñ şâ' ir-i şîrîn-maĥâlî ehl-i ma' ârifüñ kâkül-i sîm-berân gibi şûride ĥâlî

¹⁸³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 210a-213a

Mıṣrā‘ : Rind ü evbāṣ u lāü‘bālīdür

ṭab‘ı gāyetde gūṣāde ḳayd-ı tekellūf ü taṣallufdan āzāde muṣāḥib-i ümerā ve mu‘āṣir-i ṣu‘arā vü ḳurefā meṣhūr-ı enām ve maḳbūl-ı ḥavāṣṣ u ‘avām idi. Kendü vaṣfında dimiṣdür.

Beyt: Gözi āḥūlaruñ ṣūrīde ḥālī
Hevā ṣūrīdesi mīskīn Ğazālī

Ve beyne‘n-nās Deli Birāder dimekle müṣtehir olduğına binā‘en bu beyti dimiṣdür.

Beyt: Mecnūn ki belā deṣtini geṣt itdi ser-ā-ser
Ğam-ḥāneme geldi didi ḥālūñ ne Birāder

Evā‘il-i ḥāl ve mebādī-i sinn ü sālinde taḥṣīl-i ‘ilm ü kemāle iṣtigāl idüp sülūk-ı tarīḳ-i pür-iclāl itdükdē ṣoñra ol zemānda Ṣehzāde Sultān Ḳorḳuda ki ṣehzādegān-ı Rūm içinde fezā‘il ü ‘ulūm ve terbiye-i aṣḥāb-ı fūnūn u fūhūm ile mevṣūf u mevsūm idi ḥidmetinde dāmen-der-miyān olmaḳ arzūsiyla Mağnisaya varup merḥūm-ı merḳūmuñ maḥbūb u maḳbūli olan Piyāle Begūñ ki sāğar-ı luṭf u iḥsānın çekmedük ve bāde-i in‘ām-ı bī-kerānın içmedük aṣḥāb-ma‘ārif ve erbāb-ı leṭā‘if mücāvīr ü müsāfir ve vārid ü ṣādır ḳalmamıṣ idi ḥidmetine ittīṣāl idüp ṣurāḥī-miṣāl muḳīm-i meclis-i luṭf u nevālī olup giderek meclis-i ṣehzādeye dāḥil ve ṣehenṣāh-ı merḳūm aṣḥāb-ı leṭā‘if ü kemālāta mā‘il olmağın mertebe-i taḳarrüb ü vaḥdete vāṣıl olmuṣ idi. Ḥattā ṣehzāde ol eṣnāda Mıṣra gitdükdē sa‘ādetvār ḥidmet-i ṣehr-yār-ı kāmḳardan ayrılmamıṣ idi ve sāye-miṣāl ol āftāb-ı devlet ü iḳbālden müfāriḳ olmamıṣ idi. Rivāyet olınur ki Sultān Selīm-i māzī taḥt-ı saltānata cülūs ve gerden-keṣān-ı cihān ‘izz ḥuzūrında zemīn-būs itdükdē ṣehbāz-ı bülend-pervāzı ılğarla Sultān Ḳorḳudı ṣikār itmek için Mağnisaya nuḫzet-i hümayūn ve ‘azm-i ḳazā-maḳrūnları olduğda ṣehenṣāh-ı mezbūr sultān-ı zafer-fercāma tazarru‘-

nāme gönderüp birāder-i cān-berāberden tavaḳḳu' u tazarru'um oldur ki bezm-i cihānda baña hemān Piyāle ile Birāder hem-şoḥbet olsun.

Mıṣrā' : Rażıyuz kim yirimüz künc-i mezellet olsun

dimişdi. Āḥir şehenzāh-ı merḳūm tıtılıp ser-ḥayl-i gürūh-ı şehīdān ve a'yan u erkānı erkān-ı vücūd-ı pür-'unvānı gibi mütedā'i vü vīrān olduḳda Ğazālī hevā-yı manşıbdan ferāḡat ve Burusa ḳurbında Geyikli Baba nām ḳaryenüñ zāviyesinde ḥidmet-i meşīḡat ile ḳanā' at idüp bu beyti dimişdür.

Beyt: Ḥayāl-i çeşm-i āḡūlarla her-bār
Geyikli Babaya döndük be-hey yār

Ba' dehū yine hevā-yı cāh-ı çemenzār arzūsını ter ü tāze eyleyüp gūyende-i dil ü cānı naḡme-i sülūk-ı manşıba āḡāze idüp Sivriḡişārda müderris olmuş idi. Müddet-i 'örfiyyesi tamām olmadın der-i devlete gelüp a'yan-ı sa'ādet niçün yiruñde oturmayup tiz geldüñ diyü su'āl itdüklerinde sivri yir olmaḡın oturup ḡuzūr idemedüm diyü cevāb virmişdür. Bu laṡife ile Aḳşehr medresesin tevliyeti ile alup elli aḳçe ile müderris olmuşdur. Ḳadri Efendiden ḳāzī' asker iken Ağros fetvāsın ṡaleb idüp ḳāzī' asker daḡı nev'an şīve idüp pāyeñ degüldür didükde bu ḳıṡ' yı diyüp manşıbı almışdur.

Ḳıṡ' a: Deminde yaḡmasa bārān-ı iḡsān
Leṡāfet sebzezārı tāze olmaz

Cihānda küçük ü büzürg ḳatında
Keremden rāst ḡiç āvāze olmaz

Efendi luṡf it ölçüp dökmeḡi ḳo
Metā' -ı himmete endāze olmaz

Ba‘ dehū yine televvün-i ṭab‘ muḳtezāsınca ārzū-yı menāşıb u merātıbden fāriğ ü tā‘ib olup ‘aṭāyā-yı pādşāhı ve hıżāne-i şehensāhıden ayda biñ aḳçe ‘ulūfe ile ḳanā‘at itmiş idi. Māder-i eyyāmdan şır-i şırın yirine zehr-i ḳahrı çeşide olan ṭıfl-ı dil-ḫazınini nāle vü eninden teskīn için Beşiktaşında tavatṭun idüp anda cāmi‘ ü zāviye ve ḫammām bināsına ḳaşd itdükde şāhib-ḳırān-ı zemān merḫūm Sulṭān Süleymān Ḥanı ve ‘āmmē-i vüzerā vü a‘ yānı ve cümle-i ekābir ü erkān-ı dīvānı bu ḳıṭ‘a ile deryüze itmişdür.

Ḳıṭ‘a: Çünkü mīr-i mücerredān oldum

Baña bir pīr gerek emīrāne

Ola dürr-i yetīm-mānendī

Şadef-i dehr içinde bir dāne

‘Aks-i ruḫsār-ı māh-ruḫlarla

Ola her gūşe bir nigār-ḫāne

Virinīye yol erāzile hergiz

Yasağ ola ziyāde der-bāne

Zıkr olınan bināları itmām idüp ‘ale‘d-devām dil-ber-i sīm-endām ve aşḫāb-ı ‘irfān ve ekābir-i a‘ yānla zevk ü şafāda ber-devām iken ber-feḫvā-yı

Mışrā‘: Ve eyyu na‘imin lā-yukaddiruhu‘d-dehru

kendüden ba‘z-ı ef‘āl-i ḳabīḫa vü vaḳīḫa şādır ve ekābire renciş-ḫatır virür ba‘z-ı umūr zāhir olduğundan ḡayrı mu‘āşir ü muşāḫibi belki maḫzar-ı mevā‘id ü mevāhibi olduğu merḫūm İskender Çelebinüñ āftāb-ı cāh u celāline zevāl ve sa‘ādet ü iḳbāline çeşm-i pür-ḫışm-ı zemāneden zaḫm-ı ‘aynü‘l-kemāl idüp ol zāt-ı ‘ālī-miḳdār Manşürvār şalb u ber-dār olıcaḳ bi‘l-āḫare Birāderüñ murğ-ı ḫatırı āşiyāne-i Rūmdan

remide olup hevā-yı Hicāzda pervāz itmiş idi. Sene şemān ve şelāşīn ve tis‘ami‘ede ‘ulūfesin şurreye tebdīl itdirüp ölince Mekke-i müşerrefede iķāmet itmişdür. Anda dağı bir mescid ve bir bāğçe binā idüp bu tārīh-i zībāyı dimilmişdür.

Tārīh: Be-tevfīk-i İlähī in binā-rā
Binā kerdem der-in bālā-yı Mekke

Be-nām-: Hāzret-i Sultān Süleymān
Zi-dem mānend-i zer ber-seng sikke

Be-güftem behr-i ü tārīh bādā
Teferrücgāh bī-mānend Mekke

Ve ol diyār-ı celilü’l-‘itibārda liķā-yı a‘ dādan ĥalāş ve ‘ālem-i vaĥdetde elem ü miĥnetden menāş bulduğına ve medĥ-i dāstān ve zemm-i düşmenān ile bu kıt‘a vü ķaşıdeyi göndermişdür.

Ķıt‘a: Şanmañuz kim diyār-ı ğurbetde
Kişi mesrūr olup şafā sürmez
Dūr olur gerçi kim eĥibbādan
Hele a‘ dā yüzün dağı görmez

Şi‘r: Şāğ esen misin ey nesīm-i şimāl
Nedür aĥvāl-i rüzgār eyü mi

Şöyle beñzer ki Rūmdan geldün
Nice bi’llāhi ol diyār eyü mi

Bu mektûbı beyne'l-cumhûr meşhûr olmağın bu miqdâr ile ihtisâr olındı. Âhîr bâğçesinde bir gün efâzıl u meşâyih-i 'Arab ve emâşil-i aşhâb-ı fazl-ı edebden ba'z-ı ekâbiri ziyâfet idüp anlar ile mu'âşeret ü muşâhabetde iken mizâcuma nev'an fetret geldi bir pâreistirâhat ideyin diyü yaturken hemân ey yârân-ı şafâ ve hullân-ı vefâ encümen-i dünyâ-yı pür-mihende sizünle şöhetimiz âhîr ve meclis-i zindegânımızde peymâne-i ecel dâ'ir oldı diyicek anlar dağı bu vaz'-ı dehşet-fezâdan hâlim ü hâ'iz kimi telkîn ve kimi zikre mübâşir olup ol ânda murğ-ı rûh-ı pür-fütûhı gülistân-ı cinâna tâ'ir olmuştur. Ehl-i Mekke şağîr ü kebîr ta'zîm ü tevķîr ile Harem-i muhteremde namâzın kılduğdan sonra mescidi önünde olan hatîrasına defn eylediler ve ke'en-zâlik sene ihdâ ve erba'in ve tis'ami'e. Ğazâlinün kabâ-yı dünyâ-yı vücûdı tırâz-ı luţf u melâhat ile muţarraz u mu'allem olmamağın miyân-ı bülegâda pesendide vü müsellemedegüldür. Lâkin hicviyyât u kıt'a vü târihleri maķbûl u mehebb ķubûl-ı ķabûl-ı aşhâb-ı 'uķûldur. Revânî Beg ile çok muhâcât u mu'ârizâtı geçmiştir. Cümleden Dehķhânî Beg sipâhî oğlanı iken mestâne-i bî-edebâne bir vaz' eyledükde ağası mezbûri te'dîb itmiş idi. 'Abdü's-şamed ki emîn-i maţbah-ı sulţânî idi kâtibi olan Revânî Beg ile meclis-i şarâbda aralarına şeker-âb olduğda 'Abdü's-şamed ķalkup Revânî Begi muķkem letden çeker Revânî dağı oldı olıcaķ meclis telķ olmasun diyü 'Abdü's-şamedün elin öper ve bu ķaziyyeye kimse vâķıf olmasun diyü tazarru' ider. Lâkin ber-fehvä-yı

Mışrâ': Kullu sırrin câveze'l-işneyi şâ'a

bu hâli Ğazâlî tıyup dimişdür.

Nazm: İyi olmadı haylıca yârân
Ağası döğdügi Dehķhânî Begi

Ķorķarın ķaktıyı gece bir gün
Döge 'Abdü's-şamed Revânî Begi

Başına çakıben döğildüğünü
İ' tirāz eyleyüp Deḥḥānī Bege

Degnek kışşasını añmañ kim
Tökinur bir ucu Revānī Bege

Ve Revānīnün kātib-i maṭbah olduğına dimişdür.

Beyt: Be Revānī saña neler dirler
Bal tutan bārmağın yalar dirler

Ve Ḥayālī Beg haqqında bu kıt' ayı dimişdür.

Kıt' a: Şi' r oqıdı Ḥayālī Beg pek pek
Didüm anuñ kulağına yep yep
Bu ğazeller senüñ midür didi kim
İssı çıkmaz ise benümdür hep

Veziir Muştafa Paşa Edirne yanında Meric üzerine binā itdügi köpriyi daḥı itmām itmedin bu ribāṭ-ı fenādan diyār-ı 'uqbāya ḥıram idüp bu cısr-i pür-ḥaserden güzār idüp mülket-i na'im-i bāḳiye sefer itdügine bu tāriḥi maḳbül-ı enām olmışdur.

Tāriḥ: Bildi merḥūm Muştafa Paşa
Köpriden fi'l-ḥaḳıḳa bu dünyā

Yapdı bir köpri ḥarc idüp varın
İde tā kim bu ma' nāya inhā

Daḥı köpri tamām olmadın
Aña itdi hücūm seyl-i fenā

Göçdi merhûm didiler târih
Köpriden geçdi Muştafâ Paşa

Ve merhûm İskender Çelebinüñ vefâtına bu târihi bî-naẓır ü mişâldür. Egerçi târihinde çok hâl yokdur lâkin halâldur.

Târih: Mîr İskender i' tibârı görüp
Ey gönül 'ibret al bu hâletden

Hâşılı n'oldı 'âkıbet gör kim
Bu kadar 'izzet ü sa'âdetden

Daduben zehr-i qahrı ağzında
Kalmadı hiç eşer halâvetden

Oluben necm-i t'âli' -i râci'
Bâ' de vardı kemâl-i qurbetden

Qondı toz çehre-i emânetine
Şarşar-ı töhmet-i hıyânetden

Ref' ine vârid oldı emr-i şerîf
Nâ-gehân dergah-i 'adâletden

Çekdiler süy-ı âsmâna hemân
Götürüp anı hâk-ı zilletden

Gitdi döne döne semâ' iderek
Dâr-ı ünse diyâr-ı vahşetden

Ke'enne'n-nāse ḥavleke ḥīne ḵāmū
Vüfūdu nedāke eyyāmu'ş-şal āti

Ke'enneke ḵā'imun fihim ḥaṭīben
Ve kulluhum ḵiyāmum liş-şalāti

Mededte yedeyke naḥvahum iḥtifā'en
Ke meddihā ileyhimu bi'l-hibāti

Velemmā zāḵa baṭnu'l-arḍi 'an en
Yazum 'ulāke min ba'dil-memāti

Aşārūl-cevve ḵabreke ve'stanābū
'Ani'l-ekfāni şevbe's-sāḵiyāti

Li-'azmike fi'n-nüfūsi şebātun tur'ā
Bi-ḥuffāzin ve ḥurrāsın şıḵāti

Ve tuş'al 'indeke'n-nirānu leylen
Kezālike künte eyyāme'l-ḥayāti

Rekibte maṭiyyeten min ḵabli Zeydun
'Alāhā fi's-sinīnil-māziyāti

Ve tikle faẓiletun fihā te'essin
Tübā'idu 'anke ta'yire'l-idāti

Velem ara able ciz' ike atu ciz' an
 Temekkene min 'ināi'l-mekrumāti

Esa'et ilā'n-nevā'ibi feste arat
 Fe'ente atīlu āiri'n-nāibāti

Ve kunte tucīru min arfi'l-leyāli
 Feā' de mualiben leke bi't-terāti

Ve ayyere dehrūke'l-isāne fihi
 İleynā min 'azīmi's-seyye'ai

Ve kunte li-ma'erin sa' den felemmā
 Maeyte teferreū bi'l-mināti

alīlun bāınun leke fi fu'ādi
 Ve taāffefe bi'd-dumu'l-cāriyāti

Velev inni adertu 'alā-iyāmin
 Li-far ike ve'l-uūi'l-vācibāti

Mellul-ara min nazmil-avāfi
 Ve butu bihā ilāfe'n-nāiāti

Ve lākinni u abbiru 'anke nefsi
 Maāfete en u' idde minel-cunāti

Vemâleke tiribetun fe'eçulu tuska
Li-enneke naşbu haflil-hâfi lâti

'Aleyke taḥiyetü'r-raḥmani tüttra
Bireḥamâtin ğavâdin râ'ihâti

Rivâyet olunur ki bu ebyâtı 'Azdü'd-devle istimâ' itdükde n'olaydı maşlûb ben olup bu ebyât u merâsî baña dinilmiş olaydı dimişdür.

2.17.5. Beyânî Tezkiresi'nde Gazâlî¹⁸⁴

Maḥrûsa-i Burusadandur. Nâmı Meḥemmeddür. Kendi vaşfinda dimişdür.

Gözi âhûların şürîde ḥâli
Hevâ şürîdesi miskin Ğazâlî

Beyne'n-nâs Deli Birâder dimekle meşhûr olmağa sebep kendünüñ bu beyti olmuşdur.

Maḥla' : Mecnûn ki belâ deştini geşt itdi ser-â-ser
Ğam-ḥâneme geldi didi ḥâlüñ Birâder

Evâ'il-i ḥâlinde Maġnisadâ Şehzâde Sulṭân Qorqud âsitânesine intisâb idüp şehzâde-i mezbûr Mışra gitdükde anı bile alup gidüp birâderi Sulṭân Selîm Ḥâna Tazarru'-nâme gönderüp bezm-i cihânda buña piyâle ile birâder-i hem-dem ü hem-şoḥbet yeter dimişdür. Şehzâde-i merkûmuñ emri ber-ṭaraf olduqda mezbûr bir müddet Burusa ḳurbında Geyikli Baba zâviyesinde kûşe-nişîn olup bu beyti dimişdür.

¹⁸⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 134

Hayāl-i çeşm-i ahûlarla her bār
Geyikli Babaya döndüñ behey yār

Bir zemān daḡı Sivrihişārda medrese ahıp lākin çok oturmayup sū' al itdüklerinde sivri yer imiş oturup huzūr idemedüm diyü bu laḡife ile Akşehir medresesin elli akçe ile alup ba' dehü Ağras fetvāsına ḡalib olup Ḳadri Efendi pāyeñ degüldür didükde bu kıḡ' ayı dimişdür.

Deminde yağmasa bārān-ı Raḡmet
Leḡāfet sebzezārı tāze olmaz
Efendi luḡf it ölçüp dökmeḡi ḡo
Meḡā' -ı himmete endāze olmaz

Ba' dehü manşıbdan fāriḡ olup kendüye ayda biñ akçe vazīfe itdürüp Beşiktaşında cāmi' ü zāviye vü ḡammām bināsına şūrū' idüp vüzerā vü a' yānı vü erkān-ı dīvānı bu kıḡ' a ile deryūze itmişdür.

Çünki mīr-i mücerredān oldum
Baña bir yir gerek emirāne

Ola dürr-i yetimmānendi
Şadef-i dehr içinde bir dāne

Virmeye yol erāzile herḡiz
Yaşaḡ ola ziyāde derbāne

Ba' dehü ba' zı a' dādan rencīde-ḡaḡır olmaḡla murḡ-ı ḡaḡırı hevā-yı şaḡrā-yı Ḳicāza pervāz idüp vazīfesin şurreye tebdil itdürüp bu kıḡ' ayı ve bu ḡaşıdeyi diyār-ı Rūma göndermiş idi.

Kaşide: Şanmañuz kim diyâr-ı ğurbetde

Kişi mesrūr olup şafâ sürmez

Dur olur gerçi kim ehibbâdan

Hele a' dâ yüzün dahı görmez

Kaşide: Sağ esen misin ey nesim-i şimal

Nedür ahvâl-i rûzgâr iyi mi

Şöyle beñzer ki Rûmdan geldün

Nice bi'llâh ol diyâr iyi mi

Bi'l-âhere ol diyâr-ı celilü'l-i'tibârda 'ömri âhire irüp emânet-i rûhını emîn-i ervâha teslîm eylemişdür. Ğazeliyâtı beyne'l-ahâlî ragbet ü şüyü' bulmamışdur. Lâkin târihleri ve hicvleri hayli i'tibâr bulup meşhûr-ı 'âlem ve maqbûl ü müsellemdür. Muştafa Paşa köprisine târih dimişdür.

Kit'a: Bildi merhûm Muştafa Paşa

Köpridür fi'l-ħaķıķa bu dünyâ

Yapdı bir köpri ħarc idüp mâlın

İde tâ kim bu ma' nâ-yı inhâ

Dahı köpri tamâm olmadan

Aña itdi hücûm seyl-i fenâ

Göçdi merhûm didiler târih

Köpriden geçdi Muştafa Paşa

2.17.5. Künhü'l-Ahbâr'da Gazâlî¹⁸⁵

Burusevîdür. Nâmı Mehemmed ve zâtı 'ilm ü ma'rifetle mü'eyyeddür. Şüh u lâ'übâlî evâ'il-i cevânide bâde-i nâb meclisinüñ meyyâli maḥbûb-dostlaruñ müşkil-küşâ-yı lâzımu'l-iclâli zen-perestlerüñ zemm ü qadḥla heccâv u hezzâli bir zarîf u rind-i şahid-bâz ḥarîf olup herkese birâder şöyle diyu ḥiṭâb itmekle ḥuşûşâ ki

Min nazmihî: Mecnûn ki belâ deştini geşt itdi ser-â-ser
Ġam-ḥâneme geldi didi ḥâlüñ ne birâder

maṭla'ı kendüden şudûr itmekle ol edâ şu'be-i cününâ ilḥâk olınmış. Kendüsine Deli Birâder diyu laḳab ḳonmuş. Ṭarîḳ-i 'ilmde kesb-i kemâl ve baḥs-i ḥâl ü mâzi vü istiḳbâl iderken ol 'aşruñ şehzâdelerinden Sultân Korkud ki şâḥib-fazîlet ü pür-cüd şân-ı şerîfi mes'ûd ve ḥişâl-i ḥamîdesi maḥmûd bir nüyîn-i nevâyîn ü kâmil vücûd imiş. Livâ-yı Mağnisada mîr-livâ iken anuñ âsitânesine varmış. Evvelâ muşâḥiblerinden nedîm hem-ḳadeḥi Piyâle Beg ile âşinâlık itmiş. Ba'dehû anuñ ḥüsn-i terbiyesi ile şehzâde meclisine dâḥil olmuş. Ḥattâ mü'ellefâtı muḳâbelesine me'mûr olup haylî imtiyâz-ı şân bulmuş ve anlaruñ fermânıyla Münâzara-ı Kus ü Kün mefhûmında Elfiyye ve Şelfiyye nâm bir kitâb te'lîf idüp ma'ânî-i ğarîbe bulmuşdur. Ḥaḳ budur ki Besâṭiye ve 'Ubeyd-i Zâkânîye ğâlib yerler idüp a'lâ rübâ'iler ve ḳıṭ'alar nazmına râğıb olmuşdur. Ol cümleden bu ḳıṭ'ası ki bîkr-i mazmûnla meşḥûrdur. Ḳırâ'atı inzâl zevḳine ba'is bir lezzet-i pür-sürûr u ferḥat-nümündür.

Velehû: Gâh olur kim açılır gül gibî ḥandandür
Gâh olur ğonca-dehen dem-beste ḥayrândur

A. ḳaşık gibi ḳışık yirde yapılmış ḥânedür
Aña nisbet kündür oynatmalı meydandur

¹⁸⁵ Âlî, a.g.e., vr. 364b-366b

Velehû: Ey Ğazālî borcum olsun bulcağ bir turfa
Ni‘ met-i vuşlatdan evvel aña burnum bandıram

Menķıldür ki şehzâde-i celilü'l-ķadrün Düriye nâm güyendesi otuz aķça ile vazîfeye kâmkâr ve Kel Ğâsım nâm tanbûr-nevâzı yigirmi beş aķça yevmiyye ile bülend iştihâr Ve Monlâ dağı ol miķdâr ‘ulûfe ile behredâr olduķda ‘arz-ı hâl ile terâķķî ricâ eylemiş. Bedîhe bu maķûle bir kıt‘a söylemiş.

Ķıt‘a: Biri didi bu Ķapuda dirlicigün nedür didüm
Düriyeden beş eksicek Kel Ğâsımuñ berâberi

Döndi didi n‘ olayıdı ırlamacağ bile idün
Tanburacığ çalayidün böyle gezince serseri

Vaķtâ ki nüyîn-i ‘âlî-şâna şunmuş. On aķça terâķķî ile ikisinden dağı imtiyâz bulmuş. Bu dağı mervîdür ki eşnâ-yı bezm-i şarâbda Sulţan Ķorķud Monlânuñ bir vaz‘ına incinmiş. Var başın kes diyu Ķapucı başısına emr itmiş. Deli Birâder ki bu fermânı tıyar ‘ağlı başına gelüp edeb ü uşlı âdeme döner. Ķapucı başını tehdîd ü tahfîf idüp keyfiyyet-i sekr hâlindeki emri ile beni öldürürsün. Feammâ irtesi nâdim olup sen dağı pençe-i siyâsetine giriftâr olursun. Münâsib olan budur ki beni saķlayasun. İrtesi taleb itdükde ihzâr idüp nice ihsânıñ alup haķlayasun didükde şahş-ı mezbûr görür ki deliden uşlı Ķaber. Aña birâderün itdügi naşîhati ne anası ve ne babası ider. Bina‘en‘âlâzâlik Ğazâlîyi saķlayup didügi üzre ‘amel eyler. Yarındası ki taleb olunduķda emriñüzle öldürdüm diyu söyler. Hâlen ki şehzâde Ķışm Ğazabdan pür-âteş-i süzâna döner. Bi-lâ-te‘hîr Ķapucı başısına siyâset emr ider. Herîf görür ki hâl bu yüzdendir. Monlâyı ihzâr ider. Fî nefsi‘l-emr Ķışmı Ķorķusundan saķladuđını izhâr eyler. Hadd-i zâtında nice ihsâna sezâvâr olur. Pençe-i siyâsetden dağı rehâ bulur. Bu dağı meşhûrdur ki bir mübârek bayramda şu‘arâ ve nüdemâya fâĶir Ķil‘atlar

bağışlanmış. Ammā ki Monlāya cefā' en bir eski şūf kaftān virilmiş. Ol dađi bedihe bu beyti söylemiş. Bir a' lā girān-māye cāme hāşıl eylemiş

Min nazmihī: Ele ğarrā firengiler bize bir eski şūf fistān
Revā mıdur gel inşāf eyle andan hey filān fistān

Ve bil-cümle Sulţān orud ki 'āzim-i rāh-ı āhiret oldu. Birāder ol firāqla Geyikli Baba meşihatın ihtiyār idüp ol zāvīyede kūt-ı lā-yemūt ile kanā' at kıldı. Hattā

Min nazmihī: Hayāl-i çeşmüm āhūlarla her bār
Geyiklü Babaya döndüñ behey yār

bedihesini ol münāsebetle söylemiş. Lākin anda dađi şābit-adem olmadı. Yine tarī-i ' ilme sülūk idüp Sivrihişārda müderris olmayınca rāhat bulmadı. Ba' dehū yine der-i devlete gelmiş. Sivrihişār rāhat olup oturaca yer degüldür. Bir düzcesin ya' nī maşşūli özcesin ' ināyet idüñ diyü tazarru' kılmış. Tā ki Aşehirüñ medrese ve meşihatına elli aça ile mutaşarrıf olmuş. Hālā anda dađi tek urmayup Aşehir baht-ı siyāhuma münāsib degüldür diyü temekkünü revā görmemiş. Bu kere Aras fetvāsı ile pāye-i at' nı ricā itmiş. āzı-' asker adri Efendi senüñ yerüñ degüldür didigüçün bu ıı' ayı söylemiş. Dir dimez ol manşıbı dađi taşarruf eylemiş ki ol ıı' ası budur.

Min nazmihī: Deminde yağmasa bārān-ı ihsān
Leāfet sebzearı tāze olmaz

Cihānda küçük ü büzürg atında
Keremden rāst bir avāze olmaz

Efendi lu it ölçüp dökmeği o
Metā' -i himmete endāze olmaz

El-kışşı ba‘de zamānin ol medreseden dağı ferāgat ider. İstanbula gelüp Beřiktāř semtinde iķāmet ider. Yārān-ı ķadīminden Dervīř Āelebi nām ķāđı ve Sirkeci Bağı ol semtde bāğçeler ihyā itmişler idi. Zurefā ve řu‘arāya mecma‘ ü melāz olup yerleşmişler idi. Birāder dağı ol hevāya yeltendi. Lākin elinde avucunda mevcūdı olmamağın erkān-ı devleti cerr itmesi lāzım geldi. Fe lācerem bu ķıt‘ayı nazm idüp erbāb-ı devleti cerr eyledi.

Nazmuhū: Āünkü mīr-i mücerredān oldum

Baňa bir yir gerek emīrāne

Pādiřāh-ı cihān-penāha ne söz

Ol ĥod ister bahāne iřsāne

Vūzerā dađı ađalar begler

Cümle rāzi durur ĥarīfāne

ebyātı ile ‘arz-ı ĥāl itdükde řūfızāde nām çavuş-ı ebu‘l-eřhiyā hem-meřreb-i Āřāf bin Berĥiyā Nizāmü‘l-mülk İbrāhīm Pařa emri ile mübāřir ta‘yīn olundu. Birādere bu bahāne ile vāfir direm ü dīnār ĥāřıl oldu. Ba‘demā kendüye bir mesken-i dil-küşā ve bir bāğçe-i behiřt-āsā ve bir zāviye-i bī-hemtā ve mescid ü ĥammām-ı pūr-řafā yapdurdı. Ve ĥammāmını bir ĥavz-ı ĥayāt-efzā ile engüřt-nümā ĥuřūřa ĥapluca nāmı ile müsemmā ķıldı. Tā ki rindān ü maĥbūbān-ı cihān ol hammāma aķıřdılar. řafā kesb idüp çıkanlar nüzhetgāhına yaķıřdılar. Bu řarīķla ĥuzūr rāĥatda ve Āteři nām külĥanī ve anuñ Memi řāh nām ĥūb-rū ferzend-i nazūk-bedenī bā‘iř-i cem‘iyyet olup birāderüñ ma‘āřı aĥvāli nizām bulup řafā sı nihāyetde iken nā-geĥān monlādan bir ķıt‘a řādır olmuş. İçindeki ebyātdan

Min nazmihī: Ne maĥkūm orada bellü ne ĥākim

Dügündür kim çalan kim oynayan kim

beyti sem‘-i vezīre vuşūl bulmuş. Birāderi sevmiyenler ise murādı sizūñle Çeşte Bālīye ta‘ rizdür diyü iğvā virilmiş. ‘Aqābince Pīrī Paşazāde Mehemmed Beg nām müderrisūñ ifādı daħi ol fitneye zamīme olmuş. Hemān dem yüz nefer ‘acemi oğlanı ħammāmuñ hedmine me‘mūr kılnur. Birāderūñ bunca yıllık zaħmeti bir anuñ içinde hebā olup fenā bulur. Ya‘ nī ki ħammāmı mecma‘-ı ehl-i fişķ fücūr oldu diyu yıkdırulur. Zurefā ise ‘acā‘ib ü ġarā‘ib tārīħler dirler. Monlāyı dibelik rencīde vü remīde eylerler. Kendüsi daħi bu ġüne bir kıt‘a söyler. Bir kaç ġün terānesi ile ġöñlin egler.

Nazm: Āh kim ehl-i Őevķ ħammāmı
Bulmadın müddet ile encāmı

Nā-gehān tıldı ehremenlerle
Deve aħırı oldu yā tāmı

Aslan aġzına kızmalar toķunup
Dermendūñ bozıldı endāmı

ġöreyin çıķa ġözi ufadanuñ
Ki ġörür ġözüm idi her cāmı

Şimdi aġlamak ile fark olmaz
Seħerinden Ġazālīnūñ Őāmı

Ķoyayın ġayri nice ödeyeyin
Bunu yapduķda itdüġüm vāmı

EI-kıŐŐa ‘āķıbet Monlāya terk-i diyār lāzım geldi. Şurre ve cevāli ta‘ yīn olunup Mekke-i Mükerrremeye gitdi. Anda daħi bir ravza ve bir maķām iħyā kıldı. Fuzelā-yı ‘Arabla ħüsn-i mu‘āŐeret ü ũlfet ũzre iken sene iħdā ve erba‘īn ve tis‘amie ħudūdunda

vefât idüp Hicâzdaki mescidi hazîresinde defn olundu. Merhûmuñ eş‘ârı kendü gibi küşâdedür. Kıt‘alara itdüğü diğkati eş‘ârından ziyâdedür. Cidden hüsni edâ ile muqayyed degüldür. Ya‘nî ki rûz-merre kelimâtı kıoyup nezâket semtine sülûka mü‘eyyed degüldür.

Kıt‘a: Çıkarma başunu bir lahza ceyb-i cübbe-i ğamdan
 Ayak çek dâmen-i faķra ğanî ol cümle ‘âlemden
 Senüñ ey hâce derdüñ arturan dînâr dirhemdür
 Ki artar her maraz zîrâ ki şafrayile balğamdan

Ġazel-i Velehû:

Bezm-ı çemenden jâle ile tıoldı lâleler

‘İşret zamânı geldi pür oldı piyâleler

Şabrum dükendi cânım ala leblerüñ meger

Medyûn-ı müflisüñ nesüñ ala havâleler

Göñlümüñ aldı şabr u kararımı gözlerüñ

Bî-çârenüñ meger ki bu kez cânın alalar

Kaşdeylemişdür âh yine kara gözlerüñ

Gönlümüz almağa bir iki gözi elâlar

Şi ‘r u ğazel dimekden uşandı tabî‘atı

Miskîn Ġazâlîyî kıomaz ammâ ğazâleler

Defterdâr İskender Çelebi şalbine didüğü kıt‘ası lâ-nażîrdür.

Velehû: Gitdi döne döne semâ^ç iderek
 Dâr-ı ünse diyâr-ı gurbetden

Ölüsi dirisi anuñ aslâ
 Olmadı hîç hâlî rif atden

beyitleri hüd pesendide-i kebîr ü şağîrdür.

2.18. HALÎLÎ

Halîlî, Sarı Halil adıyla tanınmış. Halîlî, Lâmi`î'nin Pertevî mahlaslı İbrahim adındaki oğluna tutulmuş ve bundan dolayı hastalanarak sarı renkli olduğu söylenmektedir. Halîlî geçimini Allah'ın ihsanıyla, büyük zürafanın lütuflarıyla ve kanaatle geçinirmiş.

Halîlî, vaktinin çoğunu İstanbul ve Bursa'da devrin büyükleri ve divanın ileri gelenlerini ile geçirirdi. Daha sonraları ise vaktinin çoğunu Ahmed Çelebi ile geçirmeye başlayınca haset edenler ittifak ederek Halîlî'ye zevk ve eğlence peşinde diye iftira ederler. Halîlî bu iftira üzerine utanıp sıkılarak hacca gider. Halîlî, hacdan geri dönmeyip ölünceye kadar surre parası ile Kâbe çevresinde Taybe'de yaşar.

2.18.1. Latîfî Tezkiresi'nde Halîlî¹⁸⁶

Burüsevidür. Ka^çbe-i şerîfde-Şerrefehallâhu Te^çâlâ-nice müddetdür ki mücâvir ü müteķâ^çiddür. Eş^çârî ma^çâniden ve elfâz u edâsı çâşnıdan bîrûn degüldür. Bu maṭla^ç-ı tecnîs anuñdur.

Maṭla^ç : Pertev-i mihr-i ruḫuñla ser-te-ser ten nûr olur
 Nâr-ı ^çaşkuñla derûn-ı dil yanar tennûr olur

¹⁸⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 62b

Velehu: Ne deñlü sa‘y iderseñ bir murāda
Ele girmez muqadderden ziyāde

2.18.2. Âşık Çelebi Tezkiresi’nde Halîlî¹⁸⁷

Şarı Hâlîl demekle ma‘rûf Burusalı zerd-fām u za‘îf- endām lâgar-ten ü şîrîn-sühan zemānınıñ zurefāsından yā şu‘arāsından Lāmi‘î merhûm aşhâbından fānî-şîve vü yetimveş şūrîde vü müşevveş rind-i cihānsûz u levend-i ‘ışk-āmûz idi vech-i ma‘âşî bāb-ı Allāha münhaşır idi ve sebep-i inti‘âşî fütûh-ı zurefā-yı ekābir idi. Nice zemān İstanbulda vü Burusada ekābirüñ sühanverleri ve erkān-ı dīvān ehl-i hünerleri ile olurdu şoñra Mışırda sancağ begi olup evvel zemānlarda zurefā-yı erbāb-ı dīvāndan olan Burusalı muhāsebeci Aḥmed Çelebi ki aqrānınıñ güzīdesi ve rûzgāruñ gurg-ı bārāndīdesi ve küllāb-ı dīvānuñ dānişveri vü hüner-verzīdesi olup evi erbāb-ı tecrīdün ḥānkāhı ve bāğçesi İshāğ Çelebi-i merhûm ve sâ‘ir rindān-ı ‘ulemānuñ teferrücgāhı idi. Merhûm Şarı Hâlîl a ekşer-i zemānda anuñla olurdu ittifāğ Aḥmed Çelebinüñ kendiye maḥşûş bir dil-beri ile servkārı vardur diyü ḥussād ittifāğ iderler. Hâlîl-i derdmend dil-beriñe göñül virdi tevsen-i ṭab‘-ı tünd-kāmı peyvend-i edebi kırdı kuruya girdi diyü Aḥmed Çelebiyle nifāğ iderler belki ba‘zılar Hâlîli dil-berle laṭife vü bāzīde belki dest-i dirāzīde belki ḥınk-ı nefsi meydān-ı zevkde nağt-ı ḥınkda terk u tāzīde gördük dirler. Hâlîle haclet ‘arız olup piyāde Hacca niyet eyledi anda varup Ka‘be vü Ṭaybede iḳamet ve cüz’i şurre ile ḳanā‘at eyledi. Ḥayli şalāḥ ḥālî ve sūtūde ḥışālî şāyi‘ oldı ba‘dehü mevti vāḳı‘ oldı.

Ġazel-i ü: ‘Âşıḳa dil-rübā mı eksük olur
Ehl-i derde belā mı eksük olur

¹⁸⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 354a-355a

Ne şorarsan Ḥalīl ağladığum
Yār ile mācerā mı eksük olur

Velehū: Didi miyānuma añma uzatma ağzuma dil
O yoḡ bu yoḡ yā bu göñlümi n'eyle egleyeyüm

Velehū: Görüp ḥaṭṭ-ı ğubārını yolında şöyle ḥāk olduñ
Eger ḡaşı kemānın seyr idersen göresin tozı

Burusa ḥaḡḡında dil-berleri evşāfında bir şehir-engiz-şekl kıṭ'a diyüp andan
ceste ebyātdur.

Ebyāt: Kılca ıışsı idemez kim ki sever mū-tābı
Çulı torbayı yir oñmaduḡ olur aña uyan

Ben ḡatırzādeden ey dil nice el çekmeyeyüm
Eşek ayağı geḡer 'āşıkına ol fettān

Sevme baş ağrısı oḡlan ki reh-i 'ışkıında
Derd-i ser itmeyenüñ başına itmez dermān

Lāmi'ī-i merḡumuñ İbrāhīm nām Pertevī maḡlaş hem-pençe-i āfitāb bir oḡlı var
idi ki ḡalkı küşte-i 'ışḡ itdüğinden ğayrı mezbūr Ḥalīlī tiğ-i ğamzesiyle ḡurban itmekde
mānend-i İsmā'īl ve āteş-i 'ışkıyle yirini nār-ı Ḥalīl itmiş idi. Şems meyḡānesi ki
Burusanuñ māh-rūlarına menzīl ve şu'arā vü erbāb-ı ṭab'ına maḡfeldür birgün meger
şeref-i āfitāb olmuşdı ki Ḥalīlūñ ṭālī' i lem' a-i sa' ādet bulmuş idi pertevi seheri ğün toḡar
gibi toḡrı Şems meyḡānesinüñ der ü dīvārın tāb-ı envārıyla reşk-i burc-ı āfitāb eyler
Ḥalīl ḡazır bulunup pertev-i 'aks-i ruḡıyle neşv ü nemā bulur bu beyti söyleyüp ehl-i
meclis içinde bülbül-i ğüyā olur.

Beyt: Perteve-i mihr-i ruḥuñ bezmimüze virdi ziyâ
 Şems meyḥānesinüñ yine günü ʈoḡdı şehâ

Merḥûm eyü târiḥler daḡı söylerdi. Burusa şehri egerçi behiştân ve içinde kevşer ü selsebil gibi her sū âb-ı revānları sebîl ü revāndı ammâ kârîzleri güzerfâh kâzürâta ve elvâş u ervâşa uğrayup çârsûlarında çirkâbları daḡı câri vü nümâyândı her dil-ber ki mürûr itse ne kadar pâk-dâmân olsa elbette ter-dâmen olurdu ve ara eteginde namâz kılacak şûfiler ‘ubûr itse taḥâret zillerine noḡşân gelürdi. Merḥûm Sulṭân Süleymân İbrâhîm Paşayla Burusaya şikâre varduklarında zülâl-pâk-ı ʈab‘ı tâbnâklarına bu ma‘nâdan keder bürinüp fi‘l-hâl ol şehri ṭâhir ü muṭahhar itmege deryâ-yı iltifâtları feyezân ider ve taḥîr-i şehre mevc-i lücce-i himmetlerini cüşân ider maḡarr-ı çirkâblarını memerr-i seyl-âb idüp karîzlerini muḡkem ü üstüvâr ve seng ü gec ile behem ü hem-vâr itdiler. Letâfetden yollar şöyle oldu ki gice ile igne düşse bulunurdu ve nezâfetden bal dökülse yalanurdu kılâb-ı kûy u kûçe raḡîb-i seg gibi yiyecek murdar bulamayup ḡudurup kendi etin yemege yalmayup yalanurdu Ḥalîlî bu ḡâlî müşâhede idüp bu târiḥi dimişdür ki

Târiḥ: Pâdişâhum âb-ı luṭfuñ Burusayı pâk eyledi

ve İşḡâḡ Çelebinüñ Şâm ḡâḡısı olduḡına dimişdür.

Târiḥ: Vâli-i Şâm eyledi İşḡâḡ Efendi Ḥaḡ sizi

2.18.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Halîfî¹⁸⁸

Miyân-ı ḡaḡîr ü celilde Şarı Ḥalîl dimekle meşhûrdur. Burusadandır. Çehre-i âşık gibi zerd-fâm ve cism-i za‘îfi gibi naḡîf-endâm dil-berân-ı sîmîn-ber hevâsıyla hilâlâsâ lâḡar-beden ve mehveşân-ı müy-miyân-ı ‘ışḡ ile rişte gibi bârik-ten ḡarîb hey‘et

¹⁸⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 162

ve ‘acīb şūret şu‘arānuñ zurefāsından ve erbāb-ı ma‘ārif ü kemālūñ nüdemāsındandır. Vech-i ma‘āş ve sebep-i inti‘āşı bāb-ı kerīm-i Vehhāba münḥaşır ve bī-ḥasebī’z-zāhir cevā’iz ü in‘ām-ı ekābir idi. Gūşe-i inzivāda ihtiyār-ı ‘uzlet ve Beytu’llāh-ı kerimde mücāveret ile ḵanā‘at itmiş idi. Eş‘ārı leṭāfet ü melāḥatden ālī degüldür. Bu beyt anuñdur.

Şi‘r: ‘Āşıkā dil-rübā mı eksük olur
Ehl-i derde belā mı eksük olur

Ben ölürsem belā ile ey dil
Yāre bir mübtelā mı eksük olur

Gülşen-i ḥüsnine o gönçe lebūñ
Bülbül-i ḥoş-nevā mı eksük olur

N’ola yār olmaz ise ol yüzi gül
Baña bir meh-liḵā mı eksük olur

Ne şorarsın Ḥalīl ağladuğum
Yār ile mā-cerā mı eksük olur

Merḥūm Lāmi‘inūñ Pertevī maḥlaş ve İbrāhīm nām bir dil-ber-i sīm-endām oğlu var idi ki felek-i ḥūbı ve melāḥatūñ ḥürşid-i ṭālī‘i ve‘ālem-i ḥüsn ü cemālūñ bedr-i lāmi‘ī bir dil-ber-i sīm-ber idi ki gökde āftāb āyine-i cemāl-i ‘ālem-tābına kendüyi muḵābil tutduğıçün zavāle irüp başı zevālli olmuşdur ve bedr-i münīr-i ḥürşid rüy-ı ‘ālemgīrinden nūr uğurladuğıçün ‘uḵde-i zenebde dest-i ḥusūfuñ zelil ü pā-māli olmuşdur.

Beyt: Olupdur h̄üsn-i bî-miṣl ü nazîri
Melâhat burcınıñ mihr-i münîri

Cevân-ı mezbûr H̄alîl-i zelîli m̄anend-i İsmâ' il k̄urbân-ı ğamze-i ser-tîzi idüp âteṣ-i 'ıṣḳla yirini nâr-ı H̄alîl itmekle maraz-ı maḥabbet-i pür-miḥnet ü âlâmı ile cism-i zerd-fâmını ğâyetde 'alîl itmiş idi. Bir gün Pertevî Şems mey-hânesi dimekle ma' rûf kâşâneye pertev-endâz olup şâ' ir-i mezbûr daḫı ol maḥall ü maḳâmda muḳâbil-i âftâb-ı dîdârı olmağla pür-sûz u güdâz olduğda bedîhe bu beyti dimişdür.

Beyt: Pertev-i mihr-i ruḫuñ yüzümüze virdi ziyâ
Şems mey-hânesinüñ yine günü toğdı şehâ

2.18.4. Beyânî Tezkiresi'nde Halîlî¹⁸⁹

Burusevîdür. Şarı H̄alîl dimekle meṣhûrdur. Naḫâfeti nihâyetde ve za' fî kemâl-i mertebe kuvvetde idi. Kanâ' 'tdan ğayrı sebep-i ma' iṣeti yoğ idi. Lâmi' î ile mu' âşır laṭîf nazma kâdir idi. Bu ğazel anuñdur.

'Âşıka dil-berâ mı eksük olur
Ehl-i derde devâ mı eksük olur

Ben ölürsem belâ ile ey dil
Yâze bir mübtelâ mı eksük olur

Gülşen-i h̄üsnine o ğonçe lebüñ
Bülbül-i hoş-nevâ mı eksük olur

¹⁸⁹ Beyânî, a.g.e., vr. 59b-60a

N'ola yâr olmaz ise ol yüzi gül
Baña bir meh-liqâ mı eksük olur

Ne şorarsın Halîlî ağladığum
Yâr ile mâcerâ mı eksük olur

2.19. HAMDÎ

Hamdî hakkında bilgi bulabildiğimiz tek kaynak Gülşen-i Şu'arâ'dır. Hamdî aslen Acem oğludur. Her kayıttan azadedir. Daha gençliğinde iken dünyanın fani olduğunu anlayıp Mısır'da ikamet eden Şeyh İbrahim'in dergâhına giderek Hazret-i Gülşen'in yerine geçmiş olan Şeyh Seyyid Ali Develi'nin hizmetine girerek ona bağlanmıştır. Hamdî, şeyhinden aldığı son emirle gezip dolaşarak Bağdat'a gelmiş ve burada Gülşen-i Şu'arâ müellifi Ahdî ile görüşmüştür.

2.19.1. Ahdî Tezkiresi'nde Hamdî¹⁹⁰

Ḥadd-ı zâtınd 'Acem-zâde olup kayd-ı 'âlemden âzâde olmağın 'âlem-i cevânide devrân-ı bî-bekâyı fâni bilüp şu gibi cüst ü cüy-ı didâr-ı hûb-rüyân-ı ferhunde-âşâr olup geşt ü güzâr iderek ḥankâh-ı 'âlem ve mesned-gâh-ı dervîşân-ı bî-ğam ve ṭarîk-ı ṭarîkatde peyrev-i râh-ı müstaḳîm a' nî Mısrda muḳîm olan Şeyḫ İbrâhimüñ âsitân-ı ḳuds-âşiyânına revâne olup Ḥazret-i Gülşenîñ câ-nişîni olan güzîde-i Şeyḫ Develi ya' nî Seyyid 'Alî ḥidmetlerine irişüp bi'at itmiş. Âḫirü'l-emr seyr ü sefer iderek diyâr-ı Bağdâda gelüp yârân-ı şafâ ile ve mü'ellif-i tezkire ile muşâhabet idüp keyfiyyet-i ḥâlinden âğâh olundu. Ḥayli dervîş-nihâd ve Fenâfillah mertebesine dest-res bulmuş şâ'ir-i dūr-endîşdür. Kelimât-ı muḫaḳḳikâneyle maḳbûl-i herkes ve nikât-ı 'âşîkânesi vird-i zebân-ı yârân-ı hûb-nefes olmuştur. Bu bir kaç beyt-i âbdâr- Ḥazret-i İmam Ḥüseyne raḍya'llâhü anh varduḳda merşîye diyüp şebt itmiş.

¹⁹⁰ Ahdî, a.g.e., vr. 79

Ebyāt: Şerhâlar çek sîneñe mâtem günü âbdâl iseñ
 Kâne ğark olmak ile sa‘y it muhibb-i âl iseñ

(Diger): Lâle-veş çäk idelüm cismimüzi mâtemdür
 Âşikâr eyleyicek dâĝ-ı dili bir demdür

(Diger): Ehl-i diller n‘ ola ger gezse fenâ şeklinde
 Pâdişâhlar bulunur bunda gedâ şeklinde

(Diger): Ser-fürü eylemezüz şâhenşeh-i devrânun
 Ayaĝı topraĝıyuz dilber-i ‘âlî-şânun

(Diger): Zâ‘fdan mıdur ‘aceb ol derlemiş ruhlarda tâb
 Yoĝsa ya Rabbi bu yüzden mi çıkar gülden gülâb

(Diger): Şabâ luĝ götür yüzden şehâb-ı zülf-i cânânı
 Ne günden oldıĝun göster bize nevrüz-ı sulţânı

Mezkûr tekrâr burc-ı evliyâyâ gelmede bu ğazel-i ‘âşikânı edâ itmişlerdür.

Ġazel: Mürde-i ‘ışık olanun ĝonce-i dil şad-çâkidür
 Görinen nergis çemende dîde-i ĝam-nâkidür

Şuçı yoĝdur dilberün baĝduĝça ammâ âdemi
 Öldüren çeşm-i siyâh u ĝamze-i bî-bâkidür

Lâlenün hep yanduran şimdi fitil-i dâĝını
 Bir mehün Baĝdâdda ruĝsâr-ı âteş-nâkidür

Luţf idüp çöz düğmeni it tûṭî-i gūyā beni
Böyle sîne şâ' irün āyîne-i idrâkidür

Şüphe yokdur ey gül-i pākîze-tıynet Ḥamdiyi
Eyliyen ser-ḥalka-k' uşşâk' ıışk-ı pākîdür

2.20. HARÎMÎ

Güvenilir kişilerden olan Harîmî, Sultan Selim devrinde ölmüştür. Haremeyni ziyaret edip hacı olduğu için Harîmî mahlasını kullanmıştır. Tezkireciler şiirlerinin letafetten ve güzellikten uzak olmadığını, şiir yazabilecek zihni tasarrufunun ve yeteneğinin fena olmadığını ifade ediyor.

2.20.1. Latîfî Tezkiresi'nde Harîmî¹⁹¹

Bu daḥî Bursadan ümenâ t̄ayifesindendir. Ḥaccü'l-Ḥaremeyn ve zāyir-i ravza-i seyyidü's-şâkaleyn olduğu münâsebetle Ḥarîmî taḥalluş itmişdir. Sulṭān Selîm Ḥān devrinde naql itdi. Cevdet-i ṭab'ı ve taşarruf-ı zihni kem degüldür. Keyfiyyet-i ḥāli bu şi'rden ma'lûm olur.

Şi'r: İşüm altün eyledi sâķî gümüş permâneler
Kîmyâdur var ise ḥâk-i der-i meyḥâneler

Tâse gülşendür ruḥuñ ' aķsiyle meclis sâķiyâ
Bülbüle bülbüldür anda gül durur peymâneler

Germ olup öykündügiyçün ' âriz-ı gül-nâruña
Şem' ile muḥkem tūtuşdı dün gice pervâneler

¹⁹¹ Latîfî, a.g.e., vr. 55b-56a

Bu beyt-i mu‘ammā-miṣāl ve müfred-i luğaz-minvāl anuñdur ta‘biye kaçd olunan mermüzâtındandır.

Beyt: Dilerüm ki yaqamı çāk idem irişmez elüm
Meger ol la‘l-i lebi hoşka-i mercāna düşer

2.20.2. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Harîmî¹⁹²

Burusadan umenā tã’ifesindendür. Sulţān Selîm Han devrinde terk-i harîm-i cihān itmiş idi. Bāde-i eş‘ārı keyfiyyet-i leţāfetden ve şāhid-i güftārı nev‘-i hüsni melāhatden hālî vü ‘ārî degüldür. Bu şi‘r anuñdur.

Şi‘r: İçim altun eyledi sākî gümüş peymāneler
Kîmyādur var ise hāk-ı der-i mey-hāneler

Germ olup öykündüğüçün ‘arız-ı gül-nāruña
Şem‘ ile muhkem tutuşadı bu gice pervāneler

2.21. HARÎRÎ

Harîrî, Ahmed Paşa ve Resmî ile aynı dönemde yaşamıştır. Harîrî, ipek satıcısı olduğu için ipekçi anlamına gelen Harîrî mahlasını kullanmıştır. Harîrî’nin şiirinde letafet yoktur. Ancak mana bakımından zengindir. Harîrî, Ahmed Paşa’nın söylediği her şiirine nazire yazmış ve Ahmed Paşa’nın buna karşı çaresiz kaldığı söylenmektedir.

2.21.1. Latîfî Tezkiresi’nde Harîrî¹⁹³

¹⁹² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 86a

¹⁹³ Latîfî, a.g.e., vr. 55b

Bāyî' -i harîr olduğı münâsebetle bu dağı Harîrî tağalluş itmişdür. Ađmed Paşa ve Resmî ile mu'âşır ve nazm-ı kelâma fi'l-cümle kıadır idi. Ađmed Paşadan her ne şî' r ki şâdır olurdu nazîre dirdi. Ađmed Paşa didüği cevâba mużtarr olurdu. Zîrâ bu fende ol kıadar bidâ' atı ve anlarla hem-' inân olmağla istiţâ' atı yoğıdi ve eş'âr-ı selefden tazmîn ü tırâşı çok idi. Bu maţla' anuñdur.

Maţla' : Serv eger kıaddüñ yolında itmese rûhın revân
Başı üzre cem' olup itmezdi bülbüller figân

Neşr: Ve bu beyt-i meşhûrı dağı ba' zılar aña isnâd iderler.

Beyt: Ey murâdum ' aqsine devr eyleyen kec-rev felek
Şimdi göñlüm nâ-murâd olmağ diler nitsek gerek

Neşr: Bu kıţ' a dağı Küre kedi laķabıyla müleķķab bir şağş-ı Mervân-sîret ve şâhib-seblet haķķında anuñ muţâyebatındandır.

Kıţ' a: Küre kedinüñ kıara bıyığı
Ağzında hemân şıçana beñzer
Güyâ bıyığı şol istaķozdur
Kendüsi de istepâna beñzer

Kıţ' a-i dîğer:

Bıyıđuñla iñende fađr idinme
Mutâf âlâtıdur ol kıl işidür
Uzundur burnuñ ucından birâz kes
Ki hortûmun uzatmağ fil işidür

2.21.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Harîrî¹⁹⁴

Burusalıdır. Aḥmed Paşa devrinde peydâ olup Resmî ve aḳrânı ile mu'âşır olan şu'arâdandır. İbrişimkâr olduğu eelden taḥalluşı Ḥarîrîdür. Egerçi miyân-ı şu'arâda oḳınacak ve ipe uracak şi'ri yoḳdur ammâ bu beyti ki nevâdirdendür bir şâ'irüñ şöhret-peziri ve bir dîvânüñ evvelinde cāygîri olsa yeridür.

Beyt: Ey murādum 'aksine devr eyleyen keḳrev felek
Şimdi n'eylersin ki göñlüm nâ-murād olmaḳ diler

2.21.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Harîrî¹⁹⁵

Burusa şâ'irlerinden ve Aḥmed Paşa mu'âşırlarındandır. Bāyi'-i ḥarîr olduğu cihetden maḥlaş-ı mezbûrı ihtiyâr itmişdür. Egerçi kerem-i pîle aḳlâmından cārî olan lu'âb ile ḥarîr-i ma'ânî-i bî-hisâb ibdâ vü izhâr itmişdür. Lâkin nâḳdân-ı ma'ârif ü nessâcân-ı letâ'if yanında bî-ḳadr u i'tibâr olmuşdur. Eş'ârınıñ egerçi letâfetden ḥaṭṭı vâfir degüldür. Lâkin bu beyti mişl-i sâ'ir olmuşdur.

Şi'r: Ey murādum 'aksine devr eyleyen keḳrev felek
Şimdi n'eylersin ki göñlüm nâ-murād olmaḳ diler

Ba'z-ı zurefâ bu mışrâ'ı taḳyîr idüp maḥlaş itmişdür.

Şimdi göñlüm nâ-murād olmaḳ diler n'itsek gerek

2.21.4. Beyânî Tezkiresi'nde Harîrî¹⁹⁶

¹⁹⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 120b

¹⁹⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 84b

¹⁹⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 46b

Bursa şâ'irlerinden Aḥmed Paşa mu'aşırlandıdır. Şi'rinden igen leṭāfet yokdur. Lākin bu beyti meşhūr-ı āfāḳdur.

Ey murādum 'aḳsine devr eyleyen kec-rev felek
Şimdi n'eyleysin ki gönlüm nā-murād olmaḳ diler

2.21.5. Kūnhū'l-Ahbār'da Harîrî¹⁹⁷

Burusevîdür. Aḥmed Paşa merḥūma intisāb-ı da'vā idüp Resmî ile bir an ḥuzurundan ayrılmayan ḳarînlerindendir. İcād-ı kelāma ḳudreti yokdur. Ammā tazmîn şüretinde sırḳası ve tırāşı çoḳdur. Şāhibi çıḳmazsa bu maṭla' anuñdur.

Nazm: Serv ki ḳaddūñ yolında itmese rûḥın revān
Başı üzre cem' olup bülbüller itmezdi figān

Ve bu beyti daḫi i ana isnād iderler.

Beyt: Ey murādum 'aksine devr eyleyen kec-rev felek
Şimdi gönlüm nā-murād olmaḳ diler n'itseñ gerek

2.22. HÂŞİMÎ

Hâşimî, mahlasını mensup olduḡu Hâşimî soyundan almaktadır. Peygamber soyundan olan Hâşimî, önceleri saraç iken, bu sanattan vazgeçmiş, ilme yönelmiştir. Kısa sürede usta bir şair olmuştur.

2.22.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hâşimî¹⁹⁸

¹⁹⁷ Âlî, a.g.e., vr. 149b

Vücūd-ı bî-bahâsı rûy-ı dil-cûy-ı zemâne hâl-i dîn ü bāğ-ı rāğı nümûne-i hâze cennâti ‘Adnin fedhûlûhâ hâlidîne olup sa‘at-i le‘âfetde ‘arşa-i ‘arîzası sipihrâsâ hâk-ı pāk-ı sâha-i tâbnâkî ‘abîr-i zâd-ı miksâ olan mahrûsa-i Burusadandır. Gerden-i hâli kılâde-i siyâdetle hâlî ve kaçır-ı kâdr-ı vâlası esâs-ı felek- ile’l-meveddeti fi’l-kurbâ ile müreffa‘ vü mu‘allâ olan evlâd-ı emcâd-ı Benî Hâşimen taḥşîl-i ma‘ârif ü kemâlâta müdâvim ve şeb ü rûz tekmîl-i nefis-i nâḫkaya mecd ü ‘âzim a‘nâk-ı dil ü cân kılâde-i leṭâ’if-i beyân u ma‘ânî ile pür-viṣâh ve temâ’im-i envâ‘ ve aḫsâm-ı kelâmda mâhir ü râsiḫ bir maḫbûl-ı nâzımdur. Egerçi muḫaddemâ şaa‘atda sirâc idi. Lâkin hâlâ taḥşîl-i kemâlâtda ḫalbi serrâc u vehhâcdur. Medḫ-i âşâr-ı bâ-revâsı ıṭnab u ikşâr-ı kelâma muḫtâc degüldür. Ve fenn-i mu‘ammâda daḫı tamâm nâmdâr olup istinbât u istiḫracında ğâyet iḫtidârı olduğı cây-ı ‘inâd u lecâc degüldür. Bu bir iki ebyât u mu‘ammeyyât ol zât-ı siyâdet-me‘âbuñ kelimâtındandır.

Şi‘r: Geçerken câm-ı mey şundum gelüp nûş itdi ol âfet

Gelince böyle gelse âdemüñ ayağına devlet

Velehû: Cem-i ‘aşr u Süleymân-ı zemân olsuñ bu dünyâde

Ecel câmın şunup devrân virur ‘ömrüñ yine bâde

Velehû: Baña pâ-bûsı yiter sînesin ister iller

Kâmil ayakda ḫalur nâḫız olan şadra geçer

Velehû: Ma‘şûḫ u ‘âşıḫa bir olur sûz-ı ‘ışḫ pāk

Bir od degül mî şem‘ ile pervâneyi yaḫan

Bâ-ism-i Lisânî: Gün yüzüñ seyr eyleyelden zerre san

Cism ü cân mihrüñle oldı lâ-mekân

¹⁹⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b

Bâ-ism-i Hümâm: Dilâ âvâre-i ʿışk olmasa ger
Niçün ser-bâz olup oynar kebûter

Bâ-ism-i ʿÿyânî: Bir gün ola kim ide dehr-i denî
Hem çü ʿanqâ-yı lâ-mekân beni

Bâ-ism-i Şâh: Eski ʿuşşâka o şâh eylese tañ mı rağbet
Câhda evvel olan buldı teraqqî kat kat

Bu târîhi toköz yüz toksan birde Cemâlî vefâtına dimişdür.

Ṭârîh: Nihân oldı Cemâlî yüz tutup şıdķ ile Allâha

Toksan üçde ʿUlvîye dimişdür.

Ṭârîh: Maķâm olsun saña cennetde ʿUlvî

2.22.2. Beyânî Tezkiresi'nde Hâşimî¹⁹⁹

Hâk-i ʿabîrâsâ olan şehr-i Burusadandır. Evlâd-ı emcâd-ı Nebî Hâşimîdendir. Muķaddemâ sarrâc iken ol hırfetden ferâğat ve taḥşîl-i maʿrifete himmet itmekle az müddetde tekmîl-i fazîlet idüp funûn-ı maʿârifde üstâd-ı mâhir-i nâzım şâʿir olmışdır. Bu ebyât ol zat-ı siyâdet-simâtuñdur.

Ebyât-ı ũ: Geçerken cām-ı mey şundum gelüp nüş itdi ol âfet
Geline böyle gelse âdemüñ ayağına devlet

¹⁹⁹ Beyânî, a.g.e., vr. 240

Cem-i ‘aşr u Süleymân-ı zemân olsan bu dünyâda
Ecel câmin şunup devrân virür âhîrine bâde

Ma‘ şük ‘âşîka bir olur süz-ı ‘ışk-ı pāk
Bir od degül mi şem‘ ile pervâneyi yağan

Eşki ‘uşşâka o şâh eylese tañ mı rağbet
Câhda evvel olan buldı terâkkî kat kat

2.23. HEVÂYÎ

İsmi Mustafa’dır. Bursa’da Abdülmü’min Camisinde hatiptilik yapmıştır. Hevâyî nefesine düşkün olduğundan Hevâyî mahlasını kullanmıştır. Marifet ve fazilet sahibi olan Hevâyî, Gülistan ve Bûstan’ı gereği gibi ve güzel bir biçimde şerh etmiş, Sürûrî ve Şem‘î gibi diğer şerh edenleri yermiştir.

2.23.1. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Hevâyî²⁰⁰

Heyâ-yı hûbı liķâ-yı maħbûb gibi ĥayât-efzây kılup ve âb-ı pür-şafâ ve cûybâr-ı muşaffâsı müzeyyel-i kûdürât-ı ğumûm u kûrûb olan şehr-i leţâfet-maşhûb maħmiye-i Burusadandır. Ĥâliyen şehr-i mezbûrda ‘Abdü’l-mü’min câmi’inde ĥaţîb-i edîb ü erîb faţîn ü lebîb fezâ’îl ü ma‘ârifden ĥâ’iz-i naşîb emşâl ü akrânına göre ĥaţîb-i minber-i leţâ’if ü kemâlât dinilse ğarîb ü ‘acîb degüldür. Gülistân u Bûstân gereği gibi şerĥ idüp şerâĥiden Sürûrî ve Şem‘inüñ kelâmını şâhid-i rûz gibi cerĥ idüp Gülistân-ı ma‘ârif ve Bûstân-ı leţâ’ifde envâ‘-ı elvânla müzeyyen ü mûnaķķaş bir çârĥ-ı felek tarĥ binâ eylemişdür.

Mışrâ‘ : Şâd-hezârân âferîn üstâdına

²⁰⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 317

‘Acebdür ki maḥlaşı gibi hevāyī olmayup ṭarīḫ-i sevāyī elden ḫomamışdur. Ve ṭaḥṣīl-i ‘ilm ü kemāle iştiğālden ğayrı ḫāla ḫuvāyī a şarf ḫılmamışdur. Şadrü’ş-şerī‘ aya ḫāşiye taḥrīr eylemişdür. Bu deñlü ma‘ārif ü fezā‘il-i mevfūrı var iken aşḫāb-ı himem ve erbāb-ı keremüñ mazūrı olmayup kesīfū‘l-ḫaṭīb ğarīb ü mehcūr ve mānend-i sehā maḥfi vü mestūr ḫalmışdur. Bu bir iki eş‘ār anuñdur.

Şi‘r: Nice bir lālezārı gözleyelüm
Gülşen-i ḫüsn-i yārı gözleyelüm

Misk ü ‘anberde yoḫ devā ‘ışḫa
Sünbül-i zülf-i yārı gözleyelüm

Dili her dil-rübāya virmeyelüm
Dil-ber-i şivekārı gözleyelüm

Gelse nā-geh miyān-ı bezme raḫīb
Yār ile bir kenārı gözleyelüm

(Diger): Ḥünīn olalı nāḫun ‘ışḫıyla dāğ-ı dil
Zeyn oldı berg-i lāle ile şanki bāğ-ı dil

(Diger): Dāğūñ ile ḫıldı mecrūḫ boynına aşdı destin
Dermān diler Hevāyī her-demde getürüp āl

(Diger): Ḥasret-i āb-ı ‘ineb geçdi Hevāyī cānā
Çāre ne bāde içüp biz de geçenden geçelüm

2.23.2. Beyânî Tezkiresi'nde Hevâyî²⁰¹

Muştafa. Āb u hevāsı cennetāsā olam maḥr olam maḥrūsa-i Burusadandır. ‘Abdu’l-mü’min Cāmi’inde ḥaṭīb-i edīb ve fezā’il ü ma‘ārifden bā-naşībdür. Gülistān ve Būstānı laṭīf şerḥ edüp sâ’ir-i şerāḥini cerḥ itmişdür. Hevā maḥabbet ma‘nāsına olmağla bu maḥlaşı iḥtiyār itmişdür. Bu eş‘ār anuñ güftāridur.

Ġazel: Niçe bir lālezārı gözleyelüm
Gülşen-i ḥüsn-i yārı gözleyelüm

Misk ü ‘anberde yoğ devā ‘ışğa
Sünbül-i zülf-i yārı gözleyelüm

Dili her dil-rübāya virmeyelüm
Dil-ber-i şivekārı gözleyelüm

Gelse nā-geh miyān-ı bezme raḳīb
Yār ile bir kenārı gözleyelüm

Ḥasret-i āb-ı ‘ineb geçdi Hevâyî cāna
Çāre ne bāde içün biz de geçenden gözleyelüm

2.24. HIZRÎ

Hızrî, Bursa Müftülüğü yapmış olan Ahmed Paşa'nın oğludur. Hızır Bey ismiyle tanınmıştır. Hızrî, Sultan Selim zamanında Bursa Kaplıca Medresesinde müderrisken Allah aşkı gönlüne girer ve medreseden feragat edip dünyadan elini ayağını çeker. Şeyh Emir Sultan Hazretlerine bağlanır.

²⁰¹ Beyânî, a.g.e., vr. 244b

Hızrî, Hızır Bey diye tanınmasından dolayı Hızrî mahlasını seçmiştir. Hızır Bey de babası ve dedesi gibi Hızrî mahlasını seçmiştir. Ama dedesinin şiir söylediği ve şair olduğu duyulmamıştır. Hızrî adına söylenen gazellerin çoğu şairimizin fasih şiirlerindedir. Hızrî, vaktini genellikle Hâfız'ın Divan'ını inceleyerek ve Hâfız'ın şiirlerine nazire yaparak geçirmiştir.

2.24.1. Latîfî Tezkiresi'nde Hızrî²⁰²

Zamân-ı sâbıkda Burûsa müftisi olan Aḥmed Paşanuñ oğlıdur. Elsine-i nâsda ism ü resmi Hızır Beg Çelebi demekle meşhûrdur ve meyân-ı şu'arâda cedit ve kendi Hızrî maḥlaşı ile mezkûrdur. Ammâ dedelerinden çendân şi'r şâdir olmamış ve fenn-i şi'r ile ol kadar şöhret bulmamışdur. Ekşeriyya Hızrî adına okınan eş'âr bunlaruñ güftâr-ı feşâhat şi'ârındandır. Sulṭân Selîm Hân-ı vâcibü'l-ğufrân zamânında Kâpluca Medresesine müderris iken Cenâb-ı vehhâbdan ve ol mühim-i şavâbdan âsâr-ı 'aşk ve cezbe-i Ḥaḳ irişüp 'örf ü izâfti ve ḳurî cem'iyet ḳoyup ol meşâyih-i kibârüñ iftiḥârı a'ni Şeyḫ Semsü'd-din el-Buḥârî 'aleyhi'r-raḥmeti'l-bârî ḥâzretleri cezebâtıyla müncezib olup ol ḥâzrete ḥulûs-ı bâl ile irâdet-i şâdıḳa getürdi ve ḥubb-ı mâsivâyı verâyı ardına atup dilden götürdi. Ḥaḳîḳat u mecâzı mutaẓammın u müştemil kelimâtı ve Fârisî ve Türkî müdevven ebyâtı vardur. Şu'arânuñ fâzıllarından ve fenn-i şi'rün kâmillerindedür. Ekşer-i evḳâtda Dîvân-ı Hâfız tetebbu' iderdi ve gâhî nazîre dir idi. Bu maṭla' tetebbu' u tercemesidür.

Hâfız:

حجاب چهره جان میشود غبار تنم
خوشنادمی که از این چهره برده برکنم

Merḳûmuñ tercemesi bu vechledür.

Şi'r: Ger hicâb olur ise ṭal'at-ı cânâna tenüm
Bir avuc ḥâk nedür ki ḳala gözümde benüm

²⁰² Latîfî, a.g.e., vr. 61b-62a

Sen mehûn mihri ile el yur isem ‘âlemden
 Āfitâbem güneş ü tās-ı felekdür legenüm

Nice şabr ideyin ey dost cefâ tîğına kim
 Taş degüldür yüregüm burc dedüldür bedenüm

Dil yanar şem‘ gibi sîne tölü naşş-ı nigâr
 Sanki fânüs-ı hayâl örtüsidür pîrehenüm

Toldı kan ile ciger lāle-şifat Hızrî henüz
 Yüzüme berk ile baqmadı o gonca-dehenüm

Velehû: Anuñ ki ‘izāruñ gibi bir verd-i teri var
 Bülbül gibi her laħza figān itse yeri var

Li mü‘ellifihî:

Anuñ ki bugün gül gibi keffinde zeri var
 Her gonca-lebün ‘âlemin eylerse yeri var

2.24.2. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Hızrî²⁰³

Merħum Müftî Aħmed Paşanuñ oğlıdır. Nāmı Hızr Beg olmağla maħlaş-ı mezbûrı ihtiyār itmişdür. Burusada Kapluca müderrisi iken cenāb-ı ‘izzet-kıbāb melik-i tevvāb u hādī-i dālilān-ı vādī-i şıdķ u şavābdan āşār-ı ‘ışķ-ı Raħmānī ve cezebāt- u galebāt-ı Subhānī zāhir ü bāhir olup meşāyiğ-i kibāruñ iftiħarı maķbül-ı Hızret-i Şeyħ Emīr Buħārī Hızretlerine irādet getürüp ħidmet-i pür-bereketin sermāye-i ‘izzet ü

²⁰³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 101b

sa'adet bilmiş idi. Hızr-mişâl vâşıl-ı mâ'û'l-ḥayât-ı tevḥîd ü 'irfân olmağla nâ'îl-i sa'adet câvidânî ve ḥâ'iz-i devlet-i dü-cihânî olmuş idi. Muḥaqqıqâne kelimâtı ve Fârisî vü Türkî ebyâtı vardır. Bu eş'âr mezbûruñ güftârındandır.

Şi'r: Ger ḥicâb olur ise ṭal'at-ı cânâna tenüm
 Bir avuç ḥâk nedür kim kala gözümde benüm

Nice şabr eyleyüm ey cefâ tîğine kim
 Ṭaş degüldür yüregüm burc degüldür bedenüm

Dil yanar şem' gibi sîne ṭolu naqş-ı nigâr
 Şanki fânûs-ı ḥayâl ortasıdur pîrehenüm

Ṭoldı qanıyla ciger lâle-şîfât döne döne
 Yüzüme bir güle baqmadı o gönçe-dehenüm

2.24.3. Beyânî Tezkiresi'nde Hızrî²⁰⁴

Müfti Aḥmed Paşanuñ ferzendidür Qapluca medresesinden ferâğat ve Şeyḥ Buḥârî Ḥazretlerine irâdet itmişdür. Kelâmı muḥaqqıqâne ve şi'ri 'aşîqânedir. Bu eş'âr anuñdur.

Ger ḥicâb olur ise ṭal'at-ı cânâna tenüm
 Bir avuç ḥâk n'ider kim ola 'aynumda benüm

Dil yenür şem' gibi sîne ṭolu naqş-ı nigâr
 Şanki fânûs-ı ḥayâl örtüsidür pîrehenüm

²⁰⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 240a

Ṭoldı anla ciger-i l le-ıf t d ne d ne
Yüzüme bir g le bamadı o g ne dehenüm

2.25. HİCRİ

Hicr 'nin ismi Kara elebi'dir. Babası Kadı Hüsam'dır. Hicr 'nin babası Sult n Mehemed devrinde vez r-i a`zamlık yapmıştır ve Üsküdar'da imaret sahibi, Anadolu kadılarının reislerindedir.

Hicr   lim, fazıl, hüner sahibi ve k mil biridir. Hicr  herkes tarafından kabul edilen, itimat edilen biridir. Konuştuğu zaman  limane konuşur, çeşitli ilimlerden konuşacak muhatap bulamazsa tarihlerden ve Őiirlerden söylerdi.

Hicr  ilim tahsilini tamamladıktan sonra Kemal Paşaz de'den mülazım olmuştur. Mülazımlıktan sonra adım adım yüksek makamlara nail olup eyalet kadılığına kadar yükselmiştir. Hicr , Şam, Bursa, Edirne ve İstanbul'da kadılık yapmıştır. İstanbul kadısıyken ölmüştür.

2.25.1.  şık Çelebi Tezkiresi'nde Hicr ²⁰⁵

Sev d-ı  ayn-ı a'yan-ı mev li s veyd -yı dil-i ehl-i me' li fez 'il R minu'ň baħr-i siy hi. Fev zıl r yınıu'ň h l-i siy hi a'ni İstanbul k d sı iken m teveff  olan Kara elebi demekle ma'rif  lim   fazıl Ő hib-hüner   k mild r. Babası K d  H s mdur ki Sult n Mehemed devrinde vez r-i a'zam olan  sk darda  im ret Ő hibi Mehemed devrinde Pařanu'ň  teķ sından ve Anaolı k d larınıu'ň r se'asından idi. D niřmendliėi zem nından meřh r u n m y n urret 'l- ayn-ı  ulem -yı a'yan idi. albi h d baħr-i fazl olmaķda arade'ni'z 'n bir dili idi. Ve yaķası sef 'in-i eř' r u esf ru'ň menzil idecek s hili idi. Amm  kem li gibi Ő rideliėi kem le iriřdir p Őur hi gibi her meclisde olan b diye-i b deye enb z ve def gibi her Őoħbet 'n s zendesine dem-s z idi. İki yaķa ıssı

²⁰⁵  şık elebi, a.g.e., vr. 105b-106b

olmayup her zemānda meyḥāneler pīrāmeninde ālūde-dāmen ve bu kadar ‘ilm ü faẓl ile ḥarābāt kūşelerinde mānend-i ḥazrāyü’d-dimen idi. Evrāk-ı kütübi gerv-i bāde olmaḫdan ve üzerine cür‘ a dökülmekden ḥuṭūṭı levḥ-i dil-i dil-berāndan naḫş-ı vefā gibi maḥv olmuş idi. Yazılmışda yuyulmuş yok diyü künc-i meyḥānede kūşegīrlük yirin bulmuş idi. Maḥbūb yolına ser-piç eylemezdi. Başdan destārın perrān iderdi ve bir dil-ber görse şevḫine giribānın çāk idüp geñ yaḫadan seyrān iderdi. Kemāl Paşazāde merḥūmdan mülāzım olup tarīḫ-i tedrīsi ulviyyet üzre mevleviyyete iriştürdi ve mevleviyyeti fetvāya ehliyyete iriştürdi. Şāma vü Burusaya vü Edirneye vü İstanbula ḳāḏı oldı. Āḫir şaḫne-i ḥākīm-i ecel müteḳāzi oldı. ‘İlm ü faẓl ile maḫbūl-ı ‘ālem ve sâ‘ir feẓā‘il ile müselleme idi. Meclis-i şeref-baḫşı ifāza vü ifāde üzre idi. Ḳaṭ‘a ‘ilmī kelimātdan ğayrı nesne söylemezdi ve kendüleri ifāde-i envā‘-ı ‘ulūm idecek maḫṭab bulmasa tevārīḫ ü eş‘ārdan söylerdi. Eger ḥāzırlardan aña daḫı muḫṭab olmaĝa lāyık kimesne olmasa sükūt iderdi. Bu kadar kemālat ile kümeyt-i ḥāmesi misāḫa-i kemiyyet-i sāḫa-i inşāda ve rehṵār-ı ṭab‘ı ve edā-yı imlāda rācil idi ve zemān-ı fikretde çāḫ-ı devātda pā-der-gil idi.

Eş‘ār-ı ū: Gerçi her mehrūya dil virmekde māhirdür gönül

Sen şanemden özgeye baş egse kāfirdür gönül

La‘übālī bir ḳalenderdür mücerred pāk-dil

İki gün bir yirde eglenmez misāfirdür gönül

Tir-i miḫnet başına yaĝsa ırılmaz ḳalbden

Bir dilāver baş u can oynar bahādurdur gönül

Cān virelden la‘lüne yatur dil aĝız virmeyüp

Ḥaste-dil āşüfte-ḫāl āzurde-ḫāṭırdur gönül

Görmeyüp kimse nihānı seyr ider rindānece

‘İm-i ihfada be-gāyet hecri mähirdür gönül

Velehū: Yime hicrān ğamın çünkim ecelden öñdin ölmüş yok

Yeter çek ğuşşasın haţtuñ yazılmışda yuyulmuş yok

Ğam-ı ğamzeñle cān çıķdukda gönüm hañçere düşdi

Dimişlerdür egerçi kim ölen ardınca ölmüş yok

Velehū: Şāĝar-ı devr-i felek ‘ aksine döndür sākıyā

Döne döne Hicriye ol cevri idüpdür kat kat

Velehū: Bir nihāl-i tāzedür güyā serv-i ser-firāz

Şivelerdür berg ü bārı mīvelerdür ‘ izz ü nāz

Naķş-ı hüsnüñ ‘ aķlımuz almış unutup secdemüz

Ķalmışuz mihrāb-ı ebrūsında fevt olmuş namāz

Dirmişsin zülf ü ruhsārına ‘ ömrüm devletüm

Olsun ey dil devletüñ pāyende vü ‘ ömrüñ dirāz

Açma Hicrī zāhide yāruñ dehānı sırrını

‘ Aķıl iseñ degme bu nādāna itme keşaf-i nāz

Velehū: Gelse tīrūñ dilde tutmaz hañçer-i dil-cū yirin

Rāst dirler ey şeker-leb nesne tutmaz şu yirin

Velehū: Göñülde nice şaķlasun ĥayāl-i lâ‘l-i seyrānı
Olur mı şīşe ki göstermiye şāfi mey-i nābı

Velehū: Şeydā göñül dehānuñı vaşf itse güyiyā
Divānedür ki ġā‘ib olandan ĥaber virür

Velehū: Ol āsitāne ĥālūmi kim ‘arz ide benüm
Ser-geşte ķaldı nāme-i şevķum kebūteri

Cānā saña sa‘ādet ile büsbütün cihān
Ṭavķ-ı belā vü ġam baña baķş-i ķalenderī

Yāruñ dehānı sırrını bir bir aradılar
Bulmadılar nişānını ġā‘ib erenleri

Müftī-i ‘aşr Ḥāce Çelebī Efendi ĥazretlerine ķāzī-‘asker iken bu ķıṭ‘ayı
dimişdür. Onlar daĥı muķābelede envā‘ iltifatlar buyurup terbiyeler eylemişdür.

Ķıṭ‘a: Ḥikmetde Bū ‘Ali ola ger şı‘rde Zāhīr
İtmez zūhūr olmayıcaķ kimseye zāhīr
Ey Mışr-ı fażla ‘izz ile sulṭān olan ‘azīz
Ķaldum ayaķda dāmenüñ olmazsa destġīr

Merĥūm kendi Edirne ķāḫīsı olup Ḥāmid Çelebi kendiden müte‘teĥĥir iken
İstanbul ķāḫılıġından Rūmili ķāzī-‘askeri olup yirine Ķara Çelebi-i merĥūm İstanbul
ķāḫīsı olduġı ĥaberi geldükde bedīheten dimişdür.

Beyt: Saġarı devr-i felek‘aksine dönder sāķiyā
Döne döne Hicrīye ol cevri idüpdür ķat ķat

2.25.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hicrî²⁰⁶

Hâk-ı sipâhî 'ayn-ı misk-i ezfer ve bûy-ı dil-cûy-ı reyâhîn-i riyâzî mânend-i nûkhet-i 'ûd ve 'abîr-i gülistân-ı irem ve 'âd-ı reşk-i vücûd-ı şâmiñü'l-'imâdından mütevâri perde-i ihtifâ olup besâtîn-i şehri Sebâ ol şehri cennetâsâyı göricek hacâletden nâ-bûd u nâ-peydâ olan mañrûsa-i Burusadandır. Sevâd-ı dîde-i aşhâb-kemâl ve süveydâ-yı kalb-i erbâb-i efdâl aqsâm-ı 'ulûm-ı menkûla ve eşnâf-ı fûnûn-ı mañbülede pişvâ-yı 'ulemâ-yı zemân ve yegâne-i fuzelâ-yı devrân muñit-i dâ'ire-i fazl u ikân medâr u merkez-i sipihr-i 'irfân hâvî-i esâlîb-i uşûl u fûrûğ muşahhaz-ı hüdûd-ı ma'kûl u meşrû' bañr-ı hañâ'ik ve künûz-i fezâ'il-i mecmû'a-ı mañbû'a-ı hañâ'ik ve celâ'il-i fezâ'il ü kemâlât ile hayret-fezâ olan Mevlânâ-yı merkûm tañşîl ü tekmîl-i fûnûn u 'ulûm itdükde merhûm Kemâl Paşazâdenüñ meclis-i pür-ifadesine hâzır olmağla gonçe-i hâñırı sa'âdet-i mülâzemeti ile handân u nâzır olduñdan soñra medâris-i 'aliyyeden naşîb ü vâyeleri alup medâric-i câhı kadem kadem büleñd-pâye olmuş idi ve sâğar-ı kalb-i pür-kemâli rañîk-i 'izzet ü iqbâli ile mümtelî olmağla merâkî-i kadr-ı ercendi emşâl ü akrânından müte'allî olmuş idi. İki defa Bursa-i mañrûsaya andan Edirne-i mañmiyeye andan Dârü's-salñanü'l-aliyyeye kâdî ve cümle-i enâm-ı sîret-i rañiyye ve ef'âl-i marañiyyesinden şâkir ü râzî olmuş idi. Şehri mezbûrda mutaşarrıf-ı kañâ iken mañkeme-i kañâ vü kâderde istirdâd-ı vedî'at-ı hayâta hükm ü aqzâ olıñup bisât-ı hükümet ü kañâsı keñayyi's-sicilli lil-kütübi nûr-ı dîde oldu ve sâkî-i fenâ elinden câm-ı memâtı hâh u nâ- hâh keşide oldu. Şarâb-ı 'ıñk ile mezâk-ı câmı zehr olup mübtelâ-yı envâ'-ı zecr ü hicr iken

Mıñrâ': Vişâle irdi âyet buldı Hicrî

Cenâb-ı büzürgvârıñuñ bu fenñde dañı iktidârı olup mañbûl-ı enâm ve memdûh-ı cümle-i haşş u 'âm eş'âr-ı dürer-bârı vardır. Bu eş'âr anuñdur.

²⁰⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b-314a

Şi‘ r: Yime hicrān ğamın çünkim ecelden öñdin ölmüş yok
Yeter çek ğuşşa-i ħaţtuñ yazılmış da yuyılmış yok

Velehū: Ruĥuñ gülzārını ‘ ömrüm görince
Yaķasını çeküp çāk itdi ğonçe

Baş egmezsın şanemden ğayrıya dil
Dögerlerse efendi ıap diyince

Ĥaţā kıldum ħaţuñ gelmiş didümse
Miyānuñ gibi boynum kıldan ince

Gel öldür Hicrīyi kırtar belādan
Du‘ ālar eylesün saña ölince

(Diger): Gerçi her meh-rūya dil virmekde māhirdür göñül
Sen şanemden ayrıya baş egse kāfirdür göñül

(Diger): Vireymişsin sen zülf ruĥsārına ‘ ömrüm devletüm
Olsun ey dil devletüñ pāyende vü ‘ ömrüñ dırāz

Açma Hicrī zāhide yārüñ dehānı sırrını
‘ Āķıl iseñ degme bir nā-dāna kıлма keşf-i rāz

Merĥūm şeyĥü‘l-islām Ebu‘ s-su‘ ūd Ĥazretlerine dimişdür.

Ĥikmetde Bū‘ Alī ola ger şi‘ rde Zāĥir
İtmez zūĥūr olmayıcaķ kimse zāĥir

Ey Mısr-ı fazla ʿizz ile Sulṭān olan ʿazīz
 Qaldum ayaqda dāmenüñ olmazsa destgīr

2.25.3. Beyānî Tezkiresi'nde Hicrî²⁰⁷

Maḥrūsa-i Burusadandır. İki defa Burusaya andan soñra Edirneye andan Dārü's-salṭanaya kâdî olan Qara Çelebidür. Babası Qâdî Hüsām demekle maʿrūf u benāmdur. Kemāl Paşazādeden mülāzım olup merātib-i ʿaliyyeye pāye pāye nāʿil ü sāʿim olmışdur. İstanbulda ḥākim iken bisāṭ-ı ḥükümeti كطى الجلل للكتب ṭayy olmışdur. Maqbūl-ı ʿālem ü nazm-ı müsellemi vardır. Bu eşʿār anuñdur.

Ġazel: Ruḥuñ gülzārını ʿömrüm görince
 Yaqasını çeküp çāk itdi gonçe

Baş egmezsın şanemden ğayrıya dil
 Dögerlerse efendi tıb diyince

Ḥaṭā itdüm ḥaṭuñ gelmiş didümse
 Miyānuñ gibi boynum kıldan ince

Gel öldür hicreti kurtar belādan
 Duʿālar eylesün saña ölince

Velehū: Gerçi her meh-rūya dil virmekte māhirdür gönül
 Sen şanemden ğayrıya baş egse kāfirdür gönül

²⁰⁷ Beyānî, a.g.e., vr. 240b

Velehū: Dir imiş sen zülfü ruhsârına ‘ömrüm devletüm
Olsun ey dil devletün pâyında ‘ömrün dırâz

2.25.4. Künhü'l-Ahbâr'da Hicrî²⁰⁸

Mevālî-i ‘izāmından K̄ara Çelebi dimekle meşhūr olan merhūmdur ki tafşîli ebnā-yı cinsi faşlında mersūmdur. Babası K̄ādî Hüsāmüddīn nām kimesne idi ki Sulţān Mehemmed devrinde vezīr-i a‘zām olan ve Üsküdārda ‘imāret yapdıran Mehemmed Paşanuñ ‘utekāsından idi. Kendüsi Kemāl Paşazāde merhūmdan mülāzım oldu. Ba‘dehū kaţ‘-ı merātible darü‘l-mülk-i İstanbula k̄ādî olup imtiyāzı küllî buldı. Hattā Ebu’s-su‘ūd gibi şeyhü’l-islām mevcūd ve k̄azî-‘ askerlerden Bostān Efendi ve Muhaşşî Sinān Efendi gibi e‘ālî ol zümreden ma‘dūd iken mesned-i fetvāya Ebu’s-su‘ūd’dan sonra anlar elhakk idügi müttefikun ‘aleyh idi. Fezā’ilinden fazla eş‘ār-ı laţîfesi vardır. İnşası dahi pesend ü taḥsīne sezāvārdur.

Nazm: Gerçi her meh-rūya dil virmekde mähirdür gönül
Sen şanemden ğayriye baş egse kâfirdür gönül

Velehū: Yime hicrān ğamın ey dil ecelden öñdin olmuş yok
Yeter çek ğuşsa-i ḥaṭṭın yazılmışda bozulmuş yok

Velehū: Ol āsitāna ḥālūmi kim ‘arz ider benüm
Ser-geşte kaldı nāme-i şevkum kebūteri

Cānā saña sa‘ādetle büsbütün cihān

Ṭavḳ-ı belā vü ğam baña baḥş-ı ḳalenderī

²⁰⁸ Âlî, a.g.e., vr. 373a

Yārũn dehānı sırrını bir bir aradılar
Bulmadılar nişanını ğā'ib erenleri

Bundan mā'adā merhūm Ebu's-su'ūd Rūmili kâzî-askeri iken bu kıt'ayı şunup istid'â-yı ināyet itmişdür.

Ƙıt'a: Hı̄kmetde Bū-Ālī ola ger şî'rde Zāhîr
İtmez zuhūr olmayıcağ kimseye zāhîr
Ey mışr-ı faẓla'izz ile sulṭān olan 'azîz
Ƙaldum ayağda dāmenũn olmazsa dest-gîr

2.26. HİLÂLÎ

Hilâlî, Sultan Bayezid devri şairlerindedir. İmam ve hatiplik yaparak hayatını idame ettirmiştir. Hilâlî, şiir alanında icad ve tasarrufa, pek çok marifete güç yetirebilen bir kimsedir. Bir dinanı vardır. Gazel ve kasidelerinden tertip edilen divanı gözden düşmüş, halk arasında meşhur olmamıştır.

2.26.1. Latîfî Tezkiresi'nde Hilâlî²⁰⁹

Burūsevîdür. Sulṭān Bāyezid Ḥān devrinde vâkı'olan şu'arādan ve e'imme ṭāyifesinden ve huṭebā zümresinden fenn-i şî'rde icād u taşarrufa ve ve çok ma'lūmāt u ma'ārife kâdir kimesne idi. Ƙaşâyid ü eş'arla müretteb ü mükemmel Dīvānı ve şî'r-i şîrîn-beyānı vardur. Ammā beyne'l-enām ğāyr-ı meşhūrdur. Ƙarż u 'arż kâfiyesinde şu'arā-yı Rūm bundan münakkaḥ u muşanna'şî'r dimemişdür.

Şî'r: Gün germ olup iñende ḥüsnini itmesün 'arż
Nisbet yüzüñle günde beyne's-semāi ve'l-arż

²⁰⁹ Latîfî, a.g.e., vr.139a-140b

‘ Aşkuñda sîm-i eşke şol deñlü kâdirüm kim
Ka‘be kapuñ tavâfi olmış durur baña farz

Bir kaçtre yaş komadı çeşmümde şevk-i la‘ lüñ
Gerçi ki hûn-ı dilden çok aldı gözlerüm kaçrz

Muţâyebe: Mañşür nâm bir imâm haqqında bu kı haqqında bu kıţ‘a aña isnâd olunur.

Kıţ‘a: Aşmalusun cihânda ey Mañşür
Saña görmem imâmeti ma‘ kûl

İsm-i mef‘ûl adın taķındı çün
Câyiz olmaz imâmeti mef‘ûl

Naql olunur ki mezkûruñ Bostân nâm bir hem-sâyesi ve hem-sâyesinüñ bir zen-i gül-pîrâyesi var idi. Ammâ ol serv-i serv-bülendüñ serv-i sehî mânend Gülşen-i hareminden başı taşra olduğı ecilden mezbûr Bostân taķşîl-i derd idüp ol derdden berk-i hazân-dîde-şifat zerd olmış idi. İttifâķ ol esnâda bir cem‘iyyetde yârân-ı zarîfân ve harîfân-ı harf-gîrân şâ‘ire birle turra oyunun oynarken içlerinden biri ol taķrîb ile bu beyti okur.

Beýt: Beñzüñi ey Bostân faşl-ı hazân mı itdi zerd
Yoħsa başı taşra bir serv-i hürâmânuñ mı var

Lâbûd bu beyt tamâm hasb-i hâle muvâfiķ ve tamâm muţâbîķ düşüp meclisde sebeb-i hande-i ta‘ne-zenân olduķda mezkûr Bostân dahî ol gül-i bed-bûy-ı hâr-perverden el çeküp bir gonca-i mestûre hevâsına düşdi.

Bejt: Hār-perver gül-i ĥod-rūya ŧaķın virme gönül
Bedeni terlük ile berk-i gülistāndan ise

Mıŧra^ç: ŧaķınma ol güli k'anı el ellemiş ola

Bu ebyāt-ı cān-perver Hilālīnūñ eŧ^çārındandır.

ŧi^çr: Gün gibi ŧolınsa çeŧmümden o ŧems-i ĥāveri
Burc-i dīdemde ŧoĝar ol demde eŧküm aĥteri

Būse-i la^çl-i nigārı başuña gördüñ diyü
Bezm içinde ŧaķdı ŧoldurdu ŧürāĥī sāĝarı

Bāĝ-ı ħalbümde nihāl-i tirī üzre ol gülüñ
Aĝzın açmış ĝoncalardur dilde zaĥm-ı ĥaņçeri

2.26.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hilāl²¹⁰

Hilāl-i vücūdı maṭla^ç-ı ŧehr-i Burusadan ṭāli^ç ve merĥūm Sulṭān Bāyezīd Ĥan zemānında ol ufķdan nümāyān u lāmi^ç olmuŧdur. Zemānında hilāl-i maķāli bedr olmuŧ ve ĥālince ol eyyāmda nām u ħadr bulmuŧ Dīvānını tertīb ü tekmīl eylemiş lākin bedr-i vücūdı ufķ-ı ĥadden ĝārib ve āŧār u ebyāt perī gibi gözden ĝā'ib olmuŧdur. Hemānā kelimātı mūrūr-ı dūhūr ile kesīfü'l-ĥazīb kelīl olmaĝın ^çamelden ħılımuŧ ve dest-i eyyām anı ^çummān-ı ^çademe ŧalmıŧdur. Bu eŧ'ār mezbūruñ ĝüftārındandır.

ŧi^çr: Gün germ olup iñende ĥüsnini itmesün ^çarz
Nisbet yüzüñle ĝünde beyne's-semāi ve'l-arz

²¹⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 316b

Işkuñda sîm-i eşke şol deñlü kâdirüm kim
Ka'be-i kapuñ tavâfi olmış durur baña farz

2.26.3. Künhü'l-Ahbâr'da Hilâlî²¹¹

Burusevîdür. Bu maṭla'lar ile ba'z-ı şu'arâ peyrevidür. Ve maḥlaş cihetinden münâsebetle ḥod ḥaylice nazm-ı ma'nevîdür.

Nazm: Gün germ olup igende ḥüsnini itmesün 'arz
Nisbet yüzünle günde beyne's-semâi ve'l-'arz

Bu daḥi Maṣṣūr nâm imâmuñ hicvinde bir kıṭ'asıdır.

Qıṭ'a: Aşacaḥsın cihânda ey Maṣṣūr
Sana görmem imâmeti ma'ḥül
İsm-i mef'ül adın taḥınduñ çün
Câ'iz olmaz imâmet-i mef'ül

2.27. HİLMÎ

Sadece Sehî Bey tezkiresinde hakkında bilgi bulunmaktadır. Ancak var olan bilgi de çok azdır. Hilmî, ilimle uğraşırken şiire yönelmiş, hoş tabiatlı, tasavvufa meyl etmiş, yumuşak huylu zihni açık bir kimsedir.

2.27.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Hilmî²¹²

²¹¹ Âlî, a.g.e., vr. 197a

²¹² Sehî Bey, a.g.e., vr. 98a

Ḥilmi Burusadandır. ‘ilme meşğülken ferāgat idüb şa‘ir olmuş. Ḥoş tab‘, taşavvufa meyl itmiş, ḥilm-i nefis zihni güzel kimesnedür. Ḥayli eş‘āra mālīkdür ve bu maṭla‘ anuñ kendü eş‘ārundandır.

Beýt: Nāfe aldı çin seher zülf-i nigārīñ büyüm
Çin ü Māçine iletdi düzdi miskin büyüm

2.28. HİLMÎ (Bostan, Bakkalzâde)

Hilmî'nin ismi Bostan olup Bakkalzâde olarak meşhur olmuştur. Bahaü'd-dînzâde Abdullah Efendi'nin ifade meclisine müdâvim olup hizmetinde bulunmuştur. Üsküdar'da Mehmed Paşa Medresesinden azledilmiştir. İlim ve hilm ile meşhur ve her tarafı mamurdur. Sohbeti külfetten sade, kibirlenmekten azade, derviş meşrep ve hoş tabiatlı biridir.

2.28.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Hilmî²¹³

Şehr-i cennet-āsā ya‘nī maḥrūsa-i Burusadan. Nāmı Būstāndır. Baḳḳālzâde dimekle meşhürdür. Būstān-ı fāzl u ‘irfānda serv-i āzâde olan Bahā‘ü‘d-dînzâde ‘Abdu’llāh Efendinüñ meclis-i ifâdesine müdâvim olup ḥidmet-i i‘âdesinden mülâzım olmuştur. Ressām-ı aḳlām-ı bedī‘ü‘t-taşvîr şüret-i ḥālīn bu Tezkireye resm ü taḥrîr itdükde Üsküdar'da Mehmed Paşa medresesinden ma‘zül idi. ‘İlm ü ḥilm ile meşhür her ciheti ma‘mūr şöḥbeti tekellüfden sâde ve taşallufdan āzâde dervîş-sîret hoş-serîret kimesnedür. Nāzikâne kelimâti hoş-âyende ebyâtı vardır. Bu eş‘ār mezḳūruñ bu Tezkireye taḥrîr olunmağıçün ihtiyâr itdügi güftârındandır.

Şi‘r: M‘allāhi mālīk olam şamna dilā dildāra
Zeriyle Yūsufi ṭartınca neler çekdi ‘Azîz

²¹³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr.89b

Velehū: Bir belādur mülāzemet Hilmī

Mübtelā olmayın kişi bilmez

Velehū: İgneden iplige kimi sorulur

Bitürür kimisi işin eylemez

(Diger): ‘Allāme-i zemāne olup bir kişi eger

Eylerse kâzî‘ askere yüz yıl mülāzemet

Manşib açılmaz aña çözülmeyicek kese

Hâşıl budur ki kese müşkil mülāzemet

2.29. HÜSREVÎ

Hüsrevî, mülazimîn zümresinden derviş görünüşlü biridir. Yaratılıştan akranları arasında güzeldir. İrfan ehli nezdinde mutala’ası rağbet görüp beğenilirdi. Aslında âşıklığı adet edinmiş ve doğruluk endişesi içinde olan biridir. Hüsrevî’nin şiirinin edep verici, şiir yazabilme kabiliyetinin kuvvetli olduğu belirtilmiştir.

2.29.1. Ahdî Tezkiresi’nde Hüsrevî²¹⁴

Bursa kurbünde bir kaşabadandır. Zümre-i mülaziminden derviş-şifât ve âdemî-hilkat beyne’l-aqrân hüb ve nezd-i ehl-i ‘irfân muṭala‘ası mergübdür. Hadd-ı zâtında ‘âşık-pîşe ve rāst-endîşe kimsedür. Kuvvet-i ṭab‘-ı güher-fezâsı bu eş‘âr-ı dil-küşâsından mübeyyen ü rüşendür.

²¹⁴ Ahdî, a.g.e., vr. 88b

Nazm: Hüsünüñe rûḥ-ı muşavver lebüñe can dirler
La' l-i can-baḥşuñ için çeşme-i ḥayvan dirler

Ehl-i ḥikmet añıcaḫ leblerüñ ey rûḥ-ı revân
Biri 'İsî-i zamân birine Loḫman dirler

Nazm idelden berü evşâfuñı ey ḥüsn-i ḥasen
Cümle vaşşâf-ı cihân Ḥüsreve Ḥassan dirler

(Diger): Bir dem ölürüz varmaz isek kûy-ı nigâre
Bilmem nic' olur ḫâlimüz ey dil vara vara

2.30. İYANÎ

Iyânî, ilim tahsil etmeye devam etmiş ve bunun neticesinde marifet için gerekli mühim bilgileri öğrenerek kemalâtının olgunlaştırmıştır. Tezkirelerde İyânî'nin marifetinin artmakta ve terakki merdivenlerinde yukarı çıkmakta olduğunun ümit edildiği belirtilmiştir.

2.30.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde İyânî²¹⁵

'Ayn-ı ma'în-i vücûdı çemenzâr-ı Burusadan 'ıyân olmuştur. 'İlm ü kemâli şaded-i taḫşilde ve levâzım-ı mehâmm-ı ma'ârif ü kemâlâtı tekmîlindedür. Ümmiddür ki ma'ârifi tezâyüdde ve medâric-i teraḫḫîye teşâ'üdde ola Bu şî'r anuñdur.

Şî'r: Dil mi ḫaldı ey perî âşüfte-ḫâlün olmiya
Yâ ğam-ı zülfüñle her dem pây-mâlün olmiya

²¹⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 207

Gāh la‘ lūñ ‘ arz idersin gāh ruḥsāruñ dile
Dem mi var bir vech ile ‘ uşşāka ālūñ olmiya

Velehū: Sende ḥatem oldı güzellik dir idüm dünyāda
Muşḥaf-ı rüyını ‘ arz eylese Ḥāfızzāde

2.31. KANDÎ

Kandî'nin gençliğinde Acem illerini gezer, Mevlana Cami ve Nevayî'nin huzuruna çıkar. Kandî Bursa'da şekerçilik yaparak geçimini sağlamıştır. Kandî'nin Sultan Bayezid Havlısında şekerçi dükkânı vardır. Kandî, bir gün Hayalî Bey hakkında bir mısra söyler. Bu mısraya sinirlenen Hayalî Bey eteklerine taş doldurup gelir ve Kandî'nin şekerçi dükkânına atarak dükkânı dağıtır.

Kandî'nin haline üzülen İbrahim Paşa, altın ve gümüş vererek yardım eder. Ancak Kandî dükkânını elden çıkarır. Dükkânın yakınlarındaki vakıf odalarından bir ev tutar ve ölünceye kadar orada yaşar. Kandî H. 962 yılında ölür. Ebu Eyyub-ı Ensaride Koca Nişancı'nın yaptırdığı mescidin hariminde şair ve zariflerin olduğu mezarlığa defnedilir.

2.31.1. Latîfî Tezkiresi'nde Kandî²¹⁶

Burüsevidür. Bu devr şu‘arāsındandır. Bu daḥî şeker-rîz ü ḳannād olduğı ecilden Ḳandî taḥalluş itmişdür. Zamānında baḳıyye-i şu‘arā-yı selef ve pîr-i suḥanverān-ı ḥalef idi. Zamān-ı ḥadāşetinde vilāyet-i ‘Acem seyrānın itmiş Mevlānā Cāmīye ve ḥuzūr-ı Nevāyīye irişmişdür. Gerçi ḥuşuş-ı şî‘re bezl-i rûzgār u evḳāt ve şarf-ı naḳd-i ḥayāt idüp cidd-i belîğ ve cehd-i bî-dirîğ ile çok şî‘r ü ḳaşīde dimişdür ammā şî‘ri ḥadd-i ḥalāvetden ve dā‘ire-i reng ü leḫāfetden bîrūn u ba‘īd olmağla ṭibā‘-ı enāma mülāyim gelmeyüp ve emzice-i nās kelimātında zevḳ bulmayup isti‘māl ü

²¹⁶ Latîfî, a.g.e, vr. 108a

istinsāha getirüp i‘tibār u iştiḥāra muḳārin olmadı ve cönglere ve cerīdelere yazılıp beyne‘l-enām şüyū‘ u şöret bulmadı. Ammā ‘inde‘l-inşāf fenn-i tārīḫde üstād-ı rāsīḫ ve maḳbūl ü müselleḡ ḥūb müverriḫdür. Ammā ḥasūd-ı ḥod-bīn ve siyah-ḥāṭır u pür-kīndür.

Mışra: Adı Ḳandī sözi var zehre beñzer

Neşr: Bu maṭla‘ anuñ eş‘ārındandır.

Maṭla‘ : Mihr-i āyīn-i vefādur bī-vefā dil almasun
Eydūñ ol māha gönül ḳalsun velī yol ḳalmasun

Neşr: Bir menār-ı ‘ālī-miḳdār ve bülend-iḳtidār için bu tārīḫi daḫī ḥūb vāḳı‘ olmuşdur.

Tārīḫ: Ol menāruñ göricek ḳadd-i bülendini tamām
Ḳandī anuñ didi tārīḫini ḥayr-ı ‘ālī

Ve bu tārīḫ daḫī Celāl-zāde-i celiyyü‘ş-şān-ı Ḥātem-nişān için Baḡdād seferinde manşib-ı tuḡrāyī tevcīḫ ü tefvīz olup ve ḫizmet-i tevḳī‘ ile ḳadr-i refi‘a irdükde:

Muştafa biñ Celāl Tevḳī‘ī

tārīḫ dimiş ne tārīḫ-i Sāmiri siḫrin itmişdür. Bu tārīḫi daḫī ol erbāb-ı naḫmuñ sūtude-şifātı merḫūm ve maḡfūr Mevlānā Zātī ḫaḳḳında dimişdür. Tārīḫ berāy-ı vefāt-ı Zātī:

Göçüp ‘uḳbāya rıḫlet itdi Zātī
Aña raḫmetler ide Ḥayy u Dāver

Behişt içinde cām-ı selsebîli
O merhūma şuna sākî-i kevşer

2.31.2. Ahdî Tezkiresi'nde Kandî²¹⁷

Burüsevidür. Gāyetde şā'ir-i şirîn-kelām ve mülk-i suhende emîr-i pür-nizām imiş. Hadd-ı zātında üstād-ı kınnād devr-i rûzgār-ı telh-kām ve perverde-i çarh-ı bî-ārām ve nā-murād kimse imiş. Eş'ār-ı şeker-rîzi dil-pezîr ve güftâr-ı tarab-engîzi bî-nazîr ve beyne'n-nas tevârih-i muşanna'ı bî-kıyās ve tarz-ı ğazel ū kaşidesi hûb u merġūbdur diyü meşhûr u mezkûrdur. Lâkin bu maṭla' u beyden ğayrı ol tûṭî-i şekeristân-ı ma'ânîniñ eş'ār-ı hâlâvet-bahşî ve nazm-ı dil-keşin görmedüm budur.

Beyt: Çün dolaşduñ zülfüne ey dil perîşân ol yüri
Kara bahtuñ var imiş ney gibi nālân ol yüri

Pâdişâh-ı 'âlem olursañ raķîbâ ğam degül
Dâmen-i dil-dârı ço var Mışra sulṭân ol yüri

Dağı hüceste-şifâatun Zâtî fevtine bu târih dağı anlaruñdur şebt olundi.

Qıt'a: Göçüp 'uqbâya rihlet itdi Zâtî
Aña rahmetler ide Hayy-i dâver

Behişt içinde cām-ı selsebîli
O merhūma şuna sākî-i Kevşer

Çü gördi Qandî anuñ irtihâlin
Didi târihini göçdi suhen-ver

²¹⁷ Ahdî, a.g.e., vr. 165a

2.31.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Kandî²¹⁸

Merhûm Burusalıdur. Kendiden istimâc itdügüm üzre Burusada cevân-ı nev-ḥîz u ḳannâd-ı şekker-rîz imiş. Şu'arâ-yı 'aşrdan Resmî ile hem-civâr olduğı taḳrîble gâhi şî're verziş ve Şehdî taḳalluş idinüp tab'ın âzmâyiş ider imiş. Bir gün Resmî ile melik-i şu'arâ-yı vaḳt olan Aḫmed Paşaya şekker-rîzluĝe varur merhûm bunuñ gâh ḳannâdluĝda üstâdluĝın begenür gâh ḫüsnine ezilür şî're nev-heves olduĝın bilir maḫlaşuñ Ḳandî olsun dir. Ol zemândan beri Ḳandîlüĝle şöret bulur ammâ şekker-rîzluĝi fevḳu'l-vaşfdur ki çün şekker-rîzluĝe bisâṭ düşerdi ĝayruñ dükkânı ḫâlî ḳalup aĝızlarına siñek üşerdi şekerden maḫbûb şeklin düzse niçe Ḥüsrevler Şîrîn diyü 'âşık-ı Ferhâd olurdu. Şekl-i pâdişâh taşvîr eylese şâhib-mülk-i dâd olup Nüşîn-revân-ı la'l-ı dil-ber aña göre bî-dâd olurdu. Timsâlleri cism-i laṭîf olurdu ki bulutdan nem kapar ve hevâdan ter düşerdi. Maḫbûb-dostluĝı anlara bile sirâyet idüp gördükleri dil-berlere ezilürlerdi ammâ germiyyete døyemeyüp tîz bozulurlardı. Resm-i ḫişârınuñ ḫandeḳın suyla ṭoldursalar bünyâdınıñ istiḫkâmına ḫalel gelmezdi top-ı hevâyî gibi tegrek yağmur gibi yağsa 'aynına almazdı. Sulṫân Bâyezîd Ḥavlısında ḳannâd dükkânı var idi ḳaşr-ı mînâ-yı felek gibi çini vü şırça ḫoḳḳalarla der ü dîvârı dükkânı pür encüm-i tâbdârdı Ḥayâlî Beg-i merḫûma 'ulûfe olup başdan gerdeninden ṭavḳ-ı Ḥayderî ve kollarından ḳılâb-ı Ḳalenderî gitdüĝinde

Mışra': Ey Ḥayâlî ḫalḳa geçmez oldu âh

diyü târîḫ didükde Ḥayâlî işidüp birgün mestâne dâmenin taş ṭoldurup gelüp Ḳandîyi taşa ṭıtdı Ḳandî topâ ṭutulmuş maymûna dönüp ḳaçdı Ḥayâlî kendinüñ bu beytin oḳıyarak

Beyt: 'Âşık-ı dîvâne oldur 'ışḳ bâzârında kim
Bu ṭoḳuz mînâyı şır bir seng-i istiĝnâ ile

²¹⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 301b-303b

hoşkaları vü şîşeleri ‘ırz-ı mest ve kalb-i ‘âşık gibi pâre pâre olup ferş-i dükkânı rîze-i mînûyla çarh-ı mînâya döndü. Qandî-i merhûm Hâtem-i zemân mürüvvet-i hâtem-i engüşt-i vezâret İbrâhîm Paşaya hâlin ağladı gözi yaşından bedel sîm ü zerle pür itdi ki tıfl-ı küdek-sâle gibi bî-ihtiyâr avundu ammâ dükkân u destgâhı tağıtdı yine ol haremde vakf odalarından bir ev de tutup ölince anda bir nişîmen tutdı. Merhûmuñ şî‘ rde mebla‘-ı kudreti ve şî‘ rlerinüñ efvâh-ı şifâhda şöhreti meşhûrdur ve zemânımızda mümeyyiz-i şu‘ arâ olan Zâtî Keşfi ile Qandî hakkında böyle tahkîk iderdi ki ikisi bile necesden bir kalıba kesilmiş kerpiçdür haqîkat gözlesek biri yok ve biri hîçdür gâyet güzîde eş‘ârı bunlardır.

Ġazel: Bölük bölük yürüyen şîvekârı gördüñ mi
 Taraf taraf çekilen âh u zârı gördüñ mi

 Taşup taşup dökülür ‘aynumuñ bînarından
 Çağıl çağıl akan ol çeşmesârı gördüñ mi

 Tutup tutup tutulur mı dönüp dönüp çıkan âh
 Gürül gürül tutuşan dilde nârı gördüñ mi

 Çeküp çeküp götürür bende çok ‘uşşâkı
 Girih girih tolaşan zülf-i yâri gördüñ mi

 Parıl parıl tutuşur nâr-ı hecr ile Qandî
 Yalap yalap yanan ol şem‘ vâri gördüñ mi

Eş‘âr-ı ü: Qanda qandum ey şanem cüllâb-ı la‘ lûñ qandine
 Kim baña Qandî diyü bühtân idersin her zemân

Ammā tārīhinde tevārīh-i eyyāmdan ve meşāhir-i enāmdan olup bu tārīhde fennūn ferīdi idi ol ehl-i taḥkīk sā'irler ehl-i taḫlīdi idi. Hemān 'aybı budur ki tārīhi pāresi manḫurluḫ Tahte'l-ḳal'a ḫelvāsına ve çārsū bāzārda siñek üşmiş yüzine kimesne baḫmaz 'imāret çorbasına döndermişdi ḫattā Ḳara Bālīzādeden mervīdür ki ḫalā meremmāta muḫtācdur ammā meremmet itmege ḫavf iderüz ki Ḳandī tārīh getürüp cā'ize meremmāt ḫarcından ziyāde ola dir imiş. Merḫūmuñ ḡāyet iftiḫār itdügi tārīh Celālzāde Nişāncı Begūn nişāncı olduğına didügi tārīhdür ki bu mışra' dur.

Mışra' : Muştafā bin Celāl tevḫī'ı

Nişānī Beg bunı naḫş-ı mühr idinmişdür. Müftī Sa' dī Efendi-i merḫūm vefātına bu tārīhi ḫūbdur.

Mışra' : Beḳāya göçdi Sa' dü' d-dīn-i şānī

Merḫūm pīrlüğinde ve dirilüğünde Çeşmeli Aḫmed nām ḫuloḡlı yeñiçeri dilberine mübtelā olup ol seng-dil ü bī-raḫm Ḳandī-i derdmendi muḫkem letden çekdükde tārīh dimişdür.

Mışra' : Başdı Ḳandīnūn yolını Çeşmeli Aḫmed meded

Ba' dehū mezkūr Çeşmeli Aḫmed ṭonanmaya gidüp yine deryādan geldükde tārīh dimişdür.

Mışra' : Geldi deryādan cefā ḫılıcı Aḫmed Şāh āh

İstanbulda Yahudi ḫapusunda Arslancıbaşı tekyesi ḫarşusunda binā olınan çeşmeye 'Ārifi-i merḫūm

Mışra' : قدبد اعینا تسمى سلسبیل

diyü tarîh diyüp yazılup çeşme mihrâbında kazıldıkdâ Qandî hesâbın üç eksük getürüp dimişdür ki

Mışra‘ : ‘ Ārifî ‘ ārif olduñ üçi yidüñ

Bağdād fethi haberi geldükde İstanbul tonandıkdâ dimişdür.

Mışra‘ : Serîr-i pâdişâh oldı müzeyyen

Tekrâr pâdişâ gelüp tonandıkdâ dimişdür.

Mışra‘ : Tonandı serîri pâdişâhuñ

Merhûm mücerred pâkdı erken geldi erken gitdi ol odalarda bitdi anda yitdi . Kesb-i hevâ vü def‘-i ‘ ufûnet-germâ için bir tahta-püş yaptı Zâtî çâr-ı tāk halâ diyü tarîh didi. Qandî dükkânı öninden geçerken eline şunıvirdi haķîr hâzır idüm hemân aldığı bir oldı yine Zâtiden kalem isteyüp

Mışra‘ : Gidi poħın yüzine lâyıķ yidi

diyü tarîh diyüp Zâtînüñ eline virüp gidivirdi. Merhûm Qandî Çeşmeli Aħmedi severdi Yaħyâ Beg Şâh Aħmedi severdi Şâh Aħmed Qandî ile muşâħabet ider Yaħyâ Begle itmez Çeşmeli Yaħyâ Begle muşâħabet ider Qandî ile itmezdi. Haķîr ikisi ile bile muşâħabet iderdüm. Sene şülüş ve erba‘în ve tis‘ami‘e bayrâmı idi ki Atmeydânı ‘ıydgâhında Yaħyâ Begle Qandî vü haķîr seyr iderken Çeşmeli ile Şâh Aħmed bir yirde turur gördük bu iki ‘ aşık biz ‘ Āşıka ibrâm itdiler ki varup ikisi ile birer def‘a ‘ıyd merħabasın idem tekrâr birer merħabâ daħı idüp bu merħabâ ‘ aşıklarıñuzuñdur diyem. Haķîr daħı ikidâm idüp ikisiyle bile iķişer merħabâ idüp bireri benümdür ve bireri Yaħyâ Begle Qandînüñ emânetidür didüm. Her biri gülüp nâz u ‘ işve vü şive vü kirişmeye bozdılar gelüp haber virdüm ‘ale’l-fevr

Mışra‘ : Emānet merħabāmuz n’oldı cānā

tārīh diyüp kıt‘asın nazm idüp gösterdi. Hāķır Kurd nām bir dil-bere rebūde idüm beni terk idüp gitdükte

Mışra‘ : Kurd-ı āh ‘Āŝık alup çoçdı āh

diyü tārīh didi tezevvüc itdigümde

Tārīh: Tezevvüc bād ey ‘Āŝık mü‘ebbed

diyü tārīh didi. Edirne de Silivri kādīsı olup İstanbula vardıgumda

Mışra‘ : Geldi ‘Āŝık ol Silivri hākümi

dimişdür ve merħüm İbrāhīm Paŝa Mıŝrdan geldükde Halīl-i sāye-i sübhān geldi diyü tārīh dimişdür. Ve bi’l-cümle tārīhde kem-yābdur ve eyü tārīhleri bī- ħesābdur sene işnā ve erba‘īn ve tis‘ami‘ede ki İbrāhīm Paŝa-yı merħüm katl olunmuşdur bunuñ daħı sālir ŝu‘arā ile cā‘izeleri kesilüp mu‘ayyen-i ma‘lūmı ve muķarnen-i mersūmı yoğ idi tevārīh cā‘izesinden ve ekābir düğünlerinde ŝeker-rizlükden der-āmedi çoğ idi. Evāķir-ı ‘ömrinde gökde zāğ u ğurāba ciger ve yirde ğürūh-ı kılāba nān-ı ħuŝk u terden feyz-resānluķ semtine sālīk olup eline gireni anlara ŝarf iderdi. Gitdügi yirlerde tıyūr-ı Süleymān gibi ŝehperlerinden sāye-güster ve ardınca cumhūr-ı kilāb-ı sevād-ı ‘asker olurdu. Hıķmet Allāhuñ bu sebeb oldu gibi ki Rüstem Paŝa ŝāniyen yine vezīr olduķda maħz-ı ilħām-ı İlāhī ile Kāndīye yevmī on aķçe vazīfe idüp āķir vaķtinde ol pirūñ du‘a-yı ħayrın aldı ve bu girdar-ı ħayr anlardan yādigār kaldı. Sene işnā ve sittīn ve tis‘ami‘e evāķirinde fevt olup Niŝāncı Celālzāde Ebi Eyyüb semtinde iħyā itdügi cāmi‘-i ŝerīf ħarīminde ki Niŝāncı Begūñ cümle-i āŝār-ı ħayrındandır ki ŝu‘arā vü zurefāya medfen eylemişdür anda medfūndur.

2.31.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Kandî²¹⁹

Burusalıdır. Kıannād u şekker-rîz olmağla mağlaş-ı mezbûrı kendüye bâ' iş-i temyîz itmişdür. Niçe zemân ma'şara-i fikr ü dehanında sükker-i belâgat u beyânı mükerrer ve fânîd-i feşâhat-güsteri kıâlib-i nazm-ı eş'âra efrâğ iden büleğâ-yı feşâhat-güsterdendir. Târîhleri eş'ârından pür-iştihâr olup ekşer-i kitâbe-i tevârîh-i rûzgârdur. Cümleden merhûm Kıoca Nişâncıya nişâncı olduğda didüğü bu târîhdür ki hem beyt-i mührî olmuşdur.

Mısrâ': Muştafâ bin Celâl tevķî'i

Ve merhûm Sa'dî Efendinün intikâl ü irtihâline bu târîhi dimişdür.

Mısrâ': Bekâya göçdi Sa'dü'd-dîn-i Şânî

Merhûm 'Āşık Çelebi Kıurd nâm bir dil-ber-i sîm-endâma 'âşık olup ol mâh-ı enver menzil-be-menzil hareket u sefer idüp ol 'âşık-ı zârı pençe-i gürg-i hicrâna giriftâr itdükte Kıandî bu târîhi dimişdür.

Mısrâ': Kıurd âh-ı 'âşık alup gitdi âh

Bu eş'âr mezbûruñ güftârındandır.

Şi'r: Kıanda kıandum dil-berâ cüllâb-ı la'lün kıandına
Kim baña Kıandî diyü bühtân idersin her zemân

Velhû: Bölük bölük yürüyen şivekârı gördün mi
Taraf taraf çekilen âh u zârı gördün mi

²¹⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 232b-233a

Ṭaşup taşup dökülür çeşmümün bınarından
Çağıl çağıl ol çeşme-sârı gördün mi

Çeküp çeküp götürür bend-i cevre ‘ uşşâkı
Girih girih tolaşan zülf-i yârı gördün mi

(Diger): Çün tolaşduñ zülfine yârün perîşân ol yüri
Kara bahtuñ var imiş ney gibi nâlân ol yüri

Velehû: Pādşâh-ı ‘ âlem olursañ raķībâ ğam degül
Dâmen-i dildârı ko var Mışra sultân ol yüri

Sene işneyn ve sittin ve tis‘ami’e evâhirinde bu dâr-ı cihân başına teng olup irtihâl-i dârü’l-beķāya âheng itmişdür. Ebî Eyyüb-ı Enşârîde Koca Nişâncı binâ eylediği mescidün hârîminde ki şu‘arâ vü zurefaya medfendür. Medfün olmışdur. Vefâtına Sıhri

Mışrâ: Āh hayfâ Kandı rıhlet eyledi

diyü târih dimişdür.

2.31.5. Beyânî Tezkiresin’de Kandı²²⁰

Burusalıdır. Kandı-fürüş olmağla bu mağlaşa ihtiyâr itmişdür. Güftârı şîrin eş‘ârı sükkerîndür. Târîh-ğüylıkda ferîd-i dehr ve vahîd-i ‘aşr olmışdur. Koca Nişâncıya didüğü mışrâ‘-ı târih beyt-i mühri olmışdur. Budur.

Târîh: Muştafa ibn-i Celâl-i tevki‘i

²²⁰ Beyânî, a.g.e., vr. 160

Merhûm Sa' dî Efendinüñ fevtine,

Tārîh: Beķaya göçdi Sa' dü' d-dîn-i Sānî

dimişdür. Bu eş'âr anuñ güftârıdur.

Çanda çandum dil-berā cüllāb-ı la' lüñ çandına
Kim baña Çandî diyü bühtān idersin her zemān

Bölük bölük yürüyen şivekârı gördüñ mi
Taraf taraf çekilen āh u zârı gördüñ mi

Çeküp çeküp götürür bend-i hûra 'uşşâkı
Girih girih tolaşan zülf-i yârı gördüñ mi

(Diger): Çün tolaşduñ zülfine yârüñ perişān ol yüri
Çara bahtuñ var imiş ney gibi nālān ol yüri

Pādişāh-ı 'ālem olursañ raķībā ğam degul
Dāmen-i dil-dārı ço var Mışra sulţān ol yüri

2.31.6. Kühü'l-Ahbâr'da Kandî²²¹

Burusalıdur. Tārîh söyleyüp nazm idenlerüñ ekmelidür. Monlā 'Āşık kendüden naql ider ki 'unfuvān-ı cevānide maħlaşını Şehdî koyup Resmî maħlaş bir şā' irle hemcivār olmuş. Çannād-ı rüzgār ve leb-i la' li gibi şeker-rîz-i bülend-iştihār olmağın bir def'a aşruñ melikü'ş-şu' arāsı Aħmed Paşa huzûrına vuşul bulmuş. Paşa-yı mezbûr gāh la' l-i şîrinine ezilmiş gāh şeker-rîzliğini pesend idüp 'uğdesi çözülmüş. Şā' irlige heves

²²¹ Ālî, a.g.e., vr. 386

tuyup Şehd ī maḥlaş idügi tatlu cânına koyup berāy-ı muşāḥabet ol dil-ber-i şīrīn-lebe
 Qandī maḥlaşını münāsib gömiş. Ya‘nī ki şehd ü nebāt miyānındaki kıymet ü lezzet
 tebāyinini beyān idüp maḥlaşını tebdīl itdürmiş. El-ḥaḫ bir ḫannād-ı üstād idi. Her
 ḫānde ki şeker-rīzlige bisāt döşerdi. Sā‘ir şeker-fürüşlaruñ dükkānına sinekler üşerdi.
 Ba‘de zamānın ki İstanbula geldi. Sultān Bāyezīd Cāmi‘i ḫaremde bir dükkān açup
 gūn-ā-gūn şeker işleri ile bir nice āb-gīne tonatdı. Ve ol eşnāda merḫūm Ḥayālī Vezīr-i
 a‘zam İbrāhīm Paşanuñ iltifātı bāğında terbiyet-yāfte-i tāze nihāli olup ‘ulūfe ta‘yīni ile
 bölük ḫalkına ilḫāḫ olundu. Gerdenündeki tavḫ-ı zerrīn alındı. Qandī ‘ale‘l-fevr.

Mışra‘ : Geçmez oldu Ḥayāliyā ḫulḫuñ

tārīḫini didi. Sā‘ir şu‘arā ḫasedlerinden bu mışra‘ şöhret virdi. Vaḫtā ki Ḥayālīye
 mün‘aḫis oldu. Bir iki şīşe mey nūş idüp dāmenini taşla doldurdı.

Nazm ‘Aşık-ı dīvāne oldur ‘ışḫ bāzārında kim
 Bu toḫuz mīnāyı şır bir seng-i istiḡnā ile

nev-güftesini okıyarak Qandīnūñ dükkānını taşa tutdı. Cümle şīşelerini kırıp zīb
 ü zīnetini taḡıtdı. Kendüsi ḫaçarak biñ belāyla ḫurtuldu. Egerçi ki irtesi dīvāna vardı.
 ‘İzz-i ḫuzūr-ı vezīre yandı yaḫıldı. Lākin Ḥayālīye çün ü çerā dinilmedi. Nihāyet
 Qandīye bir ḫaç aḫça baḫşış virildi. Ba‘de zālīk Qandī bir daḫi dükkāna raḡbet it-
 medi. Ancak ol ḫaremdeki odalardan birini dükkān yerine maḫall-ı kār u kesb itdi. Kendinūñ
 maḫbūli ya‘nī ki meblaḡ-ı ḫudreti şarf olınan şī‘r-i nā-medḫūli budur. Zu‘munca
 ‘adīmü‘l-bedīl bir dizi lū‘lū‘dür.

Nazm Bölük bölük yürüyen şīve-kārı gördüñ mi
 Taraf taruf çekilen āḫ u zārı gördüñ mi

Ṭaşup taşup dökülür ‘aynımuñ bınarından

Çağıl çağıl akan ol çeşmesarı gördüñ mi

Çeküp çeküp götüren cavk cavk ‘uşşâkı

Girih girih tolaşan zülf-i yâri göndüñ mi

El-kışşa şeb ü rüz târih fikrine maşrûf idi. Ekâbirden degül erâzil ü eşâgirden biri bir ev yapsa yâ bir iki dükkân açsa ve yâhüd bir cem‘ iyyetçik itse irtesi seherden Qandî hâzır olırdı. Bir târih şunup câ‘izesine teraqqub ‘arza kııurdu. Ol ‘aşruñ zurefâsından Qara Bâlîzâde ki küttâb-ı dîvândan bir çapusu küşâde âdem idi. Bir gün ba‘z-ı şu‘arâya şikâyetlenmiş. Şunda bir hâlâmızuñ termîmi lâzım olmuştur. Feammâ Qandîñ târihi havfindan el uramazuz dimiş. Zîrâ ki cihet-i termîme giden aqçadan câ‘izeyi ziyâde ricâ itmesi muqarrerdür. Ve‘l-hâşıl kendinüñ târih-i güzîdesi ve sâ‘ir sözlerinden vücûhla pesend î desi

Mısra‘ : Muştafa bin Celâl tevki‘ı

târihidür ki hıdmet-i tuğrâ buyurıldıqda dimüştür. Hattâ mir-i müşârunileyh bu mısra‘ı mührine kazdurmışdur. Ve Müftî Sa‘dî Efendi vefâtına

Beqâya göçdi Sa‘deddîn-i şânî

târihi daği anuñdar. Evâ‘il-i hâlinde merhûm Qandî Qırk Çeşmeli Aḥmed nâm cevânı ve şâ‘ir Yahyâ Beg Şâh Aḥmed nâm dil-sitâni severler imiş. Hâlâ ki iltifât yüzün görmeyüp ahyânen vuşlat yerine lett ni‘metini yirler imiş. Bu tarîkla sene ḥamse ve erba‘în ve tis‘amie ḥudûdunda ta‘ayyüş ü telezzüz iderler imiş. Hattâ bir def‘a bayram olmuş. İki daği cânânı dest-bûsına fırsat bulmamış. Görürler ki bu merâma dest-res bulunmaz. Ya‘nî ki yeden-be-yed bu sa‘âdete bir tedbîr mümkün olmaz. ‘Aqıbet Monlâ ‘Aşıka yalvarırlar. Sen bizüm cevânlarımızla âşinâsun nâmuñ ‘Aşık olduğı ḥayşiyetle

bu hıdmete elyağ e sezāvārsuñ. Bārī bizüm tarafımızdan vekāetle bayramlaş diyu gönderürler. Monlā ‘Āşık dañi varmış. Her biri ile ikişer kere bayramlaşmış. Tekrāra bā‘iş nedür dinildükde biri kendimüñ tekrarları ‘āşıklarıñuzuñdur cevābını virmiş. ‘Āşıkūñ bu hıdmet-güzārlığına gülmişler. Ol iki cevān haylice ħandān olmuşlar. Ġarābet bundadur ki ol varup gelince Ķandī yine bir tārīñ söylemiş. Ya‘ ni ki

Mışra‘ : Emānet merħabāmuz n’oldı cānā

tārīñini ħisāba muvāfiğ bulup nazm eylemiş. ‘Āşık dañi vāfir lāf u güzāf cā‘izesin virmiş. Ve bi‘l-cümle merħüm İbrāhīm Paşa ħatlı olınmış. Şu‘arā-yı muvazzafinüñ sālyāneleri kesilmiş. Merħüm Ķandī ħaylice teng-dest olmuş. Ĥattā vezā‘if ü ħarc lāzımelerine şarf-ı mağdūr itdüğü tıyūr u kilāb-ı maħşūr kısmına yetişdüremez olmuş. Ķuşlar ise andan ġidā almağa mu‘tād olmağın başına üşerler imiş. Ol fağiri Süleymān-i ‘aşr i‘tikād idüp farğ-i bī-ferrine sāye döşerler imiş. Kilāb ħod ġürūh ġürūh yanınca gezerler imiş. Evvelki mīnval üzre laħm ü ciğer bezl ide şanurlar imiş. Merħüm Rüstem Paşa ki sadr-ı a‘zam oldı ben ortası açuğ yazuyı sevmezim diyu şu‘arādan teneffüri ta‘ayyün buldı. Ĥālā ki Ķandīñ segperverliğini işitdi. Yevmī on ağça vazīfe ta‘yīn itdi.

Nazm: Dem-ā-dem bıkı-i mağmun besleyenden oldı rū-ğerdān
Bu it besler diyu Ķandīye kıldı luğf-ı bī-pāyān

Āñir sene işnā ve sittinde vefāt eyledi. Celālzāde merħüm Ebā Eyyüb semtindeki mescidi ħağiresinde defn itdürdi. Ĥattā Ķandīden şu‘arāñ mevtāsına ol mağall-i lağifi meşrūt kıldı. Menğöldür ki Ķandī vefātından soñra ba‘z-ı kilāb ħağğ-ı ni‘meti işbāt idüp merħadinde mücāvır olmuşlar. Acabā medfen-i Ķandī ħande ki diyenleri ħarşılayup öñlerine düşüp yol göstermişler. Rağmetullāhi te‘ālā ‘aleyh.

2.32. KÂTİBÎ

Kâtibî Sultan Mehmed ile Sultan Bayezit devri şairidir. Sultan Mehmed döneminden Yavuz Sultan Selim devrine kadar devlet hizmetinde bulunmuştur. Kâtibî İstanbul'da vefat etmiştir.

Kâtibî, kâtiplikte maharetli, hattı güzel ve her türlü hattı yazabilmektedir. Bundan dolayı kâtibî mahlasını seçmiştir. Kâtibî, Molla Aşkî'nin öğrencisidir. Kâtibî musikide son derece maharetli ve hem kendisinin hem de başkalarının şiirlerinin besteleyip söylemektedir.

2.32.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Kâtibî²²²

Kâtibî rahmetü'llâhi 'aleyh Monlâ 'Işkî şâkirdidür. Kendüsi laţif kitâbet ider kâtib idi. Kâtibî maħlaş dimege daħî sebep oldur ve 'ilm-i müsikide haylü en kâmil kendünüñ ve ğayruñ eş'ârın naķş u taşnîf bağlayup irülerdi. Çok ķaşâide ve ğazaliyyâta mâlik hüş tab' küşâde dil kimesne idi. Sultân Muhammed şabserâhu Ğazretlerinüñ zemânından Sultân Selim zemânına gelince âsitâne-i devletde hizmet eyleyüp 'ulüfeye mutaşârrıfdı. Fevtî İstanbulda oldu ve cümle eş'ârından işbu bir iki beyt anuñdur ki zıkr olunur.

Şi'r: Şol turre-i miskîn ki ruħ-ı yâre şayandı

Yanarsa nola 'ud gibi çün nâre şayandı

Bimâr idi dil zülfüñ ucundan ser-i zülfüñ

Destine 'aşâ sunalı bir pâre şayandı

2.32.2. Latîfî Tezkiresi'nde Kâtibî²²³

²²² Sehî Bey, a.g.e., vr. 78a

Burūsevīdür. Sābıku'z-zıkr olan 'Aşkınüñ şākirdlerinden Sulţān Meḥmed ve Sulţān Sulţān Bāyezīd Ḥān mādiḥlerinden ve Metn-i medāyihüñ şāriḥlerindendir. Fenn-i kitābetde māhir ve ḥuṭūṭ-ı muḥtelifeye kâdir olduğı münāsebetle Kātibī taḥalluş itmişdür. Qalem-i 'anber-raqamı ziynet-ger-i şaḥāyif-i leṭāfet leṭāyif-i etbāk idi. Ammā eş'arı kabūl-i ehl-i zevkden dūr ve dāyire-i iltifātdan ba' id ü mehcūrdur. Ğazeliyyātına ḥad ve kaşāyidine 'aded yokdur. Lākin sözler pür-süz u şerār-efken ve elfāz u edāsı çendān müstaḥsen vāki' olmamışdur. Bu bā' isden eş'arı i'tibār u iştihāra qarīn bulmamışdur. Ekşer tetebbu'a māyil ve terceme kāmil imiş. Ammā bu maṭla'ı bed degüldür.

Maṭla' : Yine ey cām-ı muşaffā seni gördük silme
Meclisüñ revnaķısuñ dünyede art eksilme

Neşr: Bu kıṭ'a-i pend-āmiz daḥi a' yān-ı zamānda her pīs ü ḥaşıse recā ve ümīd ile ibtizāl gösterüp hırş u tama' ile 'ırzın pāymāl itmek ḥuşuşında ḥüb vāki' olmuşdur.

Nazm: Nefsini ibtizāle vaķf eyler
Eyleye her ki nān-ı vaķfa heves

Qapu qapu gezüp kılar ṭāpū
Secdegāhı olur anuñ nice kes

Hürriken bendeden olur bed-ter
' Abd idinürler anı niçe ḥas

Şir-i ğarrān ise olur rübāh
Olur ' anķāyise ḥaķir meges

²²³ Latīfi, a.g.e., vr. 108b

Sana ‘izzet gerekse kâni‘ ol
Ki haķâretle bakmaya her has

Şaḫş-ı muḫtâc serbülend olmaz
İḫtiyâc aña haķâret bes

2.32.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Kâtibi²²⁴

Leṭâfet-i hevâ ve nezâfet-i fezâsı aḳlâm-ı müşgîn-erḳâmla kitâbet olunmaḳ emr-i muhâl idügi zâhir ü bedîdâr olup kâtib-i ḳudret-i iḳlîm-i luṭf u melâḫati şehr-i mezbûra serbest-i tîmâr iden şehr-i cennetâsâ maḫrûsa-i Burusadandır. Fâtih-i Ḳoştanṫiniyye olan Sulṫân Meḫmed oĝh Sulṫân Bâyezîd Ḥan zemânında bu ‘âlem-i fenâ vü ‘ademe ḳadem başan şâ‘irlere dendir. Kitâbet şan‘atında mâhir ve ḳalem-mişâl her güne ḫaṭṫuñ neşhine ḳâdir olmaĝın maḫlaş-ı mezbûrı aşîr olmuş idi. Ḳaşâ‘id ü eş‘arı kütüb esfâr-ı evâ‘il gibi nâ-bûd u nâ-peydâ olmuş iken bu maṭla‘-ı ĝarrâsı ḫasb-i ḫâl-i erbâb-ı şafâ ve nuḳl-i mecâlis-i zurefâ olup sâĝar-ı şahbâ gibi elden ve dilden düşmez ve bir kes olmaz ki bezm-i ünsde bülbüleyi ele alduḳda bülbül gibi anuñla gûyâ olmaz.

Yine ey câm-ı muşaffâ seni gördük silme
Meclisüñ revnaḳısın dünyede art eksilme

‘Aşîḳ Çelebi maṭla‘-ı mezbûrı Şâmîye nisbet eylemişdür. Va‘llâhu Te‘âla a‘lem.

2.32.4. Beyânî Tezkiresi’nde Kâtibi²²⁵

²²⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 233b

²²⁵ Beyânî, a.g.e., vr. 162a

Maḥrūsa-i Burusadandır. Qudemā-yı şu‘arādandır. Şan‘at-ı kitābetde üstad-ı māhir her gūne ḥaṭṭa ḳādirdür. Zemānında şî‘rle iştihār bulup lâkin bu zemānda eş‘ārından āsar ḳalmayup ancak bu maṭla‘ bezmārā vü şafā-efzā olmuştur.

Maṭla‘ : Yine ey cām muşaffā seni gördük silme
Meclisüñ revnaḳısın dünyede art eksilme

2.32.5. Kūnhü’l-Ahbār’da Kâtibi²²⁶

Bu daḥi Burusevîdür. Ḥüsn-i ḥaṭṭa ḳādir ve fūnūn-ı kitābetde māhir ol münāsebetle vech-i maḥlaşı zāhirdür. Ammā pür-gūy olup bî-şümār ḳaşā‘id u ḡazeliyâtı mütebādir şā‘ir nāmına idügi Tezkire-i Laṭîfî de mersūm u bâḥirdür. Bu maṭla‘ -ı meşhūr anuñdur.

Beyt: Yine ey cām-ı muşaffā seni gördük silme
Meclisüñ revnaḳısuñ dünyede art eksilme

2.33. KERÎMÎ

Devrin âlimlerinden olan Kerîmî müderrislik yapmıştır. Kerîmî, nazik, tatlı sözlü ve hoş biridir. Kerîmî, yaşadığı devrin başlarında ölmüştür. Kerîmî, şîir kaidelerini ve söz üslubunu iyi incelemiş, sözü pişkin ve kelimeleri nüktelidir. Dinlenebilir gazelleri, renkli ve nazik şîirleri vardır.

2.33.1. Sehî Bey Tezkiresi’nde Kerîmî²²⁷

Mevlānā Kerîmî raḥmetü’llāhi ‘aleyh ehl-i ‘ilimendür. Müderris olmuş kimesnedür. Hoş-ṭab‘ pür-idrāk ve elfāzı nāzük ü pāk ḳā‘ide-i eş‘ār-ı ḥüb ve üslüb-ı

²²⁶ Âlî, a.g.e., vr. 194b

²²⁷ Sehî Bey, a.g.e., vr. 72b

güftarı merğüb tetebu‘ itmiş sözi sūhte ve kelimāti pür-nükte aḥvāli eş‘ārından ma‘lūmdur ve bu ebyāt anuñ eş‘ārındandır ki zıkr olunur.

Şi‘r: Ol yāre n’ola ben ḳulına cevri se‘ādet
 Dildāruñ olur ben ḳulına cevri sa‘ādet

Yārın bulısam saña dimiṣdi baña ol yār
 Yārın didügi ğālib anuñ ola ḳıyāmet

2.33.2. Latîfî Tezkiresi’nde Kerîmî²²⁸

Burüsevidür. ‘Ulemā fırḳasından ve şulehā zümresindendir. Nāzük-ṭab‘ u zarîf sebük-rūḫ u laṭîf ve şîrîn-kelām u şāḫib-veḳār ve ḫoş-iltiyām kimesne idi. Bu devrūñ evāyilinden fevt oldı. Ekābir naḳş-ı ādem iken ekābir ḳısmına istiğnā ve teraffî ve fuḳarāya tenezzül ü telāṭṭufı var idi. Dervîş-reviş ve şāḫib-meskenet ve fānî-şüret ve ‘ālî-himmet idi. Eş‘ār-ı fenā-şî‘ārı daḫî derdmendāne şüretde ekābir iken sîretde faḳîrane idi. Bu maṭla‘ anuñ eş‘ārındandır.

Maṭla‘ : Vefā meyini içem şanmağıl bu ‘ālemde
 İñende mest ü ğurūr olma ‘ibret al Cemden

Velehu: Ol yāra n’ola ‘āşığına cevri ise ‘ādet
 Ma‘ şūḳuñ olur ‘āşığına cevri sa‘ādet

Neşr: Ḳuzāt-ı tuğātından biri ki ḳadîmden yāri ve köhne ğam-küsārı idi. Zılm ü irtişā tarîḳı ile nice mazlūm u nā-murād ve nā-şāduñ gözi yaşın ve cigeri ḳanın ve bağıri başın ber-vech-i seccāl ü ḫuccec aḫz ü celb idüp ṭumṭuraḳlı ve ṭāḳ u revāḳlu ve eyvān u keyvāndan ber-ter ‘ālî niṭāḳlar ve mükellef ḫāneler ve şāḫāne şeh-nişînler cennet-serā

²²⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 109b

sarāylar ve cennetü'l-me'vâ mişâli cāylar binā ve bünyād iderdi. Ammā Һarc itdügi her bir aқça için hezārān yetīm ü bīve āh u enīn ü feryād iderdi. Ber-vech-i mev'ızet bir mektüb-ı naşihat-üslüb irsāl itdükde bu ebyātı anda sebt ü ketb idüp göndermiş ve bu nuşh u pend ile anı Һarīk-ı mezālīm ü meҺāyifden döndürmişdi.

Nazm: Gel itme ol sarāy için sürürü
 Ki vīrān ide devrānuñ mūrūrü

Һarāb olur binā-yı āb u gil hep
Қo āb u gil bināsın cān u dil yap

Niçün miҺmān-serā oldı bu Һāne
Oturmaz bunda kimse cāvidāne

Anuñçün cān beden dārında gelmez
Eger biñ yaşasan bir demce gelmez

Revā mı āҺiret dārın yıқasın
Ya Һod dünyāyiçün dīnden çıқasın

Çü ten menzil қılır taҺt-ı türābı
Nidersin mesken-i 'ālī-cenābı

Қo dünyā Һānesin āҺir evin gör
Ki gūristāndadur ol Һane-i gūr

Қақан kim қabr ola bī-cām u revzen
Ne virür bunda Һāқ u қaşr-ı rūşen

Alursın gözi yaşın her yetimūñ
Düzersın dünyede dār-ı na‘imūñ

Bu daḥī anuñdur.

Eşk-i çeşmüm bive-i hūn-ı dil-i her nā-murād
Çaşr- eyvān-sāzı vü nāmei tehī bāğ-ı murād

Li ġayrihī:

پرده داری میکند بر قصر قیصر عنکبوت
بوم نوبت می زند بر قلعه افراسیاب

Li Ḥamdī Efendi:

Eger ki zūlm ile yāğ idesün cem‘
O yāğ ile yanasun nitekim şem‘

Eger cem‘ idesün cevır ile mālı
Üşe başuña zenbūr u bālı

Eger ġaşb idesün ‘ırz u ‘aḳārı
Çızıl yaluñlar ola lāle-zārı

Beyt:

چو بد کردی مشوایین زافات
که واجب شد طبیعت را مکافات

Āḥır-i āḥırinde bu kıt‘ ayı yazup mektūbı maḥtūm kıldı.

Kıt'a: Ebleh ol kimsedür ki 'âlemde
 Taşa toprağa harc ide mâlı
 Be bu dâr-ı ğurûra neñ şıgmaz
 Neñe yetmez bu kûbbe-i 'âlî

Tâyife-i cebâbire re'âyâdan sebîl-i hayf ve tarîk-ı ğaşb ile aḫz itdükleri mâlı muḫakkıkînden biri bu nükteyi ne ğarrâ teşbîh ve ne zîba temsîl itmişdür ki zen-i zâniye kesb-i zinâdan ḫayr itmek emr-i 'acîb ve emvâl-i ḫabîseyi ḫasenâta şarf idüp dahî andan ecr ü şevâb ummaḫ emr-i ğarîb ü 'acîbdür.

Meşnevi: Şuña benzer ḫarâmdan ḫayr itmek
 Tıutup şer râh-ı ḫayra gitmek

 Ki bir ḫaḫbe zinâdan kesb idüp mâl
 Anı şarf ide ḫayra bu ola ḫal

 O ğüne kesb ile ḫayr eylemekden
 O fi' lûñ terki ola biñ kez aḫsen

2.34. KUDSÎ

Kudsî, Bursalıdır ancak İstanbul'da büyüyüp gelişmiş ve tanınmıştır. Kudsî, çocukluktan itibaren ehli hizmet olup ilim tahsil ederek Arapça ve Farsça'yı tam olarak öğrenmiştir.

Kudsî, her ilmi bilen ve idrak sahibi olan zamanının şairleri içerisinde benzeri olmayıp kalem zümresinden, padişahlarla ve mevki sahibi olan insanlarla oturup kalkan ve büyük paşalara divan kâtipliği yapmış biridir. Kanunî Sultan Süleyman Irak seferinde Bağdat'ı feth edince beylerbeyi olarak son derece adaletli olan Süleyman isminde birini

atamıştır. Ve bu fetihten sonra Kudsî Bağdat'a yerleşmiş ve Kudsî Süleyman'la birlikte Bağdat'ın ileri gelenlerinin hepsine divan kâtipliği yapmıştır. Kudsî, alçak dünya için insanların minnetini çekmektense kanaat ve tevekkül üzere yaşamıştır.

2.34.1. Ahdî Tezkiresi'nde Kudsî²²⁹

Burüsevidür. Lâkin ol perverde-i 'ulemâ şehri İstanbulda neşv ü nemâ bulup eyyâm-ı tufüliyyetden hizmet-i ehl idüp okıyup yazmak semtine sa'y-i tamâm gösterüp lisân-ı 'Arabîden ve zebân-ı 'Acemden geregi gibi zevk-i tām hâşıl itmiş. Cân-ı pāk-i aqdesi her 'ilmün vâdisinden habîr ve ehl-i idrāk olan 'şâ'irân-ı zamân içre bî-nazîr olup zümre-i ehl-i kalem ve hem-nişin-i şâhibân-ı tâc u 'âlem ve kâtib-i dîvân-ı paşayân-ı mu'azzam olmuş. Sâbıkan pâdişâhımız Dârâ-yı kitî-sitân ve merhûm Sultân Süleymân Hân 'azm-i sefer-i 'Irâk kılup diyâr-ı Bağdâdı fetḥ itdükde Süleymân nâm bir beglerbegi 'adâlet-encâme virmiş. Mezkûr Kudsî şehri mezkûrda anlaruñ cem'i-i mühimmât-ı erkânına ve umûr-ı 'âlî-şânına kâtib-i dîvân olmuş. Ol arz-ı muqaddeslerde tavaḥḩun itmişler. El-kanâ' atü kenzun lâ yufnâ mucibince künc-i kanâ'atde câme-i tevekküle dâmen-i himmetin- çeküp dünyâ-yı dūn için minnet-i dânan çekmeden berî ve bunuñ gibi nesnelere geridür. Ol pîr-i nükte-şinâsuñ ebyât-ı huçeste-âyâtı bî-kıyâsdur. Cümlesinden bu gâzel ki münâsib-i mihr ü maḥabbet ve ḥasb-i ḥâl-i ehl-i miḥnetdür bu evrâkda yazıldı.

Ġazel: Her dem ey kanlu yaşum dîde-i terden gitme
Gönlüm eglencesisin bâri nazardan gitme
Çünkü ğam ğicelerinde baña sen olduñ enîs
Beni tenhâ koyup ey mâh seherden gitme

²²⁹ Ahdî, a.g.e., vr.166b-167a

Yâdigâr itdi seni çün baña ol lâle-‘izâr
Şağın ey dâğ-ı belâ kanlu cigerden gitme

Feth-i bâb eyleye çok kanlu kapu aç a gönül
Bekle meyhâne kapusını bu derden gitme

‘Âqili hūbları nâz ile dīvâne ider
‘Kudsîyâ ‘âkil iseñ hîç bu yirden gitme

2.35. LÂMÎ’Î

İsmi Mahmud’dur. Lâmi`î'nin babası Osman Çelebi Sultan Bayezid'in hazine defterdarı olmuştur.

Lâmi`î, önceleri fazilet tahsiline meyledip asrın fazıllarından Ahaveyn ve Fenarîzâde'nin hizmetlerinde bulunur. Daha sonra fazilet tahsilini tamamladıktan sonra Nakşibendî şeyhi Emîr Efendi'nin cazibesine kapılıp bütün dünya ile alakalı şeyleri terk eder. H. 940 yılında altmış yaşına yakın Bursa'da ölür. Kale içindeki babasının yaptırdığı mescidin hatırasına defnedilir.

Lâmi`î, Molla Câmî'nin kitaplarının çoğunu tercüme etmesinden dolayı zamanında Câmî-i Rum olarak tanınmış ve meşhur olmuştur. Lâmi`î'nin bir divanı ve yirmi dört tane eseri vardır.

2.35.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Lâmi`î²³⁰

Mevlânâ Lâmi`î rahmetü'llâhi ‘aleyh Defterdâr ‘Osmân Çelebi oğlıdur. İsmi Maḥmūddur. ‘Ulūm-ı zâhire sa‘y idüp meşğul iken Emîr Buḥârî Ḥazretlerine muḥibb olup Naḫş-bendi sülûkine sâlik ü ‘ilm-i ledün memâlikine mâlik olmaḫ ümîdine

²³⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 46a-47b

taşavvufa meyl eyledi. Şūfiyyūn ʔarīḫına ʔalib ü ehlu'llāh mezhebine zāhib olup zühdi şî'ār u taḫvāyı diṣār idindi. Bir vech ile 'ibādete māyil ve zühd ü şalāḫa dil baḡlayup tekā'üd iḫtiyār itmişdi. Dünyā begleri anuñ hizmetine varup yüz sürüp du'āsın almaḡa cānlar virürlerdi. Müte'aḫḫirinde ol aşıl şüret-i şalāḫda zāhid ü 'ābid az bulunur şāhib-faẓl kişi idi. Fahr-i Cürcānīnūñ Veys ü Rāmin adlu kitābını tercüme idüp Türkiye döndürmişdür. Ve Ferhād-nāme vü Vāmıḫ u 'Azrā nām kitābları nazm idüp Ḥüsn ü Dil adlu bir kitāb ki şeb-istān-ı ḫayāl şāhibi Mevlānā Fettāḫī-i Nīşābüri inşā itmişdür anı daḫı tercüme idüp yazmışdur. 'İnde'l-inşāf anda çok ma'ārif ü feẓāyil ḫarc u dere itmişdür ki ḫadd-i vaşfdan birün u efzūndur. Diyār-ı 'Acemde Mevlānā Şeyḫ 'Abdu'r-raḫmān-ı Cāmī müte'aḫḫirinde vāḫi' olduḡı gibi diyār-ı Rūmda daḫı bunlar vāḫi' olmuşdur. Taşnīfātına nihāyet yok. Ġazeliyyātı vü eş'ārı çok. Ve bu eş'ār anuñ ebyātındandır.

Şî'r: Bir meh-i pür mihre çokdan intisābum var benüm
 Eşiginde rüz u şeb çok fetḫ-i bābum var benüm

 On sekiz biñ 'ālemi rüşen kıılır her pertevi
 'Arş u kürsiden yüce bir āfitābum var benüm

 Mīr-i aḫde-yi bendesiyem mezhebümdür ḫubb-i āl
 Ġayrilerle ne suvālüm ne cevābum var benüm

 Baña bu devlet iki 'ālemde besdür Lāmi'ī
 K'āsitān-ı Nakş-bende intisābum var benüm

2.35.2. Latīfî Tezkiresi'nde Lāmi'î²³¹

²³¹ Latīfî, a.g.e., vr. 113a-114a

Burūsevīdür. Şu‘arā-i Rūmuñ fużalāsından ve ümerā‘il-kelāmın küberāsındandır. İsm-i şerīfleri Maḥmūd ve kemālāt u feżāyili ğayr-ı maḥdūd u ma‘dūddur. Beyne‘l-fużalā ve‘l-bülaġā fażl u kemālden ‘addolınan kemālātuñ ekşerinde şāḥib-i ‘amel ve ‘ilm-i nazm u inşāda ve fenn-i fürs-ü ‘arūzda ve luġaz u mu‘ammāda ḥod darb-ı meşeldür. Şerefü‘l-insān tesmiye olunur kitābında manzūm ve mensūr cümle-i mü‘ellefāt u muşannefātın ‘add ü şumār itdükde mānend-i sâ‘āt-i leyl ü nehār bist ü çehār oldı diyü buyurmuşlardur. Meşneviyyātından nazm-ı Ābsāl ü Salamānı ve Güy u Çevġanı ve münşe‘ātından kitāb-ı Ḥüsn ü Dili ve Şerefü‘l-İnsānı ‘inde‘l-fużelā vel-büleġā maḥbūl ü mu‘teber ve memdūḥ-ı erbāb-ı fażl u hünerdür. Egerçi Ḥusrev ü Şīrīn muḳābelesinde Ferhād-nāmesinde daḥī hayli diġkat u ḥayālāt ve şan‘at-vār ḥarc u derc itmişdür. Lākin kendülerüñ ḥāşşa-i ḳariḥası ve zāde-i ṭāb‘ı ġāyetde ḳalīl ü nādir vāki‘ olmuşdur. Mü‘ellefāt-ı Nevāyīden terceme gibi vāki‘ olup ‘ibārāt-ı tatarīsin Türkī terkīb ile edā itmişlerdür. Meyānlarında çendān tefāvüt bulunmaz. Ekşer-i ebyātı elfāz u edeāda fark olunmaz. Kemāl-i inşāflarından i‘tirāf itmişlerdür.

Nazm ez-kitāb-ı Ferhād-nāme:

Zihī şan‘at zihī üstād-ı māhir

Ki itmiş sözlerin silk-i cevāhir

Dil ü cān olmaġın ḥüsnine vālih

Getürdüm ba‘zı ebyātın bi-‘aynih

Velī ol yār-ı nāzük-ṭāb‘uñ ey yār

Kelīm-āsā dilinde ‘uḳdesi var

Neşr: Bu zıkr olan mü‘ellefātın ma‘dā Molla ‘Abdullah Hātufinüñ Heft-Manzarın tettebbu‘ idüp ḥamseden Heft-peykeri terceme itdiler. Ġālibā itmāma yetişmedi. Bu bā‘ışden nüşhaları ṭaşra düşmedi. Tedvīnāt-ı selefe tevāġgul-i tām ile

tetebbu' vâki' olup tercemeye kâbil maḥallerin itmişler ve mülâyim ü münâsib olan kûşeleri mevâki'inde ilḥâk eylemişlerdür. Ammâ ittifâkı fuzalâ ve fuşehâ budur ki egerçi zü-fünûn u mütefennindür lâkin nazm u inşâsında reng ü rûḥ yokdur. Kelimâtınuñ ḥâyide ve rûz-merre elfâz u 'ibârâtı çokdur. Muşannefâtınuñ ekşer ü ağlebi mü'ellefât-ı ekâbir-i selefden me'ḥûz u menḳûldür ve elsine-i leimânda pür-güylük töhmetiyle ma'ûn u medḥûldür. Ammâ bu taḥakküm ü taşallut zümre-i kemâlden şol kâmile lâyıḳ ve muvâfıḳdur müdevvenât-ı selefte tetebbu'-ı müstevfâsı ve anlaruñ mü'ellefâtıyla bunlaruñ muşannefâtın cem' kılup fîrû' u uşûlde me'ḥaz u taşarrufât ne ne maḥalde ve ne mevki' dedür bile. Yoḥsa ehl nâ-ehlinden bîḥûde istimâ' ve zann u kıyâs ile muḥâkeme ve mükâbere zann-ı fâsîd ve ḥayâl-i kâsiddür. Siyemmâ fenn-i zamânumuzda ḳabûl ü redde ḳâdir mütetebbi' u mükemmel her fende kâmil bir üstâd-ı mâhir ki mümeyyiz-i şâhib-temyîz ola ve bî-nisbet ü bî-ğaraż ḥaḳḳı ketm itmeye. Şöyle ḳatı bir muḥaḳḳıḳ-ı ḥaḳ-ğüzâr ki ḥaḳḳı ḳabûl eyleye.

Beyt: Bilen örter ḥaḳı ḥıḳd u ḥasedden
Aña taḳlîd iderler bilmeyenler

Neşr: Ammâ bu faḳîrûñ faḳîrâne 'ilm ü dânişi ve ibtidâ-i sinn-i vuḳûfdan zamân-ı şeybete gelince tetebbu'-ı verzişi ve ittifâḳ-ârâ mûcibince anlayışı budur ki bunda olan külliyyet ü câmi' iyyet şu' arâ-yı Rûmuñ birinde yokdur. Egerçi erbâb-ı nazm u inşâdan ehl-i faẓl ḡâyetde ve nihâyetde çokdur. Vüfûr-ı te'lifâtı cihetinden aşḫâb-ı fûnûn u 'ulûm aña Câmi'-i Rûm ıtlâḳ itmişlerdür. Ve envâ'-ı fûnûn u feẓâyil ile müselle mü'l-küldür dimişlerdür. Bu müdde'âya şâhid ü şâfi ve beyine-i kâfi bu vâfi degül midür ki bunca kütüb ü resâyil netice-i raḳamı ve beyaz u tesvîdi ser-cümle-i sırr-ı ḳalemidür. Tâzî ve Derî müşkil ü mu'teber kitâblaruñ tercemesinde üstâd-ı cihân ve keşret-i mâdde ve ma'lûmâtda deryâ-yı faẓl u 'irfân idi. Lâbûd bunca mütercem mü'ellefât içre kendüñüñ daḥî nice ḥâşşa taşarrufâtı vardır. 'Ale'l-ḥuşûş ki kitâb-ı Şerefü'l-insânı mecma'-ı mecmû'a-i ma'ârif ü ma'ânîdür. Envâ'-ı 'ulûma tenâvüli ve aḳşâm-ı fûnûna şümûli vardır. Kitâb-ı merḳûmuñ gerçi zebân-ı Fûrsde bir ḳaç kitâb-ı

nefâsiyden Kitâb-ı Kelileden ve Tarabü'l-Mecâlisden ve zebân-ı Derîde Şerefü'l-İnsân ve Münâzara-i İns ü Cğndan istihrac u istinbât olunmuşdur velâkin her bir münâzara ve mübâheşede ne kadar 'ulûm u ma'ârif varsa zamm u ilhâk olunmuşdur. Lgkin kendüler daĥî vüfûr-ı kemalâtından âyât u aĥbâr ve emşâl-i meşâyih-i aĥyârla nazm u neşr üzre bî-ĥadd ü lâ-yu'ad fevâiid-i 'ulûm-ı diniyye ve ma'ârif-i 'avâiid-i yaĥîniyye ilhâk u derc idüp ne kadar şanâyi' u bedâyi' varsa zamm u ĥarc itmişlerdür. 'Ale'l-ĥuşûş mevâzi'-i keşîrede irâd olunan âşîrede irâd olunan âyât u aĥbâr ve emşâl-i aĥbâr ve emşâl-i aĥyâr 'âmme-i mü'minîne neşâyih u mevâzi'-i hemîndür. Âıfat-ı za'f-ı pîride bu bir kaç ebyât zıkr olan kitâbdandır.

Meşnevî: Urdı çün ey pîr saña ra'şe-i dest
Ayaĥun alup serüñ eyler şikest

Oldı çü dürc-i dehenüñ bî-güher
Kîseni pür eyledi tüt sîm ü zer

Âhen iken oldı kilidüñ çü mûm
Feth-i tılısmâta yeter kıl ĥücûm

Oldı sebelden çü gözün şîşe-vâr
Eyleme cân çeşmin emel birle çâr

Çadd-i düta lâm-ü elifdür 'aşâ
Nefy-i vücûd itmek için oldı lâ

Bu kıt'a daĥî 'alâyık bâbında kitâb-ı Ĥüsn ü Dilindendir.

Nazm: Senüñ gitmez başuñdan bu hevâlar
 Dimâğuñ cümle toprak olmayınca
 Bu sergerdânluğuñ pâyânı yokdur
 Vücuduñ ser-te-ser hâk olmayınca

Neşr: Egerçi Dīvânı mevcûd ve müdevvenâtı ğayr-ı ma' dūddur lâkin sa'y-i himmetin taḥrîr ü te'lîfâtı şârf idüp tarîk-ı şî' re çendân muḳayyed olmadukları ecilden şî' rleri semt-i şöhretten dūr düşmişdür. ليس الإنسان إلا ماسمى Bu şî' r anlaruñ cümle-i eş' arından ve güftârındandır.

Maṭla': Olur melûl ğarîb ü elem çeker elem ' aşık
 Şehâ esirge benüm hem ğarîb ü hem ' aşık
 Cihânda bencileyin biñde bir bulunmaz
 Degüldür ehl-i cemâle egerçi kem ' aşık
 Ğaraż saña Lâmi' i n' ola vâ' iz
 Olur hemîşe cihânda müttehem ' aşık

Maṭla': Bî-vefâlıkdan degüldür cevr ü zûlm ü hışm-ı yâr
 Muḳteżâ-yı ' izz ü nâz u hüsndür her ne ki vâr

Dîger: Ḥadden aşurma nâzuñı cân virdigümce buseña
 Su gibi çağlar geçer ḳalmaz nigârâ bu saña

Dîger: Gel seyr-i gülistâna al âb-ı revândan ḥazz
 Zu' mına bu cihânuñ sür ' ömr-i güzerinden ḥazz

Velehu: Lāmi‘ī ayağıña düşdügin ‘ayb itme begüm
Bir düşüştür bu da heyhāt ki bir daḥī düşe

Neşr: Mesmū‘ dur ki bir gün a‘yān-ı kirāmdan birinüñ meclisinde ekābir-i feḥām ve ehāli-i ‘izām pāye-i rütbetleri ve muḳtezā-yı rif‘atleri mūcibince oturmuşlar ve ḥuddām-ı meclis herkese miḳdārınca ve ḳadr ü i‘tibārınca yerlü yerin göstermege ṭurmuşlardı. Meger zamāne ulularından kendüden ulu bir ḥod-bīn ü ḥod-pesend kendü zu‘m u pindārınca girān-ḳadr ve serbüend ü ercümend meclis-i mezbūra gelüp bī-tereddüt ve bī-tekellüf intiha-yı şadra geḳüp şadr-ı meclisde güzīn ü kem-ḳadr ü bālā-nişīn olup oturur ve māl ü menālin ve cāh u celāline maḡrur ve libās-ı fāḫirle mu‘cib ü fūḫūr olup emvāl ü emlāki kelāmını ortaya getürür. Aşlā erbāb-ı meclisi ‘aynına alup kirpüğine asmaz ve tīr-i fikr-i fāsidin yabana atup kemān-ı kibrin hergiz yaşmaz. Erbāb-ı meclis Mevlānā-yı müşāruñ-ileyhden a‘ni sālifü‘z-zıkr Lāmi‘ī Çelebiden ḥasb-i ḥāle münāsib bir ḳaç beyt istid‘ā iderler. Bu ḳıṭ‘ayı ‘ale‘l-fevr dehr-i dūnuñ dūn-perver olduḡını müş‘ir Şāhīden terceme itmişdür.

Ḳıṭ‘a: Mu‘teberdür cihānda dūn u denī
Dāyimā zillet iḳre ehl-i hüner
Ḥāl-i ‘ālem mişāl-i deryādur
Gevher-i pāk zīr ü cīfe zeber

Ve cāriye vaşfında bu birḳaç ebāt-ı şafā-simāt anlaruñ cümle-i leṭāyifinden ve medāyih-i veşāyifindendür. İḫvān maḥbūb-perest ü zen-dostluḡla ta‘yīb ü taḳbīḥ itmeyeler ki hukemā-i ḥikmet-ḳarīn ‘aḳl-ı selīm ve ṭab‘-ı müstaḳīm zene meyl ider diyü buyurmuşlardır. Ḥuşūşan duḡter-i dūşīze ve bīkr-ı pākīze maḥbūb ḥükminde dimişler.

Şi‘r: Şundan bir bīkr ḳız oḡlan bulunur mı dellāl
Dili sükker sözi şīrīn yanaḡı gül lebi bāl

Beni Hindū gözi cādū aşı yā kirpügi o
Zülfî anber nefesi müşk vü teni penbe-miřāl

Deheni oa ruı mercān lebi la l ü dişi dürr
Alnı ay yüzi gün ü şaları şeb aşı hilāl

Sā id ü sāı yoğun ince beli addi uzun
arekāt u sekenāti amu pür-fitne vü āl

Ola bir ney gibi her barmağı bir sīm-elif
urrası lām gibi şaı ola fitneye dāl

Yürüse fitne ola ursa ıyāmet opara
Söylese sir ide basa omaya tende mecāl

Boynı şupla teni abla ne ızıl ola ne a
Ne katı şöyle ne yumşak seri tā-pāy cemāl

Gül gibi ār u as ilmemiş ola dāmenine
onca-veş dürcini amamış ola dest-i ayāl

Ruı bāęını ayā her dem ide ęar-ı ara
Gülse yüz şerm ile biñ lu il yā itse maāl

ārde sāle ola üsn ile bedr āy gibi
Arta gün gün boyı servi nitekim tāze nihāl

Eline yapışacak vecde gele ins ü perî
Göricek nūr-ı cemālin diyeler celle celāl

Lebini cān-sūz ide şöḫbeti ‘ uşşāka ḫarām
Dilini depreticek eyleye biñ siḫr-i ḫelāl

Bādenüñ kaynaya kanı lebini yād idicek
Gūy iderse sözini cūşa gele āb-ı zülāl

Ṭaleb it şehri yūri bul bu şıfatlu güzeli
Lami‘ iden ne sehā ister iseñ gel berü al

Neşr: Ve beyt-i maşnū‘ daḫī anuñ cümle-i eş‘ arından ve güftārındandır.

Beyt: Yāsemenüñ çun şabā kapdı külāhın gül didi
Kelle sağ olsun cihānda bir külāh eksük degül

2.35.3. Âşık Çelebi Tezkiresi’nde Lâmi’²³²

Burusanuñ ḫāḫīmi ḫānedān-ı ‘ izzet ü düdmān rıf’atındandır. Babası ‘ Oşmān Çelebi Sulṭān Bāyezīd-i merḫūma ḫazīne defterdārı ve a‘yān u erkānuñ serdārı olmuşdı. Evvel taḫşil-i fezā’ile mā’il olup fużālā-yı ‘ aşrdan Aḫaveyn ü Fenārīzāde ḫidmeterinde olup ba‘dehū tekmīl-i fevāzıla mā‘il olup naḫş-ı perdaz-ı tarīkat-ı Naḫşbendi Emīr Efendinuñ cazbe-i nefesi irişüp nefsi ol ṭariḫüñ naḫş-ı nigārına firifte ve enleruñ sükūnında olan ḫareketlerine şifte olup terk-i ‘ örf ü izāfet belki التوحير اسقاط الاضافات diyüp cümle māsivādan ‘ uzlet ü hicret itdi. Bu eşnāda envā‘-ı şı‘r derūnından lâmi’ ve pertev-i neyyir-i neşri eṭrāfa şāyi‘ oldı maḫlaşın

²³² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 146b-152a

Lāmi'ī kıldı eṭrāf-ı āfāka eṣi'āt-ı ṭab' -ı nūr-baḥṣi yayıldı. Şi' r ü insāyı şir ü şekker gibi cem' itdi ve nāvdān-ı ḥāme-i düzebānınuñ birinden cūy-ı şir-i şic' r ve birinden āb-ı nāb-ı inşā aḳıtdı. Burusada teḳā'ūd idüp gāh nazm u gāh neşr ü gāh laff u gāh neşr-i terceme vü tedvīne ve şic' r ü inşası ile gerden ü gūş-ı ' arūs-ı rüzgāra tezyīne meşğūl oldu. Fettāḥi-i Nişaburīnuñ Ḥüsn ü Dilin mevzū' idüp daḥı maṭbū' u maşnū' Ḥüsn ü Dil adlu kitāb cem' idüp Sulṭān Selīm āsitānelerine virdi vazīfe-i mu' ayyene ta' yin olunup murādına irdi. Ba' dehū baḥr-i hezecde Ferhad-nāme nazm idüp pādişāh-ı mūmā-ileyhe tuḥfe kıldı ol daḥı sālyāne diyü bir kūy şadaḳa kıldı. Ba' dehū Sulṭān Süleymān-ı merḥūm ' Unşurīnuñ Vāmıḳ u ' Azrāsın terceme murād idinüp ḳādir şā' ir tefahḥuş itdükde ḳāzi- ' asker Muḥyü' d-dīn Çelebi ile Ḳādirī Çelebi Lāmi' iyi sevḳ iderler sūḳ-ı nazmda germ olmaḡa pür-şevḳ iderler. Altı ayda baḥr-i remelde terceme vü tekmiḷ eyledi gül redīf ḳaşıdesi ile tezyīl eyledi evrāḳ-ı gül gibi dāmān-ı pādişāhiye nişār eyledi anlar daḥı cevā' iz-i seniyye ile nihāl-i āmālın pür-berg ü bār eyledi. Bir zemāndan soñra Faḥr-i Cürcānīnuñ Veyse vü Rāmīnuñ terceme buyurdılar ol ḥidmete daḥı yine anı revā gördiler. Anı daḥı baḥr-i hezecde tetmīm idüp İbrāḥim Paşa medḥin ḥaşv idüp ol vāşiṭa ile evlādına bu edā ile vazīfe istid'ā itdi.

Nazm: Degüldür sāḳi luṭf-ı Ḥudā dād
 Velī dilriş idüpdür fikr-i evlād

 Ğam-ı evlād özge ibtilādur
 Olursa miḥnet olmazsa belādur

 Olup her biri kesb-i ' ilme meşğūl
 Beni eyler su'āl-i zerle mes'ūl

İbrāḥim Paşa daḥı oğullarına tevzī' için yigirmi aḳçe ' aṭā itdi. Ve bi'l-cümle Rūmda şic' r ü inşānuñ üstādıdur ve memdūḥ olan anuñ inşā vü inşādıdur. Şu' arā-yı Rūmda müte' ayyindür ve nazm ile neşrde ve nazmuñ envā' fūnūnında ya' ni ḡazeliyyāt

u aşā'id ü muatta'āt u mu'ammā vü lügazde vü hezde mütefennindür. Cāmī mü'ellefātın o terceme itdügi eelden Cāmī-i Rūm dirlerdi. Cām-ı ma'āni anuñ zemānında anlaruñ yādına sürülürdi. Huzūr-ı alb ü ferāğ-ı bāl cem' iyyet-i hātır u şafā-yı hāl ile 'ilm ü 'ibādete meşğül iken āhir 'ömrinde atar Memi demekle ma' ruf bir cevāne ba' zı yārān-ı ibrām ile bir azel didi ki mala' ı budur.

Mala' : aı kemān müjesi tır ü amzesi hāner
atar Memi gibi var mı cihānda bir dil-ber

Dil-beruñ 'uşşāı vü hevādārı huşušen İslı ' Abdī demekle ma' ruf ' Āşık Serdārı reng-pezir olup merhūmı arīb hicvler ve alız Őetmler ile āzürde itdiler ve hāluñ seng-i a' nı ile zam-hurde itdiler. o gemedin sene erba' inde faşl-ı hamsinde sinin-i ' ömn hudūd-ı sittinde iken Burusada rılet idüp al'a dāhiline babası mescidi hātirasında defn itdiler. Hın-i ihtizārda kendi eş' arından bu beyti oımışdur.

Beyt: Lāmi' i dil zevraqın girdāba şalduñ āh kim
Yo kenār-ı vaşl-ı yāre rüzgārumdan meded

Hıket Allāhuñ mezkūr İslı ' Abdī daı o zemān gemedin ' ömr ü manşıbdan ber-hürdār olmadan fevt oldu. atar Memi daı mülāzım olup ādı oldudan Őoñra kil-kı ezel tariri ile ' avārız için vārid olan hūkme alem atup yigirmişeri yigirmi beşer itdügi eciden el iti oyup anı utup bu dest-dırāzluına rızā virmeyüp el kesmek aşd itdiler. El benüm etek senüñ diyü her kimüñ dāmenine el şundu ise el için alayan gözsüz almış elümden gelmez diyü mu' in olmayup āhir elden fayda yoduın bilüp bī-yār u bī-mār tek ü tenhā bir ae vü pulsuz hıdmetkārsuz olsuz terk-i diyār idüp ilā el-ān nām u nişānı nā-peydādur. Mevlānā-yı merhūm Veyse vü Rāmīninde mu' ellefātın sā' at-i leyl ü nehār ' adedince yigirmi dört olmışdur dimişdur. Zāhir Veyse vü Rāmīnden sonra daı nie kitāb te' lif itmişdur. Hele faır tettebbu' ' itdüğüüm neşrde Hüsn ü Dil ü Şerefü'l-insān u İbret-nümā vü Menabet-i Üveysü' İ-arnı vü Terceme-i Şevāhidü'n-

nübüvve vü Terceme-i Nefahât-i Üns ü Şerh-i Dîbâce-i Gülistân ü Şerh-i Mu‘ammâ- yı Esmâü’î-Ĥüsna vü kendinüñ Münşe‘atı vü Leṭā’ifi nazmda Dîvân-ı Eş‘arı Ferhâd-nâme Vâmîk u ‘Azrâ Veyse vü Râmîn Ebsâl u Selâmân Gûy u Çevgân Maḳtel-i Ĥüseyn Şem‘ ü Pervâne Câbir-nâme Luġat-i Fârisiyye Şehrengîz-i Burusa Heft Peyker Gûy u Çevgânı şâ‘ir Beni Ĥassân-ı şahâbîyi vâkı‘ada görüp anuñ işâreti ile nazm itdüm dimişdür ve Maḳtel-i Ĥüseyni vâ‘ız Monla ‘Arab Burusada Işıqlara maḥşuş Maḳtel-i Ĥüseyn okunmağı men‘ itdükde merḥûm Lâmi‘î Çelebi tevârîḥ-i şaḥîhedan cem‘ ü tertîb idüp Burusada kâdî-yı vaḳt Aşçızâde Ĥasan Çelebiyi vesâ‘ir ‘ulemâyı vü Monlâ ‘Arab-ı vâ‘ızı cem‘ idüp cem‘ itdüğü maḳtelin okıdup ‘ulemâ maḳbûl itmişlerdür. Heft Peyker nâkış ḳalup kendi fevt olduğdan soñra gûyegüsi Rüşenzâde itmâm itmişdür. Ġazeliyâtı gerçi çendân ve maḳbûl-ı ḥiredmendân degüldür dirler ammâ bu ebyâtı güzîde ve ehl-i şî‘r ḳatında pesendidedür. Bir ḳaşıdesi vardır ki anda çok ma‘ârif derc itmişdür ve nuḳûd-ı maḳdûrın aña ḥarc itmişdür. Bu beytler andandur.

Nazm: Def gibi kızdurmazuz yüz bir iki manḳûr için
Atmazuz ġamsâzına sîm ü zer için cânımız

Olmazuz bir câme için germ ibrîşim gibi
Ḥulle-i cennet olursa tañ mıdur ikfânımız

Ni‘met-i dünyâ için ġam yimeüz kim rûz u şeb
Ḳurş-ı mihr ü girde-i mehtâb olupdur namımız

Ṭurfe mantardur pilâv ister ḳabağ aşın yimez
Şalgâm-ı nâ-puḥtedür şûfi-i batlıcanımız

Âyîne-i Şâf der-‘Arz-ı Şûret-i înşâf adlı bir ḳaşıdesi vardır ki maṭla‘ı budur.

Maṭla‘ : Lāmi‘ī gerçi kim süḥandānsın
Līk bīhūde-gūy u nādānsın

Reşfü‘n-neşāyih u Keşfi‘l-fezāyih adlı bir ḳaşıdesi vardur Şeref-i İnsānda irād itmişdür çok neşāyih yazılmışdur. Maṭla‘ ı budur.

Maṭla‘ : Ey dil zeyn oldı cihān-ı pīre-zeni gör
Merdānı nice şayd ider ol rāhzeni gör

Gül ḳaşıdesi ki Vāmıḳ u ‘Azrāda zeyl itmişdür yüz iki beytdür medḫ-güsterlükde bu beytler bī-nazīrdür.

Nazm: Hüsrevā rūşen zamīrūñ fikr iderdüm dün gice
Açdı dil-bāğında tā kim şubḫ-ı pür-envār gül

Taşra çıḳdum bu sürūrumdan temāşā ḳılmağa
Gördüm olmuş şahn-ı ‘ālem ser-be-ser hem-vār gül

İçerü girdüm gönül şahnını seyrān itmege
Yazmağ için medḫüñi olmuş ḳamu efkār gül

Hazāniyye-i rā ‘iyye ḳaşıdesinde bu beytleri dil-pesenddür.

Şi‘r: Sebzeler altun beneklü bir nihāldür aña
Sīm-i şırmā ile şular işlemiştir cūybār

Rūz-ı ḫaşr u neşrdür ki dürlü dürlü reng ile
Bergler uçup gelürler nāme-i a‘ māl-vār

Berfiyye aidesinde bu beyti bī-mānenddür.

Beyt: Zerjavā olmazsa n'ola zer devādur derdüme
 Hastedür cān dehr elinden tende yodur tāb-1 berf

itā'iyye-i rā'iyye aidesinde bu iki beyt hoca vāı' olmudur.

Nazm: Yirde gözlikler düzer billürdan āb-1 şemer
 Olalı gökde şovukdan hıre-çeşm-i mihr ü māh
 Şöyle olmudur zemīni berf deryāsı muhı
 Baına koymaa bulmaz bir avu toz hā-i rāh

azeliyāt: ün ezel şubhında urdı nevbetin sulān-1 'ı
 Tañ degül 'ar üzre döge rāyetin sulān-1 'ı
 āni' olmaz on sekiz biñ ālemi fet eylese
 'Ardan a' lā tutar ün himmetin sulān-1 'ı

Velehū: arıur gökde melekler āh u zarumdan meded
 Odlara yandum bu āh-1 pür-şerārumdan meded
 onmasun yār iigine hā-i cismümden ğubār
 Ey gözüm bi'illāhi ek-i seylbārumdan meded
 Gözlerüm yol gözlemekden tīre-dildür ey şabā
 Tūiyā-yı hā-pāy-1 şehsüvārumdan meded

Ey ʔabīb-i cān dile kār itmedin bu zehr-i ğam
Zerrece tīryāḳ-ı şehd-i la‘l-i yārūmden meded

Göricek bī-ḥūd olur dil görmeyince ḥūd olur
Ḳalmışam ‘āciz bu cān-ı dil-figārumdan meded

Velehū: Bilürem kūyuñda ğamdan her gün āh eksük degül
Ādemīlūkdür şehā ḳuldan günāh eksük degül

Yāsemīnūñ çün şabā ḳopdı külāhın gül didi
Kelle şağ olsun cihānda bir ḳülāh eksük degül

Velehū: Tīġin çeküp cihānı şu berber k’ider trāş
Ḳüsnine mihr ü māh ne ʔañ indirürse baş
Āhen-dil iken ustura yüz döndürür mi gör
Biñ kez ʔoḳunsa başına ‘ışḳı yolında ʔaş

Velehū: Ḳıl‘at-i neyfeyi ey ḥace deġişdük nemedede
Biz peşimān degülüz sen de ʔuyınca ḳadem it

Velehū: Lāmi‘ī bir baḫrde dürr dişleruñ nazm itdi kim
Gül gibi gūş eyleyüp vümdı dehānın her şadef

Maḫla‘: Kuḫl için bir zerre yārūñ ḥāk-ı pāsın görmedük
Ağlamaḳla dīdeden çıkduḳ ḳarasın görmedük

Şeyḫi olan Emīr Buḫārīye bu kıḫ‘ ayı virmişdür.

Kıt' a: Ey şeyh baña keşf ü kerāmāt gerekmez
 Kırtar beni bu varıadan āfāt gerekmez

 Şıgmaz benüm eṭvāruma güftār-ı taşavvuf
 Divāne-veşem ben baña ṭāmāt gerekmez

 K̄o ḥall-i menāmi beni bīdār-ı ebed kıl
 Gönlüm gözin aç ḥāb u ḥayālāt gerekmez

 Seccāde vü tesbīḥ ü ridā ḥırka vü tācı
 Luṭf eyle didüm ḳapuña kerrāt gerekmez

 Fıkr-i çile vü vesvese-i ḥalvet ü 'uzlet
 Hep rehzen-i dildür bu riyāzāt gerekmez

 Seg gibi beni k̄o işigüñde olayum ḥār
 'İzzet bu yeter ayruğı heyhāt gerekmez

 Ben 'āşık-ı dīdārüm eyā mürşid-i kāmil
 'Arz itme baña ḥūr ile cennet gerekmez

 Bir mürçeyüm ḳuş dilin öğrenmege geldüm
 Dīvān-ı Süleymāni vü Dārāt gerekmez

Şeyh-i merḥūm daḥı okıyup bedīheten bu beyti dimişdür.

Beyt: Ey mürçe bu kuş dilin öğrenme ne hâcet
Çün mülk-i Süleymânî vü Dârât gerekmez

Meşneviyâtı meşhûr her lisânda mezkûrdur. Mağtelinde Hüseynüñ ‘ asker-i bî-
gîrân içinde zebûn olduğına hoşça demişdür.

Beyt: N’eylesün bir haste-cân biñ tîr ile
Şîr-i tenhâ bir süri hıznîr ile

Yezîdüñ tamdan düşüp öldüğine demişdür.

Beyt: Tamdan tamuya dek hoş cân atar
Aña bu uslûb ile uçmağ yeter

Hezide dağı âfetdür bir galîz hicv-i kabîhi vardur şâyi‘dür ve Semercizâde ki
burununuñ büyüklüğü hâdden bîrûn imiş belki Kızılada yahûd Bozburun imiş. Seyyid
Hayâtî nâm kimesne aña niçün gözlük tutmazsın didükde bu vech ile nazm itmişdür.

Qıṭ‘ a: Semerci oğlına Seyyid Hayâtî
Didi bir gözlük alsan kim bahâya

Urusañ burnuña vaqt-i nazarda
Didi kim yük urulmaz zurna-pâya

Didi kırtala yük olmaz kınadı
Didi kıanat ne hâcet ejderhâya

Didi ol rüşen eyler çeşm evini
Didi câm olmasa yegdür halâya

Çü ben burnuma gözlük urunam bil
Döner bir öni başlu karnapāya

Halāyık şimdi burnumdan girerler
Dağı bedter şataşuram belāya

Mu‘ammaları dağı vardır maqbūl-i şu‘arā-yı belāgat-şi‘ardur. Luğazları dağı vardır şöhre-i şehri ü diyārdur.

2.35.4. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Lâmi’²³³

Gayret-i nigāristan-ı Çin ü Hıta ve reşk-i İrem-i cinān u gülşen-i Sebā olup hākī-i dil-güşā ve hevāsı müşgsā olan şehri-i cennetāsā maḥrūsa-i Burusadandır. ‘Ālem-i ši‘ri ü inşānuñ mihr-i sāti‘i ve zemānede semā-yı belāgatüñ necm-i şakıb u bedr-i lâmi‘i idi. Babası Sultān Bāyezīd-i şehri-yāruñ defterdāri olmuş idi. Lākin mezbūruñ bāg- dīmāgına nesīm-i fenā vezān ve bedreka-i hidāyet-i Subhānī ile tarīk-i sa‘ādet refīk-i tevfiķe revān olup niçe rūzgār defterdār-ı kamkār olursañ dār-ı uḥrāda ḥuzūr-ı Hudāda muḥāsebe-i a‘māl u ef‘ālüñ görüldükde men nūķiše fi‘l-ḥisābi feḳad u‘zibe feḥvāsınca ḥisāb virmek maḥz-ı ‘azābdur diyü sālīk-i rāh-ı şavāb olmuş idi ve bu ‘ālem-i fenānuñ beķāsı olmaduğına ‘ārif ve bu cihān-ı bī-āmānuñ şöhret ü riyāseti maḥz-ı zehārif idüğüne dīde-i başıret ile nāzır u vāķıf olmağın seyyāḥ-ı dil ü cāmı fenā yolın tutmuş idi. Bir iki gün tarīk-i ‘ilmde tek ü pū ve şahid-i murād u merāmını cüst ü cū idüp cemāl-i vişāline dīde-i zāhir ile nāzır olmağa mecāl olmaḡa kuṭb-ı felek-i kemāl merkez-i dā‘ire-i vecd ü ḥāl ‘ankā-yı Kāf kāt‘-ı ‘alā‘iķ-i şehbāz-ı hevā-yı fezā-yı ḥaķā‘iķ Naķş-bend-i kār-ḥāne-i velāyet mürsile-peyvend ḥūrān-ı hidāyet maqbūl u Ḥazret-i Bārī Ḥazret -i Emīr-i Buḥāriye irādet kılup ḥidmet-i pūr-sa‘ādetinde taḥşil-i kemālāt-ı insāniyye ve tekmīl-i merātib ü maķāmāt-ı ‘aliyye itmiş idi. Bī-ḥadd resā‘il ü

²³³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 241b-242b

muşannefâtı ve ‘ilm-i taşavvuf ve fenn-i şi‘r ü inşâda niçe mü’ellefâtı vardır. Monlâ Câmînüñ ekşer-i kitâbını terceme itmekle zemânında Câmî-i Rûm dimekle meşhûr u mevsûm olmuş idi. Neşrde olan muşannefâtı bunlardur: Hüsni ü Dil Şeref-i İnsân ‘İbret-nümâ Menkâbet-i Üveysü’l-karâni Terceme-i Nefehât Terceme-i Şevâhidü’n-nübüvve Şerh-i Dîbâce-i Gülistân Şerh-i Mu‘ammâ-yı Esmâü’l-hüsnâ Bahâr u Hazân Münşe‘ât u Mecma‘ü’l-leţâ‘if ve manzûm olan mü’ellefâtı bunlardur: Dîvânı Eş‘âr Ferhâd-nâme Vâmîk u Azrâ Veys ü Râmîn Absâl ü Salâmân Gûy u Çevgân bu kitâbı meddâh-ı rûsûl-i Yezdân ve muḳtedâ-yı erbâb-ı belâgat u beyân olan Hazret-i Hassânı-Râdiya’llâhu Te‘âlâ ‘anhu- düşünde görüp işâret-i pür-beşâretleriyle didüm diyü dîbâcesinde taḫrîr ü taştîr itmişdür –V’allâhu Te‘âlâ a‘lem- Şem‘ü Pervâne Câbir-nâme Luğat-ı Fârisiyye Heft Peyker Şehr-engîz-i Burusa ve Maḳtel-i Hazret-i Hüseyin. Rivâyet olunur ki ol zemânda Vâ‘iz Monlâ ‘Arab mecâlîs ü mecâmi‘de Maḳtel-i Hazret-i Hüseyin okutmaḳ küfrdür didükde monlâ-yı mezbûr kitâb-ı mezkûrî te‘lif idüp ol eyyâmıda ḳâdî-i şehr olan Aşçızâdeyi ve Vâ‘iz-i meştûrî ve a‘yân-ı şehr ü ‘âmme-i cumhûrî câmi‘-i kebîr-i Burusada cem‘ idüp hużûrlarında Maḳtel-i Hazret-i Hüseyini okutmuşdur. Kitâb-ı merḳûmda ol ciger-güşe-i rûsûl ve ferzend-i sa‘âdetmend-i betül ‘asâkir-i mütekâşir-i yezîd-i maḫzûldan gonçe-mişâl güşe-i dil-teng ü melûl olduğına dimişdür.

Şi‘r: N’eylesün bir ḫaste cân biñ tîr ile
Şîr-i tenhâ bir süri ḫınzîr ile

Ve Yezîd-i pelîd-i kâfir ḫamından köpek düşer gibi bâm-ı pür-nekbetinden düşdüğine dimişdür.

Şi‘r: ḫamdan ḫamûya dek hoş-cân atar
Aña bu üslûb ile uçmaḳ yeter

Ve bu bir iki eş‘âr mezbûrundur.

- Ġâzel: Çağrışur gökde melekler āh u zārumdan meded
Odlara yandum bu āh-ı pür-şerārumdan meded
- Çonmasun yār işigine ħāk-i cismümden ğubār.
Ey gözüm bi'llāh bu seyl-i eşk-bārumdan meded
- Gözlerüm yol gözlemekden tīre dildür ey şabā
Tütüyā-yı ħāk-pāy-ı şeh-süvārumdan meded
- Ey tabīb-i cān dile kār itmedin bu zebr-i ğam
Zerrece tīryāk şehd-i la' l-i yārümden meded
- Lāmi' i dil-zevrağın gird-āba şaldı mevc-i ğam
Yok kenār-ı vaşl yāre rüzgārumdan meded
- Velehū: Kuşl için bir zerre yārūñ ħāk-pāsın görmedük
Ağlamakla dīdeden çıķduķ karasın görmedük
- Ġâzel: Çün ezel şubhında urdı nevbetin sulţān-ı ' ışķ
Tāñ degül ' arş üzre dikse rāyetin sulţān-ı ' ışķ
- Ķāni' olmaz on sekiz biñ ' ālemī fetĥ eylese
' Arşdan a' lā tutar çün himmetin sulţān-ı ' ışķ
- Lücce-i deryāya düşse dāmenin ter eylemez
Çarĥ-ı ' ālī gibi gözler ' işmetin sulţān-ı ' ışķ

Velehū: Āteş üzre şaldı ‘ anber kākül-i müşgîn-i dost
 Yağdı cān bezminde micmer kākül-i müşgîn-i dost

 Düzdü Dāvudî zirihler haṭṭ-ı ‘ anbersā-yı yār
 Çekdi ‘ Abbāsî ‘ alemler kākül-i müşgîn-i dost

 Gūyiyā hāl-i perīşānum añılmış dil-berüñ
 Raḥm idüp gūşına söyler kākül-i müşgîn-i dost

 Şābit oldı haṭṭınuñ çünkim müzevver hücceti
 Sa‘ y idüp tezvîrin örter kākül-i müşgîn-i dost

 Tutduğınçün mışr-ı hüsnuñ leşkerin Fir‘avn-ı haṭṭ
 N‘eyle garq olmuş ser-ā-ser kākül-i müşgîn-i dost

2.35.5. Beyânî Tezkiresi’nde Lâmi’î²³⁴

Sipihri belâgatuñ bedri lâmi’îdür ki ufq-ı maḥrûsa-i Burusadan ṭâli‘ olmuşdur. Molla Câmînuñ ekser-i kitâbların terceme itmekle Câmî-i Rûm diyü mevsûm olmuşdur. ‘Aded-i sa‘ât-i leyi ü nehâr üzre yigirmi dört mü’ellef kitâbı vardır. Neşr üzre olan kitâblarından Hüsni Dil Şeref-i İnsân ve ‘İbret-nümâ ve Terceme-i Nefeḥât ve ğayrihâ nazm üzre olan Ferhâd-nâme Vâmıḳ u ‘Azrâ ve Veys ü Râmin ve ğayrihâ Mollâ ‘Arab Maḳtel-i Hüseyin oḳumaḳ küfrdür didükde mezbûr Lâmi’î ‘ulemâ-yı şehri câmi‘e cem‘ idüp kendi didügi Maḳtel-i Hüseyin oḳumuşdur. Hazret-i Hüseyin leşker-i Yezîd arasında ḳalduğına bu beyti dimişdür.

N‘eylesün bir ḥaste cān biñ tîr ile
 Şi‘ri-i tenhâ bir süri ḥınzîr ile

²³⁴ Beyânî, a.g.e., vr.170

Neşr: Yezîd-i pelîd tãmdan çıkup tãmüya göcdüğine dimişdür.

Nazm: Tãmdan tãmüya dek hoş cân atar
Aña bu üslüb ile uçmaq yeter

Neşr: Bu birkaç ebyât ol zât-ı sütüde-şifātuñdur.

Eş'âr-ı ü: Kuhl için bir zerre yârüñ hâk-i pāsın görmedüm
Ağlamaqla dīdeden çıkduñ karasın görmedüm

Çün ezel şubhında urdı nevbetin sulţān-ı 'ışk
Teñ degül 'arş üzre degse rā'yetin sulţān -ı 'ışk

Āteş üzre şaldı 'anber kākül-i müşgīn-i dost
Yağdı cân bezminde micmer kākül-i müşgīn-i dost

Düzdi Dāvudī zirihler haţţ-ı 'anber-sāy-ı yār
Çekdi Abbāsī 'alemler kakül-i müşgīn-i dost

Güyyā hāl-i perīşanum añılmış dil-berüñ
Raħm idüp güşına söyler kākül-i müşgīn-i dost

2.35.6. Kühü'l-Ahbâr'da Lâmi'î²³⁵

Burusalıdır. Babası 'Oşmān Çelebi Sulţān Bāyezîd merħūma defterdār olmışdur. Ve kendüsi tarīk-ı 'ilnı-i zāhire sülükdan soñra sebīl-i naşşibendiyyeden Emīr Buḥārī ḳuddise sırruhū cezbese ile sālīk rāh-ı faḳr olup ğınā-yı ḳalb bulmuşdur. El-ḳışşā şı'r u inşāya mümāreset idüp evvelā Fettāh-ı Nişābūrīnūñ Ḥüsn ü Dil nām terceme

²³⁵ Ālī, a.g.e., vr. 269b-270b

yüzinden Hüsni ü Dil nâm kitabı te'lif etmiştir. Ba' del-itmâm Sultân Selîm-i iskender-câm cenâbına 'arz idüp bir mikdâr 'ulûfe ta'yîn olunmuşdur. Şâniyen anlaruñ fermânı ile 'Unşûrînüñ Vâmîk u 'Azrâsın terceme tarîkıında nazm eylemiştir. Ba'dehû Faḥrî Cürcânînüñ Viys ü Râminini daḥi terceme kılmışdur. Ḥattâ evlâda ibtilâsından şikâyet idüp

Min nazmihî: Degüldür şâkî-i luḫf-ı Ḥudâ-dâd

Velî dil-rîş idüpdür fikr-i evlâd

Ġam-ı evlâd özge ibtilâdur

Olursa miḥnet olmazsa belâdur

Olup her biri kesb-i 'ilme meşġûl

Beni eyler su'âl-i zerle mes'ûl

İbrâhîm Paşa daḥi yevmî yigirmi akça iḥsân eyledi. Kendüsü bildüğü gibi evlâdına taḫsîm eyledi. Mevlânâ 'Āşîk kavlince ve ba'z-ı muḫallidîn zu'munca Câmî-i Rûmdur. Ḥâlâ ki این الشری واین الشریا kavline mâ-şadaḫ idüğü ma'lûmdur. Bu sebeble ki Monlâ Câmî eş'ârındaki nezâket ve mesnevîlerindeki ve inşâsındaki belâgat mumâileyhden dūr idüğü zâhir ü mefhûmdur. Ve bi'l-cümle hezle müte'allik muḫatṭa'âtda ve rubâ'ıyyât u muammeyâtta ve inşâyâ müteferri' İbret-nümâ ve Terceme-i Netfehâtta vâkı' rengîn edâlar ḫuşuşunda ḫod rütbesi memdûḫ ġayr-i mezmûndur. Nihâyet Hüsni ü Dil-i Āhî ṭururken anuñ mü'ellefi oḫınmaz. Yûsuf u Züleyhâ-yı Ḥamdî var iken mezbûruñ meşnevîlerine raġbet olunmaz. Guyâ ki sözleri nemekin degüldür. Yâḫûd keşret-i nemekden lezîz ü şîrîn degüldür. Eş'âr u ḫaşâ'idi ḫod cerâ'id-i ruzġardan külliyyetle ma'dûmdur. Ve bi'l-cümle ekşer-i mü'ellefâtından neşirde Şeref-i İnsânı ve Şevâhidü'n-Nübüvvesi râciḫdür. Mevlânâ 'Āşîk kavlince Menḫabet-i Veyse'l-Ḳarâni ve Şerḫ-i Dibâce-i Gülistân ve Şerḫ-i Mu'ammeyât- ı Esmâ ü'l-Hüsna ve Münşe'âtü Leṭâ'ifi ve nazmdan yuḫarıda zikr olınanlardan ġayrı Ferḫâd-nâmesi ve

Absâl ü Selâmânı ve Maḳtel-i Hüseyni ve Şem‘ ü Pervanesi ve Câbir-nâmesi ve Gûy ü Çevgânı var idüğü vâzıhdur. Dîvân-ı eş‘ârı, ve Luḡat-ı Fğrisiyyesi ve Heft-Peykeri daḡı naḡl olunmuşdur. Hâlâ ki ekseri nüşha-i mü‘ellifde ḡalmış ve ba‘z-ı mu‘teberleri üçüncü dördüncü nüşhaya dek yazulduḡı işidilmişdür. Ammâ eş‘ârı daḡı inşâ-yı bisyârı gibi yâ bir iyi pâlûdedür. Ve yâḡûd ḡam ḡopmuş çiçeḡi burnında bir mîve-i zehr-âlûdedür. Ne bir ḡalet-baḡş ‘âşıkâne ḡazeli görünmüşdür. Ne bir muḡayyel ḡüsn-i edâsı mükemmel maḡla‘ u miyân beyti ortaya çıḡmışdur. ‘Alâ külli ḡâl Raḡmîden şoñra Bursa şu‘arâsınuñ ḡüzîdesı tıtilmaḡ câ‘izdür. Zîrâ ki Celîlî mü‘ellefâtından bunuñ âşârı efvzün idüğü bârizdür. Ve Mevlânâ ‘Âşık tettebbu‘ında cümleden a‘lâ beyti bunlardur.

Nazm: Bilürüm küyında hergiz zâr u âḡ eksük degül
 Âdemîlikdür şehâ ḡuldan ḡünâḡ eksük degül

Hâlâ ki zâr u âḡ edâsından her ḡün âḡ u vâḡ edâsı yeg idi. Bârî ḡaḡ edâ ile nev‘an muşanna‘ görünürdi.

Nazm: Çaḡrışur ḡükden melekler âḡ u zârımdan meded
 Odlara yandum bu âḡ-ı pür-şerârımdan meded

2.36. LATÎF

Latîf, Bursalı olup bir hocanın oḡludur. Bursalı şair olan Ulvi Yeḡenzadenin kardeşidir. Latîf, Tutî Latîf olarak şöhret bulmuştur. Şiirde ḡüzel edaya, ḡüzel ve kaideli sözde latif söze malik olduḡu için ve bülbül gibi öttüḡünden Tutî-i Latîf diye lakap takılmıştır.

Kemal Paşazade’nin terbiyesinde bulunmuş ve Gürz Seydi’den mülazım olmuştur. Mülazımlıktan sonra kazada memuriyette bulundu. Memuriyette kazandıḡı paralarla İstanbul Yenibaḡçe’de bir medrese yaptırdı ve memuriyetten emekli olunca bu

medresede müderrislik yaptı. Müderrisliğinden ölümüne kadar tasavvufla hayat geçirip insanlardan uzak durdu.

2.36.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Latîf²³⁶

Tûtî-i Latîf Çelebi dirler rind ü zarîf latîf ü nazîf ve yâr-ı harîf ü şâ'ir-i şerîfdür. Burusalıdır. Bir hâcenüñ oğlı ve 'Ulvî Yegânzâdenüñ li-ümm karındaşıdır. Mevâli hizmetinde huşûşa Kemâl Paşazâde- merhûm terbiyyetinde olup kâzî-'askerlükden mütekâ'id Gürz Seydiden mülâzım olmışdır. Ba'dehü tarîk-i kazâya 'âzim olmışdır. Zemân-ı cevânide şî'rde hüsn-edâya ve lahnda luţf-ı şadâya mâlik olduğıçün bülbül gibi pür-şûr u şagab gördiler Tûtî-i Latîf diyü lağab urdılar. Zemân-ı kazâda eline girdüğü Allah virdüğü mâlı cem' idüp İstanbulda Yeñibâğçede bir medrese binâ idüp hayli meblağ vakf idüp kendüye şart itmişdür. Rûmilinde vü Anaţolıda yüz elli aţçelük kazâ zabt itmişdür. Hâliyan teğâ'üd ihtiyar idüp medrese-i mezkûre ile kanâ'at itmişdür 'ilm-i taşavvufuñ 'alemîsinden ve 'amelîsinden zevk idüp ihtiyar-ı 'uzlet ü vahdet itmişdür. Ancak üç dört kimesne muşâhabet ider mâ'adâdan nefret üzredür ve yolda râst gelse döner izin şapıdır selâm virmekden bile vahşet üzredür ve bi'l-cümle Hağ Te'âlâ ekâbir-i sa'âdete tevfiğ virmişdür ki ümîddür ki anda dâ'im bâkî ola sâ'irlere dağı ol hâl sârî vü mülâkî ola.

Li-muharririhî: Çün kanâ'atdan fağır âğâhdur
Ger gedâ ise ne ğam ol şâhdur

Ğâdirî Efendi-i merhûmuñ

Mağla': Ne dūd-ı âteş-i hasret ne reşk adıyla dâğum var
Ğanâ'at mülkine şâhum ne tüğum ne otâğum var

Ol bu vech ile tetebbu' itmişdür ki

²³⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 143b-144a

Maṭla‘ : Gerekmez tevsen-i çarhı meh-i nevden ferāğum var
 Bu ‘ âlem geştzârında ne çiftüm ne orağum var

Ḳaraşu ḳazâsın virdüklerinde dimişdür

Beyt: Ḳaraşuyı virmek dimekdür baña
 Be-ton u be-tünca bâb-ı siyah

Altmış akçe ile Niş ḳâdîsı olduğında dimişdür.

Ḳıṭ‘ a: Elem-i Niş-i belâ cânımuza yetmişdür
 Dil-i sevdâ-zede bulıncaya dek sittini
 Erba‘ ini ne ḳadar çekdügümi ben bilürüm
 Dil-i sevdâ-zede bulıncaya dek ḥamsini

Ḳoca Keşiş nâmiyle mülaḳḳab bir ḳâdî Ḳırḳkilisaya ḳâdî olmagiçün İskender
 Çelebiye yüz filori virüp ḳâdî olduğda dimişdür.

Ḳıṭ‘ a: Virmese yüz papası ḳoca keşiş
 Manşıba kimse râzı olmaz idi
 Olmasa idi papası el-ḥâşıl
 Ḳırḳkiliseye ḳâdî olmaz idi

2.36.2. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Latîf²³⁷

Hevâsı laṭîf ve âbı hoş-güvâr olmağla mümtâz-ı büldân u emşâr olup nümüne-i
 cennâtin tecrî min taḥtihe’l-enhâru olan şehri-i Burusadan bir ḥâce-i mâldârıñ oğlıdur ki
 Tûṭî Latîf dimekle şöhre-i vażî‘ ü şerîf idi. Merḥûm Gürz Seydiden mülâzemet
 müyesser olduğdan soñra manşıb-ı ḳazâdan ḥazz-ı vâfi ve naşîb-i evfer alup kesb-i sîm

²³⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 243

ü zer ve taḥṣîl-i emvâl-i bî-ḥadd ü mürr itdükde İstanbulda medrese binâ idüp kendüsi müderris olmuş idi. Niçe müddet şalâḥ u taḫva ile gûşegîr-i ‘âlem-i fenâ olduḡdan ōñra tûṭî-i büstân-sarây-ı mülket-i beḳâ olmuşdur. Bu ōî‘r anuñdur.

Şî‘r: Gerekmez tevsen-i çarḫı meh-i nevden ferâḡum var
Bu âlem kişzârında ne çiftüm ne oraḡum var

2.37. LEM’Î

Bursalı büyük ōairlerden Lâmi’î’nin oḡludur. Adı Derviş Çelebi’dir. İlim tahsilinde çok zahmet ve meşakkat çekmesine karşıñ yılmayıp çalışmıştır. İlim tahsilini sultan hocasında tamamlamıştır. Lem’î, Sultan Süleyman’ın hocası Hayrüddin Efendi’nin kapısına dayanır ve bunun neticesi olarak devlet kapısında mülazımlıḡa nail olur. Şehzade Mehemed adına ōiirde kafiye ve aruzla ilgili bir risale vererek mülazım olduḡu da söylenmektedir. İstanbul’da kırk akçe ücretle Sultaniye müderrisi iken ölür. Bazı tezkirelere göre ise İçil müderrisi iken ölür.

2.37.1. Ahdî Tezkiresi’nde Lem’î²³⁸

Burusavîdür. Lâmi’î Çelebinüñ nûr-ı dîdesi ve ferzend-i erc-mend-i pesendîdesi idüḡi rûşen-i ehl-i dil ve mübeyyen-i merdüm-i efâzıldur. Mezkûruñ aḡrabalarandan biri ōûretâ ḳadla ḳaşîrû’l-ḳâme ve fûnûn-ı fitne ile dehrde ‘ulemâ kimesne varmış. Zûrafâ-yı rûzgâr ol ḳara rûzgârı Lâmi’î nâmıyla nâm-dâr ḳılmışlar. Mezbûruñ maḡlaşları birbirinden müştak hiç birinüñ ḡaḳḳına bir kimse barmaḳ basup daḳḳ dutamaz. Mezkûr Lâmi’î Efendinüñ ṭab‘-ı laṭîf-engîzi ve ḡâṭır-ı leṭâ’ if-bîzi küşâde olmaḡın envâ‘-ı leṭâ’if-i miskîn-âyât sergeşt-i erbâb-ı zarâ’if-i ḡuceste-sâ‘ât nigârı raḳam ve ḡamz-edâ-yı dil-i pür-elem ḳılmış lâkin itmâm bulmamış. Mezbûr Lâmi’îye bir gün işâret-i bâ-beşâret ḳılır ki bu evrâḳ-ı perîşânı cem‘ idüp encâme irḡüre. Binâen ‘alâ-zâlik bî-

²³⁸ Ahdî, a.g.e., vr. 172

ḥasbī'l-emr vālid-i mācid-i ḥāṭır-ı ğam-gīni teşrīḥ kılcı leṭā'if ü dil-i ḥazīn teferrüc eyleyici zarā'ifi cem' kılmış. Bi't-tamām bilā-kuşūr kitāb-ı pür-sürür ki nām-ı şerīfi Leṭā'if-nāmedür elfāzınuñ neşāṭ-ı ferāḥ-efzāsından dil-i ğamgīn ve kelimāt-ı rüḥ-baḥşınuñ inbisāṭ-ı dil-küşāsından dil-i ğam-beste āzād ve inşā-yı müsecca'ından mülk-i ḥarāb ḥāṭır-ābād olması muḳarrer ve müṭāla'ası pesendide-i ehl-i hüner ve meşhūr-ı merdüm-i baḥr ü berrdür ve sâbıķü'z-zıkrün eş'ār-ı pür-envārı gün gibi lâmi' ve lem'ā-ı tıĝ-ı zebān-ı ābdārını naşş-ı kâti' gibi sâti'. Cümlesinden bir iki maṭla' u beyt-i ābdār-ı pür-nikāt anlarındur şebt olundı.

Ebyāt: Can virürsem n'ola bir tâze cevānuñ yolına
Kim durur varını ḥarc itmeye anuñ yolına

Tır-i müjgānını bir kez n'ola gönderse eger
Cānı ḳurban idem ol ḳaşı kemānuñ yolına

(Diger): Dirliğünden el yudum ğāyet za'if oldı mizāc
Ey ṭabīb-i cān u dil ölmekden özge yoḳ ilāç

Ḥāk-i pāyīne yüz urup ṭūṭiyā didüm didi
Hey naḳarsuz ḥāk-i pāyum ṭūṭiyādur gözün aç

Nazīre li-mü'ellifihi:

Can meṭā'ı buldı bāzār-ı hicranda revāc
Gel ḥadeng-i 'ömrün ile aña luṭf it ḳapı aç

Büy-i zülfün isteyü oldum tapum derd-nāk
Ḳapuña geldüm o yārim ola bu derde ilāç

Alışupdur bâde-i la' lûñle başı hoş durur
Görmedüm ' âlemde ' Ahdî gibi bir nâzük-mizâc

Bu maṭla' daḥı sâbıkü'z-zikrûndür.
Haṭ-ı cānānı gördükde gönül oldu ḡatî ḡam-gīn

Didi dil-ber ḡara düşler mi gördüñ bolduñ miskīn

2.37.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Lem'²³⁹

Lāmi'î Çelebi-i merḡumuñ oḡlı idi. Adı Derviş Çelebi idi. Ṭarīḡ-i 'ilmüñ ḡayli zemāndan pūyende-i rāh-ı ṭalebi idi. Ṭarīḡ-i 'ilmde ḡünkār ḡācesinde müntehī oldu. Şehzāde Sulṭān Meḡemmed-i merḡüm nāmına aḡvāl-i şî'rden ḡāfiye ve 'arūza müte'alliḡ risāle virüp muḡābelede mülāzım aldılar. Ba' dehū anlaruñ bāb-ı iḡsānına mütemennī oldu. İstanbulda kırḡ aḡçe ile Sulṭāniyye müderrisi iken intikāl itdi. Egerçi ki ḡayātında cidd ile küşiş-i taḡşil-i 'ilm ü kemāl itdi ammā ciddi cedd olmadı ve taḡdīr müsā'ade olmadı hem 'ilmde aḡrānından dün idi hem şî'rde daḡı şu'arāya zebūn idi.

Şî'r-i ü: Fikr-i zülfüñdür şeb-i fırḡatde cān eglencesi
Gice ile mürḡuñ olur āşiyān eglencesi

ḡamzesi fikriyle ebrūsı ḡayāli dil-berüñ
Lem'iyā yiter saña tīr ü kemān eglencesi

2.37.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Lem'²⁴⁰

Muḡaddemā mezkūr u mestūr olan Lāmi'īnūñ ferzend-i dil-bendidür. Nāmı Dervīşdür. Sālik-i ṭarīḡ-i sa'ādet-refiḡ-i 'ilm olup ṭarīḡ-i merḡumuñ şedā'id ü metā'ib-i

²³⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 145b-146a

²⁴⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 244b-245a

bî-ḥadd ü ruḳûmını çekmiş ve toḥm-ı emel ü recâyı zemîn-i nâ-murâdîde ekmiş idi. Âḥir ber-feḥvâ-yı men ḳar‘ a‘l-bâbe ve lecce ve luccce hezâr iḳdâm u lecc ile şâḥib-ḳırân-ı zemân merḥûm Sulṭân Süleymân Ḥanuñ ḥâcesi Ḥayrû‘d-dîn Efendinüñ âstân-ı refi‘ine dâḥil olduḳda ḥalkâ-miṣâl bâb-ı felek-menâlınden zâ‘il olmayup ‘urve-i vuṣḳâ-yı himmetin muḥkem tutmaḡın devlet-i mülâzemetine nâ‘il ü vâṣıl olmuş idi. Medîne-i Ḳoṣṭantîniyyede yevmi ḳırḳ aḳçe ile ḥidmet-i tedrîse meşḡul iken kevkeb-i lemâ‘ ve ḥürşîd-i pür-ṣu‘ â‘-ı vüçüdî ḡurûb u ufûl bulup nihâl-i ḥayâtı şâdemât-ı ḥazân-ı fenâ ile zübûl bulmuş idi. Bu eṣ‘âr anuñdur.

Şi‘r: Fikr-i zülfüñdür şeb-i firḳatde cân eglencesi
Gice ile murḡuñ olur âṣiyân eglencesi

Göñlümî ṭûl-ı emel fikri idüpdür pây-mâl
Olalı sevdâ-yı zülfüñ her zemân eglencesi

Ġamzesi fikriyle ebrûsı ḥayâli dil-berüñ
Lem‘ iyâ yiter saña tîr ü kemân eglencesi

2.37.4. Beyânî Tezkiresi’nde Lem’î²⁴¹

Muḳaddema mezkûr olan Lâmi‘inüñ ferzendidir. Nâmı Dervîşdür. Ṭarîḳ-i tedrîse dâḥil ve ḳırḳ aḳçe medreseye nâ‘il olduḳda lem‘a-i kevkeb-i vüçüdî zâ‘il olmuşdur. Bu ġazel anuñdur.

Fikr-.i zülfüñdür şeb-i firḳatde cân eglencesi
Gicelerde murḡuñ olur âṣiyân eglencesi

²⁴¹ Beyânî, a.g.e., vr. 174b

Gönlümi ʃül-ı emel fikri idüpdür pây-mâl
Olalı sevdâ-yı zülfüñ her zemân eglencesi

Ġamzesi fikriyle ebrûsı hayâli dil-berüñ
Lem' iyâ yiter saña tîr kemân eglencesi

2.37.5. Künhü'l-Ahbâr'da Lem'î²⁴²

Lâmi'î merhûmuñ oğlıdur. Bir dervîş kişi imiş. Hattâ şanâyı' -ı ' aruziyyeden bir risâle te'lif idüp şehzâde Sulţân Mehemmed Hana şunup mülâzım olmuş. Ba' dehü kırk aqça ile İçil müderrisi iken vefât eylemiş.

Min nazmihî: Fikr-i zülfüñdür şeb-i zulmetde cân eglencesi

Gicelerle murğuñ olur aşiyân eglencesi

2.38. LEM'Î-İ DİĞER

Adı Hasan Çelebi'ye göre Ubeydullah; Beyânî göre Abdullah'dır. Babası kadıların ileri gelenlerinden ve namdar biridir. Babasının yoluna salık olduğu günlerde Şeyhülislam Çivizade Efendi'den mülâzım olmuştur.

Güzellik bakımından Hz. Yusuf'a benzetildiği ve cemalindeki parlaklıktan dolayı Lem'î mahlasını seçmiştir. Gençliğinde dahi belagatı harika, şiirleri şimşek misal, hayalleri insanı heyecanlandırmıştır.

2.38.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Lem'î²⁴³

²⁴² Âlî, a.g.e., vr. 370b

²⁴³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 244b

Zemīn-i reşk-i sipihr-i berīn ve hātem-i büldān-ı cihāna firūze-nigīn olan şehri cennet-āyīn Burusa-i maħrūsadan bāriķ ü lāmi^ç olup hūrşid-i vücūdı ufķ-ı şehri mezbūrdan zāhir ü tālī^ç olmuşdur. Nāmi^ç Ubeydu'llāhdur. Babası ķuzāt-ı islāmdan bir müte^ç ayyin ü be-nām kimesne idi. Kendüsi Mışr-ı hūsn ü melāhatūñ Yūsuf-ı Ken^ç ānı ve ^çālem-i şive vü nāzuñ mihr-i raħşānı ve āftāb-ı pür-lem^ç ānı idi. Zerrāt-mişāl ol āftāb-ı hūsn ü cemālūñ ^çāşık-ı ser-gerdānı miħnet-i ^çāşık gibi ħisāba gelmez idi ve tābe-i ^çişķ u maħabbetde tīb-ı mihri ile sūzān olanlar zerreden efzūnter olmağla ^çadd olunmaz idi. Ķadd ü Kāmeti bezm-i nezāket ü leţāfetūñ şem^ç i ve rüy-ı nīkūsı felek-i hūbı ve melāhatūñ āftāb-ı pür-lem^ç i olmağın maħlaş-ı mezbūrı iħtiyār itmişdür. Beđāyi^ç ü beđāyi^ç -i ^çilme mālīk olup babası tārīķine sālīk olduķda bu eyyāmda şeyhü'l-islām müfti'l-enām muķtedi'l-eyyām mūmeyyizü'l-ħalāl ^çani'l-ħarām ^çulemā-yı dānişverān-ı cihān içinde bī-^çadīl ü müşābih idügi ma^çülün-^çaleyh ve müftin-bih olan Ćivizāde Efendi ħidmetleri sāyebān-ı şadāreti eyvān-ı sulţānide gūster-āyende olduķda ħablü'l-metīn himmetine ^çāşım olmağla ol ħazret-i felek-rif^ç atden mülāzım olmuşdur. Ħaķķā ki eyyām-ı cevānı ve ^çunfuvān-ı zindegānide āftāb-ı raħşān-ı eş^ç ārinuñ berķ-mişāl iltimā^ç ve nücūm-ı kemālāt-ı belāgat-mevsūminuñ gerķekden bāriķ ü şu^ç ā^ç eş^ç ārında ma^ç ānī-i daķıķa ve taħayyülāt-ı reşīķa irād itmege ħayli iltiyā^ç ı ve tīb^ç -ı vaķķād u zihni naķķādınuñ bu fennde icād u iħtirā^ç ı vardır. Ümmiddür ki yevmen fe yevmen mişāl-i hilāl izdiyād u kemāl bulup lem^ç -a-i āl gibi semt-i izmiħlāl ve ^çalāmet-i inħilāl tıtmıya. Bu ebyāt anuñ kelimāt u maķālīdür ve mecelleye taħrīr olunmağıķın muħtār-ı tīb^ç -ı bā-kemālīdür.

Şi^ç r: Bālişe yüz vireli yār işimüz şivendedür
 Hep bu ħavğālar o māhuñ başı altındandır

Velehū: Şanma Raħmāna ^çibādet ola bir dem ħarāzı
 Her kaçan şūfi semā^ç eylese şeytāna döner

Egerçi ğamze-i mestüñ müdām cengdedür

Ve lîk bâde-i la‘lün tamām renkdedür

Şu seng-i tefriķa kim atdı dest-i bî-dâdı

Öñüme düşdi ‘adem mülkine olup hādî

Mişāl-i bād-ı tîr geşt-i deşt-i rāhat ķal

Ķarārgāhuñı küh-ı ğam it budur vādî

Velehū: Yaķın olmasun ağyār ol mehe söyleñ yasağ itsün

Meded ol günleri görmiyelüm Allah ırağ itsün

Bu üslüble şāyed bezm-i dildāra varam bir gün

Ben öldükde belālarla felek başum ayağ itsün

Ħazer itsün o meh ayağına yüz sürmesün a‘dā

Nişān-i na‘içe ile kebkebini göz ķulağ itsün

Ķülünk-i cān Lem‘î muntazırdur bismil-i yāre

Diñ ol çābük-süvāre tîğ-i şāhīnin yarağ itsün

2.38.2. Beyânî Tezkiresi’nde Lem’î²⁴⁴

Maħrūsa-i Burusadandır. Nāmı ‘Abdu’llāhdur. Mışr-ı ħüsnüñ Yūsuf-ı Ken‘anı ve sipihr-i melāĥātuñ mihr-i pür-leme‘âtı olmağla maĥlaş-ı mezbūr kendüye gökden inmişdür. Şaded-i ‘ālî-ķadr olan Çivizādeden mülāzım olup henüz ‘unfuvān-ı cevānide tekmîl-i fażl u ‘irfān idüp kelimāt-ı belāğat-simātınuñ leme‘âtı eķrāf-ı kâ‘ınatı pür-ziyā

²⁴⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 174b-175a

itmişdür. Ve şıyt u şadā-yı ebyāt-ı pür-nükātı maşrıqdan mağrîbe gitmişdür. Bu ebyāt-ı pür-ḥayāl anuñ maḳālîdür.

Ebyāt-ı ü: Şu seng-i tefriḳa kim atdı dest-i bî-dādı
Öñüme düşdi ‘adem mülkine olup hādî

Misāl-i bād-ı tîr geşt-i deşt-i rāḥaṭ kı
Ḳarārgāhuñı kûh-ı ğam it budur vādî

Yaḳın olmasun ağyār ol mehe söylen yasağ itsün
Meded ol günleri görmeyelüm Allah ırağ itsün

Bu üslûb ile şāyed bezm-i dil-dāra varsın bir gün
Ben öldükde belâlarla felek başum ayağ itsün

Külüng-i cān-ı Lem‘î muntazırdur bismil-i yāre
Diñ ol çābûk süvāre tîĝi şāhînin yarağ itsün

2.39. MEDHÎ

Medhî, mülazımlar sınıfından, akranları arasında zekâsıyla meşhur biridir. Medhî'nin şiirleri süslü, kasidede tarzının manayı koruyan ve medhedici bir tarza sahiptir. Ayrıca her yönüyle şairliği en iyi şekilde yaptığına kimsenin asla sözü olmamıştır.

2.39.1. Ahdî Tezkiresi'nde Medhî²⁴⁵

²⁴⁵ Ahdî, a.g.e., vr. 188a

Burūsāyīdür. Mülāzimīn zümresindendir. Zekā-yı ṭab^ç ile beyne'l-aḳrān meşhūr aḳsām-ı şī^ç rde ṭabī^ç atı pür-zīver ve ṭarz-ı ḳaşīdede ma^ç ānī-perver ü medḥ-güsterdür. Her vechile şā^ç ir-i pākize-edā olduğına kimsenüñ aşla sözi yoḳ zīrā ki ḡazel-i bī-bedeli bī-ḥadd ü çoḳ cümlesinden bir iki maṭla^ç u beyt şebt olundu.

Ebyāt: Beñzermiş ebrūsı bir kīne gözi bādāmına
Şāḥ-ı bādāma dönüpdür ḳıl nazār endāmına

Medḥiyā bulmaḳ dilerseñ yeter āfetden ḥalās
Ḳonmasun murḡ-ı revānuñ dār-ı dünyā bāmına

Velehū: Şanmañuz bād-ı çemenden varaḳ-ı gül götürür
Ḥār ile ḳana boyanmış pīr-i bülbül götürür

2.40. MEHDÎ

Mehdî, eski şairlerden ve eskilerin de bilgililerindedir. Neşeli, güler yüzlü, çabuk intikal eden, hemen şiir söyleyebilen ve Farsçası mükemmel biridir. Mehdî, Sultan Mehmed'in has nedimlerinden ve nedimlerin de makbüllerindedir.

2.40.1. Latîfî Tezkiresi'nde Mehdî²⁴⁶

Burüsevidür. Şu^ç arānuñ ḳudemāsından ve ḳudemānun fuḳalāsındandır. Ebu'l-feth Sultān Meḥmed Ḥānuñ hemdem-i ḥāşşı ve maḳbūl-i a^ç yān-ı ḥavāşşı idi. Şā^ç ir-i bī'ṭ-ṭab^ç ḥoş-ḥūy u ḥandān-rūy ve serī^ç ulfehm ü bedīhe-gūy şā^ç ir-i sāḥir ve fevriyyātda māhir emīrū'l-keḷām kimesneydi. Bir gün Meḥmed Ḥān ile hem-^ç inān olup eṣnā-i rāḥda giderken ittifāḳ bir ḥayderī civān-ı şāḥib-cemāl şīr-i şerze-mişāl selāsil ü iḡlalle rāst gelür. Eṭrāfına ḥoş-şadā nice zīl ü zeng aḥmış ol çeşm-i esed-heybet ü şīr-şevketi

²⁴⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 120b-121a

gördükde baħr-ı hezec-i aħrebde bu ŧi' r-i ŧirini ve a' zebi bi'l-bedāhe 'ale'l-fevr inŧā itmiŧ.

ŧi' r: Bir gün felegüñ ŧablı kim öter idi güm güm
Sincāb seħāb üzre ki geymiŧ idi ŧaħum

ŧan seyr-i çemenlerde göklerde idi geŧtüm
Cām ister idüm gökden çarħı ŧanur idüm ħum

Nāgeh çü ŧulaguma bir zemzeme yetiŧdi
Her yaña naħar ŧıldum cān gözi ile gördüm

Bir ħaydarī gürz oğlan ardına kifil üzre
Zincir ile zeng aŧmiŧ ŧan ŧir idi āhen düm

Ol yār-ı perī-peyker ol māħ-ı melek-manħar
Kim mŧilin anuñ Meħdī görmedi daħī merdüm

2.40.2. Kühü'l-Ahbār'da Meħdī²⁴⁷

Burusada peydā olmiŧ ŧā' ir-i bediħe-güy nāmı ile ħadr u i' tilā bulmiŧ ya' nī ki Ebu'l-feth-i merħūma ħarīn ve meclis-ı iltifātına yakīn olup henüz edāsı nā-puħte vü ħam ve güftār-ı ħarābet-nümāsı muħtāc-ı islāħ-ı tām iken ol Sulṫān-ı keremkār maħz-ı luṫf-ı kereminden mezbūruñ ŧā' ir a' dādında olmasına rızā virmiŧ. Ya' nī mevzūn söylemesi besdür ve andan ma' nā taleb itmek zā'id hevesdür buyurmiŧ. Ĥattā bir gün ki ŧehriyārī ile ŧikāra çıkmıŧ. Ṭavħ u ħalħāl ile bir ħayderī görüp bu ebyātı nazma ħoymiŧ.

²⁴⁷ Ālī, a.g.e., vr. 151b

Nazm: Bir gün felegüñ tablı kim öterdi güm güm
 Sincābi seḫāb üzere gök giymiş idi kākum

Ben seyr-i çemenlerde göklerde idi geştüm
 Cām ister idüm günden çarḫı şanur idüm ḫun

Nā-gāh kulağuma bir zemzeme yetişdi
 Her yañā naẓar kldum Cān göziyile gördüm

Bir ḫayderī gürz oğlan ardına kefel üzre
 Zencīr ile zenk asmış şan şīr idi āhen-düm

Ol yār-ı perī-peyker ol yār-ı melek-manẓar
 Kim mişlüñ anuñ Mehdī görmedi daḫi merdüm

2.41.MEYLÎ

Meylî bezzazdır. Bir gözü kör, bir eli kolak, bir ayağı sakat şeytana benzetmektedir.

2.41.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Meylî²⁴⁸

Burusalıdır. Ehl-i sūḫdan bazzāz dur ammā elinüñ ayağınuñ şınığın şarmağa on arşun bez azdur. ‘ Aceb sırdur ki bir gözi kördur ve bir eli kōlaḫdur ve bir ayağıdur saḫat ḡalaṭ itmez isem aña beñzer var ise şeytāndur faḫaṭ

Şi‘ r-i ü: Murğ-ı dil ey yüzi gül kūyuña varmağ ister
 Ṭalbınur bāl u peri yoğ iken uçmağ ister

²⁴⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr.174b

Cān virür leblerini öpmege yāruñ Meylî
Şanmañuz siz anı kim buseyi aylag ister

Virdügi rif' ata ey dil felekün aldanma
Seni bir lu' b ile ol gökden uçurmağ ister

2.41.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Meylî²⁴⁹

Burusadandır. Bezzâzdur. Bu ğazel-i bî-bedel ile serv-i ser-efrâz gibi mümtâzdur.

Şi' r: Murğ-ı dil ey yüzi gül kūyuña varınağ ister
Talbınur bāl ü perî yoğ iken uçmağ ister

Ağladuğum bu ki her-dem benüm ol serv-i sehî
Reh-i 'ışkında gözüm yaşını urmağ ister

Virdügi rif' ate ey dil felegün aldanma
Seni bir lu' b ile ol gökden uçurmağ ister

(Diger): Güldügünce karşıdan nâz ile cānānum benüm
Yüregüm oynar görünce cüş ider cānum benüm
Türmaz aqar gözlerümden qan ile yaşum benüm
Gelmedi qaldı benüm bükülmedük başum benüm

2.41.3. Beyânî Tezkiresi'nde Meylî²⁵⁰

²⁴⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 286a

Maḥrūsa-i Burusadandır. Bezzāzlardandır. Bu ğazel misl-i sā'ir gibi dā'ire-i āfākı dā'irdür.

Murğ-ı dil ey yüzi gül kūyuña varmağ ister
 ʤalbınız bāb u perī yoğ iken uçmağ ister

Ağladığum bu ki her-dem benüm ol serv-i sehī
 Reh-i 'ışkıında gözüm yaşını ırmağ ister

Virdügi rif'ata ey dil felegüñ aldanma
 Bir lu' b ile ol gökden uçmağ ister

2.41.4. Kūnhü'l-Ahbār'da Meylî²⁵¹

Burusevidür. Bir gözi kör ve bir kolu kulağ ve bir ayağı saqatdur. Hālā ki fitne fenninde ayağın çeker bulunmayup kendüsi faqatdur.

Min nazmihi: Murğ-ı dil ey yüzi gül kūyına varmağ ister
 ʤalbnur bāl ü peri yoğ iken uçmağ ister

2.42. MİRÎ

Adı Yahya'dır. Babası Acem'den Rum diyarına gelen Acem'in namdar hocalarından Kiçi Mir'dir. Babası Kiçi Mir diye şöhret bulduğundan kendisine Mîrî mahlasını seçmiştir. Ancak halk kendisini Keşmirzade olarak adlandırmıştır.

Mîrî'nin tahsilini tamamladıktan sonra Hasan Bey Efendi'den mülazım olur. Edirne Darül-hadis Medresesinden azledildikten sonra Sahn'a müderris olur. Sonra da

²⁵⁰ Beyânî, a.g.e., vr. 206a

²⁵¹ Âlî, a.g.e., vr. 372b

Galata ve Üsküdar'a kadı olur. Rum'da Nakibül-eşraflık da yapmıştır. Mîrî Farsçayı iyi derecede bilmektedir. Bunun için Hacı Attar'ın Mihr ü Müşterisini tercüme etmiştir.

2.42.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Mîrî²⁵²

Babaları diyâr-ı 'Acemden merzbûm-ı diyâr-ı Rûma kâdem başan tâ'ife-i A'câmuñ hâce-i be-nâmlarından Kiçi Mîr dimekle şöhret-pezîr olmuşdur. Ol sebebden maḥlaş-ı mezbûr muḥtâr-ı ṭab'-ı fezâ'il-mevfûrî olmuşdur. Hâlk-ı taḥrîf ü taḥşîf idüp Keşmîrzâde dirler nâmı Yaḥyâ mevlidi şehr-i cennetâsâ maḥrûsa-i Burusadur. Ri'âyet-i merâsim-i taḥşîl-i kemâlde kâ'im ü dâ'im olduğdan sonra merḥûm Ḥasan Beg Efendinüñ manzûr-ı nazâr-ı mekârim u merâḥimi olup cenâb-ı şerîfinden mülâzım olmuşdur. Hâlâ gönçe-i ḥâṭır-ı fazîlet-meḳâṭırî dil-teng ü melûldur ki Edirne'de Dârü'l-ḥadîş medresesinden ma'zûldur. Mütevaḳḳı'dur ki 'an-ḳarîb pâye-i irtikâyla Şaḥn-ı murâd u me'mûle mevşûl ola. Ḥaḳḳâ ki ol cenâb-ı 'aliyyü's-şân ve celiyyü'l-bürhânüñ âyine-i zamîr-i münîr-i ḥürşîd-tenvîri muşakḳal-ı fazl-ı 'azîz ve 'ilm-i keşîr ile muşayḳal u mücellâ şaḥâ'if ü cerâ'id-i ḳalb-i bî-miṣâli erḳâm-ı leṭâ'if-i celâ'il ile muvaşşah ve a'nâḳ-ı dil-i bî-nazîr ü hemâli ḳalâ id-i ma'ârif ü fezâ'il ile müzeyyen ü muḥallâdur. Evzâ' u eṭvârî mîrâne vü sipâhiyâne şayd u şikâr ile muḳayyed olup fûrûsiyyetde daḥı nâmdârdur. Meḥemmed 'Aşşaruñ Mihr ü Müşterisin terceme idüp bilâ-ziyâde ve lâ-noḳşân terceme idüp kitâb-ı mezbûra nesne ziyâde itmedüm diyü iftiḥâr iderler idi. Fenn-i mu'ammâda daḥı çok kûşîş ve ṭab'-ı müşkil-güşâsı bu vâdide ḥayli verziş idüp mu'ammaları gibi nâmdâr maḳbûl u memdûḥ-ı şîḡâr u kibâr olmuşdur. Bu bir iki mu'âmmeyât u eş'âr ol zât-ı sûtûde şîfâtuñ güftârındandır. Bu mecelleye taḥrîr olunmaḡiçün irsâl itmişdür.

Şi'r: Göñül kûy-ı nigâruñ geçmedi âb u hevâsından
Maḥâll ol meşrebe geçmek avârenüñ hevâsından

²⁵² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 277b-278a

Gören çeşm-i siyâhın şeb-külâhı gūşesinden dir
İki şâhîn durur gözler şikârını yuvâsından

Biraz ‘uşşâkla yazduğ yañulduğ dün gice ey dil
Şikâyet eyledük yâre raķībün bed-liķâsından

Vireydi görmeğle vaşlı metâ‘ ın bir nazar dil-ber
Ne deñlü olsa kaçmazdı anuñ Mîrî bahâsından

Mihr ü Müşterîdendür ki terceme buyurmuşlardır.

Şıfat-1 Şiṭâ: Düşmişdi yola şular mermer
Geçemezdi ṭayanmadın şarşar

Şıfat -1 Esb: Ditrer idi cibâl umar kırsraq
Çarḫ sincâbî giymiş idi veşşaq

Der- şıfat-1 Esb: Çarḫveş dönmeğle iderdi hücüm
Olsa da yiri noķta-i mevhüm

Şıçrayup itse yilmegle âheng
Sâyesini geçerdi bir ferseng

2.42.2. Beyânî Tezkiresi’nde Mirî²⁵³

Maḫrûsa-i Burusada mütevellid olmışdur. Nâmı Yaḫyâdur. Pederi diyâr-ı
‘Acemden bilâd-ı Rûm-ı ‘izzet-i mersûma gelen eşrâfdan Kiçi Mîr demekle şöhret-pezîr
olmağın ḫalk ṭahrîķ idüp mezbûra Keşmirzâde dirler. Beyne’l-ahâlî ma‘ârif u fezâ‘ ille

²⁵³ Beyânî, a.g.e., vr. 202b

ma‘rûf ve ahlâk-ı celâ’ille mevşûfdur. Şahna müderris olduğdan sonra Ğalaṭaya ve Üsküdüra kâdî olup ḥâlâ nakībü’l-eşrâf-ı diyâr-ı Rûmdur. Fürsde kemâl-i inahâreti olup Ḥâce ‘Aṭṭârûñ Mihr (ü) Müşterisin beyt beyt bilâ-ziyâde ve’l-noḳşân terceme itmişdür. Ğâyet ḥûb itmişdür. Bu ebyât ol kitâb-ı leṭâfet-simâtdandır.

Meşnevî: Düşmişdi yola şular mermer
 Geçemezdi ṭayanmadan şarşar

 Çarḥveş dönmege iderdi hücûm
 Olsa da yiri noḳṭa-i merḥûm

 Şaçar Eyyûb itse yilmegle âheng
 Sâyesini geçerdı bir ferseng

2.43. NECMÎ

Zengin bir Acem tüccarının oğlu olan Necmî, deha derecesindeki aklını yüksek ilimlere sarf etmiştir. İlmiyle amel eden biridir. Nakşibendî tarikatına girerek Emîr Buhârî’ye bağlanır. Necmî, Lâmi’î Çelebi ile aynı yerde uzlete çekilmiştir.

Zahir ilim tahsiline Sadi Efendi’nin hizmetinde bulunarak başlamıştır. Sadi Efendi’den sonra Hazret-i Ebî Eyyûb-ı Ensârîde Kâsım Paşa medresesinde müderrislik yapmıştır. Necmî’nin tüm vakitlerini dini ilimleri öğretmekle ve ledün ilimleriyle uğraşıp vücudunu ibate vakfemekle geçirmiştir. Necmî Hazret-i Ebi Eyyûb’dan feyizlenmiştir. Medresede müderrislikten vazgeçerek Eyyub Sultan’ın mezarında inzivaya çekilmiştir.

2.43.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Necmi²⁵⁴

Fuzelâ-yı ʿaşrdan her güne ʿilmüñ ser-ḥadd-i nihâyetine taʿlîmi reh-nümündür.

Mışraʿ: Muḥaşşıl-ı zû-fünündür zû-fünündür

Mevlidi Burusadır. Mâl ü menâlden şâhib-mâl-i vâfir bir ʿAcem tâcirüñ oğlıdur. Sermâye-i ʿaql-ı heyûlâsın ʿulûm-ı âliyyeye şarf idüp meşâhîr-i Buḥârîden telemmüz ve her nevʿ fenden telemmuz ile telezzüz ider. ʿİlmi ʿamele tevʿem ve merviyi merʿiye hem-dem belki ʿilmi ʿayn u çehre-i kâlî ḥâlî ḥâlle pür-zeyn itmek için ṭarîḫ-i Naḫşbendîye sülûk ve merḥûm Emîr Buḥârîden inâbet merḥûm Lâmiʿî Çelebi ile meʿân ʿuzlet ḥalvet idüp ʿilm-i zâhirde daḫı Müfti Saʿdî Çelebi-yi merḥûma varup Sulṭân Süleymân-ı merḥûmuñ şehzâde iken defterdârı olan Sinân Begüñ ki ekşer-i kâr u kirdârı ʿulemâ ile olduğı sebebden monlâyı bace idinüp İzvornîk sancağı begi olduḫda bile alup gider. Yeñibâzârda bir medrese binâ idüp aña şart ider. Nice zemân anda müderris ve begle mûnis olur. Baʿdehû Ḥac idüp dehrüñ naşb-ı ʿazl-âmizinden vecd-i hezl-engîzinden biʿl-küllîyye iʿrâz ider.

Beyt:
 چه باید نازش و نالش ز اقبالی و ادباری
 بروبر هم بز ن دیده نه آن بینی نه این بینی

ḫavli ile ʿamel idüp Ḥazret-i Ebi Eyyûb Enşârîden Ḳaşım Paşa-yı merḥûmuñ medresesin ʿalâ vecdiʿt-teʿbîd yigirmi beş aḫçe ile ḫabûl idüp vaẓîfesi otuz baʿdehû kırk oldu. Anda cemîʿ-ı evḫâtın ifâde-i ʿulûm-ı diniyyeye ve ifâza-i fûnûn-ı ledüniyyeye şarf idüp ebniye-i bünyesin ḫurûb-ı ʿibâdâta şunûf-ı tâʿâta vaḫf itmişdür. Fevâyiḫ-i revâyiḫ ifâdesiyle rûḫ-ı pür-fütûḫ Ḥazret-i Ebi Eyyûbı taʿtîr itmişdür. Ve enfâs-ı ḫuds-i inâsı ile ol buḫʿa-i ṭayyibe-i ṭayyibe-mişâl ihyâ ve teʿsîs-i binâ-yı ʿilm ü ḫilm ile ol belḫaʿ-ı mübârekeyi taʿmîr itmişdür ve **بالنجم هم يهتدون** diyü sâlikân-ı şâhrâh-ı Ḥudâ anuñ âşâr-ı envârı ile ser-menzîl-i selâmete vâşıl olmuşlardur. Ve şeyâṭîn-i ehviye-

²⁵⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr.179

i edviye-i tuğyān u dālālet anuñ şerār-ı noқта-i āşār-ı aqlām-ı tefsir ve hadīs-i nigārı ile ki şihāb-ı şākıb aña göre mihrāk-ı lā-ğaybdur ka‘ r-ı derkāt-ı şı‘ ri maqar idinüp esfel-i sāfiline nāzil olmuştur. ‘ Aceb Çelebi ki ol medresede evvel müderris idi şems-i ifāde anuñla ol ufqda ğarb-ı inzivāda ğurūb idüp min-ba‘ dihi ol maşrıq-ı ervāh-ı evliyāda dirāset-i ‘ ilm-i nāfi‘ -i ‘ anķā-yı mağrib gibi nā-peydā belki nā-būd olmaķ fikr idüp aşhāb-ı ğarāz-ı emrāz-ı cehl ile zurr-ı Eyyūbı muqarrer bilürdi.

Mışra‘ : بدا كوكب كلما غاب كوكب

mücibince bu ‘ Acemzāde ‘ Arab Çelebi yerin tutdı. Şöyle ki halk-ı ‘ Arab u ‘ Acem kulaķ çeküp halk ‘ Arab Çelebiyi unuttı. Haşā‘ il-i cibilliyyesi ve fezā‘ il-i ‘ ilmiyyesinde lisān-ı efkār-ı hātır efkār-ı zebān-ı hāme gibi kāşırdur. Yalıñuz Sa‘ di Efendi anlara virdügi icāzet-nāme eşnāsında olan işnā kāfi ve bire birdür. Naql-i meclisleri tarāyık-ı tarā‘ if ve leṭā‘ if-i nevādirdür. Yāddāşları olan nefa‘ is ü ğarā‘ ibūñ ‘ izzine kim kādirdür. Vālid ile uḥuvvet-i sābıkaları vü hemşehrilükleri olup bu faķire ‘ amm-ı büzürgvār u eb-i raḥim ü veli-i ḥamim disem sezāvārdur. Gāhi şı‘ re tenezzül reva görürler ve kendüleri şu‘ arādan ‘ add olunmasını revā görürler. Bināen ‘ alā-zālik birkaç ebyāt-ı reşḥāt-ı seḥāb-ı aqlām-ı ‘ anber-fāmlarından tebyizen لوجوه السودات وتحسين الجمال عروس الكلام يحلى كلماتهم الطيبات irād olındı.

Maṭla‘ : Dil ki bir kaşşābuñ oldı küşte-i pür-yāresi
Zülfi çengālinde kaldı aşılı her pāresi

Ġazel: Yine bir dil-rübā kaşşābuñ oldum kulu kurbānı
Tenümi şerḥa şerḥa itseler terk itmezem anı

Terāzüden iner dil-ber odur yā Rabbi sen şaķla
Ḥased kurdından anı kim olupdur Yūsuf-ı şānī

Bu gövdem pāre pāre oldu çün sātūrdur dile
Etleyin toğramış anı Ḥabībūñ tīg-i bürrānı

O körpe kızuyı koynuma koymak isterüm ammā
Yanından neyleyem ḥālī degül bir laḥza çübānı

Ḳanara iti gibi tolanur dükkānın ol māhuñ
Raḳībūñ derisini yüzselər vallāhi erzānı

N'ola bī-çāre Necmī de umarsa orta pehlūdan
Begüm cevmerd-i rūḥıçün aña sen eyle iḥsānı

Velehū: Niçe bir ḳan yudayum la' l-i güher-pāşından
Niçe bir güç çekeyüm yay gibi kāşından

Seng-i bī-dād ile öldüğüme ḳayurmaz idüm
Tek mezārumda dikilse işügi taşından

N'ola Mecnūn başı üzre vaṭan itse ḳuşlar
‘Āşıḳuñ anca belālar geçiser başından

Sofinūñ kendi ḳara başına yok fā'idesi
Himmeti ile ṭaleb-i meygede ḳallāşından

Ey ecel şerbetüñi Necmīye şunsañ yeridür
Ki toypudur felegüñ puḥtesi çok aşından

Velehū: Bulmasam saķf-ı muķarnes künbed-i mīnā yeter
Olmasa ferş-i muķarnes dāmen-i şaķrā yeter

Hüsrevā Dārāyı ammā hānķāh-ı faķrde
K'anda Şibli Hüsrev Manşūr ĥod Dārā yeter

Ger ķanā' at mülkine mālik olursañ Necmī
Dirlik ile beg gibi külĥan saña me'vā yeter

2.43.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Necmī²⁵⁵

Beyt-i şeref-i büldān-ı cihān olan şehr-i firdevs-nişān maķrūsa-i Burusadan ṭālī' olmuş bir kevkeb-i raķşende vü lāmi' dūr. Şeb-i taķşīl ü tekmilde ihtidā-yı nücūm-ı 'ulūm-ı me'ālī-mersūm ile ber-feĥvā-yı binecmihim yehtedüne sālīk-i şāh-rāh-ı 'ilm-i sa'ādet-maķrūn olup kevkeb-i zātı ĥareket iderek ķuṭb-ı felek-i fezā'il muĥarrer-i maĥāsin-şemā'il merĥūm Sa'dī Efendinūñ neyyir-i a'zam cenāb-ı efĥamıyla kırān itdükten şoñra dīde-i i'tibārına delā'il ve aĥkām-ı enzār-ı fenā-yı 'ıyān olup her ictimā' u ittişālūñ 'āķıbeti infişāl ve hevā-yı cāh u celāl ve fikr-i irtifa'-ı derecāt-ı mecd ü ma'āl 'ayn-ı āşār ve maĥz-ı vebāldür diyü terk-i āmānī vü āmāl idüp civār-ı Ĥazret-i Ebī Eyyüb-ı Enşārīde medrese-i Kāsım Paşayla teķā'üd iĥtiyār itmişdür. Fi'l-vāķi' sā'ir-i 'ulūm u ma'ārifinden ĥayrı 'ārif-i seyr-i şevābit ü seyyār vāķıf-ı daķā'ıķ u evzā'-ı felek-i devvār zübde-i aşĥāb-ı hey'et ü tencīm muĥallil-i rümūz-ı şahā'if-i zīc ü taķvīm zamīr-i münīr-i müşterī te'şīri delā'il-i enzār ile dānende-i rāz-ı nihān-ı felek-müstenīr olmaĥın maĥlaş-ı mezbūr ile şöhret-pezīr olmuş idü. Bu bir iki eş'ār-ı mezbūruñ ĥüftārındandır.

Şi'r: Bulmasam saķf-ı muķarnes künbed-i mīnā yeter
Olmasa ferş-i münāķķaş dāmen-i şaķrā yeter

²⁵⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 290

Velehū: Dil ki bir qaşşābuñ oldı küşte-i pür-yāresi
Zülfi çengālinde qaldı aşılı her pāresi

Velehū: Niçe bir qan yudalum la‘l-i güher-pāşından
Niçe bir güç çekelüm yāy gibi qaşından

2.43.3. Beyānî Tezkiresi’nde Necmi²⁵⁶

Maḥrūsa-i Burusadan ṭālī‘ olup ṭarīḳ-i ‘ilme dāḥil ve Sa‘dī Efendiniñ ḥidmet-i ‘aliesine vāşıl olup mülāzemet ile merāmına nā‘il olmışken āmānī dünyeviye ^{کظ(?)} zā‘il olduğına ‘ilm-i yaqīni ḥāşıl olmağla sevāb-ı ecili ḥazḫ-ı ‘ācil üzre tercīḥ idüp civār-ı Ḥazret-i Ebī Eyyūb-ı Enşārīde medrese-i Qāsım Paşayı ber-vech-i tekā‘ūd alup qanā‘at itmişdi. ‘İlm.-i hey‘et ve tencīm ü ma‘rifet-i zīc u taqvimde yed-i ṭulāsı olmağla maḥlaş-ı mezbūrı iḥtiyār itmişdi. ‘İlm-i tevāriḥ ve aḥbār u esmārda daḥı küllī istihzārı olmağla iştihārı var idi. Bu eş‘ār anuñdur.

Bulmasam ṭāq-ı muqarnes künbed-i mīnā yeter
Olmasa ferş-i munaqqaş dāmen-i şaḥra yeter

Dil ki bir qaşşābuñ oldı keşte-i pür-yāresi
Zülfi çengālinde qaldı aşılı her pāresi

Niçe bir qan yudalum la‘l -i güher pāşından
Niçe bir güç çekelüm yāy gibi qaşından

²⁵⁶ Beyānî, a.g.e., vr. 212

2.44. NEŞRÎ

Bursalı şairlerimizden olan Neşrî aynı zamanda tarihçidir. İlim tahsilinde ömür sürüp yine Burusada müderris olmuştur. Neşrî, Tevarih-i Âl-i Osman adlı tarihini Sultan Beyazıt devrinin sonuna kadar getirmiştir. Bu tarihi halk tarafından kabul görüp kullanılmıştır. Gerçi şiiri meşhur değildir ama Türkîde, hikâye düzmede çok maharetli ve rûzgâr gibi hızlıdır.

2.44.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Neşrî²⁵⁷

Burusalı imiş. 'İlm taḥşîlinde 'ömr sürüp yine Burusada müderris olmuştur. Tevâriḥ-i Âl-i 'Osmâni Sulṭân Bâyezîd devrinün âhîrine dek tedvîn eylemişdir. Şi'ri çendân meşhûr degüldür ammâ Türkîde kışşa- perdâzlukda rûzgâr anı ta'yîn eylemişdir. Tevâriḥi ḥalk içre mütedâvildür. Ve bizâ' at-i şi'riyyesi eşnâ-yı tevâriḥde olan ebyâtından ma'lûmdur irâdına ihtiyâc yokdur.

2.45. NEVÂLÎ

Adına sadece Meşairü'ş-Şu'arâ'da rastladığımız Nevâlî'nin asıl ismi Mehmed Çelebi'dir. Babası Bursa Hisar içinde Kavaklı İmamı'dır.

Nevâlî, Mısır Beylerbeyi olup emekli olan Ali Paşa'ya sonra da vezir olan Ferhad Paşa'ya hoca ve arkadaş olmuştur. Hâkim Çelebi ve Allah dostları ile yakınlaşmıştır. Dünya işlerinden ve geçici şeylerden vazgeçip uzaklaşması ona Allah'ın tevfikini yardımcı etmiştir. Bundan dolayı o kadar âli bir himmete sahip olmuştur ki bir iş olsa o devletin ayağına gitmez, devlet onun ayağına gelmiştir.

2.45.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Nevâlî²⁵⁸

²⁵⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 183b

Burusalıdır. Hişār içinde Kavaqlı İmāmı dirler bir imāmın oğludur. Adı Mehemmed Çelebi idi. Fazilet-i ‘ilmiyyesi ma‘mūr olduğdan soñra haṭṭ u inşāya ve şî‘r ü mu‘ammāya kûşîş itdi. Nihāyetine dest-res buldı. Her kanķısında ki ṭab‘ın āzmāyiş itdi. Mülāzemeti müteyakķin ve aķrānı içinde müte‘ayyin iken Mışr beglerbegisi olup müteķā‘id olan ‘Ali Paşaya ba‘dehū vezir olan Ferhād Paşaya ḥāce vü müşāhib ve müteraşşid-ı münāsib rıf‘atı rüz-efzūn ve ṭālî‘i hümāyūn olmaķda iken tevfiķ-i İlāhî yāri ve müsā‘ade-i sa‘ādet-i uḥreviyye meded-kārı kılup Ḥaķīm Çelebi ile muķārenet ve ehlu’llāh ile muķarebet itdi. Ṭarīķ-i şūriden ‘uzlet ve devlet-i dūnyeviyyeden ferāğat itdi. Zevā‘id aķçesinden ‘ulūfesi vardur. Zehī tevfiķ-i Yezdānî ki anı şāyeste-i ḥāl ehl-i ḥāl itdi. Ve zehī himmet-i ‘āliyye ki ol istiķbāl itmedi. Her çend ki devlet aña iķbāl itdi.

Şî‘r-i ü: Nerdümlük eyleyüp baña kılsañ vefā eger
Çeşmüñ ucıyle iki gözüm bir nazar yeter

Gerçek mi ola bir söz işitdüm benüm begüm
Bir kerre buseñ alanı dirler ki biñ yaşar

2.46. NİHÂLÎ

Galata Caferi olarak tanınan Cafer Çelebi’dir. Nihâlî, Galata Kadısı olmadan önce Muradiye Caferi olarak tanınmıştır. Gençlik yıllarının başlarından itibaren ilimle uğraşmıştır. Gençliğinde Âşık Çelebi’nin amcasına talebe olmuştur. Babası ile birlikte genel ilimlerle ilgili her türlü kitabı incelemiştir.

Mahmud Paşa müderrisi Tacizâde Cafer Çelebi’den sonra Sahn medresesine gider ve Müeyyedzâde Edirne kadısı olunca Müeyyedzâde’den mülazım olur. Büyükler tarafından sevilmemesinden dolayı büyük zorluklarla anca Pilevne’de Mihaloglı Ali Bey medresesinde müderris olabilmıştır. Mihaloglı Mehmed Bey’le meşrepleri

²⁵⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 188a

uygun düşer ve çok yakın dost olurlar. Bir süre sonra görevinden azledilince hicivlerine maruz olmayan ayanın ihsanıyla İstanbul'da otuz akçe ücretle Murat Paşa Medresesine müderris olur.²⁵⁹ Daha sonra yüz elli akçe, Beyânî'ye göre altı yüz akçe ücretle Galata'ya kadı olur.²⁶⁰ Nihâlî'nin zamanında hicvettiği büyükler mühim makamlara gelince Nihâlî'yi Galata kadılığından azlederler. Çok zaman mülazımlık zilleti ile sürünür. Mülazımlık canından geçince Sultan Süleyman'a bir kıta sunarak durumunu arz eder. Sultan Süleyman, Nihâlî'nin halini tetkik eder ve haline acır. Nihâlî, Sultan Mehmed'in dostlarına ve diğer riayet ettiği kimselere tayin edilen ayda bin akçe ulufenin kendisine de verilmesini bir kıta ile rica eder. Nihâlî muradına ererek ayda bin akçe ulufeye nail olur.

Nihâlî nikris hastalığına müptela olur. Bundan dolayı Nihâlî ömrünün sonlarında yürüyüş ve sohbetten geri kalır. Dostlar ve kardeşler ile beraber olamayınca Uzun Çarşıda Çıkrıkçılar içinde bir dükkân almış ve orada oturup gelen geçeni seyretmiştir. Bu hal üzere H. 949 yılında ölmüştür. Şeyh Vefa hatırasına defnedilmiştir.

2.46.1. Latîfî Tezkiresi'nde Nihâlî²⁶¹

Burüsevidür. Ğalaṭa ḳazāsından tekā' üd itmiş medīm-şive ve şūḫ u girān-ḳadr ü sebük-rūḫ kimesne idi. Ḥaḳḳā ki semt-i muşāḫabetde maḳbūl ü müsellemed olduğu ecilden ol şāḫib-i ḳalb-i selīm a' ni Ḥazret-i Sulṭān Selīme muḳārin ü muşāḫib olmuşdı. Eş'ār-ı letāfet-iş'ārı pür-letāyif ü pür-şanāyi' ve rengīn ü şīrīn olduğuyçün ḫalḳ arasında meşḫūr u şāyi' dūr. Bu maṭla' -ı anuñ iḥtirā' atındandır.

Maṭla' : Ḥammāma girdi nāz ile bir sīm-ten güzel
 Şu şöyle diyicek yeri yok cümleten güzel

Neşr: Bu maṭla' -ı Fārisī daḫī anuñ eş'ārındandır.

²⁵⁹ Kılıç, a.g.t., s.484 : Eyduran, a.g.t., s. 1066

²⁶⁰ Kılıç, a.g.t., s.484 : Eyduran, a.g.t., s. 1066; Sungurhan, a.g.t., s. 177

²⁶¹ Latîfî, a.g.e., vr. 130b-131a

Maṭla‘ :

ای که خاک در کتبت چون کعبه علیا شده
 خلقهای آستانت عروه و سقی شده

Neşr: Zamān-ı mülāzemetinde ve ‘ālem-i felāketinde bu kıṭ‘ ayla ḥālin ḥikāyet ve kadı‘ askere kendüden şikāyet itmişdür.

Naẓm: Kime kimden şikāyet eyliyeyin
 Sergüzeştüm ḥikāyet eyliyeyin

Ehl-i ‘ilmüñ faķīrine şimdi
 Kimse dimez ri‘āyet eyliyeyin

Yağı olanlar eyledi bayrām
 Nice şavm u riyāzat eyliyeyin

Şaķalı bitdi fażl u ma‘rifetüñ
 Kendümi ehl-i şan‘at eyliyeyin

Nice ise mülāzemet buyuruñ
 Etegüm belde ḥizmet eyliyeyin

Lāf u rüşvetle ise ger manşib
 Rüşvet ü lāfa himmet eyliyeyin

Manşiba ger liyākatüm yogise
 Ol cihetden ferāgat eyliyeyin

Gāh tadrīs ü geh қаzā diyüben
Nice zillet denā' et eyliyeyin

Baña bir tevliyet 'ināyet idüñ
Vaқfa sa'y u kifāyet eyliyeyin

Neşr: Ve bu kıt'a dañi anuñ hezeliyyātından ve cümle-i muṭāyebātındandır.

Kıt'a: Dün gice bir puserüñ gürzile 'ālemde idüm
Nāқа-veş mühri mihārın elüme virmişdi
Üştür-i ner gibi boynumı uzadınca hemān
Nāқа-veş çökdi öñüme deve gördün mi didi

Müfred: Sāde yağın istedüm ben bir güzel baққāldan
Yağ acı didügi baña aṭlu geldi baldan

2.46.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Nihâlî²⁶²

Ġalaṭa Ca'feri dimekle ma'rûf u meşhûrdur. Kemāl-i kiyāset u zarāfet ve şüh u şāṭırluқ u şükûfte-tab'luқ u küşāde-ñāṭırluқ ile mezkûrdur. Burusalıdır. Evvel şöhreti Murādiyye Ca'feri dimekle idi. Evā'il-i sinn ü sālinde ve sāde-rūluğı ħālinde bu ħāķırüñ 'ammına suḥte olup peder-i merḥûm ile şirket üzre 'ulûm-ı mütedāvileden faşl u bâbı ile her kitābı bile görürler 'unfuvān-ı şebābı bile geçürürler medreselerde vü ħarābâtlarda meyḥānelerde vü ħānķāhlarda Efe meyḥānesinde ve sâ'ir cem'iyetgāhlarda bile şoḥbet iderler. Merḥûm Ca'fer Çelebi Maḥmûd Paşa müderrisi Tācizāde Ca'fer Çelebiden Şaḥna Mü'eyyedzādeye varup Edirne ķāḏısı olduķda mülāzım olur. Ammā ṭab'ı bi't-ṭab' hezle mā'il olmağın vüzerāyı ve ķāzî-'askerleri

²⁶² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 190b-195b

huşûşâ şâ'irleri vü hünerverleri müfredât u muḳaṭṭa'ât-ı ḳaşâ'id ü murabba'ât ile hicv itmegi 'âdet idündiği sebebeden mebgûz-ı e'âli vü e'âzîm olur. Pilevnede Miḫaloğlı 'Ali Beg medresesinde müderris olup Miḫaloğlı Meḫmed Beg yanına varup muşâhib düşer yıldız alıḫdurup meşrebleri münâsib düşer. Ol ḳadar âlûdeluḫ ider ki evrâḫ ḫâtırı şarâba düşdüğinden min-ba' dihi ḫuṭûṭ-ı ruḫûm 'ilm ü kemâle kâbil olmaz. Ve ḫâtır-ı efkârı bî-pervâluḫ hevâlarına şöyle pervâz ider ki menâşib-ı dünyâ ile biñ kerre beftere şalınsa berüye mâ'il olmaz. Mezkûr beg şikâre binse Ca'fer Çelebi beftere gibi yanında şalınur ve sebzezâra varsa serv gibi yolında ḫâzır atun miyânında bezmde şurâhi gibi ḫidmetinde ḳâ'im olup şem' gibi dikilür ṭurur. Bezmde tîr-i ecele oḫ atım yir ḳarşu varup yolında ölmege cânlar virürdi. Gâh terk ü tâzda şikâr-ı murğ-ı tâzide ve gâh söz ü sâzda dil-berlerle dest-i bâzide mülâzemeti münâdemeye vü medârise ve müzâkereyi mecâlise vü muḫâvereye tebdil ider. Ma'zûl olup İstanbulda Murâd Paşa medresesine müderris olup ba'dehû Ğalaṭaya ḳâdi iderler. Ekâbir-i ḫâkim-i şer' olduñ huşûşâ pâytaḫt-ı salṭanat civârında min-ba'de içmek münâsib degüldür diyü mezbûrı şarâbdan geçmege râzı iderler. Ol zemânda mezkûr Miḫaloğlına ucda bir sancaḫ virüp uc işletme diyü yasaḫ iderler. Ca'fer Çelebi Miḫaloğlına ucda sancaḫ virüp uc işletme diyü yasaḫ eylemek baña Ğalaṭayı virüp şarâb içme dimege beñzer dimiş. Bu ḫâlde merḫûm Sulṭân Selîm **نعمه الله تعالى بالنعيم المقيم** 'Arab seferin itdükde ḫalebde iştiğâl-i salṭanattan kelâl geldükde muḫâtabaya kâbil ve münâdemeye münâsib birḳaç muşâhib ṭaleb iderler. Mezkûrı vü İşḫâḫ Çelebiyi vü Ḳâdı Bozanı ta'yîn idüp cenâb-ı pâdişâhdan 'ulûfe vü 'alîḫ vü levâzım-ı sefer ü erbâb-ı ṭarîḫ ne ise tertîb idüp gönderürler. Şeref-i zemîn-bûs-ı pâdişâh ile başları göge irdükde ve şarrâf-ı ṭab'-ı şâhi bunlarun ḫâl u ḳâlin meḫek-i tecrübede 'ayâr itmek için şâhib-'ayâr-ı ḳabûle virdükde ḳâllerinde ğışş u ğill ve ḫâllerin 'arz-ı salṭanata muḫal görüp İşḫâḫ Çelebi tercemesinde mezkûr olduğı üzre cüz'î câ'izeler virüp yirli yirine şulı şuyına her birin şehrine vü ḳüyına gönderüp yine yirlerine gelürler. Ḳâdı Bozan şuḫı İşḫâḫa yıḫup

Beyt: Bizüm nekbetlerin çekdügümüz bu deñlü āfākuñ
Şorarsan aşlını hep sūy-ı ahlākıdur İshākuñ

diyü yüregın şovudur. İshāk Çelebi Üsküb medresesine müderris Bozan Miħalıça kādī ve Ca'fer Çelebi daħı Ğalaṭaya kādī olur. İttifaķan hicv itdüği ekābirüñ ba'zı şadr-nişin olur. Ca'fer Çelebiyi 'azl iderler nāmūsını vü 'ırzını bezl iderler. Niçe zemān zillet-i mülāzemet ile sürindi. Ve felek-i felāket ile döndi. Mülāzemet cānına geçdükdde bu kıṭ'ayı aşhāb-ı devlete şındı.

Kıṭ'a: Kime kimden şikāyet eyleyeyüm
Sergüzeştüm hikāyet eyleyeyüm

Ehl-i 'ilmüñ faķīrine şimdi
Kimse dimez ri'āyet eyleyeyüm

Şaķalı bitdi fazl u 'irfānuñ
Kendümi ehl-i şan'at eyleyeyüm

Müntec ise mülāzemet buyuruñ
Yüzüm üzre si'āyet eyleyeyüm

Lāf u rüşvetle ise ger manşıb
Rüşvet ü lāfa himmet eyleyelüm

Gāh tedrīs ü geh każā diyüben
Niçe zillet denā'et eyleyeyüm

Baňa bir tevliyyet 'ināyet idüñ
Vaķfa sa'y ü kifāyet eyleyeyüm

Ka‘be-i Rūmdur eyā şūfiyā
Baña virüñ ‘imāret eyleyeyüm

Ḥaqqını müsteḥakka sevḳ eyleñ
Dirseñüz ki nezāret eyleyeyüm

Manşıba ger liyākatum yoğ ise
Ol cihetden ferāgat eyleyeyüm

Dā‘ima itdüğüm günāhı atup
Niçe āh ü nedāmet eyleyeyüm

Şadaḳa eyleñ meded tarīkūmden
Tā kifāf-ı cemā‘at eyleyeyüm

Tā olınca devām-ı devletüñüz
Dea‘vātın ‘ādet eyleyeyüm

Sulṭān Süleymān-ı merḥūm ki pādişāh-ı bende-nevāz ü zerre-perver ve mürebbī-i erbāb-ı hüner idi. Mezkūruñ ḥāline nazār-ı ‘ināyet ve iksīr-i luṭf himmetine maḫhar kıilup ri‘āyet buyurdılar. Ol daḫı terk-i menāşıb idüp Sulṭān Meḫemmed-i merḥūm muşāhiblerine ve sā‘ir ri‘āyet itdüği kimesnelere ta‘yīn itdüği ayda biñ aḳçe ki günde otuz üç aḳçe olur anı istid‘ā idüp bu kıt‘a ile ‘arz-ı ḥāl eyledi.

Kıt‘a: Kime seksen kime toḳsan kime yüz
Ri‘āyetler ki olur ehl-i ‘ilme
Nihālī bunca yıldur ‘ilm içinde
Bulursa otuz üçü elf ni‘me

Kıt‘a: Cihānuñ şimdi ħāli ħatı güçdür
 Ki ehliyyet kişiyeye ulu suçdur

Yağı olan günde biñ bayrām eyler
 Ac uyuz olana her gün orucdur

Nihālīnün kifāf-ı külfetiçün
 Murādı elli degül otuz üçdür

Ayda biñ aqçe eylediler ol murādına nā‘il oldı. Ba‘dehū

Beyt: Keserdi cimrilikden cümle ‘ırkı
 Nihālī otuz üçden bulsa kırkı

diyü ‘ulūfesin kırk itdürmege mā‘il oldı ol olmadı ammā İbrāhīm Paşa vü İskender Çelebi zemānı oldı ve āşinālarından Muħyü‘d-dīn Efendi ve hem- kāselerinden Kıadri Çelebi devri geldi. Her birinün envā‘-ı bahşış ü bahşāyişine ve nevāziş ü sitāyişine mazħar oldı. Ekābir ansız şoħbete mi giderdi ve ansız seyrlere mi giderlerdi her ħal‘anuñ ahmedegi ve her ħalyenün nemegi idi. Bir gün bī-takrīb ‘avratına ħalāk virdi ‘avrat şuçum nedür bildür diyü gördi ‘avrat eyü gördüğün söyle naşib dükendi va‘de irdi diyü cevāb virdi. Ta‘n iden bed-gümānlara cevāb olmağçün bir terci‘-bend didi ki bendi budur.

Beyt: ‘Ālemde sa‘ādet ol kişinün
 Kim görmeye yüzini dişinün

Nıkrısa mübtelā idi ol cihetden ekābir ile hem-dest ü pāy idi. Marāz-ı nıkrıs marāz-ı ‘ömr ü marāz-ı ekābirdür dirler. Bunuñ ma‘nāsı bu degüldür ki şāħib-nıkrıs

mu‘ammer ola veya ekābirden olup keşret-i māl u menālden behrever ola. Belki marāz-ı ‘ömr demek marāzdur ki ‘ömr sürer ve marāz-ı ekābirdür ki esbāb-ı pür-hüner ve mu‘ālecāt anlarda artuğ olmağın anlara münāsib-terdür dimekdür dirdi. Ayağları ‘amelden kalduğda dağı çağ ölince ‘asā-yı pīrānı elden komadı dünyāda göz yumup cāndan el yumayınca maḥbūbdan göz yumup ‘ırağdan geçüp şād-revān-ı meyden el yumadı. Aḥyānen gözine getirüp şīşe-i firengīden ‘aynuñ idinmeyince gözi görmezdi lerzān eliyle deve tabanı çekmeyince nesneye eli irmez ve nesneye el urmazdı. İstanbulda Taḥte’l-ḳal‘a kūşesinde bir pīr-i ḥurde-furūş var idi. Zemān-ı evvelde anuñla meyḥānede bün-i ḥumde dūrden gibi bile ḳaynamışlar ve cemi‘yetlerde maḥbūb meclislerinde ‘āşık oyunun bile oynamışlar. İki üç günde bir atla varur anuñ dükkānında geçer oturur gelüp geçen bengī vü ḥayrānı ve Ğalaḫadan geçen mest ü sekrānı ve yanlarında dil-berler şalındıran ‘āşık-pīşe yārānı seyr idüp ikindüden aḥşāma dek günün bu güne geçürürdi. Bir zelledār dildārı bir gül engel yanında görse reşkten ağzı şuyın aḳidüp gögsin geçürürdi. Sene tis‘a ve erba‘īn ve tis‘ami‘ede fevt oldu. Evi Şeyḫ Vefā maḥallesinde olduğı taḳrīb ile Şeyḫ Vefā ḫaḫiresinde defn olındı. Merḥūmuñ eş‘ārı sāde vü küşāde egerçi ğayr-ı maşnū‘dur ammā maḫbū‘dur neşāḫ-āmizdür ḫarab-engīzdür hezl ile āmiḫte ve hicv ile engīhtedür. Sultān Bāyezīd-i merḥūm zemānında olan büyük zelzeleye tāriḫ dimişdür. Ḥaḳḳā ki bir tāriḫdür.

Tāriḫ: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
 زلزلت الساعت شی عظیم
 بلکه سراقیل بصورش دمید
 نفخه یک باره بحکم حکیم
 زلزله پیدا شد و حاتف زی غیب
 ورخه ان عذابى الیم

Ğazel-i ü: Ḥammāme girdi nāz ile bir sīm-ten güzel
 Şu şöyle diyecek yiri yok cümleten güzel

Şoyındı çıkdı gonce gibi sebz-i cāmeden
Bir süsenī fūṭayla o gül-pīrehen güzel

Kim sā' idini kimisi sākın güzel didi
Ben bildüğüm şu bir perīdür cümleden güzel

Meh külçesine fūṭası ebrī hicāb idi
O gül yunurken açılı düşdi igen güzel

Koçmaz güzel kocaldı dimişsin Nihālīyi
İñeñ güzelsin ay iki gözüm ige güzel

Velehū: Her güzel anuñçün şimdi gir nīm tene
Ki teni tāze ıtar zelleı ter nīm tene

Aşağa çiregī şalvār hūbe çekdi diyü
Orta pehlūyı da yukarı sıgar nīm tene

Gāh zer-beft giyürür gāh dü-ḥāvi çatma
Dil-beri qahbe gibi zīnet ider nīm tene

Sā' idini sıgayup ince miyānın qocar
Müşteriyi bulıcaq vay ne şatar nīm tene

Ey Nihālī saña çıkmazsa nigāruñ pāyı
Başum için qatı eksüklük nīm tene

Yasağ olsa ki yā begler yā güzeller giyse
Şol yaraşmaz giydiler giymeseler nīm tene

Ve ıırfet ehlinden bir dil-bere anuñ evşāfına maşşūş birer ğazel dimişdür.

Der-vaşf-ı hayyāt:

Bir güzel derzinüñ oldu bu gönül āvāresi
Kim anuñı ‘uşşāka dā’im eksük olmaz yāresi

Gözlerüm engüştväne kirpügümdür igneler
Çanlı yaşum āl ibrişimdür ey cān pāresi

Derd ile inceldi çirpi ipi mānendi tenüm
Yaş ile döndi tebāşire bu gözüm karesi

Dil metā‘ı şındı biçilmez mi vaşluñ cāmesi
Şabr işi bitdi dikilmez mi yā bağrum yāresi

Āteş-i sīnemde gel kızdur otuñı dostum
Yūfa geçsün işigüñ külhanda yüzi çaresi

Yüzüñ astāruñ degül ol derzi dil-berden kesel
Yoğsa çalınur raķībā lehçenüñ kāvāresi

Ey Nihālī derzi dil-berler çocayın dir iseñ
Külhanī olmağdan özge yoğdur anuñ çāresi

Der-sîmkeş: Kıldı sergerdân beni bir sîm-sâ' id sîmkeş
Kim yaraşur iki çarḫ olsa aña ay u güneş

Dest-i devrân mıtraḫ ile ursa ğam üzre raḫîb
Göreyin dögsün ḫafañı dâ'ima ser-taḫtaveş

Velehû: Sevdi gönlüm yine bir sîm-beden sîmkeşi
Ki ḫased iltür anuñ çarḫıma çarḫuñ güneşi

Çeke gördüm ḫatre gelmedi ol sîm beden
İşi mi oñar kişinüñ oñmaduḫ olınca başı

Dest-bûsı hevesine düşeh şırma mişâl
Çarḫ-ı ğamda tenüm inceldi tolaşı tolaşı

Der-palândüz:

Sen palândüz olalı ey şâh-ı serv ü sîmten
Sâz gibi incelüp zerd ü nizâr oldı beden

Al palānuñ ḫar raḫîbüñ çayıra şal otlasun
Nev-bahârum biz senüñle idelüm seyr-i çemen

ḫasretinden ol palândüzuñ ölürsem dostlar
Semer ağacını tâbüť eyleñ içlikden kefen

Göz yaşıyle yuyuben itdükte tekfin eyleñüz
Sıĝr-püşın setr-püş ü bâl-püşın pîrehen

Hem-lekefde taşın seng-i mezār eyleñ baña
Tā ziyāretgāh olam ol taş bağırlı yāre ben

Der-aşpez: Eşkümü gördi kāse-i çeşmümde dānevār
Aş yirür oldu ғанума ol aşpez nigār

Beñzerdi şahñ dāne birincine ol mehüñ
Pür lü'lü olsa ger şadef-i dürr-i tābdār

Ġam yime hñn-ı vaşla dilā irmedük diyü
Bir gün ola ki nān u nemek haqqın aña yār

Beñzerdi köftesi demiri serve rāstı
Ger serv mīve vırse bu vech ile ābdār

Nān haqqıçün ki tāzelügi şiş kebābınuñ
Gülşende kıldı şāh-ı gül surhı şermsār

Beñzer şol aya köftesi pişen tevāsına
Şol sīne k'ola āteş-i 'ışık ile dāgvār

Döküldi yüregüm yine sātūr-ı derd ile
Cem' olalı dükkānına bir niçe köftehār

Odlara yaqduñ odını dahı benüm gibi
Dīvāneveş egerçi ki tutmuşdı kühsār

Dest-kefçeñ urur aşçı şekerdi bulunmaya
Fenn-i zarāfet içre Nihāliden üste kār

Hāñ-ı Halil ü sofrā-i cömerd haqq için
Kāruña kesbüñe bereket vire Girdgār

Der-şerbetçi: Bir güzel şerbetçiye cān ile oldum müşteri
Kim kesād itmiş lebi cüllābı şehd ü şekeri

Luţf ile şekker sözi şehdüñ eritmiş yüregın
Kahr ile şirīn lebi fūkaya koymış sükkeri

Lebleri sırrın fukādan şorma ey ‘āşık anuñ
Rind-veş cām-ı şurāhiden şoralum gel beri

Bu ıssıya qarlar mı kıatlanur ki her engel gelüp
Leblerüñ yādıyle içe ol şeker şerbetleri

Der-börekçi: Bir börekçi dil-berüñ ‘ışkında dil merdānedür
Kim gönüller yapmada dā‘im işi rindānedür

Yüregüm yağıyle gönlüm hamırın yazmağa
Sīnesi pīş-tahta sīmīn kıolları merdānedür

Naqd-i cān virüp böreginden yiyen ‘āşık didi
Loqması şāhāne vü kıymetde dervişānedür

Niçe dil murğın şikâr idüp börekler bağlamış
Beñzer ol kebkün yine ‘azmi bugün seyrânedür

Sep bu yanmış sîneye vaşluñ şuyın iki gözüm
Kim börekçi furunı gibi tutuşmuş yânedür

Riş-i hand ile piyâza çekdüğüne ey peri
Bu Nihâlî ger inanursa ‘aceb dîvânedür

Çizmeçi: Çünkü bildük ey gönül ol çizmecinün şânını
Oñayın dirseñ kölesi gibi bekle yanını

İşçilük yeg çün güzel sevmekde üstâd olmadur
Rûzgârın gözleyüp sür ustanuñ devrânını

‘Arşdan Rûhü’l-emîn ide hezârân âferîn
Bir nażar kürsîde görse ger ol âdem cânını

Yâre bizden dikcilük ideyin dirdi raķıb
Keb yumazmış soñra tıyduķ ustâmuñ yalanını

Ol güzel çizmeçiye çirîş geçirmiş müdde‘î
Vây boz idi ağızınuñ şol yanmaduķ güldânını

Rişte-i zülfinden isterseñ Nihâlî destres
Pâd vâli gibi düş pâyına tıt dâmânını

azzāz: Dil meges gibi olaşdı aldı zülfi ağına
 Ankebūt-ı hālını bend ideli saç bađına

 Deste deste ğonceler kim bağlamışdur bāğbān
 Beñzer ol azzāz dil-ber düğmesinüñ ağına

 İligüm şuna urur yanından uzülmez raıb
 Şöyle beñzer deldi tağdı eşkilüki bāğına

 Deste çöpi gibi destin öpmedin bulur nasīb
 O ılabdan saçlı azzāzuñ düşen ayağına

 uşağı bek dil-bere olmak dilerseñ müşteri
 Gel nazar ıl dezgehi üzre anuñ uşağına

 Hür-veş dil-berler ile şimdi azzāz yemez
 Ey Nihālī ğör ki dönmişdür behişt uçmağına

 Mīve-fürüş: Meger ki bāğ-ı cemāli bitürdi ter mīve
 Nigār mīve-fürüş oluben şatar mīve

 Dükkānda arşusına boyun egüp aşılmış
 Aceb o sīb-i zeneħbdānı mı sever mīve

 Veyā benüm gibi hecr odına mı yanmışdur
 Ki ırmadan şararup şararup geçer mīve

Hîç olacaķ bitecek derde uğramadı gibi
Dükân dükân yürüyüp der-be-der gezer mîve

Nihālî şî'ri yine bâğ-ı hüsne dönmişdür
Ki her budağı virür tâze tâze ter mîve

Boza-hâne: Boza-hâne açalıdan ol dildâr
Kaldı der-beste hâne-i hummâr

La'li şevkıyle hoş idüp humda
Mey yirin tutdı boza-i tâtâr

Mâh-ı nev çiçeği olursa ne tañ
Çün güneş yüzlüdür o dezgehdâr

Virdügi boza aqlımız aldı
Daru mı katdı yoğsa ol 'ayyâr

Her ki hatt-ı ğubâra kıldı nazâr
Aña keşf oldu 'âlem-i esrâr

Tarı tamına reşk ider o mehüñ
Bunca encümle künbed-i devvâr

Cevri idinci bağrumızı kebâb
Âteş-i 'ışkı kıldı cânuma kâr

Bāzāra giden olmağa mūm idük
Biz faķır ile eylese bāzār

Yarmacısı olmağa yaramaz
Taş yararken bu t̄ali^ç -i murdār

Bāri ol dil-berūñ hamīrgāri
Ola bilsek Nihālī āḫir-i kār

Serdeh-i vaşlına irem dirseñ
Ardla şoḫbetin ḫoma zinhār

Eğriboz ḫazāsına t̄alib olup ḫālince Emīr dimekle ma^ç rūf ḫāḫīya virildükde bu
ḫıṭ^ç a ile böyle ta^ç rīz eylemişdür.

ḫıṭ^ç a: Cihānuñ ne ağı vardı ne bozı
Dilūñ ḫarışdı gitdi ṭadı ṭuzı
Şu kim seçmezdi ağ ile ḫarayı
Virüp ḫālince oldı Ağrıbozı

Bir def^ç a daḫı Mü^ç eyyedzādeden manşib isteyüp cümle aḫrānın bir ḫıṭ^ç a ile hicv
laḫablarıyla ^ç ırzlarına ta^ç rīz ve kendülere taḫrīz itmişlerdür. Ol ḫıṭ^ç a budur.

ḫıṭ^ç a: Saḫal boyası ile pustin oğlu
^ç Aceb renge ḫoyupdur ılıcayı
Niçe bir maşhara idesin ile
ḫorata maymunı ol bī-nevāyı

Ne yüzden hüküm ider ejdende ‘İsa

‘Aceb ahkâm-ı şer‘-i Muştafâyı

Sırrı niçe anca semirdüpdür

Arığı kıyıyı igli harâyı

Revâ mı Usturumcada karıtmak

A benüm devletüm Nergis bula yi

Bu mezkûrât ki birer kâdînuñ lağablarıdır yârân taħammül idemeyüp Mü‘eyyedzâdeye varup Ca‘fer Çelebi cümlemizi hicv idüp ‘ırzumıza takrîz itmişdür didüklerinde sizi hicv itdi beni hicv itmedi mi size Nergis Boladı dise baña Devlet Bacı dimedi mi diyü cevâb virür. Hikâyet: Merhûm Çelebi ki Edirne kâdîsı iken fevt olmuşdur. ‘Ulemânuñ fuzelâsından ve fuzelânuñ zurefâsından zarîf ü nazîf ve nefis ü laţîf hafîfü’r-rûh tekellûf-i maţrûh ħande-rûy u bezle-gûy nükte-şinâs u şöhet-înâs zarâfetşân u leţâfet-ţab‘ ile müsellemler ‘ilm ile ‘âlem olduğı gibi luţf-ı ţab‘ ile müsellemler ‘âlim idi. Egerçi za‘f-ı mizâc cihetinden dest-i şadârete eli irmedi ve ‘arûş-ı baĥt-ı devlet murâdıncâ aña el virmedi eller revâ gördüğü manşiba dest-res bulmadı dest-i devletden aña bir merĥabâ olmadı. Meclisi meclis-i ‘ilm ü hüner ve ħuzzâr-ı ħazreti hep ehl-i ma‘rifet ü dânişver idi. Kaţ‘â ma‘ârifden ġayrı söz söylenmezdi kuş üni irişmedüğü yirlerden baĥş olup mâlâ ya‘ni anda sağır ‘anĥa olsa diñlenmezdi. Mâ-ĥaşal eĥâd-ı aĥyâr ve efrâd u aĥrârdan kendi ġirre- i bedr-i melâĥa ve her sözi dürr-i baĥr-i feşâĥa idi. Meclis-i şerîfinde her güne ‘ilmüñ yegâneleri ve her nev‘a fazîletüñ ferzâneleri baş-ı ‘avâ‘idinden ve zabt-ı kavâ‘idinden iktibâsı ziyâ-yı envâ‘-ı ‘ulûm ve ictinâ-yı şafâ-yı âşâr-ı fehûm iderdi. Fehm-i vaĥĥâdı ve ţab‘-ı neĥĥâdı cemâl-i ‘arûs her nüktenüñ perde-rübâsı ve enâmil-i ţab‘-ı mü-şikâfî ĥabâl-ı ħayâlüñ girih-küşâşı olup nuĥl-ı mecâlisi nevâdir ü nefâ‘isi ve mefâĥir-i kelâm ve maĥâţır-ı aĥlâmı zîb ü zîver-i

cemāl-i ‘arāyis idi. Burusada kâdî iken Kazzāziye müderrisi olan Kāraferyeli Muşţafā Çelebi ki egerçi ‘ilm ü dānişde akrānınuñ mümtāzı ve müderrisīn-i ‘aşruñ ser-efrāzı idi ammā bezlegūy ve hezlcūy fettāk u hettāk perde vü ‘ayb-küşā bī-pervā vü bī-bāk kimesne idi. Bir müderrisūñ ‘ırzı kalmadı ki bunuñ dest-i takrīzi ile çāk olmaya ve bir hātır yoğ idi ki bunuñ tīg-i hicviyie zahmnāk olmaya. Müderrisīn Merhābā Efendiye cem‘ olup bunuñ ‘ırza takrīzi ‘araz degüldür zātīdür ve egerçi bunuñ tūl-ı zebān-dırāzluğı ‘arz-ı ‘arşa-i ‘ırza şıgmaz ammā ğarazuñ yoğsa ‘arz eyle dirlerdi. Mezbūr Muşţafā Çelebinüñ ‘ilm ü ‘irfānına ve fażl u ittikānını ikānı olduğı sebebden ‘arz eylemekde tevaqquf iderdi. İsā vü Le‘al ile te‘allül ü tesevvüf iderdi. Ol hālde Manastır müderrisi olan Mertulus Efendi ki şüretde cevānlar sevdāsından fāriğ bir pīr-i nā-bāliğ idi āhır vaqtinde imānla gitmege heves idüp Simidcibaşı nām bir cevāna pīrane sır-ı ‘ışkbāzluğ idüp gāh kimyāgerlük ‘arzı ile hīle-perdāzluğ iderdi ref‘-i hicāb belki fetḥ-i bāb için ‘Irak nāmına çekīde şarāb ve müselleş meşābesinde mey-i nāb tenāvül iderdi dirlerdi. Merhābā Çelebi meclisinde yād olınuğça teğāfül iderdi. Muşţafā Çelebi dağı ittifāk ol hālde bu beyti dimişdür.

Beyt: در دور مرحبای عطا بخش جرم پوش
شد مارتلوٹ بچنک و چغانه پیاله نوش

Haķır bu beyti meclisinde oķıduğumda hāzlar idüp Muşţafā Çelebiye du‘ālar itdüklerinden şoñra şimdiden şoñra da‘vā-yı ‘ırz ile ‘arz-ı taleb idenler cevāb āsān oldu bizi dağı hicv itmiş hicvde berāber olduğ ‘arz idersek intikāma hāml iderler diyü cevāb virürdi.

2.46.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Nihāl²⁶³

Nihāl-i vücūd-ı pūr-şafā ve şāhsār-ı tab‘-ı leţāfet-intimāsı bāğ u rāğı rūy-ı mehveşān gibi tāze vü hurrem ve gülistān-ı büstānı reşk-i riyāz-ı İrem hevā-yı ğam-

²⁶³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr.299a-300a

zedası i' tidāl-i bahş-ı nesīm-i bahār ve reyāhīn-i rūh-efzāsı mu' attar-ı dimāğ-ı sükkān-ı cümle-i diyār olan maħrūsa-i Burusadan zāhir ü peydā olmuşdur. Nāmı Ca' ferdür. Hātemī maħlaşı ile mezkūr olan zāt-ı fezā'il-mevfūr merħūm u mağfūrūn-leh Mü'eyyedzādeden Şahñ müderrisi olduğda mülāzun olup muqtezā-yı zātı üzre ri' āyet olunmaq lāzım iken ekşer-i ekābir ü a' yāni hicv itmekle merdūd-ı e' ālī vü e' āzım olmuş idi. Āhir-i kār hezār zūr u zār ile Pilevne nām qaşabada Miħalolođlı medresesine müderris olduğda ođlı Meħemmed Beg ile muşāhib ü münādım olup emīr-i mer seyr-i sebzezār itse cūybār gibi mezbūr ile bile geşt ü güzār ve her-bār ki hevā-yı şikār ile süvār olsa şāhīnvār qavlinde qarār idüp şem' -mānend ziyā-bahş-ı sarāy-ı sürūrı ve meclis-i ünsde şurāhī-mişāl dāfi' -i ğumūm-ı mevfurı idi. Ba' dehū ma' zül olup tīr-i hīcāsına nişān olmıyan baqiye-i a' yānuñ in' ām u ihsānı ile İstanbulda otuz aqçe ile Murād Paşa medresesine müderris olduğdan soñra tab' ında olan mey-perestlik ve şāhbāzlik teqāzā itmekle yüz elli aqçe ile Ğalaṭaya qāđı olmuş idi. Ol eyyāmda şöhre-i āfāq olan merħūm İshaq Çelebi ve Köse Bozan ile şāhib-kırān-ı şaf-şiken Sulṭān Selīm Ḥan-ı Māzī hidmetine varduđda ol şāh-ı sūtūde-ħişāl mezbūruñ if' āl u aqvāllerinden rāzī olmaduđda merdūd südde-i ' ālī-şān olup her biri şāyeste-i qurb-ı şāhān olduğunuñ tafşīli İshaq Çelebi tercemesinde beyān olmuşdur. Ol zemānda hicv itdūđi a' yān-ı be-nāmuñ ba' zısı şadr-ı ' ālī-maqām olduğda qaşd-ı intikām ile mezbūrı ma' zül itmiş idi. Niçe zemān belā-yı ' azl ile maħzūl ve miħnet-i faqr u fāqa ile maħzūn u melūl olup āhir-i kārđ cāna ve kārđ üstūhāna yetişüp cenāb-ı şāhib-kırāna ya' ni Ḥazret-i Sulṭān Süleymān Ḥana ihsāna cüz' i bahāne olsun diyü bu kıṭ' a ile ' arz-ı hāl itmiş idi. Murād u merāmından su' āl olınuđda ayda biñ aqçe sālyāne ile qanā' at eylemişdür. Ol kıṭ' a budur.

Qıṭ' a: Kime kimden şikāyet eyleyeyin

Ser-güzeştüm hikāyet eyleyeyin

Ehl-i ' ilmüñ faqīrine şimdi

Kimse dimez ri' āyet eyleyeyin

Gāh tadrīs ü geh kazā diyüben

Niçe zillet denā'et eyleyeyin

Baňa bir tevliyet 'ināyet ideñ

Vağfa sa'y ü kifāyet eyleyeyin

Ba' dehū vezīr-i Hātem-‘atā merhūm İbrāhīm Paşa ve defterdār-ı sehā seyr-i mürebbī-i ehl-i hüner merhūm İskender Çelebi zemānı olup Muhyi'd-dīn Efendi ve Kadri Efendi 'ālemūñ şadr-ı 'ālī-ğadrı olup anlaruñ şalāt u 'aṭıyyātı dağı 'ulūfesinden ziyāde olup her gün münādemet ü muşāhebetinden cüdā olmaz idi. Merhūm-ı merhūm sāmīhatu'llāhü'l-melikü'l-ğayyūm āhir-i 'ömrine dek şürb-i şarābından geçmeyüp sāğar-ı şahbāyı müdām elden kıomaz idi ve maraz-ı niğrīse mübtelā olmağla 'aşā-yı pīrāndur diyü 'arağdan bir kaç ayak görmeyince hareket itmez idi. Rāğımü'l-ğurūfuñ 'ammi olan Mevlānā Müslimī Efendi hikāyet buyururlar idi ki evāhir-i 'ömrinde seyr ü şöğbetden çalup yārān u ihvānı ile ayakdaş olmağla imkān olmamağın Uzun çarşūda Çıkrıkcılar içinde bir dükkān peydā idüp anda oturup āyende vü revendeyi temāşā iderdi. Bu hāde iken nihāl-i 'ömri niçe zemān sümūm-ı maraz u pīrī ile huşk-sāl olmuş idi. Tüdbād-ı ecelden yıqılıp berg ü bārı perīşān-ı rüzğār oldu. Ekşer-i eş'ār u mağālī hezl ü mücūn tarzında 'ıyān olmağın semend-i ṭab'ını ol vādīden mün'atıf idüp 'inān-ı himmetini vādī-i cüdde munşarif itmege imkān olmamışdır. Bu eş'ar anuñdur.

Şi'r: Hammāma girdi nāz ile bir sīm-ten güzel

Şu şöyle diyicek yiri yoğ cümleten güzel

Şoyındı çığdı ğonçe gibi sebz-i cāmeden

Bir süsenī fuṭayla o gül-pīrehan güzel

Kuçamaz güzel kocaldı dimişsin Nihālîyi
İgen güzel sen ey iki gözüm igen güzel

Velehū: Germ olupsen şanemi kendüye ıstımağičün
Gāh semmūr gehī nāfe giyer nīm-teni

Yasağ olsa ki yā begler yā güzeller giyse
Şol yaraşmaz giydiler giymeseler nīm-teni

Ey Nihālî saña çıkmazsa nigāruñ pāyı
Başum için çatı eksüklik ider nīm-teni

Ehācī vü hezeliyyâtı bî-ḥadd ü şümârdur. Ol türrehâtı irād ile itnâb u ikşâr olınmadı.

2.46.4. Beyânî Tezkiresi'nde Nihâlî²⁶⁴

Maḥrûsa-i Burusadandur. Mü'eyyedzâdeden mülâzım olup ekâbir ü a' yân hicv itmekde ihtiyâr-ı gâni elinde olmamağla tarîk-i 'ilmde çok felâket çeküp ba' de'l-
(?) (السياد) ve altı yüz elli akçe ile Gâlaṭa kâḍısı olup ol esnâda Sulṭân Selîm Ḥân-ı māzî İshâk Çelebiye ve Köse Bozanı ve mezbûrı muşâḥâbet için südde-i felek-
iḳtidârına da' vet ü iḫzâr idüp meclis-i 'âlîlerine dâḥil olduklarında ṭâ'ife-i ḥussâddan
ba' zı ehl-i fesâd mezbûrlara pâdişâhımız şeṭâretten ḥazz ider ne denlü şeṭâret
idebilürseñüz idüñ dimekle mezbûrlar meclis-i pâdişâhîde edebden ḥâric kelimât-ı hezl-
âmiz idüp biribirine itdükleri hicviyâtı oğumağla şâḥib-ḳırân-ı nâzik dil munḳâbiz u
münfâ' il olup biz bunları muşâḥib şanduk bunlar bî-nevâlar imiş diyü mezbûrları birer
cüz' i iḥsânla yerlerine göndermişdür. Ba' de-zemân bir zemân ma' zül faqr u felâket ile
maḥzûn u melûl olıcağ Sulṭân Süleymân Ḥâna niyâz-mendâne bu kıt' ayı şunmuşdur.

²⁶⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 224

Kime kimden ŧikāyet eyleyeyin
Ser-güzeŧtüm hikāyet eyleyeyin

Ehl-i ‘ilmün faķīrine ŧimdi
Kimse dimez ri‘āyet eyleyeyin

Gāh tedrīs ü geh қаzā diyü ben
Nice zillet denā‘et eyleyeyin

Baňa bir tevliyet ‘ināyet kıł
Vaķfa sa‘y u kifāyet eyleyeyin

Murād u merāmından sū‘āl olunduķda ayda biň aķçe sālİYāne ile қanā‘at itmiŧdi. El-‘uhdeti ‘ale‘r-rāvī rivāyet olunur ki merħūm-ı merķūm āķir-i ‘ömrine varınca cām-ı ŧahbāyı elden қomayup yaz u kıŧ dimeyüp rindānla bezm ü ŧoħbetden bir ān bir sā‘at ħāli olmayup āķir marāz-ı naķriŧe mübtelā olup ħareketden қalıcaķ Uzun Çārŧuda bir dükkān idinüp āyende vü revendeyi temāŧā itmekle gönlin eglendürürdi. Ekŧer-i eŧ‘ārı hezl-gūnedür. Semend-i ŧab‘ı ol semtde mün‘atıf ve vādī-i cidde munŧarıf olmamiŧdur. Bu eŧ‘ār anuñdur.

Ĥammāma girdi nāz ile bir sitemin güzel
ŧu ŧöyle diyecek yiri yoķ cümleten güzel

ŧoyındı çıķdı gonçe gibi sebz ü cāmeden
Bir ŧu seni fuvaŧle o gül pīrehen güzel

Қucamaz güzel қocaldı dimiŧ sen Nihālīye
İgen güzelsin ey iki gözüm igen güzel

2.46.5. Kūnhü'l-Ahbâr'da Nihâlî²⁶⁵

Burusevîdür. Ğalaṭa ḳazâsına mutaṣarrıf iken bir ṭarîḳla Sulṭân Selîmüñ meclisine dâhîl olmuṣdur. Lâkin meks idüp ülfetinden ḥazṣ olunmaḳ mertebesine varamamıṣdur. Bu maṭla^ç-ı meṣhûr anuñdur.

Nazmuhû: Ḥammâma girdi nâz ile bu sîm-ten güzel
 Şu şöyle diyecek yiri yok cümleten güzel

2.47. NİYÂZÎ

Adı İlyas ve Molla Vildan'ın kardeşidir. Dimetoka kadısıyken Bursa'da Emir Sultan tekkesine gidip derviş olmuş ve dünya meṣgalesinden feragat etmiştir.

Niyâzî Osmanlı şairlerinin ilklerindedir ve Yıldırım Han devri şairlerindedir. O dönem şairlerinin seçkin ve müstesnası, gazel ve kaside tarzında bilgi ve yetenek bakımından cümlenin en yücesi ve en üstünüdür. Çok sayıda gazel ve kasideden oluşan ve Yıldırım Han adına atfedilmiş mürettep ve mükemmel bir divanı vardır. Devrinde şöhret bulmuş olan Niyâzî, divanının kaybolmasıyla sonraki devirlerde unutulmuştur.

2.47.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Niyâzî²⁶⁶

Mevlânâ Niyâzî rahmetü'llâhi 'aleyh ehl-i 'ilimendür. Monlâ Vildānuñ ḳarındāşıdır. İsmi İlyās. Ḳavā^ç id-i ebyâtı muḥkem esâsdur. Ḥayli eş^ç âra mâlik ve ṭarîḳ-i ḥaḳḳa sâlik eş^ç ârı selîs ve ebyâtı nefis kimesnedür ve Niyâzî lafzını çok kimesne maḥlaş idinmiş. Cümleden bu kimesne eş^ç ârı eḥaşş olup ğayrılar eş^ç ârına ğâlib ve kendüsi ma^ç ârife ṭâlib olmağın bu faḳîr daḥı sâyirlerden ba^ç zı cihetde bunu tercîḥ idüp ve anlara nisbet eş^ç ârın küşâde melîḥ görmegin bu tezkireye bunu yazmağı ihtiyâr ü i^ç tibâr itdüm.

²⁶⁵ Âlî, a.g.e., vr. 195a

²⁶⁶ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73a

Dimetoğa kâdîsı iken Burusada Emîr Sulţân tekyesine varup dervîş oldu. Dünyâ meşğalesinden ferâgat itdi ve bu maţla^ç anuñ meşhûr olan eş^ç arındandır ki zıkr olundu.

Maţla^ç: Var müferrîh yime ma^ç cûn alma gel bâzârdan
 Kim ʔoludur cur^ç adanı gön̄lümün̄ esrârdan

2.47.2. Latîfî Tezkiresi'nde Niyâzi²⁶⁷

Burüsevidür. Şu^ç arâ-yı Rûmuñ ʔudemâsından ve ʔudemânuñ fuţalâsındandır. Yıldırım Hân mâdiḥlerinden kendü ^ç aşrınıñ üstâdı ve fâyıḳ mümtâzı idi ve ğâzel ü ʔaşîde ʔârzında cümleden faẓl u kemâl ile a^ç lâsı ve evlâsı idi. Vâfir ʔaşâyid ü eş^ç ârla Yıldırım Hân nâmına müretteb ve mükemmel Dîvânı ve lisân-ı şelâşede rengin nazmı ve şîrîn-beyânı vardur. Bu bir ʔaç ebyât-ı mülemma^ç ol şâh-ı mihr-maţla^ç ḥaḳḳındadır.

Nazm: Yıldırım Hân ebâyezîdü'l-vaḳt
 Hâmiyü'l-mülk ü mâhiyü'l-a^ç dâ

 Tû Tehemten tenî vü Āşaf-şaf
 Tû Sikender-derî vü Dârâ-râ

Neşr: Sulţânü'l-büleġâ Aḥmed Paşa ʔaşr u la^ç l âb u şikâr ve âfitâb ʔaşîdelerin dîvân-ı mûmâ-ileyhe tetebbu^ç ile cevâb dimişdür. Merḳûm ʔaşîdelerün̄ mübdi^ç i ve muḥteri^ç i evvel Rûmda bu olmiş ol ʔarz u naġzı ve tebliġ u teşbîhî zebân-ı Türkîde ibtidâ bu bulmuşdur. Mezbûruñ elif ʔâfiyesinde muḳaffâ ve muşanna^ç bir ʔaşîdesi vardur. Aḥmed Paşa ʔaşr ʔaşîdesinün̄ biñâ ve bünyâdın ol ʔarz üzre ʔarḥ u taḳsîm idüp beyt beyte nazîre dimişdür. Bir beyti budur.

²⁶⁷ Latîfî, a.g.e., vr. 133b-134a

Beyt: Āhū-yı felek çarḥ pelenginden emīndür
 Şīr-i ‘alemūñ sāyesini ideli melce’

Cevāb-ı Aḥmed Paşa:

 Āhū-yı felek gördi seher şīr-i livāñı
 Ḥūn-ı cigerinden dem-i şubḥ oldu dem ālā

Neşr: Mezkūr kendü ‘aşrında şöret-i şi‘rle ma‘lūm u meşhūr olmuştur. Ammā beyne‘l-enām dīvānı kem-yāb olmağın mürūr-ı ezmānla nisyān bulmuştur ya‘ni şüyü‘ u şöret bulmamıştır. Bu beyt daḥī anuñ eş‘ārındandır.

Beyt: Zülfüñ gicesinden başuma gün toğa bir gün
 Tahkīk ise ger nükte-i el-leyletü ḥublā

2.47.3. Kūnhü‘l-Ahbār’da Niyāzī²⁶⁸

Burusevīdür. Kūdemā-yı şu‘arā-yı Rūm olan Aḥmedī ve Şeyḫī ve Aḥmed Paşa bunların peyrevīdür. Ba‘zılar ḳavlince Ḳaramanīdür ki Yıldırım Ḥan devrinde zuhūr itmiş ekşer-i evḳātını anlarıñ medāyihında mürūr itmiş zamānına göre şa‘ir-i sāḫir ve ebnā-yı cinsine göre merd-i nāzım-ı māhir idi. Egerçi Fārisī ve Türkī mükemmel divanı var imiş. Timur Ḥan fītnesinde zāyi‘ olup gitmekle mün‘adimü‘l-aşār imiş. Ḥattā bu iki beyt-i ḥoş-edāları sulṭān-ı mumāleyhe ithāf itdügi Fārisī ḳaşıdesinden hüveydā ve ekşer-i ḳašāid-i Aḥmed Paşa ḥuşuşā La‘l ve Āfitāb ve Şikār ve Āb redif olan ferā‘id-i bī-hemtā Monlā Niyāzī semtini tetebbu‘ la mü‘eddādur diyu Monlā Latīfī yazmış. Üstād-ı ḳadīm idüğine şehādet itmişdür. Ol iki beyt bunlardır.

²⁶⁸ Ālī, a.g.e., vr. 37a

Beyt:

بييلدرم خان بايزيد الوقت
حامى الملك وماهى الاعداء
تو تهمتن تنى سکندر در
تو سکندر درى و دارارا

Ve min eş'ārihî:

Zülfüñ gicesinde başuma gün toğa bir gün

Taḥkîḳ ise ger nükte-i الليلة حبلی

Diger: Ebrûsı nice ḥācib ola ḥüsni bâğına

Almış iki ḥarāmîyî iki kucağına

2.48. RAHÎMÎ

Adı Abdürrahim'dir. Babası Amasyalı Mehemed Çelebi'dir. Babası Bursa'ya yerleşip Sultanların imaretlerinde şeyhlere hizmet etmiştir. Rahîmî danışment olduktan sonra Bursa'da Abdülmü'min Efendi'ye bağlanmıştır. Rahîmî yetmişli yaşların sonlarında ölmüştür.

Rahîmî, Osmanlının kalem sınıfındandır. Geçimini kâtiplik yaparak sağlamıştır. Rahîmî, Abdürrahim olan adından dolayı Rahîmî mahlasını kullanmıştır. Hicri dokuz yüz kırkların sonlarında Keyvânzâde'ye duyduğu muhabbetten dolayı Bursa'nın yedi güzelini seçip Seba-i Seyyâre adlı konusu Keyvân u Behrâm olan bir kitap düzenlemiştir.

2.48.1. Ahdî Tezkiresi'nde Rahîmî²⁶⁹

Burusevîdür. Ehl-i kalem zümresindendir. Kalem-seri'ü'l-beyânla taḥrîr olan ḥuṭûṭı ḥayât-efzâ-yı dil ü cāndur ve ma'rifet-i cüz'î vü külliden ḥaber-dār ve eş'âr-ı dürer-bârı pesend-i şarrāfân-ı bāzār-girüdār olmuştur. Bu beyt cümle-i eş'ârındandır.

²⁶⁹ Ahdî, a.g.e., vr. 106

Beyt: Şıma mir'at-ı kalbüm tã ki kılmayum nazar ğayre
Ki şüret bir görünmez tã ki anda inkisâr olsa

2.48.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Rahîmî²⁷⁰

Babası Amasiyyadan Mehemmed Çelebi dirler bir 'azîz idi. Ekşer-i cüz'iyat-ı 'ulûmda müşâreketi var şâhib-temyîz idi. Burusada gelup ikâmet itdi ve menâşib u vezâ'ifde 'amâyir-i sulţânide ihtiyar-ı meşîhat itdi. Mezbûr Rahîmînüñ adı 'Abdurrahîm idi ol mülâbese ile maĥlaşı Rahîmî idi. Tarîk-i şuglde iken Haĥ Te'alâ aña ĥayr ile tevfiĥ itdi tã ki taĥvîl-i tarîk itdi. Şeyĥ 'Abdü'l-mü'min-i merĥûmdan tevbe vü inâbet itdi ve erba'inler çeküp tarîk-i muĥarrib üzre def'-i ĥavâtır için niçe riyâzet itdi. Hâlâ daĥı kesb-i 'ilm ü 'amele ve terk-i âmânî vü emele meşĥûldür ĥüsn-i ĥaĥt-ı ta'liķe mâlikdür ve kitâbeti vech-i ma'âş idinüp kedd-i yemîn ile kesb-i meslegine şâlükdür şî'ri daĥı puĥte vü yek-destdür. Celîliye muĥalliddür. Ĥudûd-ı erba'in ve tis'ami'ede Burusada Keyvânzâdenüñ şüret-i ĥüsnî zemânında 'âşık-ı şürîdesi ve şürîş-i 'ışķınüñ cefâ-dîdesi idi ol taĥrîble Burusanüñ yidi dil-beri ihtiyar idüp Seb'a-i Seyyâre nâm mevzî'ı Keyvân u Behrâm bir kitâb nazm itdi. Fi'l-vâķı' nazm-ı dil-pesenddür ve lafz u ma' nâda feşâĥat u belâĥatdan behremenddür.

Şî'r-i ü: Şafâ gitdi gönül âyînesinden jeng-i ğam ĥaldı
Gül-i şâdi açılmaz sînede ĥâr-ı elem ĥaldı

Nesîm-âsâ güzer kıll el gönül bu bezm-i 'âlemden
Nedîmin de nedâmet her deminde bir nedem ĥaldı

Ĥayanma ĥüsn-i bî-bünyâduña ey ğonce-leb gör kim
Ne mir'at-ı Sikenderden nişân ne câm-ı Cem ĥaldı

²⁷⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 307b-309a

Velehū: Uzatdı ŧem‘ -i ŧeb-i ğam zebāne bencileyin
Ki diye sūz-ı dili yana yana bencileyin

Bu bezm-i ‘ ışķda hūn çeker tölularını
Kim içdi sākī diye kıana kıana bencileyin

Yoluñda rāst revā olmasa ey kemān-ebrū
Atılmaz idi oķuñda yabane bencileyin

Ėadeng-i kıavs-ı kıazādan dilerseñ irmeye ğam
Melāmet oķlarına ol niŧāne bencileyin

Velehū: ‘ Iŧķuñā hūrsend olup buldum dil ü cāndan ferāğ
Hey ne cān u dil ki ser-tā-ser bu devrāndan ferāğ

Ėan olası bāde içmekden ferāğat itmesek
Zāhidā ma‘ zūr tüt biz kıanda vü kıandan ferāğ

2.48.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Rahîmî²⁷¹

Nāmı ‘ Abdu‘ r-raĥîmdür. Ol sebebden maĥlaş-ı mezbūrı ihtiyār itmişdür. Babası Amasiyyadan Meĥmed Çelebi dirler bir ‘ azîz ve cüz’iyyāt-ı ‘ ulūmda müşāreketi var zātından ibhām-ı cehāleti ref‘ itmekle pür-ma‘ rifet olmuş ehl-i ĥāl ve ŧāĥib-i temyîz kimesne idi. Burusada ikāmet kıılıp ‘ amā’ir-i selāťinde ihtiyār-ı ĥidmet-i meŧîĥat itmiş idi. Mezbūr Raĥîmî derece-i isti‘ dāda vāŧıl olduķda sa‘ ādet ü tevĥîķ mezbūra enîs ü refîķ olup ‘ Abdü’l-mü’min Efendiden tevbe vü inābet ve silsile-i Maĥribiyyeye tamām irādet itmekle taĥvîl-i ŧarîķ itmişdür. Ėüsñ-ı ĥaťĥ-ı nesh-i ta‘ lîķa mālîk olmaĥın kedd-i

²⁷¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr.121a

yemîn ve ‘arâk-ı cebîni ile taḥşîl-i kifâf semtine sâlik idi. Ḥudûd-ı seb‘inde emr-i Rabbü’l-‘âlemîn ile kendüde vedi‘at olınan cân-ı selîmin dest-i melekü’l-mevte teslîm idüp

Li-münşihi: Dîdeden şanmañuz nihân oldı
‘Âzim-i mülket-i cinân oldı

Egerçi le‘âlî-i eş‘âr ile çendân mütelâlî degüldür. Lâkin ba‘z-ı âşârı ḥâlden ḥâlî degüldür.

Şi‘r: Şafâ gitdi gönül âyînesinden jeng-i ğam qaldı
Gül-i şādî açılmaz sînede ḥâr-ı elem qaldı

Ṭayanma ḥüsn-i bî-bünyâduña ey gonçe-leb gördüm
Ne mir‘ât-ı Sikender ne nişân-ı cām-ı Cem qaldı

Velehû: Şına mir‘ât-ı qalbüm tâ ki kılmayam nazâr ğayra
Ki şûret bir görünmez tâ ki olsa inkisâr anda

Velehû: Uzatdı şem‘-i şeb-i ğam zebâna bencileyin
Ki diye sūz-ı dilin yana yana bencileyin

Bu bezm-i ‘ışqda ḥün-ı ciger ṭolularını
Kim içdi sâķî diye qana qana bencileyin

Yoluñda râst-rev olmasa ey kemân ebrû
Atılmaz idi oķuñ da yabâna bencileyin

2.48.4. Beyânî Tezkiresi'nde Rahîmî²⁷²

Amasiyyadandır. Nâmı 'Abdu'r-rahîmdür. Dânişmend olduğdan sonra Burusada 'Abdü'l-mü'min Efendiye irâdet getirüp bakıyye-i 'ömrinde kitâbet ile ma'îşet ider idi. Bu eş'âr anuñdur.

Uzatdı şem' -i şeb-i ğam zebâne bencileyin

Ki diye sūz-ı dilin yana yana bencileyin

Bu bezm-i 'ışkda hūn-ı ciger tölularını

Kim içdi sākî diye kana kana bencileyin

Yoluñda rāst-rev olmasa ey kemān ebrū

Atılamaz idi oķunda yabāna bencileyin

2.49. RAHMÎ

Adı Pir Mehemmed'dir. Babası Nakkaş Bâli'dir. Rahmî gençlik yıllarında şiire çok çalışmıştır. Çalışmaları sonucu tanınmış ve benzersiz olmuştur. İskender Çelebi, Rahmî'yi İbrâhîm Paşa'ya terbiye ve marifette istifade etmesi için emanet etmiştir. Rahmî İbrahim Paşa'yla birlikte Sultan Süleyman'ın oğlu Sultan Mustafa'nın H. 936 yılındaki sünnet düğününe gitmiştir. O zamanlar genç bir şair olan Rahmî de büyük şairler gibi kaside sunmuştur. Sultan Süleyman tarafından kasidesi çok beğenilmiş ve caize verilmiştir. Padişahın iltifatına, ihsanlarına nail olmuştur. Bu olay Rahmî'nin şairler arasında tanınip meşhur olmasına sebep olmuştur. O zamandan beri şairlerin beğenilenlerinden olmuştur. Bundan sonra sık sık İskender Çelebi, İbrahim Paşa ve rindler meclislerinde bulunur, münazaralar yapar, nazireleri ve cevapları beğenilir ve büyük şairler gibi caizler verilmiştir. Rahmî'nin Şah u Geda adlı manzum bir mesnevisi vardır.

²⁷² Beyânî, a.g.e., vr. 72a

Zamanla işler tersine dönüp başlar üzerindeyken unutulur. Çok sıkıntılı danışmentlikten sonra Celâlzâde Sâlih Çelebi'den mülazım olur. Daha sonra Yenişehir'de yirmi akçe ücretle müderris olur. Müderrislik görevini sürdürürken H. 974'te ölür.

2.49.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Rahmî²⁷³

Rahmî Burusaludur. Nakkâş Bâli oğlu dimekle iştiḥâr ve i' tibâr bulmuşdur. ' ilm-i zâhire meşgûl ṭab' -1 selîm ve zihni müstaḳîm, şî' re mâyil, nev niyâz ḳâbil, ṭarz-1 gazelde bî-bedel güzel yigittür. Ve bu maṭla' lar anuñdur ki zikr olundu.

Maṭla' : Ḥaṭṭ-1 nev-reste şanma ol gül-i ra' nâ ' izârında
 Ḥızrdur ḥâbe varmış çeşm-i ḥayvân kenârında

 Âhumdan âsumâna yir yir ṭırâka düşdi
 Nergis gibi her encüm göz açdı baḳa düşdi

2.49.2. Latîfî Tezkiresi'nde Rahmî²⁷⁴

Şehr-i Burûsadan ' ulemâ zümresinden ve bu devir şu' arâsındandır. Ḥüsn-i vicâheti ve sîmâ ve ḳiyâfeti ḥûb ve zâhir ü bâtını cemal ü kemâlile müzeyyen ü mergûb ve mahbûb-şive güzel yigittür. Zamân-1 ḥüsninde ḥüsn ü cemâlle güzîde ve güzîn ve kesb-i ' ilm ü ' irfânda dânişmend ü dâniş-güzîn idi. Rengîn elfâz ve nâzûk edâ ile kitâb-1 Şâh u Gedâsı ve istimâ' u pesende ḳâbil eş' âr-1 dil-güşâsı vardır. Bu maṭla' -1 mergûb anuñ kelâm-1 şerîfinden ve kelimât-1 rengînidendir.

Maṭla' : Tenüm bir gülbin-i ğamdur eliflerdür budâğ anda
 Görinen aḳ güldür penbelerle tâze dâğ anda

²⁷³ Sehî Bey, a.g.e., vr. 96a

²⁷⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 67b

Velehû: Degül ey lâle-ğad gülşendeki serv-i revân yer yer
Çemen kıaddûñ görüp âh eyleyüp çıkdı dūsân yer yer

Sebeb-i şöreti bu maṭla‘ oldu ki Fârisîden tercemedür.

Maṭla‘ : Mâni‘ olmaz müjeler yaşına ben maḥzûnuñ
Ḥâr u ḥaslar yolunu bağlaya mı Ceyḥûnuñ

Terceme:

مژه مانع نه شود اشك من محزونرا
نتوان بست بخا شك ره جیحونرا

Neşr: Eger maṭla‘ -ı merķûm kendinüñ ḥassa-i karîḥası olaydı ve vâsıta-i efkârı bulaydı mûcib-i faḥr-i mübâhât hemîn bes idi.

2.49.3. Ahdî Tezkiresi’nde Rahmî²⁷⁵

Bursalıdır. Mülâzımîn zümresinden zamânla İskender Çelebinüñ meclisine irişen zırafâ-yı cihândan düşvâ-yı şîrîn-zebândandır. Ṭab‘ -ı müstaķîmi ve zıhn-i selîmi nazma mâ‘il ve eşnâf-ı şi‘re üstâd-ı kâmil kimesnedür. El-ḥaķ şâ‘ir-i zarîf ve nedîm-i laṭîf ve hemîşe şu‘arâ-yı rûzgârdan ve ‘urafâ-yı ‘âlî-miķdârdan ra‘nâlıķla mümtâz ve a‘lâlıķla ser-efrâz ve her gün gün-â-gün ve reng-â-reng libâsı ile ârâste ve envâ‘ -ı zîb ü zînetle pîrâste ve teşḥîr-i ebkâr-ı ma‘ânî itmede sâḥîr ve her vechile aķsâm-ı şi‘re ķâdir ‘ale‘l-ḥuşûş vâdî-i meşnevîde peyrev-i Hilâlî olup Şâh u Gedâ raķam itmiş ve tarz-ı ğazeldem tevâmân-ı Ḥayâlî ve üslûb-ı ķaşîdede mânend-i İsmâ‘îl-i İşfahânî belki Rûmda Selmân-ı şânî olup taķlîd-i şu‘arâ-yı ‘Acem kılmış. El-ḥâşıl bu devrde rûzgâr-ı

²⁷⁵ Ahdî, a.g.e., vr. 97a-98a

bed-girdār-ı keç-reftārdan ʔarīķında berķūrdār olmayan erbāb-ı maʕ rifetdendür. Ol bülbül-i gülşen-i suķen ve ʔūṭı-i Őeker-Őikenüñ eŐʕarı bī-ķadd ve ğüftarı lā-yuʕ addur. Cümlesi meŐhūr-ı āfāķ ve ķasb-i ķāl-i dil-i ʕ uŐŐāk-ı pür-iŐtiyāk vāķiʕ olmuŐdur. Bu ğazel anuñdur.

Ġazel: Ne ķanlar dökdüğün ʕ arz itse ʕeŐmüm yāre āl añlar
 Tenüm ğamdan hilāle döndi dirsem bir ķayāl añlar

Ĥadīs-i ʕ iŐķı benden Őor ne bilsün zāhid-i nādān
 Rümūzun bu muʕ ammānuñ mücerred ehl-i ķāl añlar

Fenā bezminde Cem keyfiyyetin cām-ı maķabbetden
 Ĥarābāta düŐüp Őūrīde ķāl olan ricāl añlar

Vücūd-ı vācibüñ māhiyyetin idrāk iden ʕ arīf
 Ĥaķīķatde zuhūr-ı mümkinātı hep zıllāl añlar

Gözüm merdümlerinüñ ʕ aķsi düşmişdür leṭāfetden
 Ruķuñ mirʕātına nāzır olanlar anı ķāl añlar

Belā bezminde zār olsa ʕ aceb mi ʕeng ü ney-āsā
 Ĥanı bir merd-i ķābil bu cihānda ķıl ü ķāl añlar

Suķen bezminde Cāmīdür bilin keyfiyyet-i ʕ ālem
 Ĥayālāt-ı kelāmum Raķmīyā ancak Kemāl añlar

Bu bir kaç maṭlaʕ daķı anuñ zāde-i ṭabʕ-ı ğüher-sencidür bu evrāķda Şebt olundu.

- Ebyāt: Tâc eylemiş meded o şehüñ hâk-i rāhını
Māhuñ başına oldurayın şeb-külāhını
- (Diger): Tîğ-1 miḥnetden ki sīnem zaḥm-nāk olmuş yatur
Hâkdür seylāb-1 ğamdan çāk çāk olmuş yatur
- (Diger): Cānāneyi can görmege kaçır-1 tene geldi
Göz merdümi seyrāna anı revzene geldi
- (Diger): Temennā-yı vişāl itmek degüldür hūb sevmekden
Ġarāz bir ḥaṭṭ-1 rūḥānī durur maḥbūb sevmekden
- (Diger): Baḥār oldı açıldı ğonce-lebler şaḥn-1 gül-zāre
Güle yir yoḳ meġer yapışdıram penbeyle dīvāre
- (Diger): Vücūdum dāğ-1 ḥūnīnümle ğüyā gül nihālidür
Ḥam olmuş bār-1 ğamdan ḳāmetüm bir serv dalıdur
- (Diger): Verd-i rūyuñ baña bir āl itdi ālin bilmedüm
Kaşlaruñ ḳaddüm hilāl itdi ḥayālin bilmedüm

2.49.4. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Rahmî²⁷⁶

Burusalıdur. Naḳkaş Bāli oġlıdur ki babası fenninde erbāb-1 naḳşuñ pīşrevi ve kişver-i resmüñ ḥüsrevīdur. Raḥmī Çelebinüñ adı Pīr Meḥemmeddür. Şā' rüñ bu şi' ri bu da' vāya seneddür.

²⁷⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 305a-307b

Nazm: Melâhat kişverinüñ üç şanem şâhib-serîridür
Biri Nakḳâş Bâli oğlıdur ki nâmı Pîridür

Birî Astarsuz oğlıdur birisi Ḳanlı Muşlîdür
Pîri Şâh içlerinde pâdişâh anlar vezîridür

Dehsâle oldular içinde ḥüsn ü cemâlle ḫâḳ-ı şeşderde mâh-ı çehârda sâleyi ḳamer itdi. Ve şıyt u şadâsını sebeb-i ğulġul-ı heft-kişver itdi. Ḥüsni bir mertebede idi ki âḳl-ı küll mecnûnı ve âfitâb- sergerdân u meftûnı idi. Âb-ı ḫayât reşḳ-i zülâl-ı la' linden delükden delige bucaḳdan bucaġa girüp kimesneye görünmege vüzi yoġdı ve mihr ü mâh 'ışḳında biri birine raḳib olup biri birini görecek gözi yoġdı. Mevâlî-i 'ulemâdan e'âli-i ümerâdan zurefâ-yı erkândan şu'arâ-yı ehl-i 'irfândan lezzet-i 'ışḳ u sūrîş-i şevḳ dadın ve bilenlerden bir kimesne yoġdı ki defter-i 'ışḳında ismi mersûm olmaya ve ol ve ol kitâb-ı merḳûmda 'ilmi ma'lûm olmiya. Ammâ ber-mûcib-i defter aḫvâl-i 'âlem nice nâ-trâşîdeler defterden çıḳmış iken ḳalem-i ḳabûliyle anlara şahh yazup nice ser-defter olacaḳları kezâlik redd ile defterden ḫaḳḳ itmiş idi. Ve niçe nâ-merdlar noḳḫa-i mevḥûm-ı dehânında olan ḫal-i siyâh ve ḫâl-i nîliye iki bir dimeyüp cân u baş virürken üç noḳḫa ḳoyup anlaruñ 'ışḳında şeḳk itmişdi. Egerçi âyîne-i ḥüsn ü cemâlde kendin görmişdi ammâ pâklükde İskender Çelebi gibi niçe 'âşḳları çeşme-i âb-ı ḫayât-ı vaşlına mâhi-i nîm-mürde-i ḫabîde-dîl iken şuya iltüp şusuz getürmişdi. Kimesne anuñla sîne-be-sîne olmamışdı. Meger mecmû'a-i eş'ârda olan maḫlaş-ı şu'arâ kimesne anuñla hem-pehlû olmamışdı. Meger devât-ı rûḫ-ı tütüyâ egerçi **الولدسرابيه** mûcibince şan'at-ı naḳşda ḫayli çâbûk-dest ve naḳş u şi'rde iki Mânînüñ bile ḳadri bunuñ pâyesi yanında pest idi. Eline ḫâme vü nâme almaḳ lâzım degüldür ve dîvâre 'aksi-i cemâli düşse reng-i nigâristan-ı Ferḫar ve şûret-i çîn peydâ vü bedîdâr olurdu. 'aks-i 'izârı düşse şûret-i rengîn olurdu ve ser-i zülfinden ḳıl ḳalem eylese dimâġ-ı 'âlem müşḳîn olurdu. Ol 'aks-i cemâli gören şûret-perest câm-ı la'line nazar ḳılan mest olurdu. Naḳşından Nigâristân-ı Mânî münfa'îl ve şûret-i Erjeng reng ü rüyından ḫacl olurdu.

Ammā ‘uluvv-ı himmeti şānāyī‘-ı cüz‘iyyeye ve bedāyī‘-ı sūriyyeye olmayıp naqd-ı evkāt-ı girānmāyeyi taḥşīl-i ‘ulūm u ma‘ārifeye şarf iderdi. Ve ḥüsn-i kâbiliyyet ü kemāl-i ehliyyetden ḥurūf-ı tehecciye başladığı gibi ‘Acem fāzıllarına ve Rūm monlālarına ḥarf atardı ve selīka-i selimesi vezn-i ṭab‘-ı belāgat-şī‘ār üzre mecbūl olduğu sebebeden aḳ u ḳaraya şu‘urı olduğu gibi ruh u zūlf-i yār vaşfinda şī‘rlere şürū‘ eyledi ve maşrıḳ-ı ḥüsn ü cemālde hilāl zuhūri lāmi‘ olmadan ufḳ-ı derūnından cebīn ü ebrū medḥinde maṭla‘lar ṭulū eyledi. Māh-ı nev görse ebrū-yı yār ḥatıra idinüp mısrā‘ dirdi. Şubḥ-dem ruḥ-ı dildār nazar şalsa güneş ṭoḡınca niçe maṭla‘ dirdi. Ğonce gibi ḥāṭırı dirhem olsa göñline dehān-ı dil-berden rāz gelürdi. Derse mutāla‘a iderken ḥaṭṭ-ı yār yādına gelse fenn-i ‘ıṣḳdan göñline niçe bāb açılup kitāb-ı ‘ilmden vaz gelürdi.

Beyt: Eliften ḳadd-i dildārı añardı
Redīf-i serv niçe şī‘r dirdi

Kitāb-ı neşr eline alsa el ḳaldırıp İlähī şāḥāyif-i ruḥsārın nuḳūş-ı ḥaṭdan şāde eyle diyü du‘a iderdi. Mecmū‘a-i nazm eline alsa her beyt dest-i şevḳ ile giribānın çāk idüp sīnesine elifler çeküp noḳtalar dāḡ ḳomaḡla lisanül-ḥāl-i intaḳ min lişānı‘l-ḳātl diyü ‘arz-ı ‘ıṣḳ u vilā iderdi. Sultān Süleymān-ı merḥūm sene sitte ve şelāşin ve tis‘ami‘ede Sultān Muşṭafā-yı merḥūmı sūnnet itdükte ḳudemā-yı şu‘arā ḳaşīdeler virüp Raḥmīnün evrāḳ-ı gül-i ruḥsārı gerd-i ḥār-ı ḡubārdan sāde ya‘ni āyīne-i tal‘atı jeng-i reng-i ḥaṭdan cilāda idi. Belki henüz sinn-i bülūḡa bāliḡ olmamış ve lu‘b u lehv-i şabādan fāriḡ olmamış idi ki ol sürūr-baḡş sūre ḳaşīde virüp manzūr-ı iltifat-ı şāhı ve müsteḥaḳ-ı cā‘ize-i dil-ḥāhı ile behremend oldu. Kezālik ehl-i ḳadr u şāḥib-şadr olan penāh-ı ehl-i ma‘rifet ve halāvetḡāh-ı aşḥāb-ı fazīlet İbrāḥīm Paşa ḥuzūrında meşā‘ire vü mecma‘-ı rindān ve menba‘-ı ‘irfān olan İskender Çelebi meclisinde aḳrān-ı ‘aşrı ile münāzaralar idüp nazā‘ir ü cevābları dil-pesend oldu ve büzürgāne cā‘izelerle behremend oldu. Ol vaḳtten beri zemānuñ şā‘ir-i siḥr-āferīni ve şu‘arānuñ güzīnidür. Eş‘ārı bāl-i varaḳā-i varaḳa ile eḳāzı-ı bilāda perrān olmuş ve ḡazelleri zīb ü zīnet her defter ü dīvān olmuş idi. Ḥarābātta miṭrablar onuñ nazmiyle terāne baḡlardı ve rubāṭātta

şūfiler anuñ şî' riyle semâ' eylerdi. Kendi dağı bir mertebe sūtūde-ħışāl ve pesendīde-ahlākđur ki ma' lūm degūldür ki ħalb-i ' aşıkdan ġayrı kimesne andan rencide ve murğ-ı ħātır-ı ehl-i şevğden özge nesne remīde olmış ola girih-i ebrūsından ġayrı kimesne andan ' uğde ve şikenc-i zūlfinden özge dirhemlük görmüş ola. Egerçi t̄alı' i t̄arīki emrinde bir miğdār ' avğ itdi ve her t̄arīkle ki sūy-ı selāmete dümen toğrultdı rüzgār-ı ber-bād mec-i ħayr-ı sevğ itdi Elħamdü' lillāh ki

Mışra' : Pāyān-ı şeb-i siyeh sefidest

mūcibince seyr ü güzārı Celālzāde Şālih Çelebi Efendide nihāyet buldı ve anlardan mülāzeret-i müyesser oldı. Ĥağır ile hemşehrilük rābiņasından ġayrı muħabbet ü uħuvvet belki rütbe-i vaħdet mertebesine varmağın medħ eylesem ma' zūrum.

Eş' ār-ı ü: Ĥağğ-ı nev-reste şanmañ ol sehī ħaddūñ ' ızārında

Ĥızrdur ħāba varmış çeşme-i ħayvān kenārında

Biten güller degūldür ħāksārı üzre Ferhāduñ

Açıldı cānib-i Şīrīne revzenler mezārında

Şikest oldı murādum beng ü bārı seng-i miħnetle

Ben ol köhne dıraħtüm miħnet ü ġam kühsārında

Serāy-ı sīnesinde ' ankebūt-ı ' ışğ-ı tārīdür

Şarılan reg degül derd ehlinūñ cism-i fikārında

Vücūdum ' ışğ-ı cānān ile şöyle nā-tüvān oldı

Beni sāyemle fark itmez görenler reh-güzārında

Derūnum gonce-veş pür-ḥūn olursa yiridir çünküm
Gül-i maḫşūdum açılmaz murādum şāh-sārında

Kenār-ı ḫulzum-ı miḫnetde gūyā şaḫ-ı mercāndur
Görinen Raḫmīnūñ müjgānı çeşm-i eşkbārında

Velehū: Alsa ibrīḫ zerrin-i mihr-i dıraḫşān eline
Nāz ile degmege şu ḫoymaga cānān eline

Sīne çākini görüp cān şarıcaḫ didi gönül
Taḡrı yoldur bu çıkar bir ucı hicrān eline

Şunmadı cāmı gönül istiyicek pīr-i mugān
Yoḫ gibi bir virecek nesnesi oḫlan eline

Maḫla‘ : Tecerrūd ‘āleminde her kim isterse ma‘āş itmek
Sirişkiyle muābbet dāḫı besdür aña eş itmek

Velehū: Żā’fdan künc-i ‘anāda kim dil-i şeydā yatur
Ger ecel irseydi görmez şöyle nā-peydā yatur

Velehū: Yār-ı engüştü leb-i la‘l-i şeker-ḫand içre
Beñzer ol çüb-ı nebāta ki ola ḫand içre

Velehū: Temannā-yı vişāl itmek degüldür ḫüb sevmekden
Ġaraz bir ḫaḫḫ-ı rūḫānī olur maḫbūb sevmekden

Velehū: Müşgīn şaçuñ ki kaçlarıñ üzre havāledür
Mihrāb-ı Ka‘be üzre muqatta‘ celāledür

Velehū: Şāh-ı dehre n‘ola baş egmez isem dünyāda
Şimdi dīvane gönül ‘ālem-i istignāda

Velehū: Geh şafā buldı gönül āyīnesi gāh keder
‘Ālemüñ hāli budur böyle gelür böyle gider

Malta seferinde keşti-i pādişāh vaşında didügi ğazeldür

Ġazel: Sehergeh keşfti-i şāhī hilāl-i ‘ıyd-ı ekberdür
Tulū ‘itdi sa‘ādet maṭla‘ından nūr-ı güsterdür

Livā-yı sebz ile baħr üzre yürir Hızır-ı vaqt olmış
Ġazāya ‘azm ider yāhūd yeşil cāme ile Haydardur

Yüce pervāz ider ‘ankā-yı kâf-ı nuşret almış
Livāler her yañadan güyiyā kim aña şeh-perdür

Çekilmiş yā atılmış oğ gibi ter-dest-i kudretdür
Nişān ider dil a‘dātı iksir-i kaçd-ı kâfirdür

Uçar kuşlar hevāda aña hergiz hem-cenāh olmaz
Kaçan sür‘atle refṭār eylese şad-pā vü yek-perdür

Görinür regleri yir yir riyāset-perver olmışdur
Ġıdası āb-ı Hızır-āsā egerçi bād-ı şarşardur

Giderdi zulmet küfri cihānı eyledi rüşen
 Ziyā-baḥş oldu nūr-ı Muştafā önince rehberdür

‘Adūyı Raḥmiyā bir loḫma eyler çekse bir demde
 Sürünür sīnesi üstine gūyā şekl-i ejderdür

Ġazeliyatı müsellendür Şāh u Derviş nām kitābı vardur ol daḫı maḫbūl-ı
 ‘ālemdür. Andan ceste ebyātdur.

Der-tevhīd: Baḫr-ı cūdında bir sdef-i’alem
 Dāne-i dūr anda gevher-i ādem

Vaşf-ı kebūter: Bāl u perrine eyleyen nazarı
 Anı şanurdu āsumānī peri

Vaşf-ı tīr: Terkeşinde kemān-ı pūr-zerkār
 Dilde gūyā ḫayāl-ı ebrū-yı yār

Vaşf-ı gedā: Ḳurdı cümle vuḫuş dīvānı
 Oldı ol vādinūñ Süleymānı

‘Işḫ āḫir gedā-yı şāh itdi
 Cümle vaḫşileri sipāh itdi

Ġam degül gitdi ise cānānum
 Eldedir ḫātem-i Süleymānum

Der-vaşf-ı seḫā: Oldı devrinde sīm ü zer pā-māl
 N'ola her dil-ber eylese ḫalḫal

2.49.5. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Rahmî²⁷⁷

Gird ü fināsı gerd-i fenādan maḫrūsa olan şehr-i Burusadandur. Nāmı Pīr Meḫmeddür. ‘Uşşāka Raḫmī ḡālib dil-ber-i ra‘ nā olmağın maḫlaş-ı mezbūr ile ḫüsn-i bī-hem-tāsı gibi şöhre-i dünyā olmışdur. Henüz ruḫsār-ı rengīn ve rüy-ı nāzenīni ḫaṭṭ-ı siyāhdan sāde ve serv-i ra‘ nā ve ḫāmet-i bālāsı bağ-ı leṭāfet ve gülşen-i melāḫatde serv-i āzāde iken şī‘re kūşiş ve bu fenne ḫayli verziş idüp āvāze-i nām u nişānı inzimām-ı ḫüsn-i bī-naẓīr ile ‘ālemgīr olmuş idi. Mürebbī-i aşḫāb-ı hüner olan zāt-ı sūtūde-siyer merḫūm İskender Çelebi mezbūrī āşaf-ı pūr-şafā (Ḥazret)-i İbrāḫīm Paşaya terbiye ve nihāl-i ma‘ārif iştimalinden āb-ı cūd u nevāli ile temniye itmekle şoḫbet-i āşaf-ı mezbūra dāḫil ve cevā‘iz-i mevfūra ve elṭāf-ı nā-maḫşūresine vāşıl u nā‘il olmuş idi. Ḥattā himmet ü ‘ināyet-i vezīr-i mezkūr ile şāḫib-ḫıran-ı cihān merḫūm Sulṭān Süleymān Ḥana oğlı Sulṭān Muşṭafānuñ sūnneti sūrında ḫaşıde diyüp ol pādşāh-ı ḫübān ve sulṭān-meh-rüyān meclis-i şāh-ı cihānda ḫaşıde-i belāğat-‘ unvānın oḫımağla emşāl ü aḫrānı miyānında ḫayli nām u nişān bulduğundan ḡayrı dürc-i dendānı gibi niçe dürr-i bī-kerān ve ‘uşşāka itdüğü cefādan efzūn cevā‘iz ü iḫsān-ı bī-pāyāna mazḫar olup ‘arūs-ı me‘mül mınaşsa-i ḫuşūlde cilveger olmuş idi ve ol dil-ber-i ra‘ nā maṭlūb u maḫbūbını der-āḡuş idüp dest-i sākī-i in‘āmından niçe dostkām nūş itmiş idi. Bu i‘tibār ile kūşiş-i bisyār ve sa‘y-i bī-şümār idüp şāḫib-i iştihār şā‘ir-i nāmdar olmuş idi. Bā‘dehū rüzgār-ı zūrḫār mürebbīlerinüñ her birin kākül-i dil-dār gibi tārūmār ve ḫāl-i ‘āşık-ı dil-figār gibi perişān rüzgār idüp cümlesinüñ bālīni zemīn ü bisteri ḫār olduḫda ḫār u zār olup sipihr-i bī-mihr keştī-i ḫālīni ‘ummān-ı ālām u melāle şalmış idi ve mānend-i tāc-ı pūr-ibtihāc baş üzre yir itmiş iken mişāl-i zer-ḫalḫāl ayakda ḫalmış idi. Aḫir hezār kürbet u şiddetle dānişmendlikde nihāyet-i ḫareketi Celālzāde Şāliḫ Çelebide müntehī olduḫda rüy-ı

²⁷⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a-113b

vücūdı devlet mülâzemeti ile hândân u behî olup âlâm-ı bî-encâm ve bî-rahmî-i sipihr-i nâ-fercâm ile sene erba' ve seb'in ve tis'ami'ede Yeñişehrde yigirmi aqçe müderris iken şarşar-ı fenâ ile gülistân-ı 'ömrine hâzân irüp evrâk-ı şecere-i pür-şemere-i vücūdı berg-i rezân gibi rîzân oldu. Haqqâ ki şu'arâ-yı Rûmuñ tamâm be-nâmından ve bu zümre-i 'ızâmuñ nihâyetde fihamından belâgat-şî'aruñ şâ'ir-i sihr-âferîni ve selâset-i edâ ve lefâfet-i ma'nâyı cem' itmekle bu firkanuñ bî-'adil ü qarînidür. Çünkü hasb-i hâl-i 'uşşâk olan eş'ârı meşhûr-ı âfâk revâ'ih-i tayyibe-i eş'âr fehvâ'ih-i 'ud-ı kamârî gibi eţrâf u eknâfa münteşir olmağla meşâmm-ı halk-ı cihâmı mu'atţar kılmışdur ve âftâb-ı güftâr-ı belâgat-nişâbı miyân-ı şeyh ü şâbbda müştehir olmağla zevâyâ ve erkân-ı zemîni vü zemânı münevver itmişdür. Lâ-cerem bülegâ-yı sihr-nümüne nümüne olsun diyü ol bülbül-i gülşen-i sühan ve tûtî-i şeker-şikenüñ ba'z-ı eş'âr-ı belâgat-şî'ârı kalem-i 'ânber-bârla bu cerîdeye nakş u nigâr olındı.

Şî'r: Şâh dehre n'ola baş egmez isem dünyâda
Şimdi dîvâne gönül 'âlem-i istîgnâda

(Diger): Bahâr oldu açıldı gönçe-lebler şahn-ı gülzâra
Güle yir yok meger yapışduram penbeyle dîvâra

(Diger): Temennâ-yı vişâl itmek degüldür hûb sevmekden
Ġarâz bir haţţ-ı rûhânî durur maġbûb sevmekden

Velehû: Vişâlüñ zevki dâ'im dilden ey rûh-ı revân gitmez
Bedenden nitekim haşr olduğundan şoñra cân gitmez

(Diger): Gözi nûrı geçerken çeşme-i hürşîd-i eflâkuñ
Yüzi şûfî dökdi yirlere rûy-ı 'arâknâkuñ

Velehū: Zā‘ findan künç-i ‘ anāda kim dil-i şeydā yatur
Ger ecel gelseydī görmez şöyle nā-peydā yatur

Cūşa gelse kim ḥabābıdur rüsūm-ı kā’ināt
‘ Işkdur nāmı fezā-yı dilde bir deryā yatur

Var fenā deştin temāşā it açup ‘ ‘ ibret gözin
Nice İskender türāb olmuş niçe Dārā yatur

Şāh-ı ‘ ālem gelse çekmez pāyını dāmānına
Künc-i istiğnāda Raḥmi şöyle bī-pervā yatur

Velehū: Hāt-ı nev-reste şanmañ ol sehī-ḳaddūñ ‘ izārında
Hızırdur ḥāba varmış çeşme-i ḥayvān kenārında

Biten güller degüldür ḥāksārı üzre Ferhāduñ
Açılmış cānib-i Şīrīne revzenler mezārında

Sarāy-ı sīnesinde ‘ ankebūt-ı ‘ ışk tārıdur
Şarılan reg degül derd ehlinüñ cism-i nigārında

Vücūdum ‘ ışk-ı cānān ile şöyle nā-tüvān oldı
Beni sāyemle farḳ itmez görenler reh-güzārında

Derūnum gönçeveş pür-ḥūn olursa yiridür çünkim
Gül-i maḳşūdum açılmaz murādum şāḥsārında

Kenār-ı kılzüm-i miḥnetde gūyā şah-ı mercāndur
Göreyin Raḥminūñ müjgānı çeşm-i eşk-bārında

Velehū: Degül ey lāle-ḥad gülşendeki serv-i revān yir yir
Çemen ḳaddūñ añup āh eyleyüp çıkdı duḥān yir yir

Velehū: Miskīn şaçun ki ḳaşlarun üzre ḥavāledür
Miḥrāb-ı Ka' be üzre muḳatṭa' celāledür

Ve manzūm Şāh u Gedāsı vardur. Egerçi terceme-i Şāh u Dervīş-i Hilālīdür.
Lākin baḥr-ı belāgatdan iḥrāc olınmış le'ālī-i mütelālīdür.

2.49.6. Beyânî Tezkiresi'nde Rahmî²⁷⁸

Burusavīdür. Nāmı Pīr Meḥmeddür. Bir dil-dār-ı vefādār u 'uşşāḳına raḥmi bī-şümār olmağla Raḥmī maḥlaşıyla iştihār bulmuşdur. Evā'il-i ḥālinde erbāb-ı sa'ādet yanında küllī i'tibār bulmağla ma'ārifet küşiş idüp şā'ir-i nāmdār olmuşdı. Şoñra rüzgār-ı müsā'id olmayup felek-i devrān ḥilāf-ı murādı üzre devr itmekle nā-murād olup hezār-ı zūr u zārla yigirmi aḳçe müderris olup ol ḥâlde āḥirete intikāl itmişdür. Ḥaḳḳa ki şu'arānuñ temām-ı be-nāmlarındandır. Ḥuşūşā ki müseddes ü müsemmen ü müsebbā' maḳūlesi eş'ārda iḥrāz-ı ḳaşab-ı sebaḳ itmişdür. Bu eş'ār-ı belāgat-şī'ār anuñdur.

Şāh-ı dehre n'ola baş egmez isem dünyāda
Şimdi divāne gönül 'ālem-i istiḡnāda

Cūşa gelse kim ḥabābīdür rüsüm-ı kâ'ināt
'Işkdur nāmı fezā-yı dilde bir deryā yatur

²⁷⁸ Beyânî, a.g.e., vr. 68a-69b

Şāh-ı ʿālem gelse çekinez pāyını dāmānına
Künc-i istiğnāda Raḥmī şöyle bī-pervā yatur

(Diger): Degül ey lāle-ḥadd gülşendeki serv-i revān yer yer
Çemen ḳaddūñ anup āh eyleyüp çıktı duḥān yer yer

2.49.7. Kūnhü'l-Ahbār'da Raḥmī²⁷⁹

Burusalı Naḳḳāş Bālīzādedür. Nāmı Pīr Meḥemmed ve ṭabʿ-ı nāzügi ğill u ğışdan āzādedür. Ḥüsn ü cemālle iştihār bulup ḳasları hilāli māh-ı bedrūñ ḥased-kerdesi idi. Sinni çārdeh-sālde iken gülbeşeker güyā ki leb-i laʿlinūñ perverdesi idi. Egerçi ki Raḥmī taḥallus itmişdür. Lākin cevvar u bī-raḥm idügi tevātüre yetmiş idi. Vefāt itdügi zamāndaki sinn-i ʿazīzi mā-beyn-i ḥamsīn ü sittīn idi. Yine ruḥsār-ı ğāze-rīzi reşk-i gül-i nesrīn idi. Rūzgār-ı ğaddar kendüye leyl ü nehar sitemkār olup yā ḳaḥṭ-ı erbāb-ı keremden yā nuḥūset-i baḥṭ-ı pür-elemden āḥīr-i ʿömrinde biñ belāyla yigirmi aḳça medreseye mutaşarrıf oldu. Anda daḥi beyneʿl-ʿulemā maḳbūl olan medarīsen virilmeyüp bir mercūhına ḳanāʿati taʿayyün buldı. Ğarābet bundadır ki ol pāye-i sāfile nice yıllar mülāzemetle kendüye el virmedi. Üç dörd kitāb teʿlīfi ile nāmdār ve Raḥmī nāmına bir şāʿir-i sāḥir-i pesendīde-ğüftār iken rüstāyīlere lāyıḳ görülen mertebelerle riʿāyeti cāʿiz görölmedi. Biʿl-āḥare sene sebʿīn ve tisʿamie eṣnālarında şehzāde-i kām-bīn ve vārīş-i taḥṭ u tāc u nīğīn olan Sulṭān Selīm Ḥan-ı Cemşīd-āyīn ʿatebe-i ʿulyāsına vardı. Tir ü kemān evşāfında bir ḳaşıde ile ʿarz-ı ḥāl ḳıldı. Ḥattā bu maḳūle bir ḳıṭʿa ile şarāḥaten ʿarz-ı ḥāle daḥi muḥtāc oldu. Tā ki bir şefāʿat-nāme virilüp yigirmi aḳça medreseye dest-res buldı.

Nazmuḥu: ʿArşa-ı nazm iḳre nice pehlevān
Merḥale ḳatʿ eyledi şemşīr ile

²⁷⁹ Âlî, a.g.e., vr. 357

Raḥmī-i zāruñ da bu meydanda
Menzil alursa ‘aceb mi tır ile

Ḳat‘ eyledi lafzında elifüñ ‘ayna vaşlını ve Raḥmī-i zāruñ da edāsınuñ rekāketi faşlını bu ḥaḳır tebdil itdürdüm. Evvelini kıldı ḳat‘-ı merḥāle şemşir iee ikincisini serverā Raḥmī de bu meydānda edāları ile selāmete taḥvıl itdürdüm. El-ḥaḳ şā‘ir-i bārik-ḥayāl ve ğazel ü ḳaşā‘id ü meşnevīde mahāreti ber-kemāl ‘aşrınıñ memdūḥ u güzīdesi zamānınıñ mevşūf u pesendīdesi idi.

Ġazel: Za‘fdan künc-i ‘ināda kim dil-i şeydā yatur
Ger ecel gelseydi görmez şöyle nā-peydā yatur

Cūşa gelse kim ḥabābīdür rüsüm-i kā’ināt
‘Işḳdur nāmı fezā-yı dilde bir deryā yatur

Velehū: Alsa ibriḳ-ı zerīn mihr-ı dıraḥşān eline
Nāz ile dökmeşe şu ḳoymağa cānān eline

Velehū: Ḥaḫ-ı nev-reste şanmañ ol gül-i ra‘nā ‘izārında
Hızırdur ḥābe varmış çeşme-i ḥayvān kenārında

Diger: Yār engüşti-leb-i la‘l-ı şeker-ḥand içre
Beñzer ol çüb-ı nebāta kim ola ḥand içre

Velehū: Cem cāmını nūş itdi şürdi nice dem Rüstem
Bu bezm yine bākī ‘ālem yine bu ‘ālem

Ve bu ebyāt daḥi Şāḥ u Derviş nām kitābındandır.

Velehû: Bahr-ı cûduñda bir şadef ‘âlem
 Dânedâr anda gevher-i âdem

Der vaşf-ı tîr: Ter-keşinde kemân-ı pür-zerkâr
 Dilde güyâ hayâl-i ebrû-yı yâr

 Kırdı cümle ‘âlem vühûş dîvânı
 Oldı ol vâdînüñ Süleymânı

 ‘Işk âhır gedâyı şâh itdi
 Cümle vahşileri sipâh itdi

Ammâ bu haķire kemân-ı pür-zerkâr edâsı yañılmış geldi. Kemân-ı zerrinkâr olması münâsib görüldi.

2.50. REMZÎ

Sehî’ye göre ismi Muslihiddin’dir. Hasan Çelebi ve Âşık Çelebi’ye göre ise adı Mustafa’dır. Remzî’nin babası Bursa’nın büyük tüccarlarından olduğu gibi aynı zamanda hocadır. Remzî’nin Sultan Selim devri şairlerindedir.

Remzî genç yaşta ilim tahsiline başlar. Birçok ilme malik olan âlim bir şairdir. Remzî, ilim tahsilinden sonra Seydi Alizade’den mülazım olmuştur. Bir süre müderrislik yaptıktan sonra Anadolu’nun bir kazasında memuriyete başlamıştır. İlk olarak Gelibolu kadısı olmuştur. Daha sonra Galata’ya ve büyük kasabalara kadı olmuştur. Remzî’nin Mardin kadısı iken H. 954’te Sivas’ta ölür.

2.50.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Remzî²⁸⁰

Mevlânâ Remzî ismi Muşlahâ'd-dîndür. Mevlidi Burusadur. Gelîbolı kâzîsi olmış. Zâhir 'ulûma sa'y-i belîğ ve cehdi bî-dirîğ itmiş. Fâzıl ve kâmil çok fenne kûşîş itmiş kavâ'id-i şî'ri hûb ve üslûb bedî' ü beyânı mergûb ihâta itmiş. 'Arabî vü Pârsî vü Türkî eş'ârı var. Her nazma kâdir ve fenn-i ma'ânide mâhîr. Eş'ârından bu bir kaç beyt anuñdur ki zîkr olunur.

Şî'r: Aramuzda olan hicrân efendi şanma bendendür
 Kazâ-i âsumânidür ne sendendür ne bendendür

 Begüm sensin baña devlet saña bendiledür şöret
 Şeref câniledür cisme zühür cân bedendendür

 Ben iy şâh-ı civân-bahtum bugün senden cüdâ düşmek
 Benüm naḥs-ı sitâremdür sipihr-i pîrezendendür

2.50.2. Latîfî Tezkiresi'nde Remzî²⁸¹

Şehr-i Burûsadan quzât kısmından Selîm Hân mu'âşîrlerindandır. Fenn-i şî'rde hayli iktidârı ve istimâ'a kâbil muşanna' u muḥayyel hûb eş'ârı vardır. Bu maḥla' anuñ ḥayâl-i ḥâşşîdur.

Maḥla' : Şekkeristândur bu meclis al tûtîdür şarâb
 Aşîyândur tüt ki sâğar beyzadur güyâ ḥabâb

Velehû: Şekerin leblerinüñ yâdına inmiş ḥasenâ
 Âyet-i enbetehallâhu nebâten ḥasenâ

²⁸⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 111a

²⁸¹ Latîfî, a.g.e., vr. 70a

Velehū: Şunup göñlüm disem yāra bir elma gibi el vardı
İdüp peymāne-veş pā-māl ele almaya el vardı

2.50.3. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Remzi²⁸²

Şu'arā-yı 'ulemānuñ her hünerde behremendi merhūm Remzī Çelebi Efendidür. Adı Muştafā ve mevlidi Burusadır. Erbāb-ı şervet ü yesār ve kibār-ı tüccārdan bir hūce-i büzürgvāruñ oğlıdur. Sinn-i temyīze bāliğ olaldan taḥşīl-i 'ulūma sālīk oldı. Āḥir kendi daḥı bizā'at-ı şanā'at-ı 'ilm ü ma'rifetde ḥuşūşā sermāye-i belāgat u berā'atde bir hūce-i gīrān-māye olup cevāhir-i zevāhir-i envā'-ı ma'ārif ve nuḫūd-ı ecnās-ı 'avārif mālīk oldı. Efāzıl-ı emāşīl-i kīmyā gibi vuşūlına ḫālib ve ḫāşīyyet-i 'ilm ü dānişle kehrübā gibi cālib itmişler her birinūñ ḫüsn-i ḫabūliyle mu'avven āḥir şāriḫ-i şer' e Mevlānā Seydi 'Alizādenūñ imzāsıyla merdüm içinde mülāzemeti mu'ayyen olduḫdan şoñra ba'z-ı medārisde müderris olup āḥir sevḫ-i ḫazā ile ḫazāya rızā virmişdür. Gelibolı vü Ġalaḫa ve sā'ir mu'azzamāt-ı ḫaşabāta ḫāḫī olduḫdan şoñra Mardinde ḫāḫī iken sene erba'a ve ḫamsīn ve tis'ami'ede fevt olup semend-i 'ömri meydān-ı ḫudūd-ı seb'ine irgürmişdür. Merhūm fāzılı'l-aḫrān ekşer-i 'ulumda müşāreketi ḫuşūşā fenn-i 'Arabīyyetde temām mümāreseti olup zemānı muḫāla'a-i kütübe maşrūfdur. ḫuşūşā ḫaşā'id-i 'Arabīyye tettebbu' idüp nazīre dimege meş'uf idi za'if ü naḫīf zārīf ü nazīf bī-tekellūf ü bī-dil ve bī-ḫışş u bī-ḫīll dervīş-reviş ü derdmend-şīve vü nā-murād-meniş kimesne idi. Ta'līḫi ḫūb yazardı. Vaşf-ı dil-berde didüḫi ḫazelleri daḥı maḫbūb yazardı. Ma'lūm degüldür ki kimesne dilinden āzurde belki gül bile elinden pejmürde olmuş ola. Yā pāyından mür rencīde yā sāye-i ḫam-fersānīden meges remīde olmuş ola. Çün 'unfuvān-ı şebābdan 'unvān-ı 'ömri pür-şitābdan nazma mā'il ve şī're ḫā'il idi **تموتون على ما تعيشون** mücibince āḥir-i 'ömrlerine dek inşādan gürizleri ve inşāddan pür-hünerleri yoḫdı.

²⁸² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 315a-316a

Eş'âr-ı ü: Mihr-i ruhuñla dün gice diller uyandılar
 Karşuñda şem'ler gibi şevküñle yandılar

Ol pâdişâha oldu diyü sîm ü zer kemer
 Gencîneler hasedden yılanlar kuşandılar

Ben bendesine hışm u 'aķâb eyler oldu yâr
 Hep böyle mi olur ki bu begler efendiler

Velehû: Kullarum iñen çok diyü red itme efendi
 Luţf kerem eyle Remzî de senüñdür

Ġazel: Ölürüz içmeyince bir dem mey
 ومن الماء كل شى حى

Deheni zerreye göre ma' düm
 Mûya nisbet miyânı leyse bî-şey

Ġünc-i ğamda beni kuduñ gitdüñ
 Yüri hey yâr-ı bî-vefâ yüri hey

Remzî düşmez saña kabâ-yı neşâţ
 Yaraşur ğam palâsı egnüñe gey

Ġazel: Ele Ferhâdla bir yirden alup baş ikimüz
 Yapmaĝa 'ışķ sarâyın taşırız taş ikimüz

Kimse fark eyleyemez Leylâ vü Mecnûn eger
Yâr ile bir yire taşvîr ide naqqâş ikimüz

Velehû: Didiler şağın seni tutar cefâsı taşına
Geldiler hep didükleri ben mübtelânuñ başına

Ağdı ‘ âlem mâcerâ-yı eşk ucından çeşmüme
Tut ki kanlıdan şikâyet itdiler şubaşına

Velehû: Tır şalın nâz ile ey serv-i gül-endâmum benüm
Sâye şekhîn bağlasun yanuñca endâmum benim

Hîç olur mı dehânuñ sırrı ağzumdan çıka
Rind olam nâzik geçem Remzî ola nâmum benüm

Velehû: Gülden ‘ ızâr u gonce-i terden dehânı yok
Ol serve öykünür mi çenârun ne cânı var

Yûsuf ki şâh-ı hüsni idi şimdi zemân senüñ
Her pâdişahuñ ey yüzi gül bir zemânı var

Velehû: Seni şayd için ağyâre eger bir vech ile vara
Şağın aldanma dînâre iki yüzli münâfiğdur

Velehû: Baht-ı nağsumdan şikâyet idüp Allâh ağlarum
Her sa‘ âdet ehlinüñ yanında mağbûbın görem

2.50.4. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Remzî²⁸³

Nâmı Muştâfâdur. Burusada dirhem ü dînârı ‘âşîkuñ eşk-i çeşm-i hûn-bârı ve dâğ-ı sîne-i efgârı gibi bî-ḥadd ü bî-şümâr olan aşhâb-ı şervet ü yesâr ve kibâr-ı tüccâr-ı nâmdârdan bir ḥâce-i büzürgvâruñ oğlıdur. Semt-i taḥşîl-i ‘ulûma sâlik ve bâzâr-ı ‘ilm ü ma‘rifetde bizâ‘at-ı berâ‘at ve ser-mâye-i belâgat ve cevher-i zevâhir-i ma‘ârif ü nüḳûd ve ecnâs-ı leṭâ‘ife mâlik olup şâriḥ-i şer‘âtü’l-islâm olan merḥûm Seyyid ‘Alizâdeden mülâzım olduḡdan soñra manşib-ı ḳazâyâ râzî olup Ğalaṭa ve sâ‘ir-i mu‘zamât-ı ḳaşabâta ḳâḏî olmış idi. Ḳâḏî-i Mardin iken Sivasda sene erba‘ ve ḥamsîn ve tis‘ami‘ede bu ‘âlem-i mutaẓazî‘ü’l-erkân ve mevḥünü’l-esâsdan civâr-ı Rabbâ el-cinneti ve’n-nâsi ve nüzhetgâh-ı ḳuds u ṭahâret istînâsa intiḳâl ü irtiḥâl eylemişdür. Merḥûm-ı merḳûmuñ ekşer-i feẓâ‘il ü ‘ulûmda müşâreketi ve fenn-i şerîf-i ‘Arabiyyetde tamâm mahâreti var idi. Evḳât-ı ferḥunde-sâ‘âti taḥşîl-i ma‘ârif maşrûf ve nazm-ı ḳaşâ‘id-i dil-peẓîr ve eş‘âr-ı bî-nazîre tâmm meş‘ûf olmaḡla zemânesinde eş‘ârı iştihâr ve miyân-ı şîğâr u kibârda i‘tibâr bulmuşdur. Eşcâr-ı eş‘âr-ı belâgat-meftûrından reşhât-ı nikât muraşşah u maḳtûr ve aḡşân u efnân-ı kelimâtından zemîn-i feşâḥat ve gülistân-ı belâgata şükûfe-i nezâket-müdâm menşûr olan şâ‘ir-i ma‘rûf u meşhûrdur. Bu bir iki eş‘âr merḳûmuñ raḳamzede-i kilki sehḥâridur.

Şi‘r: Şekkeristândur bu meclis âl tûṭîdür şarâb
 Âşiyândur aña sâgar beyzedür gûyâ ḥabâb

Velehû: Ölürüz içmeyince bir dem mey
 Ve mine‘l-mâ‘i külle şey’in ḥayy

Künc-i ġamda beni ḳoduñ gitdüñ
Yüri hey yâr-ı bî-vefâ yüri hey

²⁸³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr.124

- Velehū: Didiler şağın seni tutar cefâsı taşına
Geldi hep didükleri ben mübtelânuñ başına
- Velehū: Tır şalın nâz ile ey serv-i gül-endâmum benüm
Sâye şeklin bağlasun yanuñca endâmum benüm
- Hîç olur mı kim dehânuñ sırrı ağzumdan çıқа
Rind olam nâzik geçem Remzî ola nâmum benüm
- Velehū: Şafâ-ḥâṭır eyleyüp benüm ey seng-dil göñlüm
Muḳarrer pây-dâr olmaz göñülsüz yapılan bünyâd

2.50.5. Beyânî Tezkiresi'nde Remzî²⁸⁴

Burusada kibâr-ı tüccârdandır. Bir ḥâcenüñ oğlıdır. Mu' azzmât-ı қаşabâta қâđi olup Mardin қâđisi iken sene тоқуз yüz elli дөртде қазâ-yı baht itmişdür. Қаşâ'id-i dil-pezîri ve eş'âr-ı bî-naẓîr ile zemânında müselle-m-i erbâb-ı irfân olmuşdur. Bu eş'âr anuñdur.

Şekkeristândur bu meclis âl tûṭîdür şarâb
Âşiyândur aña sağar beyzedür güyâ ḥabâb

Ölürüm içmeyince bir dem mey
Ve mine'l-mâi küllî şey'in ḥay

Künc-i ğamda beni қодun gitdüñ
Yüri hey yâr-ı bî-vefâ yüri hey

²⁸⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 72a

Didiler şaķın seni ıtutar cefası ıtaşına
Geldi hep didükleri bu mübtelānuñ başına

2.50.6. Kühü'l-Ahbâr'da Remzî²⁸⁵

Burusalı Remzî Efendidür ki zümre-i kuzātuñ şehlevend-i ercümendidür. Erbāb-ı şervet olan tüccārdan bir hāce-i büzürgvāruñ oğlı olup evķātı ķaşā'id-i 'Arabiyye tettebbu'ına ve 'ibādātdan fazla ķalan sā'ati kütüb-i nefise tevađđuline maşrūf idi. Müddet-i 'ömrinde kimse elinden ve dilinden āzürde olmış degül idi.

Nazm: Ölürüm içmeyince bir dem mey
ومن الماء كل شىء حى

Deheni zerreye göre ma' düm
Mūya nisbet miyānı leyse bi şey

Künc-i ğamda beni ķoduñ gitdüñ
Yüri hey yār-i bī-vefā yüri hey

Remzî düşmez saña ķabā-yı neşāt
Yaraşur ğam libāsı egnine gey

Velehü: Ele Ferhād ile bir yirden alup baş ikimüz
Yapmağa ' ışķ sarāyın ıtaşırız ıtaş ikimüz

Kimse fark eyliyemez Leylī vü Mecnūndan eger
Yār ile bir yire taşvir ide nakkāş ikimüz

²⁸⁵ Âlî, a.g.e., vr. 357b

Velehū: Şekkeristāndur bu meclis āl tūtūr şarāb
 Āşiyāndur tūt ki sāğar beyzādur gūylā habāb

2.51. RESMÎ

Bursa'nın manufakturacılıkla geçinen şairlerinden olan Resmî Ahmed Paşa'nın çağdaşı olup şiire yeni başlamış heveskâr bir şairdir. Kendi zamanında şiiri ile imtiyaz bulmuştur.

Resmî'nin Ahmed Paşa'nın pek çok şiirini tahmis etmiş, kabiliyetli, gönlü hoş, şiiri hoşlanılan ve gazelleri beğenilen biridir. Bursa'da vefat etmiştir. Resmî, şiirlerini divan halinde toplamış ve devrinde ilgi görmüştür.

2.51.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Resmî²⁸⁶

Resmî rahmetü'llâhi 'aleyh Burusaludur. Ehl-i şanāyi' dendür. Kifāf-ı nefsiçün bezzāz olmuş vālācidür. Kendü zemānında şi' rle imtiyāz bulmuş kimesnedür. Merhūm Ahmed Paşanuñ niçe ğazaliyyātını tahmīs itmiş kâbil kişi ve kendüsi dil-ḥuş eş' arı hoş-ayende ve ğazaliyyāti pisendide. Fevti Burusada olmışdur. Ve bu ebyāt Anuñ eş' arındandur ki zikr olunur.

Şi' r: Nitekim sāña ' ādetdür niyāz ehline nāz itmek
 Baña hem ḥu durır bir nāze biñ dürlü niyāz itmek

 Sücūd itdükçe mihrāba seni yād itdügüm budur
 Huzūr-ı kalb olmasa dürüst olmaz namāz itmek

2.51.2. Latîfî Tezkiresi'nde Resmî²⁸⁷

²⁸⁶ Sehî Bey, a.g.e., vr. 78b-79a

Şehr-i Burūsadan bir bezzāz ve fenn-i füsūn (u) sihr-i suḥande sihr-sāz idi. Merḥūm Aḥmed Paşanuñ mu‘āşırı ve muşāḥibi ve fenn-i şı‘rūñ mücidd ü ṭālibi ve şan‘at-ı naḫş uresmin māhiri idi. Ṭarīḳ-ı ṭarz-ı taḥmis-i ğazelde bī-bedel beyne‘l-enām eş‘ārı müdevven ü mütedāvildür. Eş‘ārı keyfiyyetin müş‘irdür.

Maṭla‘ : Bir dem anı ki gül gibi ḥandān ider felek
 Āḥir benefşe gibi perīşān ider felek

Neşr: Şu‘arā-yı Rūmdan üç nefer-i kāmili müselleme tutup teslīm itdüğinden her birinüñ birer ğazelin taḥmīs itmüşdür. Şeyḫī ve Aḥmed Paşa ve Nizāmī. Ve şeyhü’ş-şu‘arā Şeyḫinüñ:

Beyt: Her şā‘irüñ ki hemdemi bir nāzenīn ola
 Şa‘rāya ire şı‘ri ḳamudan Güzīn ola

Bu ğazelinüñ bir bendi budur:

Muḥammes: Devrān yaḳañı eylemedin zūlm eliyle çāk
 Seyf-i sitemle dehr seni itmedin helāk
 Ḥāk olmadın bu cism ü yile varmadın bu ḥāk
 Jengār-ı ğamdan it dil ü cān gözgüsini pāk
 Cām-ı mey ile k‘āyine dil ğayb-bī ola

Maṭla‘ : Ey çeşm ü ruḥuñ birle küşāde der-i fitne
 Āşüb-ı cemālūñ ile pür-kişver-i fitne

Neşr: Ve bu birkaç ebyāt-ı şeqva-şı‘ār daḫī kendü rüzgārınuñ a‘yān-ı ḥisset-dişārı erbāb-ı fażl u hüner maḥall-i iḥsān u istiḥsānda bir ḳurı taḥsīn ve riş-ḥand-ı āferīn ile başdan savdıkları haḳḳında anuñdur.

²⁸⁷ Latīfī, a.g.e., vr. 68a

Şi‘r: Rūzgāruñ bize bu zūlm-i firāvānına yuf
Dādumuz virmez ise Dāver-i devrānına yuf

Her denīnūñ dilegince döner itmez bize meyl
Be vara bu felegūñ gerdiş-i gerdānına yuf

Daḫī bu ‘aşr ekābirlerinūñ ehl-i dile
Ḳurı taḫsīnler ile itdügi iḫsānına yuf

2.51.3. Kūnhū’l-Ahbār’da Resmī²⁸⁸

Burusevīdür. Merḫūm şā‘ir Aḫmed Paşanūn muşāhiblerindendir. ‘Aşrındaki ekābirūñ birine ‘arz-ı ḫāl idüp cevā‘iz-i seniyye ricāsın eyleyüp bir ḫurı taḫsīnle şavduḫlarında bu ğazeli nazm eylemiş. Ḥālā ki ism ü resmi ile beyān itmeyüp cümle-i eḫassāya şümūlini irāde ḫılmış.

Nazm: Rūzgāruñ bize bu zūlm-i firāvānına yūf
Varımız virmez ise dāver-i devrānına yūf

Her denīnūñ dilegince döner itmez bize meyl
Be yūri bu felegiñ gerdiş-i gerdānına yūf

Daḫī bu aşr ekābirlerinūñ ehl-i dile
Ḳurı taḫsīnler ile va‘de-i iḫsānına yūf

Bu maṭla‘ daḫi anuñdur.

²⁸⁸ Âlî, a.g.e., vr. 150a

Beyt: Ey çeşm ü ruḥun birle küşâde der-i fitne
 Āşûb-ı cemâlünle ṭolı kişver-i fitne

2.52. RIZÂYÎ

Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Beyânî, Rızâyî'nin Bursalı olduğunu belirtirken Ahdî, Dimetoka doğumlu olduğunu ama aslen Bursalı olduğunu belirtmektedir. Rızâyî'nin ismi Abdülkerim'dir. Babası Kassabzâde olarak tanınır. Kadıların büyüklerinden, ilim ve fazilet sahibi ve peygamber soyundadır.

Rızâyî laubali, şen, açık yaratılışlı biridir ve insanlar arasında Deli Kerîm olarak meşhur olmuştur. Rızâyî ilim tahsilinde çok zahmet ve fakirlik çeker. İlim tahsilinde son olarak Çivizâde'den mülazım olur. Rızâyî, mülazımlıktan sonra müderris olur. Çorlu'da elli akçe ücretle müderrislik yapmıştır.

Rızâyî, Dimetoka'da müderrisken vazifesinin süresi bitmeden kazasker Abdurrahman Efendi tarafından görevinden alınır ve kazaya gönderilir. Abdurrahman Efendi, Rızâyî'nin yerine kendi mülazımlarından Rûşenî'yi getirir. Birçok sıkıntı sonunda muradına erip beş yüz akçe ücretle Kudüs kadısı olur ve görevine giderken H. 985 yılının sonlarına doğru yolda ölür.

2.52.1. Ahdî Tezkiresi'nde Rızâyî²⁸⁹

Zümre-i müderrisindendür. Kaşşab-zâde ' Abdülkerim Çelebi demekle ma' rûf ve eyülükle mevşûf ve mevlidleri Dimetoka ve aşilları Bursalıdır. Mürebbâları Edirnevî olmağla Edirneli ta' dâd olunur ve kendüleri daḥi Edirneli mezkûr olmadan ḥazz iderler. Fî'l-ḥaқиka mezkûr şehrüñ âb u hevâsı şafâ-baḥş u neşât-engîz ve ḥâk-i ḥoş-nihâdı mihr-âimiz çâr faşlı çâ ' unşur gibi mu' tedil ü laṭîf ve cümle âdemleri ehl-i dil ü kâmindürler. Ve mezbûr şehrüñ bâğ u bağçesi reşk-i riyâz-ı berrîn ve ğonce-fem olan perî-rû

²⁸⁹ Ahdî, a.g.e., vr. 105a-106b

dilberlerle ğayret-i hür ü ‘ ayndurlar. Bu bende-i müsâfir ol diyâda mücâvir olduĝda bir haddede fuzalâsından bî-nihâye maĥabbet ve bir derecede şu‘arâsından bî-ĝâye mürüvvet ve insâniyyet görmüŝdür ki taĥrîr ü taĥrîr olmadan geĝmiŝdür. Ol cây-ı ferah-efzânuñ gülistânların ve gül gibi şükûfte-cevânların ve serv-i sehî gibi hürâmân hûbların ve çarsu vü esvakda olan maĥbûbların seyr itdükte bir ĝazel-i bî-bedel vaşf-ı tarîĝ ile zuhûra gelüp meŝtûr olup bu evrâĝa taĥrîr olundu.

Ĝazel li-mü‘ellifihi: Tâ amedem çu ĥad be-bustân-ı Edrine

Gül gül ŝükûft dil zi gülistân-ı Edrine

ŝimŝâd u serr ü ĥuld-ı melâfid-i ba‘ d ez ïn

K‘ âmed be-cilve serr-i ĥürâmân-ı Edrine

Yâd ez kenâr-ı şat u zi Baĝdâdiyân dehed

Seyr-i kenâr-ı Tunca vü hûbân-ı Edrine

Her dem zi bes ki yârî-i yârâne mi konend

ŝermende em zi yârî-i yârân-ı Edrine

Tâ dâmen-i vişâl-i tu âred be-kef ŝode

‘ Ahdî zi ĥıyl-i ĥâk-niŝinân-ı Edrine

Mezkûr Rızâyî Efendinuñ zihn-i selîmi fezâyil ile ârâste ve ta‘b‘-ı mustaĥîmi aĥlâĝ-ı kerîme ile pirâstedür. Kemâl-i fazl ile yegâne-i aĝrân ve evşâf-ı ĥemîde ile pesendîde-i yârân ve fuŝaĝa mâbeyninde faŝâĥatle bî-naĝîr-i zamân ve büleĝâ içre belâĝatle erkân ve enva‘-ı ma‘rifetle mergûb-ı ehl-i ‘ irfân ve fûnûn-ı şi‘r ü ‘ arüz ü mu‘ ammâda hûb ve ser-âmed-i aĝrân ve üslûb-ı inşâda Vaşşâf-ı devrân ve belki ferîd-i cihân eş‘ârı şîrîni lezîz ü nefîs ve ĝüftâr-ı rengîni muĥayyel ü selîsdür. El-ĥâĝ ĥoŝ-ta‘b‘ u ‘ âlî-ŝoĥbet ve âdemî-sîret muĥibb-i fuĝarâ ve melce-i şu‘arâdur. Ve bu bende-i serĝeŝte

ekser-i evkât Dimetoka ve Edirne ve İstanbul ve Bursâda hâk-i pâ-y-i şerîfleri ile müşerref olup dürlü dürlü istifade idüp nazm-ı dürer-bârların gûş-ı hûşe gûş-vâr kılmışdur. Ol bülbül-i Gülşen-i faşâhat ve tûti-i şekeristânı belâgat üç zebân ile şî‘re kâdir ve ehr birinde mânen-i Hâssan ve Selmân-ı sâhirdür. Bu Fârisî maṭla‘lar anuñdur. Mâşadaḡ-ı hâl ve şâhid-mâḡâldür erbâb-ı fehm ü zekâyâ ‘arz olunur.

Şî‘r: Peyk-i belâ vü ḡâşid-ı derd ü reslül-i ḡam
İmşeb-i ber menend biyâ ey ecel tu hem

Toḡm sân eşk berâh-ı tu nişârî kerdem
Şâdmânem ki der in mezra‘a kârî kerdem

Mübârek bād-ı ‘ıyd-ı ân derd-mend-i bî-kes ü k’urâ
Ki ü kes râ nemîḡüyed mübârek bād ü kes ü râ

Bu maṭla‘ı kendülere Ferhad Aḡa iltimâsıyla medrese virüldükde buyurmuşlardur tamâmı ḡasb-i ḡâlleridür.

Sipehr râ çî ‘aceb koned ri‘âyet-i dün
Ki cuz mütâba‘at kâr key koned gerdün

Türkî dilinde eş‘ârî ṡarab-nümâsı ve ḡüftâr-ı dil-küşâsı bî-ḡadd ü lâ-yu‘addur. Bu ebyât-ı rengin mânend-i sünbül-i müşkîn-i feyz-resân meşamm-ı dil-i ḡazîn-i ‘âşîḡân-ı miskîndür şebt olundu.

Şî‘r: Sünbülleri girihlerini çözdü çün nigâr
Bir ḡüsn daḡı baḡladı ḡaṡṡ-ı ‘izâr-ı yâr

[Diger]: Kosam biñ dāğı dāğ üstine sīnemde ‘aceb sırdur
Tefāvüt itmez sol gün yüzlinüñ yanında hep birdür

[Diger]: Öyküñdi gün yüzüne çün gördi bād-ı şarşar
Bir sille çaldı nāre çıkdı gözünden odlar

[Diger]: Göz yumup açınca dök dise o şeh baña Güher
Merdüm-i çeşm-i güher-pāş ideyin dir göz kapar

[Diger]: Kaşr-ı ‘ayşa pür şafā bir şuffedür cām-ı şarāb
Görinür hep ‘ālem anda toḃ āyine ḥabāb

[Diger]: Giceler şubḥa dek ğamdan uyanuḳ olduğum bilmez
Diriĝā sūz-ı mihr ile uyanuḳ olduğum bilmez

Düruĝ-ı bī-fürüĝun dökülüp her gice aĝyārun
O mihr şubḥ-veş mihrinde şadıḳ olduĝum bilmez

[Diger]: Görse kerīm derd ile aĝyār ḥazḗ eyler güler
Nice ağlamayaym kim ḥālūme itler güler

Bu ğazel-i pür-mesel-i rengīn daḥi ol şā‘ir-i bī-bedelüñdür.

Ġazel: Ne yāri görmege kudret ne ‘arz-ı ḥāle fırsat var
Mecālüm yoḳ marīz-i ‘ışḳ olaldan ḥayli ḥayret var

Ne özge derd olur yā Rab belā-yı ‘ışḳ ki andan

Ne şıḥḥar ārzūsı ne ümīd-i istirāḥat var

Kül itdi cümle eczâmı egerçi âteş-i firqat
Harâret niye bâkî bilemzin bende ne hâlet var

Çoyup kûy-i nigârı ehl-i cennet olmak istersin
Muqarrer añladum kim sende şûfî ye belâhet var

Cefâsı yok güzel olsa virürdüm yolına varı
Rızâyî mâhaşal hercâyî sevmekden ferâgat var

2.52.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Rızâyî²⁹⁰

Bu Rızâyî Burusalı Kaşşabzâde dirler ehl-i 'ilm ü ehl-i fazl ekâbir-i kuzât-ı İslâm ve e'âli-i vilât-ı şer'-i nebi 'aleyhi's-selâm bir kâdînuñ oğludur. İsmi 'Abdü'lkerîmdür. Evvelâ eşraf-ı evşâf-ı beşer ki 'ilmdür envâ'-ı funûnundan hatt-ı vâfiri ve her nev'-inde beyne'l-'ulemâ vü fevr-i zühür-ı mefâhir ü mü'âşiri vardır. Dânişmend iken kemâl-i dânişle bu mertebe rağbeti vü şöhreti var idi ki ol şâhib-ıtab'-ı hadîdüñ hiddet-i zekâsıyla zeng-dil müderrisler mıknaţıs gibi biri birinden kapuşurlar ve keşret-i şuğl u muţâla'adan rûy-ı zerd ü nizârın görüp her gâh kehribâ gibi yapışurlardı. Müntehî hareketi merhûm Çivizâde Efendi idi monlânun Kerîm Çelebi her vech ile temâm maţbû' u dil-pesendi idi. Ba'de'l-mülâzeme müderris olup yine ifâde-i 'ulûm ve ifâza-i fühûmla nâdirü'l-aqrân u fâ'ikü'l-ihvân olup hâlâ elli aqçe ile Çorlıda müderrisdür. Müderrisîn içinde yegâne-i devrân mekârim-i ahlâk ve mağâsin-i a'râkda fevķ-i vaşfü'l-vâşifindür. Semeħat-ı yed ü seħâvet-i şânda dili bî-ğışş u bî-ğillükde kendi derviş menşelükde ve bî-dillükde ğod ğâric-i idrâk u aql-ı dürbîndür Eger şî'âr-ı müderrisîn faqr olduğına binâ'en zemân-ı ğazellerinde iħrâcâtları eger melbûs u me'kûldur bâb-ı tevekkülde mevkûldur. 'Aceb kerâmetdür ki bunuñ mâ-mülki yine

²⁹⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 312a-313b

yārāna mebzūldur ve kerāmet-i bezl sebebiyle yine akrānın ziyāfete meşgūldur ve bi'l-cümle hālden degūldür. Ġarib ittifaqdur ki müşārū'l-ileyh Kerīm Çelebi Dimetokada müderris iken su'ālleri ve mevālīye risālelerinūñ irsālleri naql-i mehāfil ü mecālis iken kâzī-asker 'Abdu'rrahmān Efendi ki bā-vücūd kendinūñ üstādı ve medḥ ü şenāsı ile menādi-i murādı idi. Seferde iken kabl-i enkazū'l-müddet Kerīm Çelebiyi 'azl idüp belki kâzāya sevḥ idüp medreseyi kendi mülāzimlerinden Rūşenī dirler bir kimesneye virdi. Kerīm Çelebi āteş-i hayretle şöyle yandı ki dūd-ı siyāhı tāk-ı nūh-refvākda pencere-i mihr ü māhdan geçüp melā-yi melā'ike-i kerrübīne irdi. Bu hārāretle kâzī-askere mektūb gönderüp zımmında medrese-i Rūşenīye tevcīḥ buyurulmuş Hūdā-yı 'ālim ü dānā mübārek ide diyüp tevriye vü istihdām san'atı ile nā-mübārek ide ihāmın ırgürdi. Hikmet Allāhuñ ol medrese Rūşenīye nā-mübārek olup çok zemān geçmedin 'azl olunup āḥir medrese sevḥ olunduğda müddetūñ 'öşri olmadan töhmet ü ba'z-ı iftirā ile 'azl u teşhīr olındı ve nükāyāt-ı erba'anuñ eşeddi olan nefi beled ile ta'zīr olındı. Zemān-ı evvelden şī'r ü inşāya ḥuşūşen fenn-i mu'ammāya meyl iderler. Ma'mūr ü 'āşīkāne ve her beytinden isim istihrāc olunur üstādāne gāzelleri vardur çün kendilerūñ babalarıyla ḥaḳīruñ vālidī min ibtidā duḥūlü'l-mektebi ilā nihāyeti taḥşīlü'l-ilmü ve'l-edeb belki üzre **من شب الى دب اخوت** mu'āşeret ve zemān-ı taḥşīl ü ta'tilde ve eyyām-ı mülāzemetde bī-riyā vü bī-tekellūf kemāl-i ḥaḳīqat ü şādāt üzre şoḥbet idüp **محبتة الا باقرايته ابنا** mücibince şoḥbetimüz derece-i uḥuvvet üzre ülfete ve terk-i 'örf ü külfete müntehī olup yārān içinde biribirimize 'ammzāde dimekle dimekle mevsūm ve bu ma'nā-yı meşhūr u ma'lūmdur bundan ziyāde ešnā-yı işnāda medḥ-i ta'rif-i şey'-i enfüse olmaḳ kabīlinden fehm olunmağçün iktifa olındı.

Şī'r-i ü: Yiri yok ol güneşūñ ḳadr ile eflāk üzre

Sāye-i servi düşer düşmez ise ḥāk üzre

Ġazel: Şāf-dil āyīne ḥab' iken gönül şemşīr-veş

Ey ḳaşı yā niçün egri baḳduñ aña tīr-veş

Şeh-süvārum atūñ ayağın öperdüm ben dağı
Öldürüp fitrāke aşşāñ ser-nigūn naħcīr-veş

Ġazel: Ne arar la' l-i nāb-ı yār haṭṭ-ı müşgbār içre
Düşürmiş hātemini var ise miskīn ğubār içre

Bakarken ḳadd-ı yāre nergisūñ gözine çüb düşmiş
Nesīm-i şubḫ üfürmezse açılmaz lālezār içre

Ġaraz cān naḳdi ise yāre virdük şaḥne-i devrān
Ḳoyup ben müflisi n'eyler ki zindān-ı mezār içre

Ġazel: Seng-i ḳabrüm hey meded diyü du' ā umduğın
Añlamazsın hey meded ṭoḳınmayınca başuña

İçüñ ağ it olma sengīn-dil libās-ı zer ḳala
Südü yok şūfi siyeh hırḳa giyersen taşuña

Maṭla' : Uyursa şoḥbet içre nāz ile ol çeşmi fettānuñ
Dilā zinhār ğaflet itme aç gözüñ uyar cānuñ

Maṭla' : Derd-i ' ışḳ-ı yār kim ölmek durur derman aña
Ḥasteler yine ḳırılmış gibi virür cān aña

Maṭla' : Öykündüğün yüzüñe çün gördi bād-ı şarşar
Bir sille geldi nāre çıḳdı gözinden odlar

Maṭla^ç : Nigāruñ naqş iderken naqşını gör şun^ç -ı naqqāşın
Yüzinde kıl kalemle Rūmī yaprak eylemiş kāmış

Maṭla^ç : Şevk-i ruhsār u ruḥuñla yaqdı eczāsın hezār
Şanma uçmuşdur külin göge şavururdu rūzgār

Velehū: Çemende gūşını medḥ itdi bülbül
Kulaqdan ^ç aşık oldu aña her gül

Maṭla^ç : Sünbülleri girihlerini çözdü çün nigār
Bir ḥüsn daḥı bağladı yine o gül-^ç izār

2.52.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Rızâyî²⁹¹

Nesīm-i ^ç anber-şemīmi elṭaf-ı mine'l-vişāl ve selsāl-i enhār u cūybārı elezz mine'z-zülāl olup sā'ir-i büldāndan cibāl-i şāhiqa ve tilāl-i şāmiḥası gibi müreffa ü mu^ç allā ve āyīne-i şāḥa-i ğam-zedāsı mışkal-i luṭf u şafā ile muşaykal u mücellā olan maḥrūsa-i Burusadandır. Nāmı ^ç Abdü'l-kerīmdür. Babası ekābir-i kużāt-ı me^ç āli-mevfurdan kaşşabzāde dimekle ma^ç rūf u meşhūrdur. Tarīk-i sa^ç ādet-i refīk-i ^ç ilme mühtedī ve āşār u eṭvār ve aşḥāb-ı fūnūn u rūsūma muḫtedī olup āḥir ḥareketi sulṭānū'l-efāzıl bürhānū'l-emāşil kıdve-i aşḥābü'l-^ç ulūm ve'l-ifāde muḫtedī'l-enām şeyḥū'l-islām merḥūm Çivizādeye müntehī olduḡda cenāb-ı pür-mefāḥir ü mekārımından mülāzım olmaḡla gülistān-ı dil ü cānı bārān-ı luṭf u iḥsānı ve bahāristān-ı cinānı şebnem-i mekārım-i firāvānı ile nāzır u behī olmuş idi. Medāris-i ^ç āliyyeye i^ç tilā ve merātib-i sāmıyyeye irtikā idüp pāytaḥtlikle Kudūs-i şerīfe kādī olup ol arāzī-i muḫaddeseye naql u sefer eşnāsında iken ^ç ālem-i kudse revān ve şebbāz-ı rūḥ-ı pür-fütūḥı şāḥsār-ı Sidrede āşiyān eyledi ve ke'en-zālik fī evāḥir-i sene ḥams ve şemānin ve tis^ç ami'e merḥūm-ı

²⁹¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 122

merkûm ʔarîk-i ʕilmûn hayli elem-keşîdesi ve sâkî-i ğumûm ve hümûm-ı bî-encâmuñ miḥnet-çeşîdesi ğayret-i akrânla tenevvür-i miḥnetde büryân ve sebkat-i emsâl ile dil-teng ü ptir-melâl şeb ü nehârı ebr-i bahârı gibi giryân idi. Ekşer-i manşıbdâ ʕâzile baĝrı ḥûn ve faqr u fâka ile zelîl ü maĝbûn olup hayli maĝlûk u medyûn olmuş idi. Hemânâ ʕaklı kendüye tamâm yâr olmaĝla kâkül-i dil-berân ve ḥâtır-ı hüner-verân gibi ḥâl-i pür-melâli nihâyetde perîşân idi. Bâ-în cümle her cihetli maʕmûr-ı maʕârif ü kemâlât ile meşhûr emsâl ü akrânı içre kemâl-i ʕilm ü nihâyet-i fazl ile mezkûr-ı şaḥâʕif-i eyyâm ve şafâʕih-i enâmda rüsûm-ı şenâ ve nuḫûş-ı medḥ ü ıtrâsı muḥarrer ü meştûrdur. Ğâyetde ğüşâde-ṭabʕat laṭîf-şoḥbet keşîrûʕl-muḥâvere lezîlüʕl-müsâmere ḥulüvvüʕl-mükâfiḥa laṭîfüʕl-münâdeme olmaĝla ümerâ vü ʕulemâ ile yâr-ı ğâr ve maḥbûl-ı cümle-i şıĝâr u kibâr olmuş idi. Merḥûm-ı merkûm bu fazîlet ile ser-efrâz ve ğülistân-ı cihânda her ḥaşlet ile serv-i sehî gibi mümtâz idi ki ol nehr-i sâʕil herĝiz nehr-i sâʕil itmeyüp râst geldüĝi cerrâre mekârim-i dâresin şarf idüp kâʕide-i mekârimde aşl şarfdur diyü sebebi menʕ ü şarfa kaṭʕen iltifât itmez idi ve yanında virecek dirhem ü dînârı olmasa yanında olan yârân u ihvândan qarız alup virmegi farz-ı ʕayn ve ʕayn-ı farz bilür idi. Çünkim naḫîr ü kıṭmîr aḥvâl ü eṭvârı maʕlûm-ı şaĝîr ü kebîrdür. Bundan ziyâde ıtnâb u ishâb marzî vü maḥbûl-ı ulüʕl-elbâb degüldür. Binâ en-ʕaleyh semt-i taṭvîlden cânib-i taḫlîd taḥvîl olındı. Bu bir kaç eşʕâr mezbûruñ netâʕic-i ṭabʕ-ı pür-iḫtidârındandır ki tesvîd olındı.

Şiʕr: Ḳosam sînemde bir dâĝ üstine biñ dâĝ ʕaceb sırdur
Tefâvüt itmez ol ğül yüzlinüñ yanında hep birdür

(Diĝer): Aĝardı giryeden çeşmüm varılmaz küy-ı cânâna
Diriĝâ râh-ı firḫatde ṭutuldum berf ü bârâna

Velehû: Çemende ğüşını medḥ itdi bülbül
Ḳulaĝdan ʕâşîḫ oldı aña her ğül

- Velehū: Nigāruñ naqş iderken naqşını gör şun‘ -ı naqqāşın
Yüzinde kıl kalemle Rūmī yaprak eylemiş kaşın
- Velehū: Derd-i ‘ ışk-ı yār kim ölmek durur dermān aña
Hasteler yine kırılmış gibi virür cān aña
- Velehū: Uyursa şöhet içre nāz ile ol çeşmi fettānuñ
Dilā zinhār ğaflet itme aç gözün uyar cānın
- Velehū: Şevk-i ruhsāruñla ey gül yaqdı eczāsın hezār
Şanma uçmışdur külin göge şavurdu rūzgār
- Velehū: Ne arar la‘ l-i nāb-ı yār haţţ-ı müşg-bār içre
Yitürmiş hātemini var ise miskīn ğubār içre

2.52.4. Beyânî Tezkiresi’nde Rızâyî²⁹²

Burusadandır. Nāmı ‘ Abdü’l-kerīmdür. Lāübālī ve şūh u küşāde meşreb münādemet olmağın beyne’l-cumhūr Deli Kerīm dimekle meşhūr olmuşdı. Tarīk-i tadrīside niçe ‘ azl ü felāket ve kılllet ü zillet çeküp āhirü’l-emr beşer yüz aqçe ile Kudüs-i şerīf kādīsı olup sefer ü intilqāl esnāsında ‘ ālem-i kudse intikāl u irtihāl eylemişdür. Bu ebyāt anuñdur.

Çosam biñ dāğı bir dāğ üzre sīnemde ‘ aceb sırdur
Tefāvüt itmez ol ğonçe-dehen yanında hep birdür

²⁹² Beyânî, a.g.e., vr. 70b

Çemende gūşını medh itdi bülbül
 Kulağdan ‘āşık oldu aña her gül

Derd-i ‘ışk-ı yār kim ölmek durur dermān aña
 Hasteler yine kırılmış gibi virür cān aña

2.53. RİYÂZÎ

Riyâzî’den sadece Sehî tezkiresinde bahsedilmektedir. Bursa kadısı olan babası Eyyühüm Erîk lakabı ile tanınır. Riyâzî, ilim ehlinden, fazilet ve kemal sahibi, maarif fenleriyle donanmış, faziletli bir kimsedir. Medresede görevli iken vefat eder.

2.53.1. Sehî Bey Tezkiresi’nde Riyâzî²⁹³

Mevlānā Riyāzī raḥmetü’llāhi ‘aleyh Burusaludur. Babası Bursa kâdîsi olmuşdur. Babasına Eyyühüm Erîk demekle müte‘ārefdür ve kendüsi ehl-i ‘ilimden şāhib-i fazl-ı kāmīl ve fūnūn-ı ma‘ārifile müzeyyen fāzıl kimesne idi. Medreseye müteşarrıf iken fevt oldu ve bu maṭla‘ anuñ eş‘ārındandır ki zıkr olunur.

Maṭla‘ : Nisbet itdügümçün kāmētüñe gāh gehī
 Nāzdan ayağı üzre duramaz serv-i sehī

2.54. SAFÂYÎ

Safâyî şiirde iyidir. Hattı güzeldir ve hattatlar tarafından beğenilir. Bunun nedeni Farsçayı taklit etmesi ve yazdıklarının öğretici olmasıdır. Ahdî, Safâyî’nin yeni yetişen ve şiir vadisinde taze hevesli, kederi def eden karakterinin insana rahatlık verdiğini, kedersiz bir yapıya sahip olduğunu belirtiyor.

²⁹³ Sehî Bey, a.g.e., vr. 83b-84a

2.54.1. Ahdî Tezkiresi'nde Safâî²⁹⁴

Burusevîdür. Cevân-nevres ve vâdî-i nazmda tâze-heves tab^c-ı şafâ-bahşî râhat-fezâ ve âyîne-i qalbi ğubâr-ı kudüretten mücellâ ve tarz-ı şî^c rde hub ve hüsni-ı hağ ile ehli yanında mergüb zîrâ ki rûz u şeb üslûb-ı hoş-nev lisân-ı ^c Aceme taqlîd idüp meşq itmeden hâlî degüldür. Ümmîddür ki hüsni-ı hağtı terağğî bulup ol fende ferîd ola. Ol bülbül-i bahâristân-ı hünerüñ bu bir iki beyt mânend-i gül-i ter netâyic-i tab^c-ı gülbîzi ve mağbûl-i hâğır-ı meveddet-âmîzîdür şebt olundı.

Ebyât: Bahâr olsa açılsa gül çemenler murğ-ı zâr olsa
Mey içüp ^c arz-ı hâl itsem ben olsam ol nigâr olsa

Terağğum eylemez ol ğonce hâl-i zâruma herğîz
Ser-i küyuñda bülbül gibi efgânum hezâr olsa

2.55. SAFFÎ

Saffî Sultan Mehmed Han devri şairlerindedir. Saffî'nin tasavvuf üzere söylediği bir beytinin ulemaca küfür çağrıştırdığı söylenince İstanbul'da hapsedilir. Mehmed Han'ın ölümü üzerine ruhu için zindandakiler affedilince o da hapisten çıkar. Saffî bundan sonra da 'men samet necat' yani 'susan kurtulur' sözünü kendine rehber edip ömrünün sonuna kadar ne şiir yazmış ne de söylemiştir. Tefekküre dalıp ahirete yönelmiştir.

2.55.1. Latîfî Tezkiresi'nde Saffî²⁹⁵

Şehr-i Burûsadan hatl-i füşehâdan Sultân Meğmed Hân Ğâzî mâdiğlerindedir. Şâ^c ir ü nağğâş ve ^c ayyâş u qallâş kimesneydi. Şan^c at-ı nağğde mânend-i Mânî ve tağrîr

²⁹⁴ Ahdî, a.g.e., vr. 130b

²⁹⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 89

(ü) taşvîrde Erjeng-i şānī idi. Her ne şūret ki taşvîr itse şūret virür ʿaynına döndürürdi ve her ne serv-i sehī ki taḥrîr itse üstine kuşlar kondururdi.

Nazm: Şusa resm eylese şekl-i ḥabābı
 Ṭoğardı beyzasından murğ-ı ābı

Eger yazsa hevāda şūret-i bāz
Kaçaydı heyʿetinden ördek ü ḳāz

Eger bezm içre yazsa şūret-i şemʿ
Olurdi üstine pervāneler cemʿ

Neşr: Ammā naḳş-bend-i eşʿār ve ressām-ı nazm-i ābdār degül idi. Dībā-yı şiʿri naḳş-ı ḥayālden şāf u sāde ve ḳayd-ı ʿalāyık-ı nükātdan āzāde ve küşāde idi. Bu şiʿri keyfiyyetin müşʿirdür.

Şiʿr: Cān virmişem saña baña cānān ola diyü
 Bī-çārelikde derdüme dermān ola diyü

Bir ṭurfa şekl-i pīr baña ḥūbı sevme der
Gūş itmedüm cevābını şeyṭān ola diyü

Beñzetmedüm raḳīb-i dil-āzārı kāfire
Bir gün ʿināyet ire müselmān ola diyü

ʿAhd itmişidi ḥunī gözün ḳanımı dōke
Cānum dehāna geldi peşimān ola diyü

Tomarı dürdüm ü şuya şaldum sefineyi
Derdi Şaffiyi defter ü divân ola diyü

Neşr: Ber-vech-i hikâyet: ‘Âlem ki ‘ayn-ı elem ve miḥnet-gede-i ğamdur. Ālām-ı eyyāmuñ ‘ämme-i enāma ‘umūm u şümülinden tegāfül ü tecāhül idüp çarḥ-ı cevvaruñ cefā ve cevri ancak kendüye muḥtaşş ve münḥaşır bilür. ²¹² لا تسبوا الدرر men‘ u nehyinden iġmāz-ı ‘ayn idüp dehr-i pür-ḳahra hicv ü hezelle sebb ve zemīn ü zamānda olan cinn ü inse kemāl-i ḥayretinden şetm itdükde ve erbāb-ı taşavvuf ışılāḥınca deġāyıkdan dem urup vücūdū’l-muḥlaḳ ve ḥaḳīkatü’l-ḥaḳāyıkā müte‘allık bir beyt dimişdi ve edāsında ḥaḫāsın bulup e’imme-i ‘ulemā tekfir ve kelāmınuñ muḥaşşalın ve me‘ālin küfre iledüp recm ü ihraḳ için fetva viricek bu ḥuşuş çok ḥādiseye ve ‘azīm mübāḫaḫeye müteşaddī olup maḥbes-ḥāne-i Stanbulda nice rüzgār maḥbūs ve ümīd-i ḥalāşdan nevmīd ü me’yūs olışdı. Āḫir Meḥmed Ḥān dār-ı dünyādan sarāy-ı āḫirete müntaḳil ve mürteḫil olup zindānileri rūḫıyçün ḳayd-ı ḥabsden ıtlāḳ itdükde bu bahāne ile ol daḫī ḥalāş oldı.

Beyt: Kişi olmayacak bir fennüñ ehli
Dem urmasun ki zāhir ola cehli

Neşr: Ve min-ba‘d eş‘ārdan ve nā-sezā güftārdan aġzına bir lafz almaz ve diline getirmez olup baḳıyye-i ‘ömrünü şamt u sükūn ile geçürdi. Ya‘ni من صت نجا ile hemvāre ‘āmil olup tefekkürü pīşe ve aḫvāl-i ‘uḳbāyı endīşe idindi.

Şi‘r: Tefekkürü ḳoma bir laḫza rüz u şeb zinhār
Ki keşf ola saña ey dil ḥaḳāyık-ı esrār
Çıkar ḳabā-yı vücūdı ger ehl-i ğayret iseñ
Libās-ı ‘āriyeti giymek ola kişiye ‘ār

Hemîşe noқта-şifat gözle kendü dāyireñi
Tecāvüz itme ki şābit-қadem gerek per-gār

Bu maṭla‘ sālifü’z-zıkr Ḥaffinüñ eş‘ arındandır.

Maṭla‘ : Sünbülüñden her seher bâda nişân ısmarladum
Bilürüm āhir bu sevdâlarda cân ısmarladum

Neşr: Bu maṭla‘ -ı meşhūr dahî anuñ kelimâtından ve cümle-i ihtirâ‘ atındandır.

Maṭla‘ : Kimini sevdi Ḥudâ kimini sevdâda қodı
Güli arâyiş idüp bülbüli gavğâda қodı

2.56. SAFÎ

Safî Nakkaş üstadıdır. Sultan Murad’ın samimiyetini kazanabilmiş ve ona dost olabilmiş şairlerdendir. Padişaha daha önceden dost olan bazı şairler Safî’yi kıskanarak şeytanca bir hile ile ‘küfür söyledi’ diyerek hapsedtirdiler. Epeyce hapiste yattıktan sonra o dönemde kazasker olan Molla Veliyyüddin adına bir kaside yazarak kendisine gönderir. Kasidede halini arz edince Molla Veliyyüddin Safî’nin haline acıyarak onu hapisten kurtarır. Safî, hassas ve nazik mizaçlı olduğundan zindan havasına dayanamaz. Çıktıktan bir kaç gün sonra sağlığı bozulur ve ölür. Mezarı Edirne’dedir.

2.56.1. Sehî Bey Tezkiresi’nde Safî²⁹⁶

Safî rahmetü’llâhi ‘aleyh Burusevîdür. Üstâd-ı naqqâş idi. Resm idüp naqqı itdükte Erjeng anuñ naqqına hayrân ve Mâni-i Çîn taşvîrinde sergerdân olurdu. Қаşâyidi laṭif ve dil-pezir ve gâzaliyyâtı hoş-âyende ve bî-nazir. Dîvânı meşhūr ve ebyâtı ehli

²⁹⁶ Sehî Bey, a.g.e., vr. 53a-54a

arasında mezkûrdur. Sulţān Murād Hāzretlerinüñ muşāhibet-i nefislerine enīs ve meclis-i şerīflerine celīs olup müvānest kesb itmişdi pādişāh hizmetine kādīm ve hemdem-i nedīm olan şā‘irlerden ba‘zı reşk idüp cev-f-i dimāğlarına hıkd u hased hūlūl ve hātır-ı kīne güzārlarına kibr ü nifāk yol bulup āsitāne-i sa‘ādetinden dūr ve hizmet-i muşāhabetinden mehcūr itmegiçün küfür söyledi diyü bir şūretile telbīs-i iblīs idüp habs itdürmişler. Bir niçe gün habsde yatup ol zamānda k̄zī-‘ asker olan Monlā Velye‘d-dīn adına bir kaşīde diyüp gönderüp ol kaşīdede ‘arz-ı hāl eyleyüp Monlā Velye‘d-dīn aḥvāle vākıf ve esrāra kāşif olup mihr ü eşfāk gösterüp habsden ıtlāk iylemiş ve bu ebyāt ol kaşīdedendür.

Şi‘r: Kār-ı baḥtum kim perīşāndur bu gün
Raḥmetüñden n’ola ger bulsa nizām

Māh-ı ‘ıyşumdan kaçan kaḥ‘ olamıg
Mürg-ı baḥtumdan nice dūr ola dām

Bükdi serv-i k̄addümi belden belā
Tutdı māh-ı devletüm gamdan gamām

Her ne bed fi‘l itdümise ‘ākıbet
Aldı benden ḥālī‘-i bed intiķām

Gāh āteş-veş yirüm bisyār çüb
Gāh habs oldu baña cāy u maķām

Sāye-perver nāzük mizāc zindān hevāsına müteḥamil olmayup çıķduğı gibi bir kaç gündən soñra mizācı münḥarif olup vücūd-ı şerīfine ecel ‘ınān mevti mun‘atıf kıilup Allah emrīne vardı. Mezārı Edirnededür. Ve bu bir iki beyt anuñ eş‘ārındandır ki zıkr olunur.

Şi'r: Va' desine ol cefākāruñ nice aldanmayım
Kim yemīnile zemīn ü āsümāni ditredür

Gönlüñi cāna cefādan āh kim dödürmedüñ
Yaşum anuñ gibi seyl oldu ki mermer ditredür

2.56.2. Kühü'l-Ahbâr'da Safi²⁹⁷

Burusevîdür. Üstād-ı naqqāş olmağın ekşer-i hayālâtı bārik ü ma'nevîdür. Ekşer-i evkāt ol şehriyār-ı hamīde-sıfat kendüye mazhar-ı iltifāt buyurmağın küfr söyledi diyu isnādla habs itdürdiler. Kimi şahid kimi müşteki olup katline sa'y-i mevfür itdiler. Lâkin şâ'ir Aḥmed Paşanuñ babası Mevlânâ Veliyyüddīn kâzi-asker-i sulṭān-ı dīn olup Monlâ Şāfi kendüye bir kaşide ile 'arz-ı hāl itmeğın maḥbesden ıtlāk olındı Lâkin nāzük-mizāc olduğı cihetden cefā-yı habs-i zindān giriftār-ı derd-i bī-dermān olmasına sebep oldu. Kurtulduğdan sonra çokluğ mu'ammer olmadı. Bu ebyātı mevlânâ-yı müşārünileyhe gönderdüğü nazımındandır.

Min nazmihî: Kār-ı baḥtum kim perīşandur bu gün

Raḥmetüñle n'ola ger hulsa niḫām

Bükd i serv- i ḫaddümi belden belā

Ṭutdı mäh-ı devletüm ğamdan ğumām

Her ne bed fi'l işledümse 'āḫıbet

Aldı benden ṭālī'-i bed intikām

Gāh āteş-veş yidüm bisyār çüb

Gāh habs oldu bana cāy-ı maḫām

²⁹⁷ Âlî, a.g.e., vr. 77b

2.57. SEHÂYÎ

Hayatı hakkında çok az bilgi olan Sehâyî, Latîfî'ye göre Sultan Selim Şam ve Halep'i fethettiği sırada ölmüştür. Hasan Çelebi'ye göre ise Sultan Selim tahta çıktığı zaman ölmüştür. Sehâyî, civanmert, Anka kuşu gibi eşi ve benzeri olmayan biridir.

2.57.1. Latîfî Tezkiresi'nde Sehâyî²⁹⁸

Maḥrûsa-i Burusa ḳurbinden ümenâ ṭâyifesindeñdür. Bir civân-ı civân-merd ve Ḳâf-ı tecerrüde 'Aḳâ gibi yektâ ve ferd idi. Merḥûm Sulṭân Selîm-i selîmü'l-ḳalb fetḥ-i Şâm u Ḥalep itdügi târihlerde libâs-ı ḥayâtı şiyâb-ı memâta mübeddel ḳıldı. Seḥâyî maḥlaşı zât-ı kerîmü'ş şıfâtına muvâfiḳ ve bu ism müsemmâsına her vechle muṭâbıḳ idi. Ammâ eş'ârî şanâyi'den 'ârî ve şu'arânuñ kem-güy u kem-miḳdârı idi. Ekşer-i ebyâtı terceme ve tazmîn ve tedvînât-ı selefden suḥan-çin idi. Bu maṭla' eş'ârînuñ maḳbûli ve sencide-i mîzân ḳabûlidir.

Maṭla' : 'Aynuma almam bütün dünyâyı yârüm olmasa
Şehri çoḳdan terk iderdüm şehriyârum olmasa

Velehû: Ḥasta oldum şora gelmedi yarım elmâyile
Ben anuñ küyünü ṭoldurdum bütün ay vây ile

Velehû: Ḳan ağlasam ğamuñda n'ola âh u vây ile
Ḥoşdur şarâb şöḫbeti ey dost nây ile

Neşr: Ve bu murabb'ı daḥî dildâr-ı rîş-âverdesinüñ şaḳal ile şıḳletin ve mihr-i ḥaddinüñ küsûf-ı ḥaṭṭ ile kesâfetin beyân u 'ıyân eyler anuñ hezelliyatındandır. Murabba' 'alâ-ṭarîḳi'l-hezel.

²⁹⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 75b-76a

anı ol dem atı arrası geerdüñ güzelüñ
 Yok anurduñ bu cianda daı mil ü bedelüñ

Cevr iderdüñ bize yanına düüp her keelüñ
 Gedi vatüñ yüri var imdi tırā it aaluñ

anı ol dem ki lebüñ onca ruuñ lāleyidi
 Aıuñ ii güci bülbül-ve nāleyidi

Kime aldı bu güzellik saa da alaydı
 Ne turursun yüri var imdi tırā it akāluñ

Ama üsnüñ demini bir daı kim gedi geen
 Bu kadar nāz ile ive bu aā ile neden

Gel'e bu anıı terk eyle aaluñdan uan
 Gedi vatüñ yüri var imdi tırā it aāluñ

anı ol dem ki apuñ kiver-i üsne beg idi
 Cān virenler yolua adem ü yāhūd seg idi

Böyle olmadan ise aılup ölmek yeg idi
 Gedi vatüñ (yüri var imdi tırā it) aāluñ

Senüñ iüm didiler imdi aalımı yolar
 Yolduın aal olurdu arı deccāla yular

Yolduğın mûlar ile nice mûtâfhâne ٲolar
Ne ٲurursın yûri var imdi tırâş it şağaluñ

Luٲ u tab‘ ehline ٲurduğça keşâfet virdün
Bu şağal ile ‘aceb meclîse şıket virdün

Ne mukassî haٲ olur bezme  asâvet virdün
Geçdi vaqtün yûri var imdi tırâş it şağaluñ

Neşr: Bu beyt dağî anuñ mu âyebâtındandır.

Beyt: Ha tı geldüğini dildâra şağın yüzlemeñüz
Çünkü yüz  arasıdur yüzine urmañ anı

2.57.2. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Sehâyi²⁹⁹

Bursa  urbından ümenâ  â’ifesindendir. Sul an Selim-i mâzî taht-ı sal anata cülüs itdüğü zemânda manşıb-ı hayâtdan me’yûs şâhidân-ı ‘âlem-i be â ile me‘nûs oldu. Bu şi‘r anuñdur.

Şi‘r: ‘Aynuna alman bütün dünyâyı yârüm olmasa
Şehri  oğdan terk iderdüm şehri-yârüm olmasa

2.58. SELMÂN

Rahmî ile aynı yaşta ve Rahmî’nin dostudur. Selmân, ilim yolunda çok zahmet ve elem çekmiştir. Selmân, İstanbul kadısıyken ölen Hasan  elebi’den mülazım olmuştur. Selmân çok defa divan kâtipliğine getirilmek istendi ama her defasında bir

²⁹⁹ Hasan  elebi, a.g.e., vr. 73a

mani çıkmıştır. Kısmetsizliği Elkas Mirza'nın gelişine dair yazdığı inşayı padişaha ithaf etmesiyle bitmiştir. Çok istediği kadılığa kavuşmuştur. Selmân Rumeli'ne kadı oldu ve burada kadılık görevinde iken şehit edildi. Başka bir bilgiye göre ise Timurence'ye kadı oldu ve Arnavutlar tarafından şehit edildi.

2.58.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Selmân³⁰⁰

Bu Selmân Burusalıdır. Naqqâş Bâlîzâde Raḥmî Çelebinüñ hem-sinn ü sâlidür. Burusada rü-sâdeler içinde bir beg imiş bir nihâl-i kıadd bârîk-miyân cevân-sedlik imiş. Ehl-i edvâr ve ehl-i nefes ve fenn-i müsîkîde mâhir ḥayli naqş u taşnîfe ‘âlim ü ‘ârif ve kendi daḥı her ‘amele kıâdir muşannif idi. Ğâyet eyü mişķâl çalardı. Şöyle ki zühre anuñ yanında ne çalardı ḥasedden nâyuñ beñzi sâza dönüp dilli düdüğüñ dili çalardı. Uşül-bendlügi aşlı vü fer’iyle bilürdi. Deffâflukda ḥod dâ’iresine kim gelebilürdi defin yüzine tutup ser-âgâz eylese ḥâlede mâh rakşa girerdi. Belki çarḥ-ı felek mevlevî gibi şemsden taylesân ve kıurs-ı kıuzahdan elifle deblek semâ‘ına girürdi. Egerçi nefes-i nefsi ğâyet bülend ve luṭf-edâ ve ḥüsn-i şadâdan çendân behremend degül idi ammâ ehl-i uşül ve Naqşbend olduğı eelden ehl kıatında mergüb u müselleme ve pâdişâh-ı ‘âlem meclisinde maḳbül-i ‘âlem idi. Nesih yazmaḳda daḥı eli var idi ve bi’l-cümle ḥaṭda kıudreti eger daḳîḳ ü celî var idi. Ve rubâ‘iler bulup naqşlar bağlamak anuñ ihtirâ‘ıydı. ‘Abdî Şâh ve Ḥırâmân türkisi hep anuñ icâdıdır. Mâ-ḥaşal ‘Ubeydi Çelebi zuhûr idince fenninde üstâd-ı evvel oldu. Ol zuhûr itdükten soñra bunuñ türkileri Ḥasan oğlu türkisi ile mü’evvel oldu. Âḥir İstanbul kıâdîsı iken müteķâ‘id olan Ḥasan Çelebiden mülâzım oldu her çend ki bir devlet vuşûline ‘âzim oldu. Ol sebebden ki ber-geşte-i tâli’ oldu. Her zemânda ekâbir-i ‘âyık vâḳı‘ oldu. Cümleden biri cân eridüp didügi ğazeller ve bağladuğı naqşlar Aydınlı Selmân nâmına şâyi‘ oldu. Def‘ âte dîvân kıtâbetine tezkire olındı beher-ḥâl bir mâni‘ oldu. Elķas Mirzânuñ geldügin yazup inşâ idüp rikâb-ı pâdişâhiye ithâf kıaşd itdi. Nühüset-i tâli’ men‘ ü şadd itdi. Âḥir Timurenceye kıâdî olup

³⁰⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 215b-216b

ķāđılıđınıñ ‘anūdları ve ol kenāruñ ħā’ın Arnavudları elinde ŧehīd oldı. Müsevvedātı dağı yanında bulunup nā-bedīd oldı.

Mađla‘ -ı ü: Ne ŧıve vađtıdür sāķī bir ayādur rūzedāruz biz
Bu dem pīr-i ħarābātuñ öñinde ŧermsāruz biz

Bu tercī‘ dağı anuñdur.

Tercī‘ : Benümçün ağla ey çeŧmüm benem bī-çāre vü bī-kes
İlāhī olmasun ŧöyle kiŧi āvāre vü bī-kes

2.58.2. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Selmân³⁰¹

Cāmi‘ -i maĥāsin-i lā-yu‘ād ve-lā-yuĥŧā olup büldān-ı cihān içre ‘urūs-ı sāĥa-i ‘azīmü’l-mesāĥası ķalā’id-i luĥf u melāĥat ile muĥallā ve fezā-yı dil-güŧā-yı leĥāfet-pīrāyı cārūb-ı ĥüsn ü ŧabāĥat ile pāk ü mücellā olan ŧehr-i Burusadandır. Raĥmīnūñ hem-sinn ü hem-sāli ve belde-i merķūmenūñ merd-i ŧāĥib-i kemāli idi. Daķıķ ü celī ĥaĥtuñ envā‘ında eli var ve her ‘ilme ķādir ve ‘ilm-i edvārda māhir idi. ŧarīķ-i ‘ilmde ĥayli elem çeküp gird-bādāsā bu deŧt-i miĥnet ü ‘anāda dönerek vāŧıl-ı emel olup āĥir ĥareketine āĥirü’l-emr İstanbul ķāđısı iken vefāt iden Ĥasan Çelebinūñ āstān-ı meķārim-menheli me’vā vü maĥall olup ĥidmet-i cenāb-ı me‘ālī-ķıbābından mülāzım olmış idi. Hezār zūr u zār ile Rūmilinde ķāđi iken maķtūl olup rūĥ-ı pūr-fütūĥı cenāb-ı ‘izzetde maķbūl olan ŧühedā ĥaĥırasına mevŧūl oldı. Bu bir iki eŧ‘ār mezbūruñ güĥtārındandır.

Beyt: Ne ŧıve vađtıdür sāķī bir aydur rūzedāruz biz
Bu dem pīr-i ħarābātuñ öñinde ŧermsāruz biz

2.58.3. Beyānī Tezkiresi’nde Selmân³⁰²

³⁰¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 142

Maḥrûsa-i Burusadandır. Raḥmî ile hem-sâz u hem-dem diyâr u maḥremdür. Tarîḳ-i ‘ilmün ḫayli elem-keşîdesi ve felâket-dîdesi olup hezâr-ı zûr u zârla mülâzım ve ḳâdî olup Rûmilinde şahâdet müyesser olmuştur. Bu maṭla‘ anuñdur.

Ne şîve vaḳtidür sâķî bir aydur rûzedâruz biz
Bu dem pîr-i ḫarâbātuñ öñinde şermsâruz biz

2.59. SUBHÎ

Subhî mahlasını babasından almıştır. Babası Subhî denilen bir imamdır. Mahlasını sonradan oğluna vermiştir. Zamanın Halep valisi Kemal Beyzade Subhî'nin dayısıdır.

Subhî, Ağazade'den mülazım olmuştur. Bir süre sonra mülazımlığı terk edip ahirete yönelmiş ve zamanın bazı şeyhlerinin hizmetinde bulunmuştur. Cami görevliliği yapmıştır. Kâbe'yi ziyaret eder ve bir süre orda kalır. Subhî daha sonra Rum'a gelip Sultan Murat'ın gazellerini şerh etmekle aralarında marifet bakımından bir yakınlık oluşmuş. Bu da Subhî'ye birçok kapıyı açmıştır. Hasan Çelebi, Subhî'nin yakın ve samimi dostudur. Subhî'nin Pergar u Kalem adlı bir risalesi vardır.

2.59.1. Latîfî Tezkiresi'nde Subhî³⁰³

Tarîḳdan tekâ‘ üd itmiş şûfi-meşreb tecrîd-mezheb pâk-nihâd ve şâdıķu‘-ḳavl ü nîk-i‘tikâd ḫamûl ü ḫalîm ve ḫalîm ve ḫalûk u selîm kimse idi. Her ne ḳadar ezâ ve istihzâ itseler muḳâbelesinde ‘adâvet ü kîn bilmezdi ve cidd-i ibrâmdam ḫaḳḳında kizb itmez ve ğıybetin söylemezdi. Egerçi kâlâ-i nazmı bâzâr-ı rûzgârda çendân metâ‘ -ı râyic degüldür ammâ dâyire-i kâr nâme-i üslûb-ı uşûlden daḫî ḫâric degüldür. Reddü'l-‘acz

³⁰² Beyânî, a.g.e., vr. 88a

³⁰³ Latîfî, a.g.e., vr. 87a

‘ale’ş-şādr şan‘atın müş‘ir bu şi‘r-i feşāḥay-işi‘ār anuñ ḥāşşa-i ihtirā‘ı ve zāde-i ṭab‘-ı laṭīfidür.

Şi‘r: Mısr-ı cemāl içinde sen Yūsuf-ı ḥuceste
 Sen Yūsuf-ı ḥuceste ‘aşkuñda ben şikeste
 ‘Aşkuñda ben şikeste bil ey ṭabīb-i dil kim
 Düşdüm ğamuñla derde oldum ölümlü ḥasta
 Oldum ölümlü ḥasta āhū gözüñ ucından
 Daḥī beter gerekdür ey dil uyana meste
 Ey dil uyana meste ṭa‘n eyler ise zāhid
 Ayaḫ ṭolayalum gel şūfi-i mey-pereste
 Şūfi-i mey-pereste Şubḥī şabūḫ içür kim
 Şevḫ ile cūşa gülsün ol ḥāṭır-ı şikeste

Velehu: Benüm mihrüm ne ṭān ger bilse ol māh
 Anuñcün var gönülde gönüle rāh

Liğayriḥi beyt:

Mihrümi bildiler saña māhum
 Yu‘refü‘l-mücrimün bi-sīmāhüm

2.59.2. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Subḥi³⁰⁴

³⁰⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 161

Tevāfūr-i hıyāz ve eşcār u tekāşir-i ʿıyāz ve enhār u eşnāf u envāʿ-ı ezhār ile āyīne-i cemāl-i āşār-ı cennātin tecrī min taḥtiheʿl-enhāru olan şehr-i Burusadan şubḥ-ı vüçüdü zāhir u bedīdār olmuştur. Babasına Şubḥi dirler imām u ḥaṭīb ḥidmet-i meşāyiḥ-i kibārdan behredār bir pīr ü nā-tüvān olup zemān-ı ḥazān irmekle bülbül-i bālī ḥāmūş u lāl olmuş idi. Nitekim vālid-i mācid dimişdür.

Şiʿr: Pīrlık irdi ʿAlī-şiʿr ü ḡazelden fāriḡ ol
Geldi eyyām-ı ḥazān geçdi zemānı bülbülün

Maḥlaş-ı mezbūrı ferzend-i hoşmendine temlik idüp raḡabe-i vüçüdına ribḡa-i taḡayyüdden tefkīk itmişdür. Hālā ḡazā-yı Haleb-i şehbāda ḡākim ü vāli olan Kemāl Begzādenün hemşirezādesidür. Hemān ʿaybı oldur ki Ağazādenün iʿādesinden mülāzım olmuş idi. Ol zemānda meṭālib ü amānı dünyā-yı fāni zıll-ı zāʿil ve ecyād-ı ḡavānī-i merāmı kılāde-i ḡulūd ü devāmdan ʿāṭıl olduğuna ʿālem ü ʿārif olduğda meyl-i mümevvehāt u zehārifden hārib ve ārzü-yı meṭālib ü menāşıbdan tāʿib olup şehbāz-ı himmet-i vālā-nehmeti münāzır-ı taʿalluḡāt-ı āb u gillden çeşm-düḡte olup hevā-yı fezā-yı ʿālem-i diḡerde ṭāʿir ve başar-ı başiret ve nazar-ı serireti müşāhede-i şuver-i fāniyyeden ḡöz yumup tecellī-i cemāl-i ba-kemāle niḡerān ü nāzır olmaḡ hevāsiyla bir miḡdār cevāli ile terk-i ārzü-yı meʿālī idüp sālīb-i taʿayyünāt-ı cihān ve ṭālib-i tevhīd ü ʿirfān olmuşdur ve bu bahāne ile baʿz-ı meşāyiḥ-i zemāne ḡidmetinde dāmen-der-miyān olmuşdur. Nāṭʿ-ı cihānda maʿārif ü kemālāt-ı ferzāne ve envāʿ-ı maḡāsin-i aḡlāḡ u merāḡim ve eşfāḡ-ı ittişāfi ḡaḡḡā ki bī-bahānedür. Ol ḡidemāt-ı celīlenün āşārı zāhir ü ʿıyān oldı ki şāriḡ-i ḡazeliyyāt-ı sulṭān-ı cihān oldı. ʿİlm-i taşavvufda yegāne olmaḡla eşʿārı taşavvuf-ḡüne ve muḡāḡḡıḡānedür. Mā-beynimizde olan ḡableʿl-metīn-i ḡullet ü muḡāleşet muḡkem ü metīn ve binā-yı sarāy-ı dostı ve şadāḡat-ı üstüvār u raşīn olmaḡla bundan ziyāde muḡallā medāʿiḡi olan ḡāne-i behişt-ābāda tezyīn virilmedi. Bu bir iki eşʿār bu mecelleye taḡrīr ü taşṭīr olunmaḡiçün iḡtiyār itdüḡi kelimāt u eşʿārdandır. Bu ḡazeline ḡāyetde iʿtināsı ve bu kelimāti tekrār itmeden ʿaceb şafāsı vardır.

- Şi‘r: Hāciyān reh-i ‘ışķīm u muķīm-i ‘arefāt
 ‘Arefātī ki nişān mīdehed ez-vaḥdet-i zāt
- Zā‘ir-i Ka‘be-i dil-kerde fedā cān u sereş
 Ber-der-i dost ne-bāşed be-vasā‘it ḥacāt
- Dehen ü zūlf ü ruḥ u ḥāl ki men mīgüyem
 İştılāḥīst ki ḥānend be-īn mermūzāt
- Der-ruḥ-ı hem-çü meheş ḥāl-i siyeh mīb inem
 Sırrı-ı ān nūr-ı siyeh fāş şud ez-‘ālem-i zāt
- Sūḥan-i ‘ışķ ḥarām est be-‘ākıl güften
 Meger ez-cezbe ki gālib şude ber-dil ḥālāt
- Be-ḥaķķ-ı zūlf ü ruḥuş Şubḥī hemīn ezber kon
 Sūre-i Nūr u Duḥān küllü ‘aşıyyi ve gadāt
- Velehū: Tīg-i ‘ışķ-ı yār ile cism olmayınca pür-şikāf
 Āftāb-ı ‘ışķdan gelmez derūna inkişāf
- (Diger): Heves-i zūlfūn ile zāḥir olur dilde müdām
 Rāz-ı sır beste-i mażmūn-ı ‘aleykūm bi‘ş-şām
- Mu‘mmā Bā-ism-i Şu‘ayb:
- Ruḥuña nice öykünür her-bār
 Hüneri yoķ çü mihrūn ey dildār

Risāle-i Pergār u Kālem raqam itmişdür. Vaşf-ı pādşāhda bu ebyāt ile ‘ucb u mübāhāt ider idi.

Şi‘r: Şāh-ı Cem-ķadr u Ferīdūn-ķaşmet
Hāmī-i ħavme-i dīn ü millet

Zıll-ı Hāķ ħāmil-i nūr-ı ‘izzet
Āftāb-ı seķer-i emniyet

(Diger): Żav-ı şānī dimeşe zılla ħakīm
Noķta-i vaķdeti eylerdi dü-nīm

2.59.3. Beyānî Tezkiresi’nde Subhî³⁰⁵

Maĥrūsa-i Burusada imām u ħaķīb bir zāt-ı necībūñ maĥlaşı iken maĥlaşını oĭlına temlik itmişdür. Ferzend-i mezbūr Ağazādeden mülāzım olduķdan soñra ħarīķdan ferāĭat ve ziyāret-i Beytü’l-ħarāma ‘azīmet ve anda mücāvereti aķşā-yı ünsiyyet itmişdür. Ba‘dehū Rūma gelüp pādişāh-ı Rūm Sulţān Murād Hānın ĭazellerin şerĥ itmekle mā-beynlerinde münāsebet-i ma‘rifet olup niķe cā‘zelere cā‘iz olmışdur. Fārisī vü Türkī eş‘arı vardır. Bu ebyāt mā-bihü’l-iftihārı ve kendünüñ muĥtārıdır.

Şi‘r-i ü: Heves-i zülfüñ ile zāhir olur dilde müdām
Rāz-ı ser-beste mazmūn-ı ‘aleyküm bi’ş-şām

Tiĭ-i ‘ışķ-ı yār ile cism olunmayınca pür-şikāf
Āfitāb-ı ‘ışķdan gelmez derūna inkişāf

³⁰⁵ Beyānî, a.g.e., vr. 102

2.60. SUN'Î

Adı Sunullah'tır. Bursa'da doğmuştur. Babası Mevlütçü Hüsam'dır. Sun'î danışmentlik görevinde bulunmuştur. Emir Gisû'ya gelip çok zaman Emir Gisû İstanbul kadısıyken mahkemesinde kâtiplik yapmıştır. Sun'î, Saçlı Emir'e danışmentken Van seferinde vebaya yakalanıp genç yaşta ölmüştür.

2.60.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Sun'î³⁰⁶

Bu Şun'înün mevlidi Burusa ve vâlidî Mevlüdcî Hüsâm dirler bir 'azîz idi. Egerçi Gelibolılı Şun'î şâ'irlük cihetinden buña gâlibdür ammâ sâ'ir ma'ârifde ol bunun yanında nâ-çîz idi. Adı Şun'ullâh idi. Fi'l-haķîķa her cihetden mazhar-ı Şun'ullâh idi. Merhûm evvelâ zemân-ı hüsniinde kendi güzel adı güzel haţtı güzel âvâzı güzel maĥbûb idi 'uşşâķı fâzıllar ü kâmiller ü muĥbiller ü ķâbiller idi. Şikeste vü beste biz daĥı ol 'adâddan ma'dûd idük hele defter-i ķabûlden ĥâriç isek defter-i 'ışķda mevcûd idük. Monlâ Ceybî ĥod hezâr cân u dille 'âşıkı olup ruķebâ ile muşâĥabetden ĥaţar ve erbâb-ı hevâ ile münâsebetden ĥucr idüp didigi risâle ĥayli muşanna' ü maţbû' risâledür. Cümleden Şun'î lafzın taĥlîl idüp şun' lafzın şâne yeşünüden emr ve 'î lafzın ve'aye ye'iyeden emrdür ikisinün daĥı ma'nâsı vü mü'eddâsı 'ırzûn şaķla dimekdür diyü çok emek ĥarc idüp tafşîl itmişdür. Merhûm evvelâ dânişmendlükde 'adîmü'l-'adîl ü bedî'ü'l-bedîl idi. Ĥaţtun envâ'ında ĥaţt-ı vâfirî var idi şöyle ki şûlûş ĥaţtın gören müşelles nûş itmiş gibi mest olurdu ta'likde ĥod şöyle idi ki bir ĥazel diyüp yazsa seb'a-i mu'allâķa aşılı ķalurdı neshde her ĥarfi üslûb-ı ķavmi nüşâ bir ta'lik idi rikâ'î dîvân-ı erbâb-ı ĥattâ tevķî'-ı taĥķîķ idi. Rîk-i ĥaţt-ı ĥubârî İbn-i Muķleye kuĥl-ı cilâ ser-meşķı şâhid-i ĥaţt-ı dilârâya irdi. Ğarrâ cerîdesi Yâķûta ĥaţt-ı âzâdî ĥâmesi kilîd-i gencîne-i şâdî nazmda Nizâmî-i Genceye şi'ri ķût-i revân-ı bezm-i rûĥâniyanda Câmî neşve-i nazmı ile sekrân idi. İnşâda Monlâ Münşî yanında münsî ve münşe'âtı aĥbâr-ı inşâ-yı ķudemâdan iĥbâr idenleri münsî idi. Hüsni-i şavtda şıyt u şadâsı murġ-ı ĥoş-elĥânun

³⁰⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 293a-295a

şıkluğun diñdürmiş ve nağme-i edası ‘ūdī āteş-i ḥasrete yaqub nāyuñ āh u enīnin ‘İraq ü ‘Aceme irgürmiş idi. Sāde-rūlugında ḥod ol lebde olan nağme gūyā qavm-i cāndan yāḥud ‘ālem-i rūḥaniyātdan ḥaber virürdi. Ve bi’l-cümle her şadā ki eylese ādemūñ cānından oyıvirürdi. Bu ṭarīkūñ pīş-revi olan üstādlar anuñ naqşından Evreng olurdı. Ve şavt-ı ‘ilmde anuñ taşnīfinden girü qalurlar idi. Şaṭranca şöyle ferzāne idi ki Leccāc gāşiyedārı olup atı önince piyāde giderdi. Siḥr-i Sāmīrī bilenleri Yahūdī-ḥānede şeh-māt iderdi. Ve bi’l-cümle her fende eli var idi ve her hūnerde ‘ameli var idi. Ṭarīq-i ‘ilmde ser-āmed ‘ulemā vü fuzelā seyyid-i aşḫāb-ı ‘ilm-i Hūdā Emīr Gīsū merḥūma gelüp nice zemān mevlānā-yı mezkūr İstanbul kādīsı iken maḥkemesinde me‘ān kātib olduğ kitābeti şüret idüp ‘abd-i mekātibi olmağı ḥaṭṭ-ı āzādı bilüp iktibās-ı fūnūn u fezā’iline rağīb olduğ. Mīr ḥazretinūñ fazlı ol mertebe degüldür ki qalem-i leng ü lök rāh-ı mesāfe-i evşāfın kaṭ‘ ide ve kātib-i meflūk dest-yāri pāy-ı çüpīn ḥāme ile şāh-rāh-ı menākıbınca gide. Çünkü sırr-ı mütekellim **وما ينطق عن الهوى** idi ve vāriş-i neseb-i mensüb bī-keḷām **ان هو الا وحى يومى** idi. Kelimātı niçe ta’rīf olma. Engüştü ışbı‘-ı hilāl-i şikāf-ı nebevīden feyz bulmuşdı ki elindeki ḥāmesinden cārī olan zülāl-i ma‘rifetle aşḫāb-ı ‘irfān sīr-āb olurdı yāḥūd bir mizāb-ı fazl idi ki hıyāz kı lup ehl-i kemāl ve riyāz-ı fazl u efzāl andan şādāb olurdı. Feşāḥatde çerāğı şem‘-i eyvān-ı **اويت جوامع كلم** den yaqardı. Ve belāgatde silsilesi Meḥemmed ‘Aliye çıkardı. ‘İmād-ı ḥāmesi ki lisānda mānend-i İbnü’l-‘amīddür zīr-i desti vü fermānberi olmağda bendesidür niteki ‘Abdü’lḥamīddür ve şāḫīb-İbn-i ‘Ayyādzende olsa mālīkāne fermānberlük iderdi. Ṭuğrāyī ḥayātda bulınsa müsevvedāt-ı inşāsın tevḫı‘-ı berāt-ı a‘māl iderdi Ḥarīri bu deñlü fazl ile rişte-i liqā gibi miyān-ı şakḫ-ı ḥāmesine girse imlā vü inşāsına ser-i mū-zarar virmezdi. Kādī-ı fāzıl bu kadar teressülāt ile farazā ḥātırına lāyih olsa āyīne-i fikr-i mū-şikāfına keder virmezdi. Merḥūm biz ikimizi terbiye ve esbāb-ı ḥuşūl-ı āmālımız ta‘biye idüp vüzerāya ta‘rīf ve erkān-ı dīvān-ı Süleymānāsāya tavşīf iderdi. Ol ešnāda re‘is-i kātībān-ı dīvān olan Receb Çelebi fevt olup kātibler içinde re‘is olmağā lāyık ve fenn-i inşāda fā’ik kimesneye erkānuñ iḥtiyācı vardı. İkimizi yād itmişler Rüstem Paşa-yı merḥūm ḥaḫire mā’il oldı Ḥaydar Paşa Şun‘inūñ

olasına kâ'il oldu. Elkâs Mîrzâ dağı o zemânda Rûma henüz gelmiş ri'âyeti gâyetde ve erbâb-ı hâcâtuñ huşûl-ı murâdâtlarında aña mürâca'atları nihâyetde idi Burusalı Selmân-ı merhûm dağı kâtib-i dîvân olmak ümîdiyle anuñla istişfa' itdi. Rüstem Paşa-yı merhûm ter düşüp buña dağı Elkâs karşıdı mı diyü cümleden imtina' itdi. Van seferine ki müteveccih oldılar çok geçmedin tã'ün oldu merhûm dağı tã'ün çıkarup haķîri istemiş varup kaşd itdürdüm ve tiryâķ-ı fârûķ tenâvül itdürdüm. Birkaç gün dili tutıldı yine açılıp iyilüğe döndi biş altı günden soñra zâğ-ı ecel kuzğun gibi lâşına ķondı. Merhûm âķir vaķtinde beni çağırıp bu beyti dimiş yazıp elüme şındı.

Beyt: Şu gibi şanmayanüñ 'ömri âķir
Benüm gibi olur yok yirde âķir

Dirigâ ki ol vech-i şabîh hâķ-ı laħdda pâyemâl oldu hayfâ ki ol dehân-ı faşîh hücum-ı ecelden bî-ķıl u ķâl oldu efsûs ki ol zebân-ı nağmesâz cellâd-ı ecel zaħmından küng ü lâl oldu. Eyvâh ki ķabre ol ķalem gibi engüşt-i haķķ-ı perdâz bî-fürü bî-mecâl oldu. Muħaşşal ol maķûle kâmil ü mükemmel ehl-i 'irfân-ı nevâdir-i rûzgârdan idi yârân içre vücûdı kemyâb nazîri vâħiden ba' de vâħidin olur a' cûbe-i dâr u diyârdan idi. ' Aceb vâķı' dur ki merhûmı birkaç günden soñra vâķı' ada gördüm hâlün nice oldu diyü şordum Haķ 'alîmdür ki böyle cevâb virdi ki hâlüm ģarâb ve merci' ü me'âlüm 'azâv u 'aķâb idi ammâ birkaç gün maħkemede oturup şer'-i şerîfe ģidmet ve kazâ-yı şer' iyyeyi kitâbet itmek sebebiyle el-ħamdülilâh 'azâbdan ģalâş ve raħmet-i İlâhî ile iħtişâş buldum yâ saña nice acıduğum bilür misin didüm bilürüm didi ben ölsem sen ķalsañ baña bu ķadar acır mıyduñ didüm daħa ziyâde acırdum didi. Uyandum şem' gibi giryân u süzân olup yandım. Bu terci' icâd-ı ģaşîdur.

Terci': Fitne-i haķķ-ı yâri mi diyeyüm
Bend-i zülf-i nigârı mı diyeyüm

Ġamze-i ŧıvekārı mı diyeyüm
 Hıŧm-ı çeŧm-i nigārı mı diyeyüm

ŧiddet-i hecr-i yāri mı diyeyüm
 Miĥnet-i rüzgārı mı diyeyüm

Dildeki ıztırābı mı diyeyüm
 Tendeki tef ü tābı mı diyeyüm

Eŧk-i çeŧm-i pür-ābı mı diyeyüm
 Hāl-ı kalb-i ĥarābı mı diyeyüm

ŧiddet-i hecr-i yāri mı diyeyüm
 Miĥnet-i rüzgārı mı diyeyüm

Beden-i bī-mecālī mı diyeyüm
 Yā ser-i pāymālī mı diyeyüm

Ġam u endūh-ı bālī mı diyeyüm
 Bilmezem kankı ĥālūmi diyeyüm

ŧiddet-i hecr-i yāri mı diyeyüm
 Miĥnet-i rüzgārı mı diyeyüm

Cevr-i devr-i zemānı mı diyeyüm
 Darb-ı dest-i cihānı mı diyeyüm

Bunca āh u figānı mı diyeyüm
Telef-i naqd-ı cānı mı diyeyüm

Şiddet-i hecr-i yāri mi diyeyüm
Miḥnet-i rūzgārı mı diyeyüm

Dil-ber-i bī-vefāyı mı diyeyüm
Şun'î-i mübtelāyı mı diyeyüm

Ġam u derd ü belāyı mı diyeyüm
Cevr ü zulm u cefāyı mı diyeyüm

Şiddet-i hecr-i yāri mi diyeyüm
Miḥnet-i rūzgārı mı diyeyüm

Bağladuđı türkiler ḥod şāyi' dūr ve eyü tārīḥleri dađı vardır. Edirne'de Miḥāl Köprisin Süleymān-ı merḥūm ta' mīr itdürdükde bu tārīḥi ḥūb vāqı' dur.

Tārīḥ: Yıllar ile olup bu cısr-i medīd
Reh-güzār-ı fenāda cāy-ı 'ubūr

Ḍarb-ı pāy-ı zemāneden anuñ
Gelmiş idi nice yirine kuşur

Emr-i şāh-ı cihān-penāh ile
Yapdılar aña şarf idüp maqđūr

Göricek ani Şun'î böyle laţif
Didi târihîni olup mesrûr

Genc-i vâfir virüp yine ol şeh
Cisr-i virânı eyledi ma' mûr

İki mışra' uñ biri bir târihdür. Padişâhımız şehzâde iken Karamana çıkdığına târihdür ki her mışra' ı müstaķil târihdür.

Târih: Livâyı ' adl-i şehzâde virüp nûr
Karamân illerini itdi aydın

Haķır sene şemân ve erba'in ve tis'ami'ede Burusa dil-berleri haķķında şeh-
engiz yazdum merhûmı böyle yâd itdüm idi.

Nazm: Biri Şun'î ki bir semen-berdür
Haķ bu kim şun' -ı Haķķa mazhardur

Şânî' -i kârhâne-i ' âlem
İtmiş ol hûbı cümleden ekrem

Cümleden muķaddem yazılmadığına incinüp bu kıt' ayı yazup baña
göndermişdi.

Kıt' a: Burusa dil-berleri için ' Āşık
Eylemiş yine bir kitâb-ı ' acib

Şöyle ma' mûrdur o şeh-engiz
Der ü dīvârı cümle pür-tezhîb

Okıdum ol kitābı cümle temām

ليس نقصانه سوى الترتيب

2.60.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Sun`i³⁰⁷

Binā-yı hüsñ ü melāḫati cibāl-i `ālī vü şāmiḫ ile üstüvār ü rāsiḫ ve leṭāfet-i āb u hevā ile ḫükm-i gülşen-i Sebāyī nasiḫ olan şehr-i Burusadandır. Nāmı Şun`ullāhdur. Babasına Mevlidci Ḥüsām dirler bir meşḫūr u be-nām kimesne idi. Ma`ārif-i cüz`iyye ile ittışāfi şādık āvāz-ı ḫüb ve ḫaṭṭ-ı mergüb cemāl-i rā`ik ve hüsñ-i fā`ik ile bedr-i lami` ü şāriḫ maḫzar-ı şun`-ı ḫazret-i şāni`-i ḫālīk idi. Ḥattā Burusada cevān-ı şehr-āşüb ve ser-defter-i ḫübān-ı melāḫat-maşḫüb iken `Āşık Çelebi ol zemānda Şehr-engiz diyüp kendüyi cümleden muḫaddem yazmaduğı ṭab`-ı şūḫna mülāyim ü muvāfiḫ olmayıcaḫ vāḫi`-i ḫālī bu kıṭ`a ile nāṭık olmuşdur.

Kıṭ`a: Bursa dil-berleri için `Āşık
Eylemiş yine bir kitāb-ı `acīb

Şöyle maḫmürdur o şehr-engiz
Der ü dīvārı cümle pür-tezhīb

Okıdum ol kitābı cümle tamām
Leyse noḫşānuḫü sivet-tertib

Saçlı Emīr merḫūmda dānişmend iken marāz-ı ṭā`ūndan mübtelā-yı elem-i menūn olup dirīg ü ḫayf ki henüz nev-cevān u nev-sāl u maḫbūb bī-nazir ü mişāl iken ḫāk-ı ḫabrde pāy-māl olup ol bülbül-i nağme-sāz-ı bāğ-ı kemāl pençe-i pür-işkence-i şayyād-ı ecelden ḫafes-i laḫdde güng ü lāl oldı. Egerçi eş`arı sāde vü güşādedür. Lākin

³⁰⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 165

gülistân-ı zamîrinden hûb târîhler serzede olmuşdur. Edirne'de Miḥal köprüsin merḥûm Sulṭân Süleymân ta' mîr itdükde dimişdür.

Târîḥ: Yıllar ile olup bu cîsr-i medîd
 Reh-güzâr-ı fenâda cây-ı 'ubûr

 Ḍarb-ı pây-ı zemânedan anuñ
 Gelmiş idi niçe yirine kuşûr

 Emîr-i şâh-ı cihân-penâh ile
 Yapdılar aña şarf idüp maḳdûr

 Göriccek Şun'î anı böyle laṭîf
 Didi târîḥini olup mesrûr

 Genc-i vâfir virüp yine ol şeh
 Cîsr-i vîrânı eyledi ma' mûr

Her mîşrâ' bir târîḥdür. Merḥûm Sulṭân Selîm-i Şânî şehzâde iken Ḳaramana çıḳduğına dimişdür. Her mîşrâ' indan bir târîḥ çıkar.

Târîḥ: Livâ-yı 'adl-i şehzâde virüp nûr
 Ḳaraman illerini kıldı aydın

2.61. SUN`Î

Bir diğêr Sun`î mahlaslı bu Bursalı şair hakkında yalnızca Latîfî Tezkiresinde bilgi bulunmaktadır. Sun`î ilim ve irfan sahibidir. Müzikle uğraşmıştır. Ama o genellikle şiirle uğraşmıştır.

2.61.1. Latîfî Tezkiresi'nde Sun`î³⁰⁸

Hâdislerden şâhib-i 'ilm ü 'irfân ve bir muşannif-i mûsıķî-dân idi. Ammâ fenn-i şî' re iştiğâl gösterüp bu huşûşî hâl idinmemiş idi. Merhûm Aḥmed Paşanuñ:

Beyt: Ursa yüzine şubḥ-dem ol gül' izâr âb
 Zincire ururdu kendüyi dîvâne-vâr âb

kaşîdesine bundan yeg nazîre kimesne dimemişdür. Kavâ'id-i tasfîr-i ḥucec ü seccâlde ve taḥrîr-i üslûb-ı mürâsilâtda maḳbûl ve imlâ u inşâ-i mekâtibi ğayr-ı medḥûl idi. Bu beyt anuñ zâde-i ṭab'-ı güher-bârı ve güftâr-ı güher-nişârındandır.

Maṭla': Dökdi ol ğonca gül üzre nergisinden jaleler
 Dâne dâne eşkden pür-jâle oldu lâleler

2.62. SUN`Î

Sun`î mahlaslı olan bu Bursalı şairimizin gerçek ismi bilinmemektedir. Sun`î, Sultan Mehmed zamanının ileri gelen şairlerindendir ve nakkaşdır.

2.62.1. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Sun`î³⁰⁹

Burusadandır. Sultân Meḥammed Ḥan zemânında olan ḳudemâ-yı şu'arâdandır. Naḳḳâş şan'at idi. Lâkin naḳş-ı eş'ârında şüret-i leṭâfet nümâyân olmayup resm ü taḥrîr itdüĝi kelâmda ḥâlet ü melâḥat zâhir ü 'ıyân olmamışdır.

Mâṭla': Sünbülünden her seher bâde nişân ışmarladum
 Bilürüm âḥir bu sevdâlarda cân ışmarladum

³⁰⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 89a

³⁰⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 165b

2.62.2. Kūnhü'l-Ahbâr'da Sun'î³¹⁰

Burusalıdır. Şâ'ir ü naḳḳāş ve 'ayyāş u ḳallāş bir şahs-ı evbāş idi. Feammā eş'ârı lâyıḳ-ı taḥsîn ü sâbāş degül idi. Bu maṭla' anuñdur.

Nazm: Sünbülüñden her şabāḥ bâda nişân ışmarladum
Bilürem āḫır bu sevdâlarda cân ışmarladum

2.63. SÜLEYMAN ÇELEBİ

Mevlid şairi Süleyman Çelebi'dir. Sultan Murat'ın veziri meşhur İvaz Paşa'nın oğlu ve ilk dönem şairlerinden Mevlana Atâyi'nin büyük kardeşidir. Dedesi Şeyh Mahmud'un şiire meyilli olduğu rivayet edilmektedir. Bursa'da Emir Sultan hazretlerinin halife müritlerindenmiş. Yıldırım Bayezid zamanında önce Divan-ı Hümayun imamlığı sonra da Bursa'da Ulu Cami yapılıncaya Ulu Cami'de imamlık yapmıştır. Süleyman Çelebi Anadolu'da Türkçe mevlid yazan ilk kişidir.

2.63.1. Latîfî Tezkiresi'nde Süleyman Çelebi³¹¹

Selâṭin-i sâbıḳa-i 'Osmâniyye Murâd Ḥâna vezîr olan 'Ivaz Paşanuñ veled-i halef-teri ve şu'arâ-yı sâbıḳadan 'Aṭâyînüñ birâder-i kihteridür. Maḫrûsa-i Burûsada Ḥâzret-i Emîr Sulṭânüñ –Ḳuddise sırrıhu- cümle-i ḥulefâsından ve zümre-i fuḳarâsından idi. Vilâyet-i Rûmda Türkî terkîb ile Mevlid-i Nebî bunlardan vâḳi' ü şâ olmuş ve mevlid dimelerine daḫî bir 'aceb ḥâdişe bâ'ış olmuşdur diyu rivâyet iderler ki şehr-i Burûsada bir va'iz var imiş. Minber-i naşâyih ve kürsi-i mevâ'izde لا تفرق بين احد من رسوله âyetin tefsîr ü ṭaḫḳîḳ ve elfâzı ma' nâya tevfiḳ ü tâṭbîḳ iderken didi ki bu âyet-i kerîme mûcibince ben Ḥâzret-i Muḫammed Muşṭafâyı enbiyâ-i aşfiyâdan ictibâ u ıştîfâ idüp Ḥâzret-i Rûhullâh ki nefḫa-i nefes-i Raḫmâni ve şadr-nişîn-i şuffe-i

³¹⁰ Âlî, a.g.e., vr. 150b

³¹¹ Latîfî, a.g.e., vr. 26b-28b

āsumānīdūr tafdīl ü tercīh itmezin ve delāyil-i āyāt delīl olduđı sebīlden ğayrı tarīķa gitmezin. Bu müdde‘āya āyet-i kerīme elimde hūccet-i kātī‘ ve bürhān-ı sātī‘ dur diyicek řā‘ife-i ‘Arabdan hıttā-i Halebden bir merd-i Güzīn ve bir ğayyūr-ı dīn ğāyrete gelüp meger Rasulü‘llāhuñ gerçek ‘āşıklarından ve ‘āşık-ı sādıklarından imiş delāyil-i kātī‘a ve berāhīn-i sātī‘a birle ‘alā melāinnās vā‘iz-i mezbūrı ele alur ve řevāhid-i beyyināt ile muħkem mülzem kıılır. Meger ki Kur‘ān-ı ‘azīm ‘azzeme‘llāhu řāneħu lafzen ve ma‘nen ol merd-i kāmīlūñ yādında ve uşul ü fūrū‘ıyle hātır-ı rūşen-nihādında imiş. Bī-iħtiyār miyān-ı nāsdan kııyāma gelüp dimiş ki hāy nādān u cāhil sen bu ‘ilm-i tersīrde kāşır u rācilsūn ve āyāt-ı ‘azīmenūñ nāsīhinden ve mensūhından ve müşābihinden ve müteşābihinden bī-ħaber ü ğāfilsūñ. Rusūl beyninde fark yokdur dimekten murād u me‘āl mer-i risāletde ve huşuş-ı nübüvveddür. Rütbet ü fazīlet ve fevkıyyet-i meziyyetde degüldür. Eger āyet-i kerīmenūñ bu huşuşda fehvāsı ve delālet-i nusūsda ma‘nāsı min cemī‘i‘l-vücūh dimek olaydı *تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض* ma‘nāsı nice rāst gelürdi ve fehvā-yı āyet-i ūlā ile ve mazmūn-ı beyine-i uhrā ne muṭābaķatla taṭbīķ olurdu diyü vā‘ize muħkem muħāşama ve mübāħase idicek bu huşuşda ehāli-i řehr vā‘ize nisbet idüp ‘Araba vücūd virmeyecek ‘Arap daħi ğalebe-i ğayret ve vüfūr-ı ğamiyyetden çıķup vilāyet-i ‘Araba ve Mışra ve Halebte gitmiş e‘imme-i ‘Arapdan vā‘iz-i mezbūrun kıatline altı def a fetvā getürmiş řehr ğalkı vā‘ize nisbet idüp vā‘iz daħi ol söz ūzre muşır olıcak ‘āķıbetü‘l-emr yedinci def ada vāķi‘ olan fetvāda dimişler ki eger ol kelāmuñ kā‘ili ol kıavl ūzre muşır olup dönmezse ve fehvā-yı fetvā ile ‘amel olunmazsa kıtāblar ğükmince ve fetvā mūcibince vilāyet-i Rūma aķın itmek muķarrerdür diyü taħrīr itmişler ve fehvā-yı fetvāyı istimā‘ idenler “semi‘nā” dimişler. Āħıru‘l-emr vā‘iz-i mezbūrı ‘Arab-ı mezkūr bir yevm-i cum‘a Cāmi‘-i kebīr önünde cem‘-i kesīr içre kıaşşab ğanem zebħ ider gibi başup boğazladı emr-i řer‘i icrā itdi diyü rivāyet iderler. El uhdetü ‘ale‘r-rāvī. Mādiħ-i Muħammed ‘Arabī a‘ni merħūm Süleymān Ćelebi (r.h.) zebān-ı Türkīde kıtāb-ı Mevlidi ol ğādişe eşnāsında evvel o dimişdür ve andan aķdem ü evvel bir ferd Türkī terkīb ile mevlid-i Nebī dimemişdür. Ve hem kıtāb-ı merķūmıuñ baş-ı kelāmı bu muķaddime ūzre baş

olunmuşdur. Bu birkaç ebyāt ol münāsebetle Hāzret-i Rasūlūñ ve efdalü'r-rusūlūñ enbiyā-i güzīnden ve e'āli-i mürselinden efdaliyyet beyānındadır.

Nazm: Ölmeyp 'İsā göke bulduğı yol
Ümmetinden olmağ için idi ol

Dağī hem Mūsā elindeki 'asā
Oldı anuñ 'izzetine ejdehā

Çok temennā kıldılar Hāğdan bular
Kim Muğammed ümmetinden olalar

Gerçi kim bunlar dağī mürsel durur
Līkin Ağmed ekmele ü efdal durur

Zīra efdallığa ol elyağ durur
Anı eyle bilmeyen ağmağ durur

Bu beytūñ ihām-ı imāsı vā'iz-i mezbūra işāret eyler. Bu fağır ü hağır sinn-i şabāvetden 'ālem-i kühūlete kadem basınca şad 'adedden ziyāde mevlid kitābların ve Şevāhidü'n-nübüvve faşl u bābların gördüm ve nağar-ı iz'ān u iltifātla ve im'ān-ı nağar ile her birin gözden geçürdüm. Bu hālet ü harāreti ve 'uzūbet-i elfāzı birinde bulmadum ve hem cümleden biri bu mertebede mağbūl-i hağğ olup beyne'l-havās ve'l-enām meşhūr-ı 'ālem olmamışdur. Egerçi her biri қаbūl-i hağğ için çok tağayyül ü taşānnu' harc u derc itmişler. Nitekim zebān-ı Fārisīde Hātıfınūñ Leylī vü Mecnūnı gibi farazā Nizāmīnūñ ve Hāzret-i Cāmīnūñ ve Hüsrevün ve Mīr 'Ali Şīrūñ ki bunlaruñ her birisi ferīd-i 'aşr ve vağid-i dehr geçerler hamselerinde Leylī vü Mecnūn ki yazmışlardur öyle meşhūr olmamışdur zıkr olan Hātıfınūñ olmışdur. Bu dağī bir sırr-ı İlāhīdür ammā mevlüdlerde buña nazīre mevlid Şeyh zāde merhūm Hāmdī Çelebi mevlidi ola. Anuñ

daḥī ṭārz-ı ḥāşşı zümre-i ḥavāşşa maḥşūşdur. ‘Avām-ı enām elfāz-ı muḥayyelesinden çendān zevk u telezzüz idemezler. Bu birkaç ebyāt-ı taşannu‘-simāt zıkr olınan mevlidüñ miftāḥından numūnedür.

Nazm: Emr-i zī-bāl olsa murğ-ı tiz-per
Olmasa perrine ismu ‘llāh ferr

Per açup pervāza āgāz idemez
Feri yok perrinde pervāz idemez

Zıkr-i Haç çün perr-i murğa ferr ola
Yaraşur sī-murğ ile hem-per ola

2.63.2. Kūnhü’l-Ahbâr’da Süleyman Çelebi³¹²

Ḥafî olmaya ki ‘Oşmān Ḥan ve Orḥan Ḥan ve Sulṭān Murād Ḥan zamānlarında şu‘arādan kimse zuḥūr itdügi ma‘lūm degüldür. Mücerred sāde nazma ḳādir ba‘zı varsāğı-güylar zuḥūrı bile igen şöhret bulmamışdur. Zīrā ol zamānda sükkān-i mülk-i Rūm ekşeriyā gūzāt-ı Etrāk ü Tatar idügi ma‘lūm ve sa‘ir ehāl-i merzbūm ise evlād-ı kefereden zuḥūr eylemiş bir bölük sāde-levḥ idükleri mefhūm olmağın içlerinden şi‘r-şināsları bile ma‘dūm idi. Nazma rāğıbları ḥod şafaḥāt-ı rüzgārdan bi‘l-külliyeye mektūm idi. Aña binā‘en şā‘ir nāmına bir ferd yoğ idi. Tā Bāyezīd Ḥan zamānına gelince ve Timur Ḥanla ba‘z-ı şu‘arā-yı ‘Acem ve Nevāi lisānınuñ zurefāsı mülk-i Rūma dāḥil olınca şāḥib-maḥlaş kimse var idügi ma‘lūm degüldi. Ammā bunlar zamānında ba‘zı kimesne peydā oldı. Pes bu zümreden biri Süleymān Çelebi cenāblarıdur ki Yıldırım Bāyezīd Ḥanuñ zamān-ı şıhhatinde Dīvān-ı Hümāyūn imāmı idi. Ba‘dehu Yıldırım Ḥanuñ Burusada iḫyā itdügi cāmī‘uñ muḳtedā-yı hümāmı oldı. Ol tārīḥde rağbet-i eş‘ār diyār-ı ‘Acemde idi. Ve bāzār-ı Rūmiyānda es‘ār-ı eş‘āra çandān

³¹² Âlî, a.g.e., vr. 36

rağbet ü kıymey yoğ idi. Ammā mezbūr Süleymān Çelebi merzbūm-ı Rūmuñ yalnız yügrigi olmaqla Süleymān iken Süleymānlık iderdi. Zāhīri olan şāhib-serīrūn hūsni-iltifātına muķārin olmaqla Hākānī gibi kāmranlık iderdi. Hikmet-i Hūdā ol tārīhde bir tācir-i ‘Acem Monlā Latīfi kavlince kürsi-nişin bir vā‘iz-i muḥterem لانفرق بين احد من رسله naşş-ı şerifi tefsirinden dem ururken ma‘nā-yı şerifini vech-i āhere taḥvīl eyler ya‘nī ki تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض naşş-ı kerīminden ğaflet ider. Ve Hāzret-i ‘Īsāyı server-i enbiyādan tafzīl eyler. Burusa ḥalkınuñ ‘aķā‘idine iḥtilāl virüp nice felsefiyyāt söyler. Mezbūr Süleymān Çelebi nazm idüp

Beyt: Ölmeyüp ‘Īsā göge bulduğı yol
Ümmetinden olmağıçün idi ol

beytine bedīhe nazm itmiş kibār ü sığār pesend-i bī-şümār itmegin Mevlid-i Nebī te‘līfini kendüye lāzım kılmış. El-ḥaķ bir kitāb-ı müsteṭāb itmişdür ki lisān-ı kalemde beyāz-ı raķama gelmesi bir sa‘at-i sa‘idde vuķū‘ bulup belki ekşer-i kevākibūñ burc-ı şerefde ittifāķına rāst gelüp aşār-ı nuḥūsetden müberrā zamānda gelmişdür ki sāl-be-sāl nice biñ mecālis-i vācibü’l-iclālde oķınur. El-ḥaķ mü‘eşşir edālar ile nazm eylemişdür. Nice Mevlid-i Nebī-i manzūm daḥi var iken birisi ne ele alınur ve ne kimsenūñ gözine doķunur. Güyā ki ta‘līm-i rūḥ-ı ķudsī ile söylemişdür. Ve mezbūr Süleymān Çelebinūñ Şeyḫ Maḥmūd nām cediti egerçi ki şi‘r ile külli iştihār bulmamış ve bir maḥlas iḥtiyār ile ebyātını tedvīne rağbet kılmamış. Lākin ‘aşrı ḥalkınuñ zebān-ı vuķū‘una göre cā-be-ca ebyāt ü maṭālī‘ nazmına iķdām ider imiş. Muḥarrik rāst geldükde temām ğazel daḥi söyler imiş. Merḥūm Süleymān Paşa bin Orḫan Ğāzī ki Rūmili mülkini açan ve Gelibolu cāniblerindeki leb-i deryāyı ğarķ-ı ḥūn eyleyüp kanlar sačan evvelā anlardur ve mezār-ı şeriīfi Geliboluya nişf menzīl ķarīb olan Bolayırdā vāķı‘dur şallar düzüp aşḫāb-ı cihādla Rūmiline geçdükdē mezbūr Şeyḫ Maḥmūd tehniye-i ğazā ḥizmetini edā eyleyüp şehzāde-i cihād-iķtidāra bir du‘ā-nāme yazup içinde bu maṭla‘‘ı hūsni-edā ile mü‘eddā kılmış.

Beyt: Velāyet gösterüp halka suya seccāde salmışsın
Yakasın Rūmilinüñ dest-i taqvāyile almışsın

2.64. ŞAH ÇELEBİ

Şah Çelebi'nin nerede doğduğu ve öldüğü bilinmemektedir. Molla Fenarî'nin oğlu olan babası Ali Çelebi, Sultan Mehmed zamanında hem Rumeli'ne, hem Anadolu'ya kazasker olmuştur. Bütün fertleriyle Molla Fenari'nin soyu, Osmanlılara kazaskerlik yapmışlardır. Kendisi de merhum Sultan Selim'e kazasker olmuştur.

2.64.1. Sehî Bey Tezkiresi'nde Şah Çelebi³¹³

Monlā Fenārī oğlu 'Ali Çelebi oğludur. Qadīmī Burusalıdır. Babası merhūm Sulţān Muḥammed zamānında hem Rūm iline ve hem Anaṭoliya bir yirden kādī-asker olmuşdı. Sulţān Muḥammed ḥuzūr-ı şerīfnde ziyāde i'zāz u ikrām i'tibār u ihtiram bulmuşdı. Aña olan 'izzet ü ḥürmet bir kādī-askere daḥı olmamışdur. Eben 'an ced Monlā Fenārī nesli 'Oşmānīlere kādī-asker olıgelmişdür. Ve kendüsi daḥı merhūm Sulţān Selīme vü. pādīşāh-ı şāḥib-kırān Ḥāzretlerine kādī-asker olmuş. 'İlm ü faẓl ile müselleḡ ü kemāl ü ma'ārif ile mükerrrem şāḥib-luṭf envā-ı feẓāyil ile muṭṭasaf u vecīḥ ü iḥsān u birr ile mevşūf elṭaf-ı 'ām ile aña kimse şebīḥ olıbilmek yoğıdı. Zihni rūşen ü hulḳı ḥāsen leṭāfet-i ṭab'ı bī-mānend ṭurmār-ı naẓmı bī-kanad elfāzı pāk ü ḥüb-idrāk ḥayli nāzūk kimesne idi. Ve bu beyt anuñ elfāz-ı dūrer-bārından şādır olan eş'ārındandır.

Beyt: N'ola geldi ḥaṭṭıñ didi daḥı kıyāmetsiñ
Ayıtdı kırtuluş yoḡdur eliñden özge āfetsüñ

³¹³ Sehî Bey, a.g.e., vr. 29

2.65. ŞEMSÎ

Şemsî'nin kadılar arasında Kara Şemsî lakabıyla tanınmıştır. Sultan Selim Arap ülkelerine sefer yaptığı sırada Şemsî Kefe kadısıdır. Şemsî şiirde maharetli ve kendine has hayallerini şiire aktarabilen biridir.

2.65.1. Latîfî Tezkiresi'nde Şemsî³¹⁴

Burûsevîdür. Beyne'l-kuzat K̄ara Şemsî dinmekle ma' rûfdur. Sultan Selîm Hân 'aleyhi'r-raḥmeti ve'r- rıdvân diyâr-ı 'Araba ve fetḥ-i Şâm u Halebe sefer itdügi zamânlarda Kefe kadısı idi. Fenn-i şi'rde mücid ü mâhir ve ḥayâl-i ḥaşşa kâdir idi ve didügi eş'arı çendân tekellüf ü tefekkürle dimezlerdi ve şi'r demekde defter ü dîvân tettebbu' itmezdi. Her ne ki şâdir olsa zâde-i qarîḥası idi. Bu iki maṭla'ı beğâyet maṭbû' dur.

Maṭla' : Bezm-i ḥüsnüñe senüñ varmağa yoḫdur yüregi
 Mâhuñ ey dost meger var ise çigdür çöregi

Velehû: Dervîş-i nemed-püş gibi bülbül irakdan
 Gül ruḫlarının vaşfin oḫur al varaḫdan

Ber-vechi-i mev' ize nazm:

Vücûd esbâbı pür-gavgâ vü gamdur
Ferâgat menzili mülk-i 'ademdür

Çün oldı devletiñüñ âhiri let
Ḥuşuşan 'âlemüñ soñı elemdür

³¹⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 31a

Ferāgat kūşesin var ihtiyār it
 Bu keşret vaqdet olmazsa ne ğamdur

Qırı da' vā-yı vücūd itmek haqādur
 Çü her bir nesnenüñ soñı ' ademdür

2.65.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Şemsi³¹⁵

Hürşid-i vücūdı maṭla'-ı şehr-i Burusadan ṭāli' ü raḥşān olan qūzāt-ı zemāndandır. Sulṭān Selīm-i māzī 'azm-i fetḥ-i diyār-ı 'Arab itdügi eşnāda Kefede qāḍi idi. Kelimāt-ı bedī' ü's-simātınıñ şemsi meṭāli' -i luṭf u qābūlden ṭāli' olmağla maqḥūl-i ṭabā' i' ba' z-ı ebyāt u meṭāli' i zāhir ü lāmi' olmışdur. Bu eş'ār anuñdur.

Şi'r: Bezm-i ḥüsnüñe senüñ gelmege yoqdur yüregi
 Māhuñ ey dost meger var ise çigdür çoregi

Velehū: Derviş-i nemed-pūş gibi bülbül iraqdan
 Gül-ruḥlarınıñ vaşfin oqur al varaqdan

2.65.3. Beyânî Tezkiresi'nde Şemsi³¹⁶

Burusadandır. Sulṭān Selīm-i māzī devrinde Kefede qāḍi iken emr-i maḥtūma rāzī olmışdur. Bu maṭla' anuñdur.

Derviş-i nemed-pūş gibi bülbül iraqdan
 Gül ruḥlarıñuñ vaşfin oqur al varaqdan

³¹⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 151b

³¹⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 94b

2.65.4. Kūnhü'l-Ahbâr'da Şemsi³¹⁷

Burusevîdür. Kuzât zümresinden olup şehriyâr-i cihānuñ Mısr fethine teveccühünde Kefe kâdı^c bulunmuşdur. Bu ebyât anuñ zāde-i tab^c ıdır.

Nazmuhū: Bezm-i cengüñe senüñ gelmege yoğdur yüregi
Māhuñ ey dost meger var ise çigdür çöregi

Velehū: Derviş-i nemed-püş gibi bülbül ırağdan
Gül ruğlarınıñ vaşfin oğır al varağdan

2.66. ŞEVKÎ

Şevkî, Sultan Selim Trabzon'da iken defterdarı ve lalası olan Fenari soyundan olan Şemsi Bey'in yanında yetişmiş ve ona hizmet etmiştir. Şemsi Bey'in ölümünden sonra Bursa'ya dönüp sahaf dükkânı açmış ve kazandığına kanaat edip başka sevdaların peşine düşmemiştir. Bursa'da Osman Gazi ve Orhan Gazi türbelerinde türbedarlık yapmış ve Bursa'da şairler tekyesinin ihtiyarı olmuştur. Şevkî Firdevsî'nin üç yüz altmış ciltlik Süleyman-nâmesini kısaltmak, hülasa etmek için yıllarını vermiştir. Ancak müsveddeyi temize çekmeden ölmüştür.

2.66.1. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Şevkî³¹⁸

Beyt: Şorarsañ aşlın eger Burşalıdır
Şu^c arā içre kendiden evlâdur

Kişver-küşâ-yı heft-iqlim hüsrev-i 'arifân Şâh Selim Dırabzında şâhzāde iken defterdâr ve lâlâ vü zemân-ı salţanatlarında kâdri vâlâ olup ba^c dehū defterdâr-i hazîne

³¹⁷ Âlî, a.g.e., vr. 194a

³¹⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 233b-234a

vü şāhib-livā olan Fenārī Şems Beg-i merhūmuñ yaninda neşv ü nemā bulmış anuñ hidmetinde olmuş kimesnedür. Ol devr döndükden şoñra sāķi-i devr anlara ecel ayagın şunduğdan şoñra Burusada şahhāf dükkānı açmış sedd-i ramaķ için kuvvet-i lā-yemūtle ve ba‘z-ı hurde-cihetle kanā‘at idüp sā‘ir sevdādan geçmiş idi. Merhūm Sultān ‘Osmān Ğāzi vü Sultān Orhan Han ravzalarınıñ türbedarı ve Burusada şu‘arā tekyesinüñ ihtiyarı idi. Bā-vücūd ki pīrlük kāmētīn iki kat itmiş idi. Firdevsīnün üç yüz altmış mücelled Süleymān- nāmesin telhīşe başın aşığa egüp niçe yıl taziyē-i evkāt itmiş idi ol müsevvede beyāza çıkmadın dest-i ecel bunuñ ismin hayāt defterinden trāş itdi ve dīvān-hāne-i maşşerde kışşā-i a‘mālin oқımaga gitdi. Merhūmuñ her zemānda ‘unvān-ı hikāyātı ve fahr u mübāhātı buydı ki Sultān Selīm-i merhūm Dırabzında beni bilürdi nice yıldan şoñra Burusya şikāre geldiler şehr halkı ile istikbāle çıkuğ Zeynel Paşa ile yanaşmışlardı çün hazret-i pādīşāh selām yirine geldi nā-gāh baña şāhāne nigāh kıldı teşhīş idüp ism ü resmümi bildi. Zeynel Paşaya bizüm Şevķi degül mi diyü gösterdi Zeynel Paşa dağı bu ol degüldür ol ölmüşdür diyü pādīşāha şübhe virdi. Çünkü otaқlarına nüzül idüp asāyiş itmişler Zeynel Paşaya vardum beni görüp miskīn sağ mısın diyü hālüm ü hātīrum şordı ri‘āyet itdi ba‘dehū meşūr üzre māceayı hikāyet itdi.

Şi‘r-i ü der-ħaққ-ı dil-ber Seyyidzāde:

Ey pertev-i nūr-ı nebevī sen de k‘ey ol ħad

Gördüm yüzüñi şaқdı ‘alā nūr-ı Muħammed

Dirdüm ki beyāza çıқа gīsū-yı sevādı

Müşkil bu dağı қaraladı ħatı-ı müce‘ed

2.66.2. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Şevki³¹⁹

³¹⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 155b-156a

Burusadandır. İftihâr-ı Āl-i ‘Osmân Sulţân Selīm bin Bāyezīd Han Trabzonda iken lālāsı olan Āl-i Fenārīden Şemsī Bege hizmet itmegın Hāzret-i Şehzādenüñ ma‘lūmı ve manzūr-ı naţar-ı elţāf-ı bī-ħadd ü ruķūmı olmış idi. Bā‘dehū vaţanına mürāca‘at idüp ba‘z-ı Āl-i ‘Osmân ravzasına türbedār olup ma‘āş için ba‘z-ı cihet ihtiyār itmiş idi. Bu şi‘r anuñdur.

Şi‘r: Dirdüm ki beyāza çıķa gīsū-yı sevādı
Müşkil bu dahı ķaraladı ħaţţ-ı müca‘ad

2.67. ŞEYHÎ

Geçimini sağlamak için çakşircılık yaptığından Çakşircı Şeyhî adıyla anılır. Marifet taliplerinden olan Şeyhî, Ahmed Paşa’nın dostlarındanır. Dükkânı şairlerin toplandığı, edebi bir muhitin oluştuduğu bir mekândır.

2.67.1. Sehî Bey Tezkiresi’nde Şeyhî³²⁰

Çađşürcü Şeyhî Bursaludur. ‘Ulūmu mütedāvileden çendān behre-mend ve fūnūn-ı mütekāşireden sūdu-mend degül. Lākin hergāh musāħabeti ehl-i ‘ilm ŧayfasıyla olup ŧabī‘at kuvvetiyle taţme-ķādr olmuş. Kifāf-ı nefsiçün çađşür diger çađşürcülük ider kimesne olmađın çađşürcü Şeyhî demekle añılır. Vilāyet-i Rūmda ebyātı ile meşhūr. Müfre-gūydur. ‘Āle‘l-fevr bedihuhe demekde bī-naţır ve didüğü ebyātı def‘i levc dilde taşvīr idüp şüret virmekte māhīr ve her dürlü leţāife kādir. Ekşer leţāifde didüğü ebyāt hezle māyil ve ħikāyeye mebnīdür. Ve cümleden biri bu ki Bursalū Ħammālođlı demekle ma‘rūf bir ħoce vārdı. Ğāyet derecede māldār ve nihāyet mertebede şāhib-i kemāl kimesne idi. Topuķlı demekle mevşūf bir maħbūba ta‘aşşuķ itmiş. Anuñ yolına niçe dünyā bedel eyleyüp āħirü‘l-emr elfu ciddü ve cehdile yanına alup Çađşürcü Şeyhî ol maħallede bu beyti didi.

³²⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 109

Beyt: Topuklunuñ gümüſden kubbeseñi
 ‘ Aceb urdı götürdi İbn-i Hammāl

Ve ehl-i ‘ilm cinsinden güre kedi dimekle meſhūr bir kimesne var idi. Laţife güne bu beyti aña didi ki zıkr olunur.

Œi‘r: Güre kedinüñ kara bıyığı
 Ağzında heman Şıçana beñzer

2.67.2. Âşık Çelebi Tezkiresi’nde Œeyhî³²¹

Burusalıdır. Œeyhî dimekle ma‘rūf Œehrüñ kāsiblerinden hālince ma‘rifet t̄aliblerinden merhūm Œā‘ir Aħmed PaŒa muŒāhiblerindendir. Dükkānı Œu‘arā vü zurefanuñ kānı vü rindān-ı Œehrüñ cem‘ olacađ mekānı imiŒ. Bu hālle ‘ömr sürmiŒ rüzgār geçürmiŒ. Egerçi funūn-ı Œi‘rde ğazeliyyātı vü meŒnevīsi ğayr-ı Œāyi‘dür ammā yirinde nādirü‘n-nażir beytleri vü müfredleri vākı‘dur. Nitekim Varsađdan Gürz Seydī-i merhūm Burusaya kādī olduđu da dimiŒdür.

Beyt: Kānā‘at itmeyüp nā‘ib sözine
 Büyük kādīya varsağ dirler dirler

Leys Çelebi Burusada Murādiyye müderrisi iken Egri Boğ dimekle mulađđab bir dāniŒmendi ve Bārmađ dirler bir dāniŒmendi dağı var imiŒ dāniŒmendlerle imtizac itmeyüp medreseye iħtilāl virdüklerinde ikisin dağı koyup Çağşırcı Œeyhî bu beyti dimiŒdür.

Beyt: Gördiler medreseyi tıtdı koğı
 Kāđdılar Barmağ ile Egri Boğı

³²¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 335b-336a

Manastır medresesi Fenārīzāde Şāh Çelebiye ba' dehū Zirekzāde Paşa Çelebiye virildükde bu beyti dimişdür.

Beyt: Gehi Şāha virürler geh Paşaya
 Manāstır Şāh Paşadan geçmez oldı

Ol tārīhde bir sāde-rū dānişmend Paşa Çelebiden hırızma Şücā'a varduğda dimişdür.

Beyt: Paşanuñ iştiḥāsı kıl karkark
 Benüm şāhum hırızmayı n'idesin

Müderrişlerden biri ḥaḳḳında bir beyt diyüp ol şalil bu derdmendi suḥtelere dögdürmek ḳaşd itdükde işidüp dimişdür.

Beyt: Seni hicv itmege n'eydi müderriş
 Ḳaḳıyup türklere döñdürmeyeydüñ

Kendi faḳr u fāḳası ve dīvān-ı mālā ḫaḳḳında dimişdür.

Beyt: Otuz biñ borc ile Çağşırcı Şeyḫī
 Ḥoca İlyās oğlı gib' şalınursın

Burusada Yeñi Ḥānı Sulḫān Bāyezīd binā itdükde ḥoşca lafzın tārīḫ diyüp bu vech ile edā itmişdür.

Beyt: Yeñile yapılan Sulḫān ḥānı
 Bināsın bilmezem tārīḫi ḥoşca

Ḥāce İlyāsoğlı İlyās Çelebinüñ ḥıssat ü denā'eti ḥaḳḳında dimişdür.

Beyt: İlyās Çelebi şöhet için bir ciger almış
Gelsün biri meydāna kimüñ kim cigeri var

‘İşkıyyātda dağı bu mağla‘ aña isnād olunur insāf budur ki ma‘ nāsı lağif ü edāsı pāk u mazmunı ‘ aşıkane vü derdnākdur.

Қıt‘ a: Hecrüñ dünınuñ uzunluğından
Vaşluñ seğeri umulmaz oldu
Nergislerünüñ firākı ile
Kırpükli gözüm yumulmaz oldu

2.67.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Şeyh³²²

Burusadan Çağşırıcı Şeyhī dimekle ma‘ rüfdur. Ehl-i hırfetden t̄alib-i ma‘ rifet merhūm Ađmed Paşa ile şöhet itmişdür. Çendān ğazeliyyātı şāyi‘ degüldür. Lākin mağallinde hicv-ġüne lağif ebyātı vāқи‘ olmuşdur. Cümleden biri oldur ki Paşa Çelebi nām müderrisden bir dānişmend Ħarizme Şücā‘ dimekle ma‘ ruf monlāya varduğda bu beyti dimişdür.

Beyt: Paşanuñ iştiĥāsı kıl ħaparken
Benüm cānum Ħarizmāyı n’idersin

Ve Ħāce İlyās oğlı İlyās Çelebinüñ ĥissetinde bu beyti dimişdür.

Beyt: İlyās Çelebi şöhet için bir ciger almış
Gelsün beri meydāna kimüñ kim cigeri var

Sultān Bāyezīd Ħan Burusada Yeñiĥānı binā itdükde bu tārīđi dimişdür.

³²² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 157a

Tārīḥ: Yeñile yapılan Sulṭān Ḥan
Bināsın bilmezem tārīḥi ḥoşça

Ve Burusanuñ Yırķapusı dimekle ma‘rūf ḳapusın ta‘rīf dimişdür.

Beyt: Ḥişāruñ Yırķapusını şorarsañ
Ağac bāzārına var da dönivir

Ve ḥüsniyyātda bu maṭla‘-ı ğarrā añā isnād olunur.

Şi‘r: Hicrūñ düninüñ uzunlığından
Vaşluñ seḫeri umulmaz oldı

Nergislerinüñ firāķıyla
Kirpikli gözüm yumulmaz oldı

2.68. ŞŪKŪFÎ

Şūkŭfi’den bahseden tek kaynak Meşairü’ş-Şu`arâ’dır. Âşık Çelebi’nin tezkiresinden Şūkŭfi’nin Bursalı olduğunu, ilim tahsil etmek niyetinde olduğunu, akranlarından üstün ve danişmendlerden seçilmiş biri olduğunu öğreniyoruz.

2.68.1. Âşık Çelebi Tezkiresi’nde Şūkŭfi³²³

Burusalıdır. Şaded-i taḫşil-i ‘ilmdedür. Mümtâz-ı akrân ve muḫtâr-ı dânişmendândur. Gâhi şi‘re heves ider ve teşhiz-i ḥâtırı şi‘ri dest-res ider.

Şi‘r: Sŭz-ı ‘işķum her kime yansam dili bŭryân olur
Kim görürse eşķ-i ḥŭnümi gözi giryân olur

³²³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 338a

Dūd-ı āhum zāhir olduḡça yaşum olur revān
Gökde ger ebr-i siyāh olsa ʿıyān bārān olur

Meclis-i ġamda yiridür her dem efġan eylesem
Dostum baġrı yanıklar ney gibi nālān olur

2.69. ULVÎ

Ulvî, Sultan Murad ve Sultan Mehmed devri şairlerindedir. Farsçadan tercüme Türkçe Heft-Peyker ve Risale-i Gül ü Bülbül adlı iki eseri vardır. Ulvî şiirleri Farsçadan Türkçeye tercüme etmeyi kendine adet edinmiştir.

2.69.1. Latîfî Tezkiresi'nde Ulvî³²⁴

Şehr-i Burūsadan Sulṭān Murād ve Sulṭān Meḡmed Ḥān mādiḡlerindedür. Ol ʿaşruñ muʿayyen şāʿirlerinden zebān-ı Derīden terceme Türkīde Heft-Peykeri ve Risāle-i Gül ü Bülbülü vardır. Ammā dāʿire-i şöhret ü raġbetden dūr düşmişdür. Bir ferdüñ maḡbül ü manzûrı olup istiʿmāl ü istinsāfına rāġıp u ṭālib olmamışdur. Müʿellif nüshasıyle şöyle ḡalmış ve işterā idenler kaġıdı bahāsına almışdur. Māl ü miknet ve cāh u rütbet ḡısmet-i Ḥaḡ ve ʿatā-yı Cevād idüġi beyānında ol risāle-i metrūkedendür.

Nazm: Ezelī ḡısmet olmasa devlet
 Saʿy-i bī-hūdesi olur aña let

Ḥāşıl olmaz ne deñlü itse ṭaleb
Çekse biñ yıl eger ṭalebde taʿeb

³²⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 96a

Velehu: Baht virmez ne deñlü ise ʿulüm
 Her ne deñlü bilürse ʿilm-i nücüm

Ger saʿadet sitâreden oladı
 Şâh ola idi müneccimüñ veledi

Neşr: Vâdi-i şiʿr mütekkaddimiñ üslûbında ve mütekkaddiminden Kâanber oğlı ve Hâsan oğlı ve Vezindâr oğlı tarzındadır. Mağall-i vedâʿda ve mevkiʿ-i iftirâkda ve inkıtaʿda bu bir kaç beyt anuñ eşʿârındandır.

Şiʿr: Ey sefer ʿazmin iden ʿavn-i Hüdâ yâruñ ola
 Himmet-i ehl-i nazâr kâfile-sâlâruñ ola

Yol uran kişi harâmî gözün önünde senün
 Cân-ı uşşâk gibi zâr u giriftâruñ ola

Kirpügün oğı ile qahr itmege aʿdâ qalbin
 Gamzeler nîze-keşün çeşm kemandâruñ ola

Neşr: Evşâf-ı şarâb-ı ve hıttâb-ı sâkîde bu bir kaç beyt anuñ Hâmse-i Nizâmîden tercemesindendir. Evşâf-ı şarâb ve taʿrîf-i mey-i nâb:

Getür sâkî şarâb-ı erğuvânı
 Civân iyler o pîr-i nâtüvânı

Ki pîr oldum beni bir nâya döndür
 Ruğ-ı zerdüm gül-i hamrâya döndür

Şifâ bulur eger nûş itse hâsta
Şafâ bulur içerse dil-i şikeste

2.69.2. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Ulvî³²⁵

Bu dağı şehir-i Burusadan kıdemâ-yı şu'arâdan Sultân Murâd Ğâzî mâdiplerindendir. Zebân-ı Türkîde Heft-Peykeri vardır. Eş'ârı Fârisiden Türkîye terceme itmegi kendüye şi'âr ü dışâr iden şu'arâdandır. Bu şi'r anıdır.

Şi'r: Ey sefer 'azmin iden bâr-ı Ğudâ yârûñ ola
 Himmet-i ehl-i nazâr kâfile-sâlârûñ ola

 Nûrın evren kişi harâmı göz öninde senûñ
 Cân-ı 'uşşâk gibi zâr u giriftârûñ ola

2.69.3. Beyânî Tezkiresi'nde Ulvî³²⁶

Burusavîdür. Kıdemâ vü şu'arâdandır. Sultân Ğâzî meddâhındandır. Heft-peyker-i Nizâmîyi terceme itmişdür. Bu maṭla' anıdır.

Maṭla': Ey sefer 'azmin iden yâr-ı Ğudâ yârûñ ola
 Himmet-i ehl-i nazâr kâfile- sâlârûñ ola

2.69.4. Kühü'l-Ahbâr'da Ulvî³²⁷

Burusevîdür. Ğuşûşâ sâde-güyân-ı selefûñ tarz-ı ğazelde peyrevîdür. Sâ'ir eş'ârına göre bu ebyâtı güzidedür. Ğattâ edâsı ve ṭumṭuraḳ-ı elfâzı pesendidedür.

³²⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 202b

³²⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 124b

³²⁷ Âlî, a.g.e., vr. 151a

Nazm: Ey sefer ‘ azmin iden yār-ı Hūdā yāruñ ola
Himmet-i ehl-i naẓar ẓāfile-sālāruñ ola

Yol uran kişi ħarāmī gözün önünde senün
Cān-ı ‘ uşşāk gibi zār u giriftāruñ ola

Kirpigün oķı ile ẓaħr itmege a‘ dā ẓalbin
Ġamzeler nīze-keşün çeşm kemān-dārun ola

Subĥānallāh kirpigün nāveki dimesı mümkün iken oķı ile lafzında olan edā-yı rekīki ihtiyār itmesi dānişverān-ı pākize-gūyān yanında ẓatı ‘ aybrekdür. Evsāf-ı şarāb ve tarīf-i mey-i nābda bn ebyātı daĥı Şeyĥ Nizāmīden terceme itmişdür.

Nazm: Getür sākī şarāb-ı ergavānı
Cevān eyler o pīr-i nātüvānı

Ki pīr oldum tenüm bır nāye döndi
Ruĥ-ı zerdüm gül-i ħamrāya döndi

Şifā bulur eger nūş itse ĥaste
Şafā bulur içerse dil-şikeste

2.70. ULVÎ (Yeġenoġlu)

Ulvî Yeġenoġlu adıyla tanınmıştır. İlim tahsil ettikten sonra ilim yolunu terk edip kendini ibadete vermiştir. Nakşibendî Tarikatına bağlanıp Molla Ayasoġlu, âlimler ve şeyhlerle günlerini geçirmiştir. Ulvî, Sultan Selim devrinde Bursa’da müderrislik yaparken ölmüştür. Başka bir rivayete göre bir iki akçe emekli aylığı, heva ve hevesten uzakken ölmüştür.

2.70.1. Latîfî Tezkiresi'nde Ulvî³²⁸

Burûsevidür. 'Ulvî Yegānođlı dimekle meşhûrdur. Sulţān Selīm Hġān devrinde maġrûsa-i mezbûrede müderris iken fevt oldı. 'Aşrında ser-defter-i bülegā ve ser-āmed-i füseġā beyne'l-aġrān vüfûr-ı 'ilm ü 'irfān ile mümtāz u müstesnā idi. Rengīn muġayyel nazm-ı maġbû'ı ve şīrīn şī'r-i maşnû'ı vardır. Dehrün denā'etini ve devrūñ şe'āmetini müş'ir bu şī'r-i şekvā-şī'ār anuñ eş'ārındandır.

Şi'r: Dār-ı dünyā-yı denīnūñ kim cefā bünyānidur
 Miġnet ü derd ü belā vü ġam ġehār erkānidur

Devlete irdüm diyen dünyāda zillet ehlidür
 Hġāce sūd itdüm diyü zu' m itdüġi ġüsrānidur

Ribka-i ruġye-i dünyādan it nefsūñ ġalāş
 Bende-i faġr ol ki faġr ehli cihān sulţānidur

Nān-ı ġuşk u sofrā-i dervīşi taġġīr itme kim
 Her gice kerrübīler ol sofrānuñ mihmānidur

Devlet-i faġra irişmez ġaldı maġrûm-ı ebed
 Cāme-i şeyn ile faġr itmek anuñ kim şānidur

Cāme zer-beft oldıġı setr ide şānur 'aybını
 Ol ki ġalk ġre libās-ı ma' rifet 'üryānidur

Şehrūñ islāġı neden olsun ki her müfsid ki vār
 Yā efendi muġzırı yā muġtesib oġlanıdur

³²⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 96

Ḳādi şeh̄r āstīninden çıķan vaķt-i ḳazā
Fıķ kitābı sanmañuz mekr u hıyel destānidur

Āşaf-ı devran geķen Şimdi Süleymān devrine
Nağme-i Dāvūdı Őanur kim tıyūr elhānidur

Māl-i beytū'l-māli taķsīm itse defterdār-ı mülk
Ḥalkā minnet eyleyüp eydür ki Őāh iḥsānidur

Müftīye ḳavl-i eṣaḥ yazsun diyü emr olalı
Ḳonya ḳavlini yazup eydür ki Tatar Ḥānidur

Ḥarf-i zencānīde ʿācizdür müderris gerķi kim
Kendü zuʿm-ı fāsidence Seyyid-i Cürcānidür

Şol vaşak kürkin giyüp muşliḥ geķenler ḥalk içün
Sanma muşliḥ her biri kūh-ı sitem ḳaplānidur

Kürsi-i vāʿiḫ ki cemʿ olmiş ʿavām eṭrāfına
Şüretā kürsi vü maʿnīde riyā dükkānidur

Ḥalkā cezbe gösterüp vecd oldıķında Őeyḥ-i şeh̄r
Cezb-i mal itmek diler ḳaşdı cihān fettānidur

ʿĀlem-i kevn ü feşādı ḳande gördi ḥükm ider
Ol müneccim kim yeri dāyim raşad zındānidur

Zer hisāb eyler eṭibbā muttaşıl kılmaz hisāb
 Kankı gündendür maraz yā kankı gün behrānıdur

H̄āce-i şehriñ neden mālī helāl olsun kim
 Atlas-ı yezdī didügi kuṭni-i kāsānıdır

Pir olup kesb-i ma' arifde geçenler müntehī
 Mekteb-i üstād-ı aşkuñ tıfl-ı ebced-h̄ānıdur

Her ne kim vaz' olsa işlāh-ı cihāna zıdd olur
 Gālibā devrān-ı dehrüñ āḫir-i ezmānıdur

'Uzlet eyle halk-ı 'ālemden ki fetret vaḫtidür
 Tut kenār ey dil ki āşüb u sitem tuḡyānıdur

2.70.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Ulvî³²⁹

Bu 'Ulvî Yeganoğlu demekle ma'ruftur. Bursalıdır. Ma'rifet ü fazl ile mevşüfdur. Tarîk-i 'ilmden ferāḡat idüp ve tadrîsden 'uzlet idüp tarîk-i Nalkşbendî tarîkine nisbet idüp Burusada teḡā'üd idüp evḡātın Monlā Ayas oğlu ve sâ'ir 'ulemā vü meşâyihle 'ilm-i nâfi' ü lm-i şāliḡa şarf-ı eyyam u sâ'at eylemişdür. Ğazelleri tekellüf ü taşannu' dan 'ārīdür bî-riyā-günedür taşavvufdan nümünedür. Aḫvāl-i 'ālemde bu kıṭ'a-ı naşīḡat-āmīz anuñdur.

Kıṭ'a: Dār-ı dünyā-yı deninüñ kim cefā bünyānıdur
 Miḡnet ü derd ü belā vü ḡam çehār erkānıdur

³²⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 242a

Devlete irdüm diyen dünyāda zillet ehlidür
 Hâce sūd itdüm diyü zu‘m itdügi hüsrānidur

Rubķa-i ruķiyye-i dünyādan it nefsün halāş
 Bende-i faķr ol ki faķr ehli cihān sultānidur

Nān-ı huşkı sofra-i dervīşi taķkīr itme kim
 Her gice ol sofranuñ kerrübīler mihmānidur

Devlet-i faķra irişmez kaldı maķrūm-ı ebed
 Cāme-i şībiyle faķr itmek anuñ kim şānidur

Cāme zer-beft olduğı setr ide şanur ‘abesi
 Ol ki hālķ iķre libās-ı ma‘rifet ‘uryānidur

Şol vaşak kūrkin giyüp ‘ālemde muşliķ dirilen
 Nice muşliķ her biri kūh-ı sitem kaplanıdur

Ķādī-ı şehir āsitininden çıkan vaķt-i ķazā
 Fıķķ kitābın şanmañ ol mekr ü hīle destānidur

Āşaf-ı devrān geķen şimdi Süleymān devrine
 Nağme-i Dāvūdı şanur kim tuyūr elhānidur

Māl-i beytü‘l-mālī taķsīm eylese defterdār
 Hālķa minnet eyleyüp eydür ki şāh iķşānidur

Şehrüñ işlahı neden ola ki her müfsid ki var
Yâ efendi muhızırı ya muhtesib oğlanıdur

Müftiye kavlı-i asahh yazsun diyü emr olalı
Konyadan fetvâ yazup eydür ki Tâtâr hânıdur

Şarf-ı zencânide 'âcizdür müderris gerçi ki
Kendi zu' m-ı fâsidince Seyyid-i Cürcânıdur

Kürsi-i vâ' ız ki cem' olmuş 'avâm eṭrâfına
Şûretâ kürsî vü ma' nîde riyâ dükkânıdur

Halka cezbe gösterüp vecd olduğına şeyh-i kahr
Cezb-i māl itmek diler qaşdı cihân fettânıdur

Zer hesâb eyler eṭibbâ mutṭaşıl itmez hesâb
Kanķı gündendür maraž yâ kanķı gün buhrânıdur

Hâce-i şehrüñ neden mâlı helal olsun kim
Aṭlas yazdı didügi ḳutni-i Kâşânıdur

Pîr olup kesb-i ma' ârifde geçenler müntehî
Mekteb-i üstâd-ı 'ışķuñ ṭıfl-ı ebced-hânıdur

Her ne vaz' olursa aḥvâl-i cihâna şayd olur
Ġâlibâ devrân dönek âḥirâ zemânıdur

‘Uzlet ile halk-ı ‘âlemden ki fetret vaqtidür
 Tut kenâr ey dil ki âşüb u sitem tıfyânıdır

‘Âlem-i kevn-i fesâdı kıanda gördi hüküm ider
 Şol müneccim ki yiri dâ’im raşad zindânıdır

2.70.3. Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Ulvî³³⁰

Şehr-i cennet-âsâ ya’ni maħrûsa-i Burusadandır. Yeganoğlı dimekle şöhre-i dünyâ idi. Bâb-ı sülûk-ı tarîk-i ‘ilmi kıarı’ olduğdan sonra ol bâbdan fâriğ ü râci’ olup kuvvet-i lâ-yemûtle şâbir ü kıanı’ miħrâb-ı ‘ibâdet ü şalâħda sâcid ü râki’ olmuş idi. Bir iki zevâ’id aķçesi ile müteķâ’id ve ol vechle tarîk-i hevâ vü hevesden mütebâ’id iken dest-i kıudret ‘inân-ı ‘azîmetini cânib-i âhirete sâ’ik ü kıâ’id oldu. Eş’arı naşîhat-güne ve taşavvufdan nümünedür. Bu kıt’ a-i şikâyeti ħayli meşhûr ve elsine-i ħavâşş u ‘avâmında mezkûrdur.

Kıt’ a: Dâr-ı dünyâ-yı denînüñ kim cefâ bünyânıdır
 Miħnet ü derd ü belâ vü ğam çehâr erkânıdır

Şol veşâķ kürkin giyüp muşliħ geçenler halk için
 Nice muşliħ her biri kûh-ı sitem kıaplânıdır

Şehrüñ işlâħı neden olsun ki her müflis ki var
 Yâ efendi muħzırı yâ muħtesib oğlanıdır

³³⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 202

2.71. ZİHNÎ

Mumcızâde Bâli olarak meşhur olmuştur. Haverî Çelebi'nin damadı olan Zihnî yüz akçe ile Belgrad kadılığı yapmıştır. Danişment iken zihni bir hastalığa düşer olunca kadılığı bırakıp seyahata çıkmıştır. Daha sonra yine kadılığa geri dönüp Emir Hasan Efendi'den mülazım olur. Önce Üsküdar'a sonra Galata'ya kadı olunca eceli gelip H. 982 yılında ölür.

2.71.1. Ahdî Tezkiresi'nde Zihnî³³¹

Burusevîdür. Mumcı-zâde Bâli Çelebi demekle meşhûr ve beyne'l-kuzât 'adl ile efvâhda mezkûr ve zihn-i pâki le'tâ'if-i la'tif ile müzeyyen ve tab'-ı şafâ-bahşî gün gibi rûşen ü mübeyyen ve zârâ'if-i dil-pesend ile meclis-ârâ ve muşâhabeti edâ-yı bülend ile şi'rinden a'ladur. Beher hâl bu ma'tla'-ı rindâne ol ferzâne-i zamâne eş'arındandır.

Ma'tla' : Câm-ı 'ayşum yire çaldun hâke yeksân eyledün
N'itdün ey sâkî-i devrân göz göre kan eyledün

2.71.2. Âşık Çelebi Tezkiresi'nde Zihnî³³²

Burusalıdır. Adı Bâli Çelebidür. Mumcızâde demekle meşhûrdur her 'ilmden ma'lûmı olup şi'rden da'ı şâhib-şu'ûrdur. Belgrad kâdısıdır yüz akçe ile kirâm-ı kuzâtdandır. Aşhâb-ı ahlâk-ı hüsne ve erbâb-ı kemâlâtdandır. Hâveri Çelebi-i merhûma dâmâddur güyegi kayınata toprağından didükleri bunun şi'rinün iyliğine istidilâl u istişhâddur.

Be'yt: Germ olup bir hoş emişürken senünle yap yap
Başa çıkduñ turmadun peymâne bozduñ şöhbeti

³³¹ Ahdî, a.g.e., vr. 97a

³³² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 374a

2.71.3. Hasan Çelebi Tezkiresi'nde Zihnî³³³

Burusadan Mumcızâde Bālî Çelebi dimekle meşhûr aşhâb-ma'ârif ü kemâlât içinde şâhib-i hibret ü şu'ûrdur. Dânişmend iken mizâc-ı dimâğına i'tilâl gelmekle ahvâline bir miqdâr ihtilâl gelüp tarîk-i 'örf ü izâfeti terk itmek 'azîmeti ile e'trâf u eknâfi seyâhat itmiş idi. Bâ' dehû muhteżâ-yı televvün üzre yine tarîk-i mu'tâda ki hidmet-i erbâb-ı ifâdedür 'avdet itdükde Emîr Hasan Efendiden mülâzım olup tarîk-i kazâya 'âzim olmuş idi. Üsküdarı bâ' dehû Ğalaţaya kâđi olduğda dâ'in-i ecel mezbûra müteķâzî olup sene işnâ ve semânîn ve tis'ami'ede âhirete rihlet itdi. Mâlik-i şervet-i vâfire ve şâhib-i haşmet-i mütekâşire zihnî güşâde tekellûf ü taşavvufdan âzâde ni' meti mebzûl meşrebi maķbûl kimesne idi. Eş'ârı sâde idi. İşbâţ-ı müdde'â-yı mezbûr için ba'z-ı ebyâtı meşûr kılındı.

Şi'r: Câm-ı 'ıyşum yire çalduñ hake yeksân eyleduñ
N'itduñ ey şâķi-i devrân göz göre kan eyleduñ

(Diger): Germ olup bir hoş emişirken senüñle yab yab
Baña çıkduñ tırmaduñ peymâne bozduñ şöğbeti

Şi'ri miqdârınca rengîn söyle Zihnî sen ne ğam
Saña bir eglencedür bulmazsa bâri rağbeti

³³³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 118a

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
XVI. YÜZYIL ANADOLU SAHASI ŞU'ARÂ TEZKİRELERİNDEKİ
BURSALI ŞAİRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. İLMİ HAYAT

Abdî, Kadri Efendi'den mülazım olur ve Bursa'da Hamza Bey Medresesinde müderrislik yapar. Abdî daha sonra İstanbul'da naib olur. Abdî kadılık görevinde de bulunur.³³⁴ Bu bilgilerden Abdî'nin çok iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır.

Ahmed Çelebi Kazasker Fenarî oğlu Şah Çelebi'den mülazım olmuş, daha sonra Silivri'de kadılık ve bir ara İstanbul'da kâtiplik yapmıştır. Bu da şairin iyi bir eğitim alarak yetiştiğini göstermektedir. Ahmed Çelebi, Âşık Çelebi'ye göre her ilimde özellikle nazımda kabiliyeti olan biridir.³³⁵

Sehî, Ahmed Paşa'nın fikirde ve ferasette kılı kırk yararcasına dikkatli olduğu için kapı halkı arasında "Sipahi Müftüsü" adıyla tanındığını ifade etmektedir. Sultan Mehmet, Ahmet Paşa'yı kendisine ilk önce hoca olarak almış daha sonra vezir yapmıştır.³³⁶ Padişaha hoca olduğuna ve vezirlik yaptığına göre Ahmet Paşa'nın çok iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır.

Ali Çelebi, Acem'de tahsil görmüştür. Sehî, hikmet sahibi biri olarak değerlendirdiği Ali Çelebi'nin, hem Anadolu ve hem Rumeli'nin ikisine birden kazasker olduğunu yazmaktadır.³³⁷ Ali Çelebi kazaskerlik gibi bir makama kadar çıkabildiğine göre bu onun çok iyi bir eğitim aldığını göstermektedir. Sehî'nin Ali Çelebi'nin Farsça iki beytini tezkiresine kaydetmesinden şairin iyi derecede Farsça bildiğini söyleyebiliriz.³³⁸

Tezkirelerde Ânî'nin devrinin büyük ve adil kadılarından biri olduğu yazılmaktadır.³³⁹ Bu bilgidен Ânî'nin iyi bir tahsil aldığı anlaşılmaktadır.

³³⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 173b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 226a; Beyânî, a.g.e., vr. 110b; Latîfî, a.g.e., vr. 93a

³³⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 55b

³³⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 48b; Latîfî, a.g.e., vr. 38a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 19a; Âlî, a.g.e., vr. 148a

³³⁷ Sehî Bey, a.g.e., vr. 26

³³⁸ Sehî Bey, a.g.e., vr. 27

³³⁹ Beyânî, a.g.e., vr. 26b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 58a; Ahdî, a.g.e., vr. 53b

Âşık hakkında Hasan Çelebive Âlî, gayretli adımlarla ilim ve irfan tahsilinde devam ettikten sonra Muhyiddin Efendi'den mülazım olduğunu söylemektedir.³⁴⁰ Ahdî, Âşık'ın kadılar sınıfından olduğunu belirtirken³⁴¹ Latîfî bilginler sınıfından olduğunu belirtmektedir.³⁴² Hasan Çelebi, Âlî ve Beyânî, Âşık'ın, kadılar içinde fazilet ve irfanla meşhur, ilim sahibi ve her yönüyle olgun olduğunu yazmaktadır.³⁴³

Hasan Çelebi, Celîlî'nin ilimle iştiğal ettiğini söylemektedir.³⁴⁴ Âşık Çelebi, Celîlî'nin gençliğinin başarılarında ilim tahsiline başlayıp amacının efendilere hizmet olduğunu ve bu amacına ulaştığını yazmaktadır. Âşık Çelebi Sehî Bey'den öğrendiğine göre Celîlî tahsilini tamamlayıp dersini gördüğünü ifade ediyor.³⁴⁵ Latîfî ise bilgi marifete düşkün olmasına rağmen öğrenimini yarım bıraktığını yazmaktadır.³⁴⁶ Hasan Çelebi ve Beyânî, Celîlî'nin ilim tahsili sonucu danışmentlik yaptığını yazıyor.³⁴⁷ Ahdî, Celîlî'nin birkaç Farsça beytini tezkiresine kaydetmiştir.³⁴⁸ Bu bilgidен Celîlî'nin Farsça bildiği anlaşılmaktadır.

Cinânî, Mu'allimzâde'den mülazım olması ve hayatını tedrisle geçirmesi iyi bir eğitim aldığını göstermektedir.³⁴⁹ Âşık Çelebi, Cinânî'nin marifet ve ilim ehli olup her türlü ilimde bilgisi olan, şiirin her çeşidini söylemeye kudreti olan bir kimse olduğunu belirtmektedir.³⁵⁰ Hasan Çelebi, Cinânî'nin başkasında misali olmayan kemal ve fazilet gibi hasletlere sahip olduğunu, ilimleri çok iyi bildiğini, verdiği örneklerin göz görür derecede olması insanların hafızasına yerleştiğini ifade ediyor.³⁵¹

³⁴⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 169a; Âlî, a.g.e., vr. 416a

³⁴¹ Ahdî, a.g.e., vr. 140b

³⁴² Latîfî, a.g.e., vr. 92b

³⁴³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 160b; Beyânî, a.g.e., vr. 108a; Âlî, a.g.e., vr. 416a

³⁴⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77a

³⁴⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 93a

³⁴⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 52a

³⁴⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77a; Beyânî, a.g.e., vr. 42a

³⁴⁸ Ahdî, a.g.e., vr. 73a

³⁴⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 79b

³⁵⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 97b

³⁵¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 79b

Duâyî cami görevlisi olduğuna göre dini ilimleri tahsil etmiş olmalıdır.³⁵² Dürrî'nin Bursa'nın marifet sahibi kimselerinden olması Dürrî'nin tahsilli şairlerimizden olduğunu göstermektedir.³⁵³

Emîrî ilk eğitimini kendisini evlat edinen Kırımî'den almıştır. Emîrî bir süre ilim ve marifet tahsil etmiştir. Emîrî ilimle uğraşırken salaha meyledip züht ve takva mesleğine yönelmiştir. Emîrî bu sebepten seyahate çıkıp Arap ve Acem vilayetlerini dolaşarak tasavvufla uğraşmıştır.³⁵⁴ Latîfî'ye göre Emîrî bilgin, zahid, nefsinin eğitilmiş, mücahit, aziz biridir.³⁵⁵ Âşık Çelebi'ye göre Emîrî seyyitler içerisinde ilim, fazilet, izzet gibi hasletler ile tektir. Nadir faziletlere ve seyyitlik ahlakına sahiptir.³⁵⁶ Sehî'ye göre de salahiyyetli, faziletli, abid, zahid, salaha ve ilme alakadar, Müslümanların duasından yardım dilendiği, duası makbul bir azizdir.³⁵⁷ Bu bilgiler Emîrî'nin iyi bir din eğitimi aldığını göstermektedir

Ahdî, Fahrî'nin rind görünüşlü olmasına rağmen cihanı ölçebilecek bir bilgiye sahip olduğunu, dağınık bir görünüme sahip olduğu zamanda bile misilsiz şiir tanzim edebileceğini belirtiyor.³⁵⁸

Latîfî, Firdevsî'nin tarihle ilgili eserlerinin her yerde meşhur olduğunu ve tarih terkip etmede kabiliyetli biri olduğunu söylüyor.³⁵⁹ Hasan Çelebi de Firdevsî'nin tarih ve hikâyede çok bilgisi olduğunu ve nükte üretmede kabiliyetli biri olduğunu ifade ediyor.³⁶⁰ Âlî de Firdevsî'nin nesir ve nazmına tarih karıştırdığını yazıyor.³⁶¹ Bu da Firdevsî'nin tarihî bilgisinin ve eğitiminin çok iyi olduğunu göstermektedir

³⁵² Sehî Bey, a.g.e., vr. 73b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 114a; Latîfî, a.g.e., vr. 64b

³⁵³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 113b

³⁵⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 57b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 60a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 45a

³⁵⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 45a

³⁵⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 60a

³⁵⁷ Sehî Bey, a.g.e., vr. 45a

³⁵⁸ Ahdî, a.g.e., vr. 159b

³⁵⁹ Latîfî, a.g.e., vr. 102a

³⁶⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 217b

³⁶¹ Âlî, a.g.e., vr. 194a

Tezkirelerde Gazâlî'nin ilimle iştiğal ettiği ve marifet sahibi olduğu yazılmıştır. Gazâlî çeşitli yerlerde kadılık yapmıştır.³⁶² Latîfî'ye göre şairin tarih ve latife olarak sınırsız bilgisi vardır.³⁶³ Bu da şairimizin iyi bir eğitime sahip olduğunu gösteriyor.

Hamdî daha gençliğinde iken dünyanın fani olduğunu anlayıp Mısır'da ikamet eden Şeyh İbrahim'in dergâhına giderek Hazret-i Gülşen'in yerine geçmiş olan Şeyh Seyyid Ali Develi'nin hizmetine girerek ona bağlanarak tasavvuf eğitimi almıştır.³⁶⁴

Hâşimî, önceleri saraç iken, bu sanattan vazgeçip ilme yönelmiştir. Hasan Çelebi ve Beyânî'ye göre kısa sürede usta bir şair olmuştur.³⁶⁵ Bu da Hâşimî'nin iyi bir şair eğitimi aldığını göstermektedir.

Hevâyî'nin Bursa'da Abdülmü'min Camisinde hatiplik yapması şairin dini eğitim aldığını göstermektedir.³⁶⁶ Hasan Çelebi, Hevâyî'nin nefesine düşkün olmayıp hak yolda gittiğini, ilim tahsil etmek ve kemale ulaşmaktan başka hiçbir şeye gücünü sarf etmediğini belirtiyor.³⁶⁷

Hızrî, Sultan Selim zamanında Bursa Kaplıca Medresesinde müderrisken Allah aşkı gönlüne girer ve medreseden feragat edip dünyadan elini ayağını çeker. Şeyh Emir Sultan Hazretlerine bağlanır.³⁶⁸ Bu bilgiler ışığında şairimizin hem zahir ilimleri hem de tasavvuf ilimlerini iyi bir eğitim olarak yetiştirdiğini söyleyebiliriz.

Hicrî'nin ilim tahsilini tamamladıktan sonra Kemal Paşazâde'den mülazım olması, daha sonra eyalet kadılığına kadar yükselmesi ve tezkireler tarafından âlim olarak nitelendirilmesi çok iyi bir eğitim olarak yetiştirdiğini göstermektedir.³⁶⁹

³⁶² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 381b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 210a; Beyânî, a.g.e., vr.134a ; Latîfî, a.g.e., vr. 98b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 69a; Âlî, a.g.e., vr. 364b

³⁶³ Latîfî, a.g.e., vr. 99b

³⁶⁴ Ahdî, a.g.e., vr. 79a

³⁶⁵ Beyânî, a.g.e., vr. 240a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b

³⁶⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 244b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 317a

³⁶⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 317a

³⁶⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 101b; Latîfî, a.g.e., vr. 61b

³⁶⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b; Beyânî, a.g.e., vr. 240b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 105b; Âlî, a.g.e., vr. 373a

Hilâlî'nin imam-hatip olması ve divanı bulunması dini ve şiir eğitimi almış olabileceğini gösteriyor.³⁷⁰ Sehî, Hilmî'nin sadece ilimle uğraştığını yazıyor.³⁷¹ Diğer bir Hilmî (Bakkalzâde) mahlaslı şairimiz hakkında Hasan Çelebi, ilim ile meşhur olduğunu ve Üsküdar'da Mehmed Paşa Medresesinde müderrislik yaptığını söylüyor. Bu bilgiden şairimizin iyi bir eğitim aldığı anlaşılmaktadır.³⁷² Hüsrevî'nin mülazımlar sınıfından olması eğitim aldığını göstermektedir.³⁷³

Hasan Çelebi, İyânî'nin ilim tahsil etmeye devam ettiğini ve bunun neticesinde marifet için gerekli mühim bilgileri öğrenerek kemalâtının olgunlaştığını belirtiyor. Ayrıca İyânî'nin marifetinin artmakta ve terakki merdivenlerinde yukarı çıkmakta olduğunu ümit ettiğini ifade ediyor.³⁷⁴

Kandî gençliğinde Acem illerini gezmiş, Mevlana Câmî ve Nevayî'nin huzuruna çıkarak onlardan istifade etmiştir.³⁷⁵ Kâtibî'nin Molla Aşkî'nin öğrencisi olması ilim tahsil ettiğini göstermektedir. Şairin kâtiplik yapması ve kâtiplikte maharetli olması kâtiplikte iyi yetiştiğini göstermektedir.³⁷⁶ Yaşadığı devrin âlimlerinden olan Kerimî'nin müderrislik de yapmasından iyi bir eğitim alarak yetiştiği anlaşılmaktadır.³⁷⁷ Latîfî'nin Kerimî'nin Farsça beyitlerini tezkiresine almasından Kerimî'nin iyi derecede Farsça bildiği anlaşılmaktadır.³⁷⁸

Kudsî Bursalı olmasına rağmen ilk eğitimini İstanbul'da almış ve büyüüp gelişmiştir. Kudsî, çocukluktan itibaren ehli hizmet olup ilim tahsil ederek Arapça ve Farsça'yı tam olarak öğrenmiştir. Tahsil ettiği ilim sonucu büyük paşalara divan kâtipliği yapmıştır.³⁷⁹

Lâmi`î önceleri fazilet tahsiline meyledip asrın fazıllarından Ahaveyn ve Fenarîzâde'nin hizmetlerinde bulunmuş, daha sonra fazilet tahsilini tamamladıktan

³⁷⁰ Latîfî, a.g.e., vr. 139a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 316b

³⁷¹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 98a

³⁷² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 89b

³⁷³ Ahdî, a.g.e., vr. 88b

³⁷⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 207a

³⁷⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 108a

³⁷⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 108b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 78a

³⁷⁷ Latîfî, a.g.e., vr. 109b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 72b

³⁷⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 109b

³⁷⁹ Ahdî, a.g.e., vr. 166b

sonra Nakşibendî şeyhi Emîr Buharî'nin cazibesine kapılıp tasavvufa yönelmiştir.³⁸⁰ Lâmi`î, Latîfî'ye göre şairlerin bilginlerindedir.³⁸¹ Tezkirelerde Lâmi`î'nin yirmi dörde yakın eser telif ettiği belirtilmiştir. Bu da şairin iyi bir eğitim aldığını ve yüksek bir ilme sahip olduğunu göstermektedir.

Latîf Kemal Paşazade'nin terbiyesinde bulunmuş ve Gürz Seydi'den mülazım olmuştur. Latîf'in mülazımlıktan sonra da memuriyette bulunması ve müderrislik yapması iyi bir eğitim aldığını göstermektedir.³⁸²

Bursalı şair Lâmi`î'nin oğlu olan Lem`î, ilim tahsilinde çok zahmet ve meşakkat çekmesine karşın yılmayıp çalışmıştır.³⁸³ Âşık Çelebi, Lem`î'nin ilim tahsilini sultan hocasında tamamladığını, hayatında ilmi ciddiyetle tahsil ettiğini ama iyi öğretilmediğini, takdir edilmediğini, hem de ilimde akranlarından aşağı olduğunu söylüyor.³⁸⁴ Tezkirelere göre ilim tahsili sonucunda mülazımlık ve Sultaniye Medresesinde müderrislik yapmıştır.³⁸⁵

Lem`î mahlaslı diğer bir Bursalı bu şairimiz babasının yoluna salık olduğu günlerde Şeyhülislam Çivizade Efendi'den mülazım olmuştur.³⁸⁶ Bu bilgiden de şairimizin dini ilimlerde iyi bir eğitim almış olabileceği anlaşılmaktadır.

Medhî'nin mülazımlar sınıfından olması öğrenim gördüğünü söyleyebiliriz. Medhî akranları arasında zekâsıyla meşhur olmuştur³⁸⁷ Mehdi'nin eski şairlerin bilgilerinden olması ve Farsçası mükemmel biri olmasından iyi bir eğitim alarak yetiştiği anlaşılmaktadır.³⁸⁸

³⁸⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 146b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 241b; Sehî Bey, a.g.e., vr.46a; Âlî, a.g.e., vr. 269b

³⁸¹ Latîfî, a.g.e., vr. 113a

³⁸² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 243a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 143b

³⁸³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 145b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 244b

³⁸⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 145b

³⁸⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 145b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 244b; Beyânî, a.g.e., vr. 174b

³⁸⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 244b; Beyânî, a.g.e., vr. 174b

³⁸⁷ Ahdî, a.g.e., vr. 188a

³⁸⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 120b

Mîrî için Hasan Çelebi, tahsilini tamamladıktan sonra Hasan Bey Efendi'den mülazım olduğunu ve Edirne Darül-hadis medresesinden azledildiğini ifade ediyor.³⁸⁹ Beyânî de Sahn'a müderris olduktan sonra Galata ve Üsküdar'a kadı olduğunu ve hala Rum'da Nakibül-eşraf olduğunu belirtiyor.³⁹⁰ Mîrî, Hasan Çelebi'ye göre aziz, ilmi çok, faziletli, benzersiz biridir.³⁹¹ Bu da şairin iyi bir eğitimden geçtiğini göstermektedir.

Necmî zahir ilim tahsiline Sadi Efendi'nin hizmetinde bulunarak başlamıştır. Mülazımlıktan sonra müderrislik yapmıştır. Necmî daha sonra Nakşibendî tarikatı şeyhi Emîr Buhârî'ye intisap ederek tasavvuf ilmine yönelmiştir.³⁹² Âşık Çelebi'ye göre şair asrın fazıllarından ve her türlü ilmin başındaki yol göstericidir. Âşık Çelebi, Necmî'nin tüm vakitlerini dini ilimleri öğretmekle ve ledün ilimleriyle uğraşıp vücudunu ibate vakfettiğini ifade etmektedir. Necmî, Hazret-i Ebu Eyyüb'den feyizlenip müderrislikten vazgeçerek Eyyub Sultan'ın mezarında inzivaya çekilmiş ve tasavvuf ilmine yönelmiştir.³⁹³ Beyânî'ye göre tarih ilminde, masallarda ve nakillerde geniş bilgisi vardır.³⁹⁴

Neşrî'nin aynı zamanda tarihçi olması ve müderrislik yapmasından iyi bir eğitim alarak yetiştiği anlaşılmaktadır.³⁹⁵ Nevâlî'nin ilim yönünden faziletli olması ve Ali Paşa'ya sonra da vezir olan Ferhat Paşa'ya hoca olması iyi bir eğitim aldığını göstermektedir.³⁹⁶

Nihâlî gençlik yıllarının başlarından itibaren ilimle uğraşmış ve gençliğinde Âşık Çelebi'nin amcasına talebe olmuştur. Babası ile birlikte genel ilimlerle ilgili her türlü kitabı incelemiştir. Tezkirelerde Nihâlî'nin Müeyyedzâde'den mülazım olduğunu, Sahn başta olmak üzere çeşitli medreselerde müderrislik yaptığını ve Galata kadısı olduğu yazmaktadır.³⁹⁷

³⁸⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 277b

³⁹⁰ Beyânî, a.g.e., vr. 202b

³⁹¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 277b

³⁹² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 290a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 179a; Beyânî, a.g.e., vr. 212a

³⁹³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 179a

³⁹⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 212b

³⁹⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 183b

³⁹⁶ a.g.e., vr. 188a

³⁹⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 190b-195b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 299; Beyânî, a.g.e., vr. 224

Niyazî Dimetoka kadısı iken Bursa'da Emir Sultan tekkesine gidip derviş olması şairin eğitim aldığı ve daha sonra tasavvufa yöneldiği anlaşılmaktadır.³⁹⁸ Rahîmî danışmentlikten sonra Abdülmü'min Efendi'ye bağlanarak tasavvufla uğraşmıştır. Rahîmî'nin Osmanlı'nın kalem sınıfından olması kâtiplikte iyi bir eğitim aldığını göstermektedir.³⁹⁹

İskender Çelebi Rahmî'yi İbrahim Paşa'ya terbiye ve marifette istifade etmesi için emanet etmiştir.⁴⁰⁰ Âşık Çelebi'ye göre Rahmî nakışta çok maharetli olmasına rağmen gayretini ve himmetini ilim ve marifet tahsiline sarf etmiştir.⁴⁰¹ Âlimler ve mülazımlar sınıfından olan Rahmî, zahiri ilimlerle uğraşmıştır.⁴⁰² Rahmî, çok sıkıntılı danışmentlikten sonra Celâlzâde Sâlih Çelebi'den mülazım olmuş daha sonra müderrislik yapmıştır.⁴⁰³

Remzî genç yaşta ilim tahsiline başlamış ve birçok ilme malik olan bir hoca olmuştur. Âşık Çelebi'ye göre Remzî âlim bir şairdir.⁴⁰⁴ Hasan Çelebi, Remzî'nin ilim tahsil ettiğini, marifet ilminde haşmetli, belagat sahibi olduğunu, birçok ilimde bilgisi ve Arapçayı iyi bilen fasih ve belîğ bir şair olduğunu ve vaktinin çoğunu ilim tahsiline sarf ettiğini yazmaktadır.⁴⁰⁵ Sehî, ilme çok çalıştığını, değişik konularla uğraştığını, faziletli ve kâmil biri olduğunu ifade etmektedir.⁴⁰⁶ Remzî, ilim tahsilinden sonra Seydi Alizade'den mülazım olmuştur. Tezkirelerden Remzî'nin mülazımlıktan sonra memurluk ve kadılık yaptığını öğreniyoruz.⁴⁰⁷

Rızâyî ilim tahsilinde çok zahmet ve fakirlik çekmiş, perişan olmuştur. İlim tahsilinde son olarak Çivizâde'den mülazım olmuştur. Rızâyî mülazımlıktan sonra müderrislik ve en sonunda kadı olmuştur.⁴⁰⁸ Rızâyî, Âşık Çelebi'ye göre ilmin, her türlü

³⁹⁸ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73a

³⁹⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 121a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 307b; Beyânî, a.g.e., vr. 72a; Ahdî, a.g.e., vr. 106a

⁴⁰⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a

⁴⁰¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 305a

⁴⁰² Sehî Bey, a.g.e., vr. 96a; Latîfî, a.g.e., vr. 67b; Ahdî, a.g.e., vr. 97a

⁴⁰³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a; Beyânî, a.g.e., vr. 68b

⁴⁰⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 315a

⁴⁰⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 124a

⁴⁰⁶ Sehî Bey, a.g.e., vr. 111a

⁴⁰⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 124a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 315a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 111a

⁴⁰⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 122b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 312a; Beyânî, a.g.e., vr. 70b

fennin çok bileni, her neviden âlimler arasında ve muasırları içinde övünçlüdür. Her yönüyle kemale ermiş ve herkes tarafından beğenilmiştir.⁴⁰⁹ Ahdî'nin Rızâyî'nin Farisi bir beytini tezkiresine almasından şairin Farsça bildiğini göstermektedir.⁴¹⁰ Riyâzî ilim ehlerinden, fazilet ve kemal sahibi, maarif fenleriyle donanmış, faziletli bir kimsedir.⁴¹¹

Selmân ilim yolunda çok zahmet ve elem çekmiştir. Selmân İstanbul kadısı iken ölen Hasan Çelebi'ye mülazım olmuştur. Selmân mülazımlıktan sonra kadılık yapmıştır. Selmân, âlim ve arif olmakla birlikte musikide maharetli biridir.⁴¹² Selmân, Âşık Çelebi'ye göre âlim ve arif olmakla birlikte musikide maharetli biridir. Çok iyi miskal çalar, usulleri asıllarıyla birlikte bilirdi.⁴¹³ Bu da şairin zahir ilimler yanında iyi bir musiki eğitimi de aldığını göstermektedir.

Subhî Ağazade'den mülazım olmuş, daha sonra da mülazımlığı bırakıp ahirete yönelip şeyhlere hizmette bulunmuştur.⁴¹⁴ Bundan da şairin eğitimle birlikte tasavvuf eğitimi de aldığını çıkarabiliriz.

Sun`î'nin danışmentlik görevinde bulunmasından ve kâtiplik yapmasından eğitim aldığı anlaşılmaktadır.⁴¹⁵ Âşık Çelebi, şairin belagatı Mehmed Ali'den tahsil ettiğini yazmaktadır. Âşık Çelebi, Sun`î'nin satranççı çok iyi bildiğini; Samirî bilenleri Yahudi evinde şah-mat edecek kadar çok iyi bildiğini yazmaktadır. Her fende ve hünerde kabiliyeti vardır. Belagat sahibidir. Kaleminin temeli, dilde benzeri İbnü'l-Amid'dir.⁴¹⁶

Sun`î mahlaslı diğer bir Bursalı şairimiz hakkında Latîfî'nin ilim ve irfan sahibi olduğunu söylemesinden eğitim alarak yetiştiğini söyleyebiliriz. Sun`î müzikle ilgilenmiş ancak bunlarla iştiğal etmeyip şiirle uğraşmıştır.⁴¹⁷

⁴⁰⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 312a

⁴¹⁰ Ahdî, a.g.e., vr. 105a

⁴¹¹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 83b

⁴¹² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 142a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 215b; Beyânî, a.g.e., vr. 88a

⁴¹³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 215b

⁴¹⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 161a; Beyânî, a.g.e., vr. 102a

⁴¹⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 165a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 293a

⁴¹⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 293b

⁴¹⁷ Latîfî, a.g.e., vr. 89a

Şah Çelebi'nin ilim ve faziletinin herkesçe kabul edilmesinden ve Sultan Selim'e kazasker olmasından çok iyi bir eğitim aldığını anlıyoruz.⁴¹⁸ Şemsî kadılık yaptığına göre iyi bir eğitim almış olmalıdır.⁴¹⁹ Şevkî Sultan Selim Trabzon'da iken defterdarı ve lalası olan Fenari soyundan olan Şemsî Bey'in yanında yetişmiş ve ona hizmet etmiştir.⁴²⁰ Bu da şairin iyi bir eğitimle yetiştiğini göstermektedir. Şûkûfî hakkında Âşık Çelebi'den ilim tahsil etmek niyetinde olduğunu ve danışmentlerden seçilmiş biri olduğunu öğreniyoruz.⁴²¹

Ulvî (Yeğenoğlu) ilim tahsil ettikten sonra ilim yolunu terk edip tarikata intisap etmiştir.⁴²² Latîfî, şairin devrinin belîğ ve fasih ehlinin en önde geleni olduğunu yazmaktadır.⁴²³ Âşık Çelebi de marifet ve fazilet sahibi biri olduğunu söylemektedir.⁴²⁴ Ulvî'nin Sultan Selim devrinde Bursa'da müderrislik yaptığını yazmaktadır.⁴²⁵

Zihnî hakkında Âşık Çelebi, şairin her ilimden malumu olduğunu söylemektedir.⁴²⁶ Zihnî'nin kadılık yapması iyi bir eğitimle yetiştiğini göstermektedir.⁴²⁷

Bursalı şairlerin eğitim ve ilim tahsiline dair verilen bilgiler çok azdır. Genellikle ilim tahsil etmiştir, ilim tahsilinden zahmet çekmiştir, ilimle uğraşmış, ilim tahsiline başlamış gibi ifadeler kullanılmıştır. Bursalı şairlerin eğitimleri hakkında yaptıkları mesleklerden bir sonuç çıkarabiliyoruz. Müderrislik, kadılık, mülazımlık, danışmentlik vb. eğitim gerektiren mesleklerde bulunmalarından iyi bir eğitimden geçtiklerini ifade edebiliyoruz. XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası tezkirelerinde adı geçen Bursalı şairlerin tamamına yakını iyi bir eğitimden geçmişlerdir. Müderrislik, kadılık gibi memuriyette bulunmak isteyenler İstanbul'a giderek tahsil hayatına orada devam etmişlerdir. Tasavvufa yönelenler genellikle Emîr Sultanla aynı dönemde yaşayanlar

⁴¹⁸ Sehî Bey, a.g.e., vr. 29a

⁴¹⁹ Latîfî, a.g.e., vr.91a ; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 151b

⁴²⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 155b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 333b; Âlî, a.g.e., vr.194a

⁴²¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 338a

⁴²² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 202a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 242a

⁴²³ Latîfî, a.g.e., vr. 96a

⁴²⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 242a

⁴²⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 96a

⁴²⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 374a

⁴²⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 374a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 118a; Ahdî, a.g.e., vr. 97a

ona intisap ederek, aynı dönemde yaşamayanlar onun Bursa'ya getirdiği Nakşibendî tarikatına bağlanarak tasavvuf eğitimi almışlardır.

3.2. MESLEK VE GEÇİM KAYNAĞI

Bursalı şairlerimiz genellikle müderris ve kadılıkla birlikte naiblik, danışmentlik, kazaskerlik, nakkaşlık, nakibü'l-eşraflık, memurluk, çakşircılık, saraçlık, manifaturacılık, türbedarlık, şeyhlik, kâtiplik, vezirlik, sancakbeyliği, vakıf yöneticiliği, şekercilik ve ipek satıcılığı yapmışlardır. Tezkirelerde bazı şairlerin meslekleri belirtilmeyip maaşlı kimseler oldukları ifade edilmiştir. Şairler geçimlerini yaptıkları mesleklerden ve aldıkları maaşlardan sağlamışlardır. Görevi olmayan şairler padişahın verdiği ulufe ile, Kabe çevresinde olanlar da surre parası ile geçinmişlerdir. Şairlerin bir kısmı da padişah ve makam sahibi kişilerin ihsanlarıyla hayat sürmüşlerdir.

1. Müderrisler:

Abdî Kadrî Efendiye mülazım olup Bursa'da yirmi akçe ücretle Hamza Bey Medresesi'nde müderrislik yapmıştır.⁴²⁸ Gazâlî Akşehir, Sivrihisar ve Ağrasta müderrislik yapmıştır.⁴²⁹ Hızrî, Bursa Kaplıca Medresesinde müderrisken Allah aşkı gönlüne girer ve medreseden feragat edip dünyadan elini ayağını çeker. Şeyh Emir Sultan Hazretlerine bağlanır.⁴³⁰ Kerîmî müderrislik yapmıştır.⁴³¹

Latîf, memuriyette kazandığı paralarla İstanbul Yenibağçe'de bir medrese yaptırmış ve memuriyetten emekli olunca bu medresede müderrislik yapmıştır.⁴³² Lem'î

⁴²⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 173a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 226a; Beyânî, a.g.e., vr. 110b; Âlî, a.g.e., vr. 363a

⁴²⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 382a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 210b; Beyânî, a.g.e., vr. 134a; Latîfî, a.g.e., vr. 99a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 69a; Âlî, a.g.e., vr. 365a

⁴³⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 101b; Latîfî, a.g.e., vr. 61b

⁴³¹ Latîfî, a.g.e., vr. 109b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 72b

⁴³² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 243a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 143b

İstanbul'da kırk akçe ücretle Sultaniye Medresesinde müderrislik yapmıştır.⁴³³ Mîrî, Sahn'da müderrislik yapmıştır.⁴³⁴

Necmî, Sadi Efendi'den sonra Hazret-i Ebi Eyyûb-ı Ensaride Kasım Paşa medresesinde müderrislik yapmıştır. Necmî, Sultan Süleyman şehzade iken defterdarı olan Sinan Bey İzvornik Sancağı Beyi olunca onunla birlikte gitmiştir. Sinan Bey Yenibazarda Necmî için bir medrese yaptırmıştır. Necmî çok zaman kendisi için yapılan medresede müderrislik yapmıştır.⁴³⁵

Şairlikle birlikte aynı zamanda tarihçi olan Neşrî Bursa'da müderrislik yapmıştır.⁴³⁶ Nihâlî, büyükler tarafından sevilmemesinden dolayı büyük zorluklarla anca Pilevne'de Mihaloğlu Ali Bey medresesinde müderris olabilmıştır. Bu medreseden azledilince İstanbul'da otuz akçe ücretle Murat Paşa medresesine müderris olmuştur.⁴³⁷ Rahmî Yenişehir'de yirmi akçe ücretle müderrislik yapmıştır.⁴³⁸ Tezkirelere göre Remzî bir süre müderrislik yapmıştır.⁴³⁹ Rızâyî Çorlu'da elli akçe ücretle müderrislik yapmıştır.⁴⁴⁰ Ulvî Yeğenoğlu Sultan Selim devrinde Bursa'da müderrislik yapmıştır.⁴⁴¹

Abdî, Gazâlî, Hızrî, Kerîmî, Latîf, Lem'î, Mîrî, Necmî, Neşrî, Nihâlî, Rahmî, Remzî, Rızâyî ve Ulvî olmak üzere 14 şair müderrislik yapmıştır.

2. Kadılar:

Abdî kadılık yapmak istemese de fakirlikle sabırsız ve takatsiz olduğundan, çaresiz kaldığından kadı olmuştur. Abdî yetmiş akçe ücretle Menemen'de kadılık

⁴³³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 244b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 145b; Beyânî, a.g.e., vr. 174b

⁴³⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 202b

⁴³⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 179a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 290a; Beyânî, a.g.e., vr. 212a

⁴³⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 183b

⁴³⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 191a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 299a

⁴³⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a; Beyânî, a.g.e., vr. 68b; Âlî, a.g.e., vr. 357a

⁴³⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 124a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 315a

⁴⁴⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 312a

⁴⁴¹ Latîfî, a.g.e., vr. 96a

yapmıştır.⁴⁴² Ahmed Çelebi önce Kazasker Fenari oğlu Şah Çelebi'den mülazım olmuş, daha sonra kadı olmuştur. Hayli zaman Silivri'de kadılık yapmıştır.⁴⁴³

Ânî tezkirelere göre devrinin büyük ve adil kadılarından biridir.⁴⁴⁴ Âşık kadılık yapmış Bursalı şairlerdendir.⁴⁴⁵ Hicrî Şam, Bursa, Edirne ve İstanbul'da kadılık yapmıştır.⁴⁴⁶ Mîrî Galata ve Üsküdar'da kadılık yapmıştır.⁴⁴⁷ Nihâlî yüz elli akçe ücretle Galata'da kadılık yapmıştır.⁴⁴⁸ Niyâzî Dimetoka kadısıyken Bursa'da Emir Sultan tekkesine gidip derviş olmuştur.⁴⁴⁹

Remzî ilk olarak Gelibolu'ya daha sonra Galata'ya ve büyük kasabalara kadı olmuştur.⁴⁵⁰ Rızâyî beş yüz akçe ücretle Kudüs kadısı olmuş ancak göreve giderken ölmüştür.⁴⁵¹ Selmân Rumeli'nde Timurence'ye kadı olmuş ve burada kadılık görevinde iken şehit edilmiştir.⁴⁵² Sultan Selim Arap ülkelerine sefer yaptığı sırada Şemsî Kefe kadısıydı.⁴⁵³ Zihnî, yüz akçe ile Belgrad'da, Üsküdar'da ve Galata'da kadılık yapmıştır.⁴⁵⁴

Abdî, Ahmed Çelebi, Ânî, Âşık, Hicrî, Mîrî, Nihâlî, Niyâzî, Remzî, Rızâyî, Selmân, Şemsî ve Zihnî olmak üzere 13 şair kadılık yapmıştır.

⁴⁴² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 173a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 226a; Beyânî, a.g.e., vr. 110b; Latîfî, a.g.e., vr. 93a; Âlî, a.g.e., vr. 363a

⁴⁴³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 55b

⁴⁴⁴ Ahdî, a.g.e., vr. 53b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 58a; Beyânî, a.g.e., vr. 26b

⁴⁴⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 169b; Ahdî, a.g.e., vr. 140b; Âlî, a.g.e., vr. 416a

⁴⁴⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b; Beyânî, a.g.e., vr. 240b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 105b; Âlî, a.g.e., vr. 373a

⁴⁴⁷ Beyânî, a.g.e., vr. 202b

⁴⁴⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 191a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 299a; Beyânî, a.g.e., vr. 224a

⁴⁴⁹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73a; Âlî, a.g.e., vr. 37a

⁴⁵⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 124a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 315a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 111a; Âlî, a.g.e., vr. 357b

⁴⁵¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 122b; Beyânî, a.g.e., vr. 70b

⁴⁵² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 142a; Beyânî, a.g.e., vr. 88a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 215b

⁴⁵³ Latîfî, a.g.e., vr. 91a; Beyânî, a.g.e., vr. 94b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 151b; Âlî, a.g.e., vr. 194a

⁴⁵⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 374a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 118a; Ahdî, a.g.e., vr. 97a

3. Naibler:

Abdî, Bursalı şairler içerisinde naiblik yapan tek şairdir. Abdî aldığı müderris maaşını beğenmeyip daha fazla para kazanmak için İstanbul'a giderek Kadîrî Efendi'nin yardımıyla Şeyhülislam Ebus-suud Efendi'nin hizmetine girerek ona naib olmuştur.⁴⁵⁵

4. Danişmentler:

Ahmed Çelebi, danişmentlik yapan şairlerden biridir. Danişmentliği zamanın büyükleri tarafından beğenilmiştir.⁴⁵⁶ Celîlî danişmentlik yapmış Bursalı şairlerdendir.⁴⁵⁷ Rahîmî danişment olduktan sonra Bursa'da Abdülmü'min Efendi'den tövbe alıp tarikata girmiştir.⁴⁵⁸ Rahmî çok sıkıntılı bir danişmentlikten yapmıştır.⁴⁵⁹ Sun'î Saçlı Emir'e danişmentlik yapmıştır.⁴⁶⁰ Şûkûfî hakkında Meşâirü'ş-Şu'arâ'dan şairin ilim tahsilinden sonra danişment olduğunu ve danişmentlerden seçilmiş biri olduğunu öğreniyoruz.⁴⁶¹

Ahmed Çelebi, Celîlî, Rahîmî, Rahmî, Sun'î ve Şûkûfî danişmentlik yapan 7 Bursalı şairlerdir.

5. Kazaskerler:

Ali Çelebi ve Şah Çelebi kazaskerlik yapan Bursalı şairlerdir. Her ikisi de Fenarî soyundandır. Ali Çelebi hem Anadolu ve hem Rumeli'nin ikisine birden kazasker olmuştur.⁴⁶² Şah Çelebi, babası ve cediti gibi kendisi de kazaskerlik yapmıştır.⁴⁶³

⁴⁵⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 173a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 226a

⁴⁵⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 55b

⁴⁵⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77b; Beyânî, a.g.e., vr. 42a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 93b; Ahdî, a.g.e., vr. 72a

⁴⁵⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 121a; Beyânî, a.g.e., vr. 72a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 307b

⁴⁵⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a; Beyânî, a.g.e., vr. 68b

⁴⁶⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 161a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 293a

⁴⁶¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 338a

⁴⁶² Sehî Bey, a.g.e., vr. 26a

⁴⁶³ Sehî Bey, a.g.e., vr. 29a

6. Nakkaşlar:

Sun`î, Bursalı şairler içerisinde nakkaşlık yapan tek şairdir. Sun`î nakkaşlıkla hayatını sürdürmüş Bursalı şairlerdendir.⁴⁶⁴

7. Sarraçlar:

Hâşimî, Bursalı şairler içerisinde sarraçlık yapan tek şairdir. Hâşimî önceleri sarraçken bu sanattan vazgeçip ilme yönelmiştir.⁴⁶⁵

8. Manifaturacılar (Bezzaz):

Meylî ve Resmî manifaturacılık yapan Bursalı şairlerdir. Meylî hakkında bilgi veren tezkireler şairin bezzaz olduğunu yazmaktadır.⁴⁶⁶ Bursa'nın manifaturacılıkla geçinen şairlerinden olan Resmî kendi zamanında şiiri ile imtiyaz bulmuştur.⁴⁶⁷

9. Türbedarlar:

Şevkî, Bursalı şairler içerisinde türbedarlık yapan tek şairdir. Şevkî Bursa'da Osman Gazi ve Orhan Gazi türbelerinde türbedarlık yapmıştır.⁴⁶⁸

10. Şeyhler:

Gazâlî, Bursalı şairler içerisinde şeyhlik yapan tek şairdir. Gazâlî Geyikli babada şeyhlik yapmıştır.⁴⁶⁹

⁴⁶⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 165a; Âlî, a.g.e., vr. 150b

⁴⁶⁵ Beyânî, a.g.e., vr. 240a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b

⁴⁶⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 174b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 286a; Beyânî, a.g.e., vr. 206a

⁴⁶⁷ Latîfî, a.g.e., vr. 68a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 78b

⁴⁶⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 333b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 155b

⁴⁶⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 384a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 211a; Beyânî, a.g.e., vr. 134a; Latîfî, a.g.e., vr. 99a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 69b; Âlî, a.g.e., vr. 365a

11. Kâtipler:

Ahmet Çelebi kadılıktan azledilince yol masrafı için bir kitabını satmış ve İstanbul'da kâtiplik yaparak geçinmiştir.⁴⁷⁰ Kâtibî, tezkirelerin bildirdiğine göre mahlası gibi kâtiplik yapmıştır.⁴⁷¹ Kudsî, büyük paşalara divan kâtipliği yapmış biridir. Kudsî Bağdat'ın ileri gelenlerinin hepsine divan kâtipliği yapmıştır.⁴⁷² Rahîmî, Osmanlının kalem sınıfındandır.⁴⁷³ Geçimini kâtiplik yaparak sağlamıştır.⁴⁷⁴

Ahmed Çelebi, Kâtibî, Kudsî ve Rahîmî olmak üzere 4 şair kâtiplik yapmıştır.

12. Vezirler:

Ahmed Paşa, Bursalı şairlerden vezirlik makamına yükslebilen tek şairdir. Sultan Mehmet, Ahmet Paşa'yı kendisine ilk önce hoca olarak almış daha sonra vezir yapmıştır. Ahmed Paşa sarayın içöğlanlarından birisine aşık olmakla Sultan Mehmet'in azabına hedef olmuş ve vezirlikten azledilmiştir.⁴⁷⁵

13. Sancakbeyleri:

Ahmed Paşa mütevelliyken Emir Sultan'ın himmetiyle Sultanöni sancağının verilmiş ve Sultan Beyazid tahta çıkınca Ahmet Paşa'yı Bursa Sancakbeyi yapmıştır.⁴⁷⁶

14. İpek Satıcıları:

Harîfî, ipek satıcılığı yapan tek Bursalı şairdir. Harîfî mahlası gibi ipek satıcısıdır.⁴⁷⁷

⁴⁷⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 56b

⁴⁷¹ Latîfî, a.g.e., vr. 108b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 78a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 233b; Beyânî, a.g.e., vr. 162a

⁴⁷² Ahdî, a.g.e., vr. 166b

⁴⁷³ Ahdî, a.g.e., vr. 106a

⁴⁷⁴ Beyânî, a.g.e., vr. ; Âşık Çelebi, a.g.e., vr.

⁴⁷⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 49a; Latîfî, a.g.e., vr. 38b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 19a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 43a; Âlî, a.g.e., vr. 148a

⁴⁷⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 43b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 50a; Beyânî, a.g.e., vr.20b ; Latîfî, a.g.e., vr. 39a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 20a; Âlî, a.g.e., vr. 148a

15. Vakıf Yöneticileri:

Ahmed Paşa vezirlikten azledildikten bir süre sonra haline merhamet eden Sultan Mehmet, Ahmed Paşa'yı otuz akçe ücretle Bursa'da ilk önce Orhan vakfına sonra da Hazret-i Emir vakfına mütevellî olarak görevlendirir.⁴⁷⁸

16. Şekerciler:

Kandî, şekercilik yapan tek Bursalı şairdir. Kandî Sultan Bayezid Havlısındaki şekerci dükkânında şekercilik yaparak geçimini sağlamıştır.⁴⁷⁹

17. Cami Görevlileri ve İmam-Hatipler:

Duâyî'den bahseden tezkireler şairin cami görevlisi olduğu söylüyor.⁴⁸⁰ Hevâyî Bursa'da Abdülmü'min Camisinde hatiplik yapmıştır.⁴⁸¹ Hilâlî imam hatiplik yapmıştır.⁴⁸² Latîfî, Subhî'nin mesleğini bırakmış bir cami görevlisi olduğunu aktarmaktadır.⁴⁸³ Süleyman Çelebi Bursa Ulu Cami'inde imamlık yapmıştır.⁴⁸⁴

Duâyî, Hevâyî, Hilâlî, Subhî ve Süleyman Çelebi olmak üzere 5 şair cami görevlisi ve imam olmuştur.

18. Nakibü'l-eşraflar:

Emîrî ve Mîrî nakibü'l-eşraflık yapan Bursalı şairlerdir. Emîrî yirmi akçe ücretle nakibü'l-eşraflık yapmıştır.⁴⁸⁵ Mîrî de Rum'da nakibül-eşraflık yapmıştır.⁴⁸⁶

⁴⁷⁷ Latîfî, a.g.e., vr. 55b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 84b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 120b

⁴⁷⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 44a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 49b; Beyânî, a.g.e., vr. 20b; Latîfî, a.g.e., vr. 39a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 20a; Âlî, a.g.e., vr. 148a

⁴⁷⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 301b; Âlî, a.g.e., vr. 386a

⁴⁸⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 114a; Latîfî, a.g.e., vr. 64b

⁴⁸¹ Beyânî, a.g.e., vr. 244b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 317a

⁴⁸² Latîfî, a.g.e., vr. 139a

⁴⁸³ Latîfî, a.g.e., vr. 87a

⁴⁸⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 26b; Âlî, a.g.e., vr. 36b

⁴⁸⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 45a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 45b; Âlî, a.g.e., vr. 191a

19. Memurlar:

Âşık ve Latîf memurluk yapan Bursalı şairlerdir. Âşık kazalarda memurluk yapmıştır.⁴⁸⁷ Latîf, mülazımlıktan sonra kazada memuriyette bulunmuş ve memuriyette kazandığı paralarla İstanbul Yenibağçe’de bir medrese yaptırmıştır.⁴⁸⁸

20. Çakşırcılar:

Çakşırcı Şeyhi Bursalı şairler içerisinde çakşırcılık yapan tek şairdir. Çakşırcı Şeyhi lakabı gibi geçimini sağlamak için çakşırcılık yapmıştır.⁴⁸⁹

21. Maaşlı Kimseler, Ulufe ve Surre Parasıyla Geçinenler:

Dürrî, Hasan Çelebi’ye göre Bursa’nın maaşlı kimselerindendir.⁴⁹⁰ Ahdî, Fahrî’nin maaşlı şairlerinden biri olduğunu yazmıştır.⁴⁹¹ Fikrî, zanaat sahiplerindenken marifet isteği ve seyahat arzusu nedeniyle zanaattan ferağat etmiştir.⁴⁹²

Halîlî geçimini Allah’ın ihsanıyla, büyük zürafanın lütuflarıyla, kanaatle sağlamıştır.⁴⁹³ Âşık Çelebi, Halîlî’nin hacdan geri dönmeyip ölünceye kadar surre parası ile Kâbe çevresinde Taybe’de yaşadığını belirtmektedir.⁴⁹⁴

Hilmî Baha’ü’-d-dînzâde Abdullah Efendi’nin ifade meclisine müdavim olup hizmetinde bulunmuştur.⁴⁹⁵ Hüsrevî, mülazimîn zümresinden derviş görünüşlü bir şairdir.⁴⁹⁶

⁴⁸⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 203a

⁴⁸⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 169b; Ahdî, a.g.e., vr. 140b; Âlî, a.g.e., vr. 416a

⁴⁸⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 243a; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 143b

⁴⁸⁹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 109a

⁴⁹⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 113b

⁴⁹¹ Ahdî, a.g.e., vr. 159b

⁴⁹² Beyânî, a.g.e., vr. 152a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 225a

⁴⁹³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 354a; Beyânî, a.g.e., vr. 58b

⁴⁹⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 354a

⁴⁹⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 89b

⁴⁹⁶ Ahdî, a.g.e., vr. 88b

Nevâlî, Mısır Beylerbeyi olup emekli olan Ali Paşaya sonra da vezir olan Ferhad Paşaya hoca ve arkadaş olmuştur. Âşık Çelebi, maaşlı biri olan Nevâlî'nin dünya işlerinden ve geçici şeylerden vazgeçip uzaklaşmasının ona Allah'ın tevfikinin muin olduğunu belirtiyor. Bundan dolayı o kadar âli bir himmete sahip oldu ki bir iş olsa o devletin ayağına gitmez, devlet onun ayağına gelirdi.⁴⁹⁷

Sonuç olarak 71 Bursalı şairden 14'ü kadılık, 13'ü müderrislik, 7'si danışmentlik, 5'i cami görevliliği ve imamlık, 4 kâtiplik, 2'si kazaskerlik, 2'si manifaturacılık, 2'si nakibü'l-eşrafılık, 2'si memurluk ve birer tane olmak üzere naiblik, nakkaşlık, sarraçlık, türbedarlık, şeyhlik, vezirlik, sancakbeyliği, vakıf yöneticiliği, ipek satıcılığı, çakşırcılık ve şekercilik yapmışlardır. Bursalı şairler 20 mesleği icra etmişlerdir. Bu meslekler içerisinde Bursalı şairler tarafından kadılık, müderrislik, danışmentlik, cami görevliliği ve imamlık, kâtiplik en çok icra edilen mesleklerdir.

Bursalı şairler içerisinde Nevâlî, Fahrî ve Dürrî'nin meslekleri belirtilmemekle birlikte maaşlı kimseler olmaları meslek sahibi olduklarını göstermektedir. Meslek sahibi şairler geçimlerini mesleklerinden, mesleğini bırakan ve meslek sahibi olmayan şairler surre, ulufe ve ihsanlarla geçimlerini sağlamışlardır.

3.2. AHLAKÎ BOZUKLUKLAR VE KÖTÜ ALIŞKANLIKLAR

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde Bursalı şairlerle ilgili yapılan ahlakî bozukluklara ilişkin değerlendirmelerde aynı cinse olan yakınlık ve âşık olma, güzellere meyil, şarap ve afyon bulunmaktadır.

Tezkirelerde Abdî'nin güzellere düşkün ve içkiyi seven biri olduğu belirtilmiştir. Beyânî'ye göre Abdî, gençlere istekli, güzel seven biridir.⁴⁹⁸ Hasan Çelebi'ye göre de Abdî, ne zaman bir güzel görse ona heveslenir, her gece bir güzelin koynuna girmeyince olmazdı.⁴⁹⁹ Âşık Çelebi'ye göre güzele tapan, içkiyi beğenen biridir. Her zaman

⁴⁹⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 188a

⁴⁹⁸ Beyânî, a.g.e., vr. 111a

⁴⁹⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 174a

benzersiz, zamanında şehri karıştıran açık saçık sevgilisiz olmazdı. Sohbeti her zaman sade yani şarapsız değildir.⁵⁰⁰

Abdî, Tatar Memi'ye derin bir muhabbet besler. Hatta bu muhabbetten dolayı Tatar Memi hakkında şiir yazan Lâmi'î'yi hicveder. Tezkireler bu aşkın Abdî'nin ölümüne sebep olduğunu bildirmektedir.⁵⁰¹

Âşık Çelebi, Ahmed Çelebi'nin Ali Bâli adında bir güzel sevdiğini ve adını sayıkladığını ifade ediyor.⁵⁰²

Ahmed Paşa gençliğinde bir evlilik yapmış ve ondan sonra da hiç evlenmemiştir. Vezirken birkaç kiskanç kişi has dairedeki iç oğlanlarından birine âşık olup arkadaşlık ediyor diye Ahmed Paşa'ya töhmet isnat edip iftira ederler.

Sultan Mehmed de imtihan için o güzeli soyar Ahmed Paşa'yla birlikte hamama koyar. O güzelin saçını traş ettirir. Ahmed Paşa'ya o delikanlıyla şerbet gönderir. Ahmed Paşa da açıkça bu beyti diyerek kalbindeki sırrı meydana çıkarır.

Beyt: Zülfün gidermiş ol sanem kâfirlüğün komaz henüz
 Zünnârını kesmiş velî dahı müسلمân olmamış

Bu olay sonucunda Ahmed Paşa'nın böyle bir ahlaksızlığa meylettiği anlaşılır. Padişah önce öldürmeye niyetlendiyse de sonra Yedikule'de kapıcılar odasına müebbet olarak hapsedirir. Kapıcılar odasında kerem redifli kasidesini gönderir. Kerem kasidesi affedilmesine sebep olur.⁵⁰³

⁵⁰⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 227b

⁵⁰¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr.174a; Beyânî, a.g.e., vr. 111a; Latîfî, a.g.e., vr. 93b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 227b

⁵⁰² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 57a

⁵⁰³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr.43a; Beyânî, a.g.e., vr. 20a; Latîfî, a.g.e., vr. 38b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 49a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 19a; Âlî, a.g.e., vr. 148a

Ânî devrinin büyük ve adil kadılarından olmasına rağmen afyona mağlup olup akli dengesini kaybetmiştir. Buna rağmen sayısız maarif, kemalat ve güzel şiirleri vardı.⁵⁰⁴

Gazâlî, yaptırdığı zaviyesine Âteşî adlı bir dervişi zaviyeci yapar. Gazâlî, Âteşî'nin Memî Şâh adlı güzelinin güzelliğine vurulur, divane olur. O sıralarda Gazâlî'nin yaptırdığı hamam İbrahim Paşa tarafından yıktırılır. Gazâlî kalp kırıklığını gidermek için İskender Çelebi ile sohbet arkadaşlığı yaparken zamanın hasetçileri Âteşîzâde Memî Şâh'la birlikte gördük diye etrafa yayarlar. Kimi şahit kimi müzekki olup büyüklerin huzurunda ispata çalıştılar. Gazâlî bu iftiradan çok kırılır. İftirayı Sirkeci Bahşî'den bilip İskender Çelebi meclisinde sen bana böyle iftirâ ettin layık mıdır deyince Sirkeci başta inkâr edip ben seni iktidarsız bilirim deyince Birader çok incinip ne yediğin bilmez burnundan gelesi gençliğimde nakıs olmadığımı sen bilmeyeceksin de kim bilecek. Aynen müşahede eden senken sen şهادet etmeyeceksin de kim şهادet edecek diye kavga ederler. Bu onun götünü açıp o bunun arkasına geçip birbirlerini rezil, rüsva ederler. Bu olay üzerine Gazâlî'nin huzuru kaçır ve karar alarak Rum'dan göçer. Çok göçmeden Ateşîzâde Memî Şâh de göçer. Gazâlî de Hacca gidip Mekke'ye yerleşir.⁵⁰⁵

Halîlî, Sarı Halil lakabıyla tanınmıştır. Hasan Çelebi ve Âşık Çelebi, Halîlî'nin Lami`î'nin Pertevî mahlaslı İbrahim adındaki oğluna tutulduğunu ve bundan dolayı hastalanarak sarı renkli olduğunu söylemektedir. Bir gün Pertevî şairlerin ve kitap ehlinin toplandığı Şems meyhanesine gelir. Halîlî Pertevî'yi görünce heyecanlanır ve ansızın bu cinaslı beyti söyler.

Beyt: Pertev-i mihr-i ruhun bezmimüze virdi ziyâ
 Şems meyhânesinün yine günü toğdı şehâ⁵⁰⁶

Nihâlî altı yüz akçe ücretle Galata'ya kadı olduğunda o zamanın ileri gelenleri Nihâlî'ye şeriat hâkimlerinin büyüklerinden oldun, özellikle saltanat başkentinde şarap

⁵⁰⁴ Ahdî, a.g.e., vr. 53b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 58b; Beyânî, a.g.e., vr. 27a

⁵⁰⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 386a; Âlî, a.g.e., vr. 366a

⁵⁰⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 354a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 102a; Latîfî, a.g.e., vr. 62b

içmek uygun değildir diyerek şaraptan vazgeçmeye razı ederler. Fakat Nihâlî ömrünün sonlarına kadar şarap içmekten vazgeçmeyip dost kadehini devamlı olarak elden bırakmamıştır.⁵⁰⁷

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan 71 Bursalı şairden 4 tanesinde ahlakî bozukluk, 2 tanesinde kötü alışkanlık, 1 tanesinde hem ahlakî bozukluk hem de kötü alışkanlık bulunmaktadır. Abdî, Ahmed Çelebi, Ahmed Paşa, Gazâlî ve Halîlî'de ahlakî bozukluk; aynı cinse olan yakınlık ve aşık olma, güzellere meyil bulunmaktadır. Ânî, Abdî ve Nihâlî'de kötü alışkanlık; şarap ve afyon bulunmaktadır.

3.4. ŞAİRLERİN SANATKÂRLIKLARI VE ŞİİRLERİ

Abdî, Latîfî'ye göre şiirde akranları arasında şöhret bulup iştihar bulmuştur. Bölgesinde tektir, eşi benzeri yoktur.⁵⁰⁸ Hasan Çelebi ve Beyânî'ye göre şiirleri azdır ama kalemi kuvvetlidir.⁵⁰⁹ Lami'î ile birbirlerine karşılıklı yergiler yazmışlardır. Lami'î hakkında yazdığı hicviye meşhur olmuştur. Lami'î'yi hicvetmesinin sebebi Tatar Memi adındaki güzele duyduğu muhabbetir.⁵¹⁰ Âşık Çelebi'ye göre Ahmed Çelebi'nin şiiri şen, sade, beğenilen, açık ve levendânedir. Lami'î'nin talebesi ve takipçisidir.⁵¹¹

Ahmed Paşa, Hasan Çelebi ve Beyânî'ye göre Rum şairlerinin mukaddemi, reisi, taklit edileni ve önde gidenidir.⁵¹² Fesahat sahiplerinin başı ve Rum belîğlerinin öncüsüdür. Şiirleri sağlam, metin, belagatli, fesahatli, belagatçiler yanında kusursuz ve tasdik olunmuştur. Türkçe şiirin ilk üstatlardandır.⁵¹³ Âşık Çelebi'ye göre de Rum şairlerinin ilklerinden ve kendi zamanına kadar olan şairlerden üstün olduğu tasdik edilmiş ve o zümrenin reisidir. Şiirleri metin, nazım kaideleri sağlam, sağlam gazelleri

⁵⁰⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 193a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 299b; Beyânî, a.g.e., vr. 224b

⁵⁰⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 93b

⁵⁰⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 174b; Beyânî, a.g.e., vr. 111a

⁵¹⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 174b

⁵¹¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 57b

⁵¹² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 43b; Beyânî, a.g.e., vr. 20b

⁵¹³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 43b

üstadane, kasideleri latif, aynı elden çıkmış gibi ve muhakkikanedir.⁵¹⁴ Latîfi'ye göre vezirlerin bilginlerinden, şairlerin bilgililerindendir. Söz nazmı cevherinde mahir bir usta, bilim ve şiir meselelerinde hâkim biridir. Son derece güzel söz söyleyen, orijinal şeyler ortaya koyan, düşünmeden şiir söylemede yetenekli ve uzağı gören biridir. Hemen şiir söyleyebilen bir yeteneğe sahiptir. Nükte dolu beyitleri söz ve mana bakımından son derece sağlam, kaside konusunda herkesin oy birliği ile hakkını teslim ettiği biridir.⁵¹⁵ Sehî'ye göre Ahmed Paşa fasih ve belîğ bir şairdir. Şiirinde olan selaset ve letafet hiç bir şairin şiirinde yoktur. Özellikle kasidelerindeki tatlılık, güzellik ve sağlamlık o mertebededir ki Türk dilinde ondan fazlasını yapmak mümkün değildir. Şiirdeki mevkinin yüceliğinden ve güzel söyleyişinden dolayı "şairler sultanı" lakabıyla anılır.⁵¹⁶ Hasan Çelebi, Ahmed Paşa'nın Türkçe şiirinin ilk başlarda selaset, letafet ve nezaketten uzak olduğunu ifade etmektedir.⁵¹⁷ Beyânî'ye göre Ahmed Paşa'nın zamanına kadar olan ve Ahmed Paşa'nın ilk zamanlarındaki Türkçe şiirler sıradandı.⁵¹⁸ Tezkireler Ahmed Paşa'nın ilk önceleri söylediği şiirleri ve sözlerinde güzellik olmadığını, sonradan Alishir Nevaî'nin otuz üç adet gazel gönderdiğini ve Ahmed Paşa'nın üslubunu Alishir Nevaî'nin üslubuna uydurmakla şiir üslubu güzelleştirdiğini ve sözlerinin beğenildiğini söylemektedir.⁵¹⁹ Latîfi, Ahmed Paşa'nın mürâât-ı nazîr sanatıyla beyitler yazdığını söylüyor. Latîfi, şairin Farsçadaki divan ve kitapları bütünüyle inceleyip araştırdığını ve tüm Farsça manzumeleri değerlendirip yararlandığını, onların sanat ve estetiğinden bilgiler edinip faydalandığını bildirmektedir. Fars ibarelerine Türkçe manalar giydirmiştir. Böylece o güzel ifadeleri Türkçe güzel ifadeler şeklinde göstermiştir. Aslında tercüme yolu bazı aydınlar katında makul ve makbul, bazılarının yanında kusurdur. Fakat edebiyat eleştirmenlerinin kanaati şudur; eğer Ahmed Paşa mütercim olarak itham edilmemiş olsaydı Osmanlı şairlerinin tartışmasız önde geleni ve tümünün en önemlisi olurdu. Nitekim Taczâde, bu durumla ilgili Hevesnâme adlı kitabında Ahmed Paşa'yı kasd ederek şöyle demiştir:

⁵¹⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 49b

⁵¹⁵ Latîfi, a.g.e., vr. 39a

⁵¹⁶ Sehî Bey, a.g.e., vr. 20a

⁵¹⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 43b

⁵¹⁸ Beyânî, a.g.e., vr. 20b

⁵¹⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 43b; Beyânî, a.g.e., vr. 20b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 49b; Âlî, a.g.e., vr. 148a

Nazm: Serâmed didüğünün belli Ali
Olupdur terceme ulu kemâli

Zebân-ı izarun bir nüktedânı
Muhayyel nazm idüp lafz u maânî

Ne ki derc itdi ise anda evvel Âhir
Kılasun terceme Türkiye bir bir

Bu ehl olan yanında sehldür sehl
Benüm katumda belki cehldür cehl⁵²⁰

Ânî afyona mağlup olup akli dengesini kaybetmesine rağmen sayısız maarif, kemalat ve güzel şiirleri vardır.⁵²¹ Ahdî, Ânî'nin şiiriyle ilgili muamma, aruz ve kafiye söylemede gayet cesur, nazma meyilli, âşıkane şiirleri yakıcı, rindce güftarı ayıplardan, kusurlardan pak ve rindlerle bir hasb-i hal olduğunu söylüyor. Ahdî, Ânî'nin bir gazeliyle ilgili "gazel-i pür-mesel ol yâr-ı bî-bedelüñdür kalem-i anber-bîzle" ifadesini kullanmıştır.⁵²²

Âşık, Hasan Çelebi'ye göre şiiri inşasından iyi olmasına rağmen inşa ile meşhur olmuş ve inşacı olarak bilinir.⁵²³ Beyânî'ye göre de inşada iyi, şiirde ise çok iyidir.⁵²⁴ Ahdî'ye göre ise şiir ve inşada benzersizdir. Ahdî, Âşık'ın şiir çeşitlerinden haberdar, akıcı ve düzgün sözleri ve beyitleri nefis, rahatlık verici olduğunu belirtmektedir.⁵²⁵ Âşık mahlası gibi aşkın üzerinde tesiri olan biridir. Bundan dolayı şiirleri âşıkane, sözleri rindanedir.⁵²⁶ Ahdî, Âşık'ın şiirlerinin genellikle zamanın güzellerini tasvir

⁵²⁰ Latîfî, a.g.e., vr. 39b

⁵²¹ Ahdî, a.g.e., vr. 53b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr.58b

⁵²² Ahdî, a.g.e., vr. 53b

⁵²³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 170a

⁵²⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 170a

⁵²⁵ Ahdî, a.g.e., vr. 141a

⁵²⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 170a; Ahdî, a.g.e., vr. 141a; Beyânî, a.g.e., vr. 108b

ettiğini ve meyhane sarhoşlarıyla hasbıhal olduğunu yazmaktadır.⁵²⁷ Hasan Çelebi de Âşık'ın şiirlerinin irfan ehlinin kabulü ve onlara layık olduğunu söylemektedir.⁵²⁸

Celîlî hakkında Latîfî, şairin şiir konusunda pek fazla sermayesi ve şiir alanında hiçbir şöhreti olmadığını söylüyor.⁵²⁹

Celîlî mahlaslı diğer bir Bursalı şairimiz Celîlî Hamidîzâde'dir. Âşık Çelebi'ye göre Celîlî'nin babası Hamidî'nin şiiri ilham eseri olduğundan şairler tarafından çok beğenilir ve okunmak için yarışılırdı. Ama Celîlî gerçek bir şairdi. Nazmın her türlü çeşidini yazabilmekteydi. Bundan dolayı çok şiir yazmıştır.⁵³⁰ Latîfî, Celîlî'nin çok iyi Farsça öğrendikten sonra şiirle ilgilenmeye başladığını ve şair olarak tanındığını ama şiirlerinin hemen hiç duyulup yayılmadığını yazmaktadır.⁵³¹ Ahdî, Celîlî'nin şiirde kısa zamanda çalışarak büyük maharet kazanıp nazmın çeşitlerine kadir olduğunu, özellikle mesnevîde maharetli ve manada etkileyici olduğunu söylemektedir.⁵³² Âlî, Celîlî'nin hayal ettiği manaların kendi ürünü olduğunu ifade etmektedir.⁵³³ Âşık Çelebi'ye göre Celîlî'nin şiirleri kuvvetli ve sağlam, nazmı güçlü ve metindir. Gazelleri bir elden çıkmış gibidir. Mesnevîleri lezzetlidir.⁵³⁴ Latîfî'ye göre mesnevîleri gazellerinden çoktur.⁵³⁵ Âşık Çelebi, Celîlî'nin kasidelerini iştmediğini aktarmaktadır.⁵³⁶

Cinânî hakkında Hasan Çelebi, şairin şiirlerinin marifet ile süslendirildiğinden kabule ve methedilmeye layık olduğunu söylüyor.⁵³⁷ Âşık Çelebi'ye göre şair şiirinde kimsenin değinmediği konulara değinmiş, tasavvur ettiği hayallerini en güzel şekilde şiirine yansıtmıştır.⁵³⁸ Âlî, Dâ'î'nin şiirinin üst seviyede olduğunu belirtmiştir.⁵³⁹ Duâyî hakkında Sehî ve Hasan Çelebi, şairin şiiriyle ilgili sadece şiirinin akıcı ve hoş

⁵²⁷ Ahdî, a.g.e., vr. 141a

⁵²⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 170a

⁵²⁹ Latîfî, a.g.e., vr. 52a

⁵³⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 95a

⁵³¹ Latîfî, a.g.e., vr. 52b

⁵³² Ahdî, a.g.e., vr. 72b

⁵³³ Âlî, a.g.e., vr. 353a

⁵³⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 95a

⁵³⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 52b

⁵³⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 95a

⁵³⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 79b

⁵³⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 98a

⁵³⁹ Âlî, a.g.e., vr. 150a

olduğunu ifade etmiştir.⁵⁴⁰ Hasan Çelebi'nin Dürri'nin Cem Sa'disinin Nûniyye kasidesine nazire yaptığını söylemesinden Dürri'nin kabiliyetli bir şair olduğu anlaşılmaktadır.⁵⁴¹

Emîrî, Latîfî'ye göre şiir alanında ikinci Hassan, kasidede Zâhir ve Hâkânî'dir ve şiirleri belîğdir.⁵⁴² Sehî şairin şiiri hakkında “kelimâtı revân u dil-keş letâfet-i tabî bî-nihâye”⁵⁴³ ifadesini kullanmıştır. Âlî'ye göre şiir leziz ve selisdir.⁵⁴⁴

Fahrî hakkında Ahdî, şairimizin dağınık bir görünüşe sahip olduğu zamanda bile misilsiz şiir tanzim edebileceğini söylemiştir. Ayrıca Fahrî, gazel ve kasidelerden beyit seçmede kemal sahibidir. Fahrî, her zaman güzellere meftun olup nükteli beyitleri baştanbaşa güzellere halleşme, görüşüp konuşmadır.⁵⁴⁵

Fikrî, Farsça ve muammada ileri, erdemli bir şairdir.⁵⁴⁶ Hasan Çelebi, Firdevsî'nin var olan şiirlerinin düzenlenmemiş, safileşmemiş olduğunu, kafiye ve ölçüsünün tam olarak düzenlenmediğini belirtmektedir.⁵⁴⁷ Beyânî'ye göre de kaydedilecek kadar şiiri yoktur.⁵⁴⁸ Her iki tezkireci de şairin şiirlerini beğenmediklerinden tezkirelerine şairin şiirlerinden alıntı yapmamıştır.

Hasan Çelebi'ye göre Gazâlî şirin sözlü şairlerdendir. Asrın şair ve zariflerinin meşhuru, avam ve havas herkesin kabulüdür. Gazâlî'nin belagatı orta derecedeki belîğlerce beğenilmemiş ve kabul edilmemiştir. Ancak hicivleri, kıta ve tarihleri makbuldür.⁵⁴⁹ Âşık Çelebi'ye göre de Gazâlî'nin gazelleri makbul değildir. Ama hezde Ubeyd-i Zakânî ve Bisâtî kadar iyi, Sûzenî'yi ise geçmiştir. Kıtada İbni Yemîn'den çok daha iyidir. Tarihte her bir sözü tarihtir ki diğer tarih söyleyenlere azarlama sebebidir.⁵⁵⁰ Beyânî'ye göre de gazelleri ahali arasında rağbet görmemiş ve duyulmamıştır. Lakin

⁵⁴⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 114a

⁵⁴¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 113b

⁵⁴² Latîfî, a.g.e., vr. 45a

⁵⁴³ Sehî Bey, a.g.e., vr. 45b

⁵⁴⁴ Âlî, a.g.e., vr. 191a

⁵⁴⁵ Ahdî, a.g.e., vr. 159b

⁵⁴⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 152b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 225a

⁵⁴⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 217b

⁵⁴⁸ Beyânî, a.g.e., vr. 142a

⁵⁴⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 212b

⁵⁵⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 388b

tarihleri ve hicivleri çok itibar bulup âlemde meşhur olup kabul görmüş ve tasdik edilmiştir.⁵⁵¹ Latîfi'ye göre gazelleri azdır ama güzel kıta ve latif tarihleri çoktur. Gazâlî'nin şiirinin revaç ve rağbet bulması İskender Çelebi'nin devrinde olmuştur. Şehname ve hamselerin çoğalması İskender Çelebi ile dostlukları zamanında gerçekleşmiştir.⁵⁵² Âlî'ye göre kıtalara daha fazla dikkat etmiştir ve şiirleri nazikane değildir.⁵⁵³ Sehî'ye göre nazmettiği latifelerin ibarelerindeki kelimelere dikkat etmeyip çoğunu aklına geldiği şekilde ve ağza alınmayacak cinsten seçtiği için akli başında olan kişiler o çeşit sözden çekinirler ve bu cins şiirden uzak dururlardı. Gerçi kendi vadisinde güzel şiiri ve eşsiz nazmı vardır. Lakin söylediği latifeler son derece çirkindir ve kalbin ondan rahatsız olup nefret etmemesi mümkün değildir. Bu sebeplerden dolayı Sehî tezkiresine Gazâlî'nin bu tür şiirlerini almadığını söylemektedir.⁵⁵⁴

Halîlî, Beyânî'ye göre latif nazma kadirdir.⁵⁵⁵ Latîfi'ye göre şiirleri manadan ve güzellikten mahrum değildir.⁵⁵⁶ Hasan Çelebi'ye göre de şiirleri letafet ve güzellikten yüksek değildir.⁵⁵⁷ Âşık Çelebi'ye göre Halîlî iyi tarihler söylemektedir.⁵⁵⁸

Harîmî hakkında Hasan Çelebi, şairin şiirlerinin letafetten ve güzellikten uzak olmadığını ifade ediyor.⁵⁵⁹ Buna ek olarak da Latîfi, Harîmî'nin şiir yazabilecek zihni tasarrufunun ve yeteneğinin fena olmadığını belirtiyor.⁵⁶⁰

Harîrî'nin şiirinde Hasan Çelebi ve Beyânî'ye göre letafet yoktur.⁵⁶¹ Hasan Çelebi, şiirinde letafet olmadığını ama mana bakımından zengin olduğunu yazmaktadır.⁵⁶² Âşık Çelebi'ye göre de şairler arasında okunacak şiiri yoktur.⁵⁶³ Latîfi ve Âlî, Harîrî'nin şiir söyleyecek yeteneği olmadığını, yazdığı şiirlerin çoğunun eski

⁵⁵¹ Beyânî, a.g.e., vr. 134b

⁵⁵² Latîfi, a.g.e., vr. 100a

⁵⁵³ Âlî, a.g.e., vr. 366b

⁵⁵⁴ Sehî Bey, a.g.e., vr. 70a

⁵⁵⁵ Beyânî, a.g.e., vr. 59b

⁵⁵⁶ Latîfi, a.g.e., vr. 62b

⁵⁵⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 102b

⁵⁵⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 355a

⁵⁵⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 86a

⁵⁶⁰ Latîfi, a.g.e., vr. 56a

⁵⁶¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 84b; Beyânî, a.g.e., vr. 46b

⁵⁶² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 84b

⁵⁶³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 120b

şairlerin şiirleri alıp tanzim etmekten ibaret olduğunu belirtir.⁵⁶⁴ Ayrıca Latîfî, Harîrî'nin Ahmed Paşa'nın söylediği her şiirine nazire yazdığını ve Ahmed Paşa'nın buna karşı çaresiz kaldığını bildirmektedir.⁵⁶⁵

Hasan Çelebi Hâşimî'nin eserlerinin yeterince övüldüğünden hakkında fazla tafsilat vermeye ve çok söz söylemeye lüzum olmadığını, mu'ammada dahi tamam olup namdar olduğunu söylüyor.⁵⁶⁶ Bu ifadelerden şairin şiirlerinin çok meşhur olduğu anlaşılmaktadır.

Hızrî fasih şairlerdendir.⁵⁶⁷ Latîfî ve Hasan Çelebi, şairin gerçek ve mecazî ifade eden şiirleri, Farsça ve Türkçe beyitleri olduğunu yazmaktadır.⁵⁶⁸ Latîfî'ye göre Hızrî kâmil ve fazıl şairlerdendir. Hızrî, vaktini genellikle Hâfız'ın Divan'ını inceleyerek ve Hâfız'ın şiirlerine nazire yaparak geçirmiştir.⁵⁶⁹

Hicrî, Hasan Çelebi'ye göre şiirde kudretlidir ve şiirleri halk tarafından beğenilmiştir.⁵⁷⁰ Beyânî'ye göre nazmı herkes tarafından kabul görmüş ve beğenilmiştir.⁵⁷¹ Âşık Çelebi, Hicrî'nin inşa sahasında çok eser verdiğini, tab'ının sarsmadığını, düzgün bir imla kullandığını ifade etmiştir.⁵⁷² Âlî, Hicrî'nin çok latif şiiri ve övülmeye layık inşası olduğunu söylemektedir.⁵⁷³

Hilâlî'nin sanatkârlığı ile ilgili Latîfî “fenn-i şiirde icad u tasarrufa ve ve çok malumât u maârifeye kadir kimesne”⁵⁷⁴ olduğunu söylemektedir. Hilmî'nin sözleri ve beyitleri hakkında Hasan Çelebi, şairin “Nâzikâne kelimâtı hoş-âyende ebyâtı”⁵⁷⁵

⁵⁶⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 55b; Âlî, a.g.e., vr. 149b

⁵⁶⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 55b

⁵⁶⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b

⁵⁶⁷ Latîfî, a.g.e., vr. 62a

⁵⁶⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 101b; Latîfî, a.g.e., vr. 62a

⁵⁶⁹ Latîfî, a.g.e., vr. 62a

⁵⁷⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 314a

⁵⁷¹ Beyânî, a.g.e., vr. 240b

⁵⁷² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 106a

⁵⁷³ Âlî, a.g.e., vr. 373a

⁵⁷⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 140a

⁵⁷⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 89b

olduğunu ifade ediyor. Hüsrevî hakkında Ahdî, şairin şiirinin edep verici ve gönül ferahlatan, şiir yazabilme kabiliyetinin kuvvetli olduğunu yazıyor.⁵⁷⁶

Latîfi, Kandî'nin devrinde eski şairlerden geri kalan ve halef şairlerin piri olduğunu yazıyor.⁵⁷⁷ Ahdî'ye göre tatlı sözlü bir şairdir. Sözleri intizamlı, düzgündür. Gönül çeken tatlı şiirleri nazirsizdir. Gazel ve kasideleri güzel ve beğenilmiş olup meşhur olmuştur. Ancak Ahdî, tezkiresinde kaydettiği Kandî'nin bir matla ve beytinden başka gönül çeken, şirin bir şiir ve nazmını görmediğini söylüyor.⁵⁷⁸ Beyânî'ye göre Kandî'nin eserleri şirin, şiirleri tatlıdır.⁵⁷⁹ Latîfi, Kandî'nin şiir usulüne çok vakit harcaıyıp ciddi çalışma ile çok şiir ve kaside yazdığını ancak şiirleri tatlılık ve letafetten uzak olduğu için itibar bulamadığını ve meşhur olamadığını yazıyor.⁵⁸⁰ Hasan Çelebi de aklında olan belagat ve letafeti şiirine yansıtamadığını belirtmektedir.⁵⁸¹ Âşık Çelebi'ye göre ise şiirde kudretli, şiirleri dudaklarda söylenip meşhur olmuştur. Fakat Âşık Çelebi söyledikleriyle çelişen Zâtî'nin şu sözlerine tezkiresinde yer veriyor:

“şirde mebla-ı kudreti ve şirlerinün efvâh-ı şifâhda şöhreti meşhûrdur ve zemânımızda mümeıyız-i şu`arû olan Zâtî Keşfi ile Kandî hakkında böyle tahkık iderdi ki ikisi bile necesden bir kalıba kesilmiş kerpiçdür hakikat gözlesek biri yok ve biri hiçdür”⁵⁸²

Kandî'nin şairliği konusunda ihtilafta olan tezkireler tarih düşürme konusunda ittifak etmişlerdir. Bütün tezkireler tarih düşürmede çok iyi olduğunu belirtmektedirler. Ahdî'ye göre Kandî'nin tarihleri sanatlı ve kıyassızdır.⁵⁸³ Beyânî'ye göre tarih söylemekte zamanında tekti, asrının birincisiydi.⁵⁸⁴ Latîfi'ye göre de tarihte kuvvetli üstat, kabul gören, güzel bir tarihçidir. Ama tarihleri bencilce, haset edeci, kin dolu ve karalamaya yöneliktir.⁵⁸⁵ Hasan Çelebi, Kandî'nin tarihlerinin şiirlerinden daha şöhretli olup birçok kişiye tarih düşürdüğünü bildirmektedir.⁵⁸⁶ Âşık Çelebi'ye göre tarih

⁵⁷⁶ Ahdî, a.g.e., vr. 88b

⁵⁷⁷ Latîfi, a.g.e., vr. 108a

⁵⁷⁸ Ahdî, a.g.e., vr. 165a

⁵⁷⁹ Beyânî, a.g.e., vr. 160b

⁵⁸⁰ Latîfi, a.g.e., vr. 108a

⁵⁸¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 233a

⁵⁸² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 303a

⁵⁸³ Ahdî, a.g.e., vr. 165a

⁵⁸⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 160b

⁵⁸⁵ Latîfi, a.g.e., vr. 108a

⁵⁸⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 233a

düşürmede halkın tanıdığı biri olup tarih düşürmede tekti, diğerleri onun taklididir. Her zaman tarih düşürebilirdi. Âşık Çelebi'nin Kandî'nin tarihleri biraz kusurlu ve yüzüne bakılmazdı demesi daha önce söyledikleriyle çeliştiğini göstermektedir.⁵⁸⁷ Âlî, Kandî'nin tarih söylerin ekmele olduğunu yazmaktadır.⁵⁸⁸

Kâtibî hakkında Sehî, Latîfî, Beyânî ve Hasan Çelebi değerlendirmede bulunmuşlardır. Sehî, Kâtibî'nin musikide son derece maharetli olduğunu ve hem kendisinin hem de başkalarının şiirlerinin besteleyip söylediğini aktarmaktadır.⁵⁸⁹ Latîfî'ye göre Kâtibî kâtiplikte maharetli olmasına rağmen şiirde o kadar kabiliyetli değildir.⁵⁹⁰ Çok sayıda kaside ve gazelleri vardır.⁵⁹¹ Ama gazelleri renksiz ve güzellikten yoksundur.⁵⁹² Beyânî'ye göre şairlerin ileri gelenlerinden olan Kâtibî, devrinde şiirle iştihar bulmuştur. Ancak Beyânî kendi döneminde aşağıdaki matladan başka eseri kalmadığını belirtmektedir.⁵⁹³

Matla: Yine ey câm-ı musaffâ seni gördük silme
 Meclisün revnakısun dünyede art eksilme⁵⁹⁴

Latîfî'ye göre bu matla Kâtibî'nin en meşhur ve en güzel eseridir.⁵⁹⁵ Hasan Çelebi, Kâtibî'nin diğer kaside ve şiirleri kitaplarda yokken bu matlanın beğenildiğini ve dillerden düşmediğini ifade etmektedir ve Âşık Çelebi'nin bu matlayı Şamî'ye nispet ettiğini yazmaktadır.⁵⁹⁶

Sehî, Kerimî'nin şiiri hakkında şiir kaidelerini ve söz üslubunu iyi incelemiş, sözü şişkin ve kelimeleri nükteli olduğunu söylüyor.⁵⁹⁷ Latîfî de dinlenebilir gazelleri, renkli ve nazik şiirleri olduğunu söylüyor.⁵⁹⁸ Kudsî hakkında Ahdî, şairin nükteli beyit

⁵⁸⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 303a

⁵⁸⁸ Âlî, a.g.e., vr. 386a

⁵⁸⁹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 78a

⁵⁹⁰ Latîfî, a.g.e., vr. 108b

⁵⁹¹ Latîfî, a.g.e., vr. 108b ; Sehî Bey, a.g.e., vr. 78a

⁵⁹² Latîfî, a.g.e., vr. 108b

⁵⁹³ Beyânî, a.g.e., vr. 162a

⁵⁹⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 108b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. ; Beyânî, a.g.e., vr. 162a

⁵⁹⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 108b

⁵⁹⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 233b

⁵⁹⁷ Sehî Bey, a.g.e., vr. 72b

⁵⁹⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 109b

söylemesini bilen biri ve insanı mutlu eden beyitlerinin kıyasa gelmez olduğunu yazmaktadır.⁵⁹⁹

Hasan Çelebi'ye göre Lâmi`î şiir ve inşa âleminin parlak güneşi, belagat semasının parlak yıldızı ve parlayan hilalidir.⁶⁰⁰ Âşık Çelebi'ye göre Lâmi`î şiir ve inşayı süt ve şeker gibi birleştirdi. Bursa'da nazım, nesir, tercüme, tedvin, şiir ve inşayı süslemekle uğraşır.⁶⁰¹ Latîfî'ye göre Lâmi`î nazımda belagatlı ve bilgili biriydi. Ama özellikle nesirde ustaydı.⁶⁰² Âşık Çelebi'ye göre Lâmi`î Rum'da şiir ve inşanın üstadıdır. İnşa ve inşadı övülmüştür. Rum şairlerinin ileri gelenlerindedir. Nazım ile nesirde ve nazımın çeşitlerinde yani gazelde, kasidede, mukattaatta, muammada, lugazda ve hezde ustadır, âlimdir. Galiz ve çirkin hicivleri herkes tarafından duyulmuştur. Lugazları da meşhur olmuştur. Muammaları belagat şairlerinin makbulüdür. Mesnevileri meşhur ve her dilde zikredilmiştir. Gazelleri akıllıların makbulü değildir. Ama beyitleri güzide ve şiir ehli yanında beğenilmiştir.⁶⁰³

Latîf hakkında Âşık Çelebi, şairin şiirde güzel edaya, güzel ve kaideli sözde latif söze malik olduğunu söylüyor.⁶⁰⁴ Lem`î, Âşık Çelebi'ye göre şiirde şairlere göre zayıftır.⁶⁰⁵ Ahdî'ye göre ise Lem`î'nin şiirleri nur dolu, insanlarca kabul görmüş, nükte doludur.⁶⁰⁶ Lem`î mahlaslı diğer bir Bursalı şairimiz hakkında Hasan Çelebi ve Beyânî, şairin gençliğinde dahi belagatının harika, şiirlerinin şimşek misal, hayallerinin insanı heyecanlandırıldığını söylüyor.⁶⁰⁷

Ahdî, Medhî'nin şairliğiyle ilgili şiirlerinin süslü, kasidede tarzının manayı koruyan ve medhedici bir tarza sahip gibi değerlendirmeler yapmaktadır. Ayrıca her yönüyle şairliği en iyi şekilde yaptığına kimsenin asla sözü olmadığını çünkü bedelsiz ve hadsiz çok beyitleri olduğunu söylüyor.⁶⁰⁸ Muammada dahi çok gayretli olan

⁵⁹⁹ Ahdî, a.g.e., vr. 166b

⁶⁰⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 242b

⁶⁰¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 149b

⁶⁰² Latîfî, a.g.e., vr. 114a

⁶⁰³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 150a

⁶⁰⁴ a.g.e., vr. 144a

⁶⁰⁵ a.g.e., vr. 146a

⁶⁰⁶ Ahdî, a.g.e., vr. 172b

⁶⁰⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 245a; Beyânî, a.g.e., vr. 175b

⁶⁰⁸ Ahdî, a.g.e., vr.188a

Mîrî'nin diğeri eserleri de muammaları gibi makbul olmuş ve medhedilmiştir.⁶⁰⁹ Necmî hakkında Âşık Çelebi, şairin arasına şiir yazdığını ve kendisini şairlerden sayılmayı uygun gördüğünü söylemektedir.⁶¹⁰ Neşrî'nin şiiri meşhur değildir ama Türkîde, hikâyeye düzmede çok maharetli ve rüzgâr gibi hızlıdır.⁶¹¹

Hasan Çelebi'ye göre Nihâlî'nin şiirlerinin ve sözlerinin çoğu hezl tarzındadır. Hepsini bir araya toplamaya imkân olmamıştır. Bilmece ve hezelleri hadsiz ve sayısızdır. Ancak Hasan Çelebi bunların saçma sapan sözler olduklarını düşündüğünden kaydetmeye lüzum görmemiştir.⁶¹² Âşık Çelebi'ye göre ise şiirleri sade, açık, şen, hezl ile karışık ve hiciv ile karıştırılmıştır. Gerçi şiirleri sanatlı değildir ama basılmıştır.⁶¹³ Beyânî'ye göre de şiirleri genellikle hezl tarzında ciddi ve istikametli değildir.⁶¹⁴ Latîfî'ye göre şiirleri latife ve sanat dolu olup halk arasında çok tanınmıştır.⁶¹⁵

Niyâzî, Latîfî'ye göre Osmanlı şairlerinin ilklerindedir. O dönem şairlerinin seçkin ve müstesnası, gazel ve kaside tarzında bilgi ve yetenek bakımından cümlelerin en yücesi ve en üstünüdür. Niyâzî'nin çok sayıda şiirleri vardır. Bunların çoğu gazel ve kasidedir.⁶¹⁶ Sehî, şairin şiiriyle ilgili şiirin akıcı ve beyitlerinin nefis olduğunu, beyitlerinin kaidelerini sağlam esaslar üzerine oturduğunu söylüyor.⁶¹⁷

Ahdî'ye göre Rahîmî'nin seriül-beyan kalemi etkili ve tesirlidir. Marifet sahibidir ve şiirleri şairler tarafından beğenilmektedir.⁶¹⁸ Hasan Çelebi'ye göre şiirleri bazıları dışında pek parlak değildir.⁶¹⁹ Âşık Çelebi'ye göre ise şiiri olgun olan Rahîmî Celîlî'ye benzemeye çalışmaktadır. Belagat ve fesahat sahibidir ve nazmı insanlarca beğenilmiştir.⁶²⁰

⁶⁰⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 278a

⁶¹⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 179a

⁶¹¹ a.g.e., vr. 183b

⁶¹² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 300a

⁶¹³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 194a

⁶¹⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 224b

⁶¹⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 131a

⁶¹⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 134a

⁶¹⁷ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73a

⁶¹⁸ Ahdî, a.g.e., vr. 106b

⁶¹⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 121a

⁶²⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 308b

Âşık Çelebi'ye göre Rahmî nakış sanatında eli çok hızlı, kabiliyetli ve nakşın ustaları olan Manî ve Erjeng kadar iyidir. Ama Rahmî gayretini ve himmetini ilim ve marifet tahsiline sarf etmiştir. Âşık Çelebi, Rahmî'nin şiire ruh ve sevgili zülfünü öven şiirler yazarak başladığını, daha sonra cebîn ve ebrû medhinde şiirler yazdığını, hilali görse sevgilinin kaşı aklına gelip mısra söylediğini ve güneş doğuşunu görünce sevgilinin ruhu göründüğünü sanıp matla söylediğini bildirmektedir.⁶²¹ Bundan Rahmî'nin sevgiliye veya sevgilinin bir uzvuna benzer bir şey gördüğünde hemen şiir söylediği anlaşılmaktadır. Ahdî'ye göre Rahmî şiir dilinin ustalarındandır. Eserleri istikametli ve selim zihni nazma meyillidir. Şiir çeşitlerinde kâmil üstat olan biridir. Daha önce söylenmemiş manaları söylemede gayet maharetlidir. Her yönüyle şiir türlerine kadirdir. Özellikle mesnevîde Hilâlî'nin izinde olup Şâh u Gedâ'yı yazmıştır. Gazel tarzında Hayâlî gibi, kaside üslubunda İsmail-i Isfahânî'ye denk belki Rumda ikinci Selmân olup Acem şairlerini taklit etmiştir. Şiirleri hadsiz, sözleri sayısızdır. Hepsi meşhur olmuş, âşıklar arasında iştihak dolu olup gönüllerin hasbîhali olmuştur.⁶²² Hasan Çelebi'ye göre Rahmî Rum şairlerinin tanınmışlarından, bu sınıfın büyüklerinin itibarlılarından. Belîğ, selis, letafetli manaları toplamakta bu fırkanın benzeridir. Âşıkların hasbîhali olan şiiri her tarafta bilinir ve meşhurdur.⁶²³ Beyânî'ye göre de şairlerin tanınmışlarından, şöhretlilerindendir. Özellikle müseddes, müsemmen ve müsebba çeşitleri şiirlere yerleşmiştir.⁶²⁴ Sehî'ye göre Rahmî gazel tarzında eşsizdir.⁶²⁵ Latîfî'ye göre dinlenebilir, övgüye değer güzel şiirleri vardır.⁶²⁶ Âşık Çelebi, Rahmî'nin güzel söz söyleme ve yazma kabiliyeti olan ve belagatlı şiir yazan bir şair olduğunu söylüyor.⁶²⁷ Âlî'ye göre gazel, kaside ve mesnevîde maharetlî ve asrının yeganesidir.⁶²⁸

Remzî, gönül çeken kasideleri ve nazirsiz şiirleri ile zamanının irfan ehlinin itimat edilenlerindendir.⁶²⁹ Latîfî, Remzî'nin şiir alanında iktidarı olan, dinlenebilir,

⁶²¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 306b

⁶²² Ahdî, a.g.e., vr. 98a

⁶²³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a

⁶²⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 69b

⁶²⁵ Sehî Bey, a.g.e., vr. 96a

⁶²⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 67b

⁶²⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 306b

⁶²⁸ Âlî, a.g.e., vr. 357b

⁶²⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 124b; Beyânî, a.g.e., vr. 72a

sanatlı, muhayyel ve güzel şiirleri olan bir şair olduğunu ifade ediyor.⁶³⁰ Sehî, şairin şiir kaidelerini, bedi ve beyan üslubunu iyi kavramış bir şair olduğunu belirtiyor. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazmıştır. Her türlü nazma kadir ve maani konusunda hünere sahiptir.⁶³¹ Âşık Çelebi'ye göre Remzî, zamanını kitapları mütalaa ederek geçirirdi. Arapça kasideleri inceleyip nazire yapmaya çalışırdı. Talik hattını güzel yazardı. Güzellerin vasıflarını anlattığı gazelleri de severek yazardı. Gençliğinden beri şiire meyilliydi ve şiir söylerdi. **تموتون على ما تعيشون** gereğince ömrünün sonlarına kadar nesirden kaçmıştır ve şiir okumada hüneri yoktur.⁶³²

Resmî hakkında Sehî, şairin Ahmed Paşa'nın pek çok şiirini tahmis etmiş, şiiri hoşlanılan ve gazelleri beğenilen biri olduğunu ifade ediyor.⁶³³ Resmî, gazelleri tahmis etmede eşsiz biridir. Rum şairlerinden Şeyhî, Ahmed Paşa ve Nizâmî'ye teslim olup her yönleriyle onlara emniyet edip kabul ettiği için her birinin birer gazelini tahmis etmiştir.⁶³⁴

Rızâyî, Ahdî'ye göre şiir, aruz ve muammada güzel ve akranları arasında ileri geleni, inşa üslubunda devrinin vasıflandırmanı ve belki de dünyada tektir. Şiirleri leziz ve nefis, güzel sözleri zihinde tasarlanmış, düzgün ve akıcıdır. Şiirde üç dil kullanabilmektedir. Her birinde Hassan'a ve Selmân benzer. Türk dilindeki şiirleri şen, gönül açan, hadsiz ve hesapsızdır.⁶³⁵ Âşık Çelebi, Rızâyî'nin gençliğinde şiir ve inşa, özellikle de muammaya meylettğini, mamur, âşıkane, her beytinden isim çıkarılır üstadane gazelleri olduğunu söylemektedir.⁶³⁶

Safâyî, Ahdî'ye göre şiirde iyidir. Hattı güzeldir ve hattatlar tarafından beğenilir. Bunun nedeni Farsçayı taklit etmesi ve yazdıklarının öğretici olmasıdır.⁶³⁷

Latîfî'ye göre Saffî ressam bir şairdir. Resim sanatında adeta Manî'ye eş ve ikinci Erjeng'di. Her neyi resmetse aynen benzetir, eğer servi ağacını çizse kuşlar

⁶³⁰ Latîfî, a.g.e., vr. 70a

⁶³¹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 111b

⁶³² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 316a

⁶³³ Sehî Bey, a.g.e., vr. 79a

⁶³⁴ Latîfî, a.g.e., vr. 68a

⁶³⁵ Ahdî, a.g.e., vr. 105a

⁶³⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 313b

⁶³⁷ Ahdî, a.g.e., vr. 130b

kondurur bir kabiliyettedir. Ama gazellerinde usta ve orijinal şiirler meydana getirebilen bir şair değildir. Gazelleri hayal nakşından yoksun, sade ve nükte renginden uzak, yalın şiirlerdi.⁶³⁸

Safî hakkında Sehî, şairin nakkaş üstadı olduğunu söylüyor. Safî resmi yapıp nakş ettikten sonra Erjeng, onun resmine hayran ve Mani-i Çin, tasvirinden şaşkına dönerdi. Kasideleri güzeldir ve gönle hoş gelir. Gazelleri de eşsiz ve hoş gider. Meşhur olmuş divanının beyitleri ehli arasında zikredilir.⁶³⁹

Latîfi, Sehâyî'nin şiirlerinin sanattan uzak olduğunu ve şairler tarafından pek fazla beğenilmediğini söylüyor. Genellikle beyitleri başkalarından alınma, tercüme veya eski şairlerin beyitlerden toplayıp derlemedir. Şairin bazı şiirlerin saçma sapandır.⁶⁴⁰

Selmân hakkında Hasan Çelebi, şairin pek ince ve celi hattını yazabildiğini ifade ediyor.⁶⁴¹ Âşık Çelebi ise nesih hattını ve diğer birçok hattı da yazabildiğini belirtiyor. Âşık Çelebi, Selmân'ın rubailer bulup süslediğinden, Abdî Şah ve Hıraman türküsünün onun eseri olduğundan bahsetmektedir. Türküde tek olan Selmân, Ubeydi'nin ortaya çıkmasıyla türküde ilk üstat olmuş ve Selmân'ın türküleri Hasan oğlu türküsü diye anılmaya başlanmıştır.⁶⁴²

Subhî için Hasan Çelebi, şairin eserleri içerisinde en çok gazellerinin duyulduğunu, şiirlerinin tasavvuf tarzında ve muhakkikane olduğunu söylemektedir.⁶⁴³ Latîfi, Subhî'nin şiirinin sanattan uzak olmadığını ifade etmiştir.⁶⁴⁴ Subhî'nin Türkçe ve Farsça şiirleri vardır.⁶⁴⁵ Reddül-acz ale's-sadr sanatı Subhî'nin buluşudur.⁶⁴⁶

⁶³⁸ Latîfi, a.g.e., vr. 89a

⁶³⁹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 53b

⁶⁴⁰ Latîfi, a.g.e., vr. 76a

⁶⁴¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 142b

⁶⁴² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 216b

⁶⁴³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 161b

⁶⁴⁴ Latîfi, a.g.e., vr. 87a

⁶⁴⁵ Beyânî, a.g.e., vr. 102b

⁶⁴⁶ Latîfi, a.g.e., vr. 87a

Âşık Çelebi, Sun`î'nin birçok hattı yazabildiğini ifade etmektedir. Bazı hatları çok güzel yazardı. Talik hattı ile yazdıkları muallaka-i seb'a gibi güzeldir. Nesih hattını talik kadar güzel yazabiliyordu. Rikte İbn-i Mukle'ye, nazmda Nizami-i Gence'ye, şiirde Câmî'ye benziyordu.⁶⁴⁷ Sun`î'nin şiiri sade ve açıktır.⁶⁴⁸ Hasan Çelebi ve Âşık Çelebi'ye göre tarihleri şiirinden daha çok öne çıkmıştır.⁶⁴⁹

Ahmed Paşa'nın âb redifli kasidesine Sun`î'den başka kimse nazire söyleyememiştir.⁶⁵⁰ XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası tezkirelerinde yer alan Sun`î mahlaslı üç şairden sonuncusu hakkında Hasan Çelebi ve Âlî, şairin şiirinde nakkaşlığındaki letafetin görünmediğini, resmedip yazdığı sözlerinde keyfiyet ve güzelliğin belli olmadığını ifade ediyor.⁶⁵¹

Şah Çelebi'nin şiiri hakkında Sehî, nazmı tatlı, sözleri sade, güzel, inci saçan gibi ifadeler kullanmıştır.⁶⁵² Şemsî şiirde maharetli ve kendine has hayallerini şiire aktarabilen biridir. Latîfi, Şemsî'nin yazdığı şiirlerin kendi ürünü olduğunu ve diğer şairlerin eserlerinden yararlanmadığını söylüyor.⁶⁵³

Şeyhî'nin dükkânı şairlerin toplandığı, edebi bir muhitin olduğu bir mekândır.⁶⁵⁴ Hasan Çelebi gazelleri işitilmiş değil⁶⁵⁵ derken Âşık Çelebi gazelleri ve mesnevileri duyulmuş değil⁶⁵⁶ demektedir. Ama buna binaen benzeri az olan beyitleri ve müfredleriyle meşhur olmuştur.⁶⁵⁷ Hasan Çelebi Tezkiresi'nde bu beyitlerinin hicv tarzında olduğunu söylemektedir.⁶⁵⁸ Sehî, Şeyhî'nin irticalen şiir söylemekte eşsiz, diğer beyitleri de gönülden tasvir etmede mahir, her türlü latifeye kadir olduğunu ve latifelerinin hezele mayil ve bir hikâyeye dayandığını belirtiyor.⁶⁵⁹

⁶⁴⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 294b

⁶⁴⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 165b

⁶⁴⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 165b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 294b

⁶⁵⁰ Latîfi, a.g.e., vr. 89a

⁶⁵¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 165b; Âlî, a.g.e., vr. 150b

⁶⁵² Sehî Bey, a.g.e., vr. 29b

⁶⁵³ Latîfi, a.g.e., vr. 91a

⁶⁵⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 336a

⁶⁵⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 157a

⁶⁵⁶ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 336a

⁶⁵⁷ Sehî Bey, a.g.e., vr. 109b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 157a

⁶⁵⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 157a

⁶⁵⁹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 109b

Şûkûfî hakkında Âşık Çelebi, şairin zaman zaman şiire heves ettiğini ve zihninin keskinliğinin şiirine güç kattığından bahsediyor.⁶⁶⁰ Hasan Çelebi, Ulvî'nin şiirleri Farsçadan Türkçeye tercüme etmeyi kendine adet edindiğini belirtiyor.⁶⁶¹ Ulvî'nin üslubu evvelkilerin gibi ve eskilerden Kanber oğlu, Hasan oğlu ve Vezindar oğlu tarzındadır.⁶⁶²

Ulvî'nin (Yeğenoğlu) gazelleri Âşık Çelebi'ye göre gösteriş ve yapmacıktan uzak, riyasız ve tasavvuf içeriklidir.⁶⁶³ Âlî'ye göre Ulvî gazelde seleflerin öncüsüdür.⁶⁶⁴ Hasan Çelebi'ye göre şiirleri nasihat verici ve tasavvuf içeriklidir.⁶⁶⁵ Latîfî'ye göre Ulvî'nin güzel, renkli nazmı ve tatlı, sanatkârane şiiri vardır.⁶⁶⁶ Zihnî'nin şiiriyle ilgili sadece Hasan Çelebi sadedir demiştir.⁶⁶⁷

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan Bursalı şairlerin hemen hepsinin şairliği ve şiiri ile ilgili bir-iki kelime dahi olsa bir değerlendirmede bulunulmuştur. Bursalı şairlerle ilgili zaten en çok bu alanda değerlendirmede yapılmıştır. Genellikle Bursalı şairlerin şairliği ve şiirleri beğenilmiş ve takdir edilmiştir.

3.5. ŞAİRLERİN MAHLASLARI

Tezkirelerde şairlerin mahlaslarıyla ilgili az da olsa değerlendirmeler bulunmaktadır. Mahlasla ilgili değerlendirmelerde şairin neden o mahlası seçtiği üzerinde durulmuştur. Şairlerin mahlas seçiminde meslekleri, soy, yaşadıkları yer, babaları, halk arasında nasıl tanındığı, istek ve arzular, duygular, güzellik, otoriter şairlerin etkisi gibi sebepler etkili olmuştur.

⁶⁶⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 338a

⁶⁶¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 202b

⁶⁶² Latîfî, a.g.e., vr. 96a

⁶⁶³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 242a

⁶⁶⁴ Âlî, a.g.e., vr. 151a

⁶⁶⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 202b

⁶⁶⁶ Latîfî, a.g.e., vr. 96b

⁶⁶⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 118a

Abdî hakkında Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Beyânî, şairin kendisine mahlas seçmeyip şiirlerinde mahlas kullanmadığını söylemektedir.⁶⁶⁸ Latîfî ise Abdî'nin ismini mahlas olarak kullandığını belirtmektedir.⁶⁶⁹ Ancak ne Latîfî ne de diğer tezkirelerde Abdî'nin ismini mahlas olarak kullandığı bir beyit yoktur.

Babası gibi cami görevlisi olan Duâyî, babasının sanatına varis olduğu için Duâyî mahlasını almıştır.⁶⁷⁰

Sehî ve Latîfî, Gazâlî'nin uzun bir süre Geyikli Baba Zaviyesinde zevk ve safa sürmesinden dolayı Gazâlî mahlasını aldığını söylüyor.⁶⁷¹

Harîmî'nin mahlası hakkında Latîfî Tezkiresi'nden şairin Hameyni ziyaret edip hacı olduğu için Harîmî mahlasını kullandığını öğreniyoruz.⁶⁷²

Harîrî, ipek satıcısı olduğu için ipekçi anlamına gelen Harîrî mahlasını kullanmıştır.⁶⁷³ Hâşimî mahlasını mensup olduğu Hâşimî soyundan almaktadır.⁶⁷⁴

Hevâyî hakkında Beyânî, hevâ sevgi anlamına geldiğinden bu mahlası seçtiğini⁶⁷⁵ belirtirken Hasan Çelebi'ye göre ise hevâ istek ve arzularına göre hareket etme manasına geldiğinden dolayı mahlas olarak kullandığını Hasan Çelebi'nin "mahlası gibi hevâyî olmayup tarîk-i sevâyı elden komamışdur"⁶⁷⁶ cümlesinden anlıyoruz.

Hızrî, Hızır Bey diye tanınmasından dolayı Hızrî mahlasını seçmiştir. Hızır Bey de babası ve dedesi gibi Hızrî mahlasını kullanmıştır.⁶⁷⁷

⁶⁶⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 227a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 173a; Beyânî, a.g.e., vr. 110a

⁶⁶⁹ Latîfî, a.g.e., vr. 93a

⁶⁷⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 73b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 114a

⁶⁷¹ Latîfî, a.g.e., vr. 99a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 69a

⁶⁷² Latîfî, a.g.e., vr. 55b

⁶⁷³ Latîfî, a.g.e., vr. 55b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 84b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 120b

⁶⁷⁴ Beyânî, a.g.e., vr. 240a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 313b

⁶⁷⁵ Beyânî, a.g.e., vr. 244b

⁶⁷⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 317a

⁶⁷⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 101b

Kandî'nin mahlası ile ilgili tezkirelerde değişik değerlendirmeler bulunmaktadır. Latîfî, Hasan Çelebi ve Beyânî, Kandî'nin şeker satıcısı olduğundan Kandî mahlasını seçtiğini söylüyorlar.⁶⁷⁸ Âşık Çelebi ve Âlî ise Kandî'nin o asrın şairlerinden Resmî ile komşu olduğunu, bundan dolayı şiir yazmaya çalıştığını ve Şehdî mahlasını kullanmaya çalıştığını bildirmektedir. Bir gün Kandî Resmî ile o devrin şairlerinin meliki olan Ahmet Paşa'ya şeker satmaya gider. Ahmet Paşa şekerciliğini beğenir, şiire hevesli olduğunu bilir ve mahlasın Kandî olsun der. O zamandan beri Kandî diye şöhret bulur ve bu mahlasla şiir yazar.⁶⁷⁹

Kâtibî, kâtiplikte maharetli, hattı güzel ve her türlü hattı yazabilmektedir. Bundan dolayı Kâtibî mahlasını kullanmıştır.⁶⁸⁰

Lâmi`î hakkında Âşık Çelebi, şairin tasavvufa yöneldiği sıralarda şiirin kalbinin içinde parlaması ve halk arasında duyulmasıyla mahlas olarak Lâmi`î mahlasını seçtiğini yazıyor.⁶⁸¹

Lem`î güzellik bakımından Hz. Yusuf'a benzetildiği ve cemalindeki parlaklıktan dolayı Lem`î mahlasını seçmiştir.⁶⁸²

Mîrî, Babası Kiçi Mir diye şöhret bulduğundan kendisine Mîrî mahlasını seçmiştir.⁶⁸³ Hasan Çelebi ve Beyânî, Necmî'nin astronomi ve yıldız bilimleriyle uğraştığından Necmî mahlasını kullandığını ve bu mahlasla meşhur olduğunu yazmaktadır.⁶⁸⁴

Rahîmî'nin mahlası hakkında Hasan Çelebi, şairin Abdürrahim olan adından dolayı Rahîmî mahlasını kullandığını yazıyor.⁶⁸⁵

⁶⁷⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 108a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 233a; Beyânî, a.g.e., vr. 160a

⁶⁷⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 165a; Âlî, a.g.e., vr. 386a

⁶⁸⁰ Latîfî, a.g.e., vr. 108b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 78a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 233b; Beyânî, a.g.e., vr. 162a; Âlî, a.g.e., vr. 151a

⁶⁸¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 147a

⁶⁸² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 244b; Beyânî, a.g.e., vr. 174b

⁶⁸³ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 277b

⁶⁸⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 290a; Beyânî, a.g.e., vr. 212a

⁶⁸⁵ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 121a

Rahmî âşıklara şefkatli olmasından Rahmî mahlasıyla tanınmıştır.⁶⁸⁶ Subhî mahlasını babasından almıştır. Babası Subhî denilen bir imamdır. Mahlasını sonradan oğluna vermiştir.⁶⁸⁷

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan 71 Bursalı şairden 17'sinin mahlası hakkında değerlendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde şairlerin çok çeşitli nedenlerden mahlas seçtikleri görülmektedir. Harîrî, Kandî, Kâtibî ve Necmî yaptıkları mesleklerden dolayı bu mahlasları seçmişlerdir. Gazâlî, Hevâyî, Lâmi'î ve Rahmî gibi şairlerin mahlas seçimlerinde karakterleri ve içlerinde oluşan hisler etkili olmuştur. Duâyî, Hâşimî, Mîrî ve Subhî gibi şairlerde babaları ve soyları mahlas seçiminde etkili olmuştur. Harîmî'de Haremeyn'i ziyaret etmesi; Hızrî'de Hızır Bey diye tanınması; Lem'î'de güzelliği; Abdî ve Rahîmî'de isimleri mahlas seçimlerinde etkili olmuştur. Bursalı şairlerin mahlas seçimlerinde en çok meslekleri, karakter özellikleri ve soyları etkili olmuştur.

3.6. ŞAİRLERİN ESERLERİ

Sehî, Ahmed Paşa'nın mürettep bir divanı olduğunu ve mesnevi tarzında Leyla vü Mecnun nazmına çok çalıştığını ancak bu eserin kaybolup elde olmadığını söylüyor.⁶⁸⁸ Latîfî, Ahmed Paşa'nın divanında bulunan manaların çoğunun Farsça divanlardan seçilip alındığını yazıyor.⁶⁸⁹

Âşık'ın Tezkire-i Şu'arâsı vardır. Âşık tezkiresindeki şairlerin hallerini ve vasıflarını sağlam araştırmıştır. Ancak yazma ve inşasında asla letafet ve güzellik yoktur.⁶⁹⁰ Tezkireyi Sultan II. Selim adına ithaf edip sunmuştur. Padişahın memnuniyetini kazanıp ihsanlarına, iltifatlarına nail olmuştur. Bunun üzerine Âşık'a Üsküb kazasında memuriyet verilmiştir.⁶⁹¹ Latîfî, Âşık'ın Hüseyin Vaiz'in Ravzatü's-şüheda adlı kitabını Farsçadan Türkçeye çevirdiğini, münasebet düşürüp uygun

⁶⁸⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a; Beyânî, a.g.e., vr. 68b; Âlî, a.g.e., vr. 357a

⁶⁸⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 161a; Beyânî, a.g.e., vr. 102a

⁶⁸⁸ Sehî Bey, a.g.e., vr. 20a

⁶⁸⁹ Latîfî, a.g.e., vr. 39a

⁶⁹⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 170a

⁶⁹¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 170a; Ahdî, a.g.e., vr. 141a

yerlerine ayet, hadis ve erenlerin menkıbelerinden yararlı pek çok şeyi, bu tercümeyle ilave ettiğini bildirmektedir.⁶⁹² Âlî, Âşık'ı Üsküb'de ziyaret edip Meşairü'ş-şu'arâ'da kendisini niye yazmadığını sorduğunu aktarmaktadır.⁶⁹³

Celîlî'nin her kitabı Ahdî'ye göre zamanın şairleri tarafından kabul görmüş, cihanın zariflerince beğenilmiş, her bir kitabı garip hikâyelerle süslenmiş ve cazibeli sözleriyle düzenlenmiştir.⁶⁹⁴ Türkçe'de hamsesi vardır.⁶⁹⁵ Mesnevilerinden Yusuf u Züleyha⁶⁹⁶, Sultan Selim adına yazdığı⁶⁹⁷ Hüsrev ü Şirin ile Leyla vü Mecnunu⁶⁹⁸ vardır. Celîlî'nin en tanınmış gazeli Gül-i Sad-berg'tir.⁶⁹⁹ Âşık Çelebi, Celîlî'nin Gül-i Sad-berg'inden başka gazeli var olduğu konusunda emin olmadığını yazmaktadır.⁷⁰⁰ Latîfî, Celîlî'nin divanın olduğunu ve Gül-i Sad-berg adlı gazelinin meşhur olmasından divanının Gül-i Sad-berg adıyla anıldığını belirtmektedir. Latîfî'ye göre Celîlî'nin divanındaki gazellerin her biri bir divana bedeldir.⁷⁰¹ Hasan Çelebi, Celîlî'nin Şehnâme'yi tercüme ettiği söylenildiğini ancak bu eseriyle ilgili ortada bir beyit görülmemiş ve duyulmamış olduğunu söylemektedir.⁷⁰² Âşık Çelebi de Celîlî'nin Şehnâme tercümesine çalıştığını duyar ve kendisine Şehnâme'yi tercüme edip etmediğini sorar o da yarısını bitirdiğini ve Allah'ın yardımı, evliyaların himmetiyle tamamlamak istediğini aktarır.⁷⁰³

Hasan Çelebi, Firdevsî'nin Sultan Beyazid namına Süleyman-name adlı üç yüz seksen cilt kitap telif ettiğini belirtmektedir.⁷⁰⁴ Latîfî ise Firdevsî'nin Sultan Beyazid emriyle Süleyman-name adlı onun adına nazım ve nesir halinde üç yüz altmış cilt olarak tertip ettiğini ifade etmektedir.⁷⁰⁵ Beyânî ise Sultan Bayezid'e Şeh-name adlı üç yüz

⁶⁹² Latîfî, a.g.e., vr. 92b

⁶⁹³ Âlî, a.g.e., vr. 416a

⁶⁹⁴ Ahdî, a.g.e., vr. 72b

⁶⁹⁵ Ahdî, a.g.e., vr. 72b; Latîfî, a.g.e., vr. 52a

⁶⁹⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 42a

⁶⁹⁷ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 94a

⁶⁹⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 94a; Ahdî, a.g.e., vr. 72b; Latîfî, a.g.e., vr. 52a;

Âlî, a.g.e., vr. 353a

⁶⁹⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77b; Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 94a; Ahdî, a.g.e., vr. 72b; Beyânî, a.g.e., vr. 42a

⁷⁰⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 94a

⁷⁰¹ Latîfî, a.g.e., vr. 52a

⁷⁰² Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 77b

⁷⁰³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 94a

⁷⁰⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 217a

⁷⁰⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 102a

seksen cilt bir kitap sunduğunu söylemektedir.⁷⁰⁶ Firdevsî dört kutsal kitaptaki bütün kıssa ve haberleri, dünyadaki bütün hikâye ve masalları, felsefe, matematik ve astronomi ile ilgili bilgileri bu kitapta toplamıştır. Kendisinde bilgi ve marifet adına ne varsa hepsini bu eserde kullanmıştır.⁷⁰⁷ Fakat Sultan Bayezid eserden seksen cildi seçip geri kalanını yaktırmıştır.⁷⁰⁸ Beyânî, bu olay üzerine Firdevsî'nin Firdevsi-i Tusî gibi padişah hakkında layık olmayan şiir yazıp Acem diyarına firar ettiğini aktarmaktadır.⁷⁰⁹ Latîfî ise İranlı Firdevsi gibi yakışık almayan birkaç beyit söyleyip İran'a gittiğini söylemektedir.⁷¹⁰ Hasan Çelebi de Firdevsî'nin padişah hakkında layık olmadığı beyitler söyleyince burada kalamayacağını anlayınca çaresiz İran'a kaçtığını yazmaktadır.⁷¹¹

Gazâlî, Elfiyye vü Şefiyye'den ve diğer bahiyye risalelerinden terkip edilmiş zampara ve sevgili münazarasında Dâfiü'l-gumûm ve Râfiü'l-hümûm adlı bir kitap telif etmiştir.⁷¹² Sehî ve Latîfî, Gazâlî'nin Sultan Korkud'un hizmetinde bulunan Piyale Bey adına Elfiyye ve Şefiyye üslubunda yazdığı Dafi'u'l-Gumum ve Rafi'u'l-Hümum isimli kitaptan dolayı Şehzade tarafından huzurdan kovulması yüzünden kırılıp Bursa'da Keşiş Dağındaki Geyikli Baba zaviyesine şeyh olduğunu yazmaktadır.⁷¹³ Sehî, kitabın Piyâle Bey adına yazılmasından dolayı Sultan Korkud'un kırıldığını ve Gazâlî'yi kovduğunu söylemektedir.⁷¹⁴ Latîfî ise kitapta yer alan çok ağır ve aşırı kötülük telkin eden hezellerden dolayı Gazâlî'nin kovulduğunu yazmaktadır.⁷¹⁵

Hevâyî hakkında Hasan Çelebi ve Beyânî, şairin Gülistan ve Bûstan'ı gereği gibi ve güzel bir biçimde şerh ettiğini, Surûrî ve Şemi gibi öteki açıklayıcıları yerdığını söylemektedir.⁷¹⁶ Hasan Çelebi, şairin Sadrû'ş-Şerîaya haşiye yazdığını söylüyor.⁷¹⁷

⁷⁰⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 142a

⁷⁰⁷ Latîfî, a.g.e., vr. 102a

⁷⁰⁸ Latîfî, a.g.e., vr. 102a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 217a; Beyânî, a.g.e., vr. 142a; Âlî, a.g.e., vr. 194a

⁷⁰⁹ Beyânî, a.g.e., vr. 142a

⁷¹⁰ Latîfî, a.g.e., vr. 102a

⁷¹¹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 217a

⁷¹² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 384a; Âlî, a.g.e., vr. 365a

⁷¹³ Latîfî, a.g.e., vr. 99a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 69b

⁷¹⁴ Sehî Bey, a.g.e., vr. 69b

⁷¹⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 99a

⁷¹⁶ Beyânî, a.g.e., vr. 244b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 317a

⁷¹⁷ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 317a

Latîfi ve Hasan Çelebi ittifakla Hilâlî'nin divanı olduğunu söylüyor. Tezkirelere göre şairin gazel ve kasidelerinden tertip edilen divanı gözden düşmüş, halk arasında meşhur olmamıştır.⁷¹⁸

Lâmi`î'nin eserleriyle ilgili tezkirelerde çok geniş değerlendirmeler bulunmaktadır. Âşık Çelebi ve Âlî, Lâmi`î'nin Fettâhî-i Nişaburî'nin Hüsn ü Dilini sebep yapıp o da matbu ve sanatlı Hüsn ü Dil adlı bir kitap toplayıp Sultan Selim'e sunduğunu ve istediği memuriyeti aldığını yazmaktadır.⁷¹⁹ Sehî ise Lâmi`î'nin Mevlana Fettâhî-i Nişaburî'nin inşa ettiği Hüsn ü Dil adlı kitabı Türkçe'ye çevirdiğini yazmaktadır.⁷²⁰ Sonra hezec bahrinde Ferhad-nâme nazmedip padişaha hediye eder. Padişah da salyane olarak bir karye sadaka verir. Sultan Süleyman Unsurî'nün Vâmık u Azrâsını tercüme ettirmek ister. Kadir bir şair araştırılır. Kazasker Muhyü'd-dîn Çelebi ile Kâdirî Çelebi Lâmi`î'yi görevlendirirler. Altı ayda remel bahrinde tercüme edip tamamlar.⁷²¹ Gül redifli kasideni de kitaba ekler. Padişaha sunar. Padişah da büyük bahşişler verir.⁷²² Bir zaman sonra Fahr-i Cürçânî'nin Veyse vü Râmîn'ini tercüme eder ve yine büyük ihsanlara nail olur.⁷²³

Sehî, Hasan Çelebi, Âşık Çelebi ve Beyânî'ye göre Lâmi`î, Molla Câmî'nin kitaplarının çoğunu tercüme etmesinden dolayı zamanında Câmî-i Rum olarak tanınmış ve meşhur olmuştur.⁷²⁴

Latîfi'ye göre Lâmi`î Arapça, Farsça zor ve önemli kitapların çevirisinde dünya ustası, eser ve malumat çokluğu alanında bilgi ve marifet okyanusudur. Divanı vardır. Şiirlerinin sayısı çoksa da bu konuya fazla ilgi göstermemiş ve aceleci mizacı yüzünden manzumelerine pek o kadar dikkat etmemiştir.⁷²⁵

⁷¹⁸ Latîfi, a.g.e., vr. 139b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 316b

⁷¹⁹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 147

⁷²⁰ Sehî Bey, a.g.e., vr. 46b

⁷²¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 147a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 46b; Âlî, a.g.e., vr. 269b

⁷²² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 147a

⁷²³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 147b; Sehî Bey, a.g.e., vr. 46b; Âlî, a.g.e., vr. 269b

⁷²⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 147b; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 242a; Beyânî, a.g.e., vr. 171a; Sehî Bey, a.g.e., vr. 46b; Âlî, a.g.e., vr.270a

⁷²⁵ Latîfi, a.g.e., vr. 113b

Hasan Çelebi, Lâmi`î'nin hadsiz risale ve telifatı, tasavvuf ilminde, şiir ve inşada yazılmış çok eseri olduğunu ifade etmektedir.⁷²⁶ Sehî de Lâmi`î'nin meydana getirdiği eserlerin nihayeti olmadığını, gazel ve şiirlerinin pek çok olduğunu belirtmektedir.⁷²⁷ Sehî ve Âşık Çelebi, Lâmi`î'nin Veyse vü Râmîn adlı eserinde telif edilmiş eserlerinin yirmi dört olarak yazdığını ifade etmektedir.⁷²⁸ Latîfi ise Lâmi`î'nin Şerefü'l-insan adlı eserinde bütün eserlerini saydığını ve yirmi dört tane eseri olduğunu belirttiğini yazmaktadır.⁷²⁹

Lâmi`î'nin nesir olan eserleri şunlardır: Hüsn ü Dil, Şeref-i İnsân, İbret-nümâ, Menkabet-i Üveysü'l-karani, Terceme-i Nefehât, Terceme-i Şevâhidü'n-nübüvve, Şerh-i Dîbâce-i Gülistân, Şerh-i Muammâ-yı Esmâü'l-hüsnâ, Bahâr u Hazân, Münşe'ât u Mecmaü'l-letâ'if. Manzum olan eserleri de bunlardır: Divanı, Eşâr Ferhâd-nâme, Vâmık u Azrâ, Veys ü Râmîn, Absâl ü Salâmân, Gûy u Çevgân(bu kitabı Hazret-i Hasan'ı (R.A) rüyasında görüp O'nun işaretleriyle nazmettiğini dibacesinde yazmıştır.), Şemü Pervâne, Câbir-nâme, Lugat-ı Fârisiyye, Heft Peyker, Şehr-engîz-i Burusa ve Maktel-i Hazret-i Hüseyin.⁷³⁰ Âşık Çelebi ve Latîfi, Lâmi`î'nin Heft Peyker adlı eserinin noksan kaldığını bildirmektedir.⁷³¹ Âşık Çelebi, Lâmi`î öldükten sonra eserin Rûşenzâde tarafından tamamlandığını yazmaktadır.⁷³² Latîfi'ye göre Lâmi`î'nin Şeref-i İnsân eseri meanî ve marifetlerin toplandığı bir kitaptır. Ayet, hadis, ulu erenlerin menkıbeleri ile şiir ve nesir olarak çok sayıda gerekli ve yararlı dünyaya ait bilgi ve Allah'a yaklaşma sırlarını bir araya getirip ne kadar sanat ve estetik güzellik varsa bunları eserde kullanmıştır.⁷³³

Âşık Çelebi, Hasan Çelebi ve Beyânî Lâmi`î'nin Maktel-i Hazret-i Hüseyin adlı kitabını yazma sebebi ile ilgili şu rivayeti nakleder: O zamanda Vaiz Molla Arap topluluk içinde Maktel-i Hazret-i Hüseyin okutmak küfürdür deyince Lâmi`î Maktel-i Hazret-i Hüseyin adlı eserini telif edip o zamanda şehrin kadısı Aşçızâdeyi, Vaiz Molla

⁷²⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 242a

⁷²⁷ Sehî Bey, a.g.e., vr. 46b

⁷²⁸ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 148a

⁷²⁹ Latîfi, a.g.e., vr. 113b

⁷³⁰ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 148a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 242a; Beyânî, a.g.e., vr. 171a; Latîfi, a.g.e., vr. 113b; Âlî, a.g.e., vr. 270a

⁷³¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 148b; Latîfi, a.g.e., vr. 113b

⁷³² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 148b

⁷³³ Latîfi, a.g.e., vr. 113b

Arap'ı, âlimleri, şehrin ileri gelenlerini ve halkı Ulu Cami'de toplayıp Maktel-i Hazret-i Hüseyini okutmuştur.⁷³⁴ Âşık Çelebi, âlimlerin Lâmi`î'nin maktelini kabul ettiklerini aktarır.⁷³⁵

Ahdî, Lem`î'nin Letâyif-nâme adlı bir eseri olduğunu ve Letâyif-nâme'nin kusursuz, sürur dolu, beğenilmiş bir eser olduğunu söylüyor.⁷³⁶ Âlî, Lem`î'nin sanayi-i aruziyyeden bir risale telif edip şehzade Sultan Mehmed Han'a sunduğunu yazmaktadır.⁷³⁷

Mîrî Farsçayı iyi derecede bilmektedir.⁷³⁸ Bunun için Hasan Çelebi'ye göre Mehmed Assar'ın Mihr ü Müşterisini eksiksiz olarak tercüme etmiş ve bununla iftihar etmiştir.⁷³⁹ Beyânî ise Hacı Attar'ın Mihr ü Müşterisini tercüme ettiğini yazıyor.⁷⁴⁰

Neşrî, şair olmasının yanında aynı zamanda tarihçidir. Âşık Çelebi, şairin tarih alanında Tevârih-i Âl-i Osman adlı bir eser telif ettiğini ve Tevârih-i Âl-i Osman adlı tarihini Sultan Beyazıt devrinin sonuna kadar getirdiğini söylüyor.⁷⁴¹

Niyâzî'nin çok sayıda gazel ve kasideden oluşan ve Yıldırım Han adına atfedilmiş Farsça ve Türkçe mürettep ve mükemmel bir divanı vardır. Devrinde şöhret bulmuş olan divan Timur fitnesinde kaybolmasıyla sonraki devirlerde unutulmuştur.⁷⁴²

Âşık Çelebi, Rahmî'nin H. 940'ların sonlarında Keyvânzâde'ye duyduğu muhabbetten dolayı Bursa'nın yedi güzelini seçip Seba-i Seyyâre adlı konusu Keyvân u Behrâm olan bir kitap düzenlediğini ifade ediyor.⁷⁴³ Rahmî'nin Şah u Geda adlı manzum bir mesnevisi vardır.⁷⁴⁴ Âşık Çelebi ve Âlî kitabın adının Şah u Derviş

⁷³⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 149a; Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 242a; Beyânî, a.g.e., vr. 171a

⁷³⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 149a

⁷³⁶ Ahdî, a.g.e., vr. 172b

⁷³⁷ Âlî, a.g.e., vr. 370b

⁷³⁸ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 278a; Beyânî, a.g.e., vr. 203a

⁷³⁹ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 278a

⁷⁴⁰ Beyânî, a.g.e., vr. 203a

⁷⁴¹ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 183b

⁷⁴² Latîfî, a.g.e., vr. 134a; Âlî, a.g.e., vr. 37a

⁷⁴³ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 306b

⁷⁴⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a; Latîfî, a.g.e., vr. 67b; Ahdî, a.g.e., vr. 97b

olduğunu yazmaktadır.⁷⁴⁵ Hasan Çelebi, Rahmî'nin Şah u Gedasının Hilâlî'nin Şah u Dervîşi'nin tercümesi olduğunu ama belagatlı bir eser olduğunu yazmaktadır.⁷⁴⁶ Latîfi, kitabın renkli sözler ve nazik ifadeler ile yazıldığını söylüyor.⁷⁴⁷

Resmî'nin eserleriyle ilgili tezkirlerde bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Mustafa İsen, Resmî'nin şiirlerinin divan halinde toplanmış olduğunu ve devrinde ilgi gördüğünü söylüyor.⁷⁴⁸ Sehî, Safî'nin divanının meşhur olduğunu söylüyor.⁷⁴⁹ Subhî hakkında Hasan Çelebi, şairin Pergar u Kalem Risalesini yazdığını ve bu beyitlerle padişahı vasfetmede gururlandığını ve övündüğünü ifade ediyor.⁷⁵⁰

Süleyman Çelebi meşhur mevlid yazarıdır. Latîfi'ye göre Anadolu'da Türkçe mevlidi ilk Süleyman Çelebi yazmıştır. Latîfi, Süleyman Çelebi'nin mevlidini yazdığı zamana kadar yüz civarında mevlid kitabı gördüğünü, her birini dikkatle gözde geçirdiğini ancak hiç birinde Süleyman Çelebi'nin mevlidindeki etkiyi, şevk ve hareketi görmediğini bildirmektedir. Ayrıca hiçbirisi Süleyman Çelebi'nin mevlidi kadar makbul tutulup meşhur olmadığını yazmaktadır. Latîfi'ye göre Süleyman Çelebi'nin mevlidine eş mevlid, Hamdî Çelebi'ninki olabilir. Ancak üslubu, aydınların zevkine göre düşünüldüğünden halk bundan zevk alamaz.⁷⁵¹

Şevkî hakkında Âşık Çelebi, şairin Firdevsî'nin üç yüz altmış cilt Süleyman-nâmesini kısaltmak, hülâsa etmek için yıllarını vermediğini ama müsveddeyi temize çekmeden öldüğünü yazıyor.⁷⁵²

Ulvî hakkında bilgi veren Latîfi, şairin Farsçadan tercüme Türkçe Heft-Peyker ve Risale-i Gül ü Bülbül adlı iki eseri olduğunu⁷⁵³; Hasan Çelebi ve Beyânî, Türkçe Heft-Peykeri olduğunu⁷⁵⁴ söylemektedir. Latîfi, bu eserlerin şöhret bulmadığını, rağbet edilmediğini ve kâğıdı değerine satıldığını yazmaktadır. Latîfi'nin "Evsâf-ı şarâb-ı ve

⁷⁴⁵ Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 306b; Âlî, a.g.e., vr. 357b

⁷⁴⁶ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 112a

⁷⁴⁷ Latîfi, a.g.e., vr. 67b

⁷⁴⁸ Mustafa İsen, Latîfi Tezkiresi, s.362

⁷⁴⁹ Sehî Bey, a.g.e., vr. 53b

⁷⁵⁰ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 161b

⁷⁵¹ Latîfi, a.g.e., vr. 26b-28a; Âlî, a.g.e., vr. 36b

⁷⁵² Âşık Çelebi, a.g.e., vr. 334a

⁷⁵³ Latîfi, a.g.e., vr. 96a

⁷⁵⁴ Hasan Çelebi, a.g.e., vr. 202b; Beyânî, a.g.e., vr. 124b

hitâb-ı sâkîde bu bir kaç beyt anun Hamse-i Nizâmîden tercemesindendir.⁷⁵⁵ ifade etmesinden şairin Tercüme Hamse-i Nizami adlı bir eseri olduğu anlaşılmaktadır.

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan 71 Bursalı şairden 19'u eser vermiştir. Lâmi`î 24 eserle en çok kitap yazan şairdir. Lâmi`î'den sonra Celîlî ve Ulvî en çok eser veren şairlerdir. Ahmed Paşa, Celîlî, Hilâlî, Lâmi`î, Niyâzî, Resmî ve Safî divanı olan 7 Bursalı şairdir. Lâmi`î ve Celîlî hamse sahibi şairlerdir. Bu eserler içerisinde en çok tanınanı günümüzde de çeşitli vesilelerle cami ve evlerde makamla okunan Süleyman Çelebi'nin meşhur mevlid (Vesiletü'n-necat) eseridir.

⁷⁵⁵ Latîfî, a.g.e., vr. 96a

SONUÇ

Bursa, XVI. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı Devleti'nde birinci; bu tarihten sonra da İstanbul'un ardından ikinci sırada gelmek üzere, en çok şair yetiştiren şehirdir. Yetiştirdiği şairler de tarihin her döneminde dikkat çekenlerdir. Yetiştirdiği şairlerle Bursa her dönemde Anadolu'nun en önemli edebî kültür merkezlerinden biri olmuştur.

Bursa 1326 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır. Fetihten hemen sonra başkent yapılırsa da 1330'da İznik alınınca merkez İznik'e taşınmıştır. 1335 yılında tekrar başkent olan Bursa 1365 yılına kadar başkent kalmıştır. 1364'te Edirne fethedilince merkez 1365'te Edirne'ye taşındı. Bu tarihten sonra İstanbul'un fethine kadar Bursa ile Edirne arasında çifte başkentlik söz konusu olmuştur. 1402 Ankara Savaşı'nda Yıldırım Bayezid Timur'a yenilince Osmanlı fetret devrine girdi. On üç yıl süren fetret devrinde şehzadelerin çekişmeleri sırasında bazı şehzadeler Bursa'ya gelerek padişahlıklarını ilan ettiler. Fetret devrini sona erdiren Çelebi Mehmet de Bursa'ya gelerek sultanlığını ilan etti. Çelebi Mehmet Osmanlı Devletinin ikinci kurucusu sayılmaktadır. Çelebi Mehmet'le ülke fetret devrinden sonra bir toparlanma sürecine girmiştir. Çelebi Mehmet ve diğer padişahlar İstanbul'un fethine kadar Edirne'deki saraylarında oturmuşlardır. Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethetmesi ve başkent yapmasıyla Bursa'nın önemi giderek azalmaya başlamıştır.

Bursa'da İstanbul, Edirne, Kütahya, Manisa'daki gibi bir edebî muhitten söz etmek mümkün değildir. Bursa Osmanlı'nın kuruluş döneminde başkentlik yapmıştır. Bu da Bursa'da bulunan padişahların nazarını ülkenin topraklarını genişletmek üzerine yoğunlaştırmıştır. Zaman içinde askeri merkezin Edirne'ye taşınarak Balkanların fethedilmek istenmesi ve 1402 yılında Osmanlı'nın fetret devrine girmesi edebiyata gerekli önemin verilmesini geciktirmiştir. Çelebi Mehmet dönemine kadar Osmanlı padişahlarının edebiyatla ilgilenmeye vakitleri olmamıştır. Fetret devrinden sonra İstanbul'un fethine kadar padişahlar Edirne'deki padişah sarayında bulunmaları ve İstanbul'un başkent olmasıyla şairlerin ve âlimler etrafında toplandığı, edebiyatın koruyucusu ve teşvikçisi olan başta sultanlar ve önemli şahsiyetler İstanbul'a gitmişlerdir. Bütün bu sebepler Bursa'da edebî bir muhit oluşmasını engellemiştir.

Manisa, Kütahya, Amasya ve Trabzon gibi iller şehzadelerin sancağı çıktığı şehirlerdi. Şehzadelerin etrafında da padişah saraylarında olduğu gibi şairler toplanarak edebî muhitler oluşmuştur. Bursa şehzadelerin sancağa çıktığı illerden olmadığı için bu cihetten de bir edebî muhit teşekkül etmemiştir.

Ahmed Paşa'nın konağı, Şeyhî'nin dükkânı Bursa'daki edebî muhit diyebileceğimiz yerlerdendir. Ahmed Paşa, Fatih'in gazabını çekip, idamdan son anda kurtularak Bursa'ya sürüldüğü zaman, devrinin büyük şairi olarak, Bursa şairlerinin ustası ve aynı zamanda koruyucusu olmuştur. Etrafında küçük çapta bir şair topluluğu meydana getirmiştir. Kışın Bursa'daki vali konağında, yazın Uludağ'daki evinde dostlarını ve şairleri toplardı. Meclislerinde şiirler okunur, şiir ve edebiyat üzerine sohbetler yapılırdı. Çakşırçı Şeyhî'nin dükkânı da Bursa'da şairleri toplamıştır. Aslında bir tahsili olmayan Şeyhî, çakşır yapıp satmakla geçinir, fakat fitraten şiire mail olduğu için şairlerle temas ederdi. Edebî muhit anlamında bu iki örnek dışında Bursa'da başka bir örnek yoktur.

Bursa'da gerçek anlamda bir edebî muhit oluşmamasına rağmen çok ciddi bir edebî kültür oluşmuştur. Bu da Bursa'nın XVI. yüzyıl sonuna kadar Osmanlı Devleti'nde birinci; bu tarihten sonra da İstanbul'un ardından ikinci sırada gelmek üzere, en çok şair yetiştiren şehir olmasından anlaşılmaktadır. Bursa'da şairleri maddeten ve manen koruyacak padişahlar ve şehzadeler olmamasına rağmen Manisa, Amasya, Kütahya, Trabzon gibi şehzadelerin sancağa çıktığı şehirlerden ve XVI. yüzyıl sonuna kadar da İstanbul'dan çok daha fazla şair çıkarması Bursa'nın ne kadar önemli bir edebî kültüre sahip olduğunu göstermektedir.

Bursa, Türk edebî kültür coğrafyasının en önemli merkezlerinden biridir. Bunun da en büyük delili Bursa'nın 1326 yılında Osmanlı topraklarına katılmasından XVI. yüzyılın sonuna kadar olan döneminde yaşamış ve Anadolu sahası XVI. yy. tezkirelerinde yer alan yetmiş bir Bursalı şairdir. Bursa'nın yetiştirdiği şairlerin Osmanlı şiir geleneğinin temellerinin atılmasında ve yerleşmesinde büyük katkıları olmuştur. Bursalı şairlerle ilgili yapılan çalışmalarda XVI. yüzyıl şu'arâ tezkirelerinde toplam 64 Bursalı şair tespit edilmiştir. Bizim yaptığımız çalışmalar ve araştırmalar sonucu bu sayı

71'e çıkmıştır. Dâ'î, Fahrî, Hamdî, İyanî, Safâyî, Şûkûfî ve Ulvî çalışmamız sonucu yeni tespit ettiğimiz Bursalı şairlerdir.

Anadolu sahası XVI. yy. şu'arâ tezkirelerinde yer alan Bursalı şairler şunlardır: Abdî, Ahmed Çelebi (Pareparezade), Ahmed Paşa, Ali Çelebi, Anî, Âşık, Celîlî, Celîlî (Hamidîzâde), Cinânî, Dâ'î, Du'âyî, Dürrî, Emîrî, Fahrî, Fikrî, Firdevsî, Gazâlî, Halilî, Hamdî, Harîmî, Harîrî, Hâşimî, Hevâyî, Hızrî, Hicrî, Hilâlî, Hilmî, Hilmî(Bostan), Hüsrevî, İyanî, Kandî, Kâtibî, Kerîmî, Kudsî, Lâmi'î, Latîf, Lem'î, Lem'î, Medhî, Mehdî, Meylî, Mîrî, Necmî, Neşrî, Nevâlî, Nihâlî, Niyâzî, Rahîmî, Rahmî, Remzî, Resmî, Rızâyî, Riyâzî, Safâyî, Saffî, Safî, Sehabî, Selmân, Subhî, Sun'î, Sun'î, Sun'î, Süleyman Çelebi, Şah Çelebi, Şemsî, Şevkî, Şeyhî, Şûkûfî, Ulvî, Ulvî(Yeğenoğlu), Zihnî.

Heşt-Behîşt'teki şairlerin %7'si, Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıra-i Nuzemâ'daki şairlerin %8,5'i, Gülşen-i Şu'arâ'daki şairlerin %3,5, Meşâîrü'ş-Şu'arâ'daki şairlerin %7'si, Tezkiretü'ş-Şu'arâ'daki(Hasan Çelebi Tezkiresi) şairlerin %7'si, Tezkiretü'ş-Şu'arâ'daki (Beyânî Tezkiresi) şairlerin %7,5'i, Künhü'l-Ahbâr'daki şairlerin %9'u Bursalıdır. Bu da XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerindeki şairlerin %7'sinin Bursalı olduğunu göstermektedir. Bursalı şairler içerisinde sadece Rahmî hakkında XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası tezkirelerinin hepsinde bilgi vardır. Rahmî'den sonra Ahmed Paşa, Gazâlî, Kandî, Lâmi'î ve Remzî tezkirelerde en çok yer alan şairlerdir. Ahmed Paşa, Gazâlî, Lâmi'î ve Nihâlî, tezkirelerde haklarında en çok bilgi bulunan şairlerdir. 24 şair hakkında ise birer tezkirede bilgi bulunmaktadır.

Yetmiş bir şair içerisinde Ahmed Paşa ve Hızrî'nin nereli olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Bu iki şair de hayatlarının büyük bir kısmını Bursa'da geçirmişler ve ölmüşlerdir. Niyâzî, Kandî gibi Divan şiirimizin ilk üstadları ve Rahmî, Lâmi'î, Gazâlî, Nihâlî gibi önemli şairler Bursa'da yetişmiştir. Bursa'nın yetiştirdiği bu şairlerin Osmanlı şiir geleneğinin temellerinin atılmasında ve yerleşmesinde büyük katkıları olmuştur.

Bursalı şairlerin eğitim ve ilim tahsiline dair verilen bilgiler çok azdır. Bursalı şairlerin eğitimleri hakkında yaptıkları mesleklerden sonuç çıkarıyoruz. Müderrislik,

kadılık, mülazımlık, danışmentlik vb. eğitim gerektiren mesleklerde bulunmalarından iyi bir eğitimden geçtiklerini göstermektedir. Müderrislik, kadılık gibi memuriyette bulunmak isteyenler İstanbul'a giderek tahsil hayatına orada devam etmişlerdir. Tasavvufa yönelenler genellikle Emîr Sultanla aynı dönemde yaşayanlar ona intisap ederek, aynı dönemde yaşamayanlar onun Bursa'ya getirdiği Nakşibendî tarikatına bağlanarak tasavvuf eğitimi almışlardır.

71 Bursalı şairden 14'ü kadılık, 13'ü müderrislik, 7'si danışmentlik, 5'i cami görevliliği ve imamlık, 4 kâtiplik, 2'si kazaskerlik, 2'si manufakturacılık, 2'si nakibü'l-eşraflık, 2'si memurluk ve birer tane olmak üzere naiblik, nakkaşlık, sarraçlık, türbedarlık, şeyhlik, vezirlik, sancakbeyliği, vakıf yöneticiliği, ipek satıcılığı, çakşircılık ve şekercilik yapmışlardır. Bursalı şairler 20 mesleği icra etmişlerdir. Bu meslekler içerisinde Bursalı şairler tarafından kadılık, müderrislik, danışmentlik, cami görevliliği, imamlık, kâtiplik en çok icra edilen mesleklerdir.

Bursalı şairler içerisinde Nevâlî, Fahrî ve Dürrî'nin meslekleri belirtilmemekle birlikte maaşlı kimseler olmaları meslek sahibi olduklarını göstermektedir. Meslek sahibi şairler geçimlerini mesleklerinden, mesleğini bırakan ve meslek sahibi olmayan şairler surre, ulufe ve ihsanlarla geçimlerini sağlamışlardır.

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan 71 Bursalı şairden 4 tanesinde ahlakî bozukluk, 2 tanesinde kötü alışkanlık, 1 tanesinde hem ahlakî bozukluk hem de kötü alışkanlık bulunmaktadır. Abdî, Ahmed Çelebi, Ahmed Paşa, Gazâlî ve Halîlî'de ahlakî bozukluk; aynı cinse olan yakınlık ve aşık olma, güzellere meyil bulunmaktadır. Ânî, Abdî ve Nihâlî'de kötü alışkanlık; şarap ve afyon bulunmaktadır.

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan Bursalı şairlerin hemen hepsinin şairliği ve şiiri ile ilgili bir-iki kelime dahi olsa bir değerlendirmede bulunulmuştur. Bursalı şairlerle ilgili zaten en çok bu alanda değerlendirmede yapılmıştır. Genellikle Bursalı şairlerin şairliği ve şiirleri beğenilmiş ve takdir edilmiştir.

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan 71 Bursalı şairden 17'sinin mahlası hakkında değerlendirme yapılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde şairlerin çok çeşitli nedenlerden mahlas seçtikleri görülmektedir. Harîrî, Kandî, Kâtibî ve Necmî yaptıkları mesleklerden dolayı bu mahlasları seçmişlerdir. Gazâlî, Hevâyî, Lâmi'î ve Rahmî gibi şairlerin mahlas seçimlerinde karakterleri ve içlerinde oluşan hisler etkili olmuştur. Duâyî, Hâşimî, Mîrî ve Subhî gibi şairlerde babaları ve soyları mahlas seçiminde etkili olmuştur. Harîmî'de Haremeyn'i ziyaret etmesi; Hızrî'de Hızır Bey diye tanınması; Lem'î'de güzelliği; Abdî ve Rahîmî'de isimleri mahlas seçimlerinde etkili olmuştur. Bursalı şairlerin mahlas seçimlerinde en çok meslekleri, karakter özellikleri ve soyları etkili olmuştur.

XVI. Yüzyıl Anadolu Sahası şu'arâ tezkirelerinde yer alan 71 Bursalı şairden 19'u eser vermiştir. Lâmi'î 24 eserle en çok eser veren şairdir. Lâmi'î'den sonra Celîlî ve Ulvî en çok eser veren şairlerdir. Ahmed Paşa, Celîlî, Hilâlî, Lâmi'î, Niyâzî, Resmî ve Safî divanı olan 7 Bursalı şairdir. Lâmi'î ve Celîlî hamse sahibi şairlerdir. Bu eserler içerisinde en çok tanınanı günümüzde de çeşitli vesilelerle cami ve evlerde makamla okunan Süleyman Çelebi'nin meşhur mevlid (Vesiletü'n-necat) eseridir.

Ek 1:

SÖZLÜK

A

Abîr: a. Bir yerden geçen, giden yolcu. Geçen.

Âgâh: f. Haberdar. Uyanık. Kalbi uyanık. Malumatlı. Basiretli. Vâkıf. Bilen.

Âgâz: f. Başlama. Mübâşeret.

Ahfeş: a. Küçük gözlü, zayıf bakışlı. * Yalnız gece gören kimse.

Ahnef: a. Ayakları çarpık ve eğribüğü olan.

Âhriyan: f. Nefis, kıymetli kumaş, parça (hediye için elverişli).

Ahter: a. Yıldız. * Mc: a. Baht, talih.

Akâb: a. Topuk. Ökçe. * Bir şeyin hemen arkası.

Aksâ: a. En uzak. En son. Kusvâ. Nihayet. Irak.

Akzâ: a. Kadılıkta ve fıkıh ilminde daha ileri, daha bilgili.

Alîk: a. Hayvana bir defada verilen yem. * Asılan torba.

Âlûde: a. Bulaşmış.

Amîd: a. Çok hasta. * Aşk hastası. * Başlıca nokta. * Önder, şef, komutan. Rehber.

Âmihte: f. Karışmış, karışık.

Âmîz: f. Karışık, karışmış.

Âmme: a. Tülbent sargı. * Su içinde üstüne binip yüzülen şişirilmiş tulum. * Umumi.

Anâ: a. Güçlük, meşakkat, zahmet.

Anûd: a. Muannid. Çok inatçı.

Arak: a. Ter, rutubet. * Dağdaki yol. * Çukur. * Deve izleri. * Sıra sıra olan şey.

Ârâm: f. Durma, dinlenme. * Yerleşme, rahat etme, karar kılma. * Eğlenme.

Araz: a. İşâret, alâmet. * Tesâdüf, rast gelme. Zâtî olmayan hâl ve keyfiyet.

Ârî: a. Pâk, pislikten uzak. * Hür.

Arûs: a. Süslenmiş gelin, güveyi. * Güneş. Gök. * Kim: a. Kükürt.

Ârzûmend: a. İstekli.

Asâ: a. Ümid veya korku bildirir. Şek ve yakın manalarına delalet eder.

Asîr: a. Üsâre. Özsü. * Bir maddenin sıkılmış suyu. * Suyu alınmak için sıkılmış şey.

Âsîb: f. Musibet, belâ, âfet, felâket. * Çarpışma.

Âstân: f. Eşik, atebe. * Dergâh, tekye.

Âşnâ: f. Yüzücü. * Yüzme. * Tanıyan, yabancı olmayan.

Aşpez: a. f. Ahçı, aşçı.

Âşûb: f. Karıştırıcı, karıştıran mânalarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

Âtıfet: a. Koruma, sevgi, Acıma. Şefkat. Esirgeme. * Hüsn-ü zan. Karşılıksız sevgi.

Avk: a. Mâni olma, alıkoyma, durdurma, vazgeçirme, geciktirme.

Âyende: f. Gelen, geçici.

Azide: f. Ucu sivri bir aletle delinmiş olan.

Âzmâyiş: f. Deneme, sınama, tecrübe.

Azref: a. Çok zarif. Zariflerin zarifi. * Çok zeki.

Âzurde: f. Azar görmüş, incinmiş, gücenmiş. Kalbi kırılmış, üzülmüş.

B

Bâdiye: f. Kır. Ova. * Sahrâ. Çöl.

Bâdbîz: f. Yelpaze.

Bâk: f. Korku, havf, çekinme, sakınma.

Bâl: f. Kanat. * Kol, pazu. * Kol, cenah. * Üst, yukarı. * Boybos, endam.

Bâlî: a. Eski, köhne.

Bâlin: f. Yastık. Koltuk. İskemle yerine kullanılan yuvarlak yastık.

Bâm: a. Dam. * Çatı. * Kubbe. * Kemer * Sakf. Sabah vakti. Telli sazlarda en kalın tel.

Bâr: f. Yük. Zahmet. Ezizet. Sıkıntı. * Def'a. Kerre. * Yemiş, meyve. * Kale duvarı.

Bârâver: f. Meyveli, meyve veren. Faydalı, iyi netice veren.

Bârîk: f. İnce. Nârin. Dakik.

Baz: a. Bir şeyin bir kısmı. Bir parça. Bâzısı. Biraz.

Bende: f. Bağlanmış olan. Köle. Esir. Hizmetçi. Hizmetkâr. Kul.

Bedîd: a. 1- Büyük sahra, geniş çöl. 2- Su az az akmak.

Bedîhe: a. Birdenbire ve düşünmeden söylenen güzel söz. Hazırcevaplık. * Başlangıç.

Bedr: a. Dolunay. Ayın en parlak olduğu hâli.

Bedreka: f. Delil. Kılavuz. Mürşid. * Allah yolu.

Beftere: f. Avcılar tarafından kullanılan ve hususi olarak alıştırılmış kuş.

Behcet: a. Sevinç. Gülyüzlülük. Güzellik, şirinlik.

Behem: f. Hep. Beraber. Toplu. Bir yerde. Hep bir yere. (Bak: a. Bâhem)

Beher: f. Her, her bir, herbirisine.

Behî: a. Şirin, lâtif, gökçek.

Behrâm: f. Eskiden bir İran padişahının adı. * Bir pehlivan ismi. * Merih yıldızı.

Behre: f. Nasib, pay, hisse. * Tez tez solumak. * Vasat, orta.

Belka: a. 1- Tenha çöl. Harap ve boş yer. * Yazı. * Yalan yere yemin etmek.

Benefşe: f. Menekşe denilen güzel kokulu, küçük çiçek. * Mor.

Bengî: f. Beng tiryakisi, esrarkeş.

Berg: f. Sed, bend. Yaprak. * Azık. * Azm, kasd. * Hazırlık. Mal, mülk.

Berî: a. Kurtulmuş. Temiz. Kayıt ve hüküm altında olmayan. Hastalıktan sâlim olan.

Berîn: f. Pek yüksek, en yüce. * Yarık, yırtık, delik.

Berr: a. Vadinde sâdik. Sözünde duran. Muhsin. Keremkâr.

Berş: f. Afyon şurubu, keten yaprağı ile yapılan bir nevi sarhoş edici mâcun.

Bezl: a. Bol. Bol bol verme. Esirgemedenden vermek.

Bezle: f. Lâtime, hoş giden kibar ve nâzik söz. Şaka tarzında söylenen söz.

Bihter: f. En iyi, daha iyi.

Birr: a. Temizlik. * Gnahtan çekinmek. * Takvâ. * İn'âm ve ihsan etme.

Birn: f. Dışarı, hârici, dış. * Fazla.

Bisât: a. Döşek. * Döşeme, kilim, minder.

Bizâat: a. Sermaye.

Bızle: a. 1- Döşek. * Döşeme, kilim, minder. 2- f. Lâtime, şaka.

Bd: f. Varlık.

Buka: a. Yer parçası, lke. * Boş ve ıssız yer. * Sağlam ve büyük bina. * Benek leke.

Bm: f. Yer, toprak, zemin, memleket, yurt. * Huy, haslet, tabiat.

Bn: f. Nihâyet, dip. * Kolay, suhletli. * Rahim.

By: f. Koku. * mit, umma. * Sevgi, muhabbet. * Tamah. * Huy. Tabiat.

Bn: a. 1- Meziyyet, stnlk. 2- Temel, esas, kk, netice, son.

Bnyâd: f. Temel, esas. Yapı, binâ.

Brehne: f. Aık, yalın çıplak.

Bzrg: f. Cesim, kebir, azm, büyük, ulu. * Reis, baş, başkan, şef.

C

Câ: f. Yer. Mekân. Mevki.

Câme: f. Evde giyilen bol elbise. Elbise, çamaşır. Sevb, libas.

Cârb: f. Sprge.

Câru 'llâh: a. Mekkeye çekilip orada oturan.

Cây: f. Yer, makam, mevki.

Câzim: a. Kat'i karar veren.

Cebert: a. Azametin daha dâimîsi ve bâtınîsi. Byklk. Hâkimlik.

Cebn: a. Korkak. Cesaretsiz. * Alın.

Celf: a. Parlak, açık, âşikâr, meydanda. * Kur'an harfleri ile yazılan bir çeşit yazı.

Celîs: a. 1- Galiz, kaba nesne. Büyük ve sağlam olan şey. 2- Ekseri bir yerde oturan.

Cemmâş: f. Zampara.

Cenân: a. Gönül. Ruh. Kalb. Can.

Cerb: a. Tecrübe etmek.

Cerem: a. Ayrılmak. * Günâh. Cinâyet. * Hurma toplarken yere düşenleri yemek.

Cerrâre: a. Sarı renkte küçük ve zehirli akrep.

Ceste: f. Azar azar, bir parça. * Sıçrayış, atlayış. Hatve.

Cevâli: a. Gazete, büyük defter, ruz-name.

Cisr: a. Köprü. Ağaçtan olan köprü.

Cû: f. Arama, araştırma.

Cûş: f. Coşmak, kaynamak. Taşmak. Deprenmek.

Cûy: f. Nehir, akarsu, ırmak, dere, çay.

Cüllâb: f. Cülâb, gülsuyu.

Cünûn: a. Delilik, cinnet. Delirmek. * Çok olmak. * Otun uzaması.

Cûra: a. Bir yudumluk su. İçim, yudum.

Cüst: f. Araştırma, arama.

Ç

Çâh: f. Kuyu. Çukur.

Çak: f. İyi, güzel, sıhhatli, şişman.

Çâlâk: f. Yerinde durmayan, çabuk, oynak. Dâima çalışan.

Çâşni: a. Çeşni, lezzet, tad. Yemeğin tadına bakmak için ağza alınan miktar, tadımlık.

Çekîde: f. Gürz ve topuz gibi eski zamanlarda kullanılan savaş âletleri. * Damlamış.

Çemân: f. Naz ile salınarak yürüyen. *Şarap kadehi.*Çemen.

Çend: f. Kaç tâne? Ne kadar? * Birkaç. * Herhangi bir şeyin yüzde biri.

Çeng: f. Pençe. * El. * Çalgı âletlerinden bir saz çeşidi. * Eğri büğrü.

Çeşîde: f. Tadmış. Tadılmış olan.

Çîz: f. Şey. Nesne.

Çûka: f. Çuha. Yünden dokunmuş, tüysüz, ince ve sık düz kuma.

Çûb: f. Ağaç değnek, sopa. * Çöp.

D

Dad: a. 1-Doldurmak. 2- Oyun, lehv.

Dâg: f. Yanık yarası. * İnsan veya hayvan vücuduna kızgın demirle vurulan damga.

Dâ'in: a. 1- Ödünç veren, borca veren. * Alacaklı. İkraz eden. 2- Asıl. * Mâden.

Dakk: a. Vurmak. * Çekmek. Çok yemekten dolayı vücudun ağırlaşması. * Kapı çalma.

Dâmen: f. Etek. Kenar. Taraf. Zeyl. Elbise veya dağ eteği.

Dânâ: f. Bilgili, bilen, malûmatlı, âlim.

Dânişmend: f. Bilgili, ilimli. * Tanzimattan evvel, kadıların yanında stajyer olarak çalışan kimseler için kullanılan bir tâbirdi.

Dâr: a. Yer, mekân, konak.

Dârâ: f. Eski Fars hükümdarlarından dokuzuncusu Keykubat'ın bir ismi.

Dâre: f. Vazife, görev, ödev.

Dave: a. Davet etmek.

Dâye: a. Çocuk hizmetçisi. Çocuğa süt veren. Dadı. Mürebbi.

Deblek: f. Küçük davul, davulcuk.

Dehân: f. Ağız, Fem.

Dehlîz: a. Hol, koridor. Ev ile kapı arası.

Dehsâle: f. On yaşında. On yıllık.

Dellâk: a. Hamamlarda müşterileri keseleyip yıkayan kimse, tellâk.

Derc: a. İçine almak. Katmak. * Kitaba koymak. * Nakışlı kâğıt üzerine yazılan yazı.

Derkât: a. İdrak edici.

Derûn: f. İç taraf. Dâhil. * Kalb.

Deryûze: a. f. Dilencilik.

Destâr: f. Sarık, imâme, başa sarılan tûlbent.

Deşt: f. Bozkır, çöl, sahra. Kumluk ve nebatsız geniş arazi.

Devân: f. Hızlı yürüyen, koşan, seğirten.

Dırâzî: f. Uzunluk

Dıraht: f. Ağaç. Şecer.

Dırâz: f. Uzun.

Dîbâce: f. Mukaddeme, başlangıç, önsöz.

Dirîg: f. Men'etmek, korumak, esirgemek. * Eyvâh, yazık.

Disâr: a. Üste giyilen kaftan, elbise. * Yatak çarşafı.

Dûd: f. Duman, sis. Tütün. * Elem, gam, keder, tasa. * Kurt, böcek.

Dûhte: f. Sağılmış. * İğne ile dikilmiş.

Dûr: a. Evler, haneler. * Bölgeler, bölümler. * Uzak.

Dürd: f. Tortu, çöküntü, posa, işe yaramayan kısım.

Dürüd: a. f. Dua, medih, tahiyye, selâm. * Ekin biçme. * Yontmuş ağaç, kereste.

E

Efgâr: f. Yaralı, kötürüm, sakat, cerih.

Efrâg: a. Boşama, boşanmak.

Efrâz: f. Kaldırma. Yükseltme. Yüksek. Yukarı. Bülend.

Efşân: f. Dağıtan, saçan, serpen.

Efzâ: f. (Sonlarına eklenen kelimelere) Artıran, çoğaltan mânasını verir.

Efzâl: f. Daha faziletli, daha müreccah.

Efzûn: a. f. Fazla, çok ziyade.

Ekâzı: a. Yer kazıyan, kazıcı.

Ekhel: a. Gözü sürmeli. * Baş ve gövde damarı.

Enbâz: a. 1- Namlar, lâkablar, takma adlar, soyadları. 2- f. Ortak, şerik, eş.

Encâm: a. Son, nihayet, netice.

Endîş: a. Düşünen, ölçülü davranan mânasında sıfat terkiplerinde kullanılır.

Engîhte: f. Yükseltilmiş, karıştırılmış, oynatılmış, koparılmış.

Engüşt: f. Parmak.

Enîka: a. Güzel, ince. Latîf şey. Ahsen.

Ercmend: f. Muhterem, şerefli, muazzez.

Erîb: a. Zeki, akıllı.

Eşbeh: a. Daha ziyade benzeyen.

Eşfâk: a. Daha fazla şefkatli. Çok şefkatli.

Evc: a. Bir şeyin en yüksek derecesi, en yüksek noktası. Zirve.

Evfer: a. Çok. Bol.

Evreng: f. Taht, evrend. * Şan, şeref, nâm. * Zinet, süs. * Akıl, irfan. * Ağaç kurdu.

Ezfer: a. Güzel kokulu şey.

F

Fâhte: f. Kumru, yabani güvercin.

Fâka: a. Zaruret, ihtiyaç. Yoksulluk, fakirlik.

Fakıa: a. Zahmet, meşakkat.

Fâm: f. Renk, levn.

Fânîd: a. Bayat şeker.

Fârig: a. İşini bitirmiş, boş kalmış, alâkasını kesmiş, rahat, vazgeçmiş, çekilmiş.

Fehvâ: a. Mefhum, kavram, anlam, mânâ.

Ferâg: a. Vaz geçmek. Hiç bir şeyle meşgul olmayıp dinlenmek. * Boşaltma.

Fercâm: f. Son, uç.

Ferhunde: f. Mes'ut, saadetli, mutlu, mübarek. Uğurlu.

Fer'î: a. Esasa âit olmayan. Kollara ve şu'belere âit ve müteallik.

Fermâ: f. Buyurucu. Emredici. Âmir.

Ferrâş: a. Cami, mescid, imaret gibi müesseselerin temizliğini sağlamak.

Ferzâne: f. Bilgili kimse. Hakîm, feylesof.* Tas: a. Nefsanî alâkalardan sıyrılmış kimse.

Ferzend: f. Yavru. Çocuk. Veled.

Fettâk: a. Kanlı katil, çok sayıda insan öldürmüş kimse.

Fevâyah: a. Meyve ve çiçek kokuları.

Fevr: a. Hemen. Birdenbire. Acele. Sür'at. * Bir adamın geldiği semt ve cihet.

Fıtnat: a. Cibillî ve fitrî ve âni anlamak ve idrak etmek. * Hikmet.

Firâvân: f. Bol, çok, ziyade, aşırı, fazla.

Firîb: f. Aldatıcı, aldatan, kandıran manasında birleşik kelimeler yapılı.

Firifte: f. Kandırılmış, aldanmış, aldatılmış.

Firûz: a. Said, hurrem, saadetli, uğurlu, muzaffer, mansur.

Futa: f. Hamamlarda kullanılan bir kumaş cinsi. * Peştemal. Havlu.

Fürs: a. Şark kavimleri.

Fürûg: a. Işık. Ziya. Aydınlık. Nur.

Füşat: a. Vüs'at, genişlik, açıklık.

Füsûs: 1- Nükte, maskaralık. 2- f. Eyvah! Yazık!

- Gâhî:** a. Arasıra, zaman zaman.
- Galtân:** f. Yuvarlanan, tekerlenen.
- Gazâle:** a. Dişi geyik. * Güneşin yükselmesi.
- Gec:** f. Kireç, alçı, harç.
- Gencîne:** f. Define, hazine. Gömülü hazine. Kenz.
- Gedâ:** f. Fakir. Kimsesiz. Dilenci.
- Germiyyet:** a. Sıcaklık, hararet. Ateşli ve hızlı çalışma.
- Germ:** f. Sıcak. Kızgın. * Çabuk öfkelenen. * Gayretli, hamiyetli. Tez meşreb.
- Germâbe:** f. Sıcak su hamamı. Kaynarca, kaplıca, ılıca.
- Geşt:** a. Seyretme, dolaşma, gezme, tenezzüh. * Geçme.
- Gevher:** a. f. Akıl ve edeb. * Asıl ve neseb. * Elmas, cevher, mücevher. İnci.
- Girre:** a. Gaflet. Boş bir şeye aldanan. * Tevbeyi sonraya bırakıp, aldanan.
- Girân:** f. Pahalı. Tartısı ağır olan. Ağır. Dolu. * Sert. Katı. * Bıktırıcı. Usandırıcı.
- Girih:** f. Bağ, düğüm.
- Girûdâr:** f. Cenk, savaş, kavga.
- Gulâm:** a. Genç, delikanlı. Bıyığı henüz bitmemiş genç. * Esir, hizmetçi, köle.
- Gulgul:** a. Bağırıp çağırma. Şamata, gürültü.
- Gûne:** f. Tarz, gidiş, yol, tarz. Sıfat.
- Gurre:** a. Parlaklık. Her şeyin başlangıcı.
- Gûsfend:** f. Koyun.
- Gûş:** f. Kulak. * Mc: a. İşitmek.
- Gûşe:** f. Köşe, kenar, bucak.
- Güdâz:** f. Mahveden, yakan, eriten mânâlarına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.
- Güft:** f. Dedi, söyledi. * Söz, kelâm.
- Güher:** f. Akıl ve edeb. * Asıl ve neseb. * Elmas, cevher, mücevher. İnci.

Gümân: f. Zan. Tahmin. Sanmak. şüphe.

Güng: a. Dilsiz.

Gürg: f. Canavar, kurt, zi'b.

Gürîz: f. Kaçma. * Edb: a. Kasidelerde mevzuya girmeden evvel söylenen beyit.

Güster: a. far. Yapıcı, döşeyici, neşredici.

Güşâ: f. Açıcı, açan mânâsına gelir ve birleşik kelimeler yapılır.

Güvâr: a. Hazmı kolay olan ve zaikaya hoş gelen, nefsin meylettği şey.

H

Habâl: a. Bozulma, düzensizlik. Karma karışıklık. * Sıkıntı, hüzün, keder, üzüntü.

Hacl: a. Köstek. * Bukağı. * Küçük deve yavruları.

Haclet: a. Şaşırma, acaibine gitme, taaccüb. * Utanma, arlanma.

Hadem: a. Yıkanlar, yıkıcılar, tahrib edenler.

Halâl: a. Dostluk, ahbaplık. * İki şey arasında açıklık olma.

Hall: a. Giren, dâhil olan. İnen. Çözme. Çözülme. Karışık bir mes'elenin içinden çıkma.

Hâme: a. Yaş ot demeti, taze ekin destesi, bir sap üzere bitmiş taze ekin.

Hamîm: a. Sıcak ve kızgın su. * Yakın hısım, soy sop. * Samimi arkadaş.

Hams: a. Açlık. * Yaradaki şişin inmesi.

Hâmûş: f. Susmuş. Sessiz. Sâkit.

Handân: f. Gülen, gülücü, mesrur.

Hâr: f. Diken.

Harc: a. Gider, sarfiyat, bir iş için kullanılan madde. * Vergi. * Çıkmak.

Hârib: a. Kaçan, firar eden.

Harîf: a. Meslekdaş, san'at arkadaşı. Teklifsiz dost. * Herif, âdi insan.

Harîr: a. İpek. İpekten yapılmış. * Harâretli. Sıcak.

Harîş: f. Kaşınma, kaşıma.

Harrer: a. İpek.

Hâs: f. Çerçöp, ot parçaları.

Hasb: a. Mal, din, millet. Kerem, fiil ve amelde yüksek şeref, iyi iş, sâlih amel.

Haser: a. Gözün tam görmemesi, göz nurunun zayıf olması.

Hâş: a. 1- f. Süprüntü, kırıntı, döküntü. * Kızgınlık, hiddet. 2- Kalb.

Hâşâk: a. f. Süprüntü, çöp. Yonga.

Hâşimiyye: a. Celveti tarikatı şubelerinden biri.

Hatîr: a. Muhâtaralı, tehlikeli, korkulacak durum. Büyük ve şerefli kimse.

Hâvî: a. İçine alan, ihtiva eden, kaplayan. Câmî'. * Biriktirici. * Kuşatan.

Hayf: a. Gözün birisi birine muhalif olmak.

Hayl: a. At. At sürüsü. * Atlı sürüsü. * Zümre, guruh. * Düşünmek, hıfzetmek.

Hayyiz: a. Yer. * Cihet, yön. * Mekân. Vüs'at.

Hazâ'ir: a. Duvar veya çitle çevrilmiş ağıl. * Etrafi duvarla çevrili olan mezarlıklar.

Hazer: a. At. At sürüsü. * Atlı sürüsü. * Zümre, guruh. * Düşünmek, hıfzetmek.

Hazîb: a. Mensub, taraf.

Heçr: a. Ayrılık, firak. * Tıb: a. Sayıklamak. Hezeyan. * Çok sıcak günlerde öğle vakti.

Heft: a. Hafiflik sebebiyle uçup dağılmak

Hemîn: f. Bu bile, tıbkı bu; çok.

Hemîşe: f. Dâima. Her zaman.

Her: f. Bütün, hep, tamamen.

Hergiz: f. Aslâ, kat'iyyen. Hiçbir suretle.

Hettâk: a. Yırtıp parçalayan, paramparça eden.

Hevân: a. Hakaret, zillet, alçaklık, zelillik, aşağılık, horluk.

Hırâm: f. Sallanma, salına salına naz ve edâ ile yürüme.

Hurfet: a. Geçinmeğe medar (sebeb) olan iş, san'at. Devamlı meşgul olunan iş.

Hıyâz: a. Suya dalmak.

Hibret: a. Bir şey hakkında bilgi ve tecrübe.

Hîn: a. An, zaman, vakit. Sıra. Çağ. * Kıyamet.

Hîş: f. Akraba. Aynı soydan olan.

Hizâne: a. Hazine. * Hazinedarlık. * Mc: a. Kalb, gönül, hatır.

Huceste: f. Saâdetli, mutlu. Hayırlı, uğurlu, meymenetli.

Hullet: a. İçten, samimi sevgi. Dostluk. Muhabbet. Haslet.

Hulûd: a. Ebedilik. Devam üzere olmak. Bir şey aslî hâleti üzere dâim olmak.

Hurde: a. f. Bir şeyin küçüğü, ufağı. * Ufak şey, ufak parça. * Pek ince ve küçük.

Hurrem: f. Sevinçli. Mesrur. Şen. Ferahlık veren. Taze ve hoş. Güler yüzlü.

Hûrşîd: f. Güneş. Afitab. Hur. Mihr. şems.

Hurûş: f. Coşma. Gürültü. şamata. Telâş.

Huşk: f. Kuru, yâbis. * Kaba, soğuk.

Hûşmend: f. Akıllı, aklı başında.

Hüdâvend: f. Allah, Hâlık, Rabb. * Sâhib, malik, efendi. * Hükümdar, hâkim.

Hümâm: a. Himmetli. Bir işe sıkı sıkıya sarılıp o işi bitiren. Sahi ve civanmerd. * Aslan.

Hümûm: a. Tasalar, kaygılar, kederler, gamlar, gussalar.

I

İkâl: a. İkl, bağ, bend. * Daha ziyade Arabların başlarına koyup sardıkları bağ, agel.

İlgar: a. Düşman topraklarına ansızın yapılan hücum, akın.

İskarlat: a. Parlak ve çok kırmızı renkli Venedik çuhası.

İstılâh: a. Tabir, deyim. * Bir ilim veya mesleğe âid kelime.

İtnâb: a. Edb: a. Konuşurken, fazla tafsilât vermek. Lüzumundan fazla sözü uzatmak.

Itrâ: a. Bir kimseyi mübalağa ile medhetmek. En güzel şekilde sena etmek.

Ittisâf: a. Saf tutmak.

Ittisâl: a. Birleşmek.

Iyâz: a. Sığınma. İltica.

Iyş: a. Yaşayış. Yaşamak. Zevk u safâ sürmek. * Ekmek. Gıda.

İ

İbdâ: a. İzhar etmek. * Yaratmak. Nümunesiz şey yapmak.

İblâg: a. Bildirmek. Yetiştirmek. Haberdar etmek. Göndermek.

İbram: a. Israrla rica etmek. Usandırıncaya kadar üzerine düşmek. * Usandırmak.

İbrişimkâr: a. İpek ipliği yapan. İpekçi.

İclâl: a. Ağırlama. İkram. Tekrim eylemek. Büyüklük. Azamet.

İctinâ: a. Meyve toplamak. Meyve devşirmek. Bir yere toplamak. * Aldanmak.

İfâza: a. Bereketlendirmek. Feyz vermek. Bol bol dağıtmak ve akıtmak.

İhdâs: a. Yeniden bir şey yapmak. Ortaya koymak. Meydana koymak.

İhrâz: a. Nail olmak. Erişmek. * Birisini güzel bir surette korumak.

İhtifâ: a. Gizlenme. Saklanma.

İhtisâr: a. İcmâl etmek. Sözün kısaltılması. Kısaltmak.

İkân: a. İyi ve yakînen bilmek. * Sağlam bir iş.

İkbâl: a. Bir şeye yönelmek. Teveccüh etmek. Baht açıklığı. Talih. Refah. * İstemek.

İkdâm: a. Gayret ve sebat ile çalışmak. İlerlemeye gayret etmek. Devamlı çalışmak.

İksâr: a. Çoğaltma, fazlalaştırma, arttırma.

İktifâ: a. Fazla istemeyiş. Yeter bulmak. Kâfi görmek. Var olanı yeter saymak.

İmâd: a. Direk, kolon. * Temel, esas. * Kuvvet. * Bir kavmin reisi ve başta geleni.

În: a. İri ve güzel gözlüler.

Înâ: a. Geciktirme, alıkoyma, zayıf düşürme.

Înâbet: a. Günahlara tövbe edip Hak yoluna dönme. Bir mürşide başvurup tarikata girme.

Înân: a. Dizgin. * İdare etme, yürütme.

Înâs: a. Alıştırma, ünsiyet ettirme. * Görme, bilme.

Înhâ: a. Bir hususu resmen bildirme, tebliğ. * Ulaştırma, yetiştirme.

Înizâl: a. Bir tarafa çekilme, tek başına kalma.

Înkıtâ: a. Tükenme. Kesilme. Arkası gelmeme.

Însâf: a. Yaprak yaprak olma, lime lime olup dağılma.

Înşâd: a. Edb. a. Şiir okuma. Şiiri kaidesine uygun ahenk ile okuma. Sesini yükseltme.

Întiâş: a. Yorgunluktan sonra canlılık hissetme. * Hastalıktan sonra iyileşip kalkma.

Îrâd: a. Varid kılmak. Getirmek. Söylemek. * Gelir. Kazanç.

Îrâdet: a. İrade, istek, dileme. * Gönül isteği.

Îrâz: a. Yüz çevirmek. Başka tarafa dönmek. İctinab, çekinmek.

İrem: a. Kurşun veya ok atılan nişan tahtası.

İrtikâ: a. Güvenme, dayanma.

İsbât: a. Bir hastalığın devamlı olması, müzmin oluşu, ayak kaydırma.

İshâb: a. Çok söylemek. * Bir şeye fazla tama' etmek.

İsnâ: a. Medih ve senâ etmek, sitâyişte bulunmak. * Şükretmek.

İstiksâr: a. Çok görme, çok görünme. Çoğumsama, çoğumsanma. * Çokluğu isteme.

İstinbât: a. Bir söz veya bir işten gizli bir mânâyı meydana koymak.

İstirdâd: a. Geri almak.

İstitâ: a. Bahşış istemek. Atiyye istemek.

İşâr: a. Yazı ile haber vermek. Anlatmak, bildirmek.

İştikrâz: a. Hoşlanılmayan.

İtilâ: a. Yükselmek. Yukarı çıkmak. * Yüksek rütbelere çıkmak.

İtilâl: a. Hasta olma. * Bahane etme. * Her şeyden vazgeçip tek bir şeyle meşgul olma.

İtinâ: a. Çok dikkat etmek. Özenmek.

İtizâr: a. Kusurunu bilerek özür dilemek. Kusurunu beyan edip ve anlayıp af dilemek.

İttikân: a. Muhkem yapılmak. Esaslı ve şüphesiz yakından bilmek.

İttisâf: a. Vasıflanmak. Muttasıf olmak. Sıfat sahibi olmak. Bir hâl takınmak.

İzân: a. Basiret. Anlayış. * Teslim olup itaat etmek. * Akıl. Zekâ. İnanç. İdrak.

İzâr: a. Yanak. İnsanın yüzündeki yanak kısmı.

İzâz: a. Hürmet etmek. Ağırlamak. İkrâm etmek. Aziz kılmak. Galip gelmek.

İzz: a. Kıymet. Değer. Güçlü oluş. Alikadir olmak. Kavi. Şerif. Azim.

J

Jeng: f. Pas, küf, kir.

K

Kabl: a. Önce. Evvel. İleride. Evvelki.

Kadîme: a. Ordunun ileri karakolu. * Kuşun kanadının ön tarafındaki uzun tüyleri.

Kâh: a. Sultan.

Kâlib: a. Kuyu, çok eski zamandan kalmış kuyu. * Ölçü.

Kalye: f. Deniz nebatlarının yakılması ile meydana gelen tuz.

Kâm: f. İstek. Arzu. Maksad. Murad. Dilek. Lezzet. * Ağız üstü. Damak.

Kâmkâr: f. İsteğine ulaşmış. Matlubunu elde etmiş. Hedef ve gayesine varmış.

Kand: a. Şeker, şeker kamışının donmuş suyu.

Kar: a. Derinlik. Dip. Her şeyin dibi. Nihâyet. * Yemeği dipten yemek.

Karâret: a. Kısa ayaklı ve çirkin yüzlü bir cins koyun. * Düz yuvarlak yer.

Kârbân: f. Kervan.

Karîn: a. Yakın. Hısım. Akraba. * Arkadaş. Yaşı aynı olan arkadaş. Refik. Komşu.

Kârîz: f. Toprak altında su yolu, lağım.

Kârluk: t. Su vesaireyi soğutmaya mahsus camdan veya bakırdan kap.

Karz: a. Borç, ödünç. Kesmek, kat'etmek. * şiir söylemek.

Kasab: a. Saz, kemiş. * Parmak kemikleri. * Nefes borusu, bronş. * İnce keten bezi.

Kâsib: a. Kazanç sahibi. Kazanmak için çalışan. Kesbeden. Marifet için çalışan.

Kâşâne: f. Büyük, süslü ve gösterişli ev. Saray. Kışlık, rahat ve mükemmel ev, oda.

Katen: a. Asla, hiç bir vakit.

Kâti: a. Kamçı. * Deve ve koyun sürüleri.

Kav: t. Çakmak ve sürtme ile tutuşturulan kuru şey.

Kazzâz: a. İpekçi. İpek yapan veya satan kimse.

Kedd: a. Emek. İş. Çalışma, uğraşma, çabalama.

Kef: f. Köpük. Elin iç tarafı. Avuç. * Ayağın altı, tabanı. * Avuç dolusu.

Kefâf: a. Ancak yaşayabilecek kadar olan rızık. * Misil, miktar. * Berâberlik.

Kelâl: a. Yorgunluk. Bitkinlik. Usanç. * Göz nuru zayıf olmak, yorgun olmak.

Kefîl: a. Körleşmiş. * Az gören, donuk gören göz.

Kes: f. İnsan. Kişi.

Keştî: f. Gemi, sefine.

Kıdve: a. İlimde ileri olup kendisine uyulan.

Kıdvetü'l-eşraf: a. Şerefliilerin, ileri gelen büyüklerin en önde geleni, tabi olunanı.

Kılâde: a. Gerdanlık. Boyna takılan kıymetli şey. * Akarsu.

killet: a. Titremeğe benzer bir hâlet ki hiddet vaktinde ârız olur. * Azlık. Nâdirlik.

Kimme: a. Boy. * Beden. * Başın tepesi. * Dağ tepesi. * Her şeyin yükseği.

Kifâf: a. Yetecek kadar olma. İhtiyaca yetecek kadar azık.

Kilk: f. Kalem. Kemiş kalem. * Kemiştan ok.

Kirâm: a. Benzetmeli, kinâyeli. * Kerimler, şerefliiler. * Eli açık cömert kimseler.

Kişver: f. Memleket, ülke. * İklim.

Kitî: f. Dünya. Yer. Cihan. Âlem.

Kiyâset: a. Zeki. * Uyanıklık. Zekâ. Ferâset. Zeyreklik.

Kubûl: a. Erlerin ve kadınların önü. * Evvel, önce, ilk.

Kûçe: f. Dar sokak, küçük sokak. * Pazar, çarşı.

Kûdek: f. Çocuk, sabi.

Kuh: f. Dağ.

Kuhl: a. Göz ilâcı. * Göze çekilen sürme.

Kurs: a. Kelepçe. * Çevrik nesne. * Yuvarlak. Tekerlek şeklinde olan.

Kûs: f. Kös. Eskiden muharebelerde deve üstünde taşınarak çalınan büyük davul.

Kûşiş: f. Çalışma, çabalama, gayret sarfetme, uğraşma.

Kûy: f. Karye, mahalle, sokak. * Yol. Semt

Kuzah: a. Mevzi ismi. * şeytan ismi.*Renk renk olan çizgi.*Bulutlara karışan bir melek.

Kühûlet: a. Orta yaşlılık. (35-40 yaş arası) Olgunluk çağı.

Küllâb: a. Çengel, kanca. Ucu eğri demir.

Küll: a. Hep, tüm, bütün. Çok. Cüz'lerden meydana gelen.

Kümeyt: a. Koyu doru at. * Kırmızı şarap.

Künc: f. Köşe. Bucak. Bodrum.

Kürbet: a. Sıkıntı. Tasa. Keder. * Belâ. Musibet.

Küşte: f. Öldürülmüş, maktul.

L

Lâgar: f. Cılız ve zayıf hayvan.

Lahd: a. Mezar. Üstü yükseltilerek yapılan mezar. * Bir tarafına meyilli olan çukur.

Lahn: a. Güzel ve kaideli ses. * Nağme. * Usulüne uygun okumak. * Mânâ.

Lâyh: a. Parlak. Meydanda. Aşıkâr. Hatıra gelen.

Lebîb: a. Akıllı, fatin, zeki.

Lecâc: a. Çekişme, inad etme, ayak direme (düşmanlıkta). Taannüd.

Leng: f. Topal, aksak. Yolcuların bir yerde iki gün kalması. * Tenasül organı.

Lerzân: f. Titrek, titreyerek.

Leşker: f. Asker.

Let: f. Dayak, kötek. * Dövme, vurma. * şiddetle çarpma.

Levh: a. Görünen ibretli manzara.* Üzerinde yazı veya şekil çizilebilir düzlük.

Likâ: a. Kavuşmak. Rast gelip buluşmak. Görüşmek. Yalnız görüşmek.

Lök: t. Ağır, battal, hantal.

Luâb: a. Salya.

Lücce: a. Engin sular. * Gümüş. * Ayna. * Kalabalık cemaat.

M

Mâcid: a. Çok âli. Şerif. Yüce. Kerim. * Hoş. Nâzik meşreb.

Madûd: a. Hesabedilen. Sayılan. Addedilen. * Muayyen. Belli.

Magbûn: a. Alışverişte aldanmış olan. * Şaşkın. Şaşırılmış.

Maglûk: a. Kapalı. Kilitli.

Magz: a. Beyin. * Öz. İç. Lüb. İlik. * Dimaç.

Magzûb: a. Hiddet ve gadaba uğramış.

Mâh: f. Senenin onikide birisi.* Kamer.

Mahfel: a. Dernek yeri.

Mâhi: f. Balık. Semek.

Mahmiye: a. Bir şeyi koruma, muhafaza ve himâye etme. * (Muhâfazalı) büyük şehir.

Mahmûm: a. Hummaya, sıtmaya tutulmuş. Ateşli olan. Mecnun. Saçma sapan konuşan.

Mahzûl: a. Hakir. Kıymetsiz. Perişan. Hor. Rûsvay.

Mahzûz: a. Memnun. Hoşnud. Zevkli. Hoşlanmış. Hazzetmiş.

Mâil: a. Ehil, iyal, çoluk çocuk.

Maîn: a. Saf, akar su. * Göz önünde akan su. * Cennet şerbeti.

Makdem: a. Dönüp gelme. Gelme.

Makdûr: a. Güç. Kuvvet. Kudret. * Takdir olunmuş. Allah'ın takdiri.

Makrûn: a. Ulaşmış. Kavuşmuş. Yakın. * Müsaadeye mazhar. * Çatık kaşlı olmak.

Maktûr: a. Katranlı. Katran sürülmüş.

Maktû: a. Kesilmiş, kat olunmuş. * Pazarlıksız, değeri ve pahası biçilmiş. * Götürü.

Makûle: a. Takım, çeşit. Kategori.

Mâldâr: f. Malı mülkü çok olan. Zengin.

Mansıb: a. Devlet hizmeti. * Memuriyet. * Bünyad. Merci'.

Manzur: a. Görülen, bakılan, nazar edilen. * Beğenilen.

Mânend: f. Benzer. Denk. Eş. Gibi.

Mashûb: a. Beraber alınıp götürülmüş. Kucaklanmış.

Maslûb: a. Salbolmuş, asılmış. Asılarak idam edilmiş.

Matrûh: a. Tarh edilmiş, çıkarılmış. * Belirtilmiş, konulmuş (vergi) * Temeli atılmış.

Mâye: a. Damızlık. * Esas.* Bir şeyin mayalanması ve ekşimesi için konulan madde.

Meân: a. Mekân, menzil.

Mebâdî: a. Mebdeler, başlangıçlar, ilk unsurlar. * Çekirdekler. * Prensipler.

Mebgûz: a. Sevilmemiş. Buğzedilmiş. Nefret edilmiş.

Mebzûl: a. Bol. Çok sarf olunan. Ucuz.

Mecbûl: a. Yaratılmış. Yaratılışında bir hâl veya sıfat bulunan.

Mecd: a. Büyüklük. Azamet. * şeref, itibar.

Mecma: a. Toplanılacak yer. Kavuşulan yer.

Meflûk: a. Yoksul, zavallı, biçare, miskin.

Meftûl: a. Bükülmüş, kıvrılmış. Fital hâline getirilmiş.

Meftûr: a. Füturlu, kederli, üzgün, bezgin.

Meges: f. Sinek.

Mehbit: a. Bir şeyin indiği yer. İnilecek yer. Yukarıdan aşağı inilecek yer. Düşülen yer.

Mehebb: a. Rüzgârın estiği yer.

Mehmûm: a. Endişeli. Düşünceli.

Meknûn: a. Örtülü, gizli. Saklı. * Dizilmiş. Dizili. Manzum.

Meknûs: a. Süpürülmüş.

Mekseb: a. Kazanç, gelir. * Kazanç yeri. Kazanç vasıtası.

Melâha: a. Tuzluluk. * Güzellik.

Melâl: a. Can sıkıntısı. Usanç. Gamlılık. Zaaf ve fütur.

Melâmet: a. Kınanmışlık. İtab ve serzenişlik. Rezillik ve rüsvaylık.

Melhûz: a. Mülâhaza ve tefekkür olunmuş olan veya olunabilen. Düşünülebilen.

Melîh: a. Güzel, şirin. Sâhib-i melâhat. * Tuzlu.

Memerr: a. Geçilecek yer. Cadde, sokak. Geçit yeri.

Memlû: a. Doldurulmuş. Dolu.

Menâl: a. Yetiştirme, nâil olma, kavuşma. * Ele geçirilen şey. Nâil ve sahib olunan şey.

Menâs: a. Sığınacak yer. Melce'. Penah. * Deprenmek. * Fevt.

Mencâ: a. Kurtulacak yer. Necat bulacak yer. * Necat bulma. Kurtulma.

Meni: f. Benlik. Benlik iddiası. Hodbinlik.

Meniş: f. Tabiat, huy, mizac.

Menkûl: a. Nakledilen. Akli olmayıp mukaddes kitapla bildirilen.

Mensûr: a. Dağılmış. Saçılmış. * Gece vaktinde güzel kokan bir çiçek.

Menûn: a. Kesmek. * Vakit, zaman, ömür ve sâireyi kesen mânâsınadır.

Menûs: a. Alışılmış. Alışık. Ünsiyet edilmiş. * Beğenilmiş. Mergub.

Menzûr: a. Adanmış, nezrolunmuş, va'dedilmiş. Adak olarak belirtilmiş.

Merâhim: a. Acımlar, merhametler.

Merâkî: a. Vesvese ve kuruntu içinde bulunan kimse. * Merdivenler, basamaklar.

Merâsî: a. Mersiyeler, ağıtlar.

Merdüm: f. İnsan. Adam.

Meremmet: a. Onarma, tamir. * Üstünkörü tamir edip onarma.

Mer'îye: a. Gözle görülen.

Merzbûm: f. Hududu belli olan memleket.

Mesâbe: a. Derece. Menzile. Rütbe. * Sevab yeri. * Merci, melce'.

Mesîhâ: a. Gümüş parçası. * İyi ve yeni yay.

Mestûr: a. Satırılmış. Çizilmiş. Yazılmış.

Meşâir: a. Beş duygu, his. Hasseler. * Akıl ve vahiy.

Meşâmm: a. Koku alacak yer. Burun. Geniz.

Meşk: a. Yazı örneği. Öğretici yazı. Uzun uzun yazmak.* Bilmeyene bir şeyi öğretmek.

Mevhûn: a. Zayıf ve arık adam. Zayıflamış kimse.

Meviza: a. Mev'ize. Öğüt. Nasihat.

Mevsûl: a. Erişen. Vasıl olan. * Birleşmiş. Kendine başka şey vasıl olmuş olan.

Mevsûm: a. İşaretlenmiş, damgalanmış, nişanlanmış. * Ad verilmiş, isimlendirilmiş.

Mezâk: a. Tatmak. * Zevk tadacak yer. Damak. * Zevk. Tat duyma.

Mihen: a. Eziyetler, meşakkatler, sıkıntılar.

Mihr: a. Aşk, şefkat, muhabbet. * Güneş.

Mihrâk: a. Sahife, sayfa.

Mihter: a. Daha büyük. Daha ulu.

- Mînâ:** a. Şişe, cam, billur. * Parlak saray. * Sırça.
- Mînû:** a. Şişe, sırça, cam. * Zümrüt. * Cennet, firdevs.
- Minvâl:** a. Hareket tarzı, davranış. Usul, yol. * Fayda. * Uslub, tarz.
- Mîr:** a. Amir. Bey. Baş. Kumandan. Vâli.
- Misâha:** a. Ölçmek, miktarını bilmek.
- Miyân:** f. Orta, ara, vasat, meyan.
- Mizâb:** a. Oluk, su yolu.
- Muâşir:** a. Muâşeret eden ve birbiriyle iyi geçinir olan.
- Mucez:** a. İcaz yoluyla. Muhtasar ve mücmel bir tarzda. Kısaca.
- Muhâcât:** a. Birbirini hicvetme. Karşılıklı olarak birbirlerini yerme.
- Muhallâ:** a. Süslenmiş. Süs yapılmış.
- Muhâleset:** a. Birbirlerine iyi muamele etme. Birbirleriyle dostça geçinme.
- Muharrer:** a. Tahrir olunmuş. * Yazılmış. Yazılı
- Muhassal:** a. Netice. Husule gelen. Tahsil olunan. Hâsıl olmuş bulunan. Toplanılmış.
- Muhassıl:** a. Husule getiren. Hâsıl eden. Meydana getiren.
- Muhâtaba:** a. Birbirine söz söyleme, hitabetme. * Mc: a. Çekişme.
- Muhâzî:** a. Birbirinin karşısında ve bir hizada bulunan. Paralel.
- Muhibb:** a. Seven. Muhabbet eden. Dost. Hayrı isteyen.
- Muhtera:** a. İcad edilmiş. İhtira' olunmuş. Uydurulmuş.
- Muhzır:** a. Eskiden şeriat mahkemelerinde mübâşir hizmetini gören kimse.
- Mukalled:** a. Boynuna gerdanlık takılmış. * Padişah tarafından nişan takılan kimse.
- Munsarîf:** a. Geri dönen, çekilip giden.
- Murtâz:** a. Ağıştırılmış, tâlimli hayvan.
- Musaddar:** a. Çıkmış, sudur etmiş.
- Musib:** a. İsâbetli, yanılmayan, doğru. * Resul-i Ekrem'in (A.S.M.) isimlerinden birisi.

- Mutâd:** a. Âdet. Âdet edilen iş. İtiyad edilen. Alışılmış olan.
- Mutarraz:** a. Zinetlendirilmiş. Süslendirilmiş. Dikiş ve nakışla kıymetlendirilmiş.
- Mutrib:** a. Çalgıcı, çalgı çalan. Şarkıcı, şarkı söyleyen. Hânende.
- Mübâhât:** a. Güzellik ve buna benzer hususlarda tefâhür etmek, öğünmek.
- Mübârât:** a. Bir kimsenin iş ortağından veya karısından, anlaşarak ayrılması.
- Müdâm:** a. Devam eden. Sürekli. Dâim ve bâki olan. * Mübtelâ olan.
- Müeddâ:** a. Mânâ, anlam, mefhum, kavram. * Eda olunmuş.
- Müevvel:** a. Te'vil edilmiş. Zâhirî mânâdan başka mânâ verilmiş. Tefsir edilmiş olan.
- Müfârık:** a. Ayrılan, ayrılmış. Müfarakat eden.
- Müfid:** a. İfâde eden, meramı güzel anlatan. * Mânalı. * Faydalı.
- Mühtedî:** a. Hidayete ermiş olan. İslâmiyete girmiş olan. Doğru yolu seçen.
- Mükahhal:** a. Sürme çekilmiş göz. Sürmeli göz.
- Mükerrem:** a. Hürmet ve tâzim edilen. İkrâm olunmuş. Muhterem. Kerim olan.
- Mülâbese:** a. İltibas, benzeyen iki şeyin yek diğerinden fark edilememesi. Münasebet.
- Mülâzım:** a. Bir kimseye bağlı gibi olan. * Maaşsız acemilik hizmeti. * İlmiyyede: a. Medrese tahsilini bitirip icazet alan. Stajyer.
- Mümâreset:** a. Alışma, alışıklık, yatkınlık, el yatkınlığı.
- Mümevvehât:** a. Hayâlî, görünüşe göre haklı olanlar.
- Mümtelî:** a. Dolu, dolgun, dolmuş. * Mide dolgunluğuna uğramış.
- Münatıf:** a. Bir tarafa doğru teveccüh etmiş. Meyillenen, bir tarafa yönelen.
- Müntefî:** a. Fayda gören, menfaatlennen, istifade eden.
- Müntehî:** a. Sona eren. Son. Bir şeyi tamamlayan. Biten.
- Münzecir:** a. Yasak edilmiş, men edilmiş, yapılmaması emredilmiş.
- Müstamel:** a. Kullanılan, kullanılmış. * Eski, köhne.
- Mütedâi:** a. İsteyici.

Mütekâzi: a. Borçluyu (borcunu ödemesi için) sıkıştıran.

Mütemetti: a. Menfaatlenmiş, faydalanmış. * Umre ile hacc için ihram bağlanmış.

Mütenebbih: a. Uyanmış, tenbih ile uyarılmış olan.

Mütevâli: a. Aralık vermeden devam eden, tevâli eden. Birbiri ardınca sıra ile olan.

Mütevâri: a. Gizli, saklı. Bir şeyin arkasına veya altına çekilerek saklanan.

Müteveffâ: a. Ölü, vefat etmiş, ölmüş.

Müzekkî: a. Temizleyen, ıslâh eden, tezkiye eden.

N

Nâb: a. 1-Azı dişi. * Yaşlı deve. 2- f. Katıksız, hâlis, saf. * Oluk. * Berrak.

Nagz: f. Güzel, iyi. Göze hoş ve güzel görünen.

Nâhun: f. Tırnak.

Naîm: a. Bolluk ve bahtiyarlık içinde yaşayış. * Cennet'in dördüncü tabakası.

Nakîb: a. Vekil. Halkın hayırlısı. * En eski derviş veya dede. * Müfettiş.

Nakîbü'l-eşrâf: a. Peygamber soyundan olanların işlerini görmek üzere içlerinden hükümetçe tayin olunan me'mur.

Nakîr: a. Bir insanın hem cins ve aslı. Gayet fakir. Bir nevi kara sinek. .

Nasb: a. Dikme. Bir rütbe alma. Bir memurluğa tayin edilme.

Nass: a. Kat'ilik, kesinlik, açıklık. Te'vile ihtimali olmayan söz veya delil.

Nât: a. Sahtiyan döşek. * Zahir olmak, âşikâre olmak, görünmek.

Nâtûr: a. Bağ, bahçe bekçisi.*Hamam natırı, bekçisi.

Nâvdân: a. f. Oluk.

Nâzır: a. Taze, tazeleşen.

Nehmet: a. Himmet, maksat, yüksek himmet. Harislik. şehvet.

Nekbet: a. Talihsizlik, şanssızlık, bahtsızlık. * Musibet, felâket. * Düşkünlük.

Nekkâd: a. Bir şeyin iyisini kötüsünü seçen kimse.

- Nemek:** f. Tuz. Milh. * Lezzet, tat. * Bağlılık, hak.
- Neşât:** a. Sevin. Şen şâd ve hoşdil olmak. Sürur, keyf. * Bir iş işlemek. Çalışmak.
- Neşv:** f. Canlıların büyümesi, yetişmesi, boy atması. * Yeniden hayata gelmek.
- Nevîd:** f. Müjde, beşaret, iyi ve sevinçli haber.
- Nevres:** f. Yeni yetişmiş, yeni yetişen, yeni biten. * Genç, taze.
- Neyyir:** a. Nurlu, parlak, ışıklı cisim. * Yıldız. Cisim halindeki nur. * Güneş, şems.
- Nezd:** f. Yan. Yakın. Karib. * Göre, nazarında, fikrinde.
- Nigâh:** f. Bakmak, nazar etmek. Bakış.
- Nigâr:** f. Güzel yüzlü sevgili. * Nakış. Resim. * Nakşeden. * Put, sânem.
- Nihâd:** f. Huy, tabiat, hilkat, bünye, yaratılış.
- Nihâde:** f. Konmuş, konulmuş.
- Nihâl:** f. Taze, düzgün. Fidan, sürgün.
- Nihân:** f. Gizli, saklı. Bulunmayan. Mevcut olmayan. * Sır.
- Nijâd:** f. Nesil, soy, neseb. * Cibilliyet, tabiat.
- Nikâbet:** a. Rüzgârın ters yönlerden esmesi.
- Nikrıs:** a. Mafsallarda hasıl olan bir nev'i şiddetli ağrılar, romatizmanın bir çeşidi.
- Nîlî:** a. Mavi, çivit rengi.
- Nisâr:** a. Saçmak, dağıtmak. * İ'ta etmek. Vermek.
- Niyâbet:** a. Nâiblik, vekillik. Kadı vekilliği.
- Nizâr:** a. Zayıf, arık, düşkün, bitkin.
- Nuhzet:** a. Güzel, havadar yer, gezilecek yer.
- Nukl:** a. Meze, çerez.
- Nühûset:** a. Yaramazlık, uğursuzluk.
- Nükhet:** a. Râyihâ. Ağzı kokusu. * Günahlı sözler. Hoş olmayan günah olan söz.

- Palândüz:** f. Semerci, palancı. Semer diken.
- Pâş:** f. "Serpen, saçan, dağıtan" mânâsında birleşik kelimeler yapılıdır.
- Pederâne:** f. Babaya yakışır tarzda, pedercesine.
- Pejmür:** a. Dağınık.
- Penâh:** f. Sığınma. Sığınacak yer. Dayandığı nokta.
- Penhân:** a. Sığınak, sığınılacak yer.
- Pehlû:** f. Vücudun iki yanından biri, yan.
- Pelîd:** f. Pis, murdar. * Rezil ve alçak kimse.
- Perdâz:** f. Tertib eden, düzenleyen, düzeltici.
- Perrân:** f. Uçan, uçucu.
- Pervâ:** a. f. Korku, çekinmek. * Alâka, ilgi, bağ. * Takat. * Durup dinlenmek.
- Perverde:** f. Terbiye görmüş, yetiştirilmiş, beslenmiş.
- Perverîş:** f. Besleme, besleyiş. Beslenme. * Terbiye etme, yetiştirme, eğitme.
- Pesend:** f. Beğenmek, kabul eylemek. Beğenici. Muvâfik.
- Peşmîne:** f. Yünden yapılmış. Yapağıdan yapılma. * Sâde ve süssüz elbise.
- Pey:** f. İz, işaret, nişan. * Ard, arka, akab.
- Peyâm:** f. Haber.
- Peyk:** f. Bir şeyin etrafında, ona tabi olarak dönen. Seyyare.
- Peyker:** f. Yüz, çehre, surat.
- Peymâ:** f. Ölçen, ölçücü.
- Pîle:** f. İpek kozası. İpek.
- Pinhân:** a. f. Gizli, saklı, hafi, mahfi, mestur, müstetir.
- Pîrâmen:** f. Çevre, etraf, yan.
- Pirâste:** f. Tertibedilmiş, düzenlenmiş donatılmış, süslü.
- Pîrâ:** f. Süsleyici, düzenleyici, donatıcı.

Pîş: f. Huzur, ön, ileri taraf.

Pîşrev: f. Önden giden.

Pîşvâ: f. Reis, baş. Hâkim. * Mukteda, imâm.

Piyâde: a. Narin yapılı bir çeşit kayık adıdır.

Piyâle: f. Kadeh. Şarap bardağı.

Pû: f. Araştırma, arama. * Koşma.

Puhte: f. Pişmiş, pişkin. Olgun, kâmil insan.

Pur: a. Oğul. Evlâd.

Pûyende: f. Koşan. Seğirtici. Koşucu.

Püşt: a. f. Sırt, arka.

R

Râcil: a. Yaya olarak, yürüyerek.

Râg: f. Çimenlik, çayırılık, bahçelik, bağlık. * Dağ eteği.

Rahîk: a. Safi şarap, Cennet şarabı.

Râ'ik: a. Hâlis, sâfi, sâde, katışıksız.

Ra'yye: a. Saklı, mahfuz.

Rakabe: a. Ense kökü, boyun. * Kul, köle, câriye.

Râsih: a. Payidar, metin, sabit, sağlam. Bir ilmin künhüne vakıf olan.

Ravza: a. Sulu yer, bahçe, bostan, çimenlik yer.

Râz: f. Gizli sır, saklı şey. * Mimar. * Marangozların işini tanzim eden.

Redâ: a. Önleme, men'etme, yasaklama.

Refet: a. Merhamet, acımak. * Yüce.

Refî: a. Yüksek, bülend, âli, yüce.

Reh: f. Yol, kaide, tarz, usul.

Remîde: f. Ürkmüş, korkmuş, çekingen.

Renc: f. Sıkıntı, zahmet, eziyet. * Ağrı, sızı. * Öfke, gazab, hışım.

Resân: a. Yetiştiren, götüren.

Reşâd: a. Hak yolda yürümek. Doğru yolda olmak. * Aklın kuvvetli olması.

Reşk: a. Kıskanma. Kıskanmayı uyandıran. Kıskanılmış. Hased ve gıpta veren.

Revâne: f. Yürüyen, giden.

Reviş: f. Gidiş, hal, tavır. * Tutum, yol.

Rihlet: a. Geçmek. Göç etmek, göçmek. Ölmek.

Ribât: a. Han gibi konaklanacak yer. Tekke. * Bağ, ip. * Sağlam yapı.

Ribka: a. Kement. Kement bağı. İlmekli ip.

Ricat: a. Geri dönme, çekilme, kaçma, vazgeçme.

Rîk: a. Salya. Ağız suyu.

Rikâb: a. Özengi. * Büyük bir kimsenin huzuru, önü, makamı.

Rîş: f. Yara. * Yaralı. * Tüy. Kıl. Kuş kanadı. * Sakal.

Rişte: f. Tel, iplik, hayt.

Riyâz: a. Bahçeler. Ağaçlık, çimenlik yerler. Yeşil bahçeler.

S

Sabâhat: a. Yüz güzelliği. Güzellik, hüsün ve cemâl.

Sabîh: a. Yüzen, yüzücü.

Sadd: a. Yüz çevirmek, men eylemek, bir şeyden birini vazgeçirmek.

Sadef: a. Sert, parlak ve şeffafa yakın madde. İnci kabuğu.

Sâfve: a. Hâlis ve seçkin. * Katı yüzlü merhametsiz kimse.

Sâgar: f. İçki bardağı. Kadeh.

Sahh: a. Şiddetinden kulaklar tutulan çılgılık. * Sağlam bir şeyle vurmak. * Toplamak.

Sâ'ik: a. Dürten, sevkeden, sürükleyen, götüren. * Sebep.

Sâkıb: a. Parlak. * Bir yandan bir yana delip geçen.

Sâl: f. Sene, yıl.

Salb: a. Asmak. Darağacına çekmek. Çarmıha germek. * Kemikten yağ çıkarmak.

Sâlib: a. Bir şeyin vücudunu veya vukuunu inkâr eden. * Kapıp götüren, zorla alan.

Salîl: a. Demirden çıkan ses. Demir sesi.

Sâmân: f. Servet. Zenginlik. * Rahmet. * Dinçlik. * Düzen, tertip.

Sârim: a. Kesen, kesici. * Şecaatlı.

Sarrâc: a. Saraç. At takımları ve koşum yapan veya satan kimse. Süsleyen kimse.

Sarsar: a. Gürültü ile gelen pek soğuk rüzgâr, yel. Kasırğa. * Ağustos böceği.

Sebâk: a. Ders. * Yarış. * Koşu yapanların aralarında koydukları ödül.

Sebe: a. Yaşlılıktan dolayı bunamak.

Sebîl: a. Açık ve büyük yol. Büyük cadde. * Allah rızası için su dağıtılan yer.

Sebû: f. Testi.

Sedâd: a. İstikamet ve kasd. * Haklı ve doğru şey. * Akıl.

Sehâ: a. Büyük cüsseli. Azim-ül cüsse.

Sehî: f. Düz, doğru. * Fidan gibi boy.

Sekrân: a. Sarhoş, mest olan adam.

Selîka: a. Güzel söz söyleme ve yazma istidadı.

Selsâl: a. Hafif soğuk, tatlı ve lezzetli su.

Serzede: f. Baş göstermiş, uç vermiş, çıkmış.

Sıyt: a. Ses, seda. İyi nam, şöhret.

Sikât: a. İnanılır kimseler. İtimad edilen, kendilerine güvenilen kimseler.

Silk: a. Dizi, sıra. * Yol, tarik. * İplik, hayt.

Simât: a. Damga, iz. Nişan, alâmet.

Sipih: f. Gök, sema, felek. Mec. Talih, kader.

Siyâk: a. Söz gelişi, ifade tarzı. * Üslub, tarz, yol. * Sürmek, sevk. * Ruhun çıkması.

Sûd: f. Kâr, faide, kazanç.

Suhte: f. Yanmış, tutuşmuş. Yanık. * Softa. Medrese talebesi.

Sûk: a. Çarşı, pazar. Alım satım yeri.

Sun: a. Yapmak. * Eser, yapılan iş. * Te'sir. * Güzel iş yapmak.

Surre: a. Para kesesi. * Hac zamanında İslâm Devletinin pâdişahı tarafından fakir ve muhtaçlara dağıtılması için Mekke ve Medineye her yıl gönderilen para ve sâir şeyler.

Sûy: a. f. Cihet, yön, taraf. Kurumak.

Südde: a. Kapı, eşik.

Sühan: f. Söz, kelâm. Kavl, lâfz.

Sükker: a. Şeker.

Sürûd: f. Terennüm. Şarkı, türkü.

Sürûş: f. Melek. * Cebrâil (A.S.)

Ş

Şagab: a. Fitne uyandırma, fitne.

Şâhika: a. Dağ tepesi, zirve.

Şahne: a. İnzibat memuru, emniyet memuru.

Şâhrâh: f. Büyük ve işlek yol. Şaşırılması mümkün olmayan doğru ve işlek yol.

Şâhsâr: a. f. Dallı budaklı ağaçlar. Ağaçlık yer. Koruluk.

Şâm: f. Akşam. *Vücutta olan benler.

Şâmih(a): a. Ali şey, yüksek. * Mağrur, başını kaldırmış. Mütekebbir.

Şârîka: a. Aydınlık, nur, ziya, ışık.

Şârik: a. Güneş. * Parlak cisim.

Şâtır: a. Neş'eli. Şen. * Çevik. Hizmete koşup, her işe hazır bulunan.

Şegaf: a. Delicesine sevmeye.

Şehbâ: a. Gümüşi. Halep şehrine de denir.

Şehbâz: f. İri ve beyaz doğan kuşu. * Mc: a. Çevik ve becerikli. Yiğit, şanlı, kahraman.

Şehensâh: a. En büyük padişah, şah, padişahlar padişahı, şahlar şahı.

Şehper: a. f. Kuş kanadının en uzun tüyü.

Şehr: a. Ay. 30 günlük zaman. * Bir şeyi izhar etmek. Teşhir etmek.

Şemîm: a. Koku. Hoş koku.

Şeydâ: f. Tutkun. Divane. * Çok sevgiden hâsıl olan hal.

Şifte: f. Düşkün, tutkun, meftun.

Şihâb: a. Parlak yıldız. * Kıvılcım.

Şikenc: f. Kıvrım, büklüm.

Şikest: f. Kırma, kırılma. * Kıran. * Yenilme, mağlubiyet.

Şitâb: f. Seğirtmek, koşmak. Çabukluk, acele etmek.

Şûma: f. Siz.

Şûr: f. Tuzlu, kekremsi. * şamata, gürültü.

Şûrîde: f. Perişan, karışık. * Tutkun, âşık, meftun.

Şûriş: f. Karışıklık, kargaşalık.

Şûrû: a. Başlama. Mübaşeret etme.

Şücâ: a. Yiğit, cesur, bahadır. Şecaatli.

Şükûfe: f. Çiçek. Zühre. Tomurcuk.

Şümâr: f. Hesap, sayı. * Sevgi, muhabbet. * Sayan, sayıcı. Eden, edici.

Şürû: a. Başlamak.

T

Tabiye: a. Askerleri bir arazide düşmana karşı tam tedbir ve nizam üzere yerleştirme.

Tabl: a. Davul. * Kulak zarı.

Tâbnâk: f. Parlak, ışıklı, ziyadar, münevver.

Tal'at: a. Vecih, yüz. Çehre. * Görünüş. Görüşmek. * Güzellik. * Görmek.

Tâlî: a. Tilavet eden, okuyan. * İkinci derecede. Sonradan gelen.

Tâli: a. Doğan. Tulu' eden. * Kısmet, kader, baht. * Nişangâhın arkasına düşen ok.

Talîk: a. Asmak. * Geciktirmek. Bağlanmak. Muallak kalmak. Bir zamana bıraktırmak.

Tâmm: a. Saçını kesmek. * Galib gelmek. * Yükselmek, yüce olmak. * Defnetmek.

Tan: a. Hoş görmemek. Kötülemek. Birisinin ayıp ve kusurlarını beyan etmek.

Târ: f. Karanlık. * Tel. Saç teli. * Tepe. * İplik.

Tarab: a. Sevinçlik. Şenlik. Şâdlık.

Târâc: f. Yağma, talan, çapul. * Yağmalama, talan etme.

Tarf: a. Göz, bakış, nazar. Göz ucu. * Soyu temiz kimse. * Her şeyin nihayeti, sonu.

Târî: a. Birdenbire çıkan, ansızın görünen.

Târmâr: f. Dağınık, karmakarışık, perişan.

Tasalluf: a. Kibirlenmek, övünmek, söz atmak.

Tastîr: a. Yazı yazma. Satırlar meydana getirme.

Tatar: a. Mektup taşıyan postacı.

Tatvîl: a. Uzatma. Uzatılma.

Taylesân: a. Başa ve boyna sarılan şal.* Sarığın omuzlar üzerine salıverilen ucu.

Tayy: a. Bükme, sarmak, dürmek. * Kaldırmak. * Geçmek. * Açmak. * Çıkarmak.

Tâz: f. Koşma, koşuş.

Tazîr: a. Kusur ve özür etme. * Aslı olmayan özürler beyan etme. * Necis bulaştırmak.

Tazyî: a. Kaybına sebep olma, bırakıp kaybetme. Boşuna harcama.

Teallül: a. Vesile ve bahane arama. Bir işten kaçınma. * Mâzeret.

Tebâhî: a. Övünme, tefahur. * Muharebe edişmek, karşılıklı dövüşmek.

Tedennüs: a. Pislenme, kirlenme.

Tederrüb: a. Alışma, ülfet peydâ etmek.

Te'ehhül: a. Evlenme. * Ülfet ve ünsiyet eyleme. Ehlileşme.

Te'emmül: a. İyice, etraflıca düşünmek. Derin derin düşünmek.

Tefahhus: a. Bir şeyin, bir mes'elenin iç yüzünü dikkatle araştırma.

Tefkîk: a. Birbirinden ayırmak. * Halâs etmek, kurtarmak.

Tehâbb: a. Dostluk etme. Muhabbet, sevişme.

Telemmuz: a. Tatmak. * Yemek. * Dili ağızda döndürüp yemek kırıntısı aramak.

Tenâvül: a. Bir şeyi alma. * Yemek yeme. * Bahşış ve ihsanda bulunma.

Tenkîh: a. Araştırıp, dikkat edip bir şeyin sonuna hakikatına ermek. * Temizlemek.

Tereke: a. Ölen bir kimsenin bıraktığı malların hepsi.

Terkiye: a. Yüce etmek. Yükseltmek.

Terr: a. Vurmak. * Kesmek. * Uzak olmak.

Teşhiz: a. Sivirtme, keskinleştirme. * Bileme. * Gücünü, kuvvetini artırma.

Teşnegî: f. Susama.

Teşrîh: a. Bir kitap veya ibareyi anlaşılır şekilde açıklamak, tafsilât vermek.

Tevâdd: a. Muhabbet etmek, sevmek.

Teveggul: a. Dalmak.

Tevkî: a. Alâmet, işaret, belirti, nişan. * Sultan. * Kılıca nakış yapmak.

Tevkîr: a. Tazim. Hürmetle anmak. İhtiram etmek.

Tevliyet: a. Bir vakfın işlerine bakma vazifesi. Mütevellilik.

Tırâz: a. Elbiselere nakışla yapılan süs. * Sırma ve ipekle işleme. * Üslup, tarz.

Tîg: f. Kılıç, seyf.

Tilâl: a. Kümeler, yığınlar. Tepeler.

Tîz: f. Keskin. * Çabuk, tez. * Sık.

Tûl: a. Boy. * Uzunluk. * Ömür. * Uzamak. * Zaman çokluğu. * Çokluk, bolluk.

Tûşe: f. Azık. Ölmeyecek kadar yenecek şey.

Tünd: f. Sert, şiddetli, haşin.

Tüvân: f. Takat, güç, kuvvet.

U

Ubûr: a. Geçmek. Atlamak. * Zorlamak. * Suyun öte kıyısına geçmek.

Ûd: a. Meşhur bir sazın adı. * Bir hoş kokulu buhur. * Ağaç parçası. * Budak.

Ufûl: a. Gurub, batış. Gözden kayboluş. Görünmez olmak. * Mc: a. Ölmek.

Ummân: a. Büyük deniz. Okyanus. * Hindistan ile Arabistan arasındaki büyük deniz.

Unfuvân: a. Gençlik ve güzelliğin başlangıcı, en parlak zamanı. * Parlaklık, tazelik.

Urve: a. Düğme iliği. * Yazda ve kışta yaprağı dökülmeyen ağaç.

Utekâ: a. Azatlılar. Azat olmuş köle veya cariyeler.

Uzûbet: a. Tatlılık, şirinlik.

V

Vâfi: a. Tam, elverişli, kâfi, yeter. * Sözü'nün eri.

Vakîh: a. Hayâsız, utanmaz, edepsiz.

Vakkâd: a. Parlak, aydınlık, ışıklı.

Vâlâ: a. Yüksek, âlî, refî'.

Vâye: a. Nasib, kısmet, behre.

Vaz: a. Koyma, konulma. Bırakmak. Atlamak. Tayin etme, belirtmek.

Vazî: a. Soysuz, alçak. Bayağı, adi.

Vecîh: a. Bir kavmin büyüğü, ulusu. Güzel, latif, münasib.

Vehhâb: a. Çok fazla ihsan eden. Çok bağışlayan.

Vehhâc: a. Parıl parıl. Pek şa'saalı. * Çok alevli.

Verzâde: f. Ekilmiş.

Verziş: a. f. İşletme. Çalışma. * Çalışmış.

Y

Yal: f. Kuvvet, güç. Boyun, gerdan.

Yâri: f. Yardım. * Dostluk.

Yârlıg: a. İrade, ferman.

Yebâb: f. Yıkık, bozuk, harap, virâne.

Yesâr: a. Sol, sol el. * Varlık, zenginlik. * Gençlik. * Bolluk. * Kolaylık.

Yübûset: a. Kuruluk.

Yümn: a. Kuvvetli, uğur, bereket.

Z

Zahm: a. Galebe etmek. * Omuz vurmak. * Sıkıştırmak. * Tazyik.

Zaîm: a. Zeâmet sahibi. Kefil. * Prens. Şef, lider.

Zâ'ir: a. Ziyaret eden, ziyaretçi. Hatır sormaya, görmeye giden. * Seyirci.

Zâlik: a. Bu, şu, o. Kezalik. Böylece.

Zeber: f. Üst.

Zebûn: f. Zayıf, güçsüz, âciz. * Alışverişte aldanan.

Zehî: a. Ne güzel, ne mutlu, ne iyi. Aferin.

Zelledâr: a. Hata yapan, günahkar, kabahatli.

Zeng: a. Zenci. * Kir, pas. * Zil.

Zer: a. Sarı. * Altın, akçe. * Nöbet. * Oruç. * Çile.

Zerre: a. Pek ufak parça. * Atom. * Çok küçük karınca.

Zevâhir: a. Görünüş. Dış görünüş. * Göze çarpan yerler. Yüksek yerler.

Zîb: a. Zinet, süs. Düzgün, iyi elbise.

Zîc: a. Yıldızların yerlerini ve dolaşmalarını göstermek için hazırlanmış cetvel.

Zîbâ: f. Güzel, süslü, yakışıklı.

Zîr: a. f. Alt, aşağı. *İnce kırı. * Kadınlar sohbetini seven kişi.

Zîver: a. Süs, zinet.

Zum: a. Bâtıl zan. Şübhe. Yanlış zan.

Zurr: a. Tek.

Zübûl: a. Sararıp solma. Buruşma. * Pejmürdelik.

مَوْلَانَا اميرى عليه الرحمه مرحوم سلطان بايزيد و سلطان
 سليم زمانته تقيب الاشراف اولب سلطان صاحب قران
 حضرتلدينك زمانته اخرته نقل ايدن مولانا سيد محمود
 در سلطان بايزيدك خواجه سى اوغلى در علمه مشغول كن صلحه
 مايل اولب زهد و تقوى سلكنه سلوك اندي صلاحيت ثغافه
 و فضيلت در ناره عابد و زاهد صلاح عليه معناه مسلمان
 دعاسندن استمداد ايدر لر مستجاب الدعوى بر عزير ايدى
 مصاحبتي صفا بخش و كلياتي روان و دلگش لطافت طبعي
 زى نهايه و زكات سخني بي غايه ايدى و بوبر قاج بيت
 سلطان بايزيد و صفيند موعظه اسلوبند ديد و كي قصيد
 دندر كه خريز اولب تفرير اولندي شعر

خذ اقلب نظير لطفه هر بر منظور

برسي صورت و معين كن كي مشهور

اكي جهانن اكي بازين ايدى طفيل

برسي عالم معيند شهره افاق

بُوکُونِ اِي دِلِ نِكَارِهٖ نَدَمِ سَنَ حَمْدُ اللهِ كَرِ شَادُ وَخُرْمِ سَرِ

صَفِي رَحْمَتِ اللهِ بَلِيغِ بَرَسُوِي دُرَاوَسْتَا دُنَقَانِ اِي
 رَسْمِ اِي دُبِّ نَقْشِ اِي دُرُكَمِ اَرَزَنْكَ اَنُوكِ نَقْشِنَهٗ حَيْرَانِ وَ
 مَا نِي چِيْنِ تَصْوِيْرِيْنِ شَرَكْرَدَانِ اَوْلَادِي قَصَايِدِي
 لَطِيْفِ وَ دَلِيْدِيْرِيْ وَ غَزَلِيَا نِي خُوشِ اَيْنِهٗ وَ بِي نَظِيْرِيْ
 دِيُوَانِي مَشهُورِيْ وَ اَبِيَا نِي اَهْلِي اَرَكِنِهٗ مَذْكُورِ دُرُ
 سُلْطَانِ مَرَادِ حَفَرِ تَارِي نُوَكِ مُصَاْحِبَتِ تَفِيْسِ كَرِيْمِيْ
 اَنِيسِ وَ مَجْلِسِ شَرِيْفِيْرِيْتِيْ جَلِيْسِ اَوْلِيْ مَوَانَسْتِ كَسْبِ
 اِمْتِدَائِي پَادِشَاهِ حُذْمَتِنَهٗ قَدِيْمِ وَ مَدَمِ نَدِيْمِ اَوْلِيْ
 شَاْعِرِ كَرْدَنِ بَعْضِي رَشِكِ اِي دُبِّ جَوْفِ دِيْمَا غَلِيْرِنَهٗ
 حَقْدِ وَ حَسَدِ حَاوَلِ وَ خَا طِرِ كِيْنَهٗ كِنَا رِ لَوْنِيْ كَبِيْرِ وَ تَفَاقِ
 يَوْلِ بُوْلِ اَسْتَانَهٗ سَعَادِ نِيْدَنِ دُوْرِ وَ خُدْمَتِ مُصَا
 جَبْتِيْدَنِ مَجُورِ اِيْمِكِيْچُونِ كَفَرِ سِيْلَدِي دِيُوْبِرِ صُوْرِنَلِهٗ

مولانا علی هلی الفناری رحمت الله علیه انواع فضایل
 ارسته و معین و اصناف خصایل پیراسته و مقین زیور عقل و
 دانش و حلیه فضل و نبش ایله مرتب منذب او منش اصله
 بر سویدرکن دیار عجمه شغل امن صاحب فضیلت اهل حکمت
 اناطوی و روم ایلنه یکی جاننیه بله بردن قاضی عسکر که خدمت
 ادا ایدو کدن صکره مرحوم سلطان محمد الی حصار و شب نشاء
 جنده بم فضلا سنگ کلان نقل ایدک شاه نامه فردوسی ایستادن
 جسته و گاه دوران معجزه اشعار نندن پیر کسته او قیبله شاه
 هله صاحب ایدردی بو طریقه سلطان محمد قلنبده پیر ایدر
 وزیر ابشر مدونی نیم معظم مصالح بنار بادشا که حضورنده بزرگ

KAYNAKÇA

Yazma Ve Basma Kitaplar:

- ABULKADİROĞLU Abdulkerim, **Nuhbetü'l-Âsar Li Zeyli Zübdetü'l-Eş'ar**, AKM Yay., Ankara, 1999
- AHDÎ, **Gülşen-i Şu'arâ**, Süleymaniye Küt. Bölümü. Ali Emirî Tarih Bölümü. 3283
- AKSOYAK Hakkı, İPEKTEN Haluk, İSEN Mustafa, KILIÇ Filiz, EYDURAN Aysun, **Şair Tezkireleri**, Ankara, Grafiker Yay., 2002
- Âlî, **Kühü'l-Ahbâr**, Süleymaniye Küt. Fatih Bölümü. 345
- ALTUN Kudret, **Tezkire-i Mucib**, Ankara, 1997
- ÂŞIK ÇELEBİ, **Meşairü'ş-Şu'arâ**, Süleymaniye Küt. Aşir Efendi Bölümü. 268
- AYVERDİ Samiha, **Türk Tarihinde Osmanlı Asırları**, Kubbealtı Yay., İstanbul 1999
- BABİNGER Franz, **Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri**, çev. Çoşkun Üçok, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992
- BEYÂNÎ, **Tezkiretü'ş-Şu'arâ**, Millet Küt. Ali Emirî Tarih Bölümü.757
- CANIM Rıdvan, **Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ/ Latîfi**, Ankara, 2000
- ÇAPAN Pervin, **Tezkire-i Safâyî**, Ankara, 2005
- ERDEM Sadık, **Ramiz ve Âdab-ı Zurafa'sı**, AKM Yay., Ankara, 1994
- FİNKEK Coraline, **Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı**, çev. Zülal Kılıç, Timaş Yay., İstanbul, 2007
- GENÇ İlhan, **Şu'arâ-yı Mevleviyye**, AKM Yay., Ankara, 2000
- GİBB Hamilton Alexander Roskeen, **İslam Medeniyeti Üzerine Araştırmalar**, çev. Kadir Durak vd., Endülüs Yay., İstanbul, 1991
- HASAN ÇELEBİ, **Tezkiretü'ş-Şu'arâ**, Millet Küt. Ali Emirî Tarih Bölümü.76
- İNALCIK Halil, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Ankara, 1996
- İNAN İbnülemin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, Dergâh Yayınları, C.I, İstanbul, 1994
- İNCE Adnan, **Tezkiretü'ş-Şu'arâ/Salim Efendi**, Ankara 2005
- İPEKTEN Haluk, **Divan Edebiyatında Edebî Muhitler**, İstanbul, 1996
- İSEN Mustafa, İPEKTEN Haluk, OKÇU Naci, TOPARLI Recep, KARABEY Turgut, **Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988

- İSEN Mustafa, **Sehî Bey Tezkiresi/Heşt Behişt**, Akçağ Yay., Ankara, 1998
- , **Latîfî Tezkiresi**, Akçağ Yay., Ankara, 1999
- , **Ötelerden Bir Ses**, Akçağ Yay., Ankara, 1997
- , **Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı**, AKM Yay., Ankara, 1994
- KAPLANOĞLU Raif, **Bursa Şair ve Ünlüler Ansiklopedisi**, Etnoğrafya Vakfı Yay., Bursa, 1982
- KILIÇ Filiz, **XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şâir ve Eser Üzerine Değerlendirmeler**, Akçağ Yay., Ankara, 1998
- KUTLUK İbrahim, **Tezkiretü's-Şu'arâ/ Beyanî**, Ankara, 1997
- , **Tezkiretü's-Şu'arâ/Kınalı-zâde Hasan Çelebi**, I-II C., Ankara, 1989
- KUT Günay, **Heşt Bihîşt/Sehî Beg Tezkiresi**, Harvard Üniversitesi, 1978
- LATÎFÎ, **Tezkiretü's-Şu'arâ**, Millet Küt. Ali Emîrî Tarih Bölümü. 776
- LEVEND Ağâh Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, C.I, İstanbul, 1988
- ÖZCAN Abdülkadir, **Nev'izâde Atâî, Şakaik-ı Numaniye ve Zeyilleri**, Çağrı Yay., İstanbul, 1989
- ÖZTUNA Yılmaz, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.I, Ötüken Yay., İstanbul 1994
- SEHÎ BEY, **Heşt Behişt**, Süleymaniye Küt. Yazma Bağışlar 589
- SOLMAZ Süleyman, **Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı**, Ankara, 2005
- TAHİR Mehmet, **Osmanlı Müellifleri**, C.II, Meral Yay., İstanbul, 1972
- TEZKİRE-i DEVLETŞAH, haz. Necati Lugal, MEB Yay., İstanbul, 1990
- TOLASA Harun, **Sehî, Latîfî, Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. yy.'da Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi**, Ankara, 1983
- UZUNÇARŞILI İ. Hakkı, **Büyük Osmanlı Tarihi**, C.I, Türk Tarih Kurumu Yay., İstanbul, 1990
- YARDIMCI İlhan, **Evliyâları ve Âbideleri ile Şehirler Sultanı Bursa**, Uludağ Yay, Bursa, 2003
- YILMAZ Kaşif, **Güftî ve Teşrifatü's-Şu'arâsı**, Ankara 2001

Tezler:

- ATLANSOY Kadir, **Bursa Vefyatnamelerindeki Şairlerin Biyografileri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniv., S.B.E., 1993
- BÖREKÇİ Muhsine, **Âşık Çelebi Tezkiresi'nin Sentaks Bakımından İncelenmesi**,

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniv., S.B.E., Erzurum, 1988
- ÇAPAN Pervin, **XVIII. Yüzyıl Tezkirelerinde Edebiyat Araştırma ve Tenkidi**,
Yayımlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniv, S.B.E., Elazığ, 1993
- ÇELEBİCAN Nuri, **16. Yüzyıl Tezkirelerinde Bilgi Akışı**, Kırıkkale Üniv., S.B.E.,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2006
- ÇINARCI M. Nuri, **Şeyhülislâm Ârif Hikmet Beyin Tezkiretü’ş-Şu’arâsı ve
Transkripsiyonlu Metni**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep
Ünv., S.B.E., 2007
- DEĞER Murat, **XVII. ve XVIII. Yüzyıl Kaynaklarında Kütahyalı Şairler**,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, SBE, 2006
- ERSOY Ersen, **XVI. Yüzyıl Kaynaklarına Göre Kütahyalı Şâirler Ve Kütahya’da
Edebî Muhit**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi,
SBE, 2003
- EYDURAN Aysun Sungurhan, **Kınalızâde Hasan Çelebi/ Tezkiretü’ş-Şu’arâ**,
Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1999
- HAYBER Kasım, **Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Erciyes Üniv., S.B.E., Kayseri, 1996
- KARAKÜÇÜK Bülent, **Latîfi Tezkiresi Üzerine Bir Sentaks Çalışması**,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KSÜ, S.B.E., Kahramanmaraş, 1998
- KILIÇ Filiz, **Meşairü’ş-Şu’arâ (İnceleme- Tenkitli Metin)**, Yayımlanmamış Doktora
Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1994
- KILIÇ Murat, **Sehî Tezkiresi Üzerinde Bir Sentaks Çalışması**, Yayımlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, KSÜ, S.B.E., Kahramanmaraş, 1998
- OLGUN Yusuf, **Tarihî Bursa Efsaneleri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, U. Ü.,
S.B.E., Bursa, 1990
- SEVGİ Ahmed, **Latîfi, Hayatı-Edebi Kişiliği ve Eserleri**, Yayımlanmamış Doktora
Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1987
- SEYMEN, Emine, **Sehî Bey ve Latîfi Tezkirelerinde İstitrâd**, Çukurova Üniv., S.B.E.,
Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2008
- SOLMAZ Süleyman, **Ahdî ve Gülşen-i Şu’arâsı (İnceleme-Metin)**, Yayımlanmamış
Doktora Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1996
- SUNGURHAN Aysun, **Beyânî Tezkiresi (İnceleme-Tenkitli Metin)**, Yayımlanmamış

Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniv., S.B.E., Ankara, 1994

Makale ve Bildiriler:

DOĞAN Muhammet Nur, **Osmanlılar Ansiklopedisi**, “Âşık Çelebi” maddesi, C. I, İstanbul, 1999, s.259

HEFFENİNG, **MEB İslam Ansiklopedisi**, “Tabakat” md., C.XI, İstanbul, 1977

Sözlükler:

AYVERDİ İlhan, **Misalli Büyük Türkçe Sözlük**, C. I-II-III, İstanbul, 2005

DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi Yay, Ankara, 2006

ETİK Arif, **Farsça-Türkçe Lûgat**, İstanbul, 1968

MUTÇALI Serdar, **Arapça-Türkçe Sözlük**, Dağarcık Yay., İstanbul, 1995

SAMİ Şemseddin, **Kâmûs-ı Türkî**, Enderun Yayınları, İstanbul, 1989

İSİM, ESER VE YER DİZİN

A

Abdî, 28, 32, 34, 37, 39, 42, 43, 44, 45,
50, 53, 55, 429, 440, 441, 442, 443,
449, 451, 452, 465, 468, 470, 481,
483, 484
Absâl ü Salâmân, 475
Acem, 89, 93, 104, 127, 138, 202, 233,
295, 298, 429, 431, 434, 463, 472
Âdem, 18, 37, 38
Ahmed Çelebi, 32, 42, 56, 197, 429,
441, 442, 443, 445, 449, 451, 452,
481, 483
Ahmed Paşa, 26, 28, 32, 33, 34, 36, 37,
39, 40, 42, 43, 67, 68, 70, 75, 81, 85,
86, 206, 214, 361, 411, 429, 445,
446, 450, 451, 452, 457, 464, 466,
471, 478, 480, 481, 482, 483, 484
Akşehir, 145, 440
Aleksis Kommenos, 3
Ali Bâli, 449
Ali Çelebi, 26, 42, 89, 406, 429, 430,
443, 481
Ali Şir Nevayî, 11, 12, 26
Ânî, 30, 34, 37, 42, 91, 92, 93, 430,
442, 450, 451, 454, 483
Ankara, 4, 8, 9, 12, 13, 15, 17, 18, 24,
26, 27, 28, 29, 31, 32, 35, 38, 479,
526, 527, 528, 529
Annibal, 3
Âşık, 109, 121, 127, 130, 154, 197

B

Bağdat, 29, 30, 203, 255, 445
Baharistan, 11, 12, 24, 26
Beşiktaş, 145, 159
Bitinya, 2
Bizans, 3
Bursa, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 23, 30, 31, 32, 43,
67, 68, 104, 126, 127, 145, 197, 212,
214, 218, 231, 233, 256, 304, 329,
332, 353, 361, 374, 391, 398, 401,
409, 420, 429, 431, 432, 433, 436,
439, 440, 441, 442, 443, 444, 446,

448, 461, 473, 476, 479, 480, 481, 482,
527, 528
Bûstan, 212, 473

C

Cafer Çelebi, 305

Ç

Çelebi Mehmet, 4, 479, 480

C

Celîlî, 28, 30, 32, 34, 37, 39, 42, 101,
103, 104, 106, 109, 116, 118, 430,
443, 454, 471, 478, 481, 484
Celîlî(Hamidizâde), 42
Cinânî, 32, 34, 42, 121, 122, 431, 455,
481

D

Dâfiü'l-gumûm ve Râfiü'l-hümûm, 473
Devletşah, 11, 12, 13, 24
Dimetoka, 329, 364, 436, 442
Duâyî, 26, 28, 34, 124, 431, 446, 447,
455, 468, 470, 484
Dürri, 34, 42, 126, 431, 448, 449, 455,
481, 483

E

Ebussuûd Efendi, 32
Edirne, 3, 4, 5, 23, 24, 77, 163, 182,
218, 221, 222, 295, 305, 308, 323,
366, 379, 435, 442, 479
Emir Sultan, 214, 329, 401, 433, 436,
440, 442, 446
Emîrî, 20, 26, 28, 32, 34, 39, 42, 44, 50,
53, 91, 127, 129, 130, 133, 134, 431,
447, 455, 481
Erjeng, 341, 376, 379, 463, 465
Eyyub Sultan, 298, 436

F

Fahrî, 30, 42, 43, 135, 432, 448, 449,
456, 481, 483

Fikrî, 34, 37, 39, 42, 136, 137, 448, 456, 481
 Firdevsî, 28, 34, 37, 39, 42, 138, 142, 143, 409, 432, 456, 472, 477, 481

G

Galata, 295, 305, 353, 426, 435, 436, 442, 451
 Gazâlî, 26, 28, 32, 35, 37, 39, 40, 42, 43, 144, 145, 146, 154, 177, 187, 190, 432, 440, 441, 445, 450, 451, 456, 468, 470, 473, 481, 482, 483
 Gelibolu, 37, 353, 405, 442
 Gül-i Sad-berg, 104, 111, 471
 Gülistan, 212, 473
 Gülşen-i Şu'arâ, 29, 30, 40, 91, 482, 526, 527, 528
 Gûy u Çevgân, 475

H

Halep, 381, 387, 516
 Halîlî, 28, 42, 196, 197, 200, 202, 448, 451, 457, 483
 Hamdî, 30, 42, 43, 202, 203, 432, 477, 481
 Hamza Bey Medresesi, 32, 43, 429, 440
 Harem-i Şerif, 145
 Harîmî, 28, 35, 42, 205, 206, 457, 468, 470, 481, 484
 Harîrî, 28, 32, 35, 37, 39, 42, 206, 207, 208, 446, 457, 468, 470, 481, 483
 Hâşimî, 35, 37, 42, 209, 211, 432, 444, 457, 468, 470, 481, 484
 Hayalî, 233
 Heft Peyker, 267, 274, 475
 Heşt Behişt, 15, 68, 522, 527
 Heşt Bihişt, 24, 26, 522, 527
 Hevayî, 42, 212, 432, 446, 447, 473, 481
 Hicrî, 32, 35, 37, 39, 42, 218, 222, 224, 225, 433, 442, 458, 481
 Hilâlî, 28, 35, 39, 42, 226, 228, 229, 433, 447, 458, 463, 473, 477, 478, 481, 484
 Hilmî, 26, 35, 42, 229, 230, 433, 448, 458, 481

Hızrî, 28, 36, 42, 43, 214, 215, 216, 217, 433, 440, 441, 458, 469, 470, 481, 482, 484

Horasan, 13
 Hüseyin, 13, 33, 94, 471
 Hüsn ü Dil, 267, 473, 475
 Hüsrev ü Şirin, 103, 104, 471
 Hüsrevî, 30, 42, 231, 433, 448, 458, 481

I

İbn Hacer el-Askalânî, 11
 İbrahim Paşa, 145, 233, 336, 436, 450
 İnan, 11, 13, 138, 472, 487
 İskender Çelebi, 148, 149, 153, 161, 167, 175, 180, 183, 196, 281, 312, 325, 336, 338, 341, 342, 347, 436, 450, 456
 İstanbul, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 16, 29, 31, 35, 37, 43, 50, 56, 146, 164, 197, 218, 221, 239, 247, 254, 280, 282, 305, 366, 375, 384, 385, 386, 391, 393, 429, 434, 437, 439, 440, 441, 442, 443, 445, 447, 479, 480, 482, 526, 527, 528, 529
 İyânî, 33, 232, 433
 İznik, 3, 479

K

Kadı Hüsam, 218
 Kandî, 28, 30, 32, 35, 37, 39, 40, 42, 43, 233, 235, 236, 241, 243, 244, 434, 446, 458, 459, 469, 470, 481, 482, 483
 Kaplıca Medresesi, 214, 433, 440
 Kara Çelebi, 218
 Kartaca, 3
 Kâtibî, 26, 42, 247, 248, 249, 250, 434, 445, 460, 469, 470, 481, 483
 Kerimî, 26, 28, 42, 250, 251, 434, 440, 460, 481
 Kılıçarslan, 3
 Kudsî, 30, 42, 254, 255, 434, 445, 460, 481
 Kütahya, 1, 4, 5, 6, 479, 480

L

Lami`î, 14, 26, 28, 32, 35, 37, 39, 42,
43, 56, 196, 451, 452, 481, 482
Latîf, 42, 280, 282, 434, 440, 441, 447,
461, 481, 492
Lem`î, 30, 32, 35, 37, 39, 42, 282, 434,
435, 440, 441, 461, 469, 470, 476,
481, 484
Letâyif-nâme, 476
Leyla vü Mecnun, 104, 471

M

Maktel-i Hazret-i Hüseyin, 475
Manî, 463
Manisa, 4, 5, 6, 144, 479, 480
Mardin, 353, 358, 359
Medhî, 30, 42, 290, 435, 461, 481
Mehdî, 28, 39, 42, 290, 291, 292, 435,
481
Mekke, 145, 146, 149, 180, 181, 195,
451, 515
Mevlid, 401, 405
Meylî, 32, 35, 36, 37, 39, 42, 293, 294,
444, 481
Mîrî, 35, 42, 295, 435, 440, 441, 442,
447, 461, 470, 476, 481, 484
Mısır, 26, 32, 202, 304, 432, 448
Molla Câmî, 11, 256, 474
Molla Fenarî, 406

N

Necmî, 32, 35, 42, 298, 301, 302, 435,
440, 441, 461, 470, 481, 483
Neşrî, 32, 42, 303, 436, 441, 462, 476,
481
Nevâlî, 32, 42, 304, 436, 448, 449, 481,
483
Nihâlî, 28, 32, 35, 37, 39, 40, 42, 43,
305, 306, 308, 324, 327, 328, 436,
441, 442, 451, 462, 481, 482, 483
Niyâzî, 26, 28, 39, 42, 43, 329, 330,
331, 442, 462, 476, 478, 481, 482,
484

P

Pergar u Kalem Risalesi, 477
Pilevne, 305, 324, 441

Prusa, 2
Prusias, 2

R

Rahîmî, 30, 32, 35, 37, 42, 332, 334,
335, 436, 443, 445, 462, 470, 481,
484
Rahmî, 26, 28, 30, 32, 35, 37, 39, 40,
42, 43, 336, 337, 338, 340, 347, 350,
351, 384, 436, 441, 443, 463, 470,
476, 481, 482, 484
Remzî, 26, 28, 32, 35, 37, 39, 40, 42,
353, 354, 355, 358, 359, 360, 437,
441, 442, 464, 481, 482
Resmî, 26, 28, 39, 42, 206, 361, 363,
444, 464, 469, 477, 478, 481, 484
Risale-i Gül ü Bülbül, 416, 478
Riyâzî, 20, 26, 42, 374, 437, 481
Rızâyî, 30, 32, 35, 37, 42, 364, 368,
371, 373, 437, 441, 442, 464, 481
Roma, 3
Rumeli, 3, 89, 384, 406, 429, 442, 443

S

Safâyî, 21, 30, 42, 43, 375, 465, 481,
526
Saffi, 26, 28, 42, 375, 376, 465, 481
Safi, 26, 28, 40, 42, 378, 379, 380, 465,
477, 478, 481, 484
Şah Çelebi, 26, 42, 56, 406, 429, 438,
441, 444, 466, 481
Şah u Geda, 336, 477
Seba-i Seyyâre, 332, 476
Sehâyî, 42, 381, 384, 465
Şehnâme, 472
Şehzade Korkud, 144
Selmân, 32, 35, 37, 42, 384, 386, 437,
442, 463, 464, 465, 481
Şemsî, 28, 29, 35, 37, 40, 42, 407, 408,
409, 438, 442, 466, 482
Şeref-i İnsân, 475
Şevkî, 32, 35, 42, 409, 411, 438, 444,
477, 482
Şeyh Seyyid Ali Develi, 203, 432
Şeyhî, 5, 26, 32, 33, 35, 42, 411, 412,
414, 464, 466, 480, 482
Silivri, 31, 56, 58, 240, 429, 441
Sivas, 353

Subhî, 28, 33, 35, 37, 40, 42, 387, 388,
391, 438, 447, 465, 470, 477, 481,
484
Şûkûfî, 32, 42, 43, 415, 438, 443, 467,
481, 482
Süleyman Çelebi, 28, 40, 42, 401, 404,
447, 477, 478, 481, 484
Süleyman Şah, 3
Sultan Bayezid, 33, 89, 138, 226, 233,
256, 446, 472
Sultan II. Murad, 33
Sultan Mehmed, 33, 67, 89, 124, 126,
247, 290, 375, 400, 406, 416, 450
Sultan Selim, 23, 29, 33, 104, 205, 214,
247, 353, 381, 406, 407, 409, 420,
433, 438, 439, 441, 442, 471, 473
Sultan Süleyman, 25, 26, 33, 145, 255,
282, 305, 336, 440, 474
Sun`î, 28, 32, 35, 42, 391, 397, 399,
400, 438, 443, 444, 466, 481

T

Timur, 4, 331, 404, 476, 479
Tırhala, 56

U

Ulvi, 28, 32, 35, 37, 40, 42, 43, 416,
418, 420, 422, 425, 439, 441, 467,
478, 481, 482, 484

Ü

Üsküb, 93, 97, 309, 471
Üsküdar, 218, 230, 295, 426, 433, 435,
442

V

Vâmık u Azrâ, 474, 475

Y

Yıldırım Bayezid, 4, 401, 479
Yusuf u Züleyha, 104, 471

Z

Zâtî, 459, 485
Zihnî, 30, 32, 35, 42, 426, 427, 439,
442, 467, 482